

La 1ra ed. con fecha el de Mayo en Lyon

R. 30733

Caja

A-92

~~8-7-2-3-4~~

18.a.3.20.

90

LS4

18.00.81

Cost Register

Costa dezifais ventos.

Dieſ Colegio de la Compañia de Jeſus de granada.

B. d.
Libro cat. 50

**Proprietates Rerum do-
mini bartholomei anglici**

1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

Tabula generalis

Incipiunt tituli librorum et capitulorum venerabilis Bartholomei apostolice sedis presbiteri et cardinis de proprietatibus rerum.

Liber primus

Prolegomenum de proprietatibus rerum
 Unus immensus et incommutabilis deus dicitur. Cap. i.
 De essentia, unitate et personarum pluralitate ii.
 Quicquid dicitur de deo aut est essentia aut notum aut persona iii.
 De notionibus iiiij.
 Quod est agens in suo effectu quod notificat nomina de deo vi.
 De nominibus essentialium distinctionum vii.
 De nominibus preteritis viij.
 De nominibus medijs ix.
 De nominibus adiectiuis que pure significant divinam essentiam x.
 De illis que ad aliquid prenotant positive xi.
 De his que connotant respectu
 ctive xij.
 De nominibus adiectiuorum super inductione xiii.
 De nominibus personalibus xiiii.
 De notionum subdistinctione xv.
 De proprietatibus diuine essentie xvi.
 Quomodo Bernardus de scriptis reum xvii.
 De nominibus que notificant deum in suis operibus xviii.
 De nominibus appropriatis xix.
 De nominibus transumptiuis xx.
 De diuersis christi nominibus quebus nuncupatur xxi.

Liber secundus

De proprietatibus angelorum
 De interpretatione angeli i.
 quod sit angelus secundum damascenum ii.
 Quomodo angeli in effigie corporali representantur iii.
 Quomodo angeli describantur iij.

Quomodo angeli operantur materialibus v.
 de ordinibus angelorum hierarchijs et eorum officijs vi.
 De triplici hierarchia viij.
 De ordine seraphinorum viiij.
 De ordine cherubinorum ix.
 De ordine thronorum x.
 De media hierarchia xi.
 De ordine dominationum xii.
 De ordine principatus xiii.
 De ordine potestatum xiiii.
 De tercia hierarchia xv.
 De ordine virtutum xvi.
 De ordine archangelorum xvii.
 De ordine angelorum xviii.
 De malis angelis xix.
 De angelis pueris xx.

Liber tertius

de proprietatibus anime rationalis
 De hominis descriptione i.
 De homine interiori scilicet de anima ii.
 Adhuc de anima iii.
 Quomodo anima a patris sit descripta iiii.
 Quomodo anima a gentibus nomen accepit v.
 De potentibus anime vi.
 De triplici potentia anime vii.
 De anima vegetabili viii.
 De anima sensibili ix.
 De sensu communi siue interiori x.
 De virtute sensitiva xi.
 De virtute sensibili motiva xij.
 De anima rationali xiii.
 De virtutibus anime que potentes sunt suas operationes exerce/re xiiii.
 De virtute vitali cuius in initium est cor xv.
 De virtute animali xvi.
 De virtute visibili xvii.
 De auditu xviii.
 De olfactu xix.
 De gustu xx.
 De tactu xxi.
 De his que exigunt ad perfectionem nature xxii.

De pulsibus xxiii.
 De varietate pulsuum xxiiii.

Liber quartus

tus de proprietatibus substantie corporee
 De quatuor elementaribus qualitatibus i.
 De frigiditate ii.
 De siccitate iii.
 De humiditate iiii.
 De cibo et potu v.
 De humoribus et eorum generatione effectu et operatione vi.
 De sanguine vii.
 De sanguinis proprietate viij.
 De fleumate ix.
 De colera x.
 De melancolia xi.

Liber quintus

tus de dispositione membrorum
 De membrorum proprietatibus in generali i.
 De proprietatibus capitis ii.
 De cerebro iii.
 De caluaria iiii.
 De oculis v.
 De dispositione oculorum vi.
 De pupilla vii.
 De alijs viii.
 De superioribus proprietatibus ix.
 De fronte x.
 De temporibus xi.
 De auribus xii.
 De naso xiii.
 De genis xiiii.
 De barba xv.
 De mandibulis xvi.
 De labijs xvii.
 De mento xviii.
 De ore xix.
 De dentibus xx.
 De lingua xxi.
 De salute proprietatibus xxii.
 De voce xxiii.
 De gutture xxiiii.
 De collo xxv.
 De humeris xxvi.
 De brachijs xxvii.

Tabula

De manibus	xxviii	De nutrice	ix	De suditate	xx
De digitis	xxix	De obstetrice	x	De polipo	xxi
De ungula	xxx.	De ancilla	xi	De passione narium	xxii
De latere	xxxi.	De masculo	xii	De fetore oris	xxiii
De torso	xxxii.	De viro	xiii	De dolore ventium	xxiiii
De pectore	xxxiii.	De patre	xiiii	De lingua et sermonis ablatione	xxv
De mamilla	xxxiiii.	De seruo	xv	De rauedine	xxvi
De pulmone	xxxv	De seruo malo et nequa	xvi	De squinantia et suffoca-	
De corde	xxxvi	De aditibus boni serui	xvii	De tione guttutis	xxvii
De anhelitu	xxxvii	De bono domino siue domino	xviii	De difficultate anhelandi	
De stomacho	xxxviii	De malo domino siue domino	xix	De inspiratione et respiratione	xxviii
De epate	xxxix.	De alio	xx	De sputo sanioso et sanguinolento	xxix
De selle	xl	De potu	xxi	De ptisi	xxx
De splene	xli	De prandio et iuuio	xxii	De dolore cordis et cardiacapassione	xxxi
De visceribus	xlii	De cena	xxiii	De febre	xxxii
De renibus	xliii	De somno	xxiiii	De febre effimera	xxxiii
De vesica	xliiiii	De eis qui in somno fiunt	xxv	De ethica	xxxiiii
De vrina	xlv	De vigilia	xxvi	De febre putrida	xxxv
De ventre	xlvi	De somno	xxvii	De signis putride febris	xxxvi
De umbilico	xlvii	De exercitio	xxviii	De febre quotidiana	xxxvii
De genitalibus	xlviii	De quiete	xxix	De febre terciaua et eius signis et cura	xxxviii
De matrice	lix	Liber septimus tractat de infirmitatibus.			
De natibus	l	De dolore capitis et eius causis et signis	i.	De quartana et eius signis et remedijs	xxxix
De femoribus	li	De medicina et remedijs coloris et passionis capitis	ii	De febre simplici et composita	xl
De genibus	lii	De catarcto	iii	De fleumate	xli
De cruribus	liii	De frenesi et eius causis signis et remedijs	iiii	De horripilatione	xlii
De pedibus	liiiii	De amentia et eius causis et signis	v	De fastidio	xliiii
De planta	lv	De stupore et letargia	vi	De bolismo	xliiiii
De calceo	lvi	De stigine	vii	De singulto	xlvi
De ossibus	lvii	De vigilia	viii	De vomitu	xlvi
De medulla	lviii	De morbo caduco	ix	De dolore ventris siue stomachi	xlvii
De cartilagine	lix	De sternutatione	x	De tortura	xlviii
De neruis	lx	De tremore	xi	De dysenteria	lix
De renis	lxi	De spasmo	xii	De dydropisi	li
De carne	lxii	De paralisi	xiii	De ictericia	lii
De pinguedine	lxiii	De passionibus oculorum	xiiii	De emorroide	liii
De cute	lxiiii	De lipitudie et albugine	xv	De dolore renum	liiii
De pilis	lxv	De infectione oculi per sanguinem induratum	xvi	De hernia	lv
De capillis	lxvi	De lacrimis in uoluntate et ritis	xvii	De artetica	lvi
Liber sextus		De defectu visus	xviii	De gutta sciatica	lvii
De etatibus		De cecitate	xix	De podagra	lviii
De etate	Capitulum i.			De apostemate	lix
De morte	ii			De vlcere	lx
De creatione infantis	iii				
De infante	iiii				
De puero	v				
De puella	vi				
De matre	vii				
De filia	viii				

Generalis

De pustula	lxi
De scabie	lxij
De impetigine	lxiii
De lepra	lxiiii
De morphea	lxv
De veneno vipere	lxvi
De morfu canis rabidi	lxvij
De remedio contra mor-	
sum canis rabidi	lxvij
De medicina	lxix
De medicina attractiua	lxx

Liber octa

u ^o m ^o d ^o 7 corpib ⁹ celestib ⁹	
Quid sit mundus	i.
De celoz distinctōe	ij
De celo aqueo	iiij
De empireo	iiij
De ethere	v
De sphaera celi	vi
De circulo	vij
De galaxia siue lacteo cir-	
culo	vij
De zodiaco	ix
De signo arietis	x
De signo tauri	xi
De signo geminor ⁹	xij
De signo cancri	xij
De signo leonis	xiiij
De signo virginis	xv
De signo libere	xvi
De signo scorpiōis	xvij
De sagittario	xvij
De capricorno	xix
De aquario	xx
De signo piscium	xxi
De duplici motu plane-	
tarum	xxij
De saturno	xxij
De ioue	xxiiij
Natura de marie	xxv
Natura de venere	xxvi
De mercurio	xxvij
De sole	xxvij
De luna	xxix
De quibusdam proprietati-	
bus lune malis	xxx
De capite 7 cauda draco-	
nis	xxxi
De cometa	xxxij

De stellis fixis	xxxij
De polo	xxxiiii
De arcturo	xxxv
De orione	xxxvi
De hiadibus	xxxvii
De pliadibus	xxxviii
De canicula	xxxix
De luce 7 ei ⁹ proprietatib ⁹	xl
De splendore	xli
De lumine	xlii
De radio	xlii
De ymbra	xlii
De tenebra	xli

Liber non⁹

de tpe 7 p ⁹ tibus t ⁹ pis	
De tempore	Lapi. i.
de anno solari et equino-	
ctiali	ii
De anno lunari	iii
De tempore vernali	iiii
De estare	v
De autumno	vi
De hyeme	vii
De mense	viii
De februario	ix
De marcio	x
De ap ⁹ ali	xi
De quinto mense	xii
De mense sexto	xiii
De septimo mense	xiiii
De octauo mense	xv
De septembri	xvi
De decimo mense	xvii
De vndecimo mēse	xviii
De decembri	xix
De ebdomada 7 dieb ⁹	xx
De auro ⁹ a	xxi
De meridie	xxii
De vespera	xxiiij
De nocte	xxiiii
De sabbato	xxv
De neomenia	xxvi
De sepruagesima	xxvij
De quinq ⁹ gesima	xxviii
De quadragesima	xxix
De paschate	xxx
de penthecoste	xxxi
de scenophlegia	xxxii
de encenia	xxxiii

Liber deci

mus de materia 7 forma	
de forma	Lapi. i.
de elemento	ii
de igne	iii
de flamma	iiii
de fumo	v
de carbone	vi
de scintilla	vii
de fauilla	viii
de cinere	ix

Liber vnde

de aere 7 passionib ⁹ ei ⁹	
de igne p ⁹ pendiculari	i.
de ventis in generali	ii
de v ⁹ eto oriē ⁹ tali sub ⁹ solāo	iii
de nubibus	iiii
de yride	v
de rore	vi
de pluuiā	vii
de gutta	viii
de pruina	ix
de grandine	x
de nūe	xi
de nebula	xii
de tonitruo	xiii
de corruscatione	xiiii
de fulmine	xv
de aura	xvi

liber duode

ci ⁹ de auib ⁹ i ⁹ g ⁹ nali 7 i ⁹ sp ⁹ eali	
de aquila	Lapi. i.
de accipitre	ii
de alieto	iii
de apibus	iiii
de bulbone	v
de columba	vi
de coturnicibus	vii
de aconia	viii
de cornice	ix
de coruo	x
de agno	xi
de culice	xii
de cicada	xiii
de fenice	xiiii
de grue	xv
de gallo	xvi

Tabula

De gallo gallinacio	xxij	De spuma	xxv	De valle	xlvj
De gallina	xxiii	De piscibus	xxvi	De campo	xlvij
De griphæ	xxix	Liber decii		De agro	xlvij
De herodio	xx	musquatt' de tra 7 pnb' er'		De predio	clix
De yrundine	xxi	De terra	Lapi. i.	De prato	l.
De haladrio	xxij	De monte	ij	De deserto	li
De laro	xxij	De ararath	iij	De heremo	lij
De locusta	xxiij	De tethel	iiij	De antro	liij
De mergulo	xxv	De caucaso	v	De fossa	liij
De nicticozace	xxvij	De hebal	vi	De spelunca	lv
De onocrotalo	xxviij	De hermon	vij	De cauerna	lvi
De pellicano	xxix	De hebron	viiij	Liber decii	
De perdice	xxx	De montibz ethiopie	ix	musquintus de puincis	
De pauone	xxxi	De ethna	x	De orbe	Lapi. i.
De passeribus	xxxij	De monte esau	xi	De asia	ij
De strutione	xxxiiij	De monte effraim	xij	De assiria	iij
De turture	xxxiiij	De monte phasga	xiij	De arabia	iiij
De vulture	xxxv	De monte gofor	xiij	De armenia	v
De vlula	xxxvi	De monte galaad	xv	De aradia	vi
De pupa	xxxvij	De monte garizim	xvi	De albania	vij
De respalione	xxxviij	De monte geltoe	xvij	De attica	viiij
Liber decii		De monte golgata	xviij	De achaia	ix
muftera' de aq' 7e' ornatu		De gaas	xx	De archadia	x
De puteo	Lapi. i.	De monte ephron	xx	De alania	xi
De fluuio	ij	De montibz istabel	xxi	De amazonia	xij
De amne	iij	De montibz yphozeis	xxij	De alemania	xiij
De gion q' et nilus sz	iiij	De carmelo	xxiij	De anglia	xiij
De tigris	v	De libano	xxiij	De aquitania	xv
De euphrate	vi	De moria	xxv	De andegauia	xvi
De tozice	vij	De nebo	xxvi	De aluerna	xvii
De iordane	viiij	De hoz	xxvij	De apulia	xviii
De gazan	ix	De oliueto	xxviij	De africa	xix
De lacu in generali	x	De olimpo	xxix	De asturia	xx
De aspalti	xi	De ozeb	xxx	De arrogonia	xxi
De lacu tiberiadis	xij	De patnaso	xxxi	De babylonia	xxii
De stagno genesar	xiij	De alpibus	xxxij	De bactria	xxiiij
De piscina	xiij	De rupibus	xxxiiij	de braciana	xxiiij
De riuo	xv	De sophora	xxxiiij	de brabancia	xxv
De fluctu	xvi	De legoz	xxxv	de belgica	xxvi
De gurgite	xvij	De monte synai	xxxvi	de bubinia	xxvij
De tramite	xviij	De monte syon	xxxviij	de britannia	xxviij
De allunione	xix	De selmon	xxxviij	de wetia	xxix
De abyffo	xx	De monte sophin	xxxix	de tolenia	xxx
De mari	xxi	De monte seon	xl	de burgundia	xxxi
De mari magno' siue me-		De monte semeton	xli	de capadocia	xxxii
diterraneo	xxij	De monte seir	xliij	de chaldeia	xxxiiij
De pelago	xxiiij	De monte taboz	xliij	de cedar	xxxv
De gutta	xxiiij	De ziph	xliij	de cancia	xxxv
		De collibus	xlv	de canthabria	xxxvi

Generalis

de chananea	xxxvii	de lacedemonia	lxxxvi	de sabaudia	cccv
de campania	xxxviii	de lectionia	lxxxvii	de sardinia	cccvi
de cauda	xxxix	de liuonia	lxxxviii	de sarmatha	cccvii
de cilicia	xl	de licia	lxxxix	de samo	cccviii
de cipros	xli	de liddia	xc	de saronia	cccix
de creta	xlii	de libia	xcii	de selauia	cccl
de cidadibus	xliii	de lothoringia	xciii	de sparciata	cccli
de cba que alio nomie di	xliiiii	de lusithania	xciiii	de sere	ccclii
citur choes	xlv	de mauritania	xcv	de selandia	cccliii
de cozfica	xlvi	de macedonia	xcvi	de semigallia	cccliiii
de dalmacia	xlvii	de magnesia	xcvii	de senonensi	ccclv
de dacia	xlviii	de mesia	xcviii	de siria	ccclvi
de delo	xlix	de mesopotamia	xcix	de sichima	ccclvii
de dedan	l	de media	c	de scitia	ccclviii
de europa	li	de melos	ci	de sicionia	ccclix
de emilath	lii	de midia	cii	de sicilia	cccl
de ethiopia	liii	de missena	ciii	de sirtibus	cccli
de egipto	liiiii	de mithilene	ciiii	de scocia	ccclii
de ellade	lv	de nabathea	cv	de suecia	cccliii
de eola	lvi	de norzvegia	cvii	de sueuia	cccliiii
de franconia	lvii	de normania	cviii	de thanatos	ccclv
de francia	lviii	de numedia	cix	de taprobana	ccclvi
de flandria	lix	de northonési puincia	cx	de tracia	ccclvii
de fenicia prouincia	lx	de ophie	cxii	de traconitida	ccclviii
de frigia	lxi	de olandia	cxiii	de tressalia	ccclix
de frisia	lxii	de orcada	cxiiii	de tenedos	ccccl
de fortunaz insulis	lxiii	de paradiso	cxv	de thile	ccccli
de galilea	lxiiii	de parthia	cxvi	de tripolitana	cccclii
de galacia	lxv	de palestina	cxvii	de trogoдея	ccccliii
de gallicia	lxvi	de pamphilia	cxviii	de troiana	ccccliiii
de gallia	lxvii	de pannonia que etiam yn	cxix	de tuscia	cccclv
de gadis insula	lxviii	garia appellatur	cx	de thuringia	cccclvi
de grecia	lxix	de paron	cxii	de thuronia	cccclvii
de getulia	lxx	de pentapoli	cxiii	de rvasconia	cccclviii
de gorgonibus	lxxi	de perfida	cxiiii	de venecia	cccclix
de gothia	lxxii	de pitenea	cxv	de uestualia	ccccli
de guido	lxxiii	de pigmea	cxvi	de vitonia	cccclii
de india	lxxiiii	de pictania	cxvii	de vinlandia	ccccliii
de ircania	lxxv	de picardia	cxviii	de vitria	ccccliiii
de idumea	lxxvi	de ramathea	cxix	de yselandia	cccclv
de iudea	lxxvii	de reucia	cx	de zeugia	cccclvi
de iberia	lxxviii	de riualia	cxii	Liber decu	
de italia	lxxix	de rincouia	cxiii	de mustert' d lapidib' preciosis	Lapi. i.
de hispania	lxxx	de romana pulcia	cxiiii	de arena	ii
de iberia	lxxxi	de romana	cxv	de argilla	iii
de icaria	lxxxii	de todo	cxvi	de alabastro	iiii
de insula in salo sita	lxxxiii	de ruthia	cxvii	de auro	v
de lartbagine	lxxxiiii	de satea	cxviii	de auricalco	vi
de larinthia	lxxxv	de samaria	cxix	de auripigmento	vii
de lorfica	lxxxvi	de sambia	clxx		

Tabula

de argento	vii	de lame	lvii	in septimus de arboribus	
de argentouino	viii	de labrate	lviii	et herbis et earum proprietatibus	
de adamante	ix	de zalcophano	lix		
de amethysto	x	de ligurio	lxi	de arboze	Cap. i.
de achate	xi	de lipatea	lxii	de arboze aromatica	ii
de alestone	xii	de margarita	lxiii	de amigdalos	iii
de absfio	xiii	de magnete	lxiiii	de abiete	iiii
de alabandina	xiiii	de melonite	lxv	de aloa	v
de argirite	xv	de menophite	lxvi	de aloe	vi
de astrione	xvi	de mirite	lxvii	de arundine	vii
de allectoria	xvii	de medo	lxviii	de amomo	viii
de asferite	xviii	de merochite	lxix	de aneto	ix
de amatide	xix	de marmore	lxx	de aniso	x
de bitumine	xx	de nitro	lxxi	de allio	xi
de berillo	xxi	de noset	lxxii	de absinthio	xii
de calculo	xxii	de onichino	lxxiii	de apio	xiii
de core	xxiii	de optallio	lxxiiii	de aristologia	xiiii
de calce	xxiiii	de ozite	lxxv	de agnocalto	xv
de cemento	xxv	de petra	lxxvi	de artemesia	xvi
de carbunculo	xxvi	de pario	lxxvii	de auena	xvii
de crisoprasso	xxvii	de prassio	lxxviii	de balsamo	xviii
de calcedonio	xxviii	de pirite	lxxix	de bdellio	xix
de crisolito	xxix	de pionite	lxxx	de buro	xx
de celidonio	xxx	de pantero	lxxxi	de balauftia	xxi
de crystallo	xxxi	de plumbo	lxxxii	de beta	xxii
de ceraunio	xxxii	de puluere	lxxxiii	de cedro	xxiii
de corallo	xxxiii	de quirin	lxxxiiii	de cipresso	xxiiii
de corneolo	xxxiiii	de quandro	lxxxv	de cipro	xxv
de dyonifio	xxxv	de ralei	lxxxvi	de cinamomo	xxvi
de dyadoco	xxxvi	de rostein	lxxxvii	de casia	xxvii
de ere	xxxvii	de saphito	lxxxviii	de casia fistula	xxviii
de electro	xxxviii	de smaragdo	lxxxix	de calamo	xxix
de echite	xxxix	de sardio	lxxxx	de calamo vsuali	xxx
de emathite	xl	de sardonice	lxxxxi	de calamo scripturali	xxxi
de elitropia	xli	de sole	lxxxxii	de cappare	xxxii
de enidro	xlii	de silenite	lxxxxiii	de cardamomo	xxxiii
de episte	xliiii	de stanno	lxxxxiiii	de calamento	xxxiiii
de epoliceto	xliiiii	de sulphure	lxxxxv	de carice	xxxv
de ferro	xlv	de sale	lxxxxvi	de carduo	xxxvi
de ferrugine	xlvi	de topasio	lxxxxvii	de carica	xxxvii
de gleba	xlvii	de turchoge	lxxxxviii	de amino	xxxviii
de gemma	xlviii	de terra sigillata	lxxxxix	de coriandro	xxxix
de gagate	xlviii	de tartaro	lxxxxx	de coloquintida	xl
de galactile	li	de vitro	lxxxxxi	de croco	xli
de gelacia	lii	de ydachite	lxxxxxii	de cepa	xlii
de geratice	liiii	de yerarchite	lxxxxxiii	de cepe	xliiii
de iaspide	liiiii	de zimied	lxxxxxiv	de cucumete	xliiiii
de iacincto	lv	de zignite	lxxxxv	de cucurbita	xlv
de yride	lvi			de celidonia	xlvi
de ienia				de centaurea	xlvii

Liber decii

De daphni	xlvi	de malo	xcviii	de sicomoro	clxviii
De diptanno	clix	de malogranato	xcix	de spina	clxix
De dracontea	l	de moro	c.	de lignis sethim	cl
De draganto	li	de mirto	ci	de sentice	cli
De eleno	lii	de mirra	cii	de sepe	clii
De edera	liii	de mirro	ciii	de sude	cliii
De elitropio	liiii	de mandragora	ciiii	de filiqua	cliiii
de elleboro	lv	de milio	cv	de sinapi	clv
de esula	lvi	de menta	cvii	de semine	clvi
de eruca	lvii	de malua	cviii	de stipula	clvii
de enula	lviii	de nuce	cviiii	de simila	clviii
de epithimo	lix	de nuce auellana	cix	de scopa	clix
de ebullo	lx	de nardo	cx	de stupa	clx
de fico	lxi	de olea	cxii	de taro	clxi
de fragano	lxii	de oleo	cxiii	de tabula	clxii
de fago	lxiii	de oleastro	cxiiii	de trate	clxiii
de faba	lxiiii	de olere	cxv	de therebinto	clxiv
de frumento	lxv	de ordeo	cxvi	de thina	clxv
de farre	lxvi	de palma	cxvii	de tiso	clxvi
de farina	lxvii	de palmite	cxviii	de tigno	clxvii
de fermento	lxviii	de propagine	cxviiii	de tritico	clxviii
de fumo terre	lxix	de platano	cxix	de tisana	clxix
de feniculo	lxx	de populo	cx	de tribulo	clxx
de ferula	lxxi	de pino	cxii	de thimo	clxxi
de feno	lxxii	de pinea	cxiii	de thimiamate	clxxii
de flagellis	lxxiii	de pice	cxiiii	de thure	clxxiii
de fructu	lxxiiii	de piro	cxv	de vimine	clxxiiii
de germine	lxxv	de pruno	cxvi	de virga	clxxv
de gramine	lxxvi	de papiro	cxvii	de virgulto	clxxvi
de galbano	lxxvii	de paliuro	cxviii	de vite	clxxvii
de gutta	lxxviii	de papauere	cxviiii	de vite agresti	clxxviii
de gatiophylis	lxxix	de plantagine	cxix	de vitulamine	clxxix
de genesta	lxxx	de petrosilino	cx	de vinea	clxxx
de grano	lxxxi	de pipere	cxii	de vua	clxxxi
de gith	lxxxii	de pulegio	cxiii	de vua imatura	clxxxii
de ilice	lxxxiii	de poro	cxiiii	de vua passa	clxxxiii
de iunipero	lxxxiiii	de quercu	cxv	de vino	clxxxiiii
de ysopo	lxxxv	de quisquiliis	cxvi	de vino rubeo	clxxxv
de iacincto	lxxxvi	de rosa	cxvii	de vino nouo	clxxxvi
de iusquiamo	lxxxvii	de radice	cxviii	de vino condito	clxxxvii
de castanea	lxxxviii	de ramno	cxviiii	de vino acetoso	clxxxviii
de lauro	lxxxix	de resina	cxix	de vinacio	clxxxix
de lentisco	xc	de ruto	cl	de vinaria	clxx
de lilio	xcii	de ruta	clii	de viola	clxxi
de lactuca	xciii	de salu rei ppetatib	cliii	de vimo	clxxii
de lapa	xciiii	de salice	cliiii	de vrtica	clxxiii
de lappate	xcv	de sambuco	clv	de zizania	clxxiiii
de legumine	xcvi	de saliuca	clvi	de zinzibere	clxxv
de lente	xcvii	de stacte	clvii	de zeduario	clxxvi
de lino		de storace	clviii	de zucaro	clxxvii

Tabula

Liber decim

musoctau^o de asalib^o pmo

in generali

de asalibus in speciali i.

de ariete ii

de agno iii.

de agno anniculo iiij.

de agna v.

de apzo vi.

de asino vii.

de angue viii.

de aspide ix.

de aranea x.

de ape xi

de boue xii

de bubulco xiii.

de bubalo xiiii.

de basilisco xv.

de tortace xvi

de bufone Ibidem

de lombice xvii.

de camelis xviii.

de camelopardo xix.

de cameleonte xx.

de caprea xxi

de capreolo xxii.

de capra xxiii.

de cane xxiiii.

de caniculo xxv.

de aliis ppetatib^o canu^o xxvi

de catulis xxvii

de castore xxviii

de ceruo xxix.

de ceraste xxx.

de coznu^o xxxi.

de cocodrillo xxxii.

de colubro xxxiii.

de damula xxxiiii.

de dromedario xxxv.

de dipsade xxxvi.

de dracone xxxvii.

de equo xxxviii

de equa xxxix.

de polecto xl.

de elephante xli

de naso elephantis xlii.

de elephantibus xliii.

de ludo xliiii.

de eruca xlv

de faunis 7 satiris xlvj.

de feminis xlvii

de fetante xlviii.

de fetu xlix

de ficario l.

de formica li.

de formicaleone lii.

de fuco liii.

de griphx liiiii.

de glite lv.

de gullo lvi.

de hinnulo lvii.

de hirco lviii.

de hiena lix.

de hericio lx

de herinacio lxi.

de iuuenca lxii.

de leone lxiii.

de leena lxiiii.

de leopardo lxv.

de lepore lxvi

de lince lxvii

de limace lxviii

de lupo lxix

de mulo lxx.

de mure lxxi.

de mustela lxxii.

de migali lxxiii.

de murilego lxxiiii.

de noctiluca lxxv.

de onagro lxxvi.

de onocentauro lxxvii

de orice lxxviii.

de oue lxxix

de panthera lxxx

de pardo lxxxi

de pilosis lxxxii.

de pigargo lxxxiii.

de pigmeis lxxxiiii.

de porco lxxxv.

de pediculo lxxxvi.

de pulice lxxxvii.

de rinoceronte lxxxviii.

de rana lxxxix.

de salamandra xc

de sanguisuga xcj.

de stellione xcii.

de serpente xciii.

de limea xciiii.

de sirena xcjv

de scorpione xcvi.

de sue xcviij

de thauto xcviij

de tragelapho xcix

de talpa c.

de taro ci

de tigride cii

de tineia ciii.

de tereidine ciuij.

de testudine cv.

de tortuca cvi

de vacca cvii

de vacca agresti cviij

de vitulo cx.

de vxo cxj.

de vrsa cxii.

de vulpe cxiiij

de verme cxv.

de vermiculo cxvi.

de vipera cxvj.

Liber decim

musnon^o de colorib^o odorib^o

bus saporib^o 7 liquorib^o

de materia coloris Cap. i

de materia coloris nigri ii

de generatione coloris al /

bi iii.

de gradibus inter albedinē

et nigredinem iiii.

de actōe calidi 7 frigidī v

de speciebus colorum quot

sunt vi

de opinione illoru^m qui po /

nunt lucem esse de substan

tia coloris vii.

de coloris mutatione viii.

de colore in oculis ix.

de colorib^o in pticulari x

de colore glauco 7 flauo xi

de pallido colore xii

de rubeo colore xiii

de croceo colore xiiii.

de colore croceo xv

de colore minio xvi.

de puniceo colore xvii.

de viridi colore xviii.

de colore liuido xix.

de colore liuido xx.

de colore indico xxi.

De nigredine	xxij.	De sero	lxx.	De numero quaternario	cviij.
De sinopi	xxiij.	De butiro	lxxi.	De quinario	cxviiij.
De sirico	xxiiij.	De caseo	lxxii.	De senario	cxix.
De minio	xxv.	De veteri caseo	lxxiiij.	De septenario	cxi.
De cinobrio	xxvi.	De coagulo	lxxiiij.	De octonario	cxii.
De praffino	xxvii.	De diuersis virtutibus re-	lxxv.	De nouenario	cxiiij.
De sandaracha	xxviii.	rum	lxxv.	De tenario	cxv.
De arsenico	xxix.	De putredine	lxxvi.	De numero diminuto	cxviij.
De occa	xxx.	De ouis et eius proprie-	lxxvii.	De secunda diuisione to-	cxviiij.
De indaco	xxxi.	tatibus	lxxviiij.	tius numeri	cxvix.
De atramento	xxxii.	De ouis aspidum	lxxviiij.	De tercia diuisione totius	cxvix.
De melino colore	xxxiiij.	De ouis aranearum	lxxix.	us numeri	cxvix.
De stibio	xxxiiij.	De ouis aquilarum	lxxx.	De mensura et pōdere	cxviiij.
De ceruisa	xxxv.	De ouis anserum	lxxxi.	De figura trianguli	cxviiij.
De purpurea	xxxvi.	De ouis anetarum	lxxxiij.	De mensura corporum	cxvix.
De odore	xxxvii.	De ouis alaudarum	lxxxiiij.	De mensura spacij loca-	lxxx.
De effectu odorum	xxxviiij.	De ouis butonum	lxxxiiij.	lis	lxxx.
De fetore	xxxix.	De ouis coruorum	lxxxv.	De ponderibus	lxxx.
De sapore	xl.	De ouis cignorum	lxxxvi.	De modulatio carum	lxxxiiij.
De pura dulcedine et eius	xli.	De ouis cocodrilloz	lxxxviij.	De tuba	lxxxiiij.
effectu	xli.	De ouis colubarum	lxxxviiij.	De buccina	lxxxiiij.
De sapore dulci	xliij.	De ouis colubri	lxxxix.	De tibia	lxxxv.
De sapore vinctuoso	xliij.	De ouis draconum	lxxx.	De calamo	lxxxvi.
De sapore salso	xliij.	De ouis herodiorum	lxxxi.	De sambuca	lxxxviiij.
De sapore amaro	xlv.	De ouis formicarum	lxxxiij.	De simphonia	lxxxviiij.
De sapore acuto	xlvi.	De ouis gruum	lxxxiij.	De armoniaca	lxxxix.
De sapore acetoso	xlviij.	De ouis griphum	lxxxiij.	De timpano	cxi.
De sapore pontico	xlviij.	De ouis gallinarum	lxxxv.	De cathara	cxli.
De sapore stiptico	xlviij.	De ouis yrundinum	lxxxvi.	De psalterio	cxliij.
De sapore insipido	l.	De ouis canicorum	lxxxviiij.	De lira	cxliij.
De liquore	li.	De ouis locustarum	lxxxviiij.	De cimbalo	cxliij.
De liquore in speciali et p-	liij.	De ouis lacertarum	lxxxix.	De sistro	cxlv.
mo et melle	liij.	De ouis mului	c.	De tintinabulo	cxlvij.
De fauo	liij.	De ouis merguli	ci.		
De mulso	liij.	De ouis nisi	cij.		
De medone	lv.	De ouis coturnicis	cij.		
De clareto	lvi.	De ouis oncorotali	ciiiij.		
De pigmento	lvij.	De ouis pauonis	cxv.		
De oximelle	lvij.	De ouis perdicis	cxvi.		
De cera	lix.	De ouis passerum	cxviiij.		
De cereo	lx.	De ouis quistule	cxviiij.		
De lacte	lxij.	De ouis riuatricis	cxix.		
De lacte camelino	lxiiij.	De ouis strutionis	cx.		
De lacte vaccino	lxiiij.	De ouis turturis	cxij.		
De lacte caprino	lxiiij.	De ouis ypupe	cxiiij.		
De lacte pecorino	lxxv.	De ouis vulturis	cxiiij.		
De lacte afinino	lxxvi.	De numero pōdere et mensu-	cxiiij.		
De lacte caballino	lxxviiij.	ra. et pmo de vnitare	cxiiij.		
De lacte porcino	lxxviiij.	De dualitate	cxv.		
De lacte animalium	lxxx.	De numero ternario	cxvi.		

Explicunt tituli libro
rum et capitulorum Bar/
tholomei anglici s' p'pria
tibus rerum.

Nomina autorū

Autores quorum

Scripta hic tractant sunt hi.

Augustinus
Adamantius
Alcuinus
Ambrosius
Anselmus
Basilus
Beda
Bernardus
Cyprianus
Crisostomus
Damascus
Damascenus
Dionysius
Elicius
Eusebius
Epicras
Fulgentius
Gregorius
Hilbertus
Haymo
Jerominus
Isidorus
Innocentius
Leo papa
Michael scotus
Nazarus
Origenes
Orosius
Petrus
Pamphilus
Patricius
Rabanus
Rupertus linconiensis
Richardus de san. vic.
Symon corin.
Stephanus

Strabus
Interpres autē hi sunt
autores
Aristoteles
Aviceñ.
Auerrois
Algazel
Apollonius
Alfredus anglicus
Asclepides magus
Boecius
Cicero
Catho
Constantinus medicus
Demosthenes
Democritus
Dyascozides
Donatus grāmaticus
Erachitus
Epitimus
Enclides
Egidius medicus
Galienus medicus
Gali medicus
Jorat caldeus
Jpartus
Juuenalis
Johannicus
Kalixtus grecus sine atlx/
mensis
Leucippus
Macrobius
Marcianus
Mercurius
Miselat astrologus
Pinus delphicus
Quidius
Quibafius medicus
Papias
Plato
Physiologus

Platearius medicus
Plautus medicus
Persius
Plinius iunior
Priscianus
Pythagoras
Plotinus
Rasis
Rufus medicus
Salustius
Salernitanus
Scipio africanus
Secundus philosophus
Seneca
Solinus
Symonides
Termegistus
Theophrastus
Titus huius
Tullius
Theophilus de vrinis
Pitriomenus
Varro
Virgilius
Viguntio pisanus
Guilhelmus contes
Ipcras
Iaac
Zeno
Zoroastes magus
Albumazar

Istorum et multoz alio-
rum in istis libellis verba in
diuersis locis summam z
breuiter recitantur vt pate-
re potest diligenter intuen-
ti.

Explicit tabula generalis.

Prohemium de proprietatibus reru fratris Bartholomei anglici ordinis fratrum minorum: feliciter incipit.

Wm pro

rietates reru sequitur substantias: hinc distinctionem et ordinem substantiarum / erit ordo et distinctio

proprietatum. de quibus adiutorio diuino est presens opusculum compilatum. vtile mihi et forsitan alijs que naturas rerum et proprietates: per sanctorum libros necnon et philosophorum dispersas non cognouerunt ad intelligenda enigmata scripturarum: que sub symbolis et figuris proprietatum rerum naturalium et artificialium a spiritus sancto sunt tradite et velate / que ad modum ostendit beatus Dionysius in hierarchia angelica circa principium dicens: Non est aliter nobis possibile lucere diuinum radium / nisi varietate sacrorum velaminum anagogice circueletum. quoniam impossibile est animo nostro / ad immateriali celestium hierarchiarum ascendere contemplationem: nisi ea que sunt in ipsum est materialia manuductione utatur et cetera. quasi diceret. Non potest animus noster ad inuisibilem contemplationem ascendere: nisi per visibilem considerationem dirigat. Inuisibilia enim dei: per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur. ut dicit apostolus. Et ideo theologia prouide sacris et poeticis informationibus vsa est. ut et rerum visibilium similitudinibus: allegorice locutiones et mystici intellectus transumptos forment: et sic carnalibus et visibilibus spiritualia et inuisibilia coaptentur. Huius rei gratia presens officio opusculum ad edificationem tomus domini / que est deus gloriosus sublimis et benedictus in secula seculorum. In quo agitur de quibusdam proprietatibus rerum naturalium. quarum alia est incorporea: alia corporea. Et primo de proprietatibus substantie incorporee / hinc sui differentias: quarum alia est corpo-

ra. ut anima rationalis / sensibilis et vegetabilis. alia non inuisibilis corpori. ut angelus. Et angelorum alij sunt boni: alij mali. In bonis vero angelis est ordo secundum trinitatem multiplicationem trinitatis. unde a beato Dionysio distinguuntur tres hierarchie celestes / quarum quelibet trium ordinum continet dispositiones. Nouemdecim itaque sunt / de quibus in hoc opusculo (adiuuante deo) per ordinem est agendum. et hoc tam in communi quam in speciali. Primo igitur agit de deo et nominibus diuinis. que dicuntur de deo. vel quo ad essentiam: vel personam. siue quo ad effectum: siue appropriationem. Secundo de proprietatibus angelorum: tam bonorum quam malorum: in generali et speciali. Tertio de proprietatibus anime rationalis / quo ad naturam sue simplicitatem. et quo ad virtutum suarum diuersitatem. et de eius unione et operatione in corpore: prout confert ei formam et perfectionem. Quarto de proprietatibus substantie corporee: scilicet de elementis et elementaribus qualitatibus: ex quibus componitur diuine corporis. et de quatuor humoribus: ex quibus componitur corpora tam hominum quam brutorum. Quinto de hominis corpore et singulis eius partibus: de quibus sacra scriptura facit mentionem. Sexto de etatibus. Septimo de infirmitatibus et venenis. Octauo de mundo: et corporibus celestibus. Nono de tempe et partibus temporis. Decimo de materia et forma et earum proprietatibus et elementis. Undecimo de aere et passionibus eius. Duodecimo de aëribus: in generali et in speciali. Tertiodecimo de aquis et eius differentijs et ornatu scilicet de piscibus. Quartodecimo de terra et eius partibus. Quintodecimo de puincijs. Decimosexto de lapidibus et metallis. Decimoseptimo de herbis et plantis. Decimo octauo de animalibus. Decimonono de accidentibus: scilicet de coloribus: saporibus. etc. In istis cit. libellulis / rerum naturalium proprietates summarim et breuiter continentur. prout ad manus meas / spiritus que effugerunt manus metentium: pertingere potuerunt. In quibus de meo: pauca vel quasi nulla approposui. sed omnia que dicuntur de libris autenticis

sanctorum et philosophorum excipiens. sub bre-
ui hoc copendio pariter compilauit. sicut per
singulos titulos poterit legentium indu-
ctis ererit.

**Incipit liber pri-
mus de proprietatibus rerum venerabilis
fratris Bartholomei anglici.**

E propri-

etatibus itaque et na-
turis rerum. tam spūa-
lium quam corporalium elu-
cidare aliis cupientes
ab illo sumam et or-

diū quod est alphas et omnia principium et finis omnium
tonorum. In principio patris luminis. a
quo procedit omne datum optimum et omne
donum perfectum. implorantes auxilium. ut ille
qui illum. nat. omnem hominem venientem in
hunc mundum. et reuelat profunda de tene-
bris. et abscondita producit in lucem. huic
opusculo (quod ad ipsius laudem et legentium vri-
litate. de diuersis scriptorum et philosophorum dictis. non
sine labore recolligere iam incepti) feliciter
dignetur impendere consummationem.

Ca. I. Unus in-

mensus et incommutabilis deus dicitur.

Et igitur ut dicit Innocentius
iii. solus et verus deus eternus. im-
mensus. incommutabilis. omnipo-
tens et ineffabilis pater et fili-

us et spiritus sanctus tres quod de persone. sed una
eentia substantia in natura simplex omnino
pater a nullo. filius a patre spiritus sanctus ab
utroque absque initio et fine. pater generans
filius nascens. spiritus sanctus a patre et filio pre-
cedens. De tres persone sunt consubstantia-
les. coeternae. omnipotentes. coequales. unum
vniuersorum principium. creator omnium visibi-
lium et invisibilium spiritualium et corporalium crea-
turarum quod sua virtute omnipotentia simul ab
initio temporis utraque condidit creaturam vide-
licet angelicam et mundanam. ac deum humanam
quod est corpus ex spiritu corpore constitutum. Hucusque
Innocentius extra de sum. trini. c. i.

Ca. II De essentie

vnitate et personarum pluralitate.

no est in diuina natura
b diuina natura ad unitatem
sicut

Et autem sancta trinitas in
eodem essentia est indiuidua
et in personales proprietates est
discreta in nature sue simpli-

citare non admittens diuisiones. nec in perso-
nali proprietate recipiens vnitate. Sed sp-
iritus in essentia vnitas. et in personis pluralitas
inuenitur a qua omnis confusio et mutua confusio
remouetur. quod cum aliter sit pater aliter filius alius
spiritus sanctus. pater non poterit esse filius neque spi-
ritus sanctus. sicut nec conuerso. spiritus sanctus
non poterit esse pater vel filius. nec filius pater vel
spiritus sanctus. Sed quilibet istorum est vna eentia
vel natura que sola est vniuersorum principium
propter quod non est aliud repere. et hec eentia
neque est generans neque generata neque pro-
cedens. Sed est pater qui generat et filius qui gi-
gnit. et spiritus sanctus qui procedit et simpli-
ter distinctio sit in personis et in natura vnitas
teneatur. Unde licet aliter sit pater aliter filius alius
spiritus sanctus. non tamen aliud. sed id quod est pater est fi-
lius et spiritus sanctus. Pater vero generando to-
tam substantiam suam ei tradit sine diuisione. et
tamen totum retinuit sine diminutione et sic
vna et eadem res est pater gignens et filius na-
scens et spiritus sanctus ab utroque procedens. Hucusque
Innocentius. iii. extra ubi supra de
summa trini. c. i.

Cap. III. Quod

quicquid dicitur de deo aut est eentia aut
notio aut persona.

Et autem dicta et dicenda clari-
ter elucescant notandum est iuxta san-
ctorum traditiones. quod quicquid de deo
est aut de deo dicitur aut est eentia
aut notio aut persona. vna est ei indiuisi-
bilis eentia. persone tres. et hec tres persone
sunt vna eentia et vnus deus. Pater a nullo. filius a
patre nascendo. spiritus sanctus a patre per filium pre-
cedendo. pater filium generat. filius gignit. et pater
cum filio spiritus sanctum spirat. et quod filius spiritus
sanctum spirat hoc habet a patre. Quicquid enim
persona habet vel facit. hoc habet a persona a qua
est. Et ideo quod filius est a patre ab ipso omnia habet.
et quod spiritus sanctus est a patre et filio ideo habet quod habet
conter ab utroque. sed propter huiusmodi nascibi-
litate vel processionabilitate. pater non est
maior nascete vel spiritus sancto precedente

quia veritas diuine essentie equali est in ipsis et in patre. Nec omnia habent a Boetio in libro de trinitate. et ab hugo ne et etia augustino et richardo.

Ca. III De notio nibus.

Notiones autem sunt quę sunt secundum hugonem et augustinum. scilicet pateritas inuascibilitas. filiatio. processio. et cõispiratio. Et dicuntur hec quinq; aliquę notiones. quę notificat personam. aliquę distinctiões. quę personam distinguunt. aliquę relatiões. quę per ipsas personam ad seinuicem referuntur. Dicuntur etia proprietates. quia personis proprie sunt. Istar autem notionum tres dicuntur personales proprietates. scilicet paternitas. filiatio. processio. eo scilicet quod personam faciunt. nam istar quę notionum tres sunt personales. scilicet inuascibilitas. paternitas. et cõispiratio. et due filij. scilicet filiatio et cõispiratio. vna vero. scilicet tantum scilicet processio. nec aliqd derogat. scilicet quod tantum habet vnā notionem. neq; filio supercrestat quod habet duas. nec pater maior equalis personis duabus quibus tribus notionibus specialiter ab alijs discernatur. Regulariter enim de istis notionibus tenendum est quod nulla de alia predicat et quod que libet est diuina essentia et vnus deus et vna essentia. Itē nulla notio inest diuine essentie sed tantum personę. quę essentia nec distinguit nec distinguit sed sole personę ab inuicem distinguuntur.

Ca. V. Quod de cognoscitur in suo effectu.

Quamuis autem diuina essentia a mortalibus non potest cognosci ad plenum neq; comprehendere hic in via. cognoscitur tamen in suo effectu in quantum est omnium principium siue causa. quę deum esse vix insipientes dubitat. et tamen quid sit secundum maiestatem magnitudinem nullius creature intelligentia investigat. vt dicit Damascenus. Et id positue non potest cognosci nisi per effectum suorum operum quibus priuatiue et per abnegationem multiformiter in scripturis describat et nominetur.

Ca. VI Quid notificent nomina de deo.

De eidentia autem nominum que nobis deum manifestat aliquantulum notandum est in quadam simplici et rudi consideratione. quomodo nomen dictum de deo aut notificat essentiam aut notionem aut personam. Nam omnia que notificat essentiam dicuntur essentialia. que personam personalia que notionem notionalia. Nomen autem essentialis sonat in quod et predicat in quod. personale significat quę et predicat in quę. Notionale vero nomen sonat in quā et predicat in quā vñ ista predicata in diuinis sepe predicantur vel ponuntur. scilicet quę. quę. quod. Quis quę pater vel filius vel. scilicet. Que processio filiatio paternitas. et cetera. quod substantia essentia et homini. que mere quidditatem rei significat et diuinam essentiam simpliciter et abstracte repñtant. Nec autem nomina sic distinguuntur

Ca. Septimum De nominibus essentialium distinctiõnum.

Via nomen essentialis aut est nomen substantiuum aut adiectiuum. Si substantiuum aut est abstractum aut concretum aut medium. Abstracta autem dicuntur vt dicit Augustinus. que absolute diuinam essentiam significant. vt essentia. bonitas. diuinitas. et homini que semper supponunt et significant diuinam essentiam nec possunt trahi per aliquid coniunctum ad supponendum per personam. vñ talia nomina sumpta cum prepositiõibus verbis notibus et principijs personalibus vel notionalibus reddunt propositiões falsas in quibus ponuntur. vñ hec est falsa. essentia generat vel generat. essentia est de essentia vel essentia est apud essentiam et homini. De istis autem nominibus que pure sunt essentialia generale est tenendum. quod omne nomen pure essentialis predicat de qualibet persona per se. et de omnibus in similibus singulariter et non pluraliter. verbi gratia pater est diuinitas. filius est veritas. et spiritus sanctus est veritas. et similia sunt vna diuinitas et non veritates.

Ca. octauum. De

nomibus cōcretis.

Omnia cōcreta sunt que ad modū cōcretorū signāt formas in supposito. vñ signant quasi formā in subiecto. vt de^o. crea^{tor}. et filia que generalit̄ significant diuinā essentiā. sed quādoq; supponūt pro essentia quādoq; pro psona.

Ca. nonū. De nominibus medijs.

Omnia vero media dicitur que hñt modū et formā et significationem abstractorū sed vsunt officii cōcretorū. vt lumen sapientia. et hñmōi. Ista enī licet abstractiua sunt aliqñ supponūt p psonis vt cum dicitur lumen de lumine. sapientia de sapientia. principiū de principio. et filia. et hec nomina abstracta p̄dicantur si aut de qualibet persona p se et de omnib⁹ si mul nō pluralit̄. sed singulariter.

Ca. x. De nominibus adiectiuis que pure significant diuinam essentiam.

Diectiua nomina alia significant pure diuinā essentiam nihil cōnotando. vt ens. bonus. et hñmōi. alia aliqñ cōnotant positue. alia aliqñ priuatiue. vt eternus. immēsus. immortalis. et hñmōi. Etern⁹ enim principalit̄ significat diuinā essentiā et scđario cōnotat carentiā principij et finis. vñ cum dicitur eternus sensus est. deus est et caret principio et fine. Similit̄ immēsus principalit̄ significat diuinā essentiā. et cōnotat abnegationem mēsure localis. Sicut dicitur incircumscriptus p abnegationem loci et vbi et de similibus sicut est intelligendū. et hec nomina p̄dicant de omnib⁹ psonis simul et diuisim singulariter et nō pluraliter. vt pater est etern⁹. filius eternus. s. s. eternus. et hi tres sunt vnus eternus.

Ca. vndecimum.

De illis que aliqñ cōnotant positue.

Diectiuorū nomina que aliquid cōnotant positue quedā cōnotant effectū in creaturā et quedā respectū. Eorū autē que

cōnotant effectū quedā cōnotant in habitu vt iustus. misericors. et hñmōi. qđā in actu vt iustificās miserator et hñmōi. Que autē cōnotant effectū in actu p̄dicantur de deo ex pte vñ deus incepit eē miserator qñ incepit misereri. sed ea que cōnotant in habitu p̄dicantur de deo ab eterno. vt deus ab eterno fuit iustus et misericors. etc.

Ca. duodecimum

De his que connotant respectum.

Omnia vero que cōnotant respectum creatoris ad creaturas. vt de^o est refugium. et hñmōi quedā cōnotant respectū persone ad personā. vt similis. eōlis. Similia enim principalit̄ significat diuinā essentiam. scđario autē cōnotat distinctiōem personalem. hñmōi vero nota licet eēntias significant tñ rōne cōnotati p̄dicantur de psonis simul sumptis pluraliter et nō singulariter. vñ nō dicitur pater et filius sunt similis sed dicitur sunt similes.

Ca. tredecimū De nominibus adiectiuorū supinductiōe.

Diectiuorū etiam nomina quedam sunt p̄titiua. vt aliquis alius. et similia. quedam vero sunt n̄heralia. vt vnus. duo. tres. et omnia in neutro genere substantiua significant diuinā essentiā. et p̄dicantur de psonis omnibus singulariter et non pluralit̄. vt pater et filius sunt vnū. et in genere masculino et feino substantiuata sunt psonalia. vnde hec est vera p̄ et filius sunt duo. si duo sit masculini generis sed si sit neutri generis tūc est falsa. Huiusmodi autē nomina adiectiue retenta sequuntur naturā suorū substantiuorū. vñ si substantiua sint essentialia et ipsa adiectiua sicut. et si sint psonalia similiter et ipsa adiectiua. vñ hec est falsa pater et filius sunt vnus. sed hec est vera sunt vnus deus.

Ca. XIII. De nominibus personalibus.

Omnia personalia quedam predicantur de vna persona tantum, ut pater et filius et sanctus, quedam de duabus, ita quod de utraque ut principium spiritus sancti. Nam pater est principium spiritus sancti, et filius est principium spiritus sancti, cum dicitur pater et filius sunt principium spiritus sancti. licet principium supponit per duabus personis, sed significat vnam notionem scilicet communem spirationem quedam modo predicatur de duabus personis ita quod de neutra per se ut pater et filius sunt duo, ita quod licet duo sit masculini generis et non neutri, quedam predicatur de tribus, ita quod de nulla per se, ut trinitas. Nam ut dicit Augustinus, libro vi. ethimolog. trinitas est appellata eo quod fiat totum vnum ex tribus quod si trium unitas, nam dum tria sunt id est tres persone vnum sunt, quia singula in se manent et omnia in omnibus, pater ergo et filius et spiritus sanctus sunt trinitas et unitas. Idem enim in natura, vnum quod in essentia, tria in persona, vnum propter maiestatis communionem, tria propter personarum proprietatem quedam etiam nomina predicatur de singulis personis ita quod non de omnibus vel pluribus singulariter vel tantum pluraliter, ut ipostasis seu persona, pater enim et filius et spiritus sanctus sunt tres ipostases seu persone et non vna.

Ca. XV. De notionum subdistinctione.

Omnia vero notionalia quedam sunt abstractiua, ut paternitas, natiuitas, processibilitas, spirabilitas et homini, quedam vero concretiua et adiectiua, ut innascibilis, generans, nascens, spirans, procedens, omnia autem abstractiua predicatur de essentia, vnum hoc est vera essentia est paternitas, et econuerso, essentia est innascibilitas, et econuerso, et ita de alijs. Concretiua vero nunquam de essentia predicatur siue sint nomina siue propria, et ideo omnes tales propositiones sunt false, Essentia generat vel generatur, vel essentia est generans vel generata, et ita de alijs. Item nominum notio-

nalium quedam predicantur de vna persona tantum, ut generans de patre, genitus vel nascens de filio, procedens de spiritu sancto, quedam de utraque duarum ut spirans de patre et filio, quia pater et filius spirant spiritum sanctum, quedam etiam predicantur de qualibet ut distinctus, pater enim est distinctus ab alijs personis, similiter filius et spiritus sanctus.

Ca. Decimus sextus.

De proprietatibus diuine essentie. Proprietates vero diuinas diuine scilicet essentie diuinenter de terminat Job, damascenus, libro iij. ca. viij. Deus est inquit sine fine et principium, principium primum, increatum, ingenitum, impartibile, immortale, eternum, infinitum, incircumscriptum, indeterminatum, potens ad infinita, simplex, incompositum, insuscipibile, impassibile, inuincibile, inalterabile, fons bonitatis et iusticie, lumen intellectuale, virtus inaccessibilis et immensurabilis, et tamen omnia mensurat propria voluntate, creaturarum omnium effectiua, omnium contentiua et seruatiua, omnium prouisiua, omnia implens in suo regno, omnium dominans et imperans, et nullum contrarium habens, omnia incomtaminata continens, omnium substantiarum eminentes, et super omnia existens semper bona, semper beata, semper plena, principat et potestates ordinans, determinans ac disponens, Super omnem substantiam vitam, rationem et intelligentiam existens, per se enim est lux, per se est vita, per se est substantia, per se existens fons essentie vel scientie, his que sunt, his que viuunt, his que principiant rationem. Omnium omnium bonorum causa est, vna substantia, vna virtus, vna voluntas, vna operatio, vnum principium, vna potestas, vna dominatio, vna diuinitas in tribus perfectis ipostasibus seu personis patris et filij et spiritus sancti, vna ratione creditur colitur et adoratur. Unde ipsa trinitas est incomposita et vnita, et indistincte disiuncta, Indistincte enim sunt he persone et abinuicem inseparabiles non composita adinuicem conuertibiles, quia adinuicem non commiscuntur nec pariter confunduntur. Nam pater est in filio, et spiritus sanctus in patre et in filio,

et filius in patre et spūscō. nulla cōmix-
 tione facta vel cōfusiōe vni in alterus
 sine mutua cōfusiōe. Imo ipse pōne su-
 is p̄prietatib⁹ ab invicē sunt distincte et
 fm identitatē essentie indivisibiliter sunt
 vnite vñ diuinitas simplex imp̄tibilis
 exītes variatona suis distribuit creat-
 turas. Sed multiplicata p̄ tona imp̄tib-
 bilis p̄manz et ad suā simplicitatē crea-
 turas suas cōuertit et cōiungit. Via im-
 p̄miscibiliter p̄trāsīt et p̄ ipsam nihil. sim-
 plici cognitōne oīa cognoscit tā p̄ntia
 q̄ p̄terita et futura q̄ p̄t oīa que vult sed
 nō vult oīa que p̄t. Pōt enī p̄dere mun-
 dum. nō vult autē. Dicit enī ad locidē
 Dyoni. li. i. ca. xvi. Deus enī immate-
 rialiter existēs incircūscriptibilis est. qz
 loco nō cōtinetur. Ipse enī suū p̄p̄ loc⁹ ē
 omnia implens sup oīa existēs omnia cō-
 tinēs. vniūscuiusqz naturā imp̄miscibi-
 liter p̄trāsītens oībus suā op̄atōem. fm
 susceptivā virtutē tribuēs. Et cū sit to-
 tus imp̄tibilis. tot⁹ est totaliter ens vbiqz
 et nō ps in pte p̄tialiter diuinus. sed tot⁹
 in omnib⁹ et tot⁹ sup om̄e. vñ ipse sol⁹ in-
 cōprehēbilis est et interminabilis. et a
 nullo p̄terqz a semetipso cognit⁹. Nā ipse
 solus suū p̄p̄ cōtemplator maxim⁹ est. vñ
 ad eius totalē cōprehensionē nulla pōt
 p̄tingere creatura cū sit infinitus in se
 virtute tamē sua infinita finit et termi-
 nat vniuersa. p̄pter quod termegit⁹ de-
 scribēs deū put potuit. ait sic. Deus est
 sp̄ra intellectualis cuius centrū vbiqz
 est circūferentia vō nulqz. Diuina enī
 eētia in se cōsiderata p̄fecta est ad mo-
 dū sp̄re quia nō habz principū neqz fi-
 nē sed put cōsiderat⁹ vt causā reducens
 res inesse et eas limitās et finies. sic dici-
 tur esse centz qz sicut centz finit lineas
 et ab ipso linee deducūtur. ita deus dedu-
 cit creaturas et limitat et finit eas.

Cap. xvii. Quo
 modo Bernardus describit deum.

¶ Io mō describit Bern. deū tā-
 qz causam p̄ effectū. dicens De-
 us est volūtas omnipotēs beniuo-
 lentia lumen eternū. incōmutabile vō
 creans mentē ad se p̄cipiandū. vniūsi-

cans ad sentiendū. afficiēs ad aptandū
 dilatans ad cupiendū. iustificans ad p̄-
 merendū. accendēs ad zelū. fecundans
 ad fructū p̄mouēs ad bonitatē. dirigēs
 ad eq̄tatē. roborās ad virtutē formans
 ad tenuolentiā. moderās ad sapiam vi-
 sitās ad cōsolatōem. illuminās ad cogi-
 nitōnem. p̄petuās ad immortalitatē. im-
 plens ad felicitatē. circūdans ad securi-
 tatem. amat vt charitas. nouit vt vitas
 sedet vt eq̄tas. dñat vt maiestas. regit
 vt principū. medet vt salus. reuelat vt
 lux. assistit vt pietas. hucusqz bern.

Ca. xviii De no-

minib⁹ que notificāt deū in suis opib⁹.
 Et quamuis indiuisibilia sunt
 e opa brissime trinitatis. tamē a
 sanctis distinguit⁹ quedā noīa
 p̄ que notificat⁹ deū in opib⁹ suis. q̄ inuo-
 cabilis est et notificabilis in se quo ad
 intima maiestātē. Sūt at̄ q̄dam noīa ap-
 p̄riata et q̄dā sunt trāsūpta et trāsflat⁹

Ca. decimūnonū.

De nominibus appropriatis
 Omnia vero appropriata sunt
 n p̄. de quib⁹ Is. in. vi. li. c. i. dicit
 sic. Apud Heb. x. nominib⁹ de⁹
 nūcupat⁹. Primū ē. El siue histryros. i.
 fortis. quia nulla infirmitate opprimif
 sed fortis est et sufficiēs ad oīa p̄petrāda
 Scdm nomē est eloe. i. thophelos. i. ti-
 mor. eo qz deus a cūctis ipm colētib⁹ sit
 timēdus. Tertū nomē est sabaoth. i.
 princeps exercitū eo qz oēs exercit⁹ ce-
 li eius dñio sunt subiecti. Quartū no-
 mē est zelioz vel ramathel. i. excelsus de⁹
 quia excelsus deus et sup celos glā eius
 Quintū nomē est eyel. i. q̄ est. deus enī q̄
 est etern⁹ vere est qui tantū nouit eē. si-
 ille autē et mō nō esse vel futurū esse nō
 nouit. Sextū nomen est adonay. i. do-
 minus. quia ei⁹ cōminationi subijctur
 totus mūdus. Septimū nomē est ya. i.
 spiritus alm⁹. deus enī spūs est. Octa-
 uū nomē est tetragramatōn. i. nomen
 quatuor litteraz. scribitur enī quatuor
 litteris apud hebreos qd̄ ineffabile pro-
 nūciat et signat nomē dei. quia dicitur

ineffabile. nō quia dici nō possit sed qz eius significatō ab humano corde non pōt comprehendī. Nonum nomē est saday id est omnipotens. qz omnipotens est nomē eius. 7 dicitur omnipotēs a faciēdo omne qd vult. et nō a faciēdo qd nō vult. qz si alter tantū ei acciderit omnipotens neqz esset. Decimū nomē est eloyim. 7 est nomē trinitatis 7 p̄inet ad p̄fem 7 filiū 7 sp̄m̄ sc̄m̄ 7 ideo plurale est ap̄d hebreos 7 singulare. Signat enī diuinā eētiam cū suppositōe trium p̄sonarū vnde dicitur trinitas quasi trium vnitas

Ca. XX. De nominibus transumptis.

Unt autē quedā noīa trāsumpta a creaturis q̄bus vti scriptura qm̄ intendit aliquas exponere conditōes creatoris. qz Damasc. li. i. c. iij. inq̄t. Quia multa in scriptura diuina symbolice sunt dicta 7 figuratiue 7 trāsumptiue. scire oportet qz hoīes grossa carne induti excelsas 7 immortales v̄tatis opatōnes intelligere non p̄nt nisi q̄busdam formis 7 imaginib⁹ 7 notis q̄bus hoīes vti sepius sunt sueti. Vñ oīa corpalia q̄ de deo dicunt nō proprie sed symbolice intelliguntur. Simpli enī de⁹ est 7 nō figurabilis. oculos tñ et palpebras 7 v̄sū habere dicitur. qz vniuersorū h̄is virtutē consideratiuā eū nihil pōt latere. nihil pōt subterfugere suas notione. Simili rōe aures 7 auditum habere dicitur. quia apud ip̄m p̄piciationē fore 7 deprecationis susceptōem asserere nō timem⁹. Per hūc enim sensum nos mites oñdūm⁹ qm̄ deprecantib⁹ aures familiarius inclinam⁹. Os 7 labia 7 fauces habere dicitur. qz illa velut loquēdo p̄ inspiratōem nobis reuelat que hōim cogitatio p̄ h̄mōi organa exprimit 7 ostēdit. Vtitur etiā habere dicitur 7 gustū qz in nostre iusticie opibus tanq̄m in gustu telectas. Nares et olfactū habere dicitur. qz tanq̄m odor suauissim⁹ dño est placēs q̄ deuotōis affectū sibi exhibet. faciē ipsū habere scriptura cōmemorat. qz p̄ eius opa virtutē 7 p̄ntiam diuin⁹ sermo manifestat. nā p̄sone p̄ntia in facie declaratur. man⁹ 7 brachia rep̄ntant ei⁹ subtilē 7 inuincibilē opatōem. qz nos digit⁹ ac manibus 7 brachijs subtiliora 7 fortiora opamur. qm̄ dextera dei cōmemorat. ceteriora 7 dei digniora insinuat. vñ et iurare p̄ dextera dicitur qm̄ intrās mutabile eius p̄siliū p̄hibet. frequēter paup̄ib⁹ subuenit. 7 indigētib⁹ auxiliat. 7 ideo pedes habere dicitur. sepe enī oñdit in effectu qd solent opari hoīes pedibus vel incelsu. Pectus 7 cor habere dicitur p̄pter cogitatorū iugē recordatōem. v̄ntre et viscera p̄pter illā quā in nobis oñdit misericordiā 7 cōpassionē. Irasci dicitur 7 furere p̄pter odiū malicie 7 iustā quā infert peccatibus v̄tione. dormire dicitur et obliuisci p̄pter iniurie dissimulatōem 7 vindicte retardatōem vñ qz tot modis p̄ sua beneficia nostra supplet indigentia more hūano dicitur h̄re diuersa mēbra. Vñ beatus Dionisi⁹ effect⁹ dei multiplices sic describit. De⁹ inquit est oīm causa et principū eorū q̄ sunt substantia 7 viuētū vita. ratiocinantū rō exidentium ab eo reuocatio. 7 rez resurrectio corū pentū. qd s̄m natura est renouatio. et eorū que mouētur s̄m execrabile impetum reformatio. factū firmamentū minus stantū. 7 ipsorū que ad ip̄m reducūtur via 7 reordinatissima manu ductio. Et seq̄tur post pauca. Ipse est eorū que ab ipso sunt pater principalior q̄ ipsi q̄ eos genuerūt. Nā 7 ipsi ceperūt ab ipso esse 7 generare. Eorū autē qui ip̄m sequūtur 7 ab ipso pascunt pastor est. illuminator est splendor. p̄fectorū p̄fectio. deificatorū deificatio. discordantiū pax. simpliciū simplicitas. 7 vnitorū vnio. sup̄principale 7 substantiale principium occultum sue cognitōis. s̄m qz p̄has est et possibile vnicuiq̄. bona traditio. 7c. Hec verba dionisi⁹ recitat Damasc. ca. iij. Et quibus omnibus pater qz omnia corpalia de deo dicta sunt ad figuratiuū intellectum mystice referenda.

Cap. XXI. De diuersis xpi noīb⁹ q̄bus nūcupat.

Unt itez quedā alia noīa q̄ ad significatōes illoz que de hōmie

chris̄o assumptio sc̄s dei filio intelligūf
 a similitudinib⁹ rer̄ artificiose trāssumi
 p̄ta sicut p̄z in J̄si. li. vii. c. ij. vbi dicitur
 Ch̄rist⁹ multis modis in scriptura vo
 cari cōsuevit. Dicit enim ibidē q̄ x̄ps a
 ch̄rismate vocat⁹ est. Ipse enī p̄re cūctis
 suis cōsortib⁹. oīm gratiar̄ plenitudie ē
 delibut⁹. q̄ iesus hebraice. sot̄her grece.
 saluator vero latine d̄r. eo q̄ cūctis gen
 tibus saluator est transmissus. p̄pter qd̄
 ipse messias hebraice d̄r. eo q̄ oīs p̄t
 p̄xtalis sacerdotalis ⁊ regalis dignita
 tis p̄uilegio sit diuinit⁹ insignit⁹. nam
 messias dicit̄ vnctus. Dicit̄ etiā emas
 nuel. i. nobiscū tē eo q̄ deus per virginē
 natus in carne apparēs nobis se p̄uirit
 Dicitur etiā verbū caro factū. qz x̄bū
 est inq̄tū nascit̄ a patre in eternitate.
 sed caro dicit̄ inq̄tū a matre nascitur
 in t̄pis mutabilitate. Sicut d̄r v̄nigeni
 tus ⁊ p̄riogenitus. qz patris ⁊ etiā m̄ris
 fuit filius vnicus an̄ quē nullus ⁊ post
 quē nō erat alius. Multis etiā alijs
 modis p̄figuratur in rebus creatis. Di
 citur etiā p̄ncipiū. qz pater p̄ ipsum
 om̄ia finit̄ vel fecit. Dicit̄ ⁊ os dei quia
 p̄ ipsum de⁹ mundo loq̄tur. Dicit̄ qz ma
 nus. qz p̄ ipsum rerū vniuersitas p̄tine
 tur. d̄r via quia p̄ ipsum ad brauiū pue
 nitur. vita d̄r quia in ipso om̄ia viuūt.
 veritas qz nec fallit nec fallit̄. dicit̄ fons
 qz om̄is boni origo indeficiēs ⁊ reficit̄ si
 tientes. Et multis alijs figuris innūe
 rabilib⁹ ⁊ infinitis nobis dat̄ intelligi i
 scripturis. sicut ibi ponit̄ J̄si. in exēplis
 multipl̄. Sicut pater ⁊ filius. p̄pter
 varios effectus in creaturis varijs noi
 minib⁹ nūcupātur. sic sp̄s sc̄s patri et
 filio in simplicitate nature ⁊ substantia
 lis ⁊ coetern⁹ diuersis vocat̄ nominib⁹ ⁊
 diuersis rebus mltifarie cōpatur. Pro
 pter qd̄ dicit̄ in. vii. Sap. q̄ est sc̄s in
 om̄i sc̄z creature sanctificatōe. ⁊ est mul
 tipler in charismatū ⁊ donorū distribu
 tione. vnicus in p̄ris ⁊ filij vniiformi cō
 nexione. necnō in sanctorū charitatiua
 vnione. subtilis in cogitationū ⁊ affecti
 onū p̄scutiatōe. modest⁹ in discreta et
 modesta affectuū hūanorū ordinatione
 discretus in faciēdie siue eloquētie adi

ministratōe. Incoīnq̄natus sine macula
 le cōragione. suavis in p̄ceptis. suauior
 in cōsilijs. suauissim⁹ in p̄m̄ijs. amans
 bonū actū in actiuis q̄ suavis est in con
 tēplatiuis. human⁹ humanā diligēs so
 cietatē. benign⁹ innatā habens in se boni
 tate. stabilis lassus ⁊ infirmis p̄ferēs
 firmitatē et nullā prozsus h̄ns in se vi
 cissitudinis mutabilitatē. securus illis
 quos p̄tegit auferēs formidulositatez.
 oēm h̄ns virtutē. omnib⁹ cōferens virtutū
 p̄fectiōem. oīa prospiciēs. oēm h̄ns
 cognitōem. capiēs oēm sp̄m̄ intelligibī
 lem. om̄is sp̄s rōnalis motū inuesti
 gans ⁊ affectōnē. mūdus in se ⁊ ab alijs
 auferēs infectiōem. Multis etiā alijs
 nobis nūcupatur. Dicitur enī diḡit⁹
 p̄pter eius discretā ⁊ subtilem opatōem
 Columba. p̄pter simplicitatis amorem.
 Fides p̄pter estuantū refrigeratiōem.
 Ventus p̄pter occultā grāz inspiratōz
 Ignis p̄pter gratie euaporatōem. Ros
 siue pluuia p̄pter aie secundarōz. Nix
 p̄pter dulcissuā interioris h̄is imuta
 tiōnē. Oleū p̄pter inferiorē alme im
 pinguatōem ⁊ exilaratōnez. Multis
 alijs compatur diuin⁹ sp̄s. sed ista suf
 ficiant p̄ exemplo. H̄ic ad angelorū pro
 prietates aduūate d̄no manū apponā?

Incipit liber secū dus de proprietatibus angelorum.

De proprie

tati⁹ angelicis diuino
 adiutorio aliq̄ in medi
 um nobis platuri. p̄rio
 incipiendū est ab eisde

in generali. ⁊ deinde in speciali vbi sin
 gulorū ordinū dispositiōes. ⁊ officiorū di
 uerse ministratōes. prout p̄nti cōgruit
 opusculo p̄ ordinem declarabūtur.

Capitulū Prīmū

De interpretatōne angeli.

Angel⁹ itaqz grece. hebraice ma
 lach. latine vero nūcius interp̄
 tatur. eo q̄ p̄ angelorum minist
 sterij diuina volūtas populo nūciatur

Unde angelus nomē est officij nō nature. Spiritus autē non est angelus. sed q̄si a deo mittit tunc p̄lo angelus proprie nūcupatur. Cui sc̄z angelo licentia pictoris alas tribuit. in quarū subito motu celerē angelorū opationē figuratime predicta pictoris licentia simplicib⁹ p̄ ostēdit. sicut poetas ventis ascribere alas antiquitas non prohibuit. sicut dicit *Isido.* libro vij. ca. vij.

Capit. Secundū.

Quid sit angelus s̄m Damas.

St igitur angelus s̄m Damas. substantia intellectualis. semp̄ mobilis. arbitrio libera. incorporea deo ministras. s̄m grām 7 non naturā immortalitātē percipiens. Ex hac angelica descriptōe multiplex nobis resultrat p̄p̄terias angelorū. Dicit enī substantia intellectualis. qz rōne sp̄sialitatis sue substantie 7 singularis spiritualitatis oēs formas intelligibiles in se p̄ticipat 7 species cognoscibiles apprehēdit. 7 q̄nto a terrestris materie coartatione est remotior. tāto in contēplatione immaterialiū est p̄fectior. sicut ex̄pl̄ se dicit in libro causarū. Nā intelligentie plene sunt formis. et ideo oēs sp̄s cognoscibiles eis subijcibiles in eis reuolunt sicut ibidē dicit cōseq̄nter. P̄t̄ hęc natura angelica omnē antecedit creaturā corporeā. i. essentie subtilitate. in simplicitate. in intellectu p̄p̄icacitate. in liberi arbitrij habilitate qz hęc angelica natura nullā h̄z dependētiā a materia. iō corruptō materialis ei non potest aliq̄liter cōuenire vñ sensual̄ cognitio eius intellectū deiformē non impedit. Angelus enī deiformē habet intellectū. 7 iō supra tps est 7 totū intelligit simul 7 nō vnū post aliud. aut vnum ex alio. sicut ex p̄missis cōclusionē sicut hu manus intellectus q̄ est vni⁹ ex alio collatiuus. An̄ qualis est compatio simplicis ad cōpositū 7 puncti ad lineā in eēndo. talis est compatio angelici intellectus ad humanū in intelligendo et in dicendo. Nulla malicia angelicum affectum a creatoris sui obseq̄o retrahit vel

auertit. unde quāto angelica substantia est simplicior 7 ab omni cōditione materie distantior. tanto dei similitudo in ea relucet expressior et in ipsa sicut speculo clarissimo splendor diuine sapientie relucet exp̄ffior et tanto est dignior influentia glorie. quāto p̄fectius adhe sit incōmutabili veritati ex libera 7 propria volūtate. vt dicit *Breg.* *De* inquit deus omnipotens naturā summorū spiritūū bonam sed mutabile cōdidit vt qui p̄manere vellent mererētur 7 eo maioris meriti apud deū fierent. q̄nto mutabilitatis sue votū. voluntatis studio defixissent. dicit etiā idē Angelus in contēplatione sui creatoris immutabilis p̄manet. 7 tamē eo q̄ creatura est vicissitudinē mutabilitatis habet. In angelis enī tria considerātur vt ait *Diom̄sius.* Essentia qua subsistūt. virtus qua possunt opatio qua pagūt. Eorum essentia est simplex 7 immaterialis pura distincta seu discretā. Eorū virtus est libera intelligēs. diligēs. indefessa. Habent enim p̄tatem libere eligēdi. intelligendi 7 diligēdi 7 deo incōmutabilē adherēdi. Insup h̄nt vtutē opandi. qz om̄ia faciunt sine more dilatonē. om̄ia aduersa coercēt sine resistentia et cōtradictionē. Semper nobis assistūt et nobis seruiūt sine intermissione. Unde eorum opatio est voluntaria. subita. vtilis. et honesta. nam deo seruiūt sine coactione subito et in instātā iussa p̄ficiunt sine procrastinatiōe. om̄ia proficua et vtilia procurāt summa attentione. licet et honestis vacāt que sunt sine rephensione. Patet itaqz qz triplex virtus est in angelo sc̄z cognoscendi. operandi. et persistēdi. Cognoscit enim deū supra se in speculo eternitatis sine aliqua interpositōne. Semp̄ enim videt faciem patris. *Matthi.* viij. Extra se apprehendit om̄ia sine collectōne. Intra se retinet apprehensa sine obliuione. Sic etiā habent virtutē operandi potenter. celeriter. vtiliter. incessanter. Habent etiā virtutē p̄sistendi in nature sue simplicitate. qz mortalitatis vicissitudine non alterātur passibilitatis cōtrarietate nō

afficiuntur. mole carnea non retardatur. Perstant etiam in gratie et glorie firmitate. quia diuinis legibus subiecti nulla affectu vel actione ei contrariantur. Cum sint benigni nullo inuidie stimulo torquerentur. Cum sint puri nulla affectu turpi contaminantur. Perstant etiam in officij dignitate. nam cum sint iusti nullo modo sibi inuicem iniuriuntur. qui subsunt nullo contemptu subiiciuntur. et qui presunt sine tyrannide alijs principantur. Preterea angelica natura parte luci seorsum viciu sine est coniuncta. et ideo copiosiori lumine replera et tanto de vite fonte profundius haurit quanto contemplando proprio lumine vicinuis se subiungit. et tanto principaliores theophanias. i. illuminationes diuinas continue recipit. quanto perfectius ad summum bonum per amorem inflexibilem se conuertit. vbi illa lux eterna primo super angelos influit et ipsis mediatis ad nos descendit. et ideo per angelos ad homines processit. Unde propter istam primam a patre luminum illuminationem ad angelos descendente vocantur angeli a Dionysio agalmatibus. i. specula clarissima diuini luminis receptacula. An in li. de diuinis nominibus. ca. vi. dicit sic. Angelus est imago dei. manifestatio occulta luminis. speculum purum splendidissimum. immaculatum. incontaminatum recipiens totam si phas est dicere speciositate beneformate et conformitatis et pure declarationis in seipso sicut possibile est bonitatem que est in abditis. etc. Imago dei dicitur propter conformem intellectum quod sicut deus omnia videt sine deliberatione et collectione. ita angeli. quod nec vident per medium nec apprehendunt per sensum. Dicit etiam de occulti luminis manifestatio. quod diuinitatis lumen quod in se incomprehensibile est et occultum per influentiam recipiendo. et alijs transmittendo inferioribus manifestat. Dicit et speculum propter luminis receptibilitatem et dicit speculum purum propter naturalis sue substantie puritatem. Nil enim habet corporee feditatis. immaculatum. sine macula culpe originali. incontaminatum sine contagio culpe mortali. incoincidentum sine infectione culpe veniali. Dicit etiam recipiens speciositatem et conformitatis

quod in specie et modo cognoscendi filius est diuinitati que declarat inferioribus abditam et ineffabilem ac occultam bonitatis suauitatem. nam quod contemplando et gustando diuinitatem percipit inferioribus notificat et transfundit. Angeli enim secundum Damascenum. li. ij. ca. iij. sunt lumina quedam intelligibilia ex primo lumine lumen bonitatis non lingua vel auribus indigentia. sed sine sermone et sine voce suas voluntates et intelligentias sibi inuicem tradentia et exprimenda. loco corpali non stantia. non pietibus vel claustris corpalliter circumscripta. triplicem dimensionem non bonitatis. Sed intellectuali assunt et operantur vbi cuiusque eis fuerit imperatum. Sunt et hi spiritus naturaliter fortes et veloces ad diuine voluntatis expletiones et vbi cito inueniuntur vbi cuiusque diuinitatis iusserit nutus. et qui circa nos sunt dispensantes et auxiliantes nobis secundum diuinam voluntatem super nos entes et tamen circa deum existentes. ad malum difficile mobiles. quod omnino immobiles ex gratia cuius non natura. deum quantum possibile est contemplantes et in ipso delectantes. et cum sint incorporei et spirituales non sunt nuptijs indigentes. hucusque Damascenus.

Capitulum Tertium.

Quod angeli in effigie corpali representantur
Clavis autem angelica natura ab omni materia et lineamentis corporis sit aliena. tamen in effigie corpali representantur angeli et varia membra et figuras habere diuersas in scriptura sepius memorantur. sed per denominationes membrorum visibilium intelliguntur invisibiles actus celestium aiorum. Nam cum longa coma et reflexis capillis vbi que angeli representantur. in quibus vti que eorum munde affectiones et ordinate cogitationes intelliguntur. Nam capilli capitis designant cogitationes et affectus que oriuntur ex radice mentis. Aures habere dicuntur. quod diuinam inspirationem accipiunt quam vti que diiudicant et discernunt. Nares eis pictores attribuunt et merito quod vicia velut fenda refugunt. sed virtutes que quidam odorifera diligunt et in mundam et immundam. fetidam et aromaticam sagacissime diiudicant et distinguunt. Ora linguas et labia habere sepius memorantur. quod diuina secreta que loquendo nobis preter et diuis laudibus continue

inbiant et intendunt. Interbes pictorum licentia repingit eos. quod eorum virtutem quasi iuuenile statum considerans eos nec viribus nec senio deficere sic ostendit. De testes habere dicitur. quod gratiam quam diuinitus accipiunt alijs concitare et quasi commolendo diuidere consueuerunt. vnde in tentibus eorum partes actiua et concitativa merito designantur. Non etiam brachia et manus habent. quod virtute sua actiua et permansiva infirmitates nostras sustinet et vsque in finem ab electorum defensione et supportatione non desistunt. Cor et pectus habent finguntur. quod cum reiforme habent vitam ad susceptiorem reiformis vite et vitalis gratie nobis manifestissime cooperantur. Costas et latera habent quod omnia gratiarum munera in se tuta possident et per ipsorum custodiam in electis hominibus omnia tuta manent. Lumbos et femora habent dicitur. sed vestibus occultata. quod gratiarum et virtutum in se habent semina. que omnibus carnalibus sunt occulta. Pedes habent sed quasi generaliter denudatos quod liberos habent affectionum motum in deum ab omni mortali concupiscentia penitus sequestratos.

Ca. quartum. Quo modo angeli describantur.

Describuntur etiam angeli sub figura multiplici mirabiliter alterati sicut tagit. Dionisius in fine angelice hierarchie. Nam describuntur penati et alati. quia a contagione terrena penitus alieni. et contemplationis raptu ad diuini amoris intima intellectu et affectu sunt penitus eleuati. vestibus cocaneis siue igneis sunt vestiti quod lumina diuine cognitionis et diuine dilectionis flamma sunt amicti. Psal. Amicti lumine sicut vestimento. zonis aureis accinguntur. quod virtutibus habitu taliter sunt accincti quod nullatenus ad alia vicia dilabuntur. Virgas et sceptrum in manibus gestant quod post deum diffundunt omnia repta. et vniuersa que sunt in mundo sensibili iuste regunt. Tela etiam et gladios in manibus portant. quod virtute sibi tradita demonum et rebellium conamina destrunt et rebelant. Trullam et ppendiculum et alias mensuras operarioz instrumenta visi sunt habere. quod deus per angelorum prouidentiam solet malos

ad bonum conuertere. et ut spississimi fiant habitatio promouere. Calamos mensuras et funiculos in manibus portant. quod singulorum merita et temerita discutunt mensurant et ponderant. Phialas cum aromatibus habere dicitur. quod per eorum misterium nostra vulnera ad sanitatis gratiam producant. Succicti et quasi patibuli ad eundem leguntur. quod iusti ad patriam eorum patrocinio quotidie deducunt. et stramentaria et scriptorum instrumenta portare dicitur. quod per eorum misterium diuine voluntatis abditata sepiissime describuntur. Armis bellicis ornati dicitur. quod boni eorum adiutorio in bello spirituali et corpali continue protegentur. Lytharas resonare faciunt quod illi que eorum meretur solari patrocinio desperationis tristitiam non incurunt. Tubas in malibus portant. quod ut in tono proficiamus nos incitant et inuitant. Omnia talia de habitu et gestu angelico in scriptura referuntur in quibus eorum opera mirifica designantur.

Capitulum quintum

Qualiter angeli cooperantur rebus materialibus

Operantur etiam alijs rebus transumptis a naturalibus ad eorum exprimentas mysticas operationes. verbi

gratia. veteris assimilantur. quod ad omnia agenda subito transuolant et circiterunt. Flutes dicitur. quod per raptum contemplationis suspensi in deum rapiuntur. Igne cooperantur. quod diuini amoris incendio totaliter inflamantur. nam ad modum ignis cognitio et lucet et dilectione ardet. nunc autem nunc argenti nunc electi nominantur quod splendor habent puri et luciformi dei sapientia illustrantur. Carbunculi saphiris et alijs gemis solidis et translucentis assimilantur. quod in dei gratia stabiles effecti in gloria confirmantur. et eorum gratia penitentia omnia que in celo sunt et in terra mirabiliter decorantur. Dicitur etiam leones. quod demonibus et peccatoribus sunt terribiles. vel ideo ut dicit commentator super hierarchiam angelicam. quod quando ad contemplandum deum aspirant. quod prius per cognitionem inherebat a memoria terguntur quando in concupiscentibus animis desiderata claritas est inaccessibilis nam leo cum cauda telere propria vestigia conseruit. Dicitur et boues. quod bos terram sulcans ipsam innouat et ad fructum eam aptat

Sic angeli mentes hominum disponunt ad recipiendum germina virtutum et donorum. Et quales vocantur quod immediate inflexibile et recte deum qui est sol iusticie irreuerberatis oculis contemplatur. Dicitur etiam equi, quod lege obediencie deo que eis prestat fides sunt subiecti. Et etiam quoniam albi, propter lucidam dei cognitionem, quoniam nigri, propter diuine maiestatis incomprehensionem, nam nigredo color est sed obscurus et occultus, quoniam rubri, quod indicat terrorem iusticie et ceteratis, quoniam varii, propter varium usum suscepte potestatis, nam in vario extremi colores ununtur et per angelorum virtutem perfecti, prima secundis et secunda primis conuertibiliter conuertuntur, et in amorem murum, conuertuntur. Flumina ignea dicitur, quod effusiones diuine gratie suscipiunt, et copiosam ac indeficientem influentiam viuificam fecunditate ad alios transferunt, et ideo fluuium igneo assimilant. Dicitur et curuus in quo multa copulata pariter deferuntur, quod ipsi gratia societate et iocunda pariter sociati siue copulati communi assensu in diuina extollunt. Dicitur etiam rota, quia sicut rota in se voluitur et reuoluit, et circa idem centrum semper mouetur, sic angeli circa deum quasi circa intelligibile centrum contemplando circum mouentur, quia eorum desiderium est inextinguibile et quod desiderat est incomprehensibile. Ideo etiam curribus et rotis igneis comparantur, quod ad subditos descendunt eos illuminando et iterum redeunt ipsos per contemplationem ad superiora reducendo. Sanctorum etiam ordines et vota coram domino rependant, et defunctorum animas ad patriam in sinu abrahe deferunt et transportant. Dicitur etiam medici, quia animas curant. Dicitur et fabri, quia arma spiritualia nobis parant. Dicitur et vigilantes et custodes, quia nullo ignorantie somno depresso imminetia pericula annuntiant. Dicitur etiam messorum, quia electorum populum in horreum regni celorum coactuunt. Dicitur et milites, quod pro nobis contra demones dimicant et coterant. Dicitur et duces, tum quod modum pugnandi contra hostes spirituales nobis indicant, tum etiam quod via ad patriam manifestant. Istis et multis alijs figuris an-

gelice virtutes quo ad eorum substantiam virtutem et operatorem nobis insinuantur et datur intelligi in scripturis. Sed pauca que exempli causa sunt hic dicta ad presens nunc sufficient.

Ca. VI. De ordinibus

angelorum hierarchijs et eorum officijs. Determinatis ex proprietatibus angelorum in generali put ad hoc opusculum prius, ad singulos angelorum ordinum hierarchias accedendum est ut singulorum ordinum officia conuenientias et differentias per additones proprias cognoscantur.

Ca. VII. De triplici hierarchia.

Triplex autem est hierarchia sicut sanctissimus tradit dionysius, scilicet superior celestis que consistit in tribus personis secunda celestis que completur in sanctis angelis, tertia subcelestis que perficitur in prelatibus. Est autem hierarchia sicut ibidem asserit Dionysius, rebus sacrarum et rationalium ordinata partibus in subditis debitum retinens principatum. Hierarchia autem celestis que est triplex, scilicet superior que grece dicitur epiphania, et describitur sic a dyo. Epiphania est in incalescentis affectus incendio, altioris intellectus fastigio, iudicij libera resultatio distributa. Nam hec hierarchia tres continet ordines, scilicet seraphim que amoris incendio pre alijs feruent, et cherubin que cognitionis privilegio gaudet, et thronos qui iusticie propediecto alijs preminet. De duabus alijs hierarchijs dicitur infra in locis suis. In omni autem hierarchia exiguntur necesse: ordo, scientia, et actio. Nam ut idem dicit Dionysius. Hierarchia est ordo diuini scientia et actio, dei forme quantum possibile similans et adiudicium ei diuinitus illuminatio, proportionaliter in dei similitudinem ascendens, etc. Ecce tria ponit in hierarchie descriptione scilicet ordinem scientiam et actionem, quod si horum trium aliquod defuerit non erit hierarchia, idem dicitur hierarchia ordo diuini, id est partibus ordinata et secundum deum disposita, unde in ordine naturalium officium in scientia discretio, in actione ministerium, sine ordine presumptio est actio, sine actione negligentia est ordo, sine

nescientia autem actio est reprehensibilis et ordo inutilis Et ideo tam in ordine quam in scientia et actione omnis hierarchia dei conformitate imitatur et secundum modum et mensuram sue illuminationis in ordine suo perficitur et recte discernendo et bene operando ad dei imitationem quantum possibile est ascendit Talis est autem inter angelos hierarchia ordinis dispositio, quod angeli superiorum ordinum copiosius divini luminis participant et ad eos qui se ordine sunt inferiores receptum communicatio pertransfunditur, nam hec lex in angelico ordine custoditur ut in gratia et glorie participatio alij sunt primi alij secundi et alij ultimi, ut illi qui ordine naturali participatio sunt impares, sint etiam in glorie perceptio inaequales, ut dicit Dionysius. Oportet superiores angelos se esse duces et manu ductores aliorum inferiorum, ut eos adducant ad divinam illuminationem adductorem et communicationem et inductionem per conversionem in illuminationem per cognitionem, in cognitione per perceptioem. Nam ut dicit Gregorius in moralibus. Alij deo assistunt per contemplationem alij ad exteriora exeunt et tamen ab interiori contemplatione non recedunt, quia illi spiritus inspicunt qui prius est vobis vadit Excellentia autem ordinum assignat secundum femininitatem bonorum, quia secundum differentiam entium simpliciter et naturalis sapientie perspicacitate et differente arbitrii libertate recipiunt ordinis diversitatem, qui enim naturalia magna sunt subtiliter et sapientia magis perspicaces in amplioris gratie munere sunt ceteris digniores, unde singuli hierarchici ordines propria habent dona secundum quod operantur et gradus proprios secundum quos suas operationes moderantur. Non enim fas est ut quis operari presumat, quod ad suum ordinem et officium non expectat. In hoc enim consistit hierarchici ordinis perfectio ut qui illuminant illuminentur, et qui purgantur purgentur, et qui perficiuntur perficiantur. Unde talis est ordo ut qui primo purgantur postea illuminantur et perficiantur. Nam purgationem sequitur illustratio, et illustratio perfectio est summatio, unde superiores ordines immediate recipiunt a deo purgationem ut sint dari, et perfectioem ut sint perfecti Et iterum ab illis

secundum ordinem diverse dispositionis inferiores purgantur illustrantur et perficiuntur, nec intelligitur hec purgatio a corruptione vicii, sed potius ab imperfectioe boni, nam secundum deum oportet angelicos spiritus ad illam similitudinem qui omni caret fragilitate et dissimilitudine mundos esse ab immundicia et confusione lucentes veritate perfectos bonitate. Inter istos itaque sacratissimos ordines quidam sunt primi, quidam medij, quidam vero infimi, unde primi illuminant, ultimi illuminantur, medij vero illuminant ultimos, et a primis illuminantur.

Ca. octavum De ordine seraphin.

Primo ergo ordine velut a divini ignis est incipiendum quod scilicet a seraphin, de quo dicit Iherosolimitanus li. vij. Seraphin est angelorum multitudo qui ardentes vel incendentes interpretatur, eo quod inter eos et deum nulli angeli sunt internuncij, et ideo quanto ei vicinius collocatur tanto magis caritate divini luminis inflamantur, et ideo faciem domini et pedes relare dicuntur quia ceteri angeli divina maiestate nequaquam istis perfecti intuentur, et ideo tanto maiori claritate illustrantur quanto ardentiori motu dilectionis intime inflamantur, unde istorum angelorum officium proprium et ardere se et alios ad divine dilectionis incendium promovere. Proprietates autem huius ordinis principales et speciales elicere possumus ex verbis Domini, sic dicitur Pulchre inquit patris celestium hierarchiarum excellentissimis entium sacrificatur, ordinem huius altioris omnibus contra deum immediate collocatum Et ideo proprie operationes theophanie in ipsis tanquam deo proprie referuntur, et sequitur Est autem seraphim mobile spiritus circa divina et incessabile calidum, acutum, et superfluidum, intente et inflexibile spiritus motus, suppositorum reductivum, ac tue exemplificativum, recalcitrans ea que resuscitans in selem caliditate et ignem celum et olocustomatis purgativum circumelatum inextinguibile, huius luciformem illustrativam proprietate, omnis tenebrosae obscuratiois persecutrice et manifestatrice etc. Hec verba divinis summa sunt et omnium mortalium sensum quoad significatiois mysterium excedentia,

Prout tamē potero quāuis balbutiēdo
 alicua et planat. Videtur autē diffinire
 Dionisi. quod cognominatō seraphin p
 prietatis et officij discretōnem et vatie
 gratie picipatōem in angelis manife
 stat seraphin nūcupatis. Nam appella
 tio seraphin docet mobile. hoc forsā di
 citur ppter naturā ignei amoris. quo ange
 licus affectus in deū rapit et mouet. hic
 vero motus est quietis causatiu⁹ augmen
 tatiu⁹ et cōpletiuus. Docet etiā incessā
 bile quia talis amor nūq̄ excidit. nūq̄
 ab appetitu amati req̄scit. Docet et ca
 lidū. quia ad modū caloris accēsus aim
 excitat vis amoris. et iō subdit acutū.
 quia vis amoris penetrat ad intima cō
 ditoris. vñ acutū dicit quandā violen
 tiam amātis q̄ intrat et penetrat ad rē
 amatā. Dicit etiā supferuidū quia q̄
 uis ad interiora diuinitat⁹ amor se ex
 tendat affectu. tñ circūire nō cessat vt
 qd intellectu nō capit orēplatiōis tamē
 gustu aliq̄liter cōprehendat. sicut illud
 qd ebullit caloris vehēmētia vndiq̄ se
 iactitat et diffundit. sic affectus angeli
 cus nihil i cōsideratū relinq̄t imo quā
 toplius cognoscat. tanto amplius scire
 cupit. Addit etiā inflexibilis motōnis
 quia amor angelic⁹ quāuis in deū moueā
 tur. inflexibilis tamē est ne amatū aliq̄
 liter amittatur. vñ siml mobilis est et
 incessabilis et hoc intēte et intime. qz ad
 dei interiora rēdit. vñ mobilis est sp et
 nunq̄ in se sistit et intētus vt in deū ten
 dat sed intim⁹ vt ad exteriora nō efflu
 at. osno autē inflexibilis vt ad aliqd pre
 ter ipm et extra ipm nō diuertat. Dicit
 tur etiā suppositorū reductiuū qz amor
 angelicus semp ad supiora se extēdit et
 tñ ab amore inferiorū non excedit. imo
 ad diuine illuminatōis picipatiōem
 reuocat inferiores ordines et reducit.
 Dicitur etiā docere actiuū et exēplifica
 tiuū. qz non solū incēdit inferiores ad
 amādū. vtz etiā formā et exēplū plet in
 feriorib⁹ qliter summū bonū sit sup oīa
 diligendū et qualē sit p amorē redēdū
 in deū et fm ipsi⁹ beneplacitū incedendū
 Ideo etiā dicitur qz amor eoz sit califi
 cans et resuscitās in silem caliditatem.

quia ad hoc labzāt vt inferiores si nō
 equalit tamē differēter ardeāt et ferue
 scant. Nec hoc dicit quod inferiores ange
 li fuerūt frigidi vel mortui. sed hoc dicit
 quia subiecti ordines p ipsos ad ampli
 orem amoris affectū cōtinue excitant
 Propter qd seq̄tur. Ignis celit⁹ et olo
 caustomaticis purgatiuū. qz ignis diuin⁹
 nū primos anglos accēdit vt alios in
 cendat. illuminat vt illuminent. purgat
 vt purgent. Ignis enī diuin⁹ suauiter
 ardet. nec cōburit vel cōsumit ad lesiō
 nē sed pot⁹ ad purgatiōez. et iō dicit olo
 causti purgatiu⁹. qz sicut ex toto illuīat
 ita ex toto purgat. nec ab infectōne ali
 cui⁹ vicij. sed ab infectōne boni. qz illa
 est purgatio pfecta vbi oīs correctio ab
 est. et oīs pfectio adest. Dicitur etiā vir
 tus seraphin multimoda et multifida.
 multimoda inq̄ntum multiformitē mo
 uetur appetēdo et opando. multifida in
 q̄ntū beatificatur possidēdo. mltimoda
 inq̄ntum pgit scrutādo. multifida in eo
 qd inuenit penetrādo. Per multas enī
 vias et affectōes varias pgit et puenit
 ad vnū bonū et vna vita siml cūcta app
 hendit. Docet etiā noiatio seraphin in
 circūuelatū. qz sine oī velamēte figure vñ
 creature interposito diligit videre deū et
 a plenitudine fontis lucis etne sine me
 dio aliquo illuminatur vt illuminet. ac
 cendit vt accendat. Unde in hoc sunt
 angeli illius ordinis alijs digniores. qz
 sue pfectōnis influentiā inmediate si
 ne interpositiōe a deo recipiunt sine di
 minutione eadem alijs picipando tri
 buunt. illam possident et custodiūt sine
 amissione. Nunq̄ repescūt a dilectōne.
 nec fletrūtur ab incōuertibili ad deum
 intentōne. nec labore nec tedio resistūt.
 ab inferiorū ad deum gratuita reductōe
 Nec de proprietatibus seraphin dicta
 sufficiant.

Ca. IX De ordine cherubin.

Secundus ordo dicitur cheru
 bin quod interpretatur sciētie
 plenitudo. Sunt enim fm
 Jsi. li. vij. sublimiora agmīa

angelor preter seraphin. eo q̄ vicinũs
 diuine sapiencie suppositi. a. m. pliori sci
 entie diuine dono sunt repleti. 7 iõ me
 rito ordo cherubin post seraphin ordia
 tur. qz post donũ charitatis a quo tenor
 minaf seraphin excellentissimũ est do
 num sapiencie 7 cognitõis diuine volũ
 tatis vel veritatis a quo cherubin teno
 minaf. Nam in angelis huius ordinis
 principale relucet radius diuini lumi
 nis quantũ ad p̄cipatõem p̄cellẽtem
 diuine cognitõis vnde p̄prietates 7 ef
 fect⁹ angelor istius ordinis innuit bea
 tus Dion. ca. viij. vbi dicit q̄ cognomi
 natõ cherubin docet eor cognoscibilezẽ.
 est sensus verbor q̄ angeli isti ordinis
 dicũtur cognoscẽtes. qz in dono diuine
 sapiencie sunt ceteris magis excellẽtes.
 Desideri etiã ab ipso nũcupant in quo
 dei visio que in eis viget itelligit. quia
 dei maiestãtẽ ceteris clari⁹ cõtemplãt.
 Dicũtur etiã altissime datõnis lumi
 nũ acceptiui in quo innuit q̄ cherubin
 ordo diuine illuminatõis excellentia p̄
 ceteris adimplet. Sunt etiã illi angeli
 diuine pulcritudinis in prima opatri
 ce virtute cõtemplatiui. quia p̄ lumẽ
 diuine sapiencie diuinã pulcritudinẽ cõ
 templãtur. Per hoc etiã innuit q̄ in eis
 7 p̄ eos prima opatrix virtus scz d̄ clari
 sime intuet. Dicũtur etiã sapiẽtificam
 traditõem repleri. quia p̄ sapiẽtificam
 creatoris traditõem alijs plus alijs mi
 nus donũ sapiencie diuine impartitũt.
 Dicũtur etiã cõmunicatiui. quia lumẽ
 sapientie quod in eis copiose diffundi
 tur. p̄ ipsos ad ordines illuminãdos co
 piose teriuatur nam plenitudinẽ lucis
 quã suscipiũt alijs cõmunicant 7 trãsfũ
 dunt. Dicũtur etiã cõtemplatõis pure
 7 simplicis ac immediati fulgoris susce
 ptiu. Fulgozem vocat illuminatõem p̄
 quã peruenit ad merã et purã contem
 plationẽ vbi virtus diuina nõ in ima
 gine vel figura vel aliqua mediãte crea
 tura. sed p̄ semetipam. 7 in semetipã cõ
 templãt. Dicũtur etiã diuino alimen
 to domestica atqz viuifica vnitãte di
 uine refectõnis repleti. quia in hoc q̄
 replent lumine cognitõnis. reficiũtur

dulcedine dilectõis. Non eni multum
 p̄dest illuminare p̄ cognitõem nisi cõ
 comitaret alimẽtũ spũs sancti. s. refectõ
 p̄ dilectõem. Ista autẽ refectio õr do
 mestica viuifica et vna. Domestica qz
 amicus 7 domesticis solũmodo p̄parãt.
 Viuifica quia viuũ efficit quẽlibet qui
 ex tali cibo satiat. Unica est 7 singulari.
 quia delectatõẽ cõ extranea. scilicet euz
 carnali dulcedine nõ gustatur. Quã
 uis autẽ vnica sit refectio. multiplex
 tamẽ satietas iuenitur in hoc vnicõ ali
 mento. vnde cõ hec solũ p̄cipitur plena
 et vera satietas inuenitur.

Ca. x. De ordine thronorum.

Etius ordo est thronorum
 et est hic ordo a thronis di
 ctus a dono iudicij. eo q̄ tẽ
 in eis sedeat 7 iudicia sua di
 scernat 7 cuncta subiecta p̄ illos dispo
 nat. vt dicit Ihs. vñ virtus diuine eq̄
 ratis throno igneo in Dan. compatitur
 scz propter p̄spicitãtẽ cognitõis quia
 deus singula diiudicãs p̄ ipsos viuuet
 sa prudenter discutit. 7 propter impe
 tuositãtẽ cui nihil obuiat vel resistit. Il
 li autẽ angeli in quib⁹ singulariter reli
 cet recitudo diuini iudicij throni nun
 cupãtur. Ihs. Et ideo a beato Dio. se
 des altissime dicuntur. quia alte p̄pter
 diuinã autoritatẽ quasi ad iudicãdũ
 ordinãtur. altiores quia diuise iusticie
 regulam in iudicio imitãtur sed altissi
 me qz immediati⁹ altissimo deo disposi
 tione hierarchiaca collocãtur. Sedes
 cõpacte quia apte 7 cõueniẽter iuncte
 quoad iucturã 7 cõueniẽtiã diuino
 rum iudicior. cõueniens eni est 7 aptũ
 vt ex culpa penam 7 ex iusticia gloriã ex
 qualitate opis qualitãtẽ retributõnis
 quilibet sortiat. vnde cõueniẽter 7 ap
 te coheret pena culpe 7 glia iusticie. qz si
 culpa 7 glia. pena 7 iusticia nõ cõueniẽt
 coaptatã sedẽ inuicẽ nõ haberent. cõpa
 ctio itaqz sediũ equitas ẽ iudicior. Se
 des ab oĩ ignominiosa subiectõẽ libere
 quia quãto sibi p̄sidenti deo sunt sub
 iecti. tanto per ipsum 7 in iplo merẽtur

amplius sublimari. Sedes trisere. qz
 teū sibi p̄sidentē ferūt. 7 trificā prātem
 p̄ diuina iudicia in subiectis creaturis
 iudicāt 7 ostendūt. Sedes diuini sup̄
 aduētus susceptiue immaterialē 7 sup̄
 mūdane qz noticiā diuinitatis sine stu
 dio 7 fatigatōne p̄cipiunt 7 impassibilē
 7 sine diminutiōe ad inferiora trāsfun
 dūt in quo nos spiritalit̄ instruunt vt
 ab remateriali 7 terrena nos euacuan
 tes. nos ad eternoz susceptōem coapte
 mus. Sedes etiā ab om̄i extremitate
 sunt remote. qz ei qui sine extremis est
 id est p̄cipio 7 sine immediatissime sunt
 cōiuncte. Nam in deo cui inherēt nō est
 inuenire p̄cipiū vel extremū. Thro
 ni itaqz diuinā virtutē assumūt 7 ean
 dem ad inferiora trāsuāt 7 transfundūt
 Obediēt se deo subijciūt. 7 necesse aliq̄
 necessitate sed mera liberalitate in agē
 dis om̄ibus subijci se ostendūt.

Ca. XI De media hierarchia.

Edia hierarchia s̄m J̄h̄s .
 tres p̄t̄es ordies. s. p̄cipat̄
 ptates 7 d̄nates. Nec at̄ hier
 rarchia a Dyo. vocat̄ ep̄pho
 nomia. i. d̄na illufatō sui p̄ticipes inter
 scalari reuerētia insigniēs. vsuz d̄nandi
 edocens arcensqz p̄trariū. Prima disse
 rentia dicit̄ propter p̄cipat̄ qui p̄ ce
 teris possident tonū reuerētie quoz ofi
 ficiū est docere 7 exercere et exhibere re
 uerentiā reuerēdis s̄m diuersos grad̄
 prelatis. iuxta illud. Cui honozē. ho
 nozem. Rom. xiiij. vsuz d̄nandi
 spectat ad d̄natiōes. que docēt subditis
 d̄nari. nō s̄m libidinosam p̄ssendi cu
 piditatē. sed s̄m dei voluntatē Nam de
 us vult homines p̄esse hominibz vt p̄fici
 ant nō vt sup̄biant. vt eos in fide 7 mo
 ribus instruat. nō vt de libertatis d̄nio
 insolecāt. Et ratio vero potestatis refer
 tur ad ordinem ptatum q̄ potestatiue a
 nobis coercent demones ne nobis tan
 tum noceāt quantū desiderant vel affec
 tant. Et taliter ponitur dispositō medie
 hierarchie q̄uis alio mō videatur ordi
 nari s̄m J̄h̄. 7 Grego. sed de hoc ad p̄s

opusculum nihil spectat.

Ca. XII. De ordi ne dominatōnum.

Clarus ordo est d̄natiōnum
 que s̄m J̄h̄. potestatiuo 7 v̄tu
 tibus p̄sunt 7 p̄minent. que
 pro eo q̄ ceteris angeloz ag
 minibus p̄sint siue d̄niantur. d̄natiōnes
 nūcupant. Cuius ordinis est officii s̄m
 Greg. in bello sp̄iali nos instruere. qua
 liter oporteat hoies prelatis officium
 exercere. Docent etiā prelatos qualit̄
 sine tyrannide 7 subditoz oppressiōe in
 regimie debeant se habere. Hoz angelo
 rum ministeriū est s̄m Dionisiū serui
 li timore deposito in deū moueri 7 absqz
 reflectiōe ad cōmodū tempale ei inces
 santer famulari q̄ singulari excellentia
 inuisibilem annūciatōem in subiectis
 ordinibz solo imperio formāt. Sunt an
 geli istius ordis ab oī oppressiōe liberi
 vt libere ad summū eleuetur 7 nulli in
 fra summū subijciāt. vñ ita deo subsunt
 q̄ nulli inferiori subijciūt. Per vniuer
 salem excellentiā supra oēm subiectō
 nem eleuant ita tñ q̄ p̄ nullā violentiā
 aut tyrannidē ad oppressiōem inferiorū
 inclinātur. vñ dicit̄ Dyoni. q̄ s̄m disti
 militudinē tyrannidis d̄niuz exercent
 seueritatē habēt in potestate et cū seue
 ritate liberalitatē in benignitate et d̄ni
 a d̄natiōibus potestas exerceat liberali
 tas circa inferiores nō tollit. Per istam
 tñ liberalitatē eoz potestas nullo mo
 do minorat. imo deo se cōformantes re
 gulā 7 legem sue p̄sidentie q̄ntū possibi
 le est imitātur. Nunqz ad aliqua vana se
 cōuertūt. sed cōtinue ad bonū summū.
 (quod Dionisius vniuersale vocat)
 oculos dirigūt. 7 ab illo qui om̄ibus to
 minat. mētis aciē nō auertūt. vnde dei
 formitatis 7 diuine similitudinis prout
 possunt sunt p̄ticipes s̄m Diony. Itaqz
 d̄natiōes p̄se sunt in sc̄da hierarchia.

Ca. XIII De ordi ne principatum.

q̄ Clarus ordo dicit̄ principatus
 et hic ordo s̄m sc̄tos docet hoies

inferiores gradus exhibere reuerentiam maioribus existens in statu altioris dignitatis ut puta regibus principibus et prelatibus. De angelis istius ordinis dicit Dionysius ad principatus pertinet uniuersalis ducatus et regimen ductiuum ad dei similitudinem. quia isti angeli habent ex officio ut alios inferiores ordinaliter reducant ad deum et doceant ipsum reuereri in seipso et in primo. specialiter in plato. qui secundum Dionysium ideo dicitur principatus quia habent alios reducere vel auertere ad primum et principale principium scilicet deum quem ipsi prout possibile est imitantur et quantum phas est in presidendi officio principi assimulant. Dicit enim Hieronymus li. vii. Principatus sunt qui angelorum agminibus presunt qui pro eo quod subditos angelos ad explendum diuinum ministerium ordinant et disponunt. principatus uocabulum accepit. nam alij sunt qui administrant alij qui assistunt. milia enim milium ministrabant ei et decies centena milia assistunt ei. Dani. septimo.

Capitulum decimum quartum. De ordine potestatum. Extus ordo est preestatus. Et dicunt potestates secundum Hieronymum quod eis uirtutes aduersus sunt subiecte. et ideo potestatum nomine nuncupantur quia maligni spiritus eorum potestate coercent ne tamen noceant quantum cupiunt et affectant. Hoc angelorum officium est secundum Gregorium. illos qui in bello spirituali desudant confortare et ne ab aduersariis violenter superentur defendere. et ut boni uictoria obtineant uiriliter adiuuare. huic concordat Dionysius. dicens. Potestatum ministerium esse cauere ne aliquid aduersum possit bonis obistere vel nocere. dicit etiam Gregorius. Potestates in suo ordine perceperunt potestus ut eorum dispositioni aduersus potestates subiacerent. quia ne tanto hominibus noceant quantum desiderant potestatum misterio refrenentur. de his potestatibus dicit Dionysius. Ipse sanctus potestates habet equipotentem. id est equalē cum diuinitate potestatem que eadem diuina munera. in suo ordine et gradu humiliter suscipiunt et custodiunt si

ne confusionē. Nihil enim tyrannice precipiant contra inferiores nihil uolentia et fortitudine attemptant. sed potius deiformiter. id est ad diuinam similitudinem angelos inferiores ordinate reuocant et ad potestaticam et causalem potentiam. id est ad deum qui omnia potest et omnium est causa supradane et intellectualiter reducere non cessat ut per has deiformes proprietates medicamentorum animarum dispositiones illuminent purgent et perficiant. Sicut enim ipse potestates mediatis superioribus ad dei similitudinem auertitur ita mediatis ipsis potestatibus qui inferiores sunt ad deiformitatem reducitur ut sic omnes superiores medij et inferiores ordines mysticarum purgationum illuminationum et perfectionum participes efficiantur.

Capitulum decimum quintum. De tertia hierarchia. Tertia hierarchia que dicitur ephionia tres continet ordines inferiores. scilicet. uirtutes archangelorum angelorum. Et secundum hoc inferior hierarchia sic describitur. Inferior hierarchia est diuini principis nature legibus occurrentes secreta reuelans per capacitate discretam nature legibus occurrentes. Hoc pertinet ad uirtutes qui potestatem habent faciendi miracula et curandi morbos et languores. Secreta reuelans. hoc pertinet ad archangelos et angelos. Pro capacitate discretam. hoc refertur ad archangelorum differentiam et angelorum. quia maiores ut archangeli maiora. minores ut angeli minora reuelant. Per archangelos enim reuelabant prophetis maiora secreta ut illud. Ecce ego concipiet et per angelos aut minora. ut illud David. Episcopatium eius accipiet alter etc. Et dicitur ephionia ab ephi quod est sub et phanos quod est apparitio. quia inferiori modo quam in alijs resultat dei similitudo in ordinibus huius hierarchie.

Capitulum sedecimum. De ordine uirtutum. Primus ordo est uirtutum. Uirtutes enim sunt angelorum agmina. ministeria habentia ad uir-

tutes et miracula faciēda in quibus potissimum
 sine reluctet virtus diuina propter quod
 et virtutes nominantur. ut dicit Iffido.
 Iffius ordinis angeli ab ordinibus me-
 die hierarchie recipiunt illuminationem
 purgationem et perfectionem. unde secundum Di-
 onysium virtutes habent virilitatem ad
 optationes fortem incommutabilem. secundum dei
 formam eis indicantur. In hoc enim deo sunt
 similes et conformes. quia ad omnia agen-
 da incommutabile virtutis. vigorem acce-
 perunt. et ideo istorum spirituum operantiam
 virtutem perstringit dyoni. sic dicens. Ipsa
 sanctarum virtutum cognominatio forte que-
 dam et incommutabile docet vigorem secundum
 inditam eis deiformitatem ad nullam susce-
 ptionem diuinarum illuminationum imbeci-
 liter infirmam et. quasi diceret in hoc
 quod isti angeli virtutes sunt vocati deiformes
 et similes deo et inoscantur. Nam di-
 uina virtus fortis est ad agendum ut non
 frangatur alicuius operis difficultate et
 incommutabilis est ad perseverandum non
 langueat seu infirmetur alicuius spacij
 seu temporis diuturnitate. Sic an-
 geli isti conformes sunt. quia ad om-
 nia agenda robusti et incommutabiles in-
 ueniuntur. unde virtuosus sunt non solum
 operando verum etiam in illuminationes sus-
 cipiendo. nam horum angelorum virtus et
 si infirma videatur diuine virtuti compara-
 ta. Non tamen infirma est ad eandem pro gra-
 tiam conformata. Infirma est nature con-
 ditione. sed non infirmatur aliqua cor-
 ruptioe quin participat totum quicquid
 creature est debitum. fortitudinem scilicet
 sufficientem et sue nature congruentem. Et
 ideo dicit Dionysius quod habet deiformem
 motum firmiter se ferentem. Insuper el-
 fentialē et potentificam dei virtutem. quia
 propria virtute in deum mouetur. et vni-
 eorum virtuositas in superessentialē vir-
 tutem creatoris sustollitur inde deiformi
 ymaginis similitudo in eis reperitur. Dei
 formitatem autem quam recipiunt ad inferior-
 res angelos transfundunt. accipiunt quidem
 per donum. sed alijs tribuit per exemplum
 horum angelorum est officium. secundum dioni-
 sium docere prelatos. prelationis officium
 exequi feliciter et constantem et ut ipsius

onus sustineant patienter. secundum Gregorium.
 vero in quarto moralium. Istorum officium
 in his qui virtutem habent est docere
 qualiter imaginem dei in se repararet et
 reformat ac reformatam viriliter custo-
 dian ac conseruent. unde per istorum ange-
 lozum ministerium virtus miracula faci-
 endi perfectis conceditur ut reducti ad pri-
 mum statum in quo deus fecit hominem ad
 suam imaginem per huiusmodi miracula
 ostendantur. Angeli istius ordinis di-
 uinam virtutem continue aspiciunt. et in ip-
 sa contemplatione contremiscunt. sed iste
 timor penalis non est cum potius sit admi-
 rationis quam horrois prout Gregorius di-
 cit in moralibus. libro quarto:

Capitulum decimum

septimum De ordine archangelorum

Crauus ordo est angelorum qui
 secundum Iffidorem summi nuncij vel nu-
 ciorum principes interpretantur

Nam primatum tenet inter angelos. sunt
 enim duces et principes sub quorum ordine
 vnicuique angelorum officia deputata sunt
 Nam archangelis angeli presunt ut patet
 in zacharia ubi angelus maior dixit me-
 noxi. vade et doce puerum istum et. Si enim
 in ipsis angelorum officijs superiores infe-
 riores non disponerent. nullo modo hoc quod
 homini diceret angelus ab angelo co-
 gnouisset. hi archangeli septem primum nomi-
 nibus tenentur ut per ipsorum vocabula ip-
 sorum conditiones et opera ostendantur. r. Michael
 gabriel virgini mittitur ut illum denunci-
 aret venturum qui contra aereas potestates
 obtinere debuit victoriam et triumphum.
 Gabriel enim dei fortitudo interpretatur.
 sicut et raphael qui interpretatur me-
 dicina dei ad thobiam missus fuit qui eius
 oculis curatiōem adhibuit et cecitatem
 abstulit et detexit et sic de alijs. Ducus
 Iffido. li. vii. capitulo quinto horum ange-
 lozum officium est secundum Gregorium. De his que ad
 promotionem fidei pertinent. ut de aduentu
 filij dei et eius gestis et dictis fideles pro-
 mouere. Archangelorum etiam est secundum dyoni-
 sium plenam prophetiam reuelare demones homi-
 bus desinantibus atterere ne vitium plus
 ledat. sicut prestatum est eosdes coercere

Liber Secundus

ne dñiū sibi vsurpēt aut accipiāt Archā
 geli etiam angelis suppositis eis sunt
 digniores ⁊ annūciatione priores cete
 rilq; sunt perfectiores Nam s̄m dyoni:
 inferiores cōuertūt ad principale prin
 cipiū suū et quantū eis possibile est
 angeli inferiores ipsis mediātibus ad
 ipsum informantur. In sup̄ vnifican
 id est angelos ad vnitatē illius p̄cipū
 colligant ⁊ adunāt. ducendo angelos s̄
 bi subditos s̄m ducatus inuisibiles ⁊ or
 dinatos quibus habent ducere ⁊ docere
 sequentes alios et subiectos. Isti etiā
 archangeli inter ordines inferioris hie
 rarchie sunt intermedij ⁊ ideo a supiori
 bus illuminationes participāt ⁊ eisdē
 angelis inferioribus p̄cipatas cōmuni
 cant ⁊ annūciāt. in quibus angelis om
 nium angelorū dispositio hierarchiaca
 ex tripliā ternario celestium ordinum
 perfectissime est completa.

Capitulum decimū //

mumocrauum De ordine angelorum.

Unus ordo et vltimus est an
 gelorū. Angelus autem grece
 malach hebrayce dicitur. Latine
 vero nunciū interpretatur. eo q̄ volū
 tatē domini populū annūciare cōsueuerit.
 Angeli autē vocabulum nomē est offi
 cij nō nature. Nam angelus ē semp spi
 ritus. sed quādo mittitur tūc primo an
 gelus nūcipat. Angelis vero pictorum
 licentia pennas fingit vt eorū discursū
 celerē significent sicut ⁊ iuxta poetarū fa
 bulas venti pennas habere dicunt. sicut
 dicitur. Qui ambulat sup̄ pennas ven
 torū. Duculq; s̄fidor? li. viij. ca. v. Se
 cundum dyonisiū autē angeli inferioris
 ordinis non participāt ordine supiorū
 illuminationū. non enī p̄cipant cum
 ipsis sed ex ipsis. Nam angeli supiores
 p̄mo loco diuinas illuminationes susci
 piūt. ⁊ illas postmodū ad aliorū noticiā
 et cognitiōem deferūt. qui ⁊ primi nun
 cy dicunt. Alij autē posteriores sunt ⁊ vl
 timi. Angeli etiā s̄m eundē dyonisiū
 homines ad diuinā cognitiōez adducūt
 ⁊ subleuant ⁊ vt iuste viuant instruunt
 et informāt. Unde quibus angeli ⁊ si non

habent angelos alios sub se inferiores
 quibus presunt. habēt tamen sub se in
 feriores hominū ordines quib; presunt
 quos ordinant ⁊ disponunt. Sursum ex
 tendunt p̄ dilectionē dei. in semetipsis
 formantur per custodiam sui. sub se pro
 grediuntur p̄ eorū tutelam quorū mini
 sterio deputantur. Istoz itaq; angeloz
 multiplex est effectus. naz angelus no
 stre custodie singulariter deputat⁹ nos
 stimulat ad bonū et excitat⁹ ne in vicij
 dormiamus. Actu. xij. Item spiritu ali
 ter nos reficit ne sub onere vie i patriā
 succumbam⁹. iij. Reg. xix. Item arcet
 demones ne ab ipsis ledamur ⁊ thobie
 viij. Item instruit in ambiguis vt cer
 tificemur. Danielis. ix. ⁊. r. Item cōduc
 ne in vijs veniem⁹. Thobie. v. ⁊ Exodi
 xxiij. Item nobis in tristitia positis as
 sistit vt cōsulemur. Luce. xxiij. ⁊ Bene.
 xvi. vbi dicitur de angelo qui confortauit
 hentem Agar. Item nobis peccantib;
 cōpatitur ne desperemus. Isaie. xliij.
 et Iudit. ij. Item velociter nobis assistit
 ne cadamus. Isaie. xliij. Item angeli.
 Item adiuuant contra hostes ne vincā
 mur. Bene. xxxij. ⁊. ij. Macha. penulti.
 Item vulnera nostra sanant ne moriam
 mur ⁊ thobie. xi. Item peccata nostra ad
 memoriā reducant vt erubescam⁹ Jo
 sue. ij. Item voluntatē dñi annūciant
 vt ei acquiescam⁹. Luc. ij. Item impedi
 menta auferunt vt diuinus liberius ser
 uamus. Exodi. xxiij. precedetq; te ⁊ c.
 Item frequētes nos visitāt et nobis p̄
 cauent ne offendam⁹. Isa. lx. s̄m penā
 ⁊ c. Item deo semp assistūt vt cōtemplē
 tur. Luc. i. ⁊ Danielis. viij. Decies cen
 tena milia ⁊ c. Item orando nobis me
 rentur. Job. xxxij. si fuerit Item a di
 uina laude non retardantur. Isa. vi. et
 apoc. v. non habebant requiem. ⁊ c. Item
 deum sine velamine facie ad faciem con
 templātur. Mat. xvij. Angeli eorum
 ⁊ c. Item nullius corpulentie mole i sua
 substantia vel in virtute aggrauantur.
 Luce vltimo. Spiritus carnē ⁊ ossa ⁊ c.
 Item supra tempus existens in tempe
 opatur angelicus enī intellectus cū sit
 deiformis vt dicit dyonisi⁹ est instātane⁹

et ideo sine collectioe vnius ad aliud su-
bito intelligit et in virtualitate sue sub-
stantie in instanti omnia agenda agit:
Unde de angelo qui vocatur a philoso-
pho intelligentia dicit qd fit creat⁹ in ori-
gine temporis et eternitatis vt patet in
primo libro de causis. Item homines ex
subita angeli presentia territos bonus
angelus blandiendo aspectu suo cōsola-
tur. vt dicit Ambro. luce primo ibi. ne
timeas zacharia. 7c. Sed temō ecōuer-
so quos sua presētia territos facit. am-
phiori horrore pcutitur dicit idē. Itē an-
gel⁹ qñ vlt apparet et qñ vult ab hūanis
aspectib⁹ occultat. vt dicit idem ibidez
Item corpus p suo beneplacito opatio-
ni sue cōgruum vt appareat assumit et p
acto suo officio idem corpus assumptus
deponit. Iudic. xiiij. Euanuit. 7c. Item
assumpto corpe pro aliqua necessitate
non vegetat illud corpus nec viuificat s^z
tantū mouet. vnde quadoq^z videtur co-
medere et bibere vt hō. et tamen non co-
medit nec bibit. sed potestate sua cibum
admirat et psumit vt patz. Thobie. xij.
vbi dicit angelus. Videbar quidē 7c.
Angel⁹ ei non cōmedit aliqua necessita-
te sed solum potestate qz vt dicit aug⁹.
sup. Luce vltimo. qd radi⁹ cōsumit aquā
potestate sed terra absorbet necessita-
te. vñ fuit ibi comestio potestatiua quo
ad masticatiōem et cibi cōsumptiōem nō
tamen necessaria quo ad incorporatiōem
Hec itaq^z leuia et plana de proprietatibus
bonoz angelozū ad vtilitatē puulozū di-
cta ad presens sufficiant.

Capitulum deci //

mumnonum. De malis angelis.

Item bonus angelus hōmibus
datur ad subsidū et cōservatio-
nem. sic malus angelus datus ē
vnicuiq^z ad exercitiū et pbatōem vnde
horum malignozū spirituzū caput et dux
est lucifer. qui fm Greg. sic est dictus p
eo qd alijs angelis clarior est creat⁹. vñ
de gregorius. Primus angel⁹ ideo om-
ni lapide p̄cioso ornatus extitit. qz cum
cunctis angelozū agmibus p̄fuit ex eo
rum comparatione clarior fuit. sed con-

tra pditorē suū supbiens lucē et cla-
ritates pdidit. et formā refozmē et obscu-
ram apostasie sue merito acq̄siuit. De
hoc dicit Damasc. li. i. ca. xvij. Ex his an-
gelicis virtutib⁹ qui alijs perat et cui ter-
re custodia commissā est. nō natura ma-
lus factus. sed bonus existens nequa
q̄ ab ip̄o conditore malicie semitā in se
habens. nō ferēs illuminatiōez et honore
quē ipse cōditor largitus fuerat. electio-
ne liberi arbitrij sui vltus est ex eo qd est
fm naturā in id qd est p̄ter naturā. vñ
de deo rebellare volens et a primo bono
deficiens in malum venit. Et infra. Lu-
men igitur creatus a cōditore. ppria vo-
luntate tenebra factus est. Simul autē
cum eo euulsa est et cōsecuta angelozum.
qui sub ip̄o ordinati erāt infinita mul-
tudo et voluntarie facti sunt mali. dō to-
no ad malum declinantes. Item dicit
ibi qd non habēt potestatem neq^z virtu-
tem cōtra aliqū nisi a deo permissiue et
dispositiue concedatur sed diuina pmis-
sione transfiguratur in quācūq^z volu-
erit imaginē seu figurā. Omnis igitur
malicia et immunde passionē ex ip̄is
cogitate sūt quas quidē immittere. i. su-
gerere possunt sed violentiaz inferre nō
prevalent. Item qd hominib⁹ est moris
angelis ē lapsus. Post casum enī nō est
eis p̄na quemadmodum post mortem
hominib⁹ nō est vita. Hucusq^z Damasc
Item dicit greg. a gratia desertus. ob-
stinatus in malicia p̄māsit ita qd nihil
bona voluntate velit. libera siquidez ha-
bet arbitriū sed de p̄ssum et ad malum in-
cessanter inclinatu ita qd semp bonū red
fugit. malum vero eligere non desistens
Et ideo accidit. vt dicit cassiodor⁹. vole-
bat et cupiebat rapere diuinitatez et amē-
sit felicitatem. Item qz altitudine sibi et
cōuenientē in debite appetit. ideo iusto
ordine ad ima ruit. vt qui se iuste nō te-
neat nūc in imo. p̄pter qd dyabolus id ē
deozum fluens a sanctis est dicit⁹. Multis
alijs nominib⁹ n̄scupatur quib⁹ sua
malicia p nominū similitudinem intē-
matur. Dicitur enī demon ymo fm pla-
to. in thymeo cacodemon. i. mala sciēs

17 Liber Secundus

demon enim sciens interpretatur. Sic autem dicitur propter scientie quae viget naturaliter perspicacitate, viget enim sensu naturaliter experientia temporis, viget intelligentia scripturae sicut dicit Beda et etiam Damascenus, c. xviii. De hoc dicit Hieronymus, li. vii. ca. vltio. Demones vocantur greci pitores, i. sciētes. Sciunt enim multa futura unde solent dare responsa aliqua. In illis enim est cognitio rerum plusquam in hominibus primis subtilioris sensus acumine, existentia longissime vite, partim pro dei iussu angelica reuelatione. Hi corporum aereorum natura vigent ante transgressionem celestia corpora gerebant lapsi vero in aeream qualitatē conuersi sunt et ista aereis caliginosi spacia teneri permitti sunt qui eis carcer est vsque ad iudicium. Hi sunt puaricatores angeli quorum dyabolus princeps est. Item dicitur sathan, i. aduersarius, quia ex corruptela malicie deo qui summe bonus est continue aduersatur ut dicit Hieronymus precipitata audacia magis presumit quam possit ut dicitur glossa, Isaie, c. lvi. Maior est arrogancia eius etc. Sicut enim dicitur idem potius vult esse quam non esse ut pugnet contra deum quamuis suus ex hoc sciat crescere nocuentum. Item vocatur lemoth iob quadragesimo, ecce lemoth, lemoth bos vel animal interpretatur, demon sic bos comedere fenum appetit, quia suggestiois suadente contere spualium virorum vitam mundam querit. Carnalia enim desideria amat demon. Item dicitur leuiathan, i. additamentum, Job, xl, quia ut dicit Gregorius. Malum malo addit et pena pene addere non resistit. Sicut enim sua et suorum crescit culpa, sic et pena. Item dicitur appolon grece, i. exterminator latine, ut patet Apoc, xv, quia bona virtutum que deus in ecclesia siue anima plantat malicia ipsum stimulare exterminare desiderat sicut dicitur in psalms. Exterminauit eam aper de silua, etc. Item dicitur communiter dyabolus qui hebraice dicitur dorsus fluens quia quietus in celi culmine stare cōtemnit, superbie sue pondere deorsum cadere meruit, grece vero dicitur criminatores eo quod vel ad crimina allicit et inflammat, vel quia electorum innocentiam falsis cri-

minibus inficit et accusat ut dicitur A. pot. xij. Proiectus est accusator etc. Et sicut dicit Hieronymus, etymologiarum libro, viij. Item preter ista nomina multipliciter in scriptura eius malicia tenetur. Dicitur enim serpens vel draco propter eius vitalem astuciam, Apoc, xij. Leo propter eius aptam violentiam, i. ps. vlti. tanquam leo rugiens. Vectis propter eius obstinam duriciam Isa, c. xv. Coluber tortuosus propter ipsius in isto aere caliginoso latentiam. Et idem ab augustinus recitatur opinio platonis de cacodemonibus super Gene, ad literam li. viij, et habet li. v. siue dist. viij. c. i. Demones aerea dicuntur animalia quia corporum aereorum vigent natura nec per mortem dissoluntur, quia preualet in eis elementum spirituum ad patiendum potius quam ad agendum. Item dicitur Augustinus in libro de ciuitate dei, ca. viij. Demones sunt animalia animo passiva mente rationalia tpe, i. duratiōe eterna corpore aereate. Nec quidem ab augustinus opinatiue et recitatiue sunt dicta volente insinuare quod licet demon a loco summe illuminato, scilicet celo empyreo sit expulsus et in hoc aere caliginoso intrusus ut ibi patiatur et inde assumat corpus quam a deo permittitur ut hominum vita pro ipsius ministerium exerceat propter quod ab Isaia, faber confans prunas et formas vas in opus suum dicitur quia eius exercitio vira electorum qui vasa sunt gratie comprobatur Isaia, lv. Creauit fabri etc. His itaque nominibus et multis alijs modis demon nominatur quod virulenta eius rabies monstratur. Dicit enim Beda in glossa, super illud loci, i. ps. vlt. Circuit qurens quem deuoret etc. Circuit enim tanquam hostis obsidens muros clauis exploras ut per inferiorē partem ad interiora penetraretur. Offert et oculis formas illicitas ut visu testatur at castitate, aures per canora temptat ut moliat per panem figurē. Lingua conuicio puocat. Manum iniurijs lacestantibus ad vindictam puocat vel ad cedem istigat. Honores terrenos permittit ut anibilet celestes, et cum latenter non potest fallere aptos addit terrores in pace subdolos in persecutione violentus contra quem animus debet esse tamen paratus ad resistendum

q̄tū ille est patus ad impugnandū. huc
ulq̄ glo.

Capitulum XX

De angelis pueris.

Ali igitur angeli cōsentiētes vo/
m lūitati luciferi cadētis, irrecupa/
biliter in hoc aere caliginoso re/
lut in carcere sunt redusi. Ceciderūt at
de luce in tenebrā. et scia in lignozātiā
de dilectione in odiū et inuidiā. et sūma
felicitate ī sūmā miseriā. vt di. Greg.
Item demones p̄sunt demonibz s̄m ma/
iorem sciam et minorem alijs sub sunt vt
di. Ambr. sup Lu. Quāuis enī obsti/
nati s̄i malo viuaci t̄m sensu nō sunt pe/
nitus spoliati. Nam vt di. Jh. triplici a/
cumine vigent demones. nā q̄daz sciunt
subtilitate nature. quedam experientia
tempoz et diurnitate. quedā sanctorz spi/
rituū reuelatione. Itē demones vt dicit
Aug. in eius viuacitate ingenij cogno/
scunt seminales rerū vtutes nobis oc/
cultas quas p̄ cōgruas et tempatas ele/
mentorz p̄ cōmixtiōis spargūt et sic diuer/
sas rerū spēs p̄ducūt qd̄ enī posset per se
facere natura successiue hoc potest diabo/
lus facere p̄ acceleratiōem opez nature
vnde p̄ artem demonū magi pharaonis
serpentes et ranas subito p̄dixerūt sicut
sup Ero. glo. dicit. Item demonū inten/
tio tota est ad malū et ad fatigatiōem ho/
noz et iō elementa sepe p̄turbant tempe/
states in mari et in aere cōcitant. fructus
terre corrūpunt et reuolant. vt; Apoc.
vij. ca. et lōge peiora facerent. si boni an/
geli nō cohiterent et iō qz continue pec/
cant quocūqz vadūt penā suā cōtinue se/
cum portant. vt di. Greg. Item Greg. li
bro moral. xxxij. demones sp̄ afflictīōem
iustoz expetūt. sed si a deo prestatē non
accipiūt ad temptatiōis articulū nulla
tenus cōualescūt. vñ qñ vnū malū intu/
lerint ad faciendū aliud subito se accin/
gunt. vnde exētes ab obsessio porcos in/
trare petierūt. Nam vt suā agant mali/
ciam etiā bruta ledere appetūt. qñ cobi/
lente eos diuina potētia hoies ledere nō
p̄sumūt Item in libro. xiiij. s̄m diuersas
diuersoz cōplexiones varias diuersis

parant temptationū illaqueantes rece/
ptiones. nam letos temprant de luxuria
tristes de discordia. timidos de despicio
ne. supbos de p̄sumptiōe. Item in libro
xxij. primo antiquus hostis temptans q̄
si cōsulendo blanda et illicita animo sug/
gerit. post ad delectatiōem p̄trabit ad ex/
tremū p̄ cōsensum possidēs violēta con/
suetudine p̄mit. vnde de ip̄o dicit Job
xli. Stringit caudam et. Item idem li.
xxij. Nequaqz hostis callidus quēpiam
premit. sed calliditate pestifere p̄suasio/
nis et fraudulētis consilijs interficit. qz
dū dulciā resonant ad noxia cor sedināt.
Item idem li. viij. sicut est p̄ditus hūa/
manis sensibus se obijcit. mō quasi an/
gelū lucis se ostendit. Itē li. xxxij. i fi/
ne mūdi tanto feruentior erit ad se uici/
am q̄sto se sentit viciniorē ad iudiciū
et ad penam. Item ibidem tūc quicquid
nequiter voluerit callidus erigret tūc
supbis ceruicem quā altius eriget et p̄
illum damnatū hoies quem gestabit om̄
ne qd̄ poterit. tunc nequiter ostendet.
Item ibidem li. xxxij. Apparente iudis/
cio cūcto assistente celestis curie mini/
sterio. antiquus ille hostis diabolus bel/
ua crudelis et fortis in medio captiuus
adducef. cum suo toto corpe eterne gel/
henne incēdijs mācipabitur vbi vtiqz in
auditū erit spectaculū qñ hec immaniss̄
ma belua electoz oculis ostendetur. Nec
paucā de infinitis p̄prietatibus maligno/
rum spiritūū et eoz effectibus dicta suf/
ficient causa breuitatis. alias vo ip̄ius
sathane p̄prietates opationes et ocul/
tas machinatiōes si quis scire desiderat
librū Greg. super Job p̄legat et p̄currat
maxime in duobz ca. penul. i. cl. et. cli.

Explicit liber secundus.

Incipit liber tertius

de p̄prietatibus anime rōnalis.

Diuante iesu x̄po in p̄ce/
dentibus aliquas p̄prietates
de substantia; penit? in
corporea diuina scz natura
et angelica q̄tū ad hoc spe/
ctat opusculū breuiter in/

troducimus. nunc cū eiusdem interueni
ente auxilio ad creaturā corporeā stilū
cōuertamus. a dignissima creaturā
scz homine qui naturam et proprietatē sa/
pit tam corpus q̄ spiritū inclpantes

Capitulum primū

De hōis descriptione

Um igitur homo s̄m s̄m. sitani
mal deiforme mansuetū natura
s̄m legem rōnis discipline sulce
ptibile. diuinam habens imaginem in
potentia cognoscendi et similitudinē in
potentia diligendi. Ad hoc vt rudibz et
puulis hominis proprietates manifestius
innotescant a partibz eius ex quibus est
compositus est breuiter inchoandū. Et
primo a natura digniori. scilicet ab anima se/
cundū quam cum substantia angelica cō
uenit ac concordat. qz s̄m illā supra natu
ram corporis homo ad celestia eleua/
tur. Nam sicut dicit s̄sido. homo abusi
ue ab humo est dictus cum ex societate
non tantum corporis sed anime sit con/
cretus. Et ideo grece antropos idest sur
sum erectus appellatur. eo qz ab ymo ad
contemplationem sui artificis spūs regi
mine subleuatur. vnde poeta. Pronaqz
cum spectant animalia cetera terrā. Os
homini sublime dedit celūqz videre. Jus
sit et erectos ad sydera tollere vultus.
Homo itaqz cecum querat et non tanqz
pecus ventri obediens mentem in terra
figat. Cum etiam s̄m s̄sido duplex sit
homo scz interior et exterior. primo ab i
teriori scz anima est tractandū.

Capitulum. II

De homine interiori scz anima

Primo igitur videndum est qd
sit anima rationalis secundum
rem et scdm diffinitionem. et qd
dicatur s̄m ethimo. et nominis imposi/
tionem. Deinde quid scdm potentiam et
virtutem. Tertio qd scdm effectum et
operationem. Quarto quid scdm sui p/
fectibilis compationem scilicet que sit
eius proprietates quando cum corpore con/
iungitur. et que quando ab eo separa/
tur. Anima vero rationalis de qua hic intē
dimus a quidam sanctis et p̄phetis diffi
nitur vt spiritus. a quibusdam vt anima.
a quibusdam vt anima et spiritus. In
quantum autem anima habet naturam
spiritus diffinitur ab Augustino in li
bro de motu cordis.

Capitulum tertium

Adhuc de anima

Anima est substantia incorporea
intellectualis illuminationis a
primo vltima relatione percep/
tiua. Ex qua diffinitione primam et p̄
cipuam cognoscimus rationalis anime
proprietatem spiritus enim humanus
mediante post angelos est diuine illumi
nationis receptiuus. Item inquan
tum est anima diffinitur dupliciter. qz
vnitur corpori scilicet vt motor mobili et
nauta nau. et scdm hoc diffinitur a Re/
migio sic. Anima est substantia incorpo
rea regens corpus. Et ab Augustino de
anima et spiritu. Anima est substantia
quedam rationis particeps corpori regē
do accommodata. Ex qua diffinitione a
lia spiritus proprietates elicitur scilicet qz
quodam necessitate amoris et guberna/
tionis ad regimen corporis sibi vniti na
turaliter inclinatur. ex quo etiam patet
qz anima in corpore regendo non per di/
mensionem et loci spacium in corpe ex/
tenditur. sed eius virtute corpus vndi
qz regitur et mouetur sicut ponit Calci
dius exemplum in commento super thi
meum de aranea que in medio tele eius
residens sentit qualemcunqz motum in
terius vel exterius factum. sic anima in
centro cordis residens sine sui distensio
ne totum corpus viuificat et omniū. mē
brozum motus dirigit et gubernat. Pro
ut autem comparatur corpori sibi vnito
vt forma et perfectio diffinitur a philo
sopho in libro de anima sic Anima est en
delechia. id est actus primus siue perfe
ctio corporis phisici organici potentia vi
tam habentis. Ex qua diffinitione patz
qz q̄nis corpori sit vnibilis. non tamen

omni sed solum organifato corpi et phi
fico. i. naturaliter ad fufceptōes anime
rōnalis difpofito infundit r̄ynit. Itēz
inquantū est anima r̄ fpiritus quadru
pliciter diffinitur. p̄rio in p̄patione ad
creaturas generaliter ficut ait aug. in li:
de anima r̄ fpi. Anima est oīm fimilitudo
Ex quo patet. q̄ aīa ex fui natura ad fu
fcipiendū in fe oīm rez fimilitudines ē ap
ta nata. vt d̄r in li. de aīa r̄ fpi. aīa ad fili
tudine totū fapientie facta in fe oīm re
rū gerit fimilitudine. qz fimilis terre est
p̄ eētā. aque vero p̄ imaginatiōes aeri
p̄ ratiōem fumamēto p̄ intellectū celo
empireo p̄ intelligētiā. Sexto aut̄ mō
diffinit in comparōe ad tēū tanq̄ ad fu
am cām efficiētē fic. Anima ē teiforme
fpiraculū vite. Ex quo patet p̄prietas
aīe q̄ nō extraduce. nec ex feminali rati
one p̄pagat. fed ad viuificatiōz corpis
aīeo infundit r̄ creatur Itē leptimo mō
defcribit in p̄patione ad tēū ficut ad finē
fui fic. Anima est fpius intellectualis ad be
antudinē in fe r̄ i corpe ordinar. r̄ ex h̄
relicet anime p̄prietas. Itē. q̄ ania nō so
lum fepata beatificat cū angelis vel ficut
angelus f̄ omni corpe glorificato ipius
felicitas ampliat. Has oēs differētiās
et diffinitōes sub quadā generali d̄scri
ptiōe cōprelendit Jo Damal. omelia
xxvi. Anima ē fubftantia viuēs fimplex r̄
incorporea. corpeis oculis fm̄ p̄p̄riā natu
ram inuifibilis r̄ immortalis rationalis
intellectualis infigurabilis organico
vtes corpe r̄ huic f̄z corpi vite augmē
tatiōis fensus r̄ generatiōis tributū
nō aliū habēs p̄r feipaz itellectū h̄ p̄r
fuiipfius puriffimā. Sicut erēt oculū
in corpe. ita est anima intellectus arbi
trio libera r̄ volūtaria r̄ opatiua volūta
te vtilis quoniā creabilis. Dia hec
ex eius grā qui eā cōdidit fufcipiens ex
q̄ r̄ effe r̄ naturā fufcepit. Hucusq̄ Jo.
Damal. in c. fupradicto Cōfimiles etiā
p̄prietates defcribit Bern. h̄e dices. A
aīa in fignita rei imagine decorata limi
tudine tēpōfata fide totata fpi. redē
pra r̄pi fanguine deputata cū angelis.
capax beat. tudis heres falutis p̄nceps
rationis. qd̄ tibi cū carne. Ex utis mul

tis diffinitōibz r̄ defcriptōibz varijs va
rie p̄prietates aīe quo ad effe nature et
etiā gratie iam reluceat.

Capitulum quar tum.

Quō ania fit a phificis defcripta.
Aid tū fm̄ rem fit ania. pluribz
incertū est. Nā circa hoc antiqui
legūtur p̄brarias q̄i p̄trarias
fententias p̄tuliffe. Recitat enī Aresto
tiles. in li. de aīa. q̄ plato pofuit animā
eētiaz fe mouentē. Seno vō dicit ani
mā eē numerū fe mouentē. Pictagoral
armonia. paphino ydea. Alcdepides vō
dicit animā eē quicq̄ fensui exercitiū
fue p̄fonū. It̄ocras aut̄ fpiū tenuē per
omne corpus difpsum. Et ad phificus
lucēxl fentillā eētie animā vocat. De
mocratus fpiū infertū a thomū. vñ pro
pter facilitatē mor̄ totū corpe aīe p̄uū
affert. Permenides dicit eā ex terra et
igne effe. Epicurus dicit aīaz q̄ndā fpez
ex igne r̄ aere effe. It̄ert dicit animā
quendā vigore igneū fore. Fuxta illud
igne ē illis vigor r̄ celestis origo. Cū
ergo tot r̄ tā diuerfa de fubftantia anie a
fapientibz fint relata. h̄ folum fu ficiat
quo ad p̄ns q̄ fm̄ f̄anctoz dicta. Anima
est quedā fpiualis et intellectualis rati
onalis fubftantia ad viuificandū r̄ p̄rifi
ciendū corpe humanū a teo ex nihilo fic
creata. vnde qz fubftantia est cōtrariōz
fufceptiua fufceptibilis enī est fciētie r̄
ignorantie virtutis r̄ malicie r̄ hoc fine
fubftantie fue immutatione feu deperdi
tione. It̄em quia incorporea est non est
fensu corpeali p̄rua neq̄ fm̄ dimenfio
nem extenfua. It̄em quia fimplex est in
natura. ideo nec augmenti nec tēri
mēti est in fua effentia receptiua. r̄ ideo
nec in corpe maiori est maior. nec in mi
nori minor. vt dicit auguftinus. It̄em
q̄uis fimplex fit r̄ inuariabilis in fubftā
tia fua. est tamen in potentia fua multi
plex. Nā multitudo in virtute et in po
tentia non ponit maioritatem in natu
ra vel minoritatem. fed quo ad varioz
effectus est potētiā multitudo in ani
ma. vnde non est maior in tribus q̄ in
vna. nec minor est in vna in q̄ tribus.

Patet itaq; multiplex anime proprietates
 fm rem 2 diffinitionem. lucidius aut
 patebit ale pditio p nois iph' ipositioz

Capitulum quintum

Quomodo aia nomē a gētilibz cepit
 Prima igitur fm Jfido. a gētili
 libz nomē accepit. p eo q fm eoz
 opinione ventus fit. qz aerez ore
 attrahētes viuere videntur. Sed illud
 aptissime fallum est quia multo prius
 anima corpi infunditur qz aer ore capia
 tur. qz in genitricis vtero statim viuif
 qñ a dño infunditur 2 creatur. Anima
 igitur dicit. eo q viuif. 2 corpus cui in
 funditur animat 2 viuificat. Spiritus
 vero dicitur. qz vitam in se habet spira
 talem animalē et naturalem. et qz spi
 rare facit ipsum corpus. Idem etiā in
 essentia ē anima 2 animus. sed anima soi
 cit vitā fm ratiōem animus p silū. vn
 de dicit pbi animaz. vitā sine animo
 i. sine p silio pmanere. Dicitur etiā ani
 ma mens. qz tanq; caput eminet vel qz
 meminit. vnde homo fm mentē dicitur ima
 go dei. Item multa nomina anime sūt
 ita cōiuncta q vnum p alio sepe ponit
 et p diuersa nomina anima diuersis re
 spectibz nominatur. Anima enī dicitur
 dum animat 2 viuificat. Mens in quan
 tum recolligit. Animus dū vult Ratio
 dum rectū iudicat. Spiritus dum spi
 rat. Sensus dū aliquid sentit. Vñ 2 pro
 his ante pprietatibz sciētia que anime
 qualitas est a sensu nomē accepit. Huc
 ulq; Jfidorus libro vndecimo. capi. i.

Capitulum sextum

De potentijs anime.
 Prima vero plures habet potenti
 as cum sit in substātia vna mul
 tiplicē habet p pationē fm quā
 oportuit diuersam potentiā ipsius oñ
 dere p tione. Cōpatur ei ad corp' 2 ad
 finē suū. 2 ad actū suū. fm cōpatioz 2
 ad corp' quicq; habet potētias quartū pri
 ma est fm Augul. sensualitas que vis
 est anime qua mouetur 2 tendit in cor
 pis sensus atq; appetitus rerū ad corp'
 p tinentiā. Hac potentia mouetur ani

mal ad appetendū delectabilia. refugit
 q. nociua. Secūda potentia est sensus
 scilicet vis anime qua cognoscit res sen
 sibiles 2 corpales qñ sunt pñtes. Ter
 tia est imaginatio qua anima intuetur
 formas rerū corpaliū cum sunt absen
 tes. Quarta est ratio que inter bonum
 2 malum verū et falsum discernit. Quin
 ta est intellectus que res non materia
 les sed intelligibiles cōprehendit vt de
 um 2 angelū 2 huiusmodi. Tres prime
 potentie. s. sensualitas sensus et imagi
 natio sunt in anīna put est corpi vnibē
 lis et ei influit vitam 2 sensum interio
 rem 2 exteriore ad ipsius copis pfectio
 nē 2 hē potētie hominibz 2 brutis sunt cō
 munes. due xō alie. s. ratio 2 intellect'
 sunt in ea put a corpe est sepabilis 2 re
 manet separata sicut angelus 2 hoc fm du
 plicē aspectū. Respicit nanq; supiora 2
 sic intellect' nūcupatur. respicit 2 infer
 riora. 2 sic ratio dicitur. Prout aut anē
 ma cōpatur ad finem suū triplicē ha
 bet potētiam scilicet rationalem qua ten
 dit in verū. concupiscibilem qua tendit
 in bonū. irascibilem qua tendit in ardu
 um et eternū. In rationali est cognitio
 veri in cōcupiscibili voluntas 2 desideri
 um boni. in irascibili est fuga cōtrarij. s.
 mali. Dis itaq; potentia sic considerata
 est cognitua siue apprehensua veri 2 ef
 fectua boni vel motua ad fugam malē
 De vi igitur apprehensua siue rationa
 li omnis sensus oritur. De vi aut moti
 ua cōcupiscibili 2 irascibili nascatur om
 nis affectio siue affectus. que affectōes
 sunt quattuor. s. gaudium spes timor et
 dolor. prime due nascuntur de concupi
 scibili nam de re quā cōcupiscimus gau
 demus 2 gaudēdo speramus. Due vero
 alie. scz timor 2 dolor oriuntur de irascē
 bili. quia de eo quod odimus iā tolem'
 et tolendo timeim'. Hi siquidē quattu
 or affect' vtuti omnū 2 viciōz quedas
 sunt substrata materia sic als ē ostensū
 et hoc patet p aug. libro de anima 2 spū
 vbi hec oia declarantur.

Capitulum septimū

De triplici potentia anime.

Rout vero consideratur anima ad suum actū triplex potētia occurrit. I. vegetabilis sensibilis rationalis. immo in diuersis subiectis triplex dicitur anima. scilicet vegetabilis que est in plantis et radicibus. sensibilis que est in brutis et animalibus. rationalis in hominibus. Unde animā vegetabilē comparat philosophus triangulo. quia huiusmodi tres sunt potestates. generatiua/nutritiua/augmentatiua. Unde hec potētia seu anima prima est similis triangulo in geometria. Animā sensibilem comparat quadrangulo quia quadrangulus ducta linea ab angulo ad angulum duos facit triangulos anima sensibilis duos facit triangulos potentiarū vbiq; enim anima est sensibilis ibi vegetabilis inuenitur sed non econuerso. Animā autem rationalem comparat circulo ratione sue perfectionis et capacitatis. Omnium enim figurarū yloperimetrarum. i. equales ambitus habent tū maximus est circulus. Quamuis enim perfectibilis facta sit in scientia et virtutibus anima rationalis. vt dicitur in libro de anima perfectissima est et capacissima instat circuli quantum ad potētiās naturales. vnde supposita anima rationali presupponit potētia vegetabilis et sensibilis. sed non conuertitur

Capitulum octauum. De anima vegetabili

Anima igitur vegetabilis potētiā habet generatiuam necessarias ad multiplicatiōem specierum potētiā nutritiua ad cōseruationem indiuidui sed potētiā augmentatiua ad perfectionem subiecti. Huic autem virtuti vegetabili quattuor deserviunt scilicet virtus appetitiua que fuit necessaria in nutrimento. digestiua que separat cōueniēs ab incōuenienti in nutrimento retentiua que transmittit ad singulas partes in animalibus et ad singulos ramos in plantis quod cōueniens est in alimento et cōiungitur eis vt restauretur deperditio tam in animalibus quā in plantis. Expulsiua que expellit illud quod nature est incōueniens et nociuum. Sunt et alie vir-

tutes potētie vegetabilis administrantes vt immutatiua. informatiua. assimilatiua. perforabilis aspera lenis quartū differentias non intendim? psequi: quia in libro Johanniis per se patet. Ex predictis igitur breuiter recollige quod anima potētiā vegetabilē in plantis de similibus similia producit et producta in esse multiplicat. et custodit. Item que sunt uecessaria ad nutrimentum appetit recipit incorporat atq; vnit. Item que incōuenientia sunt abijcit et excludit. Item per generatiuam virtutē cui deseruit passitiua multiplicat speciem et ad esse perducit. Item per nutritiua speciem multiplicatā renouet atq; nutrit Item per augmentatiua subiectū dilatando in debita quantitate perficit et producit. Item senio et temporis mutabilitate deseruit et tandem pereunte corpore ipsa perit. Hec de anima vegetabili hic dicta sufficiant.

Capitulum nonū

De anima sensibili

Et anima autem sensibili quantum ad potētiarum suarum differentias aliqua pauca breuiter sunt dicenda. Nam virtus sensibilis in subtilissimis cerebri ventriculis sedē habet. ab ipso autē cerebro per nervos et arterias per singulas partes animalis se diffundens motum et sensum voluntariū in singulis membris operatur. Duplicem itaq; habet anima sensibilis potētiā. i. apprehensiuā et motiuā. Apprehensiuā vero diuiditur in sensum cōmuniem siue interiozem et in sensum particularem siue exteriorem. sensus vero exterior retinet visum auditum gustū odorem et tactū. et iste sensus in suis organis producit talis ad effectū. Quidam nervus qui ab anathomia dicitur obtinetur descendit a cerebro ad oculos seu ad oculoꝝ pupillas et ramificat in duas partes. et alii quidē ad aures. tertii ad nases. quartii ad linguam et palatū. quintii ramificat ad organa tactus per totū corp⁹. Per istos itaq; nervos spiritus sensibilis vbiq; diffundit per corp⁹ et virtute totū sensibile et mobile redditur ex cui⁹

Spiritus diffusionem per nervos arterias et musculos tota corporis compago ad motum habilis invenitur.

Capitulum decimum

de sensu communi siue interiori
 Ensus vero cōis siue interior diuiditur in tres ptes s̄m tres cerebri regiones. nā in cerebro sunt tres cellule. scilicet anterior. in qua virtus imaginatiua operatur. que quidem ea que sensus extrinsecus apprehendit interius ordinat et componit. Et dicitur Iohannicus. Est et media cellula. scilicet logistica in qua ratio sensibilibus vel estimatiua virtus dominatur. Est iterum et tertia et postrema que est memoriatiua que ea que apprehensa sunt per imaginatiōem siue rationem in thesauro memorie retinet et custodit

Capitulum vnde

amum. De virtute sensitiua.
 Ensus itaq; siue sensitiua virtus que ab anima sensibili procedit est potentia qua anima de coloribus saporibus et alijs sensu obiectis indicat et discernit. Imaginatiua vero est virtus qua formas per a p̄ticularibus receptas quibus absentes apprehendimus. vt patet quando motus aureos cogitamus. vel quoniam propter similitudinem aliorum montium de monte pernales somniamus. His autem estimatiua siue ratio sensibilis est s̄m qua in precauendis malis nobis vel in delectabilibus consequendis prudentes sunt homines et sagaces. et hec estimatiua nobis communis est et brutis vt patet in canibus et etiam lupis. Ratione tamen proprie loquendo non virtus. sed quadaam fortis et solerti estimatiōe. sed de hoc alias. Memoratiua vero est vis preseruatua siue recordatiua per quam species rerum ne in oblivionem veniant reponimus et reseruamus. Unde dicitur quidam. memoria est archa siue custodia rationis.

Capitulum duode

amum. De virtute sensibili motiua.

Itus autem sensibilis motiua diuiditur in naturales vitalē et aiale
 Virtus autem naturalis est motiua humorum in corpore animalis peruenas. et habet sedem suam principaliter in epate. eo quod ibi principaliter operetur. Virtus quoque vitalis habet motum suum per arterias in quibus mouet spiritus a corde procedentes. Nam hec virtus sedem suam habet in corde. vnde oriuntur arterie sicut ex epate vene nascuntur. tantum enim caloris est cor quoniam nisi frigidus aere attracto eius calor mitigaretur vti quod in semetipso suffocaretur. Propter quod per arterias et pulmonem necesse est aerem attrahere et eius incendium mitigare. Virtus autem animalis motiua que principaliter sedem habet in ventriculis cerebri a quo oriuntur omnes nervi mediante nucha. id est medulla spinali que est in spondilibus torsi mouet omnia membra. Primo enim mouet nervos et musculos et lacertos. quod moti mouent et alia membra motu voluntario in omnem partem. s̄m vero quod mouet manus dicitur virtus operatiua. s̄m vero quod se extendit ad pedes et mouet ad ambulandum dicitur virtus progressiua eo quod s̄m eam mouentur animalia motu progressiuo. Recollege igitur breuiter anime sensibilis proprietates huic tractati congruentes. Est igitur anima sensibilis quedam spiritalis substantia vegetabili nobilior et dignior. Rationabili vero longe indignior et ignobilior. Nam eius esse et operatio dependet a materia siue subiecto cuius est perfectiua. Unde pereunte corpore perit eius essentia et operatio nec permanet a corpore separata. Quod diu tamen est in corpore nobiles habet operationes. Est enim corporum animalium sensificatiua et in ipsis sensibus interiorum et exteriorum s̄m organorum exigentia completiua. Item omnium membrorum s̄m omnem partem est motiua. Item per singulas partes corporis est sui virtutis distributiua vel diffusiuua. Item secundum maiorem nobilitatem organorum et membrorum est nobilissimi actionum productiua. Item omni

et vigilie in animalibus est effectiua. Item virtute eius ad interiora reuocata in interioribus corporis fortius est actiua. Item diffusa per exteriores sensus et circa diuersa occupata debilius in singulis opatur, quoniam enim actualiter intenditur in visu debilitatur et remittitur in auditu et sic de alijs. Unde dicitur. Singulis intentus minor eadem singula sensus. Item in extremis et nimis excellentibus est virtus obtunditur. Sed in medijs delectatur. Item est virtus et operatio impeditur quoniam propter opilationem meatuum et pororum in membris spiritui sensibili via seu transitus denegatur ut in paraliticis epilepticis et alijs patet. Item ex nimio calore dissoluitur et poros dilatate virtus eius dissoluitur sicut ex nimia frigiditate restringente ne se diffundat coarctatur. Item ex odoriferis virtus animalis operatio restauratur sicut ex fetidis corrumpitur et grauatur. Sed hec de virtute sensibili iam sufficienter.

Cap. tredecimum

De anima rationali

Anima vero rationalis, siue intellectiua idem est quod intellectus. Unde diuiditur secundum duos principales actus, id est intellectum speculatiuum et intellectum practicum. Intellectus enim speculatiuus exerceretur in contemplatione, intellectus vero practicus in operatione. Et secundum hanc radicem diuiditur vita actiua et contemplatiua. Anima igitur rationalis perpetua est et incorruptibilis ac immortalis propter quod et principalis eius actus, scilicet intelligere nullatenus dependet a corpore, et ideo perfecte viuit et intelligit a corpore separata imo quanto plus se corpori immerferit, tanto tardius et imperfectius intelligit et quanto se magis a carnalibus nexibus subtraherit tanto facilius et clarius apprehendit. Eo autem hic immersione vel per fantasticam imaginationem vel per delectationem carnis siue tam palium delectationem, unde dicit Gregorius. Homo sicut in medio creatus est ut esset inter angelum superiorum iumento, ita habet aliquid quod necesse est conuenire cum summo et aliquid cum infimo. Immortalitatem quidem habet spiritus cum angelo, mortu-

litate corporis cum iumento. Anima igitur si ad deum per rationem conuertitur et illuminatur melioratur et perficitur. Si vero per affectus ad creaturas conuertitur obscuratur et corrumpitur et deterioratur. Quis enim anima in se considerata immortalis sit et perpetua, passibilis est tamen ex colligatione corporis cui est coniuncta. Unde Augustinus in libro de anima et spiritibus sanctis in corpore viuens per dilectionem rerum sensibilibus corporalibus afficiuntur a corporibus exstantes in eisdem imaginibus tormenta patiuntur, propterea enim corporalibus passionibus ibidem retinere possunt, quod hic mundate a corruptione corporum non fuerit. Ex quo patet quod anima quis in sui natura sit purissima, impunitate contrahit a carne cum originaliter est corrupta sicut vinum vel aliquid quicquid liquor ex vase corrupto strahit in fectiones, et ideo exuta a corpore quicquid ex colligatione corporis secum sordes defert et ideo necesse est ut purgetur sicut gema de luto nouem emundata. Hec autem omnia de dictis Augustinus sunt excepta. Recollige igitur ex predictis quod anima rationalis inter omnes creaturas diuine imaginis et similitudinis est expressius representatiua et hoc quod tria sunt in potentia quis vnica et simplex sit in natura. Item omnium rerum similitudinem est in se contentiua. Et ideo anima dicitur omnium rerum similitudo, ut dicit Augustinus. Item semel creata in corpore vel extra corpus est in esse perpetuo permanentiua. Nam ut dicit Cassiodorus, nunquam ad diuinam imaginem diceretur creata si mortis termino clauderetur. Item endelechia est corporis organici phisici, et ideo ipsius corporis in parte in toto est perfecta. Item ex natura sibi indita est naturaliter boni et mali veri et falsi diiudicatiua et libere electiua. Item secundum diuersas potentias formatum et specierum diuersarum rerum presentium et absentium est apprehensiua. Nam res materiales per suas naturales formas presentes vel absentes discernit, res vero immateriales per sui presentiam comprehendit, ut ait Augustinus. Item per reflexionem simplicius supra se, simplicius est cognitiua ut dicit philosophus. Nam videndo et intelligendo cognoscit se et. Item illuminationum et impressionum

diuersarū ad motū tabule est naturali
ter receptiua. Item cū naturaliter in
corpore et corpore vniri appetat. vnionis
cū corpore est naturaliter affectiua. Item
naturaliter est appetitiua boni et malicie
fugitiua quous enī ex defectu liberi ar
bitrii quous mali eligat. tamen ex natu
ra malo remurmurat. vt dicit Augusti
Unde anima vegetabilis appetit eē. sen
sibilis appetit bene esse. rationalis autē
affectat optimū esse. Et idē nunc quie
scit. nisi cū optimo cōiungat. Locus enī
animæ rationalis est cœtus. ad quē mo
uet vt in eo quiescat nō p distensiones
sed potē per desiderū et amorē. Ne ita
q̄ anime proprietates cum alijs supra po
sitis iam sufficiant.

Ca. XIII. De vir

tutibus anime quibus potens est suas
operationes exercere.

Quous dicitur de proprietatibus
anime in se et in suo corpore cō
siderate. restat videre de ipsi
us virtutibus quibus potens

est suas operationes in corpore exercere.
Hec autē virtus est potentia anime ei
essentialiter attributa ad suas peragē
das in corpore actiones. Nam median
te hac virtute corpus viuificat. cor et ar
terias cōstringit continet et dilatat. sen
sum et motum voluntarium omni ani
mato corpore administrat. vt dicit Con
stan. libro. xij. Hec itaq̄ est triplex. na
turalis que est in epate. vitalis siue spi
ritualis que in corde. animalis que in
cerebro sedem habet Actio igitur virtu
tutis naturalis in animalibus et in plā
tis communis est que generat/nutrit
et augmentat. vt dicit idem Constan.
Est autē generatio prout hic sumitur
substantie humoris vel rationis semina
lis in substantiam plante vel animalis
operatiōe nature facta mutatio. Et hec
virtus incipit operari a tempore genera
tiōis vsq̄ ad pfectiōem plante vel ani
malis. Huic autē generationi naturali
due virtutes. scilicet immutatiua et informati
ua subministrat. Nam virtus immutati
ua ē illa que substantiā seminis trāsmutat

et ouertit in substantiam singularē ptiū
plāte vel animalis. Et hec virtus istā facit
transmutatiōem median tibus quatuor qua
litatibus primis. scilicet calido/frigo/humido
et sicco. nam p calidū et humidum opera
tur substantiam molliorem vt carnem in
animalibus. flores et medullam in ardo
ribus. p calidū et siccum operatur radices
in vegetabilibus. cor in animatibus. per
frigidum et humidū opatur in plātarū
folijs et animalium pilis. per frigidum et
siccum opatur in nervis et ossibus ani
malium in truncis et corticibus arborū
et plantarum. Virtus vero secundaria scilicet
cet informatiua actiōi nature in gene
ratiōibus est necessaria. qz ordinat et di
stinguit formam et speciē ipsi generato
p partes singulas congruētēs. Nam hec vir
tus pforanda pforat. vacua cōcauat. a
spera lenificat. et nimis lenia asperat. et
vnicuiq̄ ptiāle superficiem pfectit et fi
gurat. Ne autē due virtutes scz immu
tatiua et informatiua nō diutius ope
rantur nisi quousq̄ ipsa res generata vt
animal vel plāta inesse nature cōpleat
Et ideo necesse fuit vt virtus nutriti
ua ad cōseruatiōem generationis cōti
nue sequeretur. est enim ipsius genera
tiue virtutis adiutrix et ministra. qz in
longitudine latitudine et profunditate
augmentat et extendit ipm generatum
Pascitiua quoq̄ virtus nutritiua adiu
uat et ei ministrat qz cibū ab animalibus
assumptū in mēbris assimilat et solidat
et quod dissolutū est ac tepeditum vi ca
loris vel aliqua passione aeris reparat
et restaurat. et ideo natura mirabilis pa
scitiuam virtutē nutritiue fecit adiutricē
et vtrūq̄ subiecit ministerio virtutis ge
neratiue. Huic ergo pascitiue virtuti quā
tuor virtutes ptiāles subministrat
scilicet appetitiua que nutrimentū cōueniēs at
trahit ipsis mēbris et ad nutrimentū
carnis attrahit tēpamētū sanguinis. ad
nutrimētum cerebri et pulmonis tēp
amētū fleumatis. et sic de alijs Item
ei coopatur virtus digestiua que conueni
entia ab in conuenientibus nutriendo se
parat et diuidit purum ab impuro Item
virtus retentiua que. scilicet purū nutrimen

c

tum custodit. et quod hanc actiōe nature
 excoctū est singulis mēbris incorporat. al
 similat atq; vnit. Itē expulsiva que su
 pflua mēbris tracta eis nullaten⁹ ali
 similando necessaria expellit. Et ideo si
 cut vis appetitiva opat cū calido ⁊ sic
 co ⁊ digestiva cū calido ⁊ humido ⁊ retē
 tiva cū frigido ⁊ sicco. sic expulsiva cū fri
 gido ⁊ humido opatur.

Ca. xv. De virtu

te vitali cuius initium est cor.

Itutē autē naturalē sequit
 virtus vitalis que vnificat
 cui⁹ fundamentū siue proprium
 to micilū est cor a q̄ procedit
 vita ad omnia mēbra viuificāda. Itius
 virtutis opationi coopatur vis volūta
 riē motiua. qua cor ⁊ arterie dilatātur
 et cōstringūt. Et dicitur hęc dilatatio mo
 tus cordis a medio in oēs extremitates
 Sic eōuerso cōstrictio dicitur motus ab ex
 tremitatibus ad ipm mediū sicut est i fa
 broꝝ follibus videre. Virtus ergo vita
 lis cor dilatādo mediante pulmone ad
 cor aerē attrahit et a corde ad alia mem
 bra p arterias trahit. Et ista virtus
 per virtutē dilatatiuā cordis ⁊ cōstricti
 uā anhelitū in animali opatur qui mo
 uet pectus motu continuo. neruis tamē
 motis primitus ⁊ lacertis. Itē autē
 flatus siue anhelit⁹ necessari⁹ est ad ca
 lorē naturalis mitigatiōis. et ad spirit⁹
 vitalis nutritiōem. necnō ad spiritus
 animalis generatiōem. Custodia enī
 calorē naturalis est frigidi aeris tpa
 tus attractus ⁊ custodia vitalis. ex cui⁹
 tpa mēto generat spūs animalis ⁊ ideo
 ad vite conservatiōem nihil est magis
 necessariū q̄ anhelitus. bene dispositus
 in oīb; ordinatus. Nec oīa habentur a
 Constan. in pantegni. Sine cibo ieiun
 et potu ad horā pōt p̄sistere animal. sine
 attractione vero aeris nec ad momentū
 pōt animal indebita cōsistentia perma
 nere. Corruptur tamen hic anhelitus
 siue aer attractus multis modis. ⁊ seq̄
 tur necessari⁹ destructio animalis. Pri
 mo ex cerebri mala dispositiōe. nam ce
 rebro quocūq; mō in suo officio ipe dicitur

pter defectū influentie spirituum. defici
 cit cordis dilatatio et debita cōstrictio
 Unde seq̄tur necessari⁹ animalis suffo
 catio. vt patet in apoplexia ⁊ in alijs cau
 sis consimilibus. Itē idem accidit ex
 cordis lesione q̄ humorū ibi naturalē
 existentiū sit euacuatio ⁊ per consequēs
 spirituum exinanitio ⁊ sic aeris attractio
 non habet locū. Itē idē accidit ex su
 bita calorē naturalis ad interiora cor
 dis repassiōe vt patet in timorosis et
 feuitōm. qui aliquādo deficiunt et
 sincopant. Itē idem accidit ex epa
 tis infectiōe. nā corruptio epatis ge
 neratiōis aufert puri sanguis quo calor
 naturalis nutrit. quo oblato spūs vi
 talis deficit ⁊ per cōsequēs anhelitus p̄ti
 culariter vel vniuersaliter impedit. Itē
 idem accidit ex pulmonis p̄foratione.
 et patet in ptificis in quib; ventus atri
 ctus p occultos poros euanescit ⁊ ad tē
 perandū calorē cordis nullatenus satisfacit.
 Itē idē accidit in omni ⁊ maxi
 me interioris vacuitatis corpis subita
 repletiōe. vt patet in submersis in qui
 bus poros opilatis anhelitus interclu
 ditur ⁊ simpliciter impeditur. Itē ex
 nimia aeris corruptiōe. vt patet in pe
 stilentia ⁊ corrupto aere q̄ spūs vitalis
 suū cōtrariū fugiēs interioribus cordis
 se intercludit ⁊ ex corrupto aere iam op
 pressus cor et alia corpis mēbra regere
 non sufficit. ymo deficit i se. ⁊ quasi subi
 to euanescit. ⁊ tūc mors est i potis Itē
 ex humorum thoracis ⁊ pectoris infecti
 ua corruptione. vt patet ⁊ in leprosis.
 Itē ex viarū canaliū pulmōis obstructi
 one. vt patet in asmaticis ⁊ anhelosis ⁊
 alijs. Itē ex spēali cordis corruptiōe sic
 ex morū alicuius venenosi repulis cu
 ius venenū ad cor penetrās naturalem
 calorē vincit. et sic anhelitus via inter
 cludit. Itē nimia calidi aeris rarefa
 ctiōe sicut cōtingit ex balneo nimis cali
 do v̄ sole feruētissimo poros nimis ra
 refacientē ⁊ aperientē. vnde fit nimia
 calorē naturalis exalatio ⁊ sic nō suffi
 cit aer frigidus attract⁹ ad calorē acci
 dentalis mitigatiōis. ⁊ sic anhelit⁹ impe
 dit. Itē idē accidit ex aere nimis frigido

lacertos & nervos pectoris cōstringēte vñ & vis attritiua aeris impedit. vt in dormientibz sup niuē. Item idē qñqz cōtingit ex vena cordis q̄ dicit cōcaua vena opilatiōe qua opilata & interclusa tene gatur transitus siue via sanguis ab epa te ad cor ad vitalis spiritus nutrimentū vnde calore intēso & humore subtracto animal suffocatur. qz non sufficit aer ad cor refrigerādum. Item idēz accidit ex colere siue alteri^o humoris in subtilissimis venis cordis intēsiōe. vt p̄ lacu- tis febribz in quibz deficit anhelitus.

Item ex gutturis & aliorū meatūū ex- teriorū nimia & violenta p̄stricōe vt ē videre in suspensis & suffocatis in quibz intercepto anhelitu cor subito incendi- tur & sic animal subito moritur. His et multis alijs modis vitalis v̄tus p̄ de- fectū anhelitus impeditur. Ex virtute spiritali p̄cedūt ira pugna indignatō emulatio & consimiles passiōes q̄ q̄des surgūt in brutis ex motu spūalis v̄tus cū imperiū sine discretiōe. sed in ho- minibus ordināde sunt & regēde sub cer- ta animi ratiōe. Nec respūali siue vita- li virtute sufficiant.

Ca. XVI. De vir- tute animalī

V̄tus animalis sedē et locū habet insupiori pte hominis .s. in cerebro. et hęc triplex ordinatiua sensitua et moti- ua. Ordinatiua p se solum. explet cere- brū. Nā in prima pte sui i anteriori cel- lula ordinat fantasiā siue ymaginatio- nem. in media cellula ordinat estimati- uā & ratiōz & itēz in posteriori cellula p- ficit memoriā & memoratiuā actiōem. Nā virt^o ymaginatiua illud qd̄ format & imaginat trāsmittit ad iudiciū rōnis. Ratio vero qd̄ ab ymaginatiōe recipit & quasi iudex iudicat & diffinit ad memo- riā trāsmittendo. Memoria ea que fu- erūt i intellectu posita recipit & tunc il- la ad actum reducat. cōseruat firmiter & custodit. Secūda v̄tus .s. sensitua sic habet formari. nā spūs aīalis ab itero- ribz v̄triculis cerebri mediātibz q̄bus

dā nervis q̄ sunt mollissimi p̄greditur ex quibz sensus format. An quidā diri- guntur cū spū animali ad oculos vt ibi formetur visus. Quidā ad nares vt for- metur olfactus & sic de alijs. Sēsus igitur visus subtilior est cū sit natura eius ignea. Auditus sensus est aere^o qz p̄cussū aeris sonitus. deinde subtilior est olfa- ctus cū sit natura ei^o fumea. deinde gu- stus cū sit ei^o natura aqua. postremo sen- sus tact^o grossior est omnibz. quia natu- ra sua cū sit terrea in duris .s. in ossibus & in nervis/in asperis lenibz/fragidibz & calidis est necessaria. Hōz sensuū singu- li habēt sua officia vt immutati & infor- mati a suis obiectis q̄ sentiūt vt sua sen- sata intellectui representent.

Ca. XVII. De vir- tute visibili.

Sensus igitur visus cū sit ig- neus est simplicissim^o vñ et remotissima subito p̄prehen- dit. Sēsus autē visus sic forma- tur. In medio quippe oculi .s. in pupilla est quidā humor purissimus & lucentis- simus q̄ cristalloides a p̄bis est vocat^o eo qz more cristalli ad suscipiendas va- rias colorū formas subito coaptatur. Vi- sus enim ē sensus colorū figuraz et for- mati & p̄prietatū exteriorū susceptiū^o & discernit^o. vñ ad visum p̄ficiēdū sunt b̄ necessaria .s. causa efficiēs. organū siue i- strumentū oueniēs exterior res opās si- ue aer deferens. aīe intērio & motus me- diocris. Causa efficiēs est v̄tus anima- lis. Instrumentū est humor cristallinus in vtroqz oculo collocat^o. clar^o & rotūd^o. Clarus est vt sua claritate spūm & aerē p oculos irradiet. rotūdus vt minus sit passibilis. qz forma rotūda in lateribus elisa angulos non habet in q̄bus p̄tine- atur supfluitas p̄stitura leioniē. Exte- rior res coopās est aer sine quo mediā- te visus nō potest p̄fici. vt enī visus p̄fi- ciat in quibusdā aīalibus aeris claritas exigat. in quibusdam vero obscuritas. i quibusdā autē mediocritas. nā in murle- gis exigitur obscuritas. in reptilionibz & in quibusdam alijs animalibus medi-

ocritas vt post patebit. Item attentio
etiā anime est necessaria. dum enīz cir-
ca rem aliquam inuestigandā; alio sen-
su est intenta oculus minus pfecte vi-
der. qz te re visa nō iudicat. Item neces-
sarius est motus mediocris. si enim mo-
ueretur res visa vehementer ex multo
impetu visus cōfunderetur et ex motu
nimio et cōtinuo dispergeretur vt patet
in remo fracto apparente in aqua ppter
motum aque velociter. Sic etiā aliqđ
lignum oblongum velociter motum ap-
paret rotundum. De visu vero qualiter
fiat fuerit apud veteres varie opinia-
nes. Fit autē fm̄ philosophū vt patz ex
primo capitulo p̄spectiue tripliciter vi-
sus. vno modo p̄ directas lineas super
quas venit spēs rei vise ad visus: Alio
modo sup̄ reflexas quando scilicet p̄rio
multiplicantur species a re ad speculum
et a speculo fit reflexio ad visum. Tertio
modo fit per lineas que licet non sint re-
flecte ab aliquo. sed diriguntur inter re-
et visum. non tamen vadunt incessu re-
cto semp. sed aliquando diuertant via
recta qñ scilicet mediū multiplex inter-
ponitur. Et sunt ista media diuersarum
dyap̄loneitatum vt quando vnum ten-
sū est et alius rarius id est minus den-
sum et rarum. Aliquando enim occur-
rit medium alterius nature sed frangi-
tur radius siue species radiosa nisi veni-
at super lineam cadentem p̄pendicula-
riter sup̄ illud medium secundum occur-
rens et vtroque lineam cadere p̄pendicula-
riter super corpus planum ad angulos
rectos. super corpus vero sphericum quan-
do cadit in eius centrum. Ad visum au-
tem primo modo dictum nouem preci-
pue exiguntur sicut habetur ibidē. Pri-
mus est lanitas siue bona dispositō orga-
ni visus. Secundum est oppositio visibi-
lis contra visum. quia visus tali modo
videndi non videt nisi rem illam a cuius
partibus venit species super lineas rectas
cadentes in centrum oculi que omnes
linee ducte a singulis partibus rei faciūt
vnam pyramidem cuius conus est in
pupilla et basis in re visa. vt patet i hac
figura. **A** enim et **B** sunt **A** **B**

ares quando videns directe
ituef. p̄fectus. c. Quando vo i
tuef p̄fecti. d. tūc ille due. b. c
exētes ab oculis dicūt ares. **D** **L**
quia exēit imediate ab ocu-
li medio ad rem visam. Tertium est distā-
tia proportionalis. Quartum. est situs
determinatus nō nimis ab axe visuali
elongatus. qz illud scilicet quod multū
elongatur ab ipso axe licet visum oppona-
tur. tamen distincte nō cognoscit. Axis
visualis est radius ille siue linea que i-
telligitur duci a medio visus ad punctū
rei vise directe ad oppositum in medio
visus. vt i hac figura. **Quin** **A** **B**
tū est soliditas seu densitas
re vise. qz qđ est omnino pui-
um nō videt. vñ et aer non
videtur eo qz est in fine dyap̄loneitatis
et nō habet densitatem vt dicit autor sci-
entie p̄spectiue. Sextum est magnitudo
debita re visibili qz res potest esse ita p-
ua qz non videbitur in aliqua distantia
qz visus non est nisi per pyramidem ad
oculi venientē que si fuerit valde parua
occupabit p̄tem visus valde puā. Sed
visus non sentit visibile nisi quādo p̄s
superficie sue immutata fuerit quanti-
tate visibili. Septimum est raritas me-
dij interiacentis. quoniam mediū si fu-
erit densum impedit multiplicatio spe-
ciei vt non veniat debito modo et de fa-
cili ad pupillam. Octauum est lux. qz
species visibilis non immutat visum
nisi cum luce. Nonum est tempus qz vi-
sio fit i tempore sicut p̄batur in p̄specti-
ua. quibus enī visibile subito ostendatur
visum non tamen discrete cognoscere
nec distincte nisi aliqua habita anime
deliberatione. que mora indiget et tem-
pore. Et ideo attentio anime est etiam
necessaria in predictis. vt supra dictus
est. preterea fm̄ p̄bm non solum venit
species re vise ad visum secundum pira-
midem visualem. sed species visus ad
rem super! consimilem pyramidem ex-
tensam in eodem loco. Dicit enim **Ari-
stoteles**. in. xix. libro. de animalibus. qz
nihil aliud est visum videre q̄ qz visus
exeat ad rem visam. Et idem vult aug.

Liber tertius

primo libro sup. Sen. et. vi. musice. a re autem visa nihil venit nisi species eius neq; a visu ad rem venit aliud q; species eius nihil enim erit ab oculi substantia q; corrūperetur sed erit ab oculo conuulpiramidis et dilatatur eius basis super totam superficiem rei vise. Item pbat autor perspectiue i libro primo q; nihil videtur nisi per lucem orientem sup. re visam. ab eadem vsq; ad oculum multiplicataz. vnde necessario erigitur tria pyramis. scilicet ipsius lucis. et omnium istorum trium pyramidum coniuncta sunt in oculis et bases in re visa. Quando ergo visus habet species venientes super has tres pyramides. tunc transit species lucis et caloris per medium tunica rum et humoru oculi vsq; ad humores cristallinum et ibi incipit anima facere iudicium de re visa per speciem illam. s; ibi non completur. ymo vltterius multiplicatur species vsq; ad neruum obticu siue coccaum qui latet in superficie cerebri et ibi est virtus visiva in radice. et supposito primo principali vno. aliter enim vna res semper videretur due ppter duos oculos nisi continuarentur ad vnum organum in quo sit vna virtus fontalis derivata ad pupillas. Nec omnia ostendit autor perspectiue. Aliam rationem visus ostendit et assignat Constan. libro tertio. capitulo vndecimo. Dicit enim spiritum visibilem oculuz et aerem corpora clara esse que irradiatione quadaz sese inuice irradiando immutant. Aer enim qui iuxta est rem videndaz ab eius proprietatibus immutatur et sic immutatus oculo se offert a quo spiritus visibilis immutatur. Nam ista virtus visiva vsq; ad extremas partes pupille se diffundens aeri immutato adiungitur et quasi vnum cum illo efficitur et color mediante aere delatus anime iudicio presentatur. Aer enim ex varietate formarum sibi obiectatum facile immutatur sicut videmus ex obiecto panni rubei ad solis radium vicinum aerem collozari. vnde non est mirum si oculum claruz et diaphanum sibi immediate conuul-

ctum qualitate et forma consimili afficiat et immutet. Quantum igitur sufficit ad presens opusculum breuiter recollige q; visus vel virtus visibilis ceteris sensibus est subtilior et viuacior. vnde a viuacitate visus nomen accepit. vt dicit Isidorus. Item ceteris sensibus est dignior. et ideo fm situm alijs est superior. Item in effectu tanq; quedam ignea vis alijs est potentior. quia alijs sensibus propinquiora. hic vero sua virtute remotissima comprehendit sub angulo recto et pyramidalis visa diuidit et discernit. fm nobiliozem naturam et dispositionem organi facilioz modo inter videnda distinguit. Vnde dicit Aristoteles libro. xij. q; visus bonus et acutus erit ex humore temperato. vnde et aues vt aquile vncorum vnguim sunt acuti visus. et hoc propter purum et subtilem humorem et temperatum in organo visus existentem. et tales aues a remotis et altissimis locis vident cibum. etiaz tales aues alti se eleuant q; alia volatilia. Aues vero in terra manentes non sunt acuti visus vnde prope et non de longe vident cibum suum. Item idem libro. xij. oculi glauci no sunt acuti visus de die neq; nigri de nocte. propter paucitatem autem humorum oculi glauci mouetur motu maiori. vnde et virtus visiva debilitatur. Nigri autem oculi mouetur minus propter multitudinem humoris. et lumen noctis est debilius et humor in nocte est naturaliter giuoris motus. Et ideo spiritus visibilis intercluditur per humorem et impeditur. Item idem visus senum no est acutus quoniam senum cutis est rugosa. ex quo patet q; ex bonitate organi vel debilitate debilitatur et fortificatur vis videndi vnde dicitur ibidem. Cum oculi animalium habent coopertorium et fuerit humor in pupilla mundus et temperatus et motus etiam temperatus et cutis super pupillam tenuis tunc visus est acutus et videt a remotis. sed tamen non perfecte distinguit a remotis inter colores et differentias corpo-

ris. visus tamē talium animalium melius est visu eorum quorum humor in oculis est multus et non habent cooperitorium omnino. Nam propter continuam apertionem spiritus visibilis dilargatur et pupilia etiam de facili leditur et sic visus impeditur. In habentibus vero palpebras et coopercula. patet causa contraria. Dicitur etiam ibidem quod visus accuti causa inuidendo a remotis est propter situm oculorum. Nam oculus eminens est prout visus et non videbit bene a remotis. sed oculus profundus videt a remotis. Nam motus eius non dividitur nec consumitur. sed exit ab eis recte virtus visibilis et vadit directe ad res visas. unde cum extra oculum non fuerit cooperculum necessario debilitatur visus nec videbit a remotis nisi debilitate. Hucusque Aristoteles. libro duodecimo. Et hec sufficiant que de visus proprietatibus generaliter iam sunt dicta. Nam alia patebunt infra ubi de natura et proprietate oculi tractabitur.

Capitulum decimum

De auditu

Sensus audibilis in aurium organum suum sortitur effectum. Est autem auditus sensus proprie sonorum perceptivus.

Unde ad perficiendum auditum quatuor ad minus sunt necessaria. scilicet causa efficiens. organum conveniens medium ordinate sonum referens. anime intentio de his conferens vel de his intendens. Causa efficiens est virtus animalis audibilis. Instrumentum conveniens est quoddam os petrosum siue cartilaginofum auribus suppositum quod quidem est concavum siccum tortuosum et durum. Locavum est siquidem auditus organum ut in sui concavitate spiritum et aerem contineat. Tortuosum est ne stupor ex subita et vehementi allisione natus spiritum audibilem ledat et ideo organi circularitate sonus temperate susceptus spiritum audibilem non reuertat sed perficit et delectat. durus

etiam est et siccum ut siccus melior et fortior fiat aeris allisio. et sic sonitus maior fiat. ut patet de tympanis que melius resonant flante borea vento scilicet. frigidus et siccus quam austru humido atque leto. ut dicit Constantinus. et etiam aristoteles. Medium vero referens percussus est aer qui aurium foramina subintrat et allidit os petrosum quod est primum auditus instrumentum. Est etiam necessarie anime intentio. quia quod diu sollicita est et intenta ad diversa minus viget ad perficiendam virtutis audibilis actionem. sicut videmus in multis vndicis circumdatis. quia fere nihil audiunt cum mens ad singula suam non habet attentionem. et ideo nihil percipitur tunc auditu. Fit autem auditus hoc modo. duo nervi ab interiori parte cerebri exeuntes in ossibus petrosis aurium infiguntur per quos spiritus animalis ad ossa deferretur predicta quibus exterior aer foramam alicuius soni referens ei immediate coniungitur. unde aer percussus ossa illa allidit et spiritus in eis existens secundum proprietatem aeris ibi existens et nervos allidentis immutatur. Spiritus vero sic immutatus recurrens ad suam cellulam fantastica immutatione anime representat. et sic auditus perficitur. Patet igitur quod auditus merito dicitur aereus eo quod per aerem reperculsum habet semper generari. inde est quod natura posuit sensum auditum in medio rotundi capitis. ut dicit Aristoteles libro duodecimo. quia auditus circulariter et non directe sonum aeris percipit si vndicis apprehendit. hic etiam sensus sicut et ceteri contrastatur. quia corrumpitur in extremis et in medijs delectatur et saluatur. unde dicit Ambrosius in exame. Incolas regionis ubi oritur natus auditu esse penitus priuatos propter fragorem et strepitu horribilem. quoniam idem fluuius de montis precipicio corruens incolarum auribus incurere conuenit stuporem et surditatem. Hic etiam sensus sicut et ceteri multis subiacet passionibus. quia quandoque totus

aufertur et tunc surditas vocatur. Et quandoque minoratur. et tunc grauitas auditus nominatur. quandoque autem cursum suum egreditur. causa autem passionis quandoque est ex vicio cerebri siue nerui qui est via auditus. et hoc quod opilat. vel quia aliquo morbo officia illi aggrauatur. Item ex vicio ipsarum aurium quia quandoque a diuersis humoribus corrumpuntur. quandoque putredines in suis concauitatibus coadunantur. quandoque lapides vel alia que transiunt aëris ad spiritum audibilem impediunt immittuntur. quandoque ex irritatione vermium et corrosione nerui audibiles molestantur. quandoque etiam ex aere corrupto calido vel frigido instrumenta auditus inficiuntur et leduntur. quandoque etiam ex grossa ventositate in poris neruorum sensibilium interdum via auditus impeditur. ut patet in illis in quibus videtur quod audiant fistulas cornua aut campanas ex quibus omnibus virtus auditiva leditur vel aufertur sicut in tractatu aurium post dicitur.

Capitulum decimum. De olfactu.

Olfactus siue odoratus est sensus proprie odorum perceptiuus. Ad quem perficiendum excitur spiritus animalis tantum causa efficiens. Necessarium autem est organum expediens scilicet narium. perfecta dispositio in quibus sunt caruncule ad modum mammillarum dependentes que sunt propria organa odoratus. et recipiunt spiritum animale per quosdam neruos a cerebro descendentes. Hares enim non sunt proprie instrumenta olfactus que sunt cartilaginee. et ideo sunt insensibiles. quod patet quia eis absens non priuatur animal odoratu. Similiter nos per fetida loca transeuntes si flatum represserimus subintrantem nares aerem fetidum non sentimus. et hoc est quia ille caruncule opilate quasi quodam motu voluntario sunt obstructe. Sicut

etiam he caruncule concaue et spongiose ideo concaue ut in sua concaua porositate fumum a re odorabili recipientes resolutum. Ideo etiam sunt spongiose ut in eis vigeat virtus attractiua. et ideo exterior necessaria est aeris cooperatio ut scilicet aer secundum fumositates a re odoranda resolutus immutetur et in ipsis carunculis incorporetur. Unde sic habet fieri odoratus. Spiritus animalis per quosdam neruos qui dicuntur odorabiles ad predictas carunculas a cerebro transmittuntur. fumus autem corporis odoriferi resolutus aeri admiscetur quem cerebri ventriculi per illas duas carunculas sibi attrahunt et in suam similitudinem mutant et conuertunt. et sic per illam mutationem in spiritum animali factam odoris discretio preceatur. odoratus autem spectat ad fumosam naturam seu materiam quoniam habet per eam fieri. Odor enim nihil aliud est quam aerea seu fumosa substantia a corpore resoluta. hunc aerem fumosum seu vaporem sibi necessarium et amicum sibi attrahit cerebrum sicut cor angelicum et huiusmodi aeris attractu cerebrum temperatur et confortatur sicut calor cordis attractione angelicus mitigatur. Vapores enim si fuerit maliciosus fetidus et corruptus spiritum animales corrumpit et sepius pestiferos morbos generat et inducit. Unde olfactus in suo effectu sepius impeditur quandoque propter mala cerebri complexa quandoque propter humorum crudorum vel corruptorum in neruis odorabilibus nimiam repletionem. ut patet in patientibus fluxum narium seu catarrum. quandoque propter prauam instrumentorum olfactus dispositionem. quando scilicet nimis dilatantur vel nimium construnguntur. quandoque propter superfluum carnis superer crescentis opilationem. ut patet in poliposis. quandoque propter apostematis siue cuiuscumque humoris corrupti infectionem. quandoque propter alicuius humoris calidi et huiusmodi corrosionem. Et patet in cancerosis

et huiusmodi. Hic sensus propter sui
 subtilitatem quando bene disponitur
 virtutem animalem confortat et a fumo
 sitate superflua cuacuatur et econuerso quoniam
 corruptus est aliquo casu vel infectus
 virtus animalis leditur et in suis acti
 onibus impeditur. Dicit etiam aristoteles
 libro duodecimo. quod sensus olfactus
 non est nisi per actionem aeris in ani
 mali habenti nasum qui est membrum
 in medio aliorum sensuum positum in
 anteriori parte capitis propter inua
 mentum anhelitus. Omne animal ha
 bens pulmonem habet nasum vel ali
 ud loco nasi propter anhelitus inuamē
 tum. Unde patet quod organum olfactus
 non solum est in animalibus ad recētū
 am et decorum. verum etiam ad perficien
 dum virtutem spiritus animalis et ad
 tribuendum virtuti vitali in corde ad
 iutorium et vigorem. Hec virtus scilicet
 odoratiua viget in quadrupedibus
 Unde et solo odore discernunt inter her
 bas salubres et venenosas et precipue
 in symeis que eques magis discernunt
 inter cibos et cibos per olfactum quam per
 gustum. Deinde in canibus viget ma
 xime illa virtus qui solius odoris du
 ctu ad sentiendum animalium vesti
 gia viuacitate olfactus infallibiliter de
 prehendunt. viget etiam in volatilibus
 precipue in vulturibus quia secundum
 Ambrosium in exameron. et Hieronymum libro
 duodecimo. capitulo sexto. ita sunt vi
 uacis olfactus quod ultra maria cadauera
 sentiunt in his ergo et in alijs operatio
 nis nature conditionibus. admiranda
 est diuina sapientia que per ista et alia
 similia dat nobis quodammodo intel
 ligere qualiter per ista sensata materia
 lia ad intellectum eorum que sunt supra
 sensum sint paulatim cordis interiora
 ad intelligentiam spiritualium promo
 uenda. et propter hoc ista simpliciter est
 in hoc opusculo mea intentio et finis me
 us. Hec de olfactu dicta sufficiant.

Capitulum vicesi mum. de gustu

Ustus est proprie sensus saporum
 perceptiuus Ad quem gustum sensibiliter perficiendum
 necessaria sunt illa causalia
 effectiua materialia et informatiua que
 et in alijs sensibus iam sunt dicta. Nam
 virtus animalis est causa efficiens. cau
 sa materialis et instrumentalis est lin
 gua propria cum suis arterijs. spiritum
 animale ad perfectionem virtutis gu
 stabilis perficiens. Que quidem lin
 gua secundum sue substantie complexionem
 est concaua porosa humida et insipida.
 Concaua quidem est ut sui concauitate
 humorositatem rei gustabilis resolutam
 in se suscipiat. porosa ut quod esset gros
 sum vel subtile de re gustanda. ad nervos
 lingue libere subintraret. et virtus at
 tractiua ad perficiendum ea plus vige
 ret. humida quidem est ut cooperare
 tur ad acceptorum dissolutionem. ut si
 aliqua sicca et dura forsitan lingue vel
 palato applicaretur humiditate lingue
 ad digestionem siue qualemcumque reso
 lutionem facilius aptarentur. Erat e
 tiam et insipida ut esset cuiuslibet rei et
 saporis facilius receptiua sicut aqua que
 si determinatum saporem haberet alteri
 us qualitatem percipere non valeret. Sic
 autem gustus hoc modo. Duo nervi in
 medio lingue infiguntur. qui postmodum
 in multos ramos. in extremitatibus la
 teralibus lingue dispersiuntur et per eos
 spiritus animalis in linguas deferretur
 Cum ergo res gustanda subintrat lin
 guam vel poros nervorum spiritus ani
 malis existens ibi immutatur secundum eius
 proprietates quas postea iudicio anime
 representat. gustus ergo tanto olfactu
 grossior est quanto fumus aqua subtili
 or inuenitur. quia odoratus natura est
 fumosa. gustus autem sensibilitas hume
 ctatio est aquosa. ut dicit Constantinus. Hic
 sensus animali utilis est ad indiuidui
 conseruationem. gustu enim corrupto
 vel ablato vis nutritiua deficit et sic sub
 stantia animalis paulatim perit. Gustus
 autem corrumpitur quando sua instru
 menta leduntur vel quando corrupti humo

res in ipsis dominantur. et hoc fit quādo non sapozanda sentit. vel quando sapozanda sub propria qualitate non apprehendit et hoc accidit quando singularis humor in lingue substantia dominatur. verbi gratia. si dominatur colera rubea omnia sentit amara. et si falsū flegma sentit falsa et sic de alijs vix patet in febricitantibus in quibus dominū corrupti humoris gustum inficit et corrumpit. Immutatur etiam quādo leditur per maliciam rei. que gustatur. vt patet in aloē. et in alijs nimis amaris quorū horrore gustus asperatur. delectatur autē gustus in dulcibus ppter illā quā habet cum dulcedine / assimilationem. quia dulcedo que fundatur sup calidus et humidum similis est omnibus membris que dulcibus maxime nutruuntur dulcia enim multi sunt nutrimenti. et defacili membris assimilantur sicut dicit. Isaac in dieter.

Ca. XXI De tactu

Actus est sensus specierum tangibilium pceptiuus. Nam dicitur tactus anima apprehendit calidum et humidū frigidum et siccus. molle et durum. lene et asperum. Vel sicut Avicē. tactus est vis ordinata in nervis totius corporis ad apprehendendū quod tangit. Hic autem sensus licet sit in omnibus partibus principaliter tamen viget in volis manū et in plantis quas natura temperatas ista cōposuit ratione vt scilicet calida et frigida facilius persentirent. sunt autem he ptes concaue vt tangenda melius percipiuntur. et tenenda melius et fortius teneantur. Hic vix vt ibi vigeat sensibilis tas. qz omne nervosum sensibile est Temperate vt a quilibet re temperata facilius immutentur Obiectum itaqz sine sensatum tactus dici potest cōpositio primarum qualitatum et quedam cōuenientia ad illas. vt asperum lene. durum molle. Item horū extremis sensus tactus leditur. vt patet in nimis calido et nimis frigido in mediis natura delectatur. vt in tepido. Ad ultimum autem sensum perficiendum exiguntur

ista scilicet causa efficiens. et hec est de rivatio spiritus animalis ad organa tactus. Item instrumentum conueniens et hoc est duplex. scz nervi et cerebro egredientes singulis membris spiritus animalis deferentes. Secundariū vero instrumentū est caro in qua nervi inuoluti sunt et infixi per quos virtus tangibilis operatur. Nam ipsis mediantibus species rei tangibilis anime iudicio deportatur Item tertium erigitur. scilicet exteriorum coopatio que est necessaria vt res tangenda organo tactus appropinquet et cuius appropinquatione spiritus animalis in carne nervis existēs immutetur et immutatus proprietates rei tacte representet. et sic sensus iste in sua actione fit completus vt dicit Cōstan. Hoc autem est proprium sensus tactus qz omnes alij sensus habent singulare membrum et organum sue actioni specialiter deputatum Solus autem tactus est generaliter in membris omnibus exceptis pilis et crinibus et pedū ac manuum vnguibz in quibus non ē nervus et per consequens neqz sensus. Hic sensus pre omnibus alijs magis ē terrestris atqz grossus. et ideo aspera et dura et cetera huiusmodi terrestres passionēs sensibus alijs similitudinis gratia perfectius cōprehendit. Hic sensus quibus alijs sensibus ratione obiectorum videatur grossior esse. suppositis tamen alijs iudicatur esse vtilior. qz quibus alijs sensus possint aliquantulum esse sine tactu tamen bene et complete esse sine tactu est impossibile. vt dicit philosophus. vnde de generalior est tactus ceteris. tum qz per omnes corporis particulas diffunditur. tum quia omnibus alijs sensibus cooperatur precipue gustui. Hi enim duo sensus. scilicet gustus et tactus sunt magis continui cum ipso corde. et ideo sunt magis esse animalis et de suis sensatis iudicant expressius et obiectis Omne enim membrorum habet vnum nervum vel duos quibus sensus tactus et motus voluntarius perficitur et completur sicut in anatomia Cōstā. inuenitur. Leditur autē iste sensus tactus

quandoq; sicut et superiores quandoq; autem ex toto auferitur vbi sensus et motus voluntarius penitus amittuntur vt contingit in membris paralyticis et contractis. Item quandoq; minoratur sicut quando aliquis membrum obdormire dicitur quando scilicet propter aliquam opilationem vel membri contractionem. Spiritus sensibilis libere transire per membrum non permittitur. Leditur etiam a mala cerebri compassione vt patet in epilepticis. qui hora accessiois etiam tactum ignis non aduertunt. Sepe etiam patitur ab extrinseca aeris immutatio vt in digitis nimio frigore contractis in quibus motus voluntarius impeditur. vnde vnus alium constringere non potest. Item quandoq; ex partium corporis incisione. Nam membrum a corpore precisum nihil omnino sentit etiam si concussum fuerit penitus vel combustum. Item membrum etiam manens in corpore si fuerit aliquo casu mortuum vel putrefactum sensu tangibili omnino priuatur. tanto enim sensus tactus grauius patitur quanto profundius in neruis sensibilibus vulneratur. Item cum totus sensus sit rei nocue contingens ex partium discontinuatione. res inferens dolore membro maxime ledit tactum et maximam infert corpori passionem et grauiem efficit immutationem. Nam omne sensatum immutationem facit in organo sensitui sui. vt dicit philosophus. Item plures immutationes faciunt sensata tactus quam aliorum sensuum. grossior enim est et materialior ceteris sensibus. et ideo fortius retinet impressiones conuenientis et inconuenientis. Item quia tactus est sensus vniuersalis adhxrens singulis partibus. ad vniuersalem destructionem tactus destruitur subiectus totius animalis. Non sic est de alijs sensibus. Destructio enim sensu visus alie virtutes animalis propter hoc non destruntur immo quandoq; in suis actionibus fortius intenduntur. sed destructo tactu destruitur omnis sensus. vnde patet quod sensus tactus est subiectum omnium aliorum sensuum et fundamentum. Item cum quatuor sensus alij singulari et proprium

sensatum habeant. et obiectum scilicet quod sic cadit in vno sensu / quod non in alio sicut calor in visu. sapor in gustu etc. Solus tactus est qui omnibus alijs organis sensuum / suas imprimat passiones. Est et commune omnibus sensibus quod propria habent obiecta et sensata in quibus non errant nisi casu. propter quedam enim accidentia contingit sensum particularem errare. quod vt dicit Arel. hmoi faciunt sepe fantasma mentiri vt patet in visu qui iudicat stellam magnam esse paruam propter magnam distantiam situs. et gustu qui dicit amarum dulce et conuerso propter palati infectionem et sic de alijs contingit. Commune igitur est et generale quod omnes sensus particulares exteriores a vniuersali sensu interiori tanquam linee quedam a centro particulariter exeunt et secundum varias eorum passiones organa sensitua perficiunt. et suorum sensuatores formas et similitudines ad sensum communem singulariter reducant quo mediante de singulorum proprietatibus et differentijs quantum eorum actio ni congruit iudicant et discernunt. Et hec dicta de proprietatibus virtutum et sensuum iam sufficiant.

Ca. xxii. De his

que exiguntur ad perfectiones nature
Sicut ad regimen nature exiguntur sensus et virtutes. ita ad perfectionem eiusdem exiguntur necessario spiritus quidam / quorum beneficio et motu continuo / tam sensus quam virtutes in animalibus moderantur / vt suas peragant actiones. Dicitur autem spiritus prout hic sumitur / quedam substantia subtilis et aerea / virtutes corporis excitans ad suas peragendas actiones. Vel sicut dicitur in libro spiritus et anime. Spiritus est quoddam corpus subtile / vi caloris generatum et in humano corpore per venas corporis viuificans / et per arterias / pulsantibus / anhelitum / vitam atque pulsum animalibus administrans. sensum et motum voluntarium. mediantibus neruis et musculis operans in corporibus animatis. Sic spiritus

scdm medicos sic habet generari. dum per calozē agentes in sanguinem fortis in epate fit ebullitio. Fumus quidam resoluitur qui ex venis epatis subtiliatus & repuratus. in quādā subtilem & spūā lem substātiā sine aereā naturā pmu-
tatur. q̄ spiritus naturalis dicitur/ eo q̄ sua potestate naturaliter sanguinē sub-
tiliat & a leuitate sua ipm ad singula mē-
bra impellit & agitāt. & ideo iste spūs est
virtutis naturalis p̄rie regitū. vt dicit
Constan. Sic idem spūs p̄ venas qual-
dā ad cor mittit. vbi p̄ collisionē motū
partū cordis ad inuicē magis repurat
et in naturā subtiliorē conuertit. & tunc
spūs vitalis a phisicis nuncupatur/ eo
q̄ a corde p̄ arterias ad totius corpis
membra se diffundit. & spiritualē virtu-
tem augmētans. eius operatiōes recti-
ficat & custodit. Nam quedā arteria a si-
nistro cordis ventriculo exiēs/ in suo or-
tu mox in duos diuiditur ramos. quoz
vn⁹ tendit ad inferiora in plurimos di-
uisis ramos/ quibz mediātibz spi-
ritus vitalis ad omnia inferiora mem-
bra vnificāda in corpore deportatur. Alter
vero ramus tendens ad superiora diuidi-
tur. iterum in tres ramos/ quoz vn⁹ dexter
ad dexterum brachiū. sinist⁹ ad sinistrū
equaliter se diffundit. In arterijs sic di-
uersimode bifurcatis/ transfunditur spi-
ritus vitalis per totum corpus. & vita-
lem in arterijs pulsum opatur. Medi⁹
vero ramus ad cerebrū se extendit/ & su-
periores ptes viuificans vitalem spiritū
in omnibz partibz circumfundit. Idem
vero spūs ad ventriculos cerebri vltēri-
us penetrās ibidē plus digeritur & sub-
tiliatur. & in essentiā animalis spūs/ q̄
subtilior est ceteris transmutatur. Ist e-
igif spiritus animalis/ in anteriori ven-
triculo cerebri generatus/ p̄ticulariter
diffunditur per organa sentiendū. Aibi
lominus tamē pars remanet in eisdem
ventriculis. vt sensus communis & imagi-
natiua virtus pficiatur. Deinde transit
ad medium ventriculū. s. ad cellulā lo-
gisticā. ad perficiendum intellectum.
Formato autē intellectu. transit ad pup-
pum siue ad cellulā memoriales. impres-

siones in alijs cellulis factas secum de-
ferens vt in thalamo memorie reponā-
tur. Al puppi vero. i. a posteriori pte capi-
tis id est cerebri/ p̄ medullam spine tor-
si. que a phisicis nucha dicitur penetrat
ad neruos motiuos. vt sic motus volū-
tarius in omnibus partibus corporis
inferioris generetur. Unus igitur & idē
spiritus corporeus/ subtilis tamen & ae-
reus/ propter diuersa officia in diuersis
membra/ diuersis nominibus est voca-
tus. Nam spiritus naturalis est in epa-
te. spiritus vitalis in corde. sed spiritus
dicitur animalis/ prout in capite opera-
tur. Hunc quidem spiritū non debem⁹
credere humanam animam siue ratio-
nalem animū. sed potius vt dicit Augu-
stinus. eiusdem vehiculū et proprium
instrumētum. Mediante enim tali spi-
ritu/ anima corpori iungitur. et sine ta-
lis spiritus ministerio/ nulla anime ac-
tio perfecte in corpore exercetur. Unde
istis spiritibus lesis/ & in suis effectibz
qualitercūq; impeditis/ resoluta corpus
et anime armonia/ rationalis spiritus
in cunctis suis operatiōibus in corde im-
peditur. vt patet in maniacis & in frene-
ticis/ et alijs in quibus vsus rationis
sepius non habet locum. et hoc est quia
predictorum spirituum humore vel vul-
nere leditur instrumentum. Istis igit
spiritibus confortatis/ anima conforta-
tur. & istis rebilitatis vel deficientibus
ipsa anima quo ad regimen corporis de-
ficit vel in suis actionibus minoratur/
vt plane dicit Constan. Et hec de istis
spiritibus sufficiant q̄tum ad p̄sentem
pertinet tractatum. (sibus

Ca. xxii. De pul

Um pulsus spiritus vitalis
sit effectus. restat vt de pul-
sibus & eozū proprietatibz ali-
qua dicam us. Est itaq; pul-
sus fm dyastolem et sistolem id est fm
dilatationem et constrictionem cor-
dis & arteriarū motus. Cum igitur cor
in continuo motu existens a centro/ vs-
q; ad circūferentiā in sanguinis & ca-
loris motu ac in pulsu spiritus vitalis

cōtinue moueatur. ex tali motu sc̄q̄ ad
extremitates dilatatur. q̄n̄ vero econuer-
so ab extremitatibz ad centū mouetur
costringitur. cordis igitur dilatatio ad
frigidū aerem attrahendū et cōstructio
ad aerem fumosum expellendū sunt cau-
sa pulsus. Ad hoc at̄ necessarius est pul-
sus vt dispositio spiritualis virtutis in-
telligatur et eius opatio cognoscat̄ur.
Hic itaqz pulsus a corde incipit per ar-
terias ⁊ ad extremitates corporis se dif-
fundit. vnde cōsistentiā cordis ⁊ ei⁹ acti-
onē ostendit. Solet at̄ a medicis non in
omnibz partibus corporis sed in brachia-
libus arteriarū motus pulsus conmu-
uter inueniri. quoniam in quibusdā non
posset bene discerni p̄pter earū a centro
cordis elongatiōem. in quibusdā autē
p̄pter cordis regentis occultationes. in
quibusdā autē p̄pter ossiū cōstructiones. Et
ideo antiqui sapiētes ad discernendū
pulsū arterias brachij elegerūt. ⁊ hoc
siquidē fuit facilius vtilius ⁊ honestius
facilius quia carnosae partes arteriam
nō occultāt. vtilius qz brachiales arte-
rie cordi magis appropimāt. honestius
quia nec egro nec medico aliquā vere-
cundiā generant seu ministrant. Inde
cens enī esset ⁊ verecundum occulta mē-
bra corporis denudare. Discernitur autē
pulsus p̄pter p̄ digitorū appositionem sup̄
locum pulsatile. qd̄ fieri cōsuevit cū me-
diocri impressione. aliter in forti aliter
id debili quia in forti et carnosō fortius
in debili ⁊ carnis denudato. remissius
et leuiori p̄ssione fieri cōiuenit. Ad h̄
est sciendū vt dicit Cōstan. q̄ multae sunt
pulsuum diuersitates que tamē ad decē
referuntur vel reducunt. Primus atten-
ditur s̄m dimensionis quātitatē. ⁊ hic
est triplex. magnus quādo per longū la-
tum ⁊ profundū arterie se diffundit. Et
peruenit iste pulsus fortis ⁊ grossus ex
fortitudine sp̄s quo dilatatur. pulsus
et est pulsus ex nimio calore qui indi-
get instigatione ⁊ ex mollicie membri
obedientis dilatatiōi. dicitur ⁊ paruus
occultus ⁊ strictus q̄n̄ ad centū redit. ⁊
hoc fit ex defectu virtutis et paruitate
caloris. d̄ ⁊ mediocri equalis et t̄pat⁹

quando nec centro nec extremitatibus
est vicinus. h̄ec mediocritas ex magno ⁊
paruo procedit. Item cōsiderat̄ s̄m tem-
pus motū ⁊ dicitur velox tardus ⁊ me-
dius. velox dicitur qz paruo tempore in
teruallo sepius mouetur. et hoc cōtingit
ex forti calore ⁊ virtute. tardus qz mag-
num cōtinēt t̄pis interuallū vel spaciū
ad sui motus cōplementū. ⁊ hoc accidit
ex defectu virtutis ⁊ caloris minoratio-
ne. Medius inter h̄os laudabilis ē ha-
bendus Tertio cōsideratur pulsus secū-
dum tenorē virtutis. ⁊ s̄m hoc est fortis
debilis ⁊ medius. fortis ē q̄n̄ quādā vir-
tute a se videt̄ expellere digitum tangē-
tis. et hoc accidit ex fortitudine virtutis
et mollicie organi facilis ad mouendū
Debilis est q̄n̄ debilit̄ digitū percutit
et hoc est ex imbecillitate virtutis ⁊ duri-
cia organi inobedientis. medi⁹ ab vtro-
qz t̄pat̄ur. Quarto attenditur s̄m cōsi-
stentiā organi. et tunc dicitur durus et
mollis ⁊ medius. durus est q̄n̄ cum qua-
dam asperitate ⁊ duricia resistere videtur
⁊ hoc puenit ex vasorū siccitate. mollis
est quando digitū cū magna suauitate
sentiūt ita vt videat̄ ab eis penetrari. ⁊
hoc puenit ex hūmiditate. medius inter
h̄os duos est t̄pat̄us. Quinto iudicat̄
s̄m plēnū ⁊ vacuū ⁊ medium. plenus est
qui quadam hūmiditate redundare vi-
detur. ⁊ hoc puenit ex nimia sanguinis
⁊ sp̄s repletione. vacuus autē est quādo
apparet inflatus. sed tāgitur quasi vacu-
is digitis p̄foratur. medius ab his est
temperat⁹. Sexto indicatur puulsus s̄m
qualitatē arteriarū. ⁊ diuiditur in calidū
frigidū ⁊ medium. calidus est cum
digitorū extremitates sentiūt calidam
arteriarū substantiā ⁊ hoc puenit ex ma-
teria itra habita. s̄. ex spiritu ⁊ calore. i.
calido sanguine. frigidus ecōtrario mō-
est intelligendus. medius vero ab his
duobus tempatur. Septimo iudicat̄
ex opere quietis et hic diuiditur in sp̄s-
sum rarū et i mediu. Spissus est qui in
sua dilatatiōe digitorū extremitates se-
pe percutit ⁊ subito recedit. ⁊ hoc accidit
ex fortitudine caloris et defectu virtutis.
fortitudo enim caloris remedium

querit refrigeratiōis. defectus vero virtutis cum non valeat semel bis vel ter in appetendo laborat. rarius vero eōuerfor ex contraria causa prouenit. s. ex tarditate caloris et fortitudine virtutis. medius inter hos erit tpatus. Hiij. pulsus sensu sunt notabiles. Alij vero tres nendū ceteris faciliores. Alij vero tres pulsus quozū primus diuiditur in pondus laudabile et non laudabile. Secūdus qui diuiditur in concordem et in nō equalem. Et tertius qui secundū pculsionem maiorē vel minorē diuiditur in ordinatū et in non ordinatū tamē vix valent a pitissimis medicis dephendi. et ideo de eis ad pns suspēdendū est. si q̄s tñ eas scire voluerit i septimo libro patēgñ. cōstantini caplo tertio de quo hec exprimimus iueneret determinata a sufficientissime oīa et expressa ibi d̄ pulsu capriante marcellino serrino verniculofo formidante estuante et tremente diffusius disputatur d̄ q̄to nihil ad presens tum ppter difficultatem tñ etiā ppter singulariū pulsiū multiplicatē tñ etiā quia pñti opusculo multū necessaria non videtur.

Capitulum vicesimum quartū. De varietate pulsiū

Triatur autem pulsus ppter mltā. Primo propter sexus distinctionē nā in masculis qui validioris sunt nature et fortioris fortior est pulsus q̄ in feminis que sūt nature magis debiles et hoc est quia natura sepe iterando nititur supplere in feminis q̄ d̄ p fortiores pulsum semel in masculis opatur. Item variatur pulsus p complexione q̄ si fuerit calida facit pulsiū fortiorē maiorē et velociorē. si vero frigida facit pulsiū debile atq̄ tardū. si at̄ hūida mollē reddit et spissum si sica asperū atq̄ durū. Item diuersificat ppter variā corpis dispositōes q̄ in macilentis generaliter ē pulsus fortior et viuacior quā in crassis. et hoc forsitā ppter minorē arterie p mōlem carneā occultatōis. vel ppter maiorē caloris naturalis q̄ abūdat i macilentis intensionē q̄ quidē calor pulsum effiat

fortiorē. Item ppter etatis diuersitatē q̄ pueri hñt velociorē pulsiū ad inati caloris refrigeratiōes. q̄ in talib plus abūdat nā velocitatē facit magnitudo caloris et debilitas virtutis q̄ ad attrahēdus frigidū aerē semel nō sufficit. vt supra dictū est. iuues vō ppter abundantē i eis virtutē pulsiū hñt fortē et velocē. Senes vero eōuerso pulsiū tardū debile et rarū. et hoc q̄ eoz cōplexio appropinquat frigiditati. vñ nō ē necesse multū attrahere aerē frigidū cā refrigeratiōis. Alie at̄ etates his affines s̄m ea cui magis appropinquāt pulsiū similiores sunt hñtes et hoc tā in masculis q̄ in feis. Item ppter t̄p̄is imutatiōes. nā ver ppter t̄p̄antiā frigiditatis et caliditatis pulsiū facit fortē. s̄m et autūnus. Dime ei t̄p̄amētū vtuti naturali adhibet incrementū. Estas vō q̄ calidissima ē debile pulsum reddit et pulsiū propter nimā pectoris dilatatiōis propter quā euascat vt et debilitat. et iō pulsiū debilitati nō sufficit vt magnā efficiat. h̄yēs aut̄ quia frigida est facit pulsiū tardū. s̄m tamē multū fortē. tarditas aut̄ puenit ex hoc q̄ nō optet multū refrigerari. fortis aūt ē q̄ calor naturalis ad interiora refugit corpis. vñ vtutē et pulsiū confortat q̄ nō excedit. Calor vero estualis vtrūq̄ dissoluit. Item ppter diuersorum climatū et regionū inhabitatiōis. q̄ in calida regiōe habitantes vt in ethyopia pulsum habēt velocē quasi estiuū. habitantes vero in frigida pulsum hñt similem hyemali. Inhabitantes vero sub linea equinoctiali pulsiū hñt mediocrē sicut in t̄p̄e vernali et autūnali. Similiter aer calidus frigidus et siccus siue t̄p̄at pulsiū variat et imutat. Item ppter impregnatiōis. nā pregnātes in pulsiū sunt mutabiles q̄ in principio vsq̄ a sextū mensem pulsiū hñt fortē spissum et velocē q̄ calor calorem augmētatur naturalē vt mulieris vsq̄ ad hoc t̄pus sunt mediores et fetus adhuc puus. vñ par nutritiōē abstractabit ab eorum corpib. et iō ē pulsiū adhuc t̄p̄at. In septimo vero mense fetus maiorat et iō magis nutritiōē requirit vñ natura grauat et p consequēs pulsiū debilitat. Item ppter somni et vi

gulari alteratiōe qz tempe somni parū esse solet ⁊ tardus. sed post somnū fit fortis ⁊ magn⁹ quia tūc calor naturalis cōfortatur. verūtamē si somn⁹ nimis plongetur pulsus rarefcit et debilitat. Propterea si quis a somno exciterur subitoto natura discutit ⁊ pulsus velox spissus tremēs ⁊ inordinat⁹ subito inuenitur. sed cum quiescit iterū reuertitur in pristinū statū. Item ppter laborē ⁊ corporis exercitatiōē que si fuerit tempata pulsū facit fortē magnū velocē ⁊ spissū. quia calor naturalis post hmodi excitat. si vero exercitiū exuerit tempamentus accidit ecōtra pulsus paruus dur⁹ tardus ⁊ rarus quia in fine laborantib⁹ virtus deficit ⁊ calor naturalis dissoluitur et pulsus p consequēs minoratur. Item ppter caliditatem afluētiōem. Nam in aqua calida balneantes tpeate pulsū habent fortem ⁊ velocē. ⁊ hoc cōtingit ppter nature pfortationē ⁊ ppter supfluitatū humiditatis cōsumptiōē. sed in nimis morantib⁹ in aqua pulsus debilis efficitur remanet tñ sicut prius velocitas ⁊ spissitudo. Similiter balneantes in aqua frigida tpeate pulsū habent fortem ⁊ velocē. ⁊ hoc cōtingit ppter caloris naturalis coadunatiōē ⁊ confortationē virtutis proueniētis ex tempamento exterioris infigidationis. sed nimis mora in tali balneo pulsū debilitat ⁊ virtutē. et hoc cōtingit in macilentis plus q̄ in crassis ppter frigiditatem ad exteriora nimis subito. ⁊ quasi sine obstaculo penetrantē ⁊ quasi pcordia plus debilito pstringentē. Item ppter cibi ⁊ potus variā supcedem. Cibis enim supfluis ⁊ indigestus pulsū debilitat. moderatus vero digestusqz ac p membra diffusus excitata virtute pulsū augmētat. Similiter ⁊ pot⁹ moderatus et digest⁹ pulsū facit fortē magnū ⁊ velocē. frigidus aut rarus et tardus. Item ppter passionū anime variatiōē. Nam ira facit pulsū velocē fortē et spissū leticia mediocritate. Timor sili pulsū efficit velocē inordinatū ⁊ tremētē similiter ⁊ dolor et ita de alijs cōtingit. Hec aut dicta de anime ⁊ eius pccatiarū pccatiōibus et

effectibus quātū spectat ad hoc opusculum iam sufficiāt. Hūc autē de pccatiōibus humani corporis cui⁹ anima virt⁹ ē ⁊ pfectio adiuuante dei gratia aliqua sūt dicenda.

Incipit liber quart⁹ de pccatiōibus substantie corporee.

E humani

itaqz corpis et partium eius pccatiōibus tractatur ab elementaribus q̄libet et humoribus; ex

quibus constat corpus est primitus inchoandum.

Capitulum primū

De quattuor elemētarijs qualitatijs.

Quattuor itaqz sunt elementa ⁊ elementares qualitates ex quibus cōstituit omne aiatum corpus materialiter pccipue corpus humanū. qd̄ inter oīa elemēta est nobilissimū ⁊ nobilissime int̄ oīa pposita ordinatū vtputa propriū aīe rōalis organū ip̄o pccatiōibus tā naturalibus q̄ voluntarijs reputatū. Est itaqz corp⁹ hominis ppositū ex quattuor elemētis. scilicet ex terra aqua igne ⁊ aere quorū quodlibet habet pccatiōes q̄libet. Sunt aut quattuor pccatiōes pccipales scilicet caliditas frigiditas siccitas hūmiditas que dicuntur pccatiōes quia primo labunt ab elemētis in elemētata. Dicuntur etiā pccatiōes quia ab eis oēs secundarij effect⁹ oriuntur. Harū qualitatum due sunt actiue. scilicet caliditas ⁊ frigiditas. alie vero due. scilicet siccitas ⁊ hūmiditas sūt passiue. vñ ab istarū qualitatum pccatiōe ⁊ dñio dicuntur elemēta actiua vel passiua. Dicuntur autē pccatiōes due pccatiōes pccipaliter actiue. nō quia ille unū agāt. qz passiue similiter agunt. Nulla enim qualitas est ociosa in corpore sed hec id̄ dicuntur actiue. qz p actiōes earū alie hñt induci ⁊ pccatiōē. Nam caliditas q̄libet hūmiditatem q̄libet siccitatem inducit ⁊ cūctat vt potest videri i carne salia. calor enim solis ⁊ vestres ptes dissoluit ⁊ aquosas ⁊ aīe eas sic relaxādo ⁊ remolliendo a calore inducitur hūmiditas.

ficcatem aut inducit q? calor agēs in humiditate pri? eā dissoluit 7 dissolutā cōsumit 7 sic ficcitas que est lima calozū inducitur 7 etiā cōseruatur. Caliditas igit est elemētāris q̄litas summe actiua q? patz p er? affectū Dum enim agit in realiquā. primo eius ptes dissoluit quibz dissolutis res rebilioz efficitur q? p priū coherentiam fortior fuit. 7 ideo actio rei agentis min? resistit. Item caliditas est oim generabiliū artūer 7 causa generatiōis totius p̄cipaliter effectiua. Est aut duplex caliditas. caliditas solaris siue celestis generās. 7 hec ē saluatiua et generatiua. Unde qñqz generātur rane ex celesti calore in aere. alia est elementaris et generata. 7 hec ē corruptiua 7 cōsumptiua sicut qñ fit coadunatio fractozū radiozū in puncto alicuius corpis p̄spici si fiat coadunato radiozū in speculo pōt incendi stupa ex reflectione radiozū 7 cōburi. Item inferiorū ad supiora reductiua faciēdo enī motum a centro ad circūferentiā dissoluit terrestria in aquosa 7 aquosa in aereaz illa in ignea 7 sic inferiora 7 media reducit in sua supiora. Item eoz que dure sūt cōpactōis est remollitiua. agēdo enī in grossas substantiā eā mollificat dissoluendo vtz in metallis calore lique factō dissoluēdo enī cōstria in aquosa remollit. Item molliū 7 liquidoz est induratiua vt pz in ouo igni apposito qz liq̄dioribus 7 subtilioribz p̄tibz dissolutis. terre stibz p̄tibz remanētibz indurescit. Item tensoz est subtiliatiua. dū enī motū a centro ad circūferentiā hēat vi sua rē i quā agit dissoluit 7 sue actioni ydoneā redolat. vñ/cū rem ad simplicitatē reducere laborat p̄ sequez subtiliat. nā simplicitas grosse rei subtilitas ē que nascitur p̄ minorē priū cōpactiōem vt pz in glacie que calore soluta subtiliat Item virtute sua ē depuratiua metalloz 7 rubiginis ipoz cōsumptiua Nam agēdo in substantiā ipsi? metalli illā dissoluit 7 si qd inuenit feculentie rubigis sepat 7 cōsumit. si aut fuerit aurū omnino purū violentia calozis quidē dissoluit sed nō consumit. vnde aurū p̄fecte deputatuz q̄bus

p calorem dissoluatur nō tñ in suo pondere minoratur. Item caliditas est accidentaliter corruptiua vt est videre qñ calor plus dissoluit q̄ cōsumat. ipi humores putrefiūt 7 corrupiūt vt pz in cumulo frumētū aqua asperio vbi calor interclusus aquā resoluūt i famositate que inclusa 7 refēta grana remollit 7 putrefacit ac corumpit. Item naturaliter est grauiū alentiua. dū ei hūiditas p calozē resoluta cōsumitur. pōdus minoratur 7 sic substantia rei leuiatur. p̄pterea calore agēte in humiditate fumus generat qui fumus alleuiatur 7 depuratur 7 in spiritū scz substantiā leuē 7 aereā mutatur 7 rem in qua continetur reddit leuiorē. Hinc est q? corpa animalū viuentiū incomparabiliter sunt leuiora q̄ corpa mortuorū p̄pter calozē 7 spiritū cōtentiū in arterijs 7 i venis. Sic enī corpa animātū sunt leuiora post p̄dictū q̄ an p̄pter calozis cōfortatiōez. Item accidentaliter ē caliditas aggrauatiua. Agēdo enī in substantiā rei. subtiliores et leuiores ptes cōsumit 7 remanētibz p̄tibz grossioribz fit p̄pactior p̄ sequez aggrauatiō. per poroz etiā apertioez ex vi calozis fit spiritū euapatō ex quoz p̄ntia corp? leuiat q̄bz euaporatis p ipoz absentia aggrauatur. Item caliditas est calozis rubei generatiua. agēs enī in materiam partes terrestres resoluūt in aquosas 7 illas in aereas 7 in igneas. vñ ex circūfusione ignearū priū imitantū rei superficiez calor igneus. s. rubius generatur sicut est videre in rosis. Propterea dū p calozē calidi humores in corpe generant ex eozū diffusionē p corpis superficie color rubē generatur. Item accidentaliter ē discoloratiua qz per caliditatē poros apertem exalāt humores et spiritus eualescunt ex quoz p̄ntia fiebat coloratio eoz absentia color discolor generat. sicut est videre de rosa que de fumo sulphuris albescit Item nimis intēsa naturaliter est mortificatiua. quia dum vltim? mor? calozis agit in substantiā eam ad vltimū resoluūt. resoluendo in fine destruit 7 cōsumit. Item accidentaliter est viuificatiua. quia per caliditatē prestantes motū

cordi in spiritibus sit spirituum in corpore re-
 stauratio et nutrimenti membrorum sit com-
 petens administratio et sic per consequens
 corporis regit et viuificatur. Recollige ita-
 que ex predictis quod caliditas est elementa-
 ris proprietates summe actiua penetratiua
 summe mobilis et motiua generata ex
 motu radiorum superius multiplicatiua siue
 comunicatiua illorum in quorum sustanti-
 am agit in sua specie transformatiua illo-
 rum que frigiditate mortua sunt et destru-
 cta viuificatiua et renouatiua. ut patet
 in radicibus et in plantis que hyemali fri-
 gore mortificati vernali calore reuiu-
 scunt, inferiorum ad superiora reductiua, at-
 tractiua, superfluum sumptiua et sordium
 purgatiua, in materijs diuersis diuer-
 sorum immo oppositorum est effectum produ-
 ctiua, et ideo nunc inuenit rarefactiua et re-
 mollificatiua liquefactiua et apertiua et
 e converso, nunc condensatiua et induratiua
 restrictiua et opulatiua, nunc etiam saluati-
 ua nunc corruptiua. Est etiam virtus propria
 saporum immutatiua, nam acetosa et agre-
 stia conuertit in dulcia ut est videre in fru-
 ctibus et in visis, per nimiam autem intensionem
 et excessum dulcia conuertit in amara et
 in falsa. Nam ex calore intenso exurente
 sanguinem sanguis in coleram conuer-
 titur, et per eundem aqua per fortem ebullitio-
 nem subtiliores partes aereas sumentes
 terrestribus manentibus in salis substantias
 transmutatur. Est autem caliditas crudorum
 et indigestorum maturatiua et maturitasque
 in fructibus celeris perfectiua, vnde in regio-
 nibus calidis fructus citius maturescunt quam
 in frigidis et plus dulcescunt, et etiam for-
 marum et specierum potentia in materia latenter
 existentium ad actum reductiua ut patet in
 mineralibus, nam per caloris actionem aurum
 et argentum et cetera metallice species de la-
 pidibus educuntur et forma nobiliori vesti-
 untur. Per calorem etiam dissoluetur substanti-
 am cinerum et repurgetur cineres in vitrum
 conuertuntur, vnde patet quod calor aeris et natu-
 re est mister quod mediante calore nobilissi-
 me species et forme tam naturales quam artifi-
 ciales de potentia ad actum producantur. Est in-
 super caliditas impulsiva in aere plurimarum
 passionum ut puta nubium conuulsationum

fulgurum ymbrium et huiusmodi generatiua. Nam
 vi sua actiua attractiua vapores varios
 siccos et humidos ad diuersa aeris intersti-
 cia eleuat quibus aggregatis et densatis
 in nubes calorem inclusus eas alterat in va-
 rias species et transmutat, quos diuersimode
 tandem dissoluit et dissolutas nunc in species
 nimis vel gradibus nunc in speciem pluuie seu
 imbris ad terras vnicuique circumspicit. Est per-
 terea hec caliditas suorum obiectorum a cen-
 tro ad circumferentiam eleuatiua ut patet in ele-
 mentis in quibus dicitur, scilicet in aere et igne que
 summa distantia a centro terre elongantur.
 Hoc etiam patet in oleo quod supernatat et in ali-
 is omnibus in quibus naturalis calor vicit. Est
 insuper dispositiua siue qualitatum sui ob-
 iecti omnium, ut patet in corpore ubi dicitur calor
 Nam ut dicitur Costan. li. i. ca. xvi. Corpore si
 fuerit calidum erit caro multa, pinguedo
 pauca, color rubeus, pili multi, nigri vel sub-
 rubei tactus calidus, intellectus bonus, habitus factus
 multum mobilis, audax, iracundus, et
 mansuetus libidinosus et multum appetens et cito
 digerens, aspe vocis et verecundus, fortis
 et velocis pulsus. Nec et multa alia po-
 nit Costan. signa que calidi corporis sunt in-
 dicia. Nec de calore dicta sufficiant.

Capitulum secundum De frigiditate.

Rigiditas est elementaris qua-
 litas quedam actiua proprietates
 debilius in actione quam caliditas, ip-
 sius, nunc est moueri a circumferentia ad cen-
 trum et partes subiecti in quod agit facit sibi vicini-
 um adherere et non tardum et difficile perficit
 in ipso effectum suum. Quamuis et naturali-
 ter habeat infrigidare tamen accidentaliter ca-
 lefacit, videmus enim in hyeme quod ex frigi-
 ditate stringente poros corporis calide fir-
 molitates interiora petunt et non habentes liber-
 exitum quod intus sunt retentum se occultant et ca-
 lefaciunt, vnde exteriorum frigiditas intus acci-
 dentaliter calefacit. Item frigiditas est con-
 densatiua quod frigiditate motum faciente ad
 centrum, partes per viciniam coheret partes ei pro-
 erat per interpositiones, humiditatis separte
 a centro et seueritatis huiusmodi condensata humiditate
 ad centrum stringitur. Item quibus reducendo
 partes ad centrum sit naturaliter coniuncta.

tamen accidentaliter est dissolutiua et p
 tiu distinctiua sicut est videre i cerebro
 frigiditate aliq̄ cōpresso vi cōpressiōis
 humiditas in eo retenta exprimit dila
 bitur et p diuersa cerebri emissoria di
 spertitur vtz in patiētibz cattarū ex cau
 sa frigida. Itē naturaliter ingrossatiua
 quia dū pactiōez frigiditatis pres pti
 bus vicini coadherēt totū grossius effi
 citur. preterea pres ignee p frigiditatē
 cōprimētē cōdensant in aereas. aeree
 in aq̄as ut aquee in terrestres et sic tota
 grossior efficitur. Est tamē frigiditas ac
 cidentaliter subtiliatiua quia q̄ncz per
 frigiditatē pstringētē multa fit humi
 ditatis oppresse eductio que humiditas
 con tenta in poris substantiam ingrossa
 bat ex hoc q̄ humiditatis fit eductio cō
 sequit̄ accidentaliter substantie subilia
 tio sicut patet in pelle lota et expressa.
 Item quāuis ex cōstrictiōe patium ex
 virtute cōprimētē facta euacuatiōe spi
 rituum fit frigiditas naturalis graua
 tiua accidentaliter tamē leuiat qz facta
 eductione humiditatis / que grauabat
 totius substantie fit alleuatio. Itēz fri
 giditas temperata est vite rei conserua
 tiua. quia dum p frigiditatē humiditas
 condensatur caliditatis intentio rerat
 datur. vnde sicut paulatim humiditas
 per poros resoluitur ita resoluta paula
 tim psumitur. et sic ne calor dissoluat sub
 stantiam rei impeditur. et res ne feteat
 frigiditatis beneficio custoditur vñ in
 locis frigidis et artosis cau dauera pau
 latim sine fetore frigiditate resistente
 consumuntur. Clauduntur etiam po
 res putredine exalent exterius ad inte
 riora reprimuntur. frigiditas tamen ac
 cidentaliter corruptiua est et destructi
 ua. Nam dum digesto ex frigiditate in
 stomacho impeditur. tunc impedita calo
 ris naturalis actione debita. corrupti
 humores generātur a quibus sequitur
 corpis corruptio dum corrupti humo
 res copi incorpantur. Et hoc est videre
 in vulneribus quibus frigida nimis ap
 posita poros restrigunt vnde recētes fu
 mo sitates interius carnem remolliunt

et eam corrodētes vel corrumpentes pu
 trefaciunt. Item naturaliter est discoloratiua sicut videmus qz in hyeme cal
 lor corporis vel cordis fugiens suum cō
 trarium humorem et spūm ad interiora
 secum reducit et sic exteriorem cutis su
 perficiem calore re pauperatā discolora
 tam facit vt patet in labijs et in genis
 veruntamē accidentaliter est coloratiua
 quia p frigiditatem fit pororū cōstrictiō
 et spirituum ac humorū retentio quorum
 presentia fit superficialiter cutis colo
 ratio. Item frigiditas nimis intensā ē
 est naturaliter mortificatiua. Quia
 dum per eam fit nimiam constrictio in
 corde spiritus deficiūt omnino et sic cor
 de mortificato a quo pcedit aliorū viuifi
 ficatio sequitur et illorū necessaria mor
 tificatiō. Ex frigiditate etiam nimis do
 minate calor debilis extinguit et sic vi
 talis spiritus nō hñs fomentū suffocat
 accidentaliter tñ est frigiditas viuifica
 tiua sicut est videre in auidō q̄buldas q̄
 ex arboribz pcreātur. q̄ vice fructuum tan
 q̄ quedā tuberositates ex arboze nascū
 tur. h̄ q̄dū sunt in arboze nullaten⁹ viu
 ificant. et hoc accidit sicut dicit cōmen
 tator sup libzū vegetabilū ppter porosi
 tatem ligni fumositatē a cortice exalā
 te. sed quādo ille tuberositates ruptis
 tenaculis in aquā cadūt. frigiditate po
 ros exteri⁹ cōstringētē fumositates inte
 rius retinentur que cōculcate ad inuicē
 depurantur ac subtiliantur et dum inte
 rius detinentur. in spiritum conuertun
 tur ex cuius multiplicatione et diffusio
 ne p singulas ptes ille tuberositates viu
 ificantur et postea in quādā auidū spēm
 transformātur q̄ q̄dem ab alijs auidū in
 natura et complexiōe multū sunt diuer
 se. Patum enī hñt de carne et minus de
 sanguine et ideo ad esum nō sunt apte
 vt dicit idem cōmentator. materā tamē
 diuine laudis p̄siderātibz administrāt.
 Illos enī spiritualiter resp̄sentāt quos
 ad lignū crucis diuin⁹ spūs in aqua ba
 ptimatis generat in q̄bus carnis et san
 guinis desideria nō abūdāt qui viuifi
 cati spiritu volare ad celestia totis viri
 bus desiderāt et aspirāt. sed de localias

Item frigiditas mater est albedinis et pallores, sicut caliditas mater est nigredinis et ruboris. vñ in calidis regionibus nascuntur nigri homines et fusi sicut apud mauros. in frigidis vero nascuntur albi sicut apud sciauos vt dicit Aris. in li. de ce. et mun. et assignat ratios, quia ex termino frigiditatis in frigidis regionibus matricibus mulierum ad talem fetum disponuntur. vnde procreantur alios filios sicut et longos ac fluos et molles et largos crines habentes. Contrario autem est in calidis regionibus vbi pariunt filios nigros crispas et paucos crines habentes vt apparet in ethyopiis. Est igitur frigiditas in suo dominio in subiecto sui ipsius manifestatua. nam in illis corporibus vbi dominatur est color albus. capillus mollis et latus. intellectus durus et obliuiosus appetitus pius et somnolentus. incessus grauis et tardus vt dicit Aristoteles. li. i. ca. xvij. Hec autem non simpliciter sunt intelligenda semper in omni frigiditate in esse necessario sed in cooperatione ad caliditatem dominantis complexionem in proportionem regionis calide ad frigidam regionem talia autem retulerunt et in suis scriptis posteris reliquerunt. Hec autem de proprietatibus frigiditatis dicta sufficiant ad presentem quia alie patent per oppositum eorum que dicta sunt superius de calore. Nota hic quod caliditas et frigiditas vno modo generant albedinem. Calidum enim adures partes terrestres generat nigrum partes enim terrestres adure per separationem ab aere et aqua que fit in istis comprimunt in seipsis et obstruuntur pori. ita quod non potest eis lucem misceri. Et cum euolauerint partes dyaphani scilicet aeris et aque que lucis erant precipitabiles per consequens remanet illud obicium et nigrum quod combustum est. Est etiam calidum dissoluens ac per hoc substantiam rarefaciens et per consequens introductiuum aeris qui cum sit corpus dyaphanum ac receptibile luminis generatur albedo in corpore ad hoc terminato. Est iterum calidum dirigens ac miscens grossum terrenum cum subtili aqueo continuante. et sic est causatiuum albedinis in ossibus. que tere omnia sunt alba. Est etiam calidum fu-

gans frigidum in profundum. Tunc frigidum partes inspissat/ prohibet in superficie luminis receptionem et sic reliquit nigredinem. Aliis etiam multis modis generatur album et nigrum a calido. Frigidum vero est inducens humidum aqueum. eo quod simul habeat cum ipso / quod vtrumque est in aqua. ac per consequens quia humidum est dyaphanum. ac luminis receptiuum. causat albedinem. Est iterum frigidum coagulatiuum ac congelatiuum terrestrium partium et per consequens claritatis in superficie destructiuum et nigri causatiuum. Est etiam frigidum excellens calidum quod secum ad superficiem trahit humidum / ideoque superficies coloratur / sic quod color albus efficiatur. Item frigidum est fugans calidum in profundum / quod quidem in profundo multiplicatum inflamat et incedit humidum postquam vero exalauerit humidum / exurit partes terrestres et relinquit color niger. Sicut patet in fructibus quos occupat pruina et in arboribus frigidum enim pruine / fugans intrinsecus naturalem calidum ipsius floris / inflamat humidum / ideoque flos cadens. primo est subtile vbi rari magis contingit. / deinde fit niger cum humidum euolauerit. quod tunc non relinquit nisi terrestritas combusta / his itaque modis et alijs generatur album et nigrum a frigidum. in corpore ad hoc terminato. De vinctum in speculo tuo naturali. li. iij. ca. lxxij.

Capitulum tertium

De siccitate

Siccitas est quedam elementaris proprietatis passiva qualitas quam nunc caliditas nunc frigiditas introducit. plus tamen habet ad calorem quam ad frigiditatem cum siccitas sit lima caloris. Dicit autem siccitas quod sine succo et humore quod humor et siccitas opponuntur. Cuius effectus principalis est desiccare sicut humiditatis humectare. secundarium autem effectus habet multos sicut est inspissare. exasperare motu retardare plumere obstruere mortificare. Proprietas itaque illa que habet desiccare principaliter presumpsit a circumferentia ad centrum trahit et ne interminaliter fluxibilitate sue

substantie res humida se diffundat qua si obicem se opponit. hoc videm⁹ qz in lit toribus maris arene siccitas terminus ponit mari 7 vbi comunatur tere natura lis siccitas fluxibiles maris impetus vl terius pcedere non pmittit sic expresse dicit Bre. sup Job. xxxviii. Quis posu it mari termina 7c. Dicit etiã idem ier conum⁹ Hiere. v. ibi posuit arenam teri minũ mari 7c. Idẽ eni expressius ponit pbus. Siccitas igitur que non pfecte terminatur in proprio centro est quali tatis humorose male in se terminabilis terminatiua 7 sue interminabilitatis finis immobilis put patet ad se nsus .sive fluxibilitatis repulsiva 7 in pte vel to taliter in extremitatibz olumptiua. Est igitur siccitas humiditati cõtraria tã in effectu q̃z in natura accidẽtaliter tamẽ potest esse aliquãdo humectationis in ductiua. nã cũ sit luma caloris excitat 7 intendit caloris motũ siue actũ qui ex citatus dissoluit actualem vel potentio nalem quã inuenit humiditatẽ que q̃ dem dissoluta 7 diffusa p mēbra humidi tatẽ elicit seu humorẽ. Siccitas etiam qñ dñatur qz habet motũ ad centrũ mē bra coartat et constringit. et sic per con strictionẽ educit humiditas q̃ prius fu it p corpus diffusa. vnde videtur corp⁹ humectari qd prius siccus fuit. Sic etiã am videmus in montibz siccis herbas specialiter humiditas pcreari sicut est her ba que dicitur crassula. cibalaria. vermi cularia 7c. Nec hoc ẽ mirũ. nam siccitas que naturaliter intendit cõseruari mon tem in sua siccitate 7 hoc p suũ simile. scz per siccum vi actiua ad sui nutrimentũ at trahit omne siccũ. Humidũ vero abhor tens 7 fugiens tanq̃ suũ contrariũ de se repellit vsqz ad radices herbarz que insu perfiemõtis tanq̃ supflue ab interioris mõtis substãtia sũt reiecte. Unde humo rem sic reiectum radices attrahũt. et in de nutriunt herbe humide 7 crasse fiunt Eadem videtur esse ratio cõmentato ris super libzũ metheozorum vbi dicit qz fontes 7 flumina nascunt de montibz qz cũ sint montes cauernosi et spongiosi et plurimũ etiã contineãt calidi fit a mon

tibus magna attractio et trahit deo aeri 7 etiã ratione calidi aeris inclusi qz igit attrahitur simile monti in siccitate sibi incorporatur. Quod vero dissimile est vt pute in humiditate repellitur 7 aggrega tur in vnũ locum qd tãdem expellitur 7 foras per capita fontũ ad flumina pflu cienda cõtinue deriuatur. Siccitas igit est attractiua sibi uecessarioz et sibi qui dem similiũ est incorporatiua. supfluoꝝ vero aut dissimiliũ sibi expulsiua. Item siccitas ẽ naturaliter attenuatiua quia siccitas cõsumit humiditatẽ quã inuenit in subiecto qua consumpta sequit exte nuatio. Item siccitas est substantie induratiua quia cõsumendo humiditates in materia efficit ipam duram sicut in luto est videre. quia siccum durum fit. Item siccitate agente in rem subtilem vt in aerea substãtia siue aqueã subtiliõ or efficitur 7 rarior. sicut videm⁹ qz stan te borea aer desiccatur 7 rarefit 7 subtiliaf Item accidentaliter potest esse remolli tiua qñ enim siccitas cõsumit humidita tem que ptiũ est cõglutinatio sequit p cõ sequẽs ptiũ separatio 7 mollificatio sicut est videre in ligno vetustissimo cui⁹ hũid itate p siccitatẽ cõsumpta sic molle reddi 7 in puluerẽ mollẽ tactui cedẽtes redigitur. Item naturaliter est aspera tiua. nã agẽs in subiectũ humiditatem quã inuenit cõsumit in superficie 7 quam nõ potest cõsumere indurat 7 ita induci tur quedã i superficie equalitas ex vacuẽ tate rep̃sa 7 duricie eleuata ex qua fit asperitas que nihil aliud est q̃z in equa litas s̃m durũ corp⁹. Accidentaliter tñ quandoqz lenificat sicut quãdo ex siccitã tate acuit calor qui suo accidente dissol uit humores q̃ dissoluti et per aliam ar teriam distillantes eam leniunt et hu mectant. Item siccitas est motus rari datiuua. nam per dominium siccitatis ni mie partes aereæ 7 aquose in terrestres inspissantur et sic lubitãtia grossioꝝ ef fecta et grauior. tardioꝝ ẽ ad motũ. Per numiã ei siccitatem spiritus exinanun tur quozum multitudine corpus moue bat veloci⁹. vñ eozũ facta diminutiõẽ p siccitatẽ mouetur difficil⁹. tñ est siccitas

aliquā do accidentaliter mot^o adiuuat^a quia siccitas faciēs motū ad centz equaliter ducit circūferētie ptes ad mediuz et fit ptium circūflexio equaliter rotū datio. Unde qz rotūduz nō habet āgelos in qbus possit impediri volubilitate sua mobili^o reddid pteza siccitas consumēdo humiditas supfluitates spiritus subtiliat & tepurat & velociores reddit eos nā a supfluitate tepurati q̄ corpus gra^u uabat. ad motū habilitant corpus ipm. Item naturaliter est consumptiua et per hoc quod consumit humores corpus euacuat & a suo nutrimento tepauperat et necessario inanitur. Item naturaliter est destructiua quia humiditates substantialem que materialiter subnutrit et partes recopulat pariter destruit et consumit. Causa est qualiter res animata vel inanimata destruitur et di^o soluitur. Item animata corpora specialiter destruit quia spiritus naturales qui cōstant ex fumo humido dissoluit quando illam humiditatem consumit. vnde deficiente materia & spiritu corp^o necessario mortificatur. vnde pessima est qualitas mortificatiua. dum excedit. vni^o ficat tamē accidentaliter. nam humores quandoqz reumatilates ad spiritualia et meatos spiritus opulantes parati sunt super inducere suuocationem. siccitas autem superueniens vel medicina sicca agens in illos humores consumit eos et spiritū vias aperit. vnde rei quā si prius mortue sequitur viuificatio. Quāuis igitur siccitas sic necessaria in omni corpore elementato ad superfluitatis humide consumptionem et ipsius humiditatis coartationem insuper ad ipsius caloris remissi excitationem. mortifera tamen est qualitas et pessima qn̄ debitam excedit in corporibus proportio nem. nam pessimas infirmitates solet i corporibus inducere ac noxias vt pri^o sim et ethicam & huiusmodi. quibus vix potest medicine beneficio subueniri. insuper p nutrimentalis humoris consumptionem corpus exccat cutis superficiem contrahit et corrugat. lenium acce^o rat. corpus superficialiter discolorat et

reformat. sitim im moderatam promoucat. arterias exasperat et voces impedit et rarificat caput a capillis spoliat et s^o caluat articulos manuum et pedum cōtrahit et incuruat vt est videre in leprosis. sed hec dicta de siccitatis effectibus nunc sufficient.

Capitulū quartuz

De humiditate.

Umiditas est elementaris passiuā qualitas actiuarum qualitatum impressionibus obediens et subdita actionū caliditatis et frigiditatis suscepta. Est autem humiditas omnium corporum & precipue animatorum nutritiua. aug^o mentatiua. conseruatiua. tepditorum in corpore restauratiua. nam humore et calore omnia generantur vt dicit philo sophus et generata nutriuntur. vt est videre in radiabus et semibus. nam granum terre commissum primo opoz^o ter perfundi humiditate aquea & aerea et per indusum calorem naturalem rari ficari et dilatari et tandem actione cal^o losis humiditas resoluta grossiores sui partem terrestriorem terre inferi^o trus mittit. quam quidem terra in suis recipit^o visceribus et calore incluso coagulat et in radicis substantiam per commixtionem humidi et sicci cōuertit. humiditas autem illa radicalis derelicta & in radice sic procreata humorem quem inuenit in terra sibi similem ratione si^o militudinis et in via attractiua. interclusi caloris sibi attrahit & attractū quātum sibi sufficit in sui nutrimentum conuertit quod autem sibi non est necessarium per calorem illam humiditates dissoluentem et subtiliantem ipsam superius transmittit et primo in substantiā germinis deinde in substantiā stipitis vltimo in substantiam floris fructus & frondis sic transmissam coagulat et cōuertit. Quia igitur humiditas omnium illozum que vegetantur nutrimentū est et materia manifestū est qz omnium vegetabilium est nutritiua & p sui diffusionem & incorporationem i latū in longū & i spilius

augmentatiua. Item humiditas deperditorum in corporibus vegetabilibus et animatis est restauratiua. nam per calorem agentem continue intrinsecus et extrinsecus corpora consumuntur et cito pereunt nisi per restauratiōes humidi reparentur. et ideo necessaria fuit continua humiditatis attractio ut continua fieret deperditio reparatio. et per consequens cibi restauratio vel conservatio. est propterea humiditas inferiorum conservatiua. nam ex aggregatiōe radiorum continua in aere et in terra tanta fieret calor generatio et siccitatis inductio quod aer inflammaretur et terre superficies conureretur nisi virtus caloris actiua per aerem et aquae humiditatem actioni eius resisterent proportione debita ad temperiem reduceret. et ideo ut dicit Jacobus. Suppositus fuit deus fonti caloris fontem totum humoris ut per humoris partem calori opposita eius violentia reprimeret. et sic mundi machina in esse debito conservaretur. alioquin a calore nimio subito solueretur. Item humiditas est partem terre continentia. Tante eius siccitatis est terra quod nisi humiditate aque humectaretur que libet eius particula ab alia dissolueretur et ideo fecit natura spongiosos montes et terram cavernosam in multis locis et porousam ut sic fieret ratio vacui aeris et aquae fortis attractio adiuuante siccitatis mitigatione et partium terre separabilium unionem. Unde quod facit sanguis currens per venas in corpore idem facit humiditas in venis terre. Rigat enim terre siccitatem et eas disponit et abilitat ad fecunditatem. Habet autem humiditas quasdam proprietates et effectus primas et naturales. quasdam vero secundarias et quodammodo casuales sicut et alie qualitates. Est ei humiditas naturaliter labilis et fluxibilis male in se terminabilis. sed tamen sistitur termino alieno ut dicit philosophus. A centro enim ad circumferentiam est motiva unde se diffundendo subiectum suum totaliter resoluendo dissolueret si aliud ei non obfisteret quod eius fluxibilitatem per reductionem partium ad centrum terminaret. unde videmus fluctus maris arene siccitate in maris litorebus a suo fluxu compesci et in se quodammodo re-

uocari. Item naturaliter mollitiua est partes enim materie duras et compactas per sui subtractionem et diffusionem relaxat et rarificat et remollit. Est tamen duratiua accidentaliter sicut videmus in gibbis et etiam apostematibus quibusdam in quibus confluunt humores frigidi et ex frigiditate partes humiditas ad centrum reperiuntur et condensante indurantur et indurati. id est duriciam sepe commutantur. Idem etiam contingit ex nimio calore partes liquidiores consumente quibus consumptis partes grossiores conpinguntur pariter et indurantur. Item naturaliter est mundificatiua. nam sua remollitione et partium per quas diffunditur ab inuicem separatione partes sordidas diuidit et diuisas lubricando remouet et abstergit ut patet maxime in ipsa aqua que substantialiter humectat et maxime sordium purgatiua et hoc maxime si substantiali humiditati caliditas cooperetur ut patet in tritico et furfure in radice berberis et etiam in sapone et in medulla fales et in compositis que omnia sordes faciei et totius corporis mundificant et depurant. Item quia de se motus habet a centro siue medio ad extrema cum ille motus ex se non sit fortis multus. sed respectu caloris sit obtusus. est siquidem sui in latum principaliter diffusiua. in alium vero sine calore non est multum quantum est de se extensiuum sed quandoque calor in ipsa domiatur et in ipsa obediens materia humida operatur tunc in omnem partem sed maxime in altum et longum vi caloris sursum eleuante et usque ad extremitates diffundente erigitur et prorelatur. Corpora vero in quibus predominat calor et humor temperatus naturaliter et generaliter sunt altiora et longiora et etiam gratiora quam illa in quibus existente humiditate multa et dominante calore paruo remissius operante causa contraria inuenitur. et ideo homines calidi ut colerici obediens humore substantiali caloris actioni sunt alij. sicut maticis longiores et in omnibus extremis partibus corporis alij partibus et circumstantijs concurrentibus hinc inde equaliter

in gracilitate et longitudine aptiores. ubi autem est calor multus et humor multus non tamen actio ignee virtutis superflua aut diminuta sed congrua et comensurata. corpora in omni diuisione fiunt magna longa et lata. Alta enim sunt propter calorem subtiliores partes humiditatis ad summitatem deferentem. lata enim fiunt et spissa propter virtutes caloris partes grossiores humiditatis ad singulas partes inferiores secundum suam exigentiam. vndeque diffundentem et partes parti secundum congruentiam nature vndeque adunantes. Item humiditas est naturaliter lenificatiua. Nam sui circumfusione in extrema rei omnes partes vacuas replendo ad equalitatem perducit et sic rei superficiem conplanando. Adequando eam leuem facit. accidentaliter tamen quandoque exasperat. scilicet quando aliquo casu simul calidi et frigidi humores ad aliquem locum conflunt et concurrunt. Calidi quidem superficiem rei eleuant. Frigidi quoque deprimunt et sic ex contrariis humoribus contrarietas et in equalitas cum asperitate quadam corporis in superficie generatur. Item humiditas si fuerit secundum naturam exigentiam in corpore comensurata omnium actionum anime et corporis est adiuuatiua. Nam ex humoribus spiritus reigitiui corporis generantur et in esse conseruantur. Spirituum quoque virtutes suos effectus in singulis organis corporis sentiunt et motiuis per humorum ministerium operantur ut patet in virtute visiva que mediante humore crystallino visum in oculo operatur similiter virtus gustatiua nunquam sine humore saluiali inter sapores discernere arbitratur et sic de alijs. nam humiditate substantiali destructa in corpore vel corrupta tota anime actio pariter erit impedita. Si enim fuerit in toto corpore vel in aliqua parte corporis superfluitas humida abundans que non possit regi a natura. principium est et materia putrefactionis et generat in corpore grauissimas passiones ut patet in apoplexia in qua superflua humiditas sic occupat omnes ventriculos cerebri que non permittit per nervos lenibiles spiritus animalis ad sensibilium corporum et mouendum deferentes animam in corpore suas parere actioes. imo autem cor

pori subito sensum atque motum et tandem inducit suffocationes atque mortem sicut Gal. in commento super aphorismos exponens verbum Hippoc. Soluere apoplexias fortem impossibile. debilem vero non facile et fluematica eius humiditas occupans totam cerebri regionem opilat meatus nervorum vnde non potest duci spiritus animalis ad inferiora immo intercluditur anhelitus et vita finitur. Nec autem humiditas peccat quandoque in quantitate. quandoque in qualitate et hoc aliquando a causa intrinseca. quandoque a causa extrinseca. a causa intrinseca sicut a mala complexionem quando nociva humiditas radicat in membris et non potest a calore naturali dissolui et consumi nec a sua malicia immutari. Talis itaque humiditas in diuersis locis corporis diuersas inducit infirmitates ut patet in epylepsia quando preedit ex vicio capitis et in ydropisi quando ex mala complexionem generatur epatis. Item a causa extrinseca sic a rebus que a Gal. et Bal. vocantur res non naturales quales sunt aer cibus potus somnus vigilia inanatio et repletio exercitium atque quies. Decemque omnia si fuerint assumpta secundum exigentiam nature humiditatem substantialem generant ac conseruant et perditam reparant et restaurant. Si vero a contrario modo sumpta fuerint. contrarium habent effectum. nam humiditatem innaturalem generant et augmentant aut naturalem corrumpunt alterant et immutant ut patet. nam ut dicit Gal. in aphorismis. Hippoc. parte. iij. super locum illum. Immutationes temporum maxime generant morbos etc. Tempora inquit anni non sunt causa morbi sed mutationes complexionum ipsorum tempus quod est. scilicet complexio aeris que daret congrue tempore. in oppositam commutat sicut quando complexio aeris que daret esse calida et humida efficit sic in autumno frigida et sicca et conuerso. et sic de alijs. Nam si fuerit aer fernalis generaliter frigidus et siccus et precesserit aer in hyeme que fernalis. scilicet calidus et humidus necesse est in vere multos egrotare. et etiam mulieres parituras occasione facile abortire. Et hec est ratio Galieni. quam assignat

qz ex humiditate 7 caliditate hyemis p
cedētis mltā fiebat humiditatis i corp
bus generatō 7 rheumatis coadunatio
Her vero in initio veris si fuerit frigid⁹
et ficus claudit poros 7 nō finit fumos
exalare pōderetēto calore dissoluit hu
miditatē istam supflūā in hyeme gene
rata 7 cum calor sit debilis 7 nō possit eā
pfecte digerere nec ex toto cōsumere tū
lmitit eam sic indige stam nūc ad supe
riora membra 7 nūc ad inferiora vbi co
adunata sit causa diuersarū passionū vt
si ascenderit ad caput pōt esse causa reu
matis 7 catarrhi. Si vero ad intestina et
fuerit rheuma salsum mortificando inte
stina inducit dissenteria 7 sic de alijs. Il
la eadē pōt esse ratio abortus i mulieri
bus. qz humiditas illa defluens ad ma
tricē grauat eā 7 remolliēdo reuincula
fetis ac relaxando est causa abortiendi
Alia autē ratio emibi assignat. Quicē
na. 7 sic de alijs passioib⁹ aeris 7 tempis
est intelligendū qz mutāt humiditatis
qualitatē vel calozē immoderate nimis
dissoluendo vel nimis cōsumēdo. siue ca
loze remissio supfluitates eius nō eua
cuando 7 sic intelligēdum est de aere ni
mis frigid⁹ poros claudente humores
plus debito cōstringente. Sed de aere
frigid⁹ ad presens hec dicta sufficiant

Capitulū quintus

De cibo 7 potu.

Ex cibo vero 7 potu patet. Nam
p rebini nutrimenti abi scz 7 po
tus subtractionem humiditas
subtrahitur et calor inducta siccitate in
tērior effectus nō inueniēs in quid agat
ad substantiale humiditatē se cōuertit
in quā agendo ipam nimis attenuat 7
cōsumit. 7 cōuerso. si cibus vel potus fu
erit immoderatus humiditas nimis in
tendit 7 calor naturalis debilitatur. qz
non sufficit ad digerēdū. facit tamen ca
loz qd potest. Nam aliqd resoluit ex illo
supfluo cibo sumpto. illud resolutū aut
sit fumositas grossa 7 indigesta perit ce
tebrum et pcutiēs eius mitigas seu tu
mulus grauitē eas ledit 7 aliqn emi
granea vel aliā capitis passionē pessimā

excitat 7 inducit. aliquando etiam radi
ces neruorum sensibilū illa fumositas
maliciosa tangit et suo acumine siue
furositare ad intima ipozū neruozū pe
netrans spiritum animale ibi existen
tem impedit atqz ledit. vnde 7 substan
tiam 7 rationis vsū pturbat 7 linguā
rationis interpretē turbādo contrahit
et peruertit vt patet in ebrijs. Totum
etiam voluntarium sepius retardat vt
penitus destruit vt patet in tremulis 7
paraliticis. nec mirum nam virtus cor
poris regitū q est sita in neruis 7 in mu
sculis a natura. neruum siue membrum
quodlibet sic depresso regere 7 erigere
saturat et intendit sed preualēs ille a
cutus fumus et resistens virtutez natu
ralem vincere cupiens membrū deorsū
deprimere nitit et contendit. Unde ex
isto duplici motu contrario scilicet vno
eueate 7 alio deprimente membrorū tre
mor sepius generatur 7 tandē victa to
taliter virtute regitua mors vel paral
sis in talibus generatur. Et iō optimū
cōsilium est sapientis qui dicit. Ne te ef
fundas inquit sup oēm escam. qz in mul
tis escis infirmitas grauis 7c. idē itaqz
malum generat in corpe somnus imo
daratus. nam in somno remittitur vir
tutes et actiones naturales interi⁹ an
males intendunt. vnde clausis poris
forinsecis calor intrinsecus pfortatus
mltos hūozes attrahit quos quidē nec
dirigere potest nec cōsumere 7 tūc pua
lente tanta supfluitate quā non pōt na
tura regere sequitur necessario mors 7
suffocatio sicut est videre sepius in tor
mentibus post acceptā medicinā 7 etiā
in minutis. In vigilantib⁹ autē nimis
causa cōtraria opatur in quib⁹ 7 nimia
fit humor 7 spiritū cōsumptio. vnde 7
mors iterū comitatur. Item eadē ratio
suffocatiōis est in iuuis repletis 7 eadē
ratio defectōis est in ieiunantib⁹ supra
vires 7 nimū inanitis. Item qui nimis
se exercitant p nimia calozis intensionē
humores nimis cōsumentem se destrui
unt et cōsumūt. In nimis 7o qescētib⁹
cā est cōtraria qz in ipis magna est 7 im
moderata hūiditatis attractio 7 nulla

superfluitatis euaporatio nec spirituum
subtiliatio ideo necessario humiditas
superflua disponitur ad putrefactionem 7
corruptionem. Istis 7 alijs multis modis
infinitis qualitates elementares in suis
naturalibus effectibus impediuntur sicut
patet in rationibus supra dictis quibus te ver
bis constat. in pantegh. et Gal. in comen
to amplius. Hippo. et Empir. sic in ceteris com
pilauimus. vnde de his supersedeamus. ideo
ad describendas proprietates humo
rum que ex his qualitatibus componuntur
manus apponamus ex quibus constitui
tur omne corpus quod spiritu sensibili
et rationali animatur

Capitulum sextus

De humoribus 7 eorum generatione effect
u et operatione

Stigitur humor quedam sub
stantia actualiter liquida ex co
iunctione elementarium quali
tatum per digestionem in animalis corpore
generata apta membra nutrire et eorum
actiones confortare naturaliter vel accide
ntaliter impedire. Nam humor est corpo
rum sensibilium materiale principium 7 pri
mum ac precipuum ratione nutrimenti in
suis pagendis actionibus inuamentum.
Sunt autem humores, ut dicit Constan.
vocati elementorum filij ex eorum originali
ter constitutionum qualitate. Sunt autem
quattuor humores scilicet sanguis fleu
ma colera et melancholia. qui quidem re
spectu membrorum dicuntur simplices. quibus
respectu elementorum quorum sunt filij com
positi inueniuntur. Hi quattuor humo
res in quantitate 7 qualitate equalitate
proportionem debitam obseruantes omnia
corpora sanguinem habentia perficiunt ac cu
stodiunt in debita consistencia sanitatis si
cut econuerso ex eorum inequalitate siue
infectione infirmitatem generant et indu
cunt. Fuerunt autem hi necessarii ad corpo
ris constitutionem ad ipsorum regimen 7 con
seruationem ad primum deperditorum in cor
pore restaurationem sicut dicit Gal. sup
amplius. Corpus enim subiacet fluxu ut
patet in sudoribus 7 in sputis et humi
modi alteratione scilicet de frigiditate in

caliditate et econuerso 7 corruptione que ex
fluxu nimia sequitur ex alteratione diuersa
ut quod superfluum est in corpore diruatur
et deperditum reparatur 7 mala alteratio
in bonam transmutetur 7 per consequens
corruptioni aliquantulum obuietur. neces
saria fuit quattuor humorum presentia ut
corpus animale in vigore ipsis median
tibus incolume conseruetur. Horum au
tem humorum generatio sic habet fieri
recepto enim cibo in loco decoctionis.
primo scilicet in stomacho. subtilior ei
pars et liquidior que a phisicis partibus
vocat per quosdam venas ad epar
trahitur et ibi per calorem naturalis actio
nem in quattuor humores transmutat
quorum generatio simpliciter in epate
fit 7 incipit. sed non similiter finitur. Pri
mo enim caloris actio quod frigidum est et
humidum in naturam fleumatis. ducit.
Secundo quod calidum 7 humidum est
in naturam sanguinis transit. quod vero
calidum 7 siccum naturam colere consti
tuit. Sed quod frigidum 7 siccum in substan
tiam melancolie se componit. Talis igitur
est processus. Primo siquidem generatur
fleuma tanquam humor semicoctus. Secun
do sanguis cuius decoctio est perfecta.
Tertio colera cuius decoctio tempamē
tum excedit. Ultima autem melancholia que
si pars terrestrius 7 aliorum ferim esse pro
cedit. vnde talis est ordo ut dicit Auicē.
per elementorum recta 7 reciproca est gene
ratio. quia de aere fit ignis 7 econuerso
humorum autem generatio quedam est re
cta. sed non reciproca. si fleumate enim
per decoctionem fit sanguis sed non econuerso
Similiter si sanguis fit colera per calorem in
tensum siccitate humoris 7 subtilitatem sed non
econuerso. Simili modo per aduersionem
ex colera fit melancholia 7 non econuerso
Sic enim accidit in generatione humorum
sicut accidit in generatione vini ex mu
sto sic dicit Constan. nam feruente multo ge
neratur quedam spiritus sufficiens per etes 7 que
dam substantia terrea ad fudum descendens et
alia eaqueola sunt augmentum vini in substan
tia est magis terribile 7 minus calidum. Et
quantomagis antiqua 7 tanto magis fit ca
lidum propter huiusmodi aquositate 7 resolutionem

et quanto maior est vini puritas, tanto coctio est completa, sic in humoribus est pars leuitate sua superiora petens, scilicet cholera, alia velut ferrea tendens, scilicet melancholia, alia vero in cruditate manens, scilicet fleuma, quarta vero est sanguis in sua puritate permanens, a ceteris humoribus depuratus. Nullus tamen sanguis est ita purus quam alii humoribus sit permixtus, unde eorum commixtionem species variat et colorem, nam per commixtionem colere appetit rufus a melancholia niger, a fleumate aquosus et spumofus.

Ca. vii de sanguine

Sanguis ut dicitur Philosophus, a greco nomine sumptus, eo quod sustentat, vegetat et vivat, id est vitam confirmet, nam sanctius confirmante est. Dicitur autem sanguis dicitur in corpore effusus, unde dicitur sanguis, eo quod effusus currendo corrumpat, alij autem vocant sanguinem quasi suauem, eo quod gustu et tactu sit suavis non enim est sanguis purus et integer nisi in iunioribus. Nam dicunt philosophi sanguinem minui per etatem, unde in senibus tremor esse defectus, proprie autem sanguis animi possessio est. Unde genus lacerare in luctu mulieribus mos est. Unde etiam purpuree vestes et purpurei flores ponuntur super mortuos, animositate mortui dum erat in suo sanguine repitantes. Hucusque yfido, lib. i. ca. ij. Sanguis autem secundum Aristotem, inter quatuor humores laudabilior et nature amabilius est, propter eius equalem et perfectam coctionem quam efficit calor temperatus ex materia pura et aerea ad corporis nutrimentum. Est vero sanguis secundum eundem constant, alius naturalis alij innaturalis. Naturalis autem alius est contentus in arterijs, alius est in venis. Qui vero est in arterijs calidior est et subtilior, rubicundior, clarior et in sapore dulcis. Est autem calidior propter cordis et spiritus vicinitatem, subtilior propter cordis calorem, subtiliorem et rarificantem, et hoc ut resumendo per spissas tunicas arteriarum, facile non possit in alia membra labi. Rarior autem est propter virtutes colere in ipso, acutior est autem propter augmentum caloris. Sanguis vero in venis contentus est calidus

et humidus, inter grossum et subtilem, mediocri in sapore est valde dulcis, si malo carens odore, cito coagulatur cum exierit. Unde talis sanguis epas designat temperatum. Si vero fuerit subtilis aquosus non boni odoris, nec dulcis saporis commixtionem alterius humoris ipsum insufficientis indicat. Nam enim degenerat in sanguinem innaturalem. Qui sic dicitur, vel quia sua generatione est (ut in leprosis) corruptus, aut propter inconuenientes materiam ex qua est generatus, et propter extraneum humorem cum quo est commixtus, modicum autem colere vel alteri insufficientis humoris mixtum cum puro sanguine ipsum inficit, et in sue qualitatis similitudinem ipsum trahit. Hucusque constant in pantegni, lib. i. ca. iij. Alius sanguis proprietates possidet aresto, in libro animalium, iij. dicit enim. Omne animal habens sanguinem habet epas et cor. Unde omnia animalia carentia sanguine sunt minoris corporis et virtutis animalibus habentibus sanguinem, et cum absciditur caro exit sanguis nisi illa mortua fuerit et corrupta. Item in omni animali bone dispositionis est sanguis mediocri, quia non nimis multus sic sunt potates vinum novum nec nimis paucus sicut corporis crassi, quia animalia nimis crassi corporis sunt pauci sanguinis, et subito augmentat pinguedo, et quanto, tanto minoratur sanguis. Item omne corpus sanguineum putrescit cito, et maxime prope ossa, homo enim habet sanguinem subtilem valde respectu aliorum animalium, quorum sanguis est nigrius et spissior sanguine hominis, et maxime thauri et asini, et sanguis in inferiori parte corporis spissior est et nigrius quam in superiori. Item sanguis quoniam generatur valde in multa quantitate, erit causa egritudinis, quoniam attenuatur et fit aquosus, et propter hoc forsan sudat homo sanguinem, quod quidem est verum propter superfluum liquidum sanguinis abundantiam a qua se intendit eronere natura, unde eiat eius pres aquosus ad superficiem cutis, et eas expellit per sudorem. Item cum homo dormierit, erit sanguis in manifesto modicus, nec mirum quia tunc reuocatur a natura in adiutorium

virtutis naturalis vt ipsius bñficio su-
as peragat actiões. vnde qñ tunc se pro-
fundit ad interiora extremas corpis
pallida remāet ⁊ eranguis. ⁊ p̄t̄ b̄ forte
accidit q̄ si corpus dormiētis pungat̄
nō erit inde tm̄ sanguinis q̄ntū si esset
vigilās. Itē d̄r ibidem. q̄ si sanguis fue-
rit bñ coctus. ⁊ digestus bñ fit ex eo. se-
pum. ⁊ hoc forsā. quia ei⁹ vinctuositas
per tēperatā decoctionē coagulatur ⁊ de al-
bata in sepū vel pinguidinē transmuta-
tur. Itē cū alteratur sanguis a cutlu
nature sue ⁊ fuerit corrupt⁹ eribit a sto-
macho et a narib⁹. Itē cū putrescit san-
guis in aliquo mēbro nisi reducat̄ arte
vel natura efficitur ex eo vīrus ⁊ in sani-
em cōmutatur. Ducusq̄ Constan. lib.
iij. Itē dicit ibidē li. iij. vne sunt va-
sa sanguis. ex quo patet q̄ sanguis ē vl-
timus cibus aīalis hñtis sanguinē. Itē
dicit ibidē. Itā est sanguis amicalis
nature q̄ etiā aīal carens sanguie ciba-
tur p̄ illud qd̄ cōuenit cū sanguine. vt
patet in vermib⁹ ⁊ muscis q̄ carnib⁹ insi-
dent ⁊ sanguinē sugunt ⁊ inde sibi attra-
hunt nutrimentum p̄pter b̄ si animal nō
nurtit̄ cibo isto efficitur macilentum ⁊
male dispositū. et qñ bene cibatur cre-
scit et sit bone dispositionis per talis ci-
bi nutrimentū. et si ille sanguis vñ sit
cibus fuerit datus ⁊ bonus erit corpus
sanum. et si mal⁹ infirmū. Itē sanguis
terrestis coagulatur cito propter hūi-
ditatis priuationē. Vñ omne animal ha-
bens subtilē sanguinē ⁊ mundū atq̄ ca-
lidum alijs aīalibus sensum habet me-
liorem. Sanguis enī mōs subtilis ⁊ ca-
lidus et maioris mot⁹ intellectus cōue-
nientior est. Itē offic aīal carēs sangui-
ne est maioris tumoris aīali habenti san-
guinē. p̄pter b̄ hñs mūdum sanguinē ⁊
calidum ⁊ leues nō mouetur nisi modi-
cum p̄pter tumores. Itē sanguis thau-
ricē gelatur citius ⁊ coagulat̄ sanguine
oīm animalium alioꝝ. Sanguis enī oīm
animaliū coagulat̄ fm̄ magis et minus
p̄ter lepore et cerui ⁊ sibi similiū in na-
tura quoz sanguis nō coagulatur. vt di-
cit Arestō. Sanguis thaurin⁹ sic dicit
idē li. iij. ⁊. iij. maxime est coagulatiōis

et velocis. et b̄ forsitan p̄pter excessum
caloris et siccitatē. vñ haustus crud⁹ in-
terficat sicut venenū. Vñ de quodā p̄bo
dicit q̄ hausto sāguie thauri se peremit
Itē idē li. iij. sanguis in pte dextera
calidior est q̄ in sinistra. Et iō p̄pter vi-
gorē calidi sanguis i pte illa man⁹ dexte-
ra p̄rior est ad opandū ⁊ habilior q̄ si-
nistra. Vñ dicit Arestō. li. i. q̄ leo pri⁹ mo-
uet pedē dext̄ q̄ sinistr̄. et sup̄ amphoz
dicit q̄ mulier portans masculū subito
vocata ab aliquo primo mouet pedem
dext̄ q̄ facit calid⁹ sanguis q̄ in cōcipiē-
te masculū cōpletius opatur. Itē in eo-
dē libro d̄r q̄ sanguis prima et p̄cipua
est materia cordis ⁊ epatis. Vñ ⁊ cor cō-
cauum est ad sanguinē copiosius reci-
piendū et spissum ad eundē diligētē
custodiendū. et in nullo mēbro est san-
guis sine venis nisi in corde tñ et d̄ cor-
de erit p̄ q̄sdam venas ad alia loca cor-
poris et nō venit aliūde sanguis ad cor
qm̄ fons et principiū sanguinis mēbz
primū recipiens sanguinē. et b̄ manife-
statur ex anathomia et mō generatiōis
q̄ prima creatio cordis apparet sangui-
nea. Vnde fm̄ Arestō. cor est primū san-
guinis receptiū. et iō in medio ponit̄
vt eum transfundat tanq̄ a medio et a
centro ad omia alia membra. vnde dicit
q̄ cor est mediū totius animalis a quo
p̄cedit motus et sensus ⁊ vita toti⁹ ani-
malis. Et ideo cor est in omnib⁹ haben-
tibus sanguinem. quoniam necessario
principiū sanguinis est et non epar.
Decomma aperte dicit Arestō. libro. iij.
q̄bus de p̄scipio sanguinis alio modo
sūt scriptum i libris medicoz. sed de ista
controuersia nihil ad nos. quia vtracq̄
positio v̄l opinio nobis deseruit quo ad
nostram intētionem. Et predictis igi-
tur autorum sententijs breuiter recol-
lige q̄ sanguis naturalis est purus ⁊ ca-
lidus subtilis dulcis animalis nutriti-
lis virtutis naturalis confuarius se-
des anime ⁊ ipsius contētius. iuuen-
tutis p̄fectius. complexionis alterati-
uus. vigoris cordis et spiritūū conser-
uatiuus. letificatiuus. amoris exercita-
tiuus sui. diffusionē in superficie corpis

ipsius coloratiuus. sanus et temperatus sanitatis consuatiuus. corruptus cor-
ruptionis inductiuus. ut patet in lepra que est sanguis corruptus in fontibz / et cum alijs humoribus admixtus malicie eorum est temperatiuus. suauitate coloris oculorū mitigatiuus. ut dicit Constan. quod sanguis columbe vel yrundinis de ala deptera extractus oculis calidus instillatus maculas abstergit oculorū. sanguinis enim talis valde est ignitiuus et dissolutiuus. sicut ibidem dicit commentator in viatico in tractatu de pannis et maculis oculorū in fine.

Capitulum viii de sanguinis mala proprietate.

Ante etiam sanguinis quedam proprietates minus laudabiles alijs supradictis. nam quanto bene dispositus nature est amabilius et utilior / tanto cum corruptus fuerit eidem est nociuor. et grauiorē infert corpori passiones. Nam aliorum humorū malicia sanguini admixta propter amicitiam eius ad naturā nō se ita subito manifestat. et ideo ab eorum lesione sibi natura minus precauens latentem ipsorū maliciam nō formidat. ut patet in febribus eputriceis et alijs mixtis in quibus colera rubea vel adusta sanguini admixta / nō ita cito se nature vel medici iudicio manifestat. ut dicit Gal. super amphorū. Item sanguis si fuerit in corpore superfluuus menstruofas in hominibus generat passiones nisi nature vel medicine beneficio euacuetur citius / ut patet in sanguine menstruali que propter superabundantiam humiditatis et caloris indigentiam in mulieribus existens si ultra debitum retineatur pessimarū causa est et occasio passionū. Inducit enim quantorū spiritualiū suffocationem. quandoque ydropisim / quicquid etiam frenesim: siue manifestā passionem / prout ille sanguis corruptus nimis diu retentus ad diuersas transfundit corporis regiones / sicut in passionarū libro Gal. expressius continetur. Unde contra talia pericula summum remediū est talis sanguinis / cor-

rupti euacuationem citius procreare. nec mirū si sanguis sic corruptus proprium subiectum sic molestat. qui alie num etiā mirabiliter inficit et molestat siue immutat. Nam ut dicit ysidorus libro. r. caplo. ij. sanguis menstrualis contactu fruges nō germinant. acescit multa. morunt herbe. arbores amittunt fructus. ferrum rubigo corrūpit. nigrescunt era et metalla. quod si canes inde comederent in rabiem efferuntur. glutinum asphalti quod nec ferro dissoluitur. nec aquis ipso pollutum sponte dispergitur. ut ibidem dicit ysidorus. Sic sanguis ex superflua humiditate et debili calore in corporibus multū generatur. et ideo ne natura ex eo grauetur in matrice recolligitur tanquā in sentina. a qua si debito modo expulsus fuerit corpus totum mollificando alleuiat / et ipsam matricē ad conceptiōem disponit et habilitat. Alii dicit Aretio. libro. ix. menstruum in fine mensis in mulieribus maxime viget. et ideo tunc utiliter expellitur sanguis talis. quia sicut dicit ysidorus libro. xvi. sanguis menstrualis nō habet certam temporis reuolutionem. sed in maiori parte accidit in diminutiōe lune. et hoc est rectum. quia corpora animalium sunt tunc tempore frigidiora / et alteratur sanguis. et efficitur ex eo superfluitas menstrualis. que si tunc expellitur talis euacuatio laudabilis est et naturalis. quia si ultra tempus vel propter grossiciem sanguinis. vel propter altitudinem matricis / vel propter defectū expulsiue virtutis retineatur multis molestijs periculosis corpus mulieris aggrauatur / quod quidem generaliter est verum. a quarto decimo anno usque ad quinquagesimū quia in iuuenilibz meatus sunt angusti et virtus debilis. Et quinquagesimo vero anno in antea sanguis minoratur et frigescit. calor destruit et repescit. Unde iste due etates a tali immundicia sunt immunes. scilicet senectus vetularis et iuuentus puellaris / retinet tamen natura sanguinē menstrualem post mulierum impregnationem ad nutrimentū fetus et conceptus conseruationem. An

De sanguine menstrualis

Arestoteles. lib. v. xv. Menstruum est sanguis nō purus. sed indiget digestio-
ne operatiua. hic sanguis mixt⁹ cū spri-
mate/cibus est in animali. Unde muli-
er post conceptionē frequenter patiens
fluxum mēstrualem. solet facere aborti-
uum. aut enī debilitat fetus aut morif
et hoc propter nutrimentū subtractione.
Unde retentio sanguinis mēstrualis
signū est impgnatiōis ex iam dicta cau-
sa. quod autē superfluit de sanguine men-
struali retrahitur ad māmillas. vt inde
lac generet. Materia enī lactis est san-
guis decoctus in māmillis vt dicit Are-
stoteles libro. xvi. et xvij. Lac inquit ē
sanguis digestus nō corruptus. Item
oportet vt fluxus sanguis mēstrualis
actualiter sit i corpore ante q̄ mulier im-
pregnetur. sicut dicit Arest. libro. xv.
et constat inus. sicut op̄z artore primo
florere q̄ fructus facere. Item quando
venit talis fluxus naturaliter semp ac-
cidit in etate lune/etati etiam mulierū
conuenienti. Item aues et animalia nō
patiuntur talē fluxum. quia totalis sup-
fluitas transit in plumas et in pilos vt
dicit arestoteles. Item dicit ruffus. mu-
lieres nimis se exercentes et sepius mo-
uentes nō multū menstruant. sed que
quiescūt et multū comedūt. suauiterq̄
viviūt. tales multa purgatione indiget
Item quando sanguis talis vel frigidi-
tate vel crassitie/ora venarū constringen-
te debito modo non exit. ad ercundum
alias vias querit vt venas narium et
emorrhoidarū quas si clausas inuenerit
ad alia membra se diffundit. et grauem
nature infert passionē. Nam tales vt
dicit in viatico Constan. defectū appe-
titus patiuntur. nam cibaria bona absor-
rent. puluerē vero carbonū et latex ap-
petunt et similiū. nam sanguis retētus
in maliciosum fumū terrestrem et pon-
ticum conuertitur quo rapto ad orifici-
um stomachi appetitus rationalis sub-
uertitur et irrationalis generat. An-
de cōmnia talia corpora sunt maximis
morbis apparata. (mate.

Capit. ix. de fleu

Fleuma sūm Johanne est humor
semicoctus actione caloris im-
perfecti ex frigida et hūida nasa
generat. Et arestoteles dicit libro. xv.
Fleuma est cūbi superfluitas que nō di-
geritur. Eadem enī est materia sangui-
nis et fleumatis. sed differūt sūm decoctō-
nem maiorē vel minorē. vnde de fleu-
mate fit sanguis p̄ ampliozem caloris
agentis intensiōem. nō tamen econuer-
so. sanguis enī in fleuma nunq̄ trans-
mutat. sicut colera mutat in melancoli-
am. sed non econuerso vt dicit auicenna
Est autem fleuma humor naturaliter
frigidus. humidus et insipidus. quem
natura mandat per mēbra vt digeratur
et ex ipso digesto corp⁹ nutriat. Notan-
dum q̄ fleuma aliud est naturale aliud
innaturale. Naturale autē frigidum et
humidū. in colore album. in substantia
fluidū. in sapore parum dulce vel tota-
liter insipidū. in epate tamen generat
vbi sedes est caloris. Est tamen habile
vt in sanguinē transmutetur. et facta
completa transmutatione corpus inde
susciteretur. Fleuma enī quous de se
sit grossum et insipidū per intensiōem
tamen caloris ipm immutantis forme
et saporis sanguinis qui est dulcis. est
susceptiuū. vt patet in fleumate. quod
dicitur esse dulce. Unde p̄ter vicini-
tatem et similitudinē quam habet cum
sanguine indigent eo omnia mēbra cor-
poris. et ideo natura pronida fecit illō
cum sanguine per venas totius corporis
transire propter necessitatem. et etiam
propter vtilitatē. Nam vt dicit Con-
stantinus. deficiente sanguine digerit ca-
lor fleuma. quia inde intēdit membra
reficere et nutrire. Unde in hoc nobili⁹
est fleuma colera et melācolia. quia re-
ctificari non possunt vt ex eis fiat san-
guis cui⁹ beneficio vigent et nutriuntur
membra corporis vniuersa. Est etiam ei⁹
presentia cum sanguine necessaria vt ei⁹
frigore sanguinis feruor temperet. et li-
quiditate fleumatis spissitudo sangui-
nis in temperie seruetur. et sic facilius
et expeditius ad singula membra nutri-
mentum sanguis deportetur. Utile etiā

est iūcture membrorum et alias ptes mo-
biles suas liqda hūiditate humectare
ne ex calore motus vel ex sanguine ca-
lido calu aliquo a suo officio retarden-
tur. quia. siccitate insuper inducta impe-
diant. Pleumatis aut innaturalis q̄t/
tuor sunt species. Est em acetosum fri-
gidū et siccum propter melacolie admi-
xtionem. salsum calidū et siccū propter
colere rubee infectionem. dulce prop̄
sanguinis participatōem Vitreum sic
dictum propter coloris vitri assimila-
tionem. tale enim omnino elongat a co-
lore. et ideo ceteris eius speciebus illud
est compacti⁹ et difficilius ad digerē-
dum et in sanguine conuertendū Sic hu-
mor si corruptus fuerit/ diuersas gene-
rat in corpe infirmitates cuius super-
abundantia (vt dicit Constantin⁹) cog-
noscitur per diuersa. nam vere fleuma-
ticus est corpe reses/ grauis et tardus et
sensu ebes/ mēte obliuiosus/ carne mol-
lis et fluidus/ colore hūidus/ albidus i
facie/ corde timid⁹/ sputis et excretio-
nibus multis plenus. piger et somnicu-
losus/ parui appetitus/ parue sitis. nisi
sit salsum fleuma. quia tūc salsus sapor
in ore sentitur propter calidi humoris
admixtionē/ carne mollis et flauus/ rila-
cus cuius pulsus est mollis/ grossus et
tardus. vrina alba spissa cruda et disco-
lorata. statura pinguis et grossa i extre-
mitatib. breuis et curta/ cuius cutis su-
perficies plana et lenis ac a pilis tenui-
data. somniat de aquarū niuium et plu-
uiarū inundatiōe/ nauigatione in aqs
frigidis/ et etiam natatiōe. talis com-
plexionis homines solent frigidū mor-
bum sepius incurrere et ipso fatigari.
et precipue tempe hyemali. quia tunc
tempis qualitates fleumatis. scilicet fri-
giditas et humiditas intendūtur. vt di-
cit Constantin⁹. quere supra d̄ proprie-
tatibus frigiditatis et humiditatis.

Cap. x. de colera

Colera s̄m f̄sidoz dicta est eo
q̄ in humore colerico calor tē-
peramentum excedat. Colera
alia naturalis/ alia innaturalis. Natu-

ralis est que naturaliter est calida et sic-
ca et in substantia subtilis/ in colore
rubea clara. in sapore amara cū quodam
acumine/ que q̄nto est calidior/ tanto
est in colore rubicūdior et in sapore ama-
tior. que cū in corpore generat in duas
partes diuiditur/ quarū vna transit cū
sanguine et alia trāmittit ad cistam fel-
lis. illud autem quod vadit cū sanguine
penetrat cum ipso causa necessitatis et iu-
uamenti. necessariū enim fuit vt sangui-
ni admisceret ad aptificandū sanguinē
ad membra colerica temperāda et nu-
trienda. quoniā in hoc sanguine oportet
esse colerā rubeā actualiter s̄m debitā
proporcionē huiusmodi membrorum iuuat
etiam vt sanguis subtiliet vt facilius
transeat per angustos meat⁹ ad interio-
ra corpis nutriēda. alia vero pars q̄ ad
cistam fellis trahitur/ trāmittit ad ip-
sam causa necessitatis et etiā iuuamen-
ti. necesse enim fuit ppter mūdicatōes
totius corpis et propter nutrimentum
ipsius fellis. iuuat etiam stomachū et
intestina calefaciendo et pungendo. vt
a superius se exonerent. ideo enim sepe
accidit torsio et ventris dolor et colerica
passio. quia via opilatur q̄ est inter fel-
et intestina. Innaturalis colera est q̄
egreditur a natura propter aliquod ex-
traneum sibi commixtū. nam cōmixto
cum colera rubea fleumate aquoso/ ge-
neratur colera citrina que pre ceteris est
nimis calida et nocua. si x̄o fuerit fleu-
ma grossioris essentie et spissioris inde
colera vitellina. iste due species sūt no-
te. Tertia species ē colera quedā prasi-
fua in colore viridis et amara acuta. si-
cut l̄xtba que prasiūm. id est marrabi-
um vel porrus nūcupatur. nascitur aut
in stomacho illorum qui continue vtuntur
herbis nimis calidis. vt porris cepis
alleis et astracis. et huiusmodi. et forsi-
tan a talibus herbis viridibus et crudis
in colore contrahit virorem. et sic Gal-
ysum est. Auicenne aut visum fuit q̄
prasiua generatur ex colera vitellina.
quando nimis aduritur. cū enim adur-
tur adustio in ea facit nigredinem et q̄
cum citrinitate mixta viriditas intro-

ducitur Eruginosa vero colera est quarta species que per ulteriores adustiones generatur ex passiva. quando enim tantum aduritur quod eius hirsutitas deficiatur. tunc declinat color eius ad albedinem qualis est color cineris. nam calor in humido corpore primo nigredinem efficit. deinde consumpta totaliter humiditate alborem quedam introducit. ut est videre in lignis que paulo quod conuertantur in cinerem quod in carbonem. Frigiditas vero e converso in humido facit albedinem. in sicco autem nigredinem operatur. sed hec ultima in omnibus alijs prior est et venenosa / cuius venenosa qualitas pessimas et mortiferas inducit in corpore passiones sicut herisipylam et noli me tangere / et cetera huiusmodi. Humor igitur colericus naturalis non excedens terminos nature est aliorum humorum subtilitativus digestionis confortativus fecis et putredinis mundificativus corporis secundum dimensionem longitudinis et latitudinis distensivus. animositas et audacie generativus mobilitatis et levitatis effectivus ad iram et appetitum vindicte excitativus. venerei appetitus provocativus virtutis expulsiue adiuvativus materie grosse attenuativus. et a centro usque ad circumferentiam diffusivus secundum citrinitatem vel nigredinem superficiem substantie in colore mutativus. Unde colerici generaliter solent esse iracundi anime / inmansueti leves et instabiles impetivos in corpore longi tenues et macilenti colore fusci in crinibus nigri et crispi pili hirsuti et hirsuti. tactu calidi pulsus fortis et velocis. eorum urina in substantia est tenuis et subtilis in colore ignea rutilans et clara. Hec colera si in aliqua parte corporis fuerit corrupta molestissimas infert corpori passiones. quarum hec sunt generalia signa. sicut enim dicit Constantinus in pantegon. libro. ix. capitulo. ij. Si corpori dominetur colera corrupta erit cutis glauca vel citrina et erit defectus appetitive virtutis. amaritudo sentitur in ore. ita quod dulcia videntur amara et sapida insipida punctura et ardor in

stomacho calido ex fumo pungente nervos stomachi et mordicante. atominatio cum vomitu colerico cum siti lingue siccitas ex fumo calido trabeam arteriam desiccante et humorem salivalem circa nervos lingue consumente. oculorum concavitas cum humido aspectu pulsus subtilis et velox et spissus. urina rubea et intensa dolor capitis grauis. vigilia et alienatio mentis. horribiles visiones in somnis. tales enim somniant de igne et fulgure. et stupenda aeris inflammatione quod fit ex igneo fumo petente cerebrum et ymaginariam immutante. Et tantum de colera et speciebus eius diuise secundum Galienum et Auicennam ad presens dicta sufficiant. Sequitur ultima proprietas substantie corporee quartum libri que dicitur melancholia.

Capitulum. xi.

De melancholia.

Melancholia est humor spissus et grossus. ex fece et turbulencia sanguinis generatur. Et dicitur a melon quod est niger et colorem quod est humor. Unde dicitur melancholia quasi niger humor. Unde a phisicis colera nigra nuncupatur. nam color eius declinat ad nigredinem. Est autem melancholia alia naturalis alia innaturalis. Naturalis est frigida et sicca que fit in sanguine sicut ferax in vino habet generari cuius substantia est spissa / et terrestrius cuius sapor inter dulcedinem et ponticitatem existit vicinus accipienti. Hec melancholia in duas partes habet diuidi. quarum una remanet cum sanguine et penetrat secum ad membra causa et necessitatis et iuuamenti. fuit enim necesse ut cum sanguine misceretur. ut aptificaret sanguinem / ad membra melancholica nutrienda. Iuuat etiam sanguinem quia inspissat ne sua liquiditate subterfugiat digestionem. Secunda pars vero transmittitur ad splenem propter necessitatem et iuuamentum. necesse enim fuit hoc propter mundificationem totius corporis / et propter nutrimentum ipsi

suis splenis. Fundamentum vero est ut
 proficiat in os stomachi. ut scilicet ipm
 fortificet / inspisset. et ut ibi purum fa-
 ciat. et sic excitet famem et cooperetur
 ad desiderium nutrimenti. Illud autem
 melancolie quod est superfluum san-
 guinis transmittitur ad splenem. et
 quod a splene egreditur / est illud quo
 indiget splen ad sui nutrimentum / et
 sicut colera rubea iuuat stomachum ad
 expellenda superflua inferius. sic et me-
 lancolia iuuat virtutem appetitiuam
 superius. Dicitur autem fer sanguis po-
 tius q̄ colere vel fleumatis. quia resu-
 dat et separatur a sanguine sicut descen-
 dit ypostasis yrnalis siue sedumen in
 liquore. de fleumate vero nihil resu-
 dat nec descendit propter eius viscosi-
 tatem. similiter nec de colera propter
 eius subtilitatem. et ideo fer colere vel
 fleumatis non vocatur. Melancolia
 autem innaturalis non est ad modum
 ypostasis siue residencie et fecis. sed per
 modum adustionis et cineritatis. et
 hoc accidit istis modis. Egēs enim cal-
 lor nimis in substātia fleumatis ipsam
 adurit et per adustionem nuntiam in co-
 leram adustam conuertit. et si fuerit hu-
 mor primo subtilis et aquosus quan-
 do aduritur. efficitur saluus. et si fuerit
 grossus trahitur ad acredinem vel pon-
 ticitatem. si vero contingat sanguinem
 aduri vel incinerari. cinis eius fit sal-
 sus cum quadam dulcedine pauca. sed
 quando contingit melancoliam natu-
 rale aduri. illa adustio seu cinis erit
 acris sicut acetū. et cū cadit in superfi-
 ciem terre ebullit / cuius odor est gra-
 uis et acris sicut acetum / quod musce
 fugiunt propter odoris horribilitatem
 et illa siquidem que magis est acris de-
 terior est. Si vero melancolia quando
 aduritur grossioris fuerit substantie /
 erit cinis eius minoris acridinis cum
 ponticitate pauca que cadens super ter-
 ram minus ebullit et minus in ymbra
 penetrat / nec est minus maliciosa et ve-
 nenosa / s; ita cito perimit. sic prima.
 Nec colera nigra nature inimica pesti-

mas habet ac mortiferas qualitates.
 morbos enim inducit incurabiles. sicut
 cancrum et lepram / et huiusmodi. Et
 admixtione igitur per adustionem ni-
 miam incinerati fleumatis sanguis et
 melancolie naturalis. melancolia in-
 naturalis et pessima generatur. et cum
 ex fleumate per decoctionem generetur
 sanguis. et ex sanguine per intensiōem
 generetur colera. ex colera vero melan-
 colia. Impossibile est ex ea humorem
 ulterius generari. sed tantummodo incin-
 cineratur et ex illa incineratione na-
 turalem humorem inficiente. ille hu-
 mor pessimus accidentaliter procreatur
 ut dicit Constantinus libro primo ca-
 pitulo. cxiij Istius humoris dominan-
 tis in aliquo corpore. hec sunt signa. Pri-
 mo quia color cutis mutatur in nigre-
 dinem vel liuorem sentit acidum sapo-
 rem / ponticum et terrestrem sim hu-
 moris qualitatem. Patiens animo est
 timidus sine causa. passio eius est me-
 lancolia. Unde omnes hanc passionem
 habentes sine causa sunt timidi sepius
 atq; tristes. Et hoc ex melancolico hu-
 more cor constringente. Unde sic tri-
 stes interrogati quid timeant vel pro
 quo doleant. non habent quid respon-
 deant. Alij tamen sibi mortem unmi-
 nere putant irrationabiliter. alij ini-
 micicias alicuius formidant. alij mor-
 tem diligunt et desiderant. Unde ga-
 lienus in libro passionum. Non est mi-
 rum inquit si patiens coleram magna
 tristitiam vel mortis suspensionem pa-
 tiatur cum exterius in corpore obscuri-
 tate nihil sit timidus. Unde quando
 aliquod obscurus. ut est fumus melan-
 colicis operit cerebrum. necesse est ut
 patiens timeat. quia causam vnde ti-
 meat secum portat. et ideo somniat
 terribilia et tenebrosa et visui pesti-
 ma et in odore fetida. vel sapore ace-
 sa. ex quibus omnibus generatur me-
 lancolia passio. Item maniace et me-
 lancolicæ dispositionis est quando ta-
 les de tristabili gaudent et rident.
 De re vero exultanti plangunt. atq;

dolent. Item tales pertinaciter tacent
 ubi esset loquendum et insolenter loquuntur
 ubi esset tacendum. Item alij putant
 se esse vas fictile terre et timent
 tangi ne rumpantur atque frangantur.
 Item quidam putant se pugno mundi
 dum claudere et omnia in manibus continere.
 et ideo manus ad cibum non extendunt.
 timent quod si manus extendent partes
 mundi desuerent et perirent.
 Item quidam putant angelum tenere mundum
 et pro tedio velle mundum dimittere
 et cadere. et ideo manus erigunt et humeros
 volentes mundum corruentem sustinere
 et multum recalcitrant quando manus
 et humeros a medicis suppressere compelluntur.
 Item aliquibus videtur quod caput non habeant.
 vel si putent se habere illud.
 putant caput esse plumbeum vel aluminu
 seu aliter monstruosum. Item alij audientes
 gallos cantare brachia erigunt et sese
 percussit et cantantes se esse gallos
 credunt. et tandem nimis elatantes rauce
 in clamando vel muti fiunt.
 Item alij in suspitionem pessimam irre
 uocabiliter incidit propter quod amicos
 odiunt vituperant et confundunt. Imo
 quandoque percutiunt et occidunt has
 et multas alias mirabiles incurrit melancolie
 passiones. prout refert Saluatus et alexander.
 et multi alij auctores. quas quidem longum
 esset per singula enarrare. et hoc quotidie
 ad oculum experimur sicut nuper accidit
 quadam nobilibus ad tantam desipientiam
 melancolie vicio reuenisse quod modis
 omnibus mirilegi se putabat. Un alias
 sub lectis ubi catti insidiatur muribus
 quiescere non valebat. forte tali pena
 peccatis suis erigens percussus fuit
 Habuchodonosor qui prout dicitur in
 historijs bestiam trifurcam scilicet
 leonem. aquilam et leuem septem
 annorum spacio se putabat. De caute
 melancolie et de alijs humoribus naturalibus
 quantum ad hoc pertinet opusculum dixisse
 nichil sufficiant.

Explicit liber quartus.

Incipit quintus
 liber de dispositione membrorum.

Incho de proprietatibus humorum. restat aliqua
 dicere de dispositione membrorum que ex
 dictis humoribus componuntur. Et primo de
 proprietatibus eorum in genere. deinde de
 singulis in specie dicendum est aliquid.

Capitulum I. De membrorum proprietatibus in generali.

Sicut ut dicit Auenarria. Membra sunt corpora ex prima humorum
 in comixtione precreata. Vel ut dicitur
 super Jo. Membrum est firma pars et solida
 animalis et similibus vel dissimilibus
 composita ad aliquod speciale officium
 deputata per hoc quod dicitur firma pars
 differt membrum a parte que non est firma
 ut est spiritus. per hoc autem quod dicitur
 et similibus vel dissimilibus compositum
 insinuat membrum duplex diuersitas simplicium
 sine consimilibus et compositorum siue
 officialium. nam consimilia membra dicuntur
 et simplicia. quorum partes eiusdem nature
 sunt cum toto. ut quilibet pars sanguinis
 est sanguis. et sic de alijs et huiusmodi
 membra. scilicet similia organicis et
 officialibus membris naturaliter sunt priora
 ut puta ea composita. sic principium
 componens est compositum prius. organica
 siue officialia membra diuisa ex consimilibus
 generata et statuta que ad completionem
 sensus et motus sunt anime instrumenta.
 ut manus pes oculus. et similia. fuit enim
 necessarium quod in qualitate et quantitate
 diuersa essent ut actio anime compleretur.
 Natura enim fecit corporis instrumenta
 virtuti anime congruentia. virtutes enim
 anime sunt diuersae. et ideo membrorum
 diuersitates sunt necessarie. ut pars in
 manibus in quibus sunt multi digiti in
 quantitate et in qualitate diuersi ut per
 eos possint magna sic minima retineri. Cum
 igitur sit triplex anime actio. scilicet animalis
 naturalis

et spūalis sic sunt membra istis operat
 tionibus anime necessaria. vnde mem
 bra animale virtutē sequentia dicū/
 tur animata q̄ fuerūt necessaria ad sen
 sum formandū et motum voluntarium
 in omnib⁹ animalibus. sicut cerebrum
 neru oculi et alia instrumenta sensuū
 Membra vō virtuti vitali obedientia
 dicūtur spēaliter vitalia q̄ facta sunt
 propter anhelitus vitalis spiritus at
 tractionē et caloris mitigationem ⁊ vi
 te conseruationē vt cor/pulmo. ⁊ huius
 modi. membra autē virtuti naturali de
 seruentia dicūtur naturalia ⁊ nutriti
 ua/ quorum quedā sunt nutritiua. q̄ scz
 cibum in membrorū substantiam trans/
 mutant. sicut stomach⁹ epar ⁊ huiusmo
 di. Quedam vero sunt generatiua ad
 conseruationē spēi vt scilz specificarent
 generalia ⁊ indiuiduantē specificata.
 Cū enim omia indiuidua consumman
 tur. necesse est vt per vim generatiuam
 ne penitus pereat reparētur. et sic inesse
 specifico saluentur. Habent autē hec mē
 bra sibi alia deseruentia et adiuuātia
 mutuo enī membra sibi inuicē submi/
 nistrant. Hec autem membrorū subser/
 uentiū vtilitas est multiplex. scilicet
 preparatoria. purgatoria. defensoria. ⁊
 reportatoria. Prima itaqz sunt prepara
 toria sicut organa sensuū deseruiūt cere
 bro cordi. pulmoni. epari. stomacho/ et
 cetera instrumenta cibabilia. Secunda
 sunt reportatoria/ sicut sunt nerui q̄ su/
 scipiunt spiritum animale a cerebro
 et deserunt ad singula membra. ad mo/
 tum ⁊ sensum faciendū. Similiter ⁊ ar
 terie deseruiūt cordi ⁊ vene epari. nam
 spiritū suscipiūt arterie a corde ⁊ dese/
 runt ad pullus faciendū. et vene sangui
 nem ab eparē ad corpus nutriendū.
 Tertia sunt purgatoria. scilicet ea que
 expellunt supflua ⁊ nocua. sicut forami
 na narium in capite et meatus per que
 cor emittit supflua fumositatē pulmo/
 ni vt emittatur. Similiter cista fellis
 et splen purgant epar a supfluitatibus
 colericis ⁊ melanclicis. sic renes mun
 dificant ab aquosis. Quarta sunt defen
 foria/ sicut duo panniculi. cum craneo

defendunt cerebry a nocumēto et lesiōe
 et dicitur a phisicis dura mater et pia
 mater. Similiter ossa pectoris defendūt
 cor et lacerti ⁊ testudines costarū defen
 dunt epar. Inter membra vō spūtua
 lia cor est principalissimū. quia totius
 vite animalis est principū ⁊ caloris na
 turalis fundamentū. Cuius adiuuati
 ua sunt pulmo/panniculi/ lacerti et ar
 terie / quorum motu aer ad cordis res
 frigerationem attrahitur/ et fumosus
 calor superfluus ab ipō remouetur. cui
 us defensiuā interius sunt sui pannicu
 li dyaphragma. ⁊ huiusmodi. Membrorū
 naturalū ⁊ nutritiuorū principale ē epar
 in quo sanguis digeritur vnde corpus
 nutritur cui⁹ ministerio vicina sibi mē
 bra deputātur. Ex predictis patet q̄ q̄
 dam sunt membra principalia. qz aliorū
 membrorū inferiorum sunt principia ⁊
 radicalia fundamēta. Quedam vō sūt
 officialia que influentiā virtutis reci
 piunt a pdictis et ad conseruationē ani
 malis sibi inuicē administrant. Quedā
 vero sunt similia que a constarino vocā/
 tur omogēna. id est simplicia. et hoc ab
 omo quod est vnū ⁊ meros qd est pars
 quia vnius generis sunt cum partibus
 suis quo ad naturā. qz quelibet pars vi
 sibilis carnis est caro/ et qlibet pingue
 dinis est pinguedo. et sic de alijs. Recol
 lige igit ex predictis q̄ membra nature
 artificio ordinata sunt corpis animati
 perfectiua. Sunt etiā influentie ⁊ vtu/
 tis ab anima receptiua. Item quada
 mirabili pportione armoniaca pariter
 sunt conuēta. Nam minora maioribus
 et maiora minoribus neruis ⁊ alijs liga
 mētis piter coaptāt. Itē sibi mutuo sūt
 administrātia. ⁊ suarū vtutū ⁊ opationum
 pariē cōmunicatiua. Nam supiora inferio
 rib⁹ administrāt influentiā ⁊ gubernatiōis
 inferiora supioribus supportationē. De
 dia vō vtrūqz ipendūt copulā ⁊ coopa
 tionē. Oculi enī inferiora mēbra diri
 gunt et rectificant. Pedes vero ⁊ crura
 pondus aliorum sustentant et suppor
 tant. sed manus et brachia vtrāqz ad
 iuuāt et defensant. Item mēbra q̄ dū
 reguntur ab anima sana permanent ad

completionem sue actionis et perfectio-
nem corporis sunt vtilia, sed priuata a re-
gime spirituum residuo corpori sunt no-
cua. Item membra pure et imperturba-
te complexionis ad oleiendum actioni
spiritus sunt abilioza. Unde dicit Ares-
toteles libro. viiij. q. caput ideo est par-
ue carnis et etiam pinguedinis prop-
meliozem sensum et intellectum. Et hoc
forsan ideo est q. spiritus in nervis sen-
sibilibus per carnis grossiciem in suo transi-
tu nimis impeditur. Item tanta est con-
necio inter membra q. propter mutuam
adiuicem colligantiam sibi mutuo com-
patiuntur. Unde membrum minus com-
patiens condoleat amplius patienti. et
ideo si vnum membrum lesum fuerit ad
locum doloris confluunt humores alio-
rum membrorum, sicut dicitur in ampho-
tis. Dolor membri maior superueni-
ens dolorem alteri membrum denigrat
et eius diminuit sensibilitatem, vt pa-
tet in freneticis quibus si fortiter brachia
ac crura constringuntur dolor capitis di-
minuitur, quia ad constrictum membra
confluunt spiritus et humores ex quo su-
perius caput alleviatur. Item membra
quanto sunt nobilioris substantie et con-
positionis vehementius et citius sen-
tiunt molestiam cuiusque lesionis, vt patet
in oculo qui grauius leditur puluere mo-
dico quam manus vel pes magno vulnere.
Et hoc accidit propter oculi nobilitatem,
quia in eo spiritus sensibilis plus
dominatur. Unde lesio quantumcumque
modica in iuncturis membrorum in sen-
sibilibus nervis maxime est nocua, qz
per impedimentum talium membrorum
potissime et citissime impeditur virtus sen-
sibilis et motiua, et dissoluitur totius
corporis armonia. Item in membrorum
procreatione ex errore nature aliquan-
do accidit q. membra fiunt superflua et
monstruosa, sicut dicitur libro animalium
xviij. q. sepe sunt visa animalia habentia
vnum corpus et multa capita, sicut apparuit
serpens vnus duo habens capita, nec
hoc est mirum nisi quia rarum, quia vnum
ouum aliquando habet duo vitella, que
tamen ad inuicem vna tela sunt distin-

cta, et hoc accidit propter concursum duo-
rum spermatum, que diuerso tempore tamen
propinquo mutuo se contingunt. Et dicit
idem q. ex tali ouo accidit membrum
monstruosum, sicut pullus habens vnum
corpus et quatuor pedes et quatuor alas
habere est visus. Et secundum Aristotelem ibi
dem hic error monstruosus maxime ha-
bet locum in ouibus, et in capris et in ani-
malibus multorum filiorum. Et ideo dicit
q. visus est caper habens in cruribus cor-
nua in antiquis temporibus. Ista autem mon-
struositas in membris superfluis genera-
liter accidit ex superfluitate materie et
defectu virtutis informatiue, vt dicit
ibidem in eodem. Unde telemus estimare
q. ista monstruositas in membris accidit
ex materia, quando vero fortis est vir-
tus operatiua et materia est modica, vel
occasione aliquam diminuta, tunc eadem con-
tingit multa apparere membra, sed in om-
nibus incompleta, qz virtus propter defectum
nature completere non potest, quod intendit si-
cut dicit idem virtus operatiua forte ope-
rans operatur nihil perfecte, scilicet vel completere.
Augustinus autem recitat in libro de ciuitate dei,
capitulum viij. Lenoccephalos esse homines
monstruosos capita canina habentes et vo-
cis loco latrat emittentes, alios autem si-
ne ceruice/oculos habentes in humeris.
Narat insuper idem q. temporibus suis na-
tus est puer qui in superioribus membris
erat duplex/in inferioribus simplex. Ha-
duo erant capita et duo pectora/quatuor
manus, venter autem vnus et pedes duo, et
multa alia recitat ibi Augustinus. In quibus
omnibus error nature designat. Item in-
ter ipsa membra quo ad dignitatem et
ordinem magna differentia est. Nam que-
dam sunt tributaria ex se et aliunde non
suscipientia, sicut cor quod nihil ab alijs su-
scipit secundum Aristotelem. Et tamen alijs vitam
et modum distribuit et diffundit. Et sunt
quedam que sunt tributaria et suscipien-
tia/sicut epa et cerebrum suscipiunt vi-
gorem a corde/et sunt principia virtu-
tum, quia alijs administrant membris.
Sunt etiam membra nec tributaria nec
suscipientia, sed sunt innixa propria virtute secundum
opinionem medicorum/sicut sunt membra

cōsimilia. Et sunt mēbra suscipientia ⁊ non tribuentia. sicut sunt mēbra instrumentalia que recipiūt a cerebro virtutem sensitivē vel motivē / et quando q̄ virtutes. sed susceptam virtutem ad alia mēbra quātum est se vltterius non diffundūt. quia oculus non potest visivam virtutē quā recepit a cerebro dare pedib⁹ vel manibus vel alicui mēbro / nec auris audientia. et sic de alijs. Et tamen ista mēbra corpori maxime sunt necessaria. quia per officia sibi ap̄ propria sunt omnium aliorum mēbro rum corporis regitiva / nisi forsā in suis actionib⁹ fuerint casu aliquo impedita. sicut quādo lesa sunt vel corrupta. Hoc autem propriū habent omnia officialia mēbra. vt pro principalib⁹ mēbris periculo se exponant vt est videre q̄ manus pro defensione capitis vlt cordis sine omni deliberatione naturaliter se opponit. Item mēbrū bene sanum etiam mēbro infirmo subuenit. ⁊ materiam morbi ad se attrahēdo. purgare vel alleviare mēbrū morbidum cōsuevit. Unde mēbrū sanum pro non sano sepius lesum fuit. mēbrū vero si putridum fuerit aut mortuū / sibi et toti corpori est nociuum. Et ideo nō restat nisi vt abscedatur. ne corrumpat aut destruat totum corpus. Et hec de mēbris in generali nunc sufficiant.

Ca. ii. De proprietatibus capitis.

Alter mēbra principalia hominis. primo a proprietatibus capitis incipit. Est autem caput prima pars ⁊ principalis inter omnia mēbra corporis exteriora. quo ad situm et effectum obtinens principatum. Est autē caput accipiēdo dictum vt dicit ysidorus libro xi. cap. ij. eo q̄ omnes sensus ⁊ nervi inde initium habeant et capiant. atq̄ ex eo q̄ omnis vigendi causa et sentiēdi ratio oriatur. In capite enī omnes sensus apparent. vnde et ipsius anime que cōsultat corpori quodāmodo personam gerit. ysidor⁹. Est igitur caput sedes sen-

suū principium et origo omnium sensuum organicorū animalis virtutis propriū domiciliū. diffundens ⁊ transmittens ad omnia mēbra inferiora sensum ⁊ motum. habens septem foramina que sunt sensuum instrumenta. et hec s̄m aliquos septem planetarū orbibus correspondent. Caput itaq̄ dignū ⁊ nobilius est oib⁹ mēbris. q̄ regnū et gubernaculū toti⁹ corporis. ei influens perfectionem virtutis ad suas pagendas sensibiles actiōes. Et iō a natura caput sitū habet in corporis summo vt regat ordinat et dissonat omnia q̄ s̄m nature ordinem sunt sub ip̄o. Sic ei dicit Haly sup̄ reg. Sal. Dispositio capitis toti⁹ sicut ex trib⁹. s. ex q̄ntitate ei⁹ ⁊ figura. et qd̄ ē ex ip̄o ⁊ ex capillis. Nā caput debz esse mediū ⁊ mediocre inter magnū ⁊ pūm et ad alia mēbra i q̄ntitate proportio natum. Caput enī si fuerit nimis pūm est illaudabile. Signat enī defectus materie ⁊ debilitatem virtutis informativē pariter si fuerit nimis magnū nō erit laudabile. Nam ex defectu virtutis operative ⁊ sup̄fluitate materie hoc procedit vt dicit Haly. Item figura capitis est rotunda. ⁊ hoc p̄pter passibilitatē ⁊ lesionis amotiōem ⁊ propter receptionem medulle cerebri ampliorē. Est enī caput oblongū ⁊ circa tympana aliquātulū planum. Nam perfectio boni capitis est q̄n rotunditate disponitur ad similitudinē globi terrei inter manus vel ligna duo compressi. Talis enim globus est rotundus. et t̄n aliquātulum in vt oq̄ latere erit planus. In pte enī anteriori aliquātulum est acutum et elevatū. et hoc ad retinēdum ventriculum cerebri in p̄ora capitis ex qua p̄cedunt nervi quicq̄ sensus facientes. Simili mō parū acuitur a parte posteriori propter receptionem ventriculi in puppi ex quo procedunt medulle spondibiles et nervi motum facientes voluntariū. Item signū bonitatis capitis est quādo perfecte dispositionis sunt illa q̄ ex ip̄o sunt ⁊ sibi immediatē iungunt. vt si collū fuerit forte ⁊ mediocriter grossum et oēs nervi fortes ⁊ magni fuerint ⁊ boni motus

Similiter et capillis de capite procedē-
tibus noscitur caput. Nam sicut eorum quā-
tatem et quantitatem / velocitates siue tar-
ditatem crescēdi de cōplexione capitis
et interiori eius dispositiōe iudicat. Nam
si capilli multi et crispi cito nascentes
post partū calorem signāt capitis et hūi-
orem. Et e cōuerso sicut dicitur inferi^o de
capillis. Capilli enim bñ dispositi quōdū
adherent capiti ipm custodiūt de corat
et defendūt. ablati vero de capite oīno p-
cisi ipm turpe reddunt. ut patet in alopecia
et in decaluitis. Item caput ex multis
ossibus cōstituitur / et hoc propter cere-
bri defensionem. Nam substantia cerebri
tenera est et mollis. Et idē de facili lede-
retur nisi per interpositiōem cranei et alio-
rum ossium a lesione extrinseca tueretur.
Item caput aliquid habet de carnositate.
et hoc fuit necesse ad temperamentū
ossium et nervorum / ne forte frigiditate ni-
mia ossium teneritudo cerebri occasiō a-
liter lederetur. Caput tñ in sua cōposi-
tione parit habet carnositatis et pingue-
dinis respectu aliorum membrorum. et hoc p-
pter sensus vivacitates et vivacitatem
intellectus. Aristoteles libro. xij. Item
caput quōvis in partium suarum cōpositiōe
multā videatur habere duriciem / et po-
tissime in ossibus. multū tamen interius
habet de mollicie et medulla. quia mollicie
ipsius cerebri inter ossa capitis inclusi-
tota corporis machina irrigatur. Item ca-
put ex sua cōpositione prima multū est
nervosum. et hoc fuit necesse propter ossium
dissimilium coniunctionem / et etiam pro-
pter sensus et voluntarij motus operatiōem.
Nam per nervum mediū animā motum et
sensum in corpore operatur / et sine nervo
descendēte a capite. membrum membrum nul-
latenus copulat. Imo si impediatur virtus
effluens a capite per nervos vitium et cor-
ruptelam. totius corporis dissolvitur vni-
tas et compago. Item caput totius corpo-
ris est caminus siue tectū siue coopercu-
lum. et idē multarum fumositatum ascenden-
tium de toto corpore est in se receptivū. fec-
itque natura totam substantiā capitis
porosam occulte et manifeste. Occulte
ut per occultos poros occulte fumosita-

tum superfluitates euacuarentur. Ma-
nifeste ut per emunctoria et foramina ma-
nifesta grossiora ne caput lederet / pur-
garentur. Item alique sunt capitis pro-
prietates quōdam defectū nature represen-
tantes / sicut patet in capitibus monstruo-
sis. Dicit enim Aristoteles. lib. xij. quod aliquando
contingit vniū esse cor in animali / et tñ
apparēt duo esse capita vel plura mem-
bra. Et etiam e cōuerso / aliquando videtur
duo esse corda et alia membra. et tñ non ē
nisi vniū caput. sed hoc totū est monstru-
sum. Et hoc non accidit nisi ex errore na-
ture / vel ex superflua materia / vel ex vir-
tute defectiva. sicut dicit Aristoteles. li. xvij.
ubi dicit. causa monstruositatis talis non
est nisi in materia. Et sequitur. Talis mon-
struositas inuenitur in animalibus genera-
tibus multos filios. sed in mulieribus
raro / nisi in mulieribus egypti quae multos
pariunt filios plusquam in alijs regionibus
vel quam in alijs regionibus mulieres nisi ubi
alie mulieres mulieribus egyptiacis
sunt similes. Item caput cum sit radix totius
corporis et omnium corporaliū virtutum primū
et principale fundamentū. ipso bene dispo-
sito et ordinato omnia quae sibi subsunt. in
meliori consistentia disponuntur. et ipso
vitiata vice corrupto et corruptionis simi-
lithomata patiente omnia inferiora corpo-
ris membra necessario patiuntur. Pati-
tur autem caput aliquando ex causa in-
trinseca sicut ex illis passionibus quae na-
scuntur ex ipso cerebro et adiunctis eius
ut patet in cephalicis. freneticis. epilep-
ticis. et huiusmodi. Aliquando vero paritur a causa
extrinseca / sicut ex aeris frigidi et calidi
siue alias distemperati mutatione siue quae
licetque alia ratione. Item quodcumque ex alio-
rum membrorum colligantia et associatio-
ne / ut patet. Nam ex stomacho humoribus
corruptis repleto fumositates res-
solute ratione vicinitatis cerebrum per-
tunt. et concavitates si quas inveniunt
vacuas replentes. pelliculas cerebri cō-
primunt et distendunt. Et sic pungendo.
cerebri pelliculis dolorem inferunt
et includunt. Item idem accidit ex ni-
mia inanitione et abstinentia. ut patet
in nimis abstinentibus et vigilantibus. quae

vt dicit Galienus longa vigilia generat dolorem capitis. Item idē patet ex nimia repletioe. sicut accidit ebriosis qui ex vino et supfluo fumo a vino resoluto cerebrū petente et pūgente. maximas expiūtur capitis passiones. Dicit etiam constantin⁹ q̄ omnis dolor capitis ex stomacho alleuiatur quādo stomachus exinanit. augmētatur autē quādo stomach⁹ repletis cibis in malas qualitates immutatur. Item sicut dicit aristoteles libro. iij. Natura ordinauit in capite sensus et instrumēta sensuū fm eorum dignitatē et fm animalis necessitatem. Et ideo posuit oculos in anteriori parte capitis et superiori. quoniā animal vult videre quod est anterius. quia sensus visus subtilior ē et nobilior. Organa autē audit⁹ posuit natura in medio capitis rotūdi. qm̄ auditus non audit directe sed circūquaq̄. Sensum vero olfactus posuit natura post oculos q̄si mediū inter visum et gustū. nā ille sensus visus ē grossior. gustu vero subtilior. Ultimo posuit lingua que est instrumētum gustus et tactus/ quoz operatio est circa substantiā magis grossam. Unde sensib⁹ sic ordinatis caput est pfectus et tot⁹ corp⁹ pfecto et ornamentū. Et sic dicit aristoteles ibidē. Non fuerunt ita bene posita instrumenta sensuū in capitibus quadrupedū et brutorū quoniam auricule talū animalū sunt in parte superiori capitis et apparent/ ita q̄ tale animal nō ē rectū neq̄ eleuati corp⁹ sed ad terram declinati. Deuiat etiam quandoq̄ natura et errat in quibusdam monstruosis hominib⁹. Qui dicuntur etiam habere videlicet totum corpus hominis pter caput. Nam beluinā habent faciem siue caninā. vt narrat Solinus. Similit̄ errat natura in quibusdam animalibus monstruosis. sicut patet in lamia/ que scōz glosam sup̄ t̄ren. Caput virginēū habet et corp⁹ beluinū. Et dicitur quādo lamie volunt aliquē hominem comprehendere primo muliebri facie ei blandiūtur et secū coire compellunt vsq̄ ad defectū. et quādo vltorius carū libidini nō potest satifacere. ipm̄

dilaniant. et tunc eum morsib⁹ interficiunt et manducant.

Capitulum. III.

De cerebro.

Cerebrum vt dicit Constantin⁹ in pantegū. libro. scōdo. cap. ci.

Est corp⁹ album et sine sanguine et spiritu et medulla habens multū. In cellulis tribus est distinctū. Aeruoz torius corp⁹ est principiū. infra duas pelliculas scilicet piam matrem et duram est contentū. In summitate capitis tanq̄ excellentiori loco corp⁹ collocatum. Fuit autē cerebrū naturaliter album vt similitudinū cuiuslib⁹ corp⁹ esset facile susceptiuū. Habuit multū de spiritu vt mult⁹ in eo esset motus. Habuit etiā multū de medulla vt calor⁹ acumen generatū ex motu temperaret. Parū vero habuit de sanguine. ne ei⁹ colore inficeretur. et sic omne apprehensum rubetū esse videretur. Ideo etiā fuit sine sanguine hūidū. vt cito in naturā sentiēdi mutaret vt dicit Constan. Ex tribus autē cellulis est distinctū. quia cerebra tres habet concauitates q̄ ventriculi a phisicis nuncupantur. In anteriori cellula siue ventriculo format imaginatio in media ratio. in posteriori memoria et recordatio. Cognominat autē pars anterior proza. posterior ps puppis vocatur. Puppis minor est. quia paucinetum ab eo procedunt. Et est puppis dura vt nerui motui motū facilius patiantur. Frigida etiam est et sicca vt in ea melius fieret retentio. parū habuit de spiritu vt fieret quietis generatio. parū habuit de medulla respectu anterioris vt esset mediocriter dura. et sic forme imp̄ssio diutius in ea teneretur. Proza vero. s. ps anterior est maior calidior et liquidior. Maior vt nerui sensibiles ab eo pcedant. Molles vt sensibiles nerui ad susceptionē sensus facilius disponant. Calidior vt ad susceptionē forme imaginatiue aptior redderetur. Liquidior et hūidior par vt neruus sensibilis facili⁹ moueret. Cellula vero inter prozā et puppim media calida ē

et humida plus ceteris habens de spū
et medulla. de spiritu pl^o vt pfectior fie
ret in ea per rōem discretio / hō in alijs
mēbris fit per digestionē puri ab impu
ro sepatio. Multū hūit de spū vt mult^o
fieret mor^o et multū de medulla vt tēpe
raretur mor^o aīe. vt sic melius discerne
ret concepta. In istis trib^o cellulis sūt
tres opationes pncipales. q^o i prima
forma a sensib^o apphensa in fantasia si
ue ymaginatōe recolligitur. Deind^o ad
mediā trāmissa discernitur. tandē post
iudiciū rōnis ad vtriculum puppis
trāmittitur / et memorie cōmendatur.
Fuit at^o cerebz rotundū vt capaci^o sit spi
rituū et ne facile patiatur. Ad defensōz
autem cerebri fuerūt necessarij duo pāni
qui vocātur mēs cerebri. vn^o est gross^o
scz dura mater. Hic craneo supponitur
sed in medio cerebro ingrossatur / et ad
maiorē fortitudinē solidatur. nō tñ im
mediate cū craneo pūigitur. Imo poti^o
sus ēditur. et huc atq^o illuc circa cerebri
substantiā dilatatur. Hec dura mater
fuit necessaria. vt piā mēm q^o ea tene
riorem a duricia cranei defenderet. et vt
venas et arterias cerebri colligaret. et
etiā si qua ecēt ibi spacia vacua illa im
pleret. Scd^ous pannicul^o d^o pia mater
que dure matri supponitur. q^o mollior ē
dura matre. Vñ substantiā cerebri cir
cūvoluit / et per dictas cellulas ab inui
cem separat et disceruit. nec superfluit
pia mater. qz cerebri interius venas re
colligit. etiā cerebz ne sua liquiditate
diffuset coadunando custodit. cerebz
etiā cooprens^o et amplectens ipm a du
ra matre defendit. In sup^o per venas q^o
habet cerebū nutrit. et p^o arterias q^o p^o
net. spm ei transfundit. Cerebz etiam
est membz mouens et regens oīa mem
bra corpis inferiora. singulis sensum
largies atq^o motū. quo impedito oīa
in corpe impediūtur / et bñ se habente oīa
que sunt in corpe meli^o disponunt. Ha
let aut^o cerebz hoc p^orium q^o sentit et se
quitur motū lune. q^o crescente medulla
cerebri crescit et decrescēte diminuit in
substantia et virtute. Nā tunc seipm cō
trahit et animali spiritui ita libere non

oledit. et hoc patet in lunatic^o et in epati
cis qui in nouilunio et plenilunio potiss
sime molestātur. et hō idem qd dicit are
stoteles libro. xij. de signis videlicet bo
nis et malis cerebri. Cerebz inqt qndo
nimis exiccatur vel humectat nō faciet
liuum opus. Sed in frigidat corp^o. et si
milit^o etiā liq^o facit ipm spm. Et etiaz
ideo accidunt infirmitates et amissio i
tellectus et tandē mors. Item aīalia ni
mis magnum cerebz hñtia sunt multi
somnia. et hoc forsan accidit p^opter humi
ditatem multā que inde resoluta in fu
mū opulante^o meat^o cerebri inducit som
num. Item aristoteles ibidez Cerebz
non habet in se sensus tactus / sicut nec
sanguis nec alie supfluitates aīales et
nō est in corpib^o oīm animalium nisi ad
saluandū naturā. et qd mix^o est cerebz
omib^o corpis p^oribus sensum tribuit et
tamē de se et in se nihil sentit. Itē ibidē
sentit idem. Omne aīal hñs sanguinē
habet cerebz vel aliud membz cōueniēs
loco eius sicut aīal multipes et sibi file.
et q^ouis sit in omni animali sanguinem
hñte. nihil tñ sanguinis p^oinet in sub
stantia medulle sue. sicut dicit Aristo.
libro. iij. Item aristoteles. li. xvi. Cerebz
est frigidum substantia et humidū. et iō
fonti caloris aīalis. s. cordi est opposi
tum vt. s. humectetur et tēperetur super
fluitas caloris et siccitas arteriaz ex q^o
retbe cerebri est p^otextum. nā ex corde
pcedunt arterie. sicut dicit Haly ex q^o
bus pponitur retbe mirabile in quo q^o
inuoluitur cerebz. et in illo retbi digeri
tur sps aīalis. et p^o ipm spm sit penetra
tio virtutum cerebri ad alia mēbra. Et
ideo vt dicit Aristo. ibidē. Cerebrum
est p^oimum membz in creatōe aīalis
post creatōem cordis. Galien^o tñ dicit
q^o cerebz bñ cōplexionatū debet esse in
q^ottuor qlitatib^o tempatū. sed sic ibi dī
cit Haly. Complexio cerebri natural^o
magis esse debet frigida et humida q^o sit
calida siue sicca qd fuit necesse ad infri
gidationem p^odicti retbis et ad mitiga
tionem caloris accidentalis cerebri. q^o
accidit ex assiduitate sui motus. Item
aristo. li. xv. Hō inq^o omnia aīalia sue

quantitatis maximus habet cerebry. qz cor maximi est calor. An ppter caloz dominii z bonitate coplexiois est ho lo ni intellect' z intelligentior cuncti aiali bus z no pnt infantes logo tpe portare caput rectu ppter magnitudinē z ponde rofitatem donec a calore cordis mediā tibus arterijs a suo pondere alleuietur Bona xo cerebri dispositio sicut z mala p suas cognoscit actiones. Na si fuerit substātia cerebri mollis clara ac per uia de facili recipit formaz impssiones et sigillatōes. An prop' velocitatem si gullationis formaz rez. est hns cam lo ne z velocis discipline. qm xo ecouerso est no mollis vel turbida hns cam duri us z tardi' recipit impssione vel imp siones. Sed tñ cum recepte fuerint re ceptas diu suat. qd est signū siccitat' si cut fluxibilitas z labilitas signū est hūi ditatis vt dicit Haly. z sic de alijs qlita tibus intelligendū est. Verbi gra. Si qs fuerit sollicit' s'uetudinali mobilis instabilis audax iracūid'. calidū cerebry videtur talis hre. ecouerso se hns frigi ditatem p'tendit. Si xo fuerit piger ob liuiosus somnolent' humidū nimis de signat. Et etiā ecouerso si fuerit multū vigil z memoria tenax / regnat siccum Si xo excedens fuerit cū caliditate hu miditas multe sūt supfluitates z mul te accidūt capiti infirmitates. nocent aut calida z hūida. z potissime meridion alis aer z cōfert septentrionalis. adest somn' multus tali / nec pōt longo tpe vi gilare. et qñ tormit accidit ei subeth. i. quies falsa. visum habet turbidū et sen sus nō claros. Si xo excesserit cū cali ditate siccitas p'iora accidunt sicut hōma ta nisi q' tot supfluitates si generātur. Sensus siqdem hnt tales claros z a su pfluitatib' mūdōs. sed plus vigilāt q' alij hoies / z sunt animosi vaniloqui z in stables. et cito accidit talib' caluiciuz post adolescentiā. q'uis in eis pcesserit mlti crines Silt si excesserit frigiditas cum siccitate solēt tales hre claros sen sus z mūdōs meat' a supfluis i iuētute z oīno siue infirmitate. s' qñ p'tēdit etas de leui causa debilitantur z velociter se /

nectus festinat z apparet cito in capite qz eis adueniūt cito cani. z si fortior sit siccitas q' frigiditas cū canicie efficiūt calui. si vero fortior fuerit frigiditas cal uicies nō accedet. qm xo excedit frigi ditas cū humiditate accidit pfunditas somni z sensus ei' sūt mali z supflui tates multe. z si intendat frigus aut hu miditas patiens incidit in apoplexiā vel in palisim vel in mortē / z nō accidit hnti hāc dispositionē caluitati vt dicit Galien' in tegñ. et in cōmento dic' idē Haly. Et hec de proprietatib' capiti scilicet et cerebri dicta sufficiant.

Capitulum. III.

De caluaria.

Caluaria est anterior ps cranei ab ossibus carnis sic dicta p' capilloz defectōem z neutrale p'ncipat' Un dicit ysidor' li. xi. c. i. sic verter dz superior ps capiti exterius vbi capilli ca pitis colligatur / z in q' cesaries vertitur vñ z nūcipatur. sic occipitium dz ps ca pit' posterior. q' cōtra capitū. caluaria capillis spoliat cito p'pet ei' siccitatem verter tardi'. sed occiput tardissime si ue nunq' prop' hūioris supfluitatē. De capillis autem quere infra eodem.

Capitulum. V

De oculis.

Tuli vt dicit ysid' in li. xi. c. ij. quasi occulti sunt dicti. qz eos cilioz tegmīa occultāt. ne q' incidētis iniurie offēsiōe ledātur. Siue etiā iō qz occultū lumē z secretum positū intus hnt. Ni aut' int' omis sensus sunt aīme magis viciniōres. Nam in oculis omie iudicium mentis est. Un anime pertur batio vel hilaritas i oculis apparet. sile amor vel odiū z cetere passioes. Dicūt et lumina. qz lumen exterius accipiūt acceptum cōicant z refundūt. Sūt au tem oculi instrumta visus / vt di. Con stantin'. Et sunt duo vt si forte vn' pa teretur ei' defect' per alter' suppleretur. z quoniā oculus est loco speculatoris. iō locauit natura oculos i eminentiori lo co corporis. Sunt aut' oculi decem cause

ipsius substantiā cōponentes. s. septem
tunice 7 tres hūiores. Inē humores xō
primus albugine. scdus cristallinus.
tertius vitre. Septez aut tunice sunt
septē pellicule siue tele q̄ arcūdāt illos
hūiores 7 ab inuicē distiguūt in q̄b̄ vel
in quoz medio formatur visus. 7 sic sūt
a natura. inuicē ordinate q̄ q̄tuoz a p̄
te sunt anteriori. quaz p̄ma d̄r tela ara
nea. scd̄a yuca. tertia cornea. q̄rta p̄iun
ctiua. Tres xō sunt a pte interiori. scz
rethina secūda 7 schrotica. i. dura vt
post patebit. Inē h̄c at̄ oīa vnū solum
est visus inf̄m. s. hūior cristallin⁹ a cri
stallo sic dicit⁹. qz cristallo i colore assimi
latur. Est igitur cristallin⁹ hūior fm cō
stanti. alb⁹ lucidus clar⁹ in sup̄ficie pla
nus. in medio oīm alioz collocat⁹. 7 h̄c
iō vt ei ab alijs oīb̄ eq̄liter huiatur. Fu
it etiā pur⁹ clarus 7 dyaphan⁹ vt citius
in oppositos colores trāfferetur. et ad
eīm color̄ indr̄ter similitudinē smutare
tur. Fuit etiā rotūdus i forma 7 i substā
tia vt nō facile lederetur nec i ei⁹ angul⁹
sup̄fluū aliqd colligeretur vñ casualit̄
pateretur. S; ne nimia rotunditate ni
mis ess̄ mobilis hūit aliquā planiciē
vt ad moderantiā ei⁹ velocitas ducere
tur. Nā oīs res penit⁹ rotūda elisa i sua
latera instabilis est 7 nō firma. vt dicit
constan. Q̄ aut p̄ istū humorē habeat
fieri visus p̄t; p̄ h̄c q̄ si aliqd inf̄ ip̄m
et sp̄m visibile includeretur vt humor
vel aliud accidens actus videndi aufer
retur cū ip̄s visibilis ad ip̄m penetra
re p̄pter obstaculū nō valeret. Q̄ritur
autē hūior iste a p̄tib⁹ cerebri sup̄iorib⁹
puris p̄ijs 7 dyaphanis. 7 h̄c proprie
est pupilla siue medi⁹ oculi p̄ctus vbi
est proprie vis videndi vbi nobis pro
pius videntibus relucet qdā imagies
velut in speculo apparentes. sed de h̄c i
fra dicitur. Dicit aut hūior in medio alio
rum duoz collocatur. s. vitrei 7 albugi
nei. Vitreus at̄ humor a pte interiori
collocatur. Albugineus xō a pte. s. ante
riori collocatur. Vitreus at̄ humor ad
modū vitri purus est 7 sp̄iciuus 7 ara
bice d̄r gelados. cuius iuuamen est du
plex primū 7 p̄cipale est. qm̄ sanguis

nem nutriturū cristallinū humorē susci
pit 7 dealbat 7 aptat. 7 sic facile ouertit
in substantiā cristallini. nō em̄ fuit oue
niens vt tā purissimus humor impur
suscipet nutrimentū. qd̄ q̄dem fieret si
sanguis rubeus nō digestus / nō dealba
tus / nō subtiliatus cristallino humori
occasione aliq̄ se misceret. aliud etiā ē
iuuam̄tum vt phileat humorē cristalli
num a cōtractu 7 aspitate tunicaz q̄ re
spectu ip̄ius dure sūt plerūq; atq; gros
se. Sicut xō hūior albugine⁹ q̄ alio noie
d̄r cuagaydos est a pte āteriori q̄ etiā
dupliciter iuuat cristallinū. nā philet
eius lesionem 7 in sua hūiditate tēpat
cristallini siccitatē cum albugineus sit
humor i oculis magis humidus 7 cristal
lidus sit magis siccus. sp̄situdine sua
etiā aliq̄ntulum sp̄m visibile aggregat
et p̄fortat. Iste tres p̄tes oculi licz vo
centur humores non tñ scdm̄ x̄itatem
sunt humores. qz nō sunt liq̄di 7 fluxibi
les vt humores. sed maiorē longe h̄nt
in se humoris tensitatē. sunt etiā corpa
vegetata 7 hūitia x̄itutes innatas qd̄
alciū humor nō ouenit Dicitur tñ hu
mores p̄pter maiorē molliciē 7 sp̄icui
tatē quā h̄nt sup̄ cetera mēbra corpis
et magis sunt obediētia q̄ alia organa
sensibili actiōi aialis sp̄s 7 x̄tuti. De
tres humores ne p̄ter cōmiscātur tu
nicis interioribus 7 exterioribus ab inui
cem sepant. Ordinat̄ur igit̄ iste septē
tunice in hunc modū. nam iuxta cristal
linū humorē a parte interiori imme
diate est tunica q̄ d̄r rethina q̄ a venis
7 arterijs pie m̄is est orta. 7 p̄tecta in
modū rethis portās secū abū ad vitreū
hūiorē. 7 cū suis neruis sensū ad cristalli
nū trāsmittit. p̄ rethina xō imediate
seq̄tur tunica secūda ab ipsa pia m̄e
generata q̄ rethina nutrit 7 defēdit ne
rūpatur casu aliquo aut ledatur. tertō
seq̄tur tunica q̄ d̄r schrotica. i. valde du
ra a dura m̄e cerebri p̄cedens a durē
cia oīs oīa alia defēdens. 7 est q̄si li
gamētū oculoz. Et pte xō anteriori im
mediate iuxta cristallinū humorē est te
la aranea sic p̄pter sui subtilitatem
dicta vt esset sp̄m puia ex subtiliorib⁹

Liber quintus

partibus rethine tūice generata. Hec aut tunica posita est inter cristallinū & albugineū humore, phibens eos cōmisceri. Hec tunica. s. aranea iuncta cū interiori rethina primū facit orbē. Hāc due tunice intra se claudūt humore cristallinū. Post hāc seq̄t tūica vnea sic dicta. eo q̄ vne nigre assimilatur i colore. et h̄ sano nature consilio. nā oīa p̄dicta in cōpositione oculi erāt alba & clara. et spūs visibilis disgregatur. & iō necessaria fuit tunica vnea vt sua nigredie lumen in oculo aggregaret. Hāc nigredo ē cōgregativa visus. Hec etiā tunica ad modū spongie est quodāmodo prosa & villosa. nervoz fm Constan. cōtinens fila. vt cristallinū humorem a sup̄flua humiditate depuraret & spm̄ circumstantib⁹ alijs ministraret. Hec tunica vnea a parte anteriori cum tunica secundāna in pte interiori iungitur q̄ iuncta faciunt secundū orbē. claudentes albugineum hūorem quē illic collocavit natura vt spm̄ clarificeret & cristallino humori humiditatis naturā ministraret. Post hanc immediate seq̄tur tunica q̄ ab effectu d̄r cornea. qz cornu lucido est si milima vñ & p̄na est. Et spūs visibilis rōne sue transparentie & rōne aliq̄ntule densitatis sue est aggregatōis visus aliq̄ntulum cōparatua. Rōne enī sue fortitudinis & coadherentie a nocūntis exterioribus est interior minus fortium defensiva. Et hęc tunica q̄ d̄r cornea est interiori. s. sclerotice iuncta. & aliū fac orbem. Hāc due tūice. s. exterior cornea & interior sclerotica vitreū humore orbiculariter in se claudūt. vltimo aut in superficie oculi exteri⁹ ponitur iunctua q̄ a craneo descendēs non totū regit oculū. s. consistit in angulis oculoꝝ eos. s. ligās & retinēs vt i orbita maneāt fixōe

Capitulum .VI

De dispositione oculoꝝ.

a **D** oculū autē sic dispositum et p̄fecte organisatū / deservit spūs visibilis per hunc modū. Et proza enī id est ab anteriori pte cerebri exiit duo nervi cōcaui q̄ dicuntur obtici / q̄ in sub

stantia cristallini humoris se insigunt. Hi duo nervi cōcaui transversaliter p̄ modū crucis insiguntur in oculis & termino siue puncto contactus cōiunguntur. et hoc ingeniose fecit natura vt altero clauso & impedito spūs vitalis ad alterū se transferat / & ibi p̄fectus suam cōpleat actōem. Cū tunc pupilla videndi actū cōfortatur p̄pter virtutis visive coadunationem vt p̄ in sagittarijs q̄ vno oculo clauso direct⁹ iaculant & sagittant. Itē iō etiā pariter cōnectūt spūs vitales. vt sc̄z ex mutua sustentatōe efficiātur fortiores. Item iō etiam veniūt in termino cōtact⁹ ne vñ duo videatur. quod etiā fieret / si vterq̄ ocul⁹ p̄p̄riū idolum diuisim videret. Cū optet q̄ stus visiva cōtinuetur ad vñ organū in quo fit vna stus fontalis derivata in pupillis sicut dicit autor p̄spective. vt p̄z in illis qui digitos oculis supponūt. in q̄b⁹ vna dēp̄ssa pupilla reliq̄ eleuatur vñ & spūs visibilis diuiditur. & vna res duplex videtur. & hęc est cā. qz lumen ab vno oculo tendit sursum. & ab altero recedit retrorsus. vñ tardius ab vtroq̄ oculo exiens. tangēs extrema rei mediū iterat dente aere non penetrat. vnde q̄si duo videt corpa. cū tñ nō sit nisi vñ. Hō tñ ois strabo videt sic q̄uis sint oculi ineq̄les. qz radius pyramidalis recta linea egredit ad superficiē rei vise sicut supra dictū est de sensu visus. li. iij. Oculus igitur bñ dispositus cōsideratur q̄ntū ad p̄fectam p̄tū suaz cōpositōem vt patet supra. Itē q̄ntum ad situatōem. locum enī sibi vendicat supiorē prop̄ sue subtilitatis dignitatē. et maximā quā habet cū aīa vicinitatē. vt di. yhd. & arest. Item q̄ntū ad q̄ntitatē debita. p̄portio nem. nō enī debet esse nimis p̄minens et rect⁹. qz signat p̄turbatōz discretōis nec nimis p̄fund⁹. qz signat defectū nature & virtutis. Mediocris igitur ē laudabilis. Dicit at aresto. li. vii. Profundus visus videt a remotis. Hāc mot⁹ an q̄ exeat de organo visus nō diuidit / neq̄ cōsumitur. sed directe vadit radi⁹ visibilis ad res visas. sic supra p̄z de visu. Item cōsideratur quo ad mot⁹ diuersifi

cationem. Nam in motu debet esse me-
 diocritas. qz si fuerit oculi nimis mobilis.
 signat excessum caloris et p nificat me-
 tis instabilitate et affectionu mutabili-
 tem. Namis hoc tardus motus. etiam signat
 dispositiōem. s. excessum frigiditatis et p-
 tinacia affectus et voluntatis. Et mediocri-
 tas igitur motus laudabilis est. qz signat
 facilem mentis apprehensionem et in appren-
 sis debitam fixationem. Unde di. aresto. lib. xij.
 Clausura oculi debet esse mediocriter se-
 rina. qz si fuerit multe apertionis et pauca
 clausure. inuerecundia tenetur et stul-
 ticia. sic di. li. i. Si hoc fuerit nimis tar-
 da apertio designat defectum virtutis et com-
 pactionem materiei nervis. qz actioni spiritus
 non obedit et p in litargicis. Itē conside-
 rant oculi pte quo ad sue actionis pfe-
 ctionem. s. si fortis est apprehensio. et de
 facili sine reuersione iudicat de obie-
 ctis bonam dispositionem significat. ut patet
 in oculis aquilinis qz solem in sua rota app-
 hendunt. Actio autem oculi consideratur fm
 acutum et obtusum. Nam cuius visus subtilis
 fuerit et multus remota et propinqua app-
 hendit qz multus videt remota. qz vero
 subtilis est discernit ipsa visa. Oculi ei
 puri visus sicut di. aresto. li. xij. non bene vi-
 debita remota. spiritus vero grossus et mul-
 tus remota videt qz multus. sed non perfecte
 qz grossus. paucus vero subtilis videt ppe-
 et perfecte. sed non videt a longe. prope spiritus
 visibilis paucitate. qz cum videt perfecte
 videt prope et subtilitate. paucus vero
 et grossus non videt longe. et prope sui
 paucitate. neque etiam videt perfecte. prope
 sui grossitudine. Sed in hoc qz quis habet
 spiritum visibilem magis grossum et turbidum
 tanto difficilius est et debilius est actum
 videndi. Itē consideratur oculi fm coloris
 variatiōem. qz fm aresto. li. xij. Oculi
 in principio generatiōis habent viridem
 colorem. deinde mutantur in nigredinem
 vel glaucitatem vel quēcumque mediū colo-
 rem eis comdecens. Nam si fuerit humor
 multus et spiritus visibilis paucus in aliquo
 accidente perturbat. color niger in eo for-
 tificatur. si vero fuerit humor paucus et spi-
 ritus visibilis debilis erit color glaucus
 Nam sicut di. aresto. Glaucitas quidem oculi

motus debilitatis est. Si autem fuerit
 humor mediocritas et spiritus fuerit temperatus ex
 causis convenientibus ad albedinem et nigredi-
 dinem color erit varius. Oculi igitur
 si fuerit nigri de die erunt visus acuti. pro-
 pter lumen et huiusmodi in organo visus ag-
 gregatiōem. de nocte vero erunt obtusi. qz
 lumen noctis est debile et huiusmodi noctur-
 nus naturaliter est grauioris motus. ut
 dicit aresto. Oculi vero glauci e contrario
 de die debilis est. de nocte vero fortis. qz
 cum materia glaucitatis ex se sit lucida
 adiuncta luci diurne multum disgregat.
 et ideo in actum videndi manente luce spi-
 ritus visibilis debilitatur. de nocte vero
 spiritus visibili in oculo coadunato. clarita-
 te intra humorem paucum contenta. nondum
 recedente permanet in oculo potentia vi-
 dendi et inter obscura aliquid iudican-
 di. ut patet in mulieribus. Itē considerat
 per partem circumstantium dispositiōem sicut
 ex ciliis et supraliis. qz si fuerint cilia cor-
 ruptoria intus carnosum et huiusmodi superfluo re-
 plera visum impediunt. qz huiusmodi cilia ae-
 rem grossum propter puritatem sui motus
 non intercedunt. Dicitur etiam li. i. Si la-
 crimalis quod sequitur ad angulum oculi fuerit
 ut multe carnositatis sic accidit oculis
 mulieribus signat astutiam et formatio mala.
 Alias proprietates oculi que supra in
 tractatu de sensu visus. Et hec de oculi
 compositione et effectu dicta sufficiunt
 ant.

Capitulum VII.

De pupilla.

Pupilla secundum philosophum li. xij. c. ij. est me-
 dius punctus oculi ubi est vis
 videndi in quo quod pue ymagines videtur
 pupilla appellatur. pupilli ei pupilli ap-
 pellantur. Vocatur autem pupilla eo quod pu-
 ra sit et impolluta ut puella. Dicunt autem
 philosophi easdem pupillas que videmur oculi
 per triduum morituros non habere quibus si visus
 certa despatio est. Habet autem circa se quon-
 dam circum qui coram nastris quo discernen-
 te per nigredinem albe partes oculi. a pupilla
 separantur. Nec corona rotunditate sui
 ornat ambitum pupille et in ipsa consistit
 maxima oculi pulcritudo. huiusmodi yfido.

Sicut autem dicit haly. pupilla est in qua formatur imagines eorum que videntur in oculo. Omnia autem que sunt in oculo ex tunica et humoribus aut sunt iuuantia pupillam aut ei sunt inuentia. et ideo sedet in medio omnium ut regina. Parua siquidem est pupilla in quantitate. maxima tamen est inter omnia membra in virtute et ideo maxima. sicut minima apprehendit interiorius a spiritu de cerebro veniente exteriorius vero a lumine imutatur. Unum mediante luce rei obiecte spiritum in se recipit et receptam ante iudicio transmittit. Nam a singulis partibus rei visae procedunt linee que faciunt pyramidem. cuius conus est in pupilla et basis in re visa sicut supra de visu est ostensum. quere ibi. Nec pupilla omnium colorum et figurarum rebus superficie exprimentium est distinctio et diuicatio. In medijs coloribus et figuris siue formis telecratur. Corripitur autem in extremis aut saltem propter discouenientiam contrahitur ut dicit philosophus. Item omnia que extra ipsam si bi sunt obiecta videt per diuicatio. se ipsam autem nunquam videt per lineas rectas super quas venit spiritus rei visae ad visum. Sed quando se videt. hoc accidit per radios reflexionem. scilicet quando primo multiplicatur spiritus rei a se visae ad speculum et a speculo fit reflexio ad visum. sicut dicit autor perspective Et ideo forsitan spiritus visibilis in aspectu speculi delectatur. quia per radios reflexionem que in se reuertitur fortificatur et quodammodo rotatur. Item pupilla omnia sub angulo apprehendit. quia siue radij a pupilla exeant ad rem visam siue a re visa ad pupillam redeant spiritus in pupille medio siue centro tantum in cono angulariter vniuntur. Nam angulus duarum linearum alterius est tractus et ideo quia omnes linee per quas formatur visus vniuntur. et quasi angulatur in pupille cono. et ideo bene et proprie dicitur a philosopho quod oculus omnia videt sub angulo. Item in omnes partes corporis est maxime sensibilis. et propter nobilitatem siue complexionem maxime est passibilis. Et ideo citissime leditur. sed difficillime reparatur. Et ideo dedit ei natura defendendi tunicas et cooptoria. ut sic resistat facilius causis interni vel externi inferentibus lesionem. De his autem oculi et pupille passionibus quere infra in tra-

ctatu speciali libro. vi.

Capitulum. VIII

De cilijs.

Cilia sunt oculorum tegmina a celando sic dicta eo quod oculos tegant et celent tuta custodia. ut dicit yfido. li. xi. c. ij. Sunt autem cilia in substantia nervosa et tenui propter facilitatem motus. quia suo motu continuo aerem intercident. et sic a lesione aeris externi custodiunt oculos et defendunt. Nec cilia palpebre dicuntur. quia palpitando spiritus mouetur. assidue enim ad invicem concurrunt ut assiduo motu reficiant obtutu. ut dicit yfido. sunt minute palpebre villis pilorum ut apris oculi si quid incidit vel etiam occurrerit repellatur et inuolutis ipsis securius et quietius dormiatur. Item ut aerem mediocriter intercicendo mitiget et sic visum serenum custodiant et conseruent hucusque yfido. c. ij. supradicto. Similiter autem palpebre habent pilos non omnino rectos. sed in extremitatibus mediocriter reflexos. et hoc adiuuenit natura ut abili se claudant et fortius si quod impedimentum occurreret ei efficaciter obuiarent. Item hec cilia in crescendo determinata habent quantitatem a natura. et ideo eorum piluli non se extendunt nec crescunt ut capilli sed determinata proportionem habent. Et ideo bene constat. palpebre non sunt molles nec porrose. sed potius dure ut pili crescentes sint duri et reflexi. et non nimis in crescendo se extendant sicut herba crescens in terra dura modica fit et erecta et non illa que in terra molli. Has palpebras et cilia fecit natura ut essent corpori ornamenta et oculis iuuamta. Unum dicit aristoteles. li. xij. quod omne animal generans solus habet pilos in palpebris et omne animal quadrupes claudit oculum per palpebra superiorem. Quis autem habet loco palpebre quoddam cooptorium ad custodiam sensus visus. et claudit oculum per telam quadam appropriatam extremitatibus oculorum. et quia natura oculi est aquea et humida. ideo indiget tali custodia. Item omnis animal claudit oculum palpebra inferiori. Item omne animal carens palpebris est

debilis visus, vt patet in piscibus / lepo-
nibus ⁊ hmoi, vt dicit Arest. li. iij. ⁊c.

Capitulum. IX

De supercilioꝝ proprietatibus.

Supercilia sunt dicta eo q̄ alijs
sunt supra posita que iō piloz
multitudie sunt reſta vt sint oculis in-
uamta ad repellendū hūorem ⁊ sudore
de capite influentē. Inter ciliū x̄o est il-
lud mediū spaciū qd̄ est inter supercilia
sine pilis, vt di. yfido. li. xi. Sunt at̄ sup-
cilia alioꝝ inuamta fm̄ cōstan. ne qd̄
nocuum extrinsecus adueniat phibētia
sunt ⁊ honestātia qz nullus sine eoz p̄i-
tia decoratur. Dicit at̄ supercilia quādā
vim latere passionū aſe indicatiua fm̄
aresto. qz cum fuerint supercilia recta sic
linee p̄tendūt femineā mollicie vel aſe
leuitatez. Itē supercilia remissa ⁊ nimis
pressa vel tēpſa signāt inuidiū. sic dicit
aresto. li. i. Item supercilia eleuata ⁊ i pi-
lis spissa anōſitate p̄tendunt. tēpaup̄-
rata x̄o a pilis ⁊ oblonga timiditatem.
Item si fuerint spissa ⁊ lōgi pili visum
quodāmo obſcuratiua excessum caloris
signant. Item si fuerint multe carnis ⁊
pauce pilositatis sensum durz signant ⁊
obtulum ⁊ frigiditatem in mēbris p̄i-
cipalibus dñantem. Itē si fuerit pilis
spoliata aut interiorē signāt sanguinis
corruptionē. vt patet i leprosis aut na-
turalis hūoris cōsumptōz. vt in ethiō
et similib. aut meatuū ⁊ viāz humorū
opulatōem vt patet i castrat. Et dicit
crescere circa senectutē intm̄ q̄ visu im-
pediūt nisi rescindātur. vt di. arest. li. iij.
Item dicit idē li. iij. in frequentantib. coi-
tum nimis cadunt pili supercilioꝝ vel al-
tescunt. qd̄ quidē accidit p̄ humiditatis
cōsumptōem ⁊ p̄ defectum virtutis
⁊ p̄ter frigiditatis cerebri augmētatiō-
nem. nā nimia siccitas caliditatem gene-
rat. supabundās x̄o frigiditas canicie
introducitur sicut supra dictum est.

Capitulum. X

De fronte

Rons ab oculoz foraminib. est
nosata vt di. yfido. Nec ei quan-

dam animi imaginatiōem ⁊ iudiciū mē-
tis sua specie exprimit dū leta vel tristis
est. Scōm at̄ vitatez essentialē frōs est
vt di. cōstan. os semicirculare nec mul-
tū durz nec multū molle / qd̄ iō fuit ne-
cessariū vt esset t̄pamentū ne lederetur
vicinitas oculoz. pelle at̄ extrinseca tu-
ta est ad sui d̄fensiōem ad alioꝝ orgāoz
sensibiliū d̄tinuatōem. ⁊ ad totū caput
decoratiōem. Totū enī aialis virtuositas
potissime in frōte lucet. Frōs ei vt dic-
tibus sedes est verecundie ⁊ honoris. et
hoc qd̄em est p̄ vicinitatē imaginatiōis
virtutis. cui⁹ virtute tristitia vel leta de cetera
vel indecentia rōnis iudicio subito de-
ferunt vbi vtiqz discernitur. Frōs ita
qz oim̄ neruoz a cerebro descendētium ad
sensum p̄ficiendū quodāmo turris est
⁊ defensaculū. infra cui⁹ ⁊ canitatem descē-
dit nerui ad oīa instrumta sensuū infe-
rioroz quo misterio de oībz obiectis sen-
suum apud rōnis domiciliū fit iudiciū
An fm̄ Breg. Frōs ē dignissima ps ca-
piris exterioris vbi imprimē caracteris
signū. s. signū iusticie ⁊ salutis vt signa-
culum crucis qd̄ quondā erat supplicii
mō locum habet in frontib. impatorz.
Frōs igitur bñ disposita oīa p̄dicta ma-
nifestat. s. si fuerit a mediocritate dege-
nerās alia fm̄ p̄m p̄noscit ⁊ figurat
Dicit ei arest. li. i. qñ frōs fuerit ma-
gna designat ponderositatē declinantem
ad stulticiā. ⁊ qñ fit int̄ mediocritatem
pua signat bonitatem virtutis. Sed qñ ni-
mis eleuatur ⁊ qñ in superficie rotunda-
tur excessum signat colere ⁊ tales sepe
dispositi sunt ad colericas passioes. sic
ad frenesim ⁊ furorem Frōs at̄ resp̄cū
alioꝝ membror. faciei modice est carno-
sitas ⁊ pinguedis. cui⁹ cā est fm̄ Ha-
ly ⁊ Arest. qz carnositas ⁊ pinguedis
supfluitas impedit intellectū. Et iō nimia
carnositas in fronte cum qdā relucētia
et extensiōe cutis signum est corruptio-
nis. vt patet s in leprosis. Item nimia
frontis attenuatio et supficialis pellis
corrugatio interiorē ⁊ designat cerebri
defectum ⁊ humoris substantialis fina-
lem cōsumptōem. vt patet in antiq̄s
senio vel morbo lōgissimo t̄pe maniq̄.

Capitulum. XI.

De tympanibus.

Tympanus vel tympana dicuntur illa capituli membra ad dexteram sinistramque capitis adiacentia que sic dicuntur, quia sui mobilitate continua que intervallis tempore immutatur, ut dicitur Aristoteles, li. vi. c. ij. Sunt autem tympana secundum Constantinum ossa utrimque posita, in lateribus oculorum constituta, que quidem aliquantulum sunt mollia et nervosa, et sic sunt necessaria propter sensum et motum oculorum perficiendum. Nam per tympana ad instrumenta sensuum mediantibus nervis spiritus animalis deferretur, et per eadem secundum anatomiam spiritus vitalis per quas arterias a corde ad cerebrum remittuntur. Unde propter nervorum sensibilibus et propter arteriarum venarumque pulsationem in loco tympanorum colligantia, tympana sunt passibilia et facilliora ad lesionem, unde animal percussum in loco tympanorum de facili moritur, quia sic dicitur Aristoteles, li. vi. percussio que cadit super ossa tympanorum mortalis est, quia si in eis contingit vulnus, aliam periclitatur. Et sic accidit quia humor que est in tympanibus cito erit propter tenuitatem ossium, et tympana citius canescunt propter humoris paucitatem et siccitatem in eis dominantem, et propter convertibilitatem ad naturam frigiditatis. Item tympana interius villosa sunt aliquantulum, unde humoris a cerebro venientem recipiunt et somnum oculis inducunt. Et si illi villi fuerint compressi per eliquationem contenti humoris oculos lacrimare faciunt.

Capitulum. XII.

De auribus.

Auris est instrumentum auditus, et est dicta auris a vocabulo hauriedis, aut quia greci ipsam vocem audensidem vocant, unde dicitur aures que si aures, vox enim repercussa per earum amfractus sonum facit, quo sensum excipiunt auditendi. Summa auris pericula dicitur pinacula. Pinum enim antiqui acutum vocant. Hec Aristoteles. Est autem auris proprie quedam substantia cartilaginea que duabus caulibus sunt necessaria, defendit enim ne quid no-

cium in auditu cadat sicut oculos defendunt cilia, preterea auditu adiuvant. Nam vox percussa aeris cum venerit ad cartilagineum ibi fortiter coadunatur, unde intrat foramina que sunt auditus propria instrumenta. Sunt autem hec foramina in petroso osse constituta in quibus nervi descendentes a cerebro sunt infixa, sensum et motum auribus deferentes, et mutationem vocis a foraminibus receptam iudicio anime deferentes, et sunt hec foramina sicut torcular transuersa, et hoc ne frigidus aer nimis cito intret, et interiores panniculos siue nervos ledat, et ne aliquid nocivum incidat que auditus impediatur instrumentum, ut dicitur in pantegni, li. iij. ca. xv. patitur auris multiplex, quia aliquando ex apostemate auree existente vni et sanies egreditur ab aure. Item ex vermibus foramen ab extrinseco intratum vel ex putridis humoribus intrinsece nascuntur quorum signum est puritigo intra auriculas et titillatio, et sentitur eorum motio. Item et superflua carne atque verruca patitur auricula que mali humoris res in ea adunantur. Item patitur et mala dispositio nervi auree ingredientis, sicut patitur in sonitu et tinnitu, et huiusmodi que contingunt ex ventositate in panniculis cerebri se claudente in parte nervi auricularis. Item patitur ex grossis humoribus illic se moventibus, et tunc sentitur gravitas capitis cum sonitu et tinnitu. Item deficit auditus ex defectu virtutis audibilis vel ex extractione nervi sensibilis sicut in senibus contingere consuevit. Item aliquando fit surditas cum puer preceatur in utero que natura negligit instrumentum auditus perficere, et hoc est propter sui defectum vel propter materiam quam invenit sibi natura inobedientem. Item patitur ex acuta egritudine cum colerici humores ad cerebrum ascendentes auditum impediunt, hos adjuvat si per digestionem colera purgetur. Unde dicitur in amphibolis. Surdis si solutio colerica supervenerit surditatem tollit, hucusque constat. Item dicitur Aristoteles, li. xij. instrumentum auditus plenus est spiritu naturali, quia sic spiritus naturalis facit in venis motum pulsatilem, sic in aure facit virtutem auditus, et propter hoc addiscuntur res per sensum auditus.

Et dicitur ibi q̄ creatio auris fuit manifesta tela et continens fuit tenuis. et hoc propter subtilitatem auditus ipsius. Debilitat autem auditus in tympano huiusmodi completionis. et precipue in frequentibus coeuntibus et propter perturbationem spiritum qui perficit auditum. Nam ut dicit idem Arest. frequens nimis coitus corpori et cordi nocet. idem dicit hali. Item secundum arest. li. xij. in rationali animali aures ponuntur naturaliter in medio capitis rotundi. quia auris non in una parte recte sed potius vndique vocis et sonorum differentias comprehendit. In animalibus vero quadrupedibus qui caput habent inclinatum ad terram et non sunt eleuati. corporis sunt aures in superiori parte capitis. ut patet in lobis asinis et equis. et motus auricularum huiusmodi animalium sunt multi propter eleuationes sui loci. et quia multum mouetur in partes diuersas. recipiunt sonum repercussione multa. Item idem Aresto. ibidem nullum animal ouans habet auriculas expressas. nihilominus tamen habent talia animalia quasdam vias occultas. et etiam volatilia carent auribus exterioribus. habent tamen foramen medium et viam apertam per quam auditus perfectissime celebratur. Item homo inter omnia animalia habet aures minus mobiles et etiam secundum dimensionem situs breuiores. sed ad audiendum maxime sunt efficaces ut dicitur li. i. et hoc est propter bonitatem completionis. Ubi quoniam nimis est excessus in auribus hominis in magnitudine alijs signis concurrentibus signum est stoliditatis et tarditatis intellectus ut dicit aristoteles.

Capitulum. XIII

De naso.

Nasus est instrumentum olfactus secundum Aristoteli a naribus autem dicitur nasus. Nares autem ita sic vocantur. quia per eas odorifera et spiritualia quasi odoramus et interfectum et odoriferum discernamus. unde quia odorifera nobis per eas manant. nares dicuntur sicut per os in scij et rudes ac in experti ignari. quasi sine nare dicitur. Nasus autem duo habet foramina secundum Aristoteli. que per quendam substantiam cartilaginosa adinueniuntur sunt distincta. Et horum foraminum vni ad concavitatem palati tendit.

alterum superius ad pelliculas cerebri vadit ut aere attrahat cerebro et deferat ipsis naribus spiritum analem et ad sensum odoratus perficiendum adducat. primum foramen fuit necessarium ad eiciendas superfluitates a cerebro venientes aliud ad spiritum attrahendum et odoratum perficiendum. Sunt tamen propria instrumenta odoratus due caruncule que dependunt a naribus per modum mamillarum. que primo aerem attractum in se recipiunt. Deinde ad interiorum partem cerebri transmittunt. Istis autem carunculis subseruiunt nares exteriores aerem. scilicet attrahendo et intra se includendo et subtilizando. ut tanto facilius et perfectius immutetur in organum odoratus. Huiusmodi enim a cerebro veniens illa duo vbera nasi subintrat et eis animales spiritus administat. ut dicit Constantinus. Fumus igitur mediante aere per nasum attractus spiritum animalium se associat. qui immutatus illam immutationem in cerebro anime iudicio reperit. Nasus igitur secundum Constantinum fuit necessarius ad aerem temperate attrahendum ad cerebrum per sua emictoria expurgandum. ad calorem in natum in ventriculis cerebri temperandum. necnon ad discernendum fumum a quacumque substantia resolutum redolentem suauiter aut fetentem. Et ita secundum aristotelem li. xij. sensus olfactus est diuinus sicut sensus auditus. et si ita non esset non faceret opus proportionatum et sensus olfactus non esset nisi propter attractiorem aeris in animali habente nasum. Et hoc membris scilicet nasus in medio est. scilicet anteriori parte capitis. Et propter hoc posuit natura nasum in medio trium instrumentorum sensibilium quasi trutinam positam propter motum anhelitus alijs sensibus necessarium. Recollige igitur breuiter ex predictis quod nasus est membrum siue organum officinale aeris attractiui et missiui inter odores discretiui. grossas superfluitatum cerebri purgatiui spirituum animalium ministratiui per attractionem aeris pulmonis dilatatiui et restrictiui. Et ideo secundum Aristoteli. nares posite sunt ex transuerso et non ex opposito pulmonum. ut si frigidus aer quicquid subeat pulmonem subito non ledat si quid cum aere sic puluis vel quodcumque aliud

intrauerit pulmoni? obesse non possit. Est etiã nasus vt dicit Brezo. sup can-
tica faciei maximũ ornamẽtũ. itaq; ei?
carẽna tota facies residua rebonestat.
Debet autẽ dispositio nasi esse mediocris
ita q; in longitudine. latitudine. altitu-
dine modũ debitum nõ excedat. Nam
si nares fuerint nimis tenues vel late
m̃lti aeris attractione ferocitate ale p̃
tẽdũt 7 m̃tẽ indignatẽ. Ex dispositõib;
em̃ m̃broz corpis sumunt p̃nostica iu-
dicia de affectõibus mentis. sicut dicit in
principio phisonomie. Nam accidentia
mentis sepe imutãtur fm̃ accidentia cor-
poris sicut vinũ albu ex vitro rubeo qñ
infunditur. colorẽ strahit et ruforẽ. Et
iõ mediocritas dispositiõis mediocrita-
tem designat bonitatis. sicut dicit pbus
in libro suo in principio Impeditur at-
nasus in suo effectu. sicut di. Galien? su-
per p̃nostica ibi. Nares acuti oculi cõ-
caui 7c. p̃pter vehementiã caloris hũidi-
tatem plumentã. vñ 7 acuiũr nares 7 p̃-
fundãtur oculi i acutis. 7 est signũ mor-
tis. et accidit idẽ narib? sicut dicit Ga-
lien? qñ calor naturalis est rebilis q; nõ
potest se expandere ad extrema. 7 iõ p̃se
quitur q; sp̃s 7 sanguis non decurrunt
ad extrema. Et iõ p̃opt̃ frigiditatem
mortificantẽ stringuntur m̃ebra 7 cor
alteratur 7 accidit acumen nariũ. qd̃ ẽ
signum pessimũ 7 mortiferũ in patiẽtib;
acutam. Item impeditur nasus. vt dicit
Constant. li. ix. c. xv. aliqui ex mala cere-
bri dispositione. aliqui ex nervi odorabi-
lis opulãtõẽ. aliquando ex humorũ fetido-
rum 7 corruptoz in carunculis narium
repletiõẽ. qñq; ex carnis sup̃stue corru-
pte in foraminib; nasi generatiõẽ. vt p̃
in poliposis 7 leprosis. 7 hec lesio non so-
lum ledit olfactũ. verum etiã facit mino-
ratiõẽ vocis. Aliqui patitur ex nimio
fluru humoris in ventriculis cerebri de-
fluentis. 7 hoc vel ex caloris dissolutiõẽ
vel ex frigiditatis nimia constrictione
sicut p̃ sept? in catarro. Aliquando ex
nimia repletiõẽ 7 acumine sanguinis
ora vna; nasi apientis. vnde de nari-
bus fluit sanguis. tñ fluit? maxime per
nares in multis egritudibus causa est

dissolutiõis morbi 7 certum iudiciũ cõ-
ualescentie 7 salutis. vt patet in acutis
febribus q; p fluxum sanguis narius se-
pius terminantur. Et in amphozis. dicit
Gulieri deficientib; m̃struis sangui-
nem ex narib? fluere est bonum.

Capitulũ. XIII.

De genis.

Ene sunt inferiores oculorum
ptes vñ parte inchoãtur. vt di-
cit yfio. li. xi. c. ij. Genos em̃ grece bar-
ba dicitur. eedem eni ptes dicitur maxille
que p̃ diminiõem a malis sunt dicte
Male autẽ sic eminentes dicuntur oculi
li ptes ad eoz p̃tectiõem sup̃posite. vo-
cate aut sunt male siue q; i rotunditate
p̃minent infra oculos quã greci mala
appellant. siue q; sunt supra maxillas
vñ 7 a malis diminiõẽ dicuntur ma-
xille sicut a palo parillus. vt dicit yfio.
Sunt aut maxille siue gene fm̃ Lõstã.
ex nervis et ossib? interi? cõposite 7 har-
ossa craneo cerebri sunt cõiuncta. Que
ideo de varijs 7 multũ frustulis compo-
sita sunt. ne alia lederentur si vnũ aliqd̃
pateretur. Exteri? aut sunt calide 7 car-
nose vt frigiditatem ossium 7 cartilagi-
num aurũ 7 narium temperarẽt vt ori-
ganis sensibilib? libryndicã adiacẽtib?
suo calore fomentũ administrarẽt. Et
ideo maxille oculis sup̃ponũtur ad eoz
p̃tectiõem. In medio sensũ sunt posi-
te. p̃pter nutriti administratiõẽ. cali-
de sunt 7 neruose p̃opt̃ frigiditatis in-
strumentozum sensuum mitigatiõẽ.
Laudide sunt et rubicunde p̃opt̃ or-
natum? faciei et vultus cõpositionem.
Maxima enim pulcritudo hominis re-
sultat i genis 7 maxillis. maxime sicut
dicit Constantin? maxille potissime ho-
minis ostendũt complexiõẽ. que si fue-
rint multũ rubicunde mixte cũ tempe-
rata albedine et in substãtia non nimis
crasse. sed mediocriter carnose. calidã
et humidã p̃tendunt complexiõẽ
et ipsius temperamẽtum. Si vero fue-
rint in colore albide sine alicui? rubedi-
nis admixtiõẽ 7 i substãtia pigres mol-
les 7 fluide frigidat 7 hũiditatẽ ostendũt

excessum. si vero fusce in colore aut citri-
ne. in substantia aut tenues et macilente
dominū designant siccitatis nimie et ca-
loris vt patz in colericis. Si vero fuerint
quasi liuide in colore et in substantia a car-
nibus de paupate excessum signat frigiditatis
et siccitatis sicut in melancholicis videri
potest/nec solū declarant complexionum
diuersitatem. verū etiā animi et affectio-
num notificat qualitatem. Nam secundum animi affectio-
nes ex subito timore vel gaudio palles-
cunt vel rubescunt subito. vt dicit Con-
stantinus.

Capitulum. xv.

De barba.

Barba vt dicit Constantinus fa-
ciei viri est ornamentū. vñ ap-
parens et cooperiens maxillas
in vna parte est ad ornamentū/ in alia
ad maxillarū adiutorū sine famulātū.
Nam sua villositate nervos maxillares
tuetur a nimia aeris frigiditate. et ideo
maxillarū est necessarium tegmētum.
Barba vigoris et caloris naturalis est
indicium. Et hoc est causa quare vir et non
mulier barbescit quia masculi feminis
naturaliter sunt calidiores. et ideo in ma-
tribus sumus qui pilorum est materia magis
augmentatur. que quia natura non suffi-
ciebat consumere expulit per duo loca
scilicet per caput et per barbam. vnde ac-
cidit aliquando in mulieribus calide et hu-
mide complexionis que videntur barbesce-
re. Et e contrario fit in masculis frigidis
et siccis que barbescunt parū. Unde et in
eunuchis non crescit barba. quia perdid-
erunt illa membra calidiora que calidis
humoris et sumi qui pilorum est materia
sunt generatiua. Ex quo patet que bar-
be spissitudo caloris et humoris substan-
tialis ac vigoris est indicium et differen-
tie sexus certum experimentū. Item in
pueris non crescit barba quia paruum
calidi sunt et humidum. quia fumosa superfluitas
que pilorum et capillorum est materia. tran-
sit in augmentum et nutrimentum puerorum.
Hucusque constat. secundum vero Arestum. li-
bro. xix. pili barbe sicut et capilli in sua
dispositione representant qualitates vapo-

ris ex quo generantur. quoniam si fuerit hu-
mor calidus fumosus et siccus. erunt pili
barbe sicut capilli crispi reflexi et inuo-
luti. Et hoc accidit quia per duas vias va-
dunt strarias. quia pars terrestris mouet
tur ad partes inferiores/et calor mouet
ad partes superiores. et sic inuoluntur pi-
li/et erunt pili crispi propter debilitatem suam
Et hoc accidit propter paucitatem humidi-
tatis et multitudinem partis terrestris.
Vñ ex intenso calore corrugatur et in-
uoluntur. Si vero fuerit vapor multum
humidus/erunt pili lenes et longi. Nam
humor decurrit lubricando donec per-
ueniat ad pilos. et propter hoc pili et bar-
be eorum qui morantur in tracia sunt lenes.
Nam eorum complexio est humida. et aer
continentes eos est humidus. E contrario
accidit in hominibus cerebri sicci humido et
hiantibus in regionibus calidis propter siccitatem
aeris continentis. Item alteratur
color pilorum barbe secundum etatis varietates.
et ideo canescit barba. in senectute propter
debilitatem caloris et abundantiam frigidita-
tis. Desiunt autem quicquid pili barbe pro-
pter caloris et humoris interceptionem vt
in castratis. quandoque ex corruptione humo-
ris. vt patet in leprosis. Nam sicut dicit
idem Arestus. Casus pilorum similis est
foliorum arborum. et causa istius est dimi-
nutio humoris calidi et pinguis. Et ideo
non fluunt folia arborum in quibus est humor
pinguis. Hucusque Arestus. libro. xix.

Capitulum. xvi.

De mandibulis.

Mandibule a manducando sunt
dicitur dicit Arestus libro. xi.
Mandibularum autem quedam
est superior in qua dentes superiores infi-
gunt. quedam inferior in qua dentes infer-
iores radicantur. Et est proprium man-
dibule superioris que in omni animali fixa
est et immobilis excepto centeaculo. id
est cocodrillo qui mouet mandibulam su-
periore contra naturam omnium animalium
et fixam et immobilē tenet in inferiore
vt dicit Arestus. libro. iij. Sunt autem
mandibule ex diuersis et duris ossibus com-
posite. nervis et lacertis varijs conne-

Liber Quintus

Et hoc fuit necessarium propter motus continuitatem et aptitudinem clausuram necessitatem ut dicit Constan. Sunt enim quasi due mole continue ad coterendum et molendum cibum se mouentes. non toti corpori nutrimentum mandibule subministrant. Mandibule autem quibusdam partibus carnosas et nervosis que gingivae dicuntur circumsuntur undique et velantur et hoc propter fortiores dentes in maxillarum fundamentis radicacionem. et propter nutrimenti nervis dentium administrationem et frigiditatis dentium moderacionem. Et dicitur gingivae ut dicit Galenus a dentibus gignendis. quia in eis dentes gignuntur et nutriuntur. Facit enim sunt ad ceteros dentes pariter et necessitate ne nudi horrore potius existerent quam de coram pelliculis labiorum circumsuntur. quod fecit natura ut rantes quam maxillas non solum intrinsecus inuarent. verum a lesione extrinseca defenserent. contingit gingivae corripitur in animalibus aliquando ex negligentia quandoque ex putridis humoribus inficitur et corripitur et tunc diversas inferunt molestias et passiones. ut fetorem dentium casum vel relaxacionem.

Capitulum XVII.

De labijs.

Labia secundum Galenum a latendo sunt dicta. quod autem superius est labium dicitur quod vero inferius est labrum nuncupatur. Sunt autem labia necessaria secundum Constan. quod dentes mununt atque tegunt. Sunt etiam nervosa et ex diversis lacertis composita ut sic ad sensum et motum essent habiliora. Nam ad vocis formatioem necessario se apiunt vel claudunt. quod illis abscissis vel per aliquam operationem vel contradiccionem aliam impeditis. verba perfecte non possunt formari. Item labia mollia sunt et carnosa et hoc propter duriciem dentium temperamentum fuit necessarium. Dentes igitur et eorum nervi cum ex natura sint frigidi nimis lederentur aeri frigido. expositi si non labiorum tegmine tuerentur. Item labiorum extrema sunt rubicunda. quod accidit secundum Constan. propter calidum sanguinem quod recipit quodammodo

do roseam qualitate. unde rubeo labiorum signum est puritatis complexionalis et imputationis turbati sanguinis et interioris virtutis sicut e converso labiorum lividitas signum est defectus virtutis et caloris naturalis. Item labia tenuia sunt in substantia et subtilia ut sint flexibiliora ad motum et habiliora ad aere immittendum et intercidendum ne subito attractus interioribus sua frigiditate inferat lesiones et ideo labia aeri frigido se opponunt et ipsum recipiendo deputatum reddunt ut sua viuis et utilius ad interiora attrahantur hoc omnia secundum Constan. Cosimiles proprietates narrat Aristoteles. li. xij. circa finem ubi dicit. Labia hominis mollia sunt et carnosa et separari possunt propter salutem et custodiam dentium et ut conveniant ad exitum sermonis. unde et labia duplicem habent usum. sicut et lingua cuius creatio est ad gustandum humidum et ad sermonem preferendum sicut idem expresse dicit Aristoteles. et ideo oportet quod labia sint humida. quod si creatio lingue non esset talis dispositio ad labia non posset lingua perungere ad dicendos multos modos literarum quoniam quedam ex eis dicuntur per percussione lingue et etiam quedam per conjunctionem labiorum. et ideo necessaria fuit labiorum creatio ut optima esset nature operatio. et propter hoc fuit caro hominis valde mollis quoniam homo est boni sensus tactus scilicet et gustus magis quam alia animalia. hoc omnia Aristoteles. li. xij. Recollige igitur quod labia sunt tegmina dentium custoditio. nam mollicie sua duriciem dentium temperant. vocis articulate et literalis formatio. aeris frigidi vel calidi interceptio. sua rubicunditate vel humiditate defecus vel vigoris designatio. virtutis interpretatio propria organa passionum anime scilicet odii et amicitie doloris vel tristitiae expressiva. unde dicitur quod tremor labiorum in febri et acutis morbis mortem prendit ut dicitur in pronosticis. Et hec de labijs sufficiant.

Capitulum XVIII.

De mento.

Entum est dictum quasi mandibularum fundamentum eo quod inde oriuntur. ut dicit Galenus. Denti autem

vt dicit Constan. duo sunt ossa et ipsa iuncta sunt in medio vbi dentes subtriliores firmatur quadrupli atq; pares. Hinc ossa extremas duas h3 furculas vna est acuta cuius acumē quoddā ligamen inserit qđ ligamē a latere temporis prendit p quod etiā et bucca clauditur et aperitur. Altera vō furcula grossa ē et rotunda cui rotunditate mentū fit mobile vt dicit Consta. qz hoc membrū fuit necessariū ppter originē mandibular et dentū inferior radicōem et ppter voluntariā aeris clausurā et apertōnē. fuit etiā cōueniens ppter faciei cōplexionē et pfectā ipsi vultus cōsummatōez qđ si fuerit p ortionatū frontī rotam honestat facie et decorat hęc ossia dicit Constan. In mento autē animalis maxima est fortitudo ppter ossis duriciē et neruoz cōpaginatōem. et ppter fortē tentū radicatōem. et iō bruta animalia se tangi p mentū de facili nō pmittunt. nā mento cōfracto tota eoz ferocitas qđsi armis p ditis enervat. vt pr. 1. Regū. xvij. vbi dicitur Confrēgit dauid mentū vni et eruit ouem de ore ei. et. Homis vero mentū ptractari amoris et fidei indicium est. ij. Regū. xvi. Tenuit ioab mentū ama se quasi voscilans eum. et.

Capitulum. XIX.

De ore.

● Sest dictū et eo qđ p ipm qua si p ostium alios immittit et spurū foris eijam vel eo quasi de ostio sermones egreditur. vt dicit Jh. Os etiā. vt dicit idē anime nūcius est qz illud ore exprimitur qđ prius in mēte cōcepimus. Est aut os vt di. Sre go. multis circūseptū custodijs sez dentibz et labijs vt tot intermedijs mēs prius discernat qđ proferat siue dicat vt prius verbū trāseat p lūmā qđ p linguā. Fuit aut oris institumētū necessarium fm Consta. ppter nutrimentū susceptiōnē. nullū enim membrū in animalī nutrimentū nisi prius nutrimentū in ore recipitur. Os ei prius cibum recipit et masti cando et immutādo aprū digestioni stomacho trāsmittit. et ppter hoc natura

fecit os humidū intrinsecus vt cibi ficaras eius humiditate facilius imuet. Fecit etiā os neruosum et mediocrit̄ durit̄ et cōcauum. Aretuosum vt saprositas cibi facilius sentiret. durū ne cibi aspitate ledere nec nimis factū est durū. sed mediocriter ne nimia duricia sensuualitas gustus impediret. Concauū autem et rotundū fuit intrinsecus vt cib⁹ assumptus hincinde facili⁹ moueret et p dentes sine impedimēto spūs trāsduceret. Itē necessariū est os ppter aeris et spirit⁹ attractōem aer enī attractus p os in ipius cōcauitate immutat depurat et subtiliat et sic ad cordis refrigeratiōem per cannale pulmonis trāsmittit sine cui⁹ refrigerio cor pre nimij calozis incēdio vteret et destrueret. Itē necessariū est ppter vocis informatōez. ad hoc enī est palati oris cōcauū vt ple. et. lique moueret facilius et ad vocē formāda expedite eleuaretur et tepninet. Itē vtile est ad grossarū supfluitatū a cerebro et pulmone veniētū crebrā eiectōem qđto p ostium oris eiectis vitalis spūs i corde et animalis in cerebro suas cōplent actōnes expeditus. Itē vtile est ppter mēbrozū nutritiōnē a supfluis exoneratiōnē qđ ergo stomach⁹ crudis humoribus oneratur. natura p vim expulsiuā operatē p oris ostium expurgat. sicut dicit Consta. et Gal. sup illud ampho. in vob mētibz et purgatiōibz que spōte fiunt si qđ lia oportuit fiant conferūt et bñ ferūt. si vō nō stratiū. Patitur aut os. vt dicit Constan. in viatico. qñq; ex alijs membris sibi vicinis infirmātibz. Patitur autē pustulas vlcera et hmōi ex corruptis humoribz aliū de ad buccā defluētibz. si tulerat ita qđ nigredini attineat et caleat vtleat aut ardeat materia sanguinea est et colerica. si vero multū nigrescat tāto molestius est et timidius ne forsan ad cancrū veniat. Accidūt autē vlcera in ore lactentiū puuloz puenientia ex acumie lactis et a corruptiōe. huculq; Constan. in viatico pticula secunda.

Capitulum vice simum. De tentibus.

Entes fm grecos dicuntur odantes
 d. quasi omnia opposita diuidentes et
 incidentes vt dicit Aristoteles. Et sunt
 dentes fm Constan. quedam plararia in
 ossibus maxillaz et menti quibusdam radici
 bus inserti et sunt in maxillis fm Consta.
 xxij. Sedecim enim in maxillaribus sunt
 positi quorum quatuor in anteriori parte
 pares vocantur et quadrupli. et hi lati sunt et
 acuti in aliores vel preciosiores a medicis
 nuncupantur. ad incisiones cuiuscumque cibi
 sunt apti et quicquid in eis accipitur in ore
 conteritur et mordetur. Sunt iterum duo qui
 canini sunt dicti collaterales quadruples
 et in summitate acuti duris cibis tamen
 molendis apti. Et dicuntur fm Aristoteles. ca
 nini. quia ad similitudinem caninorum consi
 stunt et canes per ipsos ossa rodunt. preci
 siores enim dentes sunt fortiores acuti
 ores et rotundiores. et ideo a quibusdam col
 lumnelle vocantur et quod priores precipere
 non possunt istis tanquam fortioribus ad con
 fringendum tradunt. Sunt et recedentes extra
 quibus parte superioris mandibule que collatera
 les quadruplis hi sunt lati atque grossi. hi
 molares sunt vocati et ad molendum bene
 sunt apti. nam que coacta et contracta sunt
 a prioribus more mole subigunt. vt dicit Aris
 toteles. Sunt quidem in superiori mandibula.
 xvi. dentes. scilicet quatuor quadrupli atque
 pares et duo canini et nouem molares et to
 tidem etiam dentes numero collocantur in
 inferiori mandibula seu in mento. dentes
 igitur quantum ad suum numerum et etiam ad
 officium quadrupharie diuiduntur. quidam
 enim sunt incisivi et hi sunt quatuor. duo
 superiores et duo inferiores que primo aspec
 tu se offerunt. quidam vero sunt pares et
 hi sunt quatuor. duo superiores et duo in
 feriores que alterutrum iuxta incisivos po
 siti mutuo se contingunt. Quidam vero di
 cuntur collaterales seu canini et hi qua
 tuor scilicet duo superiores et duo inferiores
 se mutuo collidentes. quidam vero sunt mo
 lares et hi. xx. scilicet. x. superius et totidem infe
 rius mutuo se tangentes et que ab alijs in
 choata sunt quasi mole continue cocidetes.
 Hi omnes sunt mandibulis radicati
 et quodammodo furcati sed diuersimode
 quia anteriores scilicet quadrupli et pares vnam

habent furculam seu radicem. canini vero mo
 lares tres vel quatuor habere dicuntur.
 vt dicit Constan. Dentium quoque nume
 rum discernit quantitas sexuum. nam in viris
 plures. in feminis pauciores inueniuntur
 vt dicit Constan. et Aristoteles. Distinguntur
 etiam dentes fm processum etatis. quoniam
 sicut dicit Aristoteles. li. ij. quod dentes senum gene
 raliter sunt nigri et non acuti vt patet in
 canibus quorum etas per dentes noscitur quia
 dentes iuuenum sunt albi et acuti. senum ve
 ro e contrario. Excipit tamen Aristoteles. ibi
 dem ab hac generalitate dentes equorum
 quos dicit habere proprium quod precedente
 etate magis albescunt. dicit etiam ibidem
 oportet vti que scire quod animalia que sunt
 multorum dentium et coniunctorum sunt vite
 longioris que vero paucorum sunt dentium
 et separatorum sunt vite breuioris. Item
 dicit ibidem omne animal quadrupes gene
 rans animal sibi simile habet dentes. Item
 homo eicit dentes in iuuetute anterior
 res non molares et hoc contingit forsitan pro
 pter furcularum et radicum debilitatem. mola
 res autem non eicit propter eandem contrariam
 et est generale in alijs animalibus que non
 eiciunt aliquem dentem priusquam alter sibi si
 milis in loco oriatur primus. Item Aris
 toteles. li. xij. Omne animal carens dentibus in
 superiori mandibula est siccatum et terrestris
 nature. omne animal habens dentes in vtraque
 mandibula est pinguetudini simile. Item
 idem li. xiiij. Natura non facit aliquid nisi
 quod melius et perfectius est. et ideo neces
 se est vt materia partis terrestris declinet
 a quibusdam animalibus ad partem superiorem
 scilicet in dentes et culmos prominentes in
 quibusdam in cornua. Et propter hoc non po
 test habere dentes in vtraque mandibula
 animal habens cornua. Item ibidem. li. xvi.
 Solummodo inter alia ossa crescit den
 tes dum remanet animal et hoc est mani
 festum in dentibus super excrecibus et videri
 natibus a locis suis contingit se in
 incem. Et causa incrementi illorum est pro
 pter operationem eorum. Si enim non cresce
 rent consumerentur cito et propter hoc ter
 tur cito dentes animalium comedentium
 multum et carentium dentibus magnis. Et
 propter hoc ingeniata est natura et aggregauit

dentes ad inuicē propter senectutem ⁊
 finem. aliter si vita duraret p̄ millena
 rium sp̄ dentes plures essent q̄ in p̄ia
 creatōne. vñ dicit idē li. ij. dentes q̄ ori
 untur intra gingiua. nō oriūtur in vitis
 ⁊ mulierib⁹ nisi post viginti annos ⁊ for
 te in quibusdā mulierib⁹ post. lx. ⁊ origo
 eoz erit cum maximo dolore. Itē idem.
 li. xij. Dentes acuti oriūtur añ latos
 quoniā dētib⁹ acutis indiget ad ab
 scisiones cibi prius. qz prius est abscede
 re q̄ molere. ideo etiā citius crescūt. qz
 minores sunt / qz origo minoris rei est
 ex calore añ originē rei maioris. Item
 calor etiā lactis facit oriūri dentes cito
 ⁊ ppter hoc est qz pueri lactētes lac cali
 dius nascūtur in eis dentes citi⁹ Item
 idē etiā ibidē. Anteriores dentes nascū
 tur in osse tenui ⁊ etiā rebili propter B
 sunt velocis casus hucusqz aristote. Ad
 hec Consta. in viatico pticula secunda
 Dentū magnū est iuuamentū. et cum
 iuuamēto magnū corpis ornamētū ip
 sorū inq̄ non patientū quoniā in pa
 tiētib⁹ actio corrūpitur. Quozū pas
 sio diuersa est. Cui⁹ diuersitatis ps est
 visui manifesta sicut putredines fetores
 rupture. pforatōnes. mortōes casus. li
 mositates ⁊ similia. ps vero nō apparēs
 est ⁊ occulta. sicut quādo dentes nimius
 dolent ⁊ tamē exteri⁹ sani apparēt. Lau
 sa autē talis doloris sunt humores a ca
 pite descendētes vel a stomacho mediā
 te fumositate ascendētes. vel humores
 acuti in gingiuis ⁊ tūc dolores nimij cū
 saltu ⁊ pulsu sentiūtur propter maliciā
 humorū ⁊ acūmē. Si vero dolor est a ca
 pite grauitas sentit in capite ⁊ dolor. in
 facie rubor ex sanguine vel colera ad ra
 dices dentū descendēte. Si vero fuerit
 a stomacho. dolor sentit in stomacho et
 assidua etuctuatio egredit et erumpit.
 Dentes etiā aliquādo pforātur. aliqñ
 do rumpūtur. aliquādo ex vermibus in
 citrinū viridē seu nigrum colorē mutāt.
 que om̄ia ex corruptis ⁊ pessimis hūori
 bus. ex malis cibis per nervos ad liga
 mentū dentū descendentiū accidere di
 noscitur Dentes etiā aliquādo mouē
 tur ⁊ causa motus humores sunt in den

tū radicibus / qz si sint acuti necesse est
 in dētib⁹ foramina effici ac fetores ⁊
 putredines generari. Qz si vermes fue
 rint in causa dolor maxim⁹ gignitur. qz
 neruū sensibile corrodendo penetrant.
 Obstupescūt etiā dentes ⁊ exacerbātur
 ex hūore acido int⁹. vel extra nervos sen
 sibles inficiēte ⁊ dormitare vidētur ex
 causa nimis frigida sicut ex niue vel gla
 cie nervos dentū cōstringente. Itē den
 tes quādoqz cadūt ex nimia humidita
 te ligamēta dentū relaxante quādoqz
 ex nimia siccitate. vt patz in senib⁹ quo
 rū dentes prop̄ subtractōem humidita
 tatis nutritibilis dilabūtur. Has ⁊ mul
 tas alias dentū recitat Constan. passio
 nes. sed hec sufficiāt Recollige igitur ex
 p̄dictis qz dentes in mādibulis tanq̄ in
 fundamētis p̄p̄is radicātur ex frigidit
 ate domināte albiores ceteris ossibus
 efficiūtur prop̄ sui duriciē ⁊ facili nō
 ledūtur. Substātia enim dentū est ex
 le impassibilis. cū non sit sensibilis. vt
 dicit Constan. vñ tens ruptus nulluz
 dolorē patit. Dicit tamē patiet tolerē
 ppter neruū sensibile qui in ei⁹ radicib⁹
 sepe leditur ⁊ granat. Dentes enī intri
 secus neruis colligātur terminos car
 nis dentes excedūt ⁊ tamē in carne ra
 dicātur nihil intra se nec in se esse pati
 unt. Clausi sunt labijs ne videātur In
 decens est enī cum apparent nisi forsan
 ppter risum. Itē superiores ad inferiores
 reuertūtur ⁊ sibi inuicē mutuo coaptā
 tur ⁊ si inferiores aliquādo moueāt su
 p̄iores tamē fixi et immobiles reperiunt
 Ordinate autē ad inuicē cōponunt. ad
 informatōem articulate vocis maxime
 coopantur toto corpore obsequūtur.

Capitulū vicesi

mumpimū. De lingua.

Lingua a lingendo cibi est di
 lcta. vel qz p̄ eam articularis so
 nus vba ligat. sicut enī plectrū
 corde. sic allidit lingua dentib⁹. vt dicit
 Plido. Est autē lingua instrumentū gu
 stus ⁊ locutōis. vt dicit Consta. ⁊ com
 ponit ⁊ substātia molli carne porosa et
 spongiola Est autē neruosa ppter sensus

et motū porosa vt facili⁹ sapor penetret ad neruū facientē gustū ad quē veniunt multe vene sanguine p'ene. vnde rubicūda est in colore. Nec opatur pāniculis q̄bus spaciū bucce ⁊ palatū induit ⁊ vestit. a supiori pte patet tota. ab inferiori autē pte patet vsq̄ ad ligamēta q̄bus merito est cōnera vñ radices lingue et sensibile nerui q̄bus recipit sensum ⁊ motū a spiritalib⁹ sunt occulti. In q̄bulda autē hominib⁹ vt dicit cōstā. cōtrahit lingua plusq̄ oportet intantū q̄ nec in diuersas ptes mouet vñ oportet incidī ligamēta vt motus p totū bucce spaciū ampliet. Passiones enī multe accidunt lingue vt in substātia ipsi⁹ vel in neruis ad illā veniētibus vñ in viatico cōstan. Lingua animalis pdit motū voluntariū. Vnde vsū amittit fimo nis cuius causa est ex defectu virtutis motiue ex cerebro veniēte vel ex neruo opilato p quē virtus trāsīt aialis. Aliqñ ex apostemate vel ex pustulis in lingua accidunt. Aliqñ sunt ppria vicia in substantia lingue sicut cōplexio mala ex q̄ est sensibilis distemperātia ex nimio calore frigiditate vel humiditate vel siccitate vel apostema vel tumor. ⁊ similia q̄ si lingua videat nimis tumida excessus caloris designat. Si vero alba frigiditate. si mollis humiditate. si sicca ⁊ aspera siccitate. ⁊ oīa talia ligue impediūt vsū vel tollūt in toto vel in pte. Si autē lingua sanā videat nullas habēs maculas loq̄la tamē sit ablata. ex cerebro est defectus vel ex neruis sensibilibus opilatis. Aliqñ est pditio loq̄le ex pdita mente vt in frenesi vel liturgia. Ducuntq̄ Constan. in viatico. alios designat defectus lingue in pantegni. Constā. vbi dicit. accidunt pustule late ⁊ extēte in pellicul exteriorib⁹ lingue sicut accidunt pueris malū lac suggestibus. ⁊ sunt qñq̄ albi qñq̄ nigri coloris. accidit autē apostema lingue. eā nimis magnificans. ⁊ ab ore exire faciēs. ⁊ vocat exiliū lingue. Aliud etiā gen⁹ apostematis ligue est qd̄ rana vocat eo q̄ sicut rana nascit sub lingua ⁊ aufert vsū ligue. ⁊ ita rana muta dicitur ab effectu. Est autē aliud apostema lin-

gue sanguinolentū vñ tota lingua patitur et loq̄la pariter cū gustu impeditur. Et viscosis enī humorib⁹ in lingua tomūatib⁹ sensus gust⁹ corripit ⁊ imutat ita vt dulcia amara ⁊ insipida iudicent ⁊ ecōtrario. vt dicit Gal. Itē Gal. sup amphoz. q̄ accidit lingue balbucies ex nimia humiditate qñ lacetti lingue p nimia humiditate i extremis nequnt dilatari sicut est videre in ebriosis qui balbucit qñ in cerebro humore nimio pfundunt. Vñ dicit ibidē Gal. naturali ter autē balbucietes vel ppter nimiam cerebri humiditatē balbucunt vel ppter lingue humectationē vel prop̄ vtrūq̄. Illa etiā supflua humiditas est causa quare aliq̄ efficiūtur drauli. q̄ aliq̄s literas pferre nō pnt. scilz r p n. vel c p t. pferūt. ⁊ hoc patet in infantib⁹ q̄ multas lras corripunt ⁊ eas pferre nō pnt. Hec oīa dicit. Gal. sup illū amphoz. ipodrauli a diarria maxime capiūtur. qz nimia humiditas talū que est causa draulizatōis redit ad stomachū ⁊ itesti na sepe lubricatō inducit diarriā vel dissenteria. i. fluxū ventris. sicut dicit. Gal. Itē dicit Constā. in pantegni. q̄ in laterib⁹ ligamētoꝝ lingue sunt qd̄az vene. q̄ saluā lingue administrāt. Nec ab initio lingue incipiūt. a q̄b⁹ emanat quedā humectatio rheumatica que salua appellatur. vnde ille vene vocātur a medicis saluales siue habitatio salualis. Initiū autē lingue vñ exiunt hve ne est caro glandulosa ⁊ alba ipsi⁹ salue generatiua q̄ humectat linguā ⁊ tēperat cib⁹ siccitatē. ⁊ augmentat eoz iucositate vt post dicitur. vñ dicit Arist. in. vi. q̄ oues aliqñ habent sub lingua venas albas ⁊ ille faciūt fetus albos ⁊ aliq̄ habent nigras ⁊ ille faciūt fet⁹ nigras. alie varias ⁊ ille pcreāt fetus varios. Re collige igitur breuiter et iā dicit q̄ lingua est substātia carnosā sanguinea et porosa. influētie spirit⁹ receptiua incōplecione calida ⁊ humida. in dispositōe tenuis ⁊ oblonga anteriori pte similis gladio in cono. in colore rubicūda. in loco concauo ⁊ humido sita ad motū facili ma. vocū informatiua. saporū discretiua

p emissionē salivę oris humectiva. **De**
 ptionē anime in eptativa. ventibus 7
 labijs q̄si muro duplici circumsepta In
 diversis aialib⁹ quoad figurā varia. Nā
 in q̄busdā brevis est 7 grossa. in q̄busdā
 vero ecōverso. Qui vō hñt linguā gros
 siorē hñt vocē graviorē 7 ecōverso. **Que**
 dā etiā aialia hñt linguas medicinales
 7 salutiferas. 7 hoc vel ex nature lonita
 te. vel ex occulta aliq̄ proprietate vt lingua
 canis. vt dicit Cassiodor⁹. **Quedā autē**
 linguas hñt mortiferas ppter maliciā 7
 furiositatē humoris in eis dñans sicut
 lingua serpētis draconis 7 rabidi canis
 cui⁹ morsus est summe venenosus cui⁹
 lingua apparet sp̄ extra os 7 distillat ve
 nenū 7 inficit aquā in quas cadit. de q̄ q̄
 biberit efficit rabiosus. vt dicit **Aluice**
 na 7 **Cōstanti.** in tractatu de venenosis
 aialib⁹ 7 venenis. **Uñ etiā** serpentū lin
 gue fm **Arist.** nigre sunt siue liunde siue
 subrupe 7 maculose. acute 7 in motu ve
 locissime. Et hoc contingit ppter humores
 furiosum 7 venosum. qui tā velociter
 linguā agitat vt vna numero bifurcat
 videatur. lingua th aspidis q̄uis in cor
 pore viuētis serpentis pleha sit veneno
 mortifero. sepata th a corpe 7 desiccata
 venenū pdit. 7 venenū si pñs fuerit pro
 dit vñ in pñtia veni. ni i sudorē pñpe
 sñent. vñ talis lingua velut vtilis 7 p
 ficua reputat inter thesauros regio p
 ciola. q̄uis prius fuerit venenosa. 7c.

Capitulū vicesū

mumsecundū. **De salivę proprietatib⁹**
Saliva est humor rheumatic⁹ ex
 naturalib⁹ venis lingue generat
 tus. vt dicit **Constā.** Est autē
 saliva naturalr̄ humida in colore alba.
 ex cōtinuitate mor⁹ lingue 7 in st̄oz spi
 ritualiū spumosa in sapore insipida. qz
 potētiā est oim̄ saporū in se receptiva.
Si enī esset alicui⁹ saporis determinati
 nō eēt alteri⁹ susceptiva. Est etiam fm
 eundē **Cōstan.** saliva inter gustū 7 eius
 obiectū media. nihil enī sensū gust⁹ per
 cipit nisi cui⁹ sapor mediāte saliva gust⁹
 organo pñtat. **Unde** etiā ipsa fm q̄lita
 tē saporis rei gustate immutat. Fuit at

necessaria saliva. vt dicit **Cōstan.** ad hu
 mectatōnē oris. vt salivę bñficio irriga
 retur. **Itē** propter digestionis p̄parati
 onē. **Libus** enī sicca in ore assumptus
 non vult stomacho mitteret. nisi saliva
 media prius humectaret. qz sine salivę
 adminiculo. res sicca nō defacili trans
 glutiret. **Itē** vtilis est ad faciliōrē sup
 fluitatū cerebri 7 pulmonis euacuatio
 nē. qz tales emūctōnes calore vel frigo
 re indurātur aut inuisātur nō ita de fa
 cili p ostiū oris extraherent. nisi primo
 cū humoris salivialis adiutorio lubricā
 do ad exitū pararent. **Itē** saliva hoīs ie
 iuni habet quādam vim latētis infectōis
 vñ 7 sanguinē aimalis ledit si in aliquo
 vulnere aliqd sanguini admisceret. vt
 dicūt predicti auctores in tractatu de ve
 nenis. **Et** hoc forsitan est vt dicit **Aluicē**
 na. rōne cruditatis humor enī crudus
 sanguini pfecte digesto in suis q̄litati
 bus repugnat 7 suū vt dicūt auctores p
 turbat t̄pamentū. **Hinc** est etiā vt di
 cit sancti. 7 habet a **plinio** q saliva siue
 sputū hoīs ieiuni interimunt serpētes et
 venenosis aialib⁹ est venenū. sic dicit **Basi**
 li⁹ sup illud verbū in exameron **Ipsa** cō
 teret caput tuū 7 tu nisi. calca. ei⁹ **Ben.**
 iij. **Itē** sicut dicit **Bali.** sup amphroz.
 ibi. insaniei sputo fit phthisis 7 fluxus 7
 vbi saliva tenet moriuntur. 7c. **Phthisici**
 ppter vlcus pulmonis sp̄ tussunt. et a
 supfluitate saniei vlteri⁹ spuendo se ero
 nerāt put pñt sed th mors immunet qñ
 nō spuūt. qz retēta ei⁹ saliva cū sanie vie
 spūs interi⁹ claudūtur 7 sic phthisici sus
 focati moriuntur. **Itē** sicut dicit **Bal.** in
 li. crysis. **Inter** sputū 7 salivā est disse
 rētia. **Nā** saliva est supfluitas natural
 nutrimenti pectoris 7 general digesta.
Sputū vō est illud qd ad pectus adue
 nit fm diversitatē cursus naturalis et
 cursus p̄ter naturā. nec est semp̄ dige
 stū. **Et** iō sputū in acutis febrib⁹ 7 appo
 stematib⁹ li leuiter fiat cū signis digesti
 onis 7 sine tussi laboriosa. fortitudinez
 signat virtutis 7 defectū morbi. sicut dicit
 in p̄nostica. 7 ecōverso. **Et** fm **Bal.** 7 ali
 os cōmentatores ibidē. **In** saliva siue
 in sputo cōsiderant̄ tria generalr̄ **Color**

sej odor. et sapor. Quia si sputū fuerit in colore humidū cordis et spūaliū signat lesionē. Si vero sanguineū et sanie admixta pulmonis designat alteratōem. Si etiā fuerit in odore fetidū interiorē signat corruptōem. Itē si in sapore fuerit amarus aut acidū humoris corrupti in stomacho et pulmone seu in substantia lingue signat dñationē. Item in sputis habūdare signū est rheumatice cōplexionis. vñ et in semib' solēt sputa habūdare grossa et viscosa s'm intensiōem et gūditatis et resolutionē vel dissolutionē humiditatis substantialis. et c.

Capitulum vicesimum tertium. De voce.

De est aeris tenuissim' ictus.

v plectro lingue format' vt dicit

Iti. et Praxian'. Organa autem vocis siue instrumēta multa sunt. vt dicit Constā. s. pulmo. arterie. guttur. vuula os. dētes. labia. atq; lingua. Sine enim utroq; instrumēto vox nō format'. Et horū quedā sunt vocis receptiua sicut pulmo cū suis receptacul' et canalib'. Quedā vero sunt vocis ordinarua sicut vuula q' s'm constanti. pulcrā reddit et forte qñ ad alia se h' pportionalit. Aerē enim introeunt et pat. et ne nimis impetuose exeat cohibet et refrenat. A receptiōe etiā pulueris guttura et arterias phibet et cōseruat. Quedā enī sunt vocis emissiua vt canales pulmonis et arterie q' sunt q' clam fistule. q' si fuerint lenes mūde et tempate dulcē ac tempatā et eqlem reddunt vocē. Si vero asperē fuerint et plus rebito fuerint late et stricte aut distorte nimis graue vel exilē dīssonū aut in eqlem emittūt vocē. Ad formatōem igit' vocis aer in folliculo pulmonis recipitur et p ordinatū arteriarum motū p os emittit'. Vñ ex veloci aeris cōmōtione et organoz vocis extēsiōe son' reddit' q' in ore aialis platus et plectro lingue format' vox a sapiētib' dicit' Ducusq; constan. in pantegni. vñ Aristo. li. iij. Pulmo est primū vocis receptaculū. Et iō omne aial carēs pulmone caret et voce ac loquela. Loq' enī est distinguere vocem

Vñ omne aial nō h'is linguā absolutam nō h'z vocē. vt dicit idē. Apes vel musce carent voce. faciūt tñ crepitū in volando extendēdo et cōtrahēdo alas p aere cadentē inter corp' et alas. et sic faciūt locuste. Et hui' pbatō est q' nunq; faciūt sonū in sedendo. s' tantūmō in volādo tana at habet vocē ppriā et antēius lingue sue applicat ori suo et qd ex lingua p pinguat canne pulmonis absolutū est et ppter hoc habet vocē ppriā. et est coar nec facit hoc nisi in aqua tantū. et pprie masculus tēpe coitus qñ clamat felam p' vocē cognitā. Kana vo multiplicat vocem qñ ponit mādibulā inferiorē in aqua et extendit superiorē et p extēsiōē duar mandibular vociferat et propē nimū conatū extēsiōis lucent ear' oculi sicut cādele. cantāt et vociferant pl' nocte q; de die. qz tūc est sepi' coit' earū dē. et c. Itē ibidē. aues pni corpis plus vociferat et garrūt q; magni et maxime tpe coit'. qm vociferatio auū est maxime in illo tpe. Item idē. gall' vociferat post bellū et victoriā. Itē in aubus est q' mascul' dat vocē et nō femina sicut gal' lus et mas coturnicū. loq' aut' appropria tur homini. qui aut' natural' sunt muti sunt surdi et hñt vocē s' oīno indistinctā vt dicit idē. Itē idē in eodē libro. omnes femie sunt subulioris vocis et acutior' q; masculi pter vaccā. qz vox femie est grossior. Itē ibidē eritis spermatis est in marib' apud alteratōem vocis. et hec est in termino duoz septenniū aliqñdo mutat tamen vox citius in qbusdā. et est significatio motus ad luxuriā. Itē ibidē qñ equi incipiūt coire erit eorum vox maior simul femie. vox tñ femine clarior est. Itē ibidē voces masculozum mutant qñ mutant. Itē d' li. viij. voces oīm quadrupedū mutantur et efficiūt sicut voces femiaz qñ castrātur. et li. xix. d'z. causa acuminis et alteratōis vocis est s'm alteratōnem etatū qñ vox iuuenū aialū est acutior voce senū et mulierū q; viroz et voces omnīū animalium sunt acutiores in iuuetute. Itē idēz mlte femine et multi iuuenum vociferāt voce acuta. qm propter rebilitatē mo/

uent paucū aerem ⁊ qđ est parū moue
tur ⁊ locius. et vox ⁊ vox est acuta. gra
uitas autē vocis sequitur rarditatē. ⁊ aer
mult⁹ mouetur rard. mares autē ⁊ senes
mouēt multū aerē. ⁊ iō sunt grauioris
vocis. neruos enī ⁊ arterias hñt fortio
res masculi qđ femine. ⁊ senes qđ puuli
⁊ nō castrati qđ castrati. prop̄ debilita
tē ergo neruoz erunt voces castratoz si
miles vocib⁹ feminaz. Hucusq; Arist.
Vox equalis clara. flexibilis inter acu
tū ⁊ graue mediocrius est laudabilis. sic
ecōuerso. vox tremula rauca ⁊ aspa debi
lis ⁊ dissona nimis grauis vel acuta est
vitupabilis. nā vox vnica dissona ⁊ in
ordinabilis multaz ⁊ fundit vocū armo
niā. Vox itaq; cōsona dulcis ⁊ ordina
tā aīe expressiua. vigoris ⁊ virtutis orga
noz spūaliū p̄testatiua. puritatis ⁊ ho
ne dīpositōis earundē oñsiua. laboris
subleuatiua. tedij seu fastidij ablatiua
etatis ⁊ ser⁹ discretiua. p̄conij ⁊ laudis
acq̄sitiua. affectōnis audientū mutati
ua. sicut de orphēo dicitur in fabulis qđ vocis
sue modulatoe arbores ⁊ nemora mon
tes ⁊ saxa tremulcebat. ita est etiam vox
cōposita nature cōsona ⁊ amica qđ nō sō
lum delectat hoīes. vtz etiā bruta aīalia
qđ patet in lobus qđ cātu bubulci dulci
sono potiusq; iaculo ad laborādū excitā
tur volucres etiam in dulcis vocis mo
dulo delectātur intantū qđ sepe p̄ dulce
sonū ad laq̄os ⁊ pericula ab aucupe puo
cātur. iuxta illud poetici. Fistula dulce
canit volucrē dū decipit auceps. Item
p̄ dulces cātilenas ⁊ armonias musicas
infirmi ⁊ maniaci ⁊ frenetici ad sensuz
mētis ⁊ sanitatē corpis sepius reuocā
tur. Unde dicit Consta. in viatico pri
cula. ij. ca. de amore qđ dicitur Hereos sic dicit
Dicunt alij qđ orphē⁹ dixit. Impatores
ad cōiūna me inuitāt vt ex me delectēt
ego tñ delectoz ex ipsis cū quo velim ani
mos eoz flectere possim de ira ad māiue
tudinē. de tristitia ad leticiam. de auari
cia ad largitatē. de timore ad audaciam
Nec est ordinatō musicoz que circa sua
uitatē aīe esse dinoscitur. et cū dulcilo
na etiā melodia remones aliqñ coartā

tur. ⁊ exire de corpib⁹ cōpellitur. vt p̄s
in saule a quo spūs malus voce dauidi
ca recedere cogebatur. vt p̄s. i. Regum
xvij. Ex q̄bus oībus iā patet qđ vtilis
sit iocūda vox atq; dulcis. Ecōtratioue
ro est de voce inordinata et horribili. qđ
nō letificat sed cōtristat et aures ac mē
tem grauat. Unde Consta. in quodā ca
pitulo supradicto interrogatus qđdam
p̄bs. quare homo horribilis grauior eet
qđ quodlibet pond⁹ rali ter rudi disse fertur.
Nemo inq̄t horribilis pond⁹ animi ē rē.
Deo de voce bona ⁊ mala nūc sufficiant
Nam de his que vocē impediunt supra
dictū est in tractatu de lingua Et adhuc
etiam dicetur infra. rē.

Capitulum vicesi mum quartū. De gutture.

Uttur est extremitas canalium
g pulmonis. vt dicit Constan. et
est duplicis iuuamēti. maius ⁊
primū est vt aerē attrahat ⁊ emittat. se
cundū est vt cibos interi⁹ traiciat et vo
cē faciat. Nec canalis substantia cartila
ginosa est atq; dura. vt cum vent⁹ exeat
vox emissa fiat clara. nā raucitas vocis
fit ex hūiditate can. lis pulmonis Cō
ponitur igitur a trib⁹ cartilaginib⁹. p̄ria
est anteri⁹. gibbosa exteri⁹. cōcaua inte
ri⁹. Scđa priore est maiori ⁊ recte iuxta
os stomachi collocatur. Tertia cartila
go media inter primā et scđam. ex istis
cartilaginib⁹ quasi qđā p̄catenatōe gut
tur cōponitur vt dilataetur ⁊ cōstringat.
induitur tota substantia gutturis eisde
p̄anicul⁹ qđo ligua induit ⁊ palatū Cōca
uitas aut guttur⁹ quā aer itrat ⁊ exit h̄
qđdā corp⁹ ligue file p̄positū ex glāde et
piguedie ⁊ pellicul. et vocat⁹ a medic⁹ lin
gua guttur⁹ siue cataracta. ⁊ ē primū vo
cis vt dicitur in str̄m. Nō ei p̄ralē vox eē nisi
claudatur ista cataracta. qđ si via guttu
ris fuerit apta impossibile est vocē esse
qđ aer paulatim exit. Unde gutturis ca
taracta ad statū p̄stringēdū fuit necessa
ria. qđ vo guttur patitur ab hūozib⁹ a ca
pite descēdētib⁹ vñ raucitas generatur ⁊
tussis qñs a tractu corrupti ⁊ sicci aeris
qñs etiā ab inieci pulueris. iō habet

vulā pro obstaculo ne puluis et hmoi aliquid pulmonē valeant subintrare q̄ fuit necessaria vt vocē faceret pulcrā. fortem. et expeditā. Illeniāt autē aerem introeuntē eiusq̄ tēperat frigiditatem. Unde quidā moriūf qm̄ radicitus eis incidit. qz nūmū recipiūt aerez guttur et pulmonē infrigidantē. Est igit guttur organū vocis informatiōi necessariū cibi et potus in primū digestiōis locū. s. in stomachū inductiū. qz ideo lōgum est et rotūdum vt amphioris aeris ad infrigidatōem caloris cordis sit facili⁹ tractatiū et expulsiū. Est at in vtraq̄ extremitate magis cōcauū et in medio magis strictū. vt sic sit vocis magis informatiū. Est autē ex diuersis cartilaginib⁹ more cipi se cooipientibus oppositū vt fortius existat. et ita vt ex tēnitudine cartilaginis ad vocē variādā facilius se reflectat. Ingeniata autē est natura circa guttur. vt s̄m duplex officiū animalī necessariū duplicē vie habeat cōcauitatē. Habet enī viā canalem ad aerē attractēdum et anhelitū pficiendum. Habet etiā et viā manifestā ad cibum recipiendū. et hec duplex via quodā coopculo qd̄ epiglottū d̄r̄ distinguit. habet enī se in superficie gutturis ad modū vestis adytūq̄ foramē gutturis eq̄ liter se habētis. Cū enī natura cibū appetit clauso foramine anhelit⁹ foramen ad susceptōem nutrimenti omīno se aperit et eōuerso cū natura attractiōem aeris desiderat foramē aliud gutturis se claudit et obturat. Itē contingit guttur multiplici pati. s. p̄ extrinsecā compassiōne huc qualēcumq̄ lesiōne. Itē qnq̄ p̄ incautā cibi vel potus sumptōem. Si enī cibus intrauit meatū p̄ quē cōtrahitur aer. via sp̄s de facili intercludit et aial suffocatur. qnq̄ p̄ humorū fluxū et reumatizatiōem. Cōtingit autē hūiores a capite ad canales gutturis cōfluere et ibidē facere apostema. q̄ si materia colerica fuerit et fumosa cito mortificat animal et suffocat. nā vt dicit Constan. angustat statū ita q̄ infirm⁹ vic̄ cibū vel potū sumere possit vel recipere. dolorē patitur nimis. si aut sit materia sanguinea

infirm⁹ apparz plen⁹ corpe. rube⁹ in facie vne sunt plene. plen⁹ pulsus. tumor calidus et dulcis ex sapabundātia sanguinis sentit gustus. Si vero ex colera tullea dolor est fort⁹ angustia nimia. calor cū siti maxima et vigilia amaritudo in gustu est. Si aut sit ex fleumate nō tantū dolet sed tumet lingua et mollescit. Si ex sallo sit fleumate oia saporat in gutture tanq̄ salsa. vox patiens efficit sicut puulor catulorū. quia ex siccitate falsi fleumatis trachea arteria coarctat. vt dicit Constan. Cōtingit autē istā materiā malā qnq̄ totā recolligi iterius in pellicula q̄ diuidit viā aeris q̄ dicit trachea arteria a via per quā trāsit cib⁹ q̄ dicit isophagus et facit squinantia que in vno die interficit. Ex cōpressionē eius trachee arterie tenegat aeri liber transitus ad cor. Ex cōpressionē autē isophagi ciborū trāsitus tenegat. Qnq̄ colligitur materia p̄im̄ intra et p̄im̄ extra. et tūc iterum dicit squinantia et nō est ita mortifera. qnq̄ tota materia est extrax dicit synātia. et est adhuc minus mortifera tamē piculosa. In omibus his est dolor vehemēs gutturis. sed p̄cipue in prima cū suffocatiōe vocis. est etiā difficultas spirādi et respirādi. ita etiā tentes aliquādo apiri. et ita acurratur lingua q̄ vix vel nunq̄ potest extrahi. In omib⁹ istis morbis guttur p̄menti b⁹ bonū signū est velox aspiratio anhelitus et respiratio. qz trachea arteria non nūmū est cōpressa. Cū nō ita tūmet suffocatio nihil enī ita timef in hac passioe sicut amissio aeris. a quo si potest animal per vicesimā p̄tem vnius hore sine piculo abstinere. Hec et mlt̄a alia vt dicit Constan. patit guttur. s. vlceratiōz et in flationē. hūi imoderatā. vocis rauicitatē ex hūiditate nimia arteriā gutturū ifundēte et vocē ipediēte vel qnq̄ extinguēte. vocis aspitate et siccitate aeris vel corporis siue cibi vel pulueris in strū loq̄ndi exaspante. S̄z de gutture dicta sufficiant.

Ca. XXV de collo

Illud est dictū eo q̄ rigidum
fit ⁊ rotundū. caput baiulās et
sustētans cur̄ ps anterior gūla.
posterior vero ceruix vocat̄. vt dicit *Arist.*
Ceruix autē est dicta eo q̄ p̄ illā prem
ad medullā spine cerebri dirigit̄. Unde
ceruix q̄si via cerebri dicit̄. vt dicit *Arist.*
Est igit̄ collū membr̄ rotundū inter ca
put ⁊ corpus mediū. ⁊ est ossē ex mult̄
ossib⁹ ⁊ nervis p̄positū. Osseum quidem
est vt fortius sit ad caput sustentandū.
nervosum autē ad motū voluntariū fa
ciendū et ad sensum ad inferiores ptes
corpis referendū. Collū enim influen
tiā virtutis motiue recipit a cerebro.
⁊ etiā sensitivē ⁊ receptā ad inferiores
ptes corpis nervis mediātib⁹ trāsun
dit. Debet autē collū habere quandā cō
venientiā ⁊ p̄portione cū capite. nam si
forma capitis fuerit t̄pate magna ⁊ cer
uix aliquantulū grossa limitatē signat
cōplexionis ⁊ dispositōis. vt dicit *Con
stan.* si vero fuerit caput puū ⁊ collū mag
nū quātitati illius nō p̄portionatū abū
dantiā designat materie supflūā ⁊ stur
tis informativē defectū et eiusmodi ca
put cephalica infirmitate. ⁊ auricular̄
dolore fatigatur. vt dicit *Constan.* fm̄ at
Aristo. li. iiii. colli dispositio variatur
in animalib⁹ ⁊ volatilib⁹. Nā in quadru
pedib⁹ spissi corpis et crurū mediocriū
collū curtū est ⁊ grossum. ⁊ h̄mōi aīaliū
in collo plurima est fortitudo. vt patet
in bob⁹ ⁊ bubalis ⁊ vris ⁊ lupis. quorū
maxima in spondilib⁹ colli fortitudo est
⁊ ideo solent boves p̄ colla iugorū vincu
lis alligari. Aīalia vero longi cruris et
grossioris corpis solent esse colli lōgio
ris. ⁊ hoc p̄pter necessitatē passus. vt pa
tet in equis. camelis. cervis. ⁊ huiusmo
di. maxima autē equi pulcritudo est in
collo. nā fm̄ eius erectōem ⁊ spissitudi
nē ⁊ extensionē a plurib⁹ estimatur aīo
sus. Itē *Arist.* in eodē. aves h̄ntes cur
uū rostr̄ h̄nt curtū collū. vt p̄ in accipi
trib⁹. aqlis. et nisis. que vero sunt h̄ntes
rostr̄ lōgū ⁊ rectū h̄nt collū lōgū. vt p̄ in
gruib⁹. ardeis. anserib⁹. ⁊ hoc est q̄ ac
quirūt cibū de p̄fundo. Itē idē ibidem
Oēs aves pedū lōgorū h̄nt collū grossius

⁊ spissum. ⁊ volāt extēso collo. ⁊ si habu
erint collū lōgū ⁊ abile ad declinādū de
clinant illud ⁊ q̄si cōplicant in volādō.
Itē idē. si q̄d aīal fuerit lōgi cruris erit
lōgi colli. ⁊ si curti. Itē omne aīal
h̄ns collū habet pulmonē. tale vero q̄d
non anxl̄at aerē interi⁹ collū non habet
aīalia aut annulosi corpis nō h̄nt collū
distinctū a corpe sicut nec pisces. ⁊ hoc
q̄ nō h̄nt scapulas. q̄ nō vocatur collū
nisi membrū q̄d est inter caput ⁊ scapu
las. vt dicit *Aristoteles* ibidem.

Capituluz vicesi mū sextum. De humeris.

Umeri dicti sunt q̄i armi ad vi
h̄ stinctōem homis a pecudib⁹ mu
tis vnde nos h̄meros illi vero ar
mos habere dicuntur. vt dicit *Constanti.*
Sunt autē humeri ex varijs ossib⁹ cōpo
siti. quorū precipue ista duo spatule di
cuntur ad modū spate late. spatuz eni la
tum dicitur fuerūt aut ossa necessaria. vt di
cit *Constanti.* de causis duab⁹ aut vt de
fendāt pectus ne quid retro pateretur
ab exteriorib⁹. aut vt armorū ligēt ossa q̄
interi⁹ sunt cōcava. exteri⁹ vero gibbosa.
Erat autē intra cōcavitas vt p̄deset co
stis. que ossa sunt habētia nodos quos
medici vocāt spatularum oculos. quod
nomen ex officō assumpserūt. sicut enis
oculi totius corpis anteriores sunt re
fensores. ita ista a posteriori pectora ⁊ eo
rum costas ⁊ ossa defendūt ⁊ custodiunt
Sunt autem isti idō oculi cōcavi vt ar
morū acumia possint ingredi. Habet aut
spatula duo acumina retro. vnū corui
rostro assimilatur. p̄ q̄d eadem spatula
furcule est cōnexa ne a supiori locū suū
ereat interi⁹. Ad hoc natura posuit alte
rum ne subtus exiret acumen armorū.
furcule autē fuerūt ad hoc necessarie vt
armos ligarent ⁊ a pectore differre face
rēt. h̄z ossa exteri⁹ sunt rotūda. interi⁹
vero cōcava ⁊ cū tēneritudine pectoris aī
colligata. retro vero cū corui rostro. Sūt
autē eorū ligamenta ossa cartilaginosa
que vocātur spatularū capita ad hoc po
sita tāntū. vt cōcatenatōes facerēt armo
rū. Exiā dicitur p̄ q̄ h̄meri ⁊ armi ista

necessarij sunt etiã ad sp̄ialium mebro
rum defensione. Itẽ ad brachioꝝ siue
costar siue pectoris vitaliũ ossium cha
tenationẽ & colligatõem. Itẽ ad ossium
& spondiliũ colli supportatõem. Itẽ nec
cessarij sunt ad ponderũ dinerfor suste
rationẽ. nam ratõne siue ossificationis et
neruositatis maximã habent fortitudi
nẽ & vigorẽ. Itẽ post caput & colli in cor
pore maximã obtinet eleuatõem. Alijs
enim membris supereminẽt sub capite con
stitutus. vt pz in omni animali. Itẽ pati
untur humeri qñq; ab extrinseco. vt vul
nera siue qualcũq; lesione. siue prop
ter nimia laboris & oneris cõtinuitate.
& tũc potissime curantur p quietẽ & alica
ius vngenti appositõem. vñ dicit Arist.
li. viij. q; iuncture elephãtis solent insi
gi oleo oliue propẽ faciliore oneris & la
boris toleratõnem vt meliõ dormiant.
Itẽ quicq; a causa intrinseca. s; ex fluxu
humoꝝ cõcurrentiũ ad iuncturas in ner
uis humeroꝝ. ex q; bus nerui grauatur
& in suo effectu impediuntur. Qñq; etiã
ipse iuncture sup̄fluis humorib; replẽ
tur ex quorum acrimine dolor in sensibi
li neruo generatur.

Capitulũ. XXVII

De brachijs.

Brachia a fortitudine sunt di
cta. Barim enim grece forte dz
latine. vt dicit Jh. In brachijs
enim thori laceratoꝝ sunt et insigne robur
existit. In thori dicitur muscoli. Et di
cunt thori eo q; illic qñ viscera torta vi
deantur. vt dicit Jh. Brachiũ aut vt dz
Eostan. ex duob; constat ossib;. vnũ est
supra. & appellat cubitus superior. alterũ
infra & dicit cubitus inferior. Est autẽ
os inferius priori maiõ. qz portans por
tato maius esse debet & firmiõ. Locate
nat autẽ brachiũ cũ armõ superior. & con
nectit neruis fortissimis q; bus median
tib; sensum & motũ voluntariũ recipit
et ad manũ post trãsmittit. Sũt brachia
rotũda propter maiorẽ ad opatõem et
motũ abilitatẽ maiorẽ impassibilitatẽ
vt nõ facile patiat. Sũt etiã flexibilia
in iuncturis trib;. s; circa manũ. cubitũ. &

atmũ. vt motui voluntario sint abilioꝝa
& ad obediẽdũ voluntatis impio pmprio
ra. Preterea brachia respectu alioꝝ me
broꝝ minõ sunt carnosã. & hoc propẽ sub
stantiã ossiũ neruosã ex q; cõponũt pro
pter roboris & vtutis ampliãtõẽ. In bra
chijs ei marã est hõis fortitudo ad por
tandũ. ad eleuãdũ. ad pstringẽdũ. ad re
pellẽdũ. ad pugnandũ. ad opandũ. Itẽ
brachioꝝ ossa sunt grossã. dura. cõcaua.
medullis plena. Grossã qdẽ sunt et du
ra ne te facili rũperent. cõcaua ne nimia
soliditate nimis pãderosa redderẽtur.
Medullã plena. vt ossa sicca & dura me
dullã pinguedine irrigarẽt. & vt sp̄is
a neruis & venis cõfluẽtes medullari tẽ
perie seruarẽtur & nutrirẽtur. Cũte mu
sculis et lacertis intermixta carne tegũ
tur ne ab aliquo extrinseco defacili lede
rẽtur. In iuncturis & vertebꝝ cartilagi
ne restituntur. ne nimia diuicie ossiũ mu
tuo se collidentiu nerui sensibiles ali
quã molestiã paterẽtur. Et vt ipsa ossa
in suis iuncturis planicie et mollicie car
tilaginea expeditõ mouerẽtur. et nullõ
aspitatis occurũ tardarẽtur. Itẽ bra
chia propẽ vnitate quã habet cũ regio
ne cordis. sp̄is et pullum p quãsdã arto
rias recipiunt & variã ipsi mutãtõem et
p̄sistẽtiã defectũ & p̄fectũ in venis & ar
tijs pullantib; manifestãt. Itẽ brachia
propẽ vicinitatẽ cerebri familiarẽ hũt
p̄ueniẽtiã cũ capite. & ab eo recipiunt la
tẽtis vñ influẽtiã. Et idẽ p de ensiõ
capitũ hũ sensum nature & sine delibera
tõẽ p̄tra ictũ ferẽtũ se opponũt. Itẽ ve
ne totiõ corpis & marie de regione capitũ
cordis & epatis pueniunt in maib; & digi
tis nutrimentũ tribuunt. Et idẽ q; sanguine
repletos se sentiunt & grauatos aliquõ
de venas brachioꝝ apire slueunt. & sic
brachia sepe vulnerãt & p̄cutiũt vt alia
mebra sanitã bñficiũ p̄leqñt. Dicunt
eẽ medici q; sic hẽt in li. de siomia Qui
infirmãt rona p̄te corpis dñt venã i p̄te
oppositã apire. Et q; patit in dextera mi
nuit de sinistra. & eõuerso. nisi materia
fuerit venenosa vñ alias furiosa. Tũc ei
sanguis ad p̄te oppositã nõ e attrahẽdõ
ne materie venenositã trãsiẽs p corvẽ

aliud membrorum nobile ipsum ledat, sicut
 dicitur ibidem. Brachia itaque propter utilita-
 tem aliarum partium corporis sibi mutuo ser-
 uant, et pro membrorum custodia vulnerari et
 percuti et a suo onere minui non subter-
 fugiunt, et se patientibus resistunt. Hoc autem
 dicitur Galenus. Brachia habent proprium ut quod
 cor diligit, brachia diligant, et in amplexu
 um eorum voluntarie se extendant. Quod autem
 corde diligi sentiunt quanto vicinius sunt
 cordi applicant et comprimunt instanti ut
 torri dilectum totum amantem cordi imprime-
 rent si valerent. Et hoc de brachiorum proprie-
 tate sufficiat. Item denudatio et iniquitas
 brachiorum mortiferum signum est in acutis
 ut dicitur in pronosticis.

Capitulum. De vicibus manuum

De manibus.

Manus est dicta eo quod sit totum cor-
 poris munus, ut dicitur Aristoteles. Ipsa
 enim cibum oritur administrat. Ipsa
 omnia operatur ac dispensat. Per eam acci-
 pimus et damus. Abusue enim manus ars
 vel artificium dicitur, sicut aliquando de aliquo pic-
 ctore vel scriptore dicitur. Iste habet tonam
 manuum, id est scribendi artem vel artificium. De
 dextera dicitur dextera est dicta. Nam ut dicitur Aristoteles,
 dextera pignus pacis datur. Ipsa fides et salu-
 tis testis adhibetur. Et hoc est illud apud
 Tullium fidem publicam iussu senatus dedit
 id est dextram. Et apostolus ad Galatas. Quibus de-
 dicit dextram fidei et societatis. Sinistra autem
 dicitur quasi sine dextera sineque rem fieri si-
 gnatur, a sinendo enim sinistra est vocata. Pal-
 ma autem dicitur digitis expansis manus inter-
 la, sicut contractis pugnum. Pugnum autem a
 pugillo est dicitur, sicut manus expansa dicitur
 palma, ab expansis ramis. Est itaque ma-
 nus magni corporis iuuamentum propter et
 ornamentum proprium et principale tactus
 instrumentum. Nulla enim pars corporis est ta-
 ctu ita sensibilis, sicut vola manus, ut di-
 citur Aristoteles, et etiam Constantinus. Manus autem
 secundum eundem Constantinum, quo ad exteriorum partem
 tem sui ex noue partibus ossibus medulla ca-
 rentibus diuersis et solidis est compacta, ha-
 bent autem tota ossa ut manus esset mobilis.
 Sunt autem ossa diuersae forme. Alia scilicet
 gibbosa, alia concava, alia recta, ut cum

omnia iungeretur quod si non os redderetur
 Ista autem ossa in duobus ordinibus stantia
 ex una parte cum uole pectinibus, ex alia parte
 cum duabus brachiorum concatenationibus
 fortiter colligantur. Concatenatio ad super-
 iora habet horum trium unam concavitatem bra-
 chia subeunt per quam manus lateraliter ex-
 tendit atque stringit. Concatenatio vero in-
 ferior atque minor interiori extremitati
 brachii iungit ipsius acumen concavitate
 quibus ossium subintrat. Hec vero con-
 catenatio motum facit ante et sicut etiam retro.
 Vola manus dicitur interior pars ubi maxime
 viget tactus. Et ideo in illa parte est ma-
 gis carnis et magis mollis propter ta-
 ctus lenitatem. Et duas habet partes. Pe-
 cten est una pars, digitus pars altera. Conponi-
 tur autem ex quatuor ossibus, ut si forte unum
 ledatur, alter non patitur. In concavitatibus
 autem quatuor ossium pectinis quatuor digitus
 sunt inserti, et in eis concatenati. Et ideo
 dicitur Aristoteles, lib. viii. Manus non est unum
 instrumentum sed multa. Natura enim de
 dicitur homini instrumenta ut utitur conuenien-
 tia, ut propter manus in quibus sunt multi di-
 giti et diuersi, ut per eos minima et maxima
 valeant retineri. Nam ut dicitur idem, creatio
 manus est conueniens multis et oppositis
 operationibus. Est enim diuisa et extensa in
 multas partes et potest homo uti vna sola
 parte, et duabus et pluribus secundum diuersos mo-
 dos, habent enim uole manus hoc sibi appro-
 priatum, quod nunc in homine pilelescit, quibus ex-
 terius in aliquibus pilis crescit. Maxime
 autem hoc contingit in masculorum manibus
 et hoc propter caloris abundantiam dominantem.
 Est autem manus dextera fortioris caloris
 et maioris siccitatis quam sinistra. Et ideo
 ad operandum dextera leuior est et abilior quam
 sinistra. Unde Aristoteles, lib. ii. animalia quod drupe-
 dia que generant animalia, loco manus homi-
 ninis habent pedes anteriores. Et pes sinister
 in animalibus non est absolutus neque leuis
 motus sicut nec sinistra manus in hominibus.
 Præterquam in elephante Elephas etiam ut dicitur
 Aristoteles, lib. i. utriusque nasi fortis et longo loco ma-
 nus, et per ipsum accipit cibum et reddit oris
 suo. Reddit etiam per nasum oris suo partem
 Et nullum animal potest hoc facere nisi ipse.
 Inter volatilia autem videtur pede pro-

manu psitacus et porphirio. s. pellican? Nam psitac? pede cibū accipit. et intingens in aquā. cibū cum pede suo ori porrigit sic intictum. Similit? et porphirio patitur at man? multipliciter. s. octio nem. arefactiōem/pustulatiōem/scisio nem. vermiū corrosiōem. pruritum et titillationē. iuncturaz dislocationem. et citrogicā passiōem. Causatur ptractio quāq; ex calidis et sicis hñorib; nervos desiccantib;. vel frigidis et humidis eisdem inficientib; et trāsitiū spirituiū includentib;. vt patet in paliticis et leprosis quoz man? ex putridis et corruptis humorib; nervos psumentibus et desiccantib; ptractant. Crescunt etiam manus ex debiti nutrimenti subtractiōe. vt pz in decrepitis et squalidis fame laborantibus et in cōtractis. Quāq; ex distemperātia caloris et excessu totā humiditate psumēte. vt patz in psiticis ethicis et hmōi. Quāq; etiam ex vicio vena tum et nervoz q; opilantur. An ex desectu hñor et etiā spirituiū virt? regitiua impeditur. ex qbus manus arefcunt et a vigore et corpulentia depaupātur. Pusstule aut? et vesice turgentes generatur ex prauis et corruptis hñoribus extrema petentib;. vñ et caro intus superficialiter corrūpitur. et cute eleuata in vesicas vel pustulas immutat. Saffure aut? et prurititus et hmōi accidunt ex hñoribus calidis et acutis fumis intercutaneis q; cutem scindūt et suo acumie carnis superficiali diuidūt et incidūt in primū pruritum et titillationē faciunt. sed post dolorem nō modicū supducunt. Item etiā humor corruptus sub cute latēs. qñ nō expellitur/nec a calore naturali psumit paulatim plus et pl? corrūpitur et in paruos vermiculos cōuertitur. qui paulatim cutē corrodescentes titillationē puocant et pruritū. Dislocatio quāq; accidit ex casu et pcussura vel cōpressiōe nimia An ex hmōi violentia iunctura locū suū exiit et supinducitur dolor grauis et tota man? redditur impotēs ad aliquid opandū. Accidit etiā ab intrinseco. s. a nimio hñore nervos iuncture infrigidāte lubricante et relaxante. vñ de facili

iunctura dislocatur. Lyrogra vo dicit passio in manib; q; et podogra in pedib; nuncupatur. Generatur enī ex hñorib; grossis et crudis. in isticturis coadunatis et conglobatis. An et articuli et iuncture induratur et q; nodose efficiuntur Et quā talis infirmitas est longa arctica solet manib; generari et vix curatur si fuerit diuturna. vt dicit in amphoriz. Multa alia incōmoda solent picipue man? occupare. sicut vesice et hmōi. et hec sufficiāt Hoc soluz addendū ē qd dicit in amphoriz. mulier ambidexter nō fit. Sup qd veterum di. galien?. Vasculi ambab; manibus eqliter opantur. qd a muliere fieri non vidim? nec audiuim?. qd ex sue defectiōe est nature. Air em fortis ē ad opandū in dextera. qnto minus in sinistra. Vasculi aut? fortes hñt nervos et lacertos in vtraq; parte. et calorem hñt mulierib; fortiorē. et iō sepius ptingit q; operantur sinistra sicut et dextera.

Capitulū. XXIX

De digitis.

Digitus nuncupati sunt. vel quia decem sunt. vel quia decenter iuncti existunt. habent inter se numerum et ordinē centissimū. vt dicit ysidus. Primus digit? pollex vocat. eo q; inter ceteros pl? virtute polleat et puale at potestate. Scdōs index et salutaris/ si cut dicit demonstratiu?. quia illo omnis fere salutam? et omnia demōstramus. Tertius est medi? qui et impudicus. Quartus ē anularis. qz eo anulus geritur Et dicitur etiā medicus vel medicinalis. qz eo trita coliria a medicis colliguntur. Quintus est auricularis sic dictus. quia eo aures scalpimus. vt dicit Isidorus. Componuntur autē digiti fm Constantini singuli ex tribus ossib; que sibi inuices concatenantur. Et quattuor digiti sunt qui cum pectine colliguntur. Pollex autem cū brachij interiori cōcatenatione iungitur. Sunt aut? noduli. inferiores maiores q; superiores et latiores sic portans. eo qd portatur latius et firmius eē debet. vt dicit Constan. Scdm aut? arestorele li. iij. Mobilitas digitor? come

niens est ad recipiendū et retinēdum. Sunt etiam digiti in longitudine diuincti graciles inter se diuisi. in extremitatibus vnguibus muniti. et quanto sunt erectiores et reflexibiles. tanto sunt ad operationes varias aptiores. Sunt modice carnis propter motus facilitatem et faciliorem tactum. quia nihil facilius in corpore discernit inter obiecta tactus sicut extremitas digitorum. Et hoc forsitan est propter viuacitatem nervorum qui in digitorum summitatibus reflectuntur. et propter cutis in digitorum extremitatibus lenitatem. ut dicit constantinus. habent etiam digiti hoc proprium quod ante cibum sunt grossiores quam post cibum. unde et anulus qui propter suam strictiorem vim ante prandium dirigitur de facili poterit post cibum amoueri. sicut dicitur super amplioris. Item dicit aristoteles. li. vii. Aues aquaticae habent intra digitos quasi coram. et eorum mansio est in aqua. et aues habentes digitos diuisos manent proprie secum aquam et cibantur ex eo quod cretat in terra. Et iste non comedunt carnem nec viuunt de rapina sicut aues habentes curuos ungues in digitis qui comedunt omnia animalia quae possunt venari et viuunt sanguine. tamen non comedunt se inuicem sed parantur aibus sui generis quod non faciunt pisces. quoniam alios comedunt sui generis.

C. lxxiii.

De ungula.

Ungula est pars digiti extrema in superiori parte digitorum collocata. que ut dicit constantinus cum carne et cute sibiryca est coniuncta. cuius ligamenta sunt cordosa. veniunt etiam ad ungulas vere nervi et arterie ut eis dent sensum et naturale viuamentum. Harum incrementum longum est et latum. quantitati autem digitorum proportionatum. Quod autem supercrestat et nervorum tactus transit nihil sensit. Et ideo sine dolore prescindi se permittit. Nam ungule incrementum et nutrimentum est simile nutrimento pilorum. Et ideo excedunt in crescendo extrema digitorum. ut dicit constantinus. Veniunt autem ex quibusdam fumositate a corde resolutis visis ad digitorum extremitates

circumfusis. ubi fumositates ingredienti exteriori aere deficcantur et in ungule substantiam commutantur. sicut dicitur super libro pronostici. in commento. Et hoc ad extremitatum digitorum subsidium quod de facili propter sui teneritudinem lederetur nisi per unguem duriciem munitur. unde ipsorum digitorum sunt ungues iuuamentum et non minimum ornamentum. Est autem unguis osse mollior. carne autem et cartilagine durior. corneam quodammodo habens dispositionem et naturam. et ideo habet in se quodammodo corneam luciditatem et planiciem propter eius superficiem politam et aliquantulum transparentem. Et quanto in se rephit luciditatem et speciositatem. quia homo unguis ex cordis fumositate generat cordis ipsius viuacitas visum significatio in eis aptissime pronosticatur. Calore enim cordis deficiente ungues nigrescunt et pallefcunt. et ideo etiam sui mutatione vel extractione. extinctio est caloris vel mortificationem nature participant et perit. ut dicit in libro pronostici. Item aristoteles. li. vii. Equilae ungues incuruantur et rephantur quando cubant super oua et nutriunt pullos suos et allescunt ale earum et debilitant. Hoc autem habet aquila proprium ut residens super arborum et quiescens. sepe respicit ungues suos timens forsitan ne lederentur. Nam unguis habet pro mucronibus. et ideo ne ledatur non libenter residet super petram. ut dicit idem. et quando quiescit in se unguis claudit et reflectit. ut sic illesum seruetur. Hoc idem facit leo et animalia curui unguis. Item idem libro. vii. Aues unguis unguem non potant omnino propter paucas. et omnes aues curuorum unguem curuum habent rostrum et breue ac grossum collum. et cibantur a carne et venantur. aues tamen ex suo genere non comedunt nec eas impetunt vel inuadunt causa cibi. sed inuicem tamen pugnant rostro ac unguibus se dilacerant propter femias et etiam propter nidos. Variatur autem ungula in omnibus volatilibus et animalibus quo ad dispositionem et etiam quo ad usum. Nam in homine manus munit et ornatur. In volatilibus munit atque pedes eorum armant. Animalium

vero pedes custodiunt et calceant. Unde in quibusdam animalibus ungues sunt rotundi et integri, ut in equis, in quibusdam longi et absorti, ut in porcis. Dicitur enim ab aresto, li. xij. Omne animal habens culmos prominentes sicut porci habet ungulas scissas, et in unguibus ponit natura fortitudinem animalium. Unde aresto, li. xij. Natura inquit semper ponit vigorem in membris quibus utitur animalia, ut facit in dentibus qui sunt quasi ferrum, et unguibus propter vigorem et iuuamentum.

Capitulum. XXXI

De latere.

Stus sicut yfido, est dictum eo quod iacentibus latet. Est enim leua pars corporis vel sinistra. In latere enim dextro abilius est motus, sed pars leue fortior est et oneri ferendo accommodatior, unde pars illa leua a leuando dicta est eo quod aptior sit ad leuandum aliquid et portandum ut dicit yfido. Ipsa enim gestat clipeum enselem/pharetram et cultellum et cetera onera ut expedita sit dextera ad agendum. Yfido. Latera ossibus costarum potissime fulcuntur. Et dicuntur costae sicut yfido eo quod ab ipsis interiora custodiuntur et tota ventris mollicies costarum munimine conseruetur cantu et saluetur. Comuntur autem costae laterales ex pluribus ossibus dorsum spondilibus colligatis et ex diuersis cartilaginibus ossa predicta coniunguntur ut dicit Constan. et habent haec ossa similitudinem semicirculi, que dum simul ex parte spondilium dorsum et pectoris iunguntur, circulum facere videntur, ut dicit Constan. Sunt autem ossa quatuordecim, ut dicit idem, septena et septena, ex utroque latere collocata quae cum septem teneris ossibus cartilaginibus spem preudentibus in furcella pectoris iunguntur, quorum summitas tenera cartilaginosa sicut gladius acuitur et ori stomachi supponit ad sui cordis defensionem unde in compositione costarum et pectoris in uniuerso triginta duo ossa concurrunt, quorum quatuordecim in lateribus et in compositione pectoris, et decem posteriores in dorsum compositione, et octo ossa cartilaginosa, omnia predicta coniungentia con-

ueniunt, ut dicit Constan. Contingit autem latus sepe pati ex causa extrinseca, ut ex casu ruptura concussione et huiusmodi, quoniam et ex intrinseca, ut ex fluxu humorum et concursu sicut ypodendriorum ad locum scruatatem costarum. Aliquod apostema generatur, ut patet in pleuresi quae generatur ex apostemate existente in teneritudine costarum cuius signa sunt dolor lateris, tussis, febris acuta, cognoscitur autem praecipue per sputum sanguineum si ex sanguine, per citrinum si ex colera, per album si ex flumate, per liuidum si fuerit ex melancholia, raro tamen ex humore melancolico generatur, sicut in practica continetur. Talia enim apostemata quoniam radicanter in latere, grauissimum inferunt dolorem et suffocationem et inflammationem, et tunc in apostematico patiens quiescere non potest nec iacere. Unde dicitur in pronostico, quod in febribus acutis egrotare iacere in latere, et praecipue in dextro, bonum signum est, quia signat loca vicina non esse apostemata, et spualia membrum sunt liberiora et habent locum in quo di latentur, et sic homo melius spirat et respicit quia nec stomachus nec alia membrum comprimunt spualia. Contingit etiam in ypodendriis in regione vacua sub costis ventositatem aggregari et in costarum pelliculis includi ex qua distensione punctura et dolor generatur. Quandoque etiam contingit ex humorum grossorum concursu locus opilari et indurari, et ita loca lateralia vel indurari nimis et strahi, vel etiam nimium eleuari. Et ideo dicitur in pronostico, ypo. In ypodendriis si fuerint sine dolore et si molles sint si bene compositae, hinc et inde bonum. Si vero fuerint autem dolentes aut spasmo distente, id est si contractae fuerint, ut solet fieri in spasmo. Si inter se dissimiles, si in aliqua earum fuerit pulsus magnus ut saltus, malum. Signat enim angustiam vel alienationem et dicitur quidem verum est in acutis febribus, et maxime si fuerit visus oculorum horribilis et inordinatus, ut dicit idem commentator. Si vero fuerit ordinatus motus oculorum, non est tantus tumor de futura alienatione, etiam in acutis, ut dicit idem.

Capitulum. XXXII

De dorso.

Dorsum a duricie est dictum. eo quod sit durior corporis superficies ad modum sacri ad portandum fortis. et ad patiendum durabilis ut dicit Ysido. Dicitur etiam tergum. eo quod in ea parte supini in terra iacemus. quod solus homo potest. Nam bruta animalia aut in ventre aut in latere iacent. unde in animalibus tergum abusive dicitur. ut dicit Ysido. A terendo tamen potest dici tergum. quia varijs flagellis teritur. non solum dorsum animalium. verum etiam dorsum hominum captiuorum. ut dicit idem. Vel secundum remigium. tergum dici potest a teros grece quod est rotundum latine. eo quod dorsum animalis quendam spem preferat rotunditatis. eo quod omnia ossa corporis fundantur supra dorsum. sicut carina navis. Incipit autem dorsum secundum constantium. et Ysido. a puppi capitis et extenditur usque ad renem vicinitatem. Est autem dorsum ex varijs ossibus et spondilibus compositum. et hoc ob quattuor causas fuit necessarium. Primo quia omnium aliorum est fundamentum super quod omnia alia ossa sunt posita sicut navis super carinam mediam est locata. Secundo quod viscerum interiorum defensio est et cooperulum. Tertio quia nervorum a cerebro ad diversas partes corporis inferius descendendum est adiutorium. ut hinc et inde motus voluntarius et sensus diffundatur. Quarto ut medulle descendentes a cerebro sit vehiculum et ab intrinseca lesione illius defensivum. Ex multis autem ossibus compositum est animal ut facilius se erigat et inclinet. et ut onera supposita ferat fortius et supportet. Vocantur autem ossa dorsum spondilia. et sunt concava et medulla spinalis que a philosophis dicitur nucha. facilius feratur ad inferiora membra ad motum voluntarium faciendum. Eadem enim est natura et virtus in cerebro et in nucha. ut dicit constantinus. et ideo duplici pellicula sicut cerebri est vestita. ut dicit idem. Unde si hec medulla in spina dorsum ab aliqua causa fuerit impedita siue lesa virtus animalis leditur. et in suis actionibus impeditur sic et quando cerebri leditur. Unde et animal lesa nucha de facili moritur. propter quod

natura fecit ossa spondilia dura et nervosa et insuper acuta et spinosa. propter maiorem medulle defensionem et propter faciliorem resistentiam et repulsionem iniurie. sive inferentis lesionem. Est autem cutis dorsum siue pellis spissior et durior quam in ceteris partibus animalis. et hoc propter causam supradictam. Patitur autem dorsum multa ab interiori et ab exteriori. quia exteriori patitur verberationes et excoarationes. et multiplicem lesionem. interiori autem patitur nervorum contractionem. humorum nimiam pletionem. viarum et meatuum spirituum opilationem. puncturam et horripilationes et multiplicis gutte infestationem etc.

Capitulum XXXIII.

De pectore.

Pectus est ossa pars et inferior inter mammillas et pulpas. et ideo pectus est dictum. quia est proximum inter partes eminentes mammillarum. ut dicit Ysidorus. Secundum vero Ysidorum et constantinum. Pectoris fundamentum est infra dorsum positum. cuius magna est concavitas ut intra posita custodiat. et cor ac pulmonem cum alijs membris spiritalibus protegat et defendat. Magnitudo autem concavitate pectoris fuit necessaria et utilis ut pulmo huc et illuc possit dilatari ad refrigerandum calidum fumum cordis. Fuit autem osseum et nervosum. propter maiorem fortitudinem et fortiorem vitalium defensionem in quibusdam pelliculis interioribus cum quadam pinguedine circumdatur interiori et manifeste propter caloris naturalis fomentum et conservationem et frigiditatis ossium pectoris et thoracis mitigationem. Sunt autem secundum constantinum due concavitates a se invicem quibusdam pelliculis separate. et fuit hec divisio necessaria ut si fiat pectoris in una parte casu in aliqua amitteretur. in altera parte concavitate ad vite animalis custodiam servaretur. quod si vtraque concavitas infirmaretur anhelitu intercluso de facili moreretur. Itaque pectoris pelliculis cor et pulmo colligantur. et ne de loco ereant involuntur. ut dicit constantinus li. ij. c. xv. Est igitur pectus

manumillatū fundamentū / 7 hoc nō so-
lum p̄ op̄e ornatiū. x̄petiā p̄op̄ter ne-
cessariū pectoris inuamētum. Nam sua
carnositate cooperiūt 7 eius ossēam fri-
giditatem temperātes ab extrinseca le-
sione aeris frigidi p̄tegunt 7 defendūt
Hobilissimū itaq; membz est pect̄ hu-
manum. qz sedes sapie est 7 domiciliū
caloris vitalis 7 vigoris quo bñ disposi-
to cū suis p̄tentis atq; sano. corpis to-
tius vigor in suis actionibz cōfortatur
et ecōuerso lesō pectore toti⁹ corpis cō-
pago deterioratur. Partis aut̄ pect̄ mul-
tipliciter / qñq; a nimia frigiditate con-
stringente nerui 7 ligamēta thoracis p̄-
cutiūtur. 7 in suis effectibz impediūtur.
et aliqñ ex nimia caliditate et siccitate
substantialē eius hūorem cōsumēte. 7
neruos pectoris s̄hente. vt p̄z in ptifici
et ethicis calore nimio slump̄. qñq;
ex nimia hūiditate sanguinea vel flui-
matica meat⁹ pectoris infundēte 7 repleu-
te. An̄ 7 qñq; seq̄tur suffocatio. 7 qñq;
raucitas 7 qñq; vocis ablatio. vt di. cō-
stātū. qñq; ex hūore corrupto in pel-
culis pectoris collecto. vñ 7 pect̄ aposte-
matū 7 impeditur an̄xeliū 7 aial aliquo-
tiens suffocatur. Aliqñ patitur ex colli-
gantia alioz membz q̄ ledūtur. nam
gutturē lesō aut pulmone aut stoma-
cho necesse est vt pectus toleat et pa-
tiatur. maxime aut̄ sunt passiōes pecto-
ris piculose 7 p̄c p̄ue interiores p̄pter
cordis vbi est sedes vite vicinitatē. An̄
magis ledit modica pūctura interi⁹ in
pectore q̄ vulnus maximū exteri⁹ i bra-
chio vel i crure. Variatur dispositio pec-
toris in hoibz 7 in volatilibz. vt dicit
aresto. Nam hoies hñt pectus latū 7 ali-
qñtūlū a dextris et sinistris eleuatū in
medio. 7 ip̄a eleuatio est signū animosi-
tatis 7 virtutis. 7 nullū aial habz māmil-
las in pectore p̄ter hoies 7 elephantē
vt di. aresto. li. ij. An̄salia em̄ vlera hñt
aut in latere aut i ventre. vt porci et ca-
nes. asini. vacce atq; oues. sic dicit idē.
Plures fetus generāt aialia hñtia vbe-
ra in ventre. vt p̄z in canibz 7 in porcis.
q̄ illa q̄ hñt in pectore vt patet in hōie
et elephante q̄ nunq; generāt nisi fetū

vnum. vt di. idē li. v. Aues at̄ generalit̄
hñt pectus acutū. 7 maxie aues p̄ede q̄
sunt curui rostri 7 acuti vnguis 7 modi-
ce carnis ac boni volatus 7 acuti vilis
qm̄ vident cibū suum a remotis valde
et ideo tales aues eleuāt se in aere val-
de alte pl̄ q̄ alia volatilia. 7 h̄ p̄pter p̄di-
ctam cam. sic dicit aresto. li. ij. Acuitas
aut̄ pectoris in talibz amlz an̄ositatis 7
generositatē est indicium. vt dicit ysid. de
accipitre. magis aut̄ inq̄t animosus pe-
ctore q̄ rostro vel vngue accipiter est
armat⁹. et iō accipiter est animosus pe-
ctore in aere p̄cutit 7 deicit predā suā.

Capitulum XXXIII.

De mammilla.

Mammilla enī a rotunditate est
dicta. malo em̄ grece rotundū
latine vt di. ysid. Papilla vo d̄r caput
māmille quā infans sugit labijs 7 app̄o-
hendit. 7 d̄r papilla quā a puero tagit
7 palpatur. Dicitur autē māmille vte-
ra quasi lacte vbera. vt qz lact hūore in
mōre vtris sit plena. naz post p̄tū si san-
guis nō dū fuerit pueri nutrimento con-
sumpt⁹ naturali meatu fluit in māmil-
las 7 eaz v̄tute albescens. lactis recipit
qualitatē. vt di. ysid. Scdm̄ ostan. autē
māmille de glandulosa substātia sunt
cōposite carne. s. molli. 7 alba sicut lacq;
est natura. Sunt aut̄ vene 7 arterie glā-
dulosa in substātia māmillarū intermi-
xte. p̄ q̄s diffundit̄ sāguis ad māmillas
cum spū. Sunt aut̄ māmille in pectore
posite vt cordi essent vicine. vt per calo-
ris cordis decoctionem sanguis in ma-
teriam lactis facilius conuerteretur.
Nam sanguis per concauā venā ad cor
ueniens. 7 deinde ad pectus tendēs tan-
dem ad māmillas penetrat. 7 in earū
carne spongiosa materā lacteam vi ca-
loris se trāsmutat. Caro em̄ ip̄ius mā-
mille carnosa est 7 cauernosa. porosa. scz
et spongia. vñ ad generatiōem lactis ē
apta ad cuiuslibet nutrimentū pueri.
Habet autem māmilla hoc propriū vt
d̄r super amphozis. qz mulier q̄ facture
sunt abortiuū māmille exmollescāt. vt
dicit ypoctas. Item si dextra mamma

mulieres postquam geminos conceperit exmol-
 lierit. masculus abortiuus fit. si vero sinis-
 tra / femina abortiabit. et si utraque uterque
 fetus patiet abortiuus. cuius rodem affligit
 ibi Galienus. in commento. dicit enim quod gra-
 cilitas mamille paucitate lactis signat. unde
 cum infans tebitum non habeat nutrimentum.
 necesse est ut abortiat ipse fetus. Item idem
 Hippocrates ibidem. Mulieribus in quibus san-
 guis calidus / superfluus uertit ad mamil-
 las infania futura signat. cuius ratio est sim-
 galiana. quia cum sanguis calidus et superfluus
 vel feruens ad mamillas fluxerit si pre-
 nimietate sui et etiam caloris excessu non
 poterit in lac mutari in fumositatem acuta
 resolutus caput petit. et sic infania propter
 perturbationem cerebri generat et inducit.
 Item idem in eodem. Mulieri menstrua si
 voluerit retinere sitiam maiorem. id est. vtero
 sam velas appouere ad mamillam. id est. sub
 mamillam venis de matrice ascendentes
 ut dicit Galienus. per attractionem ventosatum
 sanguis superfluo attrahit ad mamillas.
 et sic inferior fluxus menstrui minorat
 sicut idem recitat Galienus. Item in eodem. Si
 mulieri habita in vtero. lac multum fluxerit
 ex mamillis / fetum debile signat. Si vero fu-
 erint vltra dura. iter debile signat esse
 fetum. id est. enim non diminuit lac. quia fetus est de-
 bilis ad accipiendum et uertendum in suum
 nutrimentum. Unde nimia fluxibilitas ma-
 millarum corruptio et imperfectio signum
 est. ut dicit Galienus. Si vero fuerit mediocriter
 dure sanitatem fetus designat. nimia enim
 mamillarum gracilitas et macilentia propter
 partum fetum esse debile signat et corruptum.
 nam signum est quod subsequente tebeat abortiuum
 ut dicit idem. Item si impregnatio fuerit
 masculi / apparet dextra mamilla ma-
 ior sinistra. si vero fuerit femine erit sinis-
 tra maior. et si primo apparet quando fetus
 incipiet se mouere. ut dicit Aresstus. lib. xii.
 Item sic dicit idem. Sepe ex lactis multo-
 tudine et coagulatione mamille nimis in-
 duratis accidit infirmitas magna. et
 dicit pilosa. nec cessabit dolor quousque
 exeat putredo. sicut ibidem dicit Aresstus.
 Item dicit idem lib. vi. quod animalia que sunt
 multorum vltra sunt multorum filiorum. et habent

vltra a parte inferiori diffusa. ut patet in
 canicula et in porca. et cum parit porca dat
 primo filio suo primam mamillam. secundo
 secundam. et sic de alijs. Animalia autem pauca
 vltra habentia paucos habent filios ut mu-
 lier et elephas que habent vltra anteriore in pec-
 tore collocata. Quamilla igitur est membrum
 nutrimento feti necessarium sanguis men-
 strualis ad generationem lactis susceptiuum.
 et suscepti sanguis impuri depuratiuum
 digestiuum. imutatiuum. dealbatiuum. dul-
 coratiuum. inspissatiuum. pectoris et cordis
 defensiuum. securus et etatis discretiuum. cor-
 ruptiois monstratiuum. rotundum. oblongum
 nervosum. carnosum. puulorum dentibus.
 expositum cauernosum seu porosum.

Capitulum XXXV.

De pulmone.

Elmo cordis est stellum nomen
 tralens ex agitando greco in
 pulmone est pneuma. scilicet spiritus est qui flado
 etiam aere recipit et emittit. Vel dicitur
 pulmo quod palpat se apiendo. ut flatu
 capiat et stringendo emittat unde in continuo
 motu est inspirando et respirando. ut di-
 ysius. Est autem pulmo de carne molli et ae-
 rea creatus spume coagulate simulum
 ut dicit Pitagoras. Cuius iuuamentum est ut cor
 vndique circumdet. et aere frigidum ad sui tem-
 periem administrat. Est etiam pulmo in-
 strumentum spiritus et vocis. Spiritus fuit ne-
 cessarius propter cor. ut per attractionem ae-
 ris refrigeraret. et per eius restrictionem
 fumosa superfluitas expelleret. et idem pul-
 mo inter cor et guttur est medi- ne sub-
 to ad cor aer irrueret. sed potius aerem
 receptum temperaret. Est itaque pulmo quod-
 dam celle similitudo seruans aerem fra-
 gidum ad cordis. id est. feruorem mitigandum.
 vel calidum ad vocem necessarium vel ad flatum
 Sine enim pulmone vox formari non potest
 neque anxilitus. ut dicit Aresstus. lib. xiiij.
 Propter que predictas causas caro pulmo-
 nis mollis est et leuis ac concava. ut de
 facili mutet aerem in sui naturam. ut sic
 vitalis spiritus facilius transeat in ventri-
 culo cordis ad conseruationem vite ani-
 malis Et est generale ut dicit Aresstus.
 quod omne animal anhelans habet pulmo

nem. et omnia animalia ambulancia anhelant. et quedam animalia aquosa anhelant ut delfini. Item omne animal generans habet nigz pulmonem. et est multi sanguinis propter calorem nature. Pulmo vero animalis ouantis est paru? et sic? et potest inflari et tumescere. ut di. arest. Et sicut dicit idē libro. xiiij. Quedam animalia nō hnt pulmonē. s; branchas loco pulmonis. Item ibidē li. vii. Omne animal habens pulmonē calidius est animali carente pulmōe. Animal enī habens pulmonē multū sanguineū est respectu animalis nō habentis. Patitur autem pulmo multipliciter. qñq; ei ex humore reumatizante ad canales pulmonis. et tūc varie generant passioēs. s; m varias hūoz ad pulmonis principii fluxiones. sicut sunt squinatia. tussis. ptisis. raucedo. asperitas vocis. et similia. Quñq; patit ex coadunatiōe hūoz in pennis pulmōis. nō fit ptisis et alie horrende passiones. ut p; in sanguinem et sanie excreantib; ut di. constan. Itē aliqñ patit ex iprie substantie vice ratione. et h; accidit ex acumine hūozis ad pulmōis substantiā defluentis. Talis passio nō de facili curat. qz cū ex hūozis acunie substantia pulmōis fuerit vlcerata prope ipi? pulmōis teneritudines et motus otinuatōem nō de facili solidatur. vnde et tūc aer attract? p foramē vlceratū de facili euanescit. vnde ad tēperiem caloris cordis nō sufficit qñ potius prope aeris attracti paucitatē cor in se penitus marcescit Item dicere est. li. viiij. Animal si anhelauerit in comedendo cadit aliqd ex cibo in cōcauitatē pulmōis. et tūc accidit animalī tussis et strangulatio. Nam tussis nihil aliud ē nisi motus animate vtutis ad expellendū superflua circa spūs instrumenta. ut dicit constan. Recollige igit ex p̄dictis q; pulmo propriū cordis est instrumentū quia cor refrigerat subtilitate sue substantie aerem attractū alterat et imutat. vocem format. a motu nequaquā cessat. quia constringit se mutuo et dilatat aerem ad supplementum caloris in suis folliculis et poris reseruat. Quid tam

diu potest viuere animal sub aqua sine suffocatione. q̄diu potest recollectū aerē retinere. sui motus cōtinuitate. aerem admouet et reponit vel depurat. spiritui vitali continū nutrimentū admistrat Cor teniq; ab instrumentis sensibilibus separat. hūozē spumolium generat cor dis substantiā localiter circūdat qñ ali qua occasione patit mortem accelerat. actionē virtutis vitalis impedit et perturbat. Hec omnia dicit Constantin? per ordinem.

Capit. XXXVI

De corde.

De s; m ysidoro a cura dicitur? eo q; omnis sollicitudo et scientie causa in eo manet? quod quidem pulmoni est vicinū. ut cum ira accenditur humidi pulmōis remedio temperetur In medio cor animalis positum est ut ad omnia corporis membra vitā infundat atq; motum. ut dicit ysidorus. Est autem cor s; m Constantinū substantia quedā carnea villosa / dura / oblonga et rotunda. Fuit autē cor concavū prope caloris conseruationē Est enim cor totius corporis fundamētum Fuit autē villosum ut facilius dilatando et constringendo se moueret. Fuit etiam durum ne de facili lederetur Fuit etiā rotundum ut maior abundantia spirituum in eo repiretur Fuit et oblongū in forma p̄tri. s. tendens in acutū ut actio caloris naturalis semp in conū tendens fortior reddatur. Non autē substantia cordis int̄ ambas p̄cauitates pectoris in medio ipsius animalis ut a corde quasi a centro ad circumferentiā totius corporis spiritus vitalis deferreretur. Caput autem cordis quod acutum dicitur. in sinistra parte huamani corporis collocatur / et qz in hac parte cordis acuta plus viget et inhabitat spiritus vitalis / ideo in sinistro brachio pulsus fortissimus inuenitur / vergit autē cor ad sinistram partem hominis / ut ipsius calore frigiditas sinistre partis temperetur. Habet autem cor duas cōcauitates scz sinistra que i acumen tendit et

tertera q̄ intra subsistit. ⁊ hec 3cauitates
ventriculi cordis nūcupātur. Et inter
istos duos ventriculos est vnū foramē
quod a quibusdā vena vel via 3caua nūcu-
patur. Hoc foramē 3 tertera ptem est
latum. cōtra sinistra 3o ptem strictum.
Et hoc fuit necessariū vt sanguis a de-
tro ventriculo veniēs subtilaret. et sic
facilius spūs vitalis in sinistro ventri-
culo generaretur. Dicit em̄ aug. lib. de
differentia spūs ⁊ anie. q̄ in dextro ven-
triculo cordis plus est de sangule q̄ de
spū. in sinistro 3o ecōuerso. qz ibi spūs
vitalis generat ad viuificandū animal
per quōsdā arterias diffusus ⁊ nūcupat
dilat. Sinistra ei ps cordis duplex h3 fo-
ramē. vnū inter arterias vene q̄ portāt
sanguinē a corde ad pulmonē. Alter fo-
ramē est vnū exit arteria maior q̄ est for-
ma arteriar totū corpis p quā pulsus i
corde generat potissime i pte sinistra p-
pter eam supradictā. Sicut ps dextera
duo habet foramina. vnū intra venā que
3z cōcaua. portans ab epate sanguinem
in dextera cordis 3cauitatē. ⁊ altero ve-
ro exit vena arterie vt nutriat pulmōes
Loopuntur aut foramina quibusdā pel-
liculis q̄ apertū sanguinē a corde emit-
tendo. Deinde clauduntur reditū p h3
lendo p humido. In vtroq̄ aut cordis
ventriculo est frustulū quōsdā exteri⁹ qd
auricule affilātur. ⁊ hec duo frusta cor-
dis aureole nūcupātur in quibus vene
et arterie radicātur ⁊ solidantur. ⁊ habz
cor in sua latitudine quōsdā ossa cartilagi-
nosa q̄ cordis sedes appellātur. Circū-
it aut cor quōsdā pānicul⁹ q̄ 3z esse capsu-
la cordis. ⁊ hic cū pāniculis pectoris cō-
solidatur. Hic pānicul⁹ non nimīū ppe-
cor iungitur. ne forte eius mot⁹ ipe dire-
tur q̄ corde fuit necessari⁹. vt esset fūda-
mentū caloris naturalis vnū animal gene-
retur. Ducusq̄ cōstan. li. iij. c. xxi. Di-
cit aut aristot. li. i. q̄ nō est mēbrz in quo
sit sanguis ita infusus sic in corde San-
guis enī in pulmone est fix⁹. sed cordi
fixior est. Item idē li. xi. Cor positū est
in omni animalī i medio pectoris pter q̄ in
homīe. qz cor hominis declinat ad partes
hūstrā. ps sūt acuta cordis reclinat ad

interius pectoris in oibz animalibz pter q̄ i
piscibus. qm̄ ps acuta in istis ad prem-
capitis dependet in loco diuictōis bran-
ciar. Item in eodē 3z q̄ oē animal hñs san-
guinē habet epate ⁊ cor. Item idē li. xij.
In corde enī est principiū venar et pri-
ma virt⁹ creans sanguinē ⁊ ei⁹ sanguis
est mund⁹. clarus. calid⁹ ⁊ maior⁹ sensus
et veniēs intellectui. Item in eodem
Principiū sensus animalis est in corde
et sensus cū corde sunt cōtinui. Et. iij. ⁊
vij. li. 3z. Cor ponitur in anteriori pecto-
ris et i medio q̄ principiū est vite ⁊ ois
mor⁹ ⁊ ois sensus in eo ē. Sensus aut ⁊
mor⁹ nō sūt nisi i anteriori pte cordis. ⁊
ppe hoc distinguitur mediū ⁊ vltimū.
Et anhelit⁹ pri⁹ vadit ad interi⁹ cordis
Natura aut creatiōis cordis ē ex venis
quia ex genere venar Et situs cordis ē
cōueniēs. qm̄ est positū in loco superiorē
in anteriori. qz nobilit⁹ ordinatur in lo-
co nobiliori naturalit. cor aut inter oia
mēbra nobilissimū est. ⁊ iō positū est in
medio corpis quo indiget necessari⁹. qz
animaliū est 3plemētū. nec est aliq̄d mem-
brū ita necessariū ad vitā sicut cor. vnū
corde lesio nō viuūt animal. Et iō corpus
cordis est in medio ⁊ creatio eius est in
corpe spisso et naturaliter cōcauo. et ē
concauū quoniā principiū venar est
ex eo ad recipiendum sanguinē spissū
aut ad custodiendū principiū motus.
Et in nullo membro est sanguis sine re-
mis nisi i corde tantū. quia exit sanguis
a corde et vadit in venas. ⁊ nō venit san-
guis ad cor ex alio loco. quoniā cor est
fons et principiū sanguinis ⁊ primum
mēbrū habens sanguinē sicut manife-
stat ex anathomia. quoniā creatio
cordis apparet primo sanguinea. ⁊ est
pricipiū motuum delectabiliū ⁊ offensi-
bilium. et vniuersaliter motus cuiusli-
bet sensus ex eo incipiūt. ⁊ ad ipsum re-
deunt. et ei⁹ 3tus expanditur ad omnia
mēbra sū vnū modū. In aliq̄bus
aut animalibz inuenitur os in corde ppe-
sustentamentū eius. sic ossa ponuntur in
mēbris. et in cordis animalū magni cor-
dis sunt tres ventriculi. et in animalī par-
ui cordis sunt tantum duo ventriculi.

Et id telet esse corde aialis venter. qm cor telet esse locus receptōis sanguis puri et temperati in qntitate et qlitate. Et est valde calidus et hūidus. qz cor ē mēbr in quo ē prima virtus. Duculqz aresto. li. xij. vbi multa dicuntur de hac materia. Item idē li. xvi. sez qz cor ania lis telet esse complementū prop' hoc crea tur cor prius. Et propter calozē cordis et exitum venarū ex eo posuit natura mēbr frigidū ex opposito cordis. s. cere brū. et propter h' creat caput in genera tione post creationē cordis. Contigit at cor pati vel ex alioz hūoz colligantia. vt dicit Cōstan. vel ex propria distem perantia. Si eni in corde dñetur exce dens caliditas. ebullit sanguis cordis et agitatur. et sic vitalis spūs ledit. Si ni mia frigiditate cor stringit. et gelatur sanguis vñ et mors seqtur. Quoz etiā patitur ex aliquo apostemate capsulaz eius inficiente. et tūc aial nō diu viuit. Item accidit cordi tremoz. et h' ex hūidi tate aquosa in pelliculis cordis dispsa que debita eius impedit dilatatiōem et cōstrictionē. Nñ viderur infirmo qz cor de loco ad locū moueat. Item accidit ei defectio ex spirituū vel virtutis spūalis dissolutione et spūum euaporatiōe. Et h' cōtingit vel ex nimia repletiōe virtutē aggrauate et pfundente. aut ex nimia inanitiōe virtutē dissolvente. sic patz in cardiaciis et in qbuldā post nimia sudorem. siue nimis acuta portione. Item patitur aliqñ ex fumolitate aliqz coru pta et venenosa ad cor penetrante et cor dis meat' corūpente. vñ mors seqtur i dilate. Itē patitur qñqz de vne scaue opilatione. vñ et sanguis nutrimentū cor dis et vitalis spūs denegat. His et alijs modis cor patitur. vt di. cōstan. li. ix. c. xxiij. Dic ad hęc galien' i tegni. qz vir tus et cōplexio cordis onditur p bec si gna. s. p magnitudinē respiratiōis vel ve locitatē pulsus et frequētia ei' p virilita tem et festinā actiōem p irā audaciā et furorem p amplitudinē pectoris et eius pilositatē. Bec oia calozē dñantem i corde signant. Omnia xō signa tria desi gnant eius prietatem. Sup quem locū

dicat haly in cōmento. Cor in homie se habet ad modū radicis in arboze. Arte ria nascens ex sinistro ventriculo silis ē trunco vel cruri arboris q elōgata a cor de ramificatur in duas ptes. quaz vna tendit ad sursum alia deorsum. et ille ra mificatur et diuiditur ad modū virge ex ramis p totū corp' vsqz ad arterias capillares sparsas in cute. et qñ dilatat cor. dilatatur et omis arterie sil. et qñ cō stringitur. et ipē sil' stringitur. et p di latatiōem eaz attrahitur aer frigid' et exterioribz cordis ad interiora ei' / et in cōstrictione exprimitur vilioz fum' in eis generat' et extrahit ipm ad exte rio ra. et p h' eius caloz euentatur. et per eius euērationē ei' cōplexio adeqitur. Et vt ait idem virtus motiua q est fixa i corde currit p arterias ad vnāquāqz ptē cor poris et refert vnicuiqz ppriā vitā et pro prium calozē vitalē. Seruit eni pectus cordi se aperiēdo et frigidū aerem attra hēdo et se claudendo. ac fumosum vapo rem generatū ex corde expellendo. vñd si pectus et arteria et alia vitalia instru menta fuerint salua. obediunt virtutes in opibus suis. et quādo sunt infirma non obediunt. Unde tonitas et malicia subministratium organozū promouet vel impedit cor ad suas pagēdas actio nes. Unde quādo cor est forte et habet membra sibi obedientia. bñ in dilatan do et constringendo se habentia. fortis pcedit a corde respiratio. et fortis pul sus et fortis opatio fm tonitatē organi et virtutis. Quādo xō virtus est debi lis et remissa nō potest extendere arte rias in omis dimensioes vnde sequitur minor respiratio et minor pulsus. Itēz ibidem. Si cor fuerit nimis frigidum et nimis hūmidū et pulsus mollis. erit homo priuatus virilitate et audacia. ti midus atqz piger. et a pilis in pectozē uudus' propter vaporis famosi vñd' ge nerant pili paucitatem Si xō fuerit cor nimis sicū et frigidum et faciet pul sum asper dux et parū et respiratio tar da est et rara. marie si pectus puli fue rit atqz strictum. Duculqz haly super tegū. Val. Et bec sufficiant.

Capit. XXXVII.

De anhelitu.

Anhelitus cordis et pulmōis est motus. ppter attractōem frigiditatis aeris ad temperamentū innati caloris cum eiusdē expulsiōe generatus. Cor enī nullo mō carentiā attrahendi aeris pati potest. Si enī p modicū spacium ab attractiōe aeris quiesceret lederetur vel deficeret. Anhelitus g̃ contrarios habet motus. qz dilatando pulmōes aerem trahit et strigendo expellit. Anhelitus itaqz est caloris cordis p attractionem aeris tēperatiū et expellendo vaporem fumosum eiusdē purgatiū. Est etiā animalis spūs et vitalis nutritiū. Itē fortitudine vel debilitate assistentie spiritualiū ostensiu sicut supi de pulmōis proprietatibus dictū est. Itē in anhelando pl de spū attrahitur qz expellatur. pars enī nō modica transit in vitalis spūs nutrimentū. Infra enī pulmōne se recipit. et tamdiu animal sine suffocatione vivit q̃ diu inter instrumta anhelitus spūs se includit. Itē patientibus instrumtis anhelit spūs corrumpuntur. et s̃m q̃litate organi patientis immutatur. vt dicit Constanti. Patitur aut anhelit q̃nqz ex defectu virtutis mouentis nervos et regentis q̃nqz ex cōstitutione instrumētor spūs que puenit ex grossis humoribz vel ex grossa ventositate viā anhelitus opilante. vel ex aliquo apostemate pulmōis panniculos cordis aggravante. siue ex nimio calore cordis in pulmōis substātia tomīnante. ex quibus omnibz debilis redditur anhelitus atqz rarus. Si autez fuerit velox et paruus. calorem alienū designat qui virtutem suffocet et potissime vincat. Si tactus fuerit calidus et sitis ac lingue deficcatio subsequitur. anhelit vero pu et frigidus vt in acutis febrilibz signū morbi ē. Eius enī tarditas defectū virtutis desigt expulsiue. frigiditas vero extinctiōem signat caloris naturalis. et defectū virtutis in substātia cordis et instrumtor spūs. Itē imutatur anhelit ex mēbroz iterioz vniuersali corruptiō

ne. vt p̃ in leprosis. q̃bz anhelit fetidus est et corruptus. et sebz vicini corruptiū. Vñ taliū status solet eē appropinquantū corruptiū et infectū. Inficit ei aerē vicinum et reddidit corruptibile sicut si bul reguli stando aerē corrūpit. et aues volātes inficit. vt di. auicē. et stan.

Capit. XXXVIII.

De stomacho

Stomachus grece os dicitur. eo qz sit ostiū ventris. et ipse cibū recipiat atqz ad intestina trāsmittat vt dicit yfido. Est aut stomachus s̃m cōstan. rotundus. oblongus. et cauus interius. asper in fundo et carnosus. duo h̃is officia. vñ inferius alter supi. Est at asper et villosus vt cibū receptū melius retinere possit. Nā si esset lubricus et in superficie planus. ex sua lubricitate cibū exiret in digestus. Fuit at et carnosus in fundo vt digestio confortaretur. Caro ei ē calida et etiā humida. ex quibus q̃litate materie viget digestio in corpe animalis. Rotundus aut fuit vt capacitatem suam cibū recipere ampliorē. Preterea quoqz si alteri esset figure. s̃ triangularis. vel h̃mōi h̃iores mali in eo de facili ad putredinē colligerentur cū talis forma nō posset a superfluis ppter angulos deficcari. Oblongus etiam fuit. ne nimia rotunditate sua spiritualia comprimeret. Et vt etiam tanto facilius cum superioribz et etiam inferioribus iungeretur. Preterea stomachus precipue h̃ianus in parte superiori est strictus. In parte inferiori latus. et hoc quoqz fuit necessarius. quia cum homo ceteris animalibus sit erectus. oribus eius semp ad inferiora descendit. et ideo utilis fuit eius inferior latitudo. vt in eo recipi possit cibi multitudo. Item nervosus est propter maiorem sensibilitatis et appetitus vigoresitatem. Epate etiam circumdatur. vt ei calor maior ad ciborum decoctionē ab epate ministraretur. Epate enim suis quinqz frustulis stomachum circumcingit. et ei calorem tribuens succositate et humores vnde sanguis generatur p quasdam venas quas miseraicas

medici vocant. recipit et fortiori caloris actione in sanguine alterat et conuertit. Sed hec dicit Constantinus quod si stomachus fuerit substanti aliter calidus, cibos grossos bene digerit, delicatos vero consumit, et plerumque digerit quod appetit, et propter similitudinem cibos calidos maxime querit nec famem sustinere potest. Frigidus vero stomachus grossi cibi non est bene digestus, et ex eis cito grauat, et eos cito mutat in humores acidos et corruptos. Stomachus vero sicus cito sitit nec pars aqua sufficit, que si superflua fuerit rugitum in ventre facit. Quod si fuerit humidus stomachus non sitit humidum cibum appetit, sed pars digerit. Hucusque Constantinus. l. i. c. xliij. Accidunt autem stomacho, ut dicit idem. l. i. c. xxvi. diuersae passiones. scilicet mala digestio, fumositas, dysuria, vomitus singultus, inflatio, ructuatio, et hec ex diuersis accidunt causis. Quia quicquid ex mala complexionem, quicquid ex nimia inanitione, quicquid ex nimia repletionem, quicquid ex nimio humorum acumine, quicquid ex cordis putrefactione, quicquid ex virtutis digestiue defensione, quicquid ex cibi qualitate, quod si sit pungituum stomachus pungitur, et ad exeuendum compellitur, aut si viscosus lubricatur, et sic de facili egreditur, quicquid ex vitium expulsiue nimia debilitate, non solum se patitur, verum etiam ex aliorum membrorum colligantia et vinitate. Stomachus enim est totius corporis paterfamilias, omnium membrorum nutrimentum recipiens, et singulorum membrorum putredinem expedit administrans necessitati, ut dicit idem Constantinus.

Capitulum XXXIX.

De epate.

Par siue iecur nomen habet, eo quod ignis in eo sedere habet quod visus ad cerebrum subuolat et deinde ad oculos et ceteros sensus et membra se diffundit, et calore suo succum sibi attractum in sanguinem transmutat quem ad vultus pacis et nutriendumque corpus simul membris administrat, unde epas dicitur, quod talia membra pacis. In iecore sedes est voluptatis et concupiscentie, cuius extremitates fibre vocantur, que sunt quasi

lingue eminentes et stomachum amplectentes, calorem ad cibum digestionem referentes vel exhibentes, et dicuntur fibre quia ad aras plebi ab ariolis referuntur, quibus oblati et succensis responsa dabantur. Hucusque yfidorus. Est autem epas ut dicit Constantinus, membrum calidum concavum et lubricosum in retro latere animalis collocatum, stomacho superpositum ut suo calore prima iuret digestionem. Est enim sanguineus et in colore rubicundus, quia succositas eius nimia caliditate in humore sanguineo est transuersa. Aliqua tum est etiam durum ne de facili ledatur. Variatur enim epas in hominibus in quantitate et primum multitudine, quia in hominibus est magis quam in alijs bestijs eiusdem quantitatis. Flumerus partium eius in quibusdam est duplex, et hoc ad minus, in quibusdam triplex vel quadruplex vel ad maximum quintuplex inuenitur. A lata autem epatis concavitate progreditur quedam vena que a medicis porta nuncupatur, et hec antequam exeat in quinque diuiditur venulas quinque partes epatis intrantes. Epas enim succositate prime digestionis per quasdam venas in sua concavitate attrahit, et per caloris naturalis ebullitionem celebrat digestionem, secundo in massam sanguineam et quattuor humorum naturam conuertit. Quod enim calidum est et humidum transit in materiam sanguinis, cuius receptaculum sunt venae, quod autem calidum et siccum est in naturam colere, cuius proprium receptaculum est cista fellis, quod vero frigidum et siccum in materiam cedit melancolie, cuius proprium receptaculum est cistula splenis, sed quod est liquidum et aquosum in humore transit rheumatis cuius proprium receptaculum est pulmo. Ex quo patet quod epas naturalis virtus est principium fundamentum prime digestionis stomacho maximum iuuamentum, secunde vero digestionis in substantie siue concavitate est perfectiui putus ab impuro separatiui, singulis membris nutrimenti transmissiui, amoris venerei excitatiui, diuersarum passionum receptiui.

Patitur enī quandoq; ex nimia calorū
 intensiōe. Uñ 7 p̄ri aperiūtur interi⁹
 ex quoz aperiōne d̄tus euānescens re
 missius opatur. qñq; ex nimia frigidita
 te conuersionē attracte succositatis in
 naturā sanguineā impediēte. 7 ex h̄ se
 pissime p̄tingit ydropisim generari. cū
 ydropisis nihil aliud sit fm̄ pl̄sum nisi
 error d̄tutis digestiue in epatis conca
 uitate. Hac enī virtute errāte 7 in sua
 opatione deficiente. necesse est sangui
 nem corāsi. quo indigesto corpus qd̄
 inde nutritur in tumescēdo extenditur
 vñ 7 ydropisis generatur. Itē patitur
 epas ex substātie sue mala cōplexione.
 et hoc fm̄ hūoz q̄ttuoz distemperantiā
 in ipsius essentia d̄hantē. Itē patitur
 ex viāz eius opatiōe. Cōtingit ei sepe
 humorē grossius 7 viscosum i venis epa
 tis adunari. Uñ cum sanguis clausus
 exire nō potest clausa est p̄strictionis et
 opatiōis. Item etiā accidit ex nimio
 calore humorē sanguinesū deficcante. et
 substātia venāz epatis d̄hante q; non
 pōt sanguis libere disundi ad alia mē
 bra corpis nutriēda. Hoc idē aut aliqñ
 potest p̄tingere ex nimia frigiditate hu
 mores cōgelante. 7 meatus epatis con
 stringente 7 ad mēbra nutriēda discursu
 sum sanguis p̄hibente. Itē idem etiāz
 accidit ex apostemate substātia epatis
 aggrauate. 7 putredinē in ipsius substā
 tia generāte. Itē idem accidit ex inclu
 sa ventositate pelliculas ipi⁹ epatis extē
 dente 7 ex mēbroz inordinatiōe dolorē
 et merorē inducente. Item sepe patitur
 ex immoderato fluxu sanguis q; accidit
 ex venāz ab ipso egredientiū aperiōne
 et hoc p̄tingit ex nimio sanguis acumi
 ne / xl ex nimia repletōe / vel ex debilita
 te d̄tutis retētiue / vel ex nimio exerci
 tio 7 labore. sicut di. cōstā. Ad hęc de na
 tura 7 signis cōplexionis epatis dicit
 galienus in tegni. Signū epatis qñ ē
 calidū. est amplitudo venāz / nō pulla
 tilium. Sup̄ quē locū dicit haly. qñ do
 minat et viciat calor i epate. fit epas ma
 ius 7 vna ei⁹ maior dilatatur 7 magni
 ficata est. Magnificatur om̄s vena nō
 pullatiles in omnib; membris / 7 cale

fit sanguis. 7 generatur qñq; colera ci
 trina. et p̄ p̄cessum ipis post status ado
 lescētie adunatur colera citrina. 7 fit ex
 ea colera nigra 7 diuerse aliqñ ex tali
 colera accidūt passiōes. aliqñ autē ni
 mio calori epatis cordis resistit frigidi
 tas. Nam a corde velut a mēbro supio
 re 7 nobilioze epas in suis actiōib; mo
 deratur. Et h̄ idem di. aresto. lib. viij.
 vbi p̄ponit cor epati tanq; p̄ncip̄ um
 eius regitū. Itē di. Gal. q; frigiditas
 epatis ex colore cordis t̄patur. et signū
 frigiditatis 7 siccitatis epatis est stric
 tura venāz 7 paucitas sanguis sicut humi
 ditatis eiusdē signū est mollicies venāz
 et sanguis multitudo. Item idē di. Ba
 ly. q; epas est fons hūditatis corpis.
 Uñ cum sit radix hūozis si fit epas sicū
 nō poterit aliq; mēbr; corp⁹ p̄uerrere
 ad hūozem vel hūditatem vt ei⁹ possit
 resistere siccitati. Intenditur aut et re
 mittitur siccitas 7 humiditas epas fm̄
 cordis dispositōem. Epas ḡ est mēbr; et
 infuit nutrimentū 7 d̄tutes nutritiuas
 et in mēbra reliq; inferiora sine medio
 ad superiora x̄o mediāte corde fm̄ iudi
 cū galieni. Ecōuerso aut ponit aresto.
 libro. viij. q; cor facit oīa p̄dicta mediā
 te epate. que aut verior sit opinio alioz
 iudicio tereliquo. Et hęc de p̄prietatib;
 epatis dicta sufficiant.

Capitulum XL. de felle

El est dictum eo q; fit follicul⁹
 gestans humorē ex dominio co
 lere rubee amarissimū. vt dicit
 Isidorus. Est enī cistula fellis q̄da; pel
 licula sup̄ gibbū epatis collocata / et ha
 bet duos furculos. p̄ vnū deportat cole
 ra rubea ad intestina vt p̄ ea virtus ex
 pulsua p̄fortetur. vt etiam acumiē suo
 intestina melius expurgent. Per alium
 aut deportatur colera ad stomachum vt
 sua caliditate d̄tutem adiuuet digesti
 uam. Est igitur fel mēbr; calidum / 7
 etiam sicū. gibbo quoq; epatis suppo
 situm est p̄riū colere rubee receptaculū
 Lutus est iuamentū vt sanguis a co
 lera rubea mūdicetur Sanguis enim

ex presentia colere incēdere nisi intra
 cistulā fellis et supfluitas locare. Est
 aut sua caliditate decoctiois cibarioz
 iuuamentū sua subtilitate penetratiuū
 sua mortificatiōe et acumiē pungitiuū.
 et intestinoz corrosiuū. et ad supflua ac
 fetida eijcienda excitatiuū. et etiā ex ni
 mia calorū intensiōe amarissimū. et p sui
 admixtiōz dulcedis sāguis imutatiuū
 hucisqz cōstā. Scdm arest. li. iij. xelphi
 nus nō habet fel. genus oīm volatiliū
 et omē genus pisciū. et omē ouās habz
 fel. Sed fm mai^r et minus et forte erit i
 vjjs subtilibz extēsis ab epate vsqz ad
 intestinū. Iste vie fortassis erūt fetide
 et forte erit fel in tali intestino. et diuer
 sificatur. qz qñqz in superiori. qñdoqz in
 medio. et qñqz in inferiori. et qdam vola
 tilia hnt fel occultatū in intestino. vt co
 lumbe/coturnices et hyridines. qdā ha
 bent fel magnū in epate et in ventre et in
 intestino. sicut accipiter/mila^r. Item
 aresto. li. viij. Animalia qdam nō hnt
 fel oīno sicut equus et mul^r et asinus et ele
 phas. camelus etiā nō habet fel distin
 ctum. sed habet venas puas in qbz ē fel
 Item qdam hies hnt magnū fel i epa
 te et qdā nō. Et est fel quoddā supflūū
 aggregatū sicut fer in ventre. illo tñ su
 persuo vititur natura ad aliqd iuuamē
 tum In illis aut q hnt naturā epatis sa
 nā. et quoz sanguis naturalē est pulcis
 nō inuenit fel/aut si inuenit erit puus.
 et b in venis valde gracilibz. et ppter b
 erit epate eoz q carent felle toni colorz
 et dulcius alijs. qñ aut habet aliqd aial
 fel/inuenit q est sub felle valde dulce.
 Nam p collectōem fellis ad locū vnum
 alie vicine ptes reddunt dulciores fel
 etiā ex sue substantie subtilitate et aci
 miē est grossoz humoz inscissiuū et sua
 siccitate cōsumptiuū. Tñ i collirijs oco
 loz est necessariū ad visus clarificandū
 et acuedū ad impedimētū spūs vitalis
 remouendū. et maxie fel accipit^r et alia
 rum volucz viuentiū ex rapina sicut in
 viatico cōstan. tangitur Et feruore aut
 nimio et ebullitōe fellei hūoris ad epate
 tendētis inficit sanguis q infectus ea q
 ad nutrimentū mēbroz trāsmittunt in

mutat et etiā ea inficit et cuti croceum
 colorem vel viridem. siue etiā nigz sup
 inducit. Cui^r passionis signa sunt ista
 totius corpis infectio. sitis adest et oris
 amaritudo. dolor frōtis. aurū videlicet
 tinnitus. et vrina crocea cū p simili spu
 ma p̄tinua. vomit^r croceus. Aliqñ etiā
 cōtingit poros cistis fellis opulari. Tñ
 colera inficit ipm epate. ac p̄ilem indu
 cit passionē. Tñ p̄stan. in viatico dic
 qñ patit fellis substātia. i. cistis et deficit
 virtus ei^r q solet ab epate colera rubeā
 extrahere remanēte colera cū sanguine
 tingit et alterat. Idē etiā p̄tingit qñ apo
 stema ē natū in vjjs p qz colera ad fel
 transit Tñ ad epate rediēs p totū corp^r
 cū sanguine se diffundit. qz si porus infe
 ctior opilef ascendit ad viā superiorē. s. ad
 ipm stomachū. vñ facies fit citrina. os
 amar et siccū. in stomacho ardor et sitis
 vrina cū egestiōe albescit. p̄p̄ elongatōz
 colere ab epate et renibz vbi vrina solet
 tingi. Si vo porus superior opilef cole
 ra tingit inferiora. et apparēt signa que
 prioribz sūt d̄ria. vt idē dic cōstan. Et
 hec de felle dicta sufficiant. rē.

Capitulum. XLI.

De splene.

Plen est dictū a supplendo. qz
 partē sinistra iecori d̄riam sup
 plet ne vacua existeret. quē quidā cam
 r̄sus esse existimant. nā splene ridem^r
 felle irascimur. corde sapimus. cerebro
 sentimus. iecore amam^r. quibz p̄stātibz
 sanū est animal et integz vt dicit ysid.
 Et fm cōstan. splen in sinistra pre collo
 catur cui^r forma naturali est oblonga. et
 par vsus stomachū p̄caua. et versus co
 stas est gibbosa In his duobz loc^r qbus
 dā p̄anicul colligata. Et d̄r splen duas
 h̄re venas p quar vna colera nigram a
 sanguine epatis sibi attrahit. p aliā vo
 qntū sibi sufficit ad stomachū transmit
 tit. vt eius appetit^r p̄fortet Splenis igitur
 est iuuamentū vt ei in sinistra pre
 corpis d̄fectū suppleat. et ex opposito ad
 p̄suationē stomachi iecori respōdeat.
 vt prop̄ mundificatōez epatis sangui
 nis feces sibi attrahat. et quantum ad

appetuum sufficit et ad confortationem
 stomachi transmittat. Est igitur substantia
 splenis rara et spongiosa propter facilitatem
 humoris feculentum attractorem et remissionem.
 et est nigra propter melancolicam cuius
 est receptaculum assimilatorum. Est etiam
 a sinistris inter costas et stomachum posita
 propter sinistram partem temperantiam et infri-
 gidationem. ac propter servandam stomachi
 cui coniungit calefactionem. aliquantum
 est dura ne de facili ex qualitate humoris
 feculentum contrahat lesionem. Contingit autem
 etiam splenem pati quoniam ex virtutis continen-
 tue defectu. et si quoniam non sufficit humoris
 attrahere. vel attractum ad locum alium de-
 stinare. Item quoniam ex opilatione quoniam. s. hu-
 mores grossi et viscosi in visceribus splenis
 opilantur et adunant. Unde etiam actiones im-
 pedunt. Item quoniam ex nimia humoris re-
 pletione. quoniam humoris ad splenem fluxus
 propter sui similitudinem attrahitur. et
 sufficienter non evacuatur. unde inuisca-
 tur et in cavitate splenis induratur in-
 tantum ut ipsi splenis substantia crescere
 videatur. Sed si in istam partem si splen
 marcescit corpus impinguescit. Unde ipsi
 splenis mediocritas ad puritatem potius
 quam ad magnitudinem intendens bonitatem
 complexionis designat. ut dicitur constant. li.
 ix. cap. xxvij.

Capitulum XLII

De visceribus.

Viscera sunt viscerum inferiora di-
 cuntur proprie intestina membrum
 vitalibus subdita et subiecta. que quodam
 dicitur in testis quasi quodam interiori ne-
 cessaria instrumenta sunt supio-
 rum membrorum culcitra et eorum quodam
 necessaria instrumenta. Et dicitur viscera
 quasi vitalia. quoniam locis vitalibus circa pre-
 cordialia ubi gignitur vita sunt interioribus
 circumfusa. Hucusque yfido. Secundum constantiam.
 autem intestina quodam sunt membra interiorum
 mutuo se tenentia cavata rotunda pven-
 tris longitudinem et latitudinem collocata.
 quorum compositio et substantia stomacho assi-
 milatur. Sunt autem numero sex princi-
 palia intestina. quorum tria sunt subtilia

que superius sunt iuncta. tria vero sunt gros-
 sa ab inferiori incipientia. Primum in-
 testinum trium subtilium vocatur duodenum.
 quia in sua longitudine secundum mensuram cui
 insidet hominis est duodecim digitorum.
 et hoc super dorsum erigitur et in nullam aliam
 partem retorquetur. Secundum vocatur ieu-
 num. quoniam semper a cibis est vacuum. et dicunt
 sapientes et experimenteres quod mortuo
 animali spiritum inveniunt illud vacuum. Dicitur tamen
 quidam quod si dicitur ab anathomis. quoniam a se ulla
 eiciens nihil de acceptis ad sui retinet
 nutrimentum. Tertium subtile est appella-
 tum. secundo similitudinem. sed tamen nunquam si-
 ne cibi corpulentia est inventum. Inter
 grossa vero intestina primum vocatur orbium.
 et in subtili extremitate habet os unum
 et est illud intestinum sic vocatum. eo quod ip-
 sum sit orbatum. quasi viduatum ab altero
 orificio. Cuius cetera intestina duo ha-
 bent orificia. illud habet unum solum. et id se habet
 ad modum sacci. quoniam multa recipit et pauca
 respectu aliorum eicit vel emittit. Secundum
 vero intestinum sub orbo siue sub sacco pos-
 situm dicitur yleon. et hoc a dextra in sinistra
 tendit. et dicitur eo quod in eo intestino ylia-
 ca passio fieri consuevit. Tertium intestinum
 vocatur a grecis colon. et si etiam immediate cum
 inferiori totius corporis orificio est coniunctum
 et in ista intestino gravissima passio. s. co-
 lica generatur. vel ex ipsius intestini nimia
 contractione. vel alicuius grossi et frigidi hu-
 moris coadunatione. et per consequens ylia-
 cus intestini intractata opilatione. sicut
 narrat constant. et etiam galienus super ampho-
 rum. Patet igitur ex predictis ad quod necessa-
 ria sunt intestina. quoniam cibum immutat. et in
 sua cavitate superflua recipit ad naturam
 exoneratorem. ad si etiam sunt necessaria vi-
 scerum rotunditas gibbositas et volubilitas
 ut dicitur constant. ut cibum transmissus a stoma-
 cho in eorum gibbositate aliquantum in-
 haret. et secundum animalis necessitatem superflua ex-
 pelleret et necessaria retineret. Sunt autem
 rotunda ne a stomacho in aliquo angulo
 superflua collecta remaneret quod corruptorum
 inducerent intestinis. Sunt etiam intes-
 tina duobus panniculis minimis vel ad-
 minus involuta. Et hoc fuit necessarium.
 quoniam si unus panniculus pateretur

ab altero panniculo subueniret. Sūt autē intestina aliq̄ntulū villosa. et eoz villi p̄ latū etiā extensī. vt fecis sup̄fluitatem expellerēt. ⁊ necessaria nutrimentō cōueniētius retinerēt. Sunt autē vi scera siue intestina iuoluta ad inuicē et cōnera ita vt mīora maioribz et graciliora ⁊ debiliora grossioribz ⁊ fortioribz imitant. vt sic actōes virtutis naturalis et in expellendo sup̄flua ⁊ in recidendo necessaria apti p̄ficiant. Dicit etiā aristoteli. li. ij. q̄ s̄m varietatē dentū in mandibulis aīalium variat in q̄ntitate ⁊ q̄litate natura intestinorū. Quā dicit q̄ intestinum oīm aīalium h̄ntium dentes i vtrāqz mādbula est min⁹ intestino nō habentū. ⁊ nullū aīal habet intestinum rectū nisi h̄eat dentes in vtrāqz mādbula. Itē ibidē venter serpētis est stricus. ⁊ est s̄lis intestino amplo. ⁊ si fuerit naturalis p̄ h̄z fel in intestinis. ⁊ si fuerit magn⁹ sup̄ epar. Item idē li. xij. Omnia aīalia ampli ⁊ recti intestini sūt gulosa valde. qz p̄t̄ diminutōem v̄lus cibi ⁊ indigestiōē ei cū sit sup̄fluitatem cibi indigestā. ⁊ cito erit albus. ⁊ iō appetunt multū ⁊ cōtinue q̄runt cibū. Lotūgit autē pari viscera ⁊ intestina multiplici vt dicit cōstan. li. ix. c. xxvi. Quāqz ex colerico hūore vel ex melancolico substantiam intestinorū corrodente. ⁊ fluxū dīsenterie inducēte. ⁊ h̄c passio pessima ē ⁊ mortifera. vt dicit in amplioris. Solutio ventris in cui⁹ initio colera erit nigra ⁊ mortale. Itē q̄nqz ex ipsorū viscerū interiori p̄fectura ⁊ vulneratōe. ⁊ h̄c vel ab exteriori apostemate putrefactionem ⁊ puncturā in p̄niculis iporū viscerum inducēte vel ab exteriori lesiōe. Itē q̄nqz ex interclusiōe vinctuositatis p̄niculos ⁊ nervos extēdēte. ⁊ ille dolor grauis est intantū vt aliq̄n intestina penetrari videant. Itē q̄nqz ex hūore grosso ⁊ rheumatico inferiores pres intestinorū obturante. ⁊ stercoz exitū p̄hibēte et yliacam passiōē vel colericā inducēte. Quā hic morbus pestilēntialis ē ⁊ mortalis. raro sanitate suscipiens. ⁊ sepe die secundo vel tertio interficiens nisi celerrim⁹ succurrat. Ceteras intestinorum

passiones quere infra in tractatu de infirmitatibus de colerica passione ⁊c.

Capitulu. XLIII.

De renibus.

Renes vt ait Galeno sunt dicti eo q̄ obsceni hūiores ab his nascuntur. Nā vena ⁊ medulle tenuē hūorem desudāt in renibz q̄ liquor rursus a renibz a calore venereo resolut⁹ recurrit ⁊ ad loca genitalia se diffundit. vt dicit yfido. Hoc autē in lateribz spondiliū dorsi in q̄bus ē sedes renū dicitur lumbi. q̄ s̄m yfido. ob libidinis lasciuā lūbi sūt dicti. qz in vris a renibz ⁊ lūbis est cā venereē voluptatē. De renibz autē dicit cōstan. q̄ fuerit facti vt ab epate aq̄tici sanguinē sugentes eū depuratēt ⁊ eius colamentū. i. vrinā ad vesicā p̄ meatus vritides. i. vias vriuales transportarent. q̄s etiā dicit haly sup̄ tegni. Ordinauit inq̄ creator lūm⁹ duos renes vt attrahant aquositatē sanguis ab epate. et eas trāsmittāt ad vesicā expulsiōis gratia quia dicit aristoteli. li. xij. Renes inq̄ fuerunt creati p̄pter vesicā vt sic opatio vesice esset melior ⁊ p̄fectior qz renes sūt ad colandū sup̄flūū hūidi recurrentis ad vesicā. Item idē. Renuncul⁹ dexter altior sinistro est in omni aīali habente renes. qz calor in dextera p̄te fortior est vel superior. Itē idē. In oībz aīalibus renes h̄ntibus renuncul⁹ dexter est minoris pinguedis q̄ sinister ⁊ altior. qm̄ natura i dextera p̄te leuior est ⁊ maioris motus ⁊ caloris. calor autē dissoluit ⁊ cōsumit pinguedinē. Itē renes sunt de vltimis mēbris interior. ⁊ prop̄t̄ b̄ indigent magno calore. Recollige igitur qz renes sunt calidi ⁊ naturalis caloris conseruatiui frigiditatis ⁊ dorsi spondilius sunt tēperatiui. a cōnitate epate aquosi humoris attractiui. sanguis colatiui virtutis naturalis cōfortatiui. hūioris seminalis generatiui. porosi rotundi. pinguedine cooperti. carnosī quippe sūt et porosi propter faciliōrē aquosē superfluitatis attractōem. rotundi ne colligant aliquē hūorem ad putrefactiōem pinguedis sūt muniti ne ex frigiditate

offium torfi aliquam sustineant lesionē
recipiūt aut venes q̄sdam venas stoma
chi ab epate egredientes q̄bus humor
in sc̄da digestiōe sup̄flu^o desert ad ipos
renes. vnde opulatis illis renis 7 in suo
officio impedit^r renes vna cū epate pa
tium^r Accidūt aliqñ in renib^o varie pas
siones. vt dic^r cōstan. li. ij. ca. xxxij. q̄ si
vne epatis p̄cludūt^r ab hūore sangui
neo ad sui nutrimentū depauperantur
vñ necessario extenuātur. si x̄o meat^r
eoz inferiores calore 7 frigore constri
gant^r ex p̄ntia h̄ior^o sup̄flui eoz substā
tiam subintrātis nūmis extēdūt 7 dila
tant. 7 p̄ se q̄ns corrūpūt^r. vel humo
res desiccati purificantur. 7 in calculos
cōuertūt^r. D̄ult^r etiā alijs modis pa
tium^r sicut ex apostemate v̄tositate fri
gore nimio vel calore.

Capitu. XLIII.

De vesica.

Vesica s̄m ysidor^o a venti capaci
tate est dicta. Hā p̄ venti cōtra
ctionem aperit^r 7 dilatā^r sicut ecōuerso
per venti emissionē strahit^r 7 artat^r Elo
catur aut vesica p̄ diminutōem a vesica
dicta q̄dam pellicula pendens in guttu
re auis sic bursa in q̄ voluc^r primo re
cipiūt^r cibaria q̄ in p̄dicta vesicula di
gestionem secūde in iecore faciēde sepan
tur. 7 in eodē folliculo tanq̄ in p̄mptua
rio proprio p̄ futurā elutitē resūt^r. s̄
vesica put hic sumit^r s̄m cōstan. est p̄āni
culus dur^o. rotūdus. 7 cau^o sic saccus in
om̄i parte clausus excepto solo orificio
superiori. Fuit aut substātia ei^o dura ne
acumie vrine cui^o ē receptaculū ledere
tur. Fuit aut ex oi^o pte clausa inferi^o vt
liquor subito attract^r inuolūtate expel
leret^r Vñ p̄ vñū 7 idē foramen vrina i
greditur p̄ q̄d egredit^r. vt p̄ in anatho
mia. Fuit etiam rotundū vt in augmē
tū colamētū sanguis dilatetur. 7 ad ipi^o
susceptionē capacio^r redderet. Dic^r ei
aresto. li. xij. q̄ om̄e animal h̄ns pulmo
nem multū sicut. et p̄pter h̄ indiget cibo
hūido plusq̄ sicco. et id fuit necessaria
vesica ad recipiendū h̄^o sup̄fluitatis hūi
ditatem. Itē ibidem. Nullū animal h̄ns

plumas aut squamas aut cortices siue
testas h̄ vesicam oīno p̄ter tortuā ma
rinam aut siluestre. Nam sup̄fluitas in
h̄mō animalib^o transit in nutrimentū plu
mar^o 7 squamar^o 7 h̄mōi. Itē ibidē li. iij.
Om̄e animal generans h̄ vesicā. ouans
aut nō p̄terq̄ gen^o lacertaz. 7 nō exit
hūiditas a vesica mortuoz. et forte ag
gregatur in vesica sup̄fluitas sicca. 7 ex
eo p̄tingit lapis. Itē ibidem li. vi. In
animali oi^o carēte vesica ē vna via aparēs
exitus stercoris 7 sup̄flue hūiditatis.

Capitulū. XLV.

De vrina.

Vrina s̄m ysaac est colamentū
sanguis 7 alio^r hūoz extractiōe
nature generatū. Hā ab epate sumit
initium. sed in renib^o recipit substātiā
7 colorem. aquosa ei substātia sangui
nis p̄ q̄sdā venas subiles trāsmittat^r
ad renes nutriendos. Vñ cū ad renum
deportate fuerit regionē vbi colatur et
ad modū seri eliquati depurat^r. 7 vi ca
loris epatis 7 renū tingit^r 7 colat^r. et sic
residans p̄ poros vritides in vesica in
ip̄i^o p̄cauitate adunat^r. Vñ h̄c substā
tia hūida 7 liquida a vesica emissa ē vri
na sic dicta. q̄ est vritiua 7 desiccatiua
ua. q̄ vt dic^r Egi. Qd tangit mordet
desiccāt 7 vrit. vritiua enī 7 desiccatiua
habet naturā. vñ valet scabiem serpi
ginem 7 impetiginē. p̄tra pustulas 7 ve
licas si patiens inde se abluerit in pot
tu spleneticas p̄fert mūdāt vulnera pu
trida 7 loca saniosa Cū felle etiā accipi
tris colliriata 7 oculis caute linitis im
missa pannū corrodit et telet maculas
oculoz. sicut exp̄sse dic^r Consta. 7 galie
nus. et id vrina nō est abluenda. q̄ i
multis vtilis est 7 accepta. Dic^r etias
vrina ab vriti^o greco. i. demonstratiua.
Demonstrat enī interiora. q̄ vt certifi
cemur te interiorib^o vrine iudicio du
cimur. demonstrat enī virtutē naturales
in epate 7 in alijs membris inferiorib^o
per vrine substātiā 7 colozē 7 macie p̄
eius sedimen siue substātiā quā mei
dici ypostasim vocant certificamur. Hā
si fuerit illa residentia in fundo vas

alba pinea coadunata non diuisa forti-
tudine designat virtutis. et completa actio-
nem caloris naturalis in ipsis membris.
Per media autem regionem urine quam me-
dici enormia dicunt de media regione cor-
pis. id est de corde et sibi adiacentibus iudica-
mus. nam si urina in medio fuerit in colo-
re et substantia bene disposita non liuida.
non volubilis aut obscura. vel obumbrata
spiritualia membra iudicat esse sana. Simi-
liter per partem urine superiores quam nephri-
lem nuncupant de fortitudine virtutis ani-
malis in regione capitis pronosticamus.
Nam si non fuerit circulus nimis grossus.
non igneus. non liuidus. non viridis. non
granulosus. sed in colore et substantia tem-
peratus cerebri et omnia alia membra ani-
malis virtuti seruientia tenent esse tuta.
Si vero contraria signa fuerint in urina
contraria designat corporis dispositionem.
Iudicat autem precipue urina secundum substā-
tiam et colorem. Nam aliud signat quando
tenuis est in substantia quoniam humor
dominantis siccitatem. aliud quoniam est medio-
cris. quia tunc designat temperantiam siue
equalitatem et mediocritatem secundum colorem
autem iudicat. quia multi sunt colores. scilicet
quod dicit Isaac et Egidius. quorum quidam
caloris vel frigiditatis intentionem alij re-
missionem alij mediocritatem pretendunt.
Nam remissius colorem designat glaucus la-
eteus et humidus. Intersum vero a rubro su-
perius. Mediocris vero subcitratum et subru-
bus. Inter quos quidam designat mortifi-
cationem. ut niger. viridis. liuidus. quidam
indigestionem albus lacte glaucus. quidam
digestionis imperfectiōnem et imperfectam in-
choationem. ut subpallidus. pallidus. Qui-
dam perfectam digestionem. ut citrinus rufus.
Quidam excessum siue excedentem inten-
tionem. ut subrubicundus. rubicundus. Qui-
dam adustionem. ut in opostianum. Quidam
superadustionem et mortificationem. ut niger
viridis. Rigredo tamen causas quandoque
a frigiditate colorem naturale penitus ex-
tinguere. sicut pretendit liuiditas. sed
quando procedit ex viciata adustione tunc
procedit viriditas. Istorum autem colorum
causas dicere non pertinet ad hoc opus.
sed qui eas scire voluerit libros Isaac et

Throphili Constantini. Egidij legat.
in quibus tractatur perfectissime de urinis
sed ista ad presens hic sufficiant.

Capitulum qua- dragesimum sextum. De ventre.

Enter uterus et alius inter se
differunt. ut dicit Isidorus. Uterus
enim est qui acceptos cibos dige-
rit et apparet extrinsecus. Et est dicitur ve-
ter. eo quod per ventrem veniat cibos ad totum
corpus. Illius est qui cibum recipit et pur-
gari consuevit. Uterum sole mulieres ha-
lent in quo concipiunt et dicitur uterus.
eo quod fetu impleatur interior. ut dicit
Isidorus. Est igitur venter nutrimenti to-
tius corporis receptaculum. ut dicit Co-
stantinus. membrorum nutritibilium sedes pri-
e digestionis et secunde fundamentum cuius
creatio est carnosam calidam et humidam. et
hoc propter digestionis necessitatem panni-
culis diuersis circumdatur propter interio-
rem conservationem. cuius dispositio est ro-
tunda propter liberiores ciborum nutritibilium
collocationem. Oblonga fuit propter facili-
orem ipsius cum superioribus et inferioribus
coniunctionem siue colligationem. Me-
dium enim locum in corpore sibi vendicat.
ut nutrimentum inferioribus et superioribus
membris distribuatur et transmitatur.
Est igitur venter inter omnes partes cor-
poris mollior et infirmior et tamen cete-
ris est utilior. Nam tanquam nutritrix corpo-
ris per omnibus alimentis corporis membris
cibos recipit et decoquit et ad singula me-
mbrum debita nutrimenta teruat et trans-
mittit. Superfluitates multas propter ali-
orum membrorum nutrimentum in se recolligit.
sed eas diu ferre non sustinet ipsas
a se reijcit et expellit. Ex mala dispositio-
ne membrorum nutritibilium que intra se conti-
net. diuersas infirmitates contrahit ali-
quando et incurrit. que quidem passiones
tanto sunt periculosiores quanto ventri et
alijs vitalibus sunt propinquiores. Pati-
tur siquidem sepius propter nimiam reple-
tionem. et tunc non curatur nisi per contra-
riam euacuationem. Et e converso quando
molestatur propter nimiam inanitionem ei
succurritur per contrariam repletionem. sicut

dicitur in ampholis. Quecūq; enī egri-
tudes ex plenitudine fuerint euacua-
tio sanat et quecūq; ab inanitate soluit
plenitudo. Item actōes ventris sū di-
uersitate tps variant. Nā in hieme na-
turalis calor in interiorib; ventris con-
dulus forti' opatur. vñ appetit' in hys
me magis accidit et digestio fortior ge-
neratur. qz vt dicit in ampholis. vētres
in hyeme et vere sunt calidissimi natura
et somni longissimi.

Capitulū quadra- gesimumseptimū. De vmbilico.

Vmbilicus med' est corporis loc'
v sic dictus. qñ illozū vmbō sicut
vmbō i medio dīporū locus est
dictus. Ex vmbilico enī infans impen-
dens nutrit. Est enī vmbilicus sūm Cō-
stantinū ex neruis venis et arterijs com-
posit' quo mediāte fetus sanguinē subti-
lem attrahit et fugit et p ipsas arterias
spiritū recipit. Rumpit autē vmbilic'
iuxta matricē dū fetus egredit. et cum
fetu erit. quē obstetrices ligāt quatuor
digitorū longitudine. et ex hac ligatura
fiūt extremitates vmbilici et rotūdita-
tes. Hucusq; Constan. Sup Ezech. at
pvi. dicit Hiero. sic. Naturale est infan-
tib; ortis prio vmbilicū pscindi. tēn ad
sanguinē diluendū aqua lauari. tertio
humore puulozū sole sicari. q̄to tene-
ra corpa pannis stringi ne membra dif-
fluant. et sic deprauent. Ibidē etiā dicit
glosa gregozij q vmbilicus est quo fer'
alif in vtero sicut arbores et virgule per
radices humore occulto terre nutriūt.
In vmbilico autē sita sunt genitalia
mulier. sicut in lumbis genitalia viro-
rū. et idō vmbilici nose luxuria designat
in Job. xl. Virtus eius in lūbis eius. et
fortitudo eius in vmbilico ventris ei'.
De vmbilico autē dicit. Arist. in li. xij.
q omne animal generās et ouās babyim-
bilib' tpe part' et cū crescit ptus auis.
latet vmbilicus. et nihil osino apparz.
quoniā cōtinuat cū intestino p aliquā
ptum venar. Itē idem. li. xvi. Creatō
vmbilici nō est nisi cortex cōtinens ve-
nas. et cū vmbilico cōtinuat. et currit san-

guis a matrice p venas vmbilici q̄si per
canale ad pueti nutrimentū. Crescit
ergo cōceptū p eē vmbilici. vt dicit i eodē

Capitulū quadra-

gesimumoctauū. De genitalibus

Genitalia sunt ptes corporis vt et
nomē ipm docet. q̄ gignende sol-
lolis virtutē acceperūt. vt dicit

Jhs. Nec etiā pudenda pre verecūdia
dicunt. vñ et tegunt. ita q nō hnt eandē
spēm decoris sicut alia membra que in
promptu sunt locata. Et ideo reputant
inhonesta. inter q vnū dicit veretrū. vel
qz viri est tantū vel qz membrū est vere-
cundū. vel qz ex quovirus emittit. Nā
proprie dicitur virus ille humor a viri
natura fluens. vt dicit Jhs. Sunt etiā
alia mēbra virtutis generatiue funda-
mēta. scilz testiculi. diminutine a testib;
dicti. quozū numer' incipit a duob' sine
quoz testimonio nō est aliq̄s vir pfect'.
hi semen calamo administrant. quod a
spine medullarū a renib' suscipiūt gratia
pcreandi. Hucusq; Jhs. sūm Constan-
tinū substātia eozū cōposita est de carne
glandulosa. alba. molli. et rara. et hoc fit
prop' caloris obseruatōez. et sanguinis
immutatōem in albedinē. quod fit p ve-
hementē calorem in ipsoz substātia san-
guinē decoquentē. et in albedinē omutā-
tem. Et dicunt hęc mēbra pncipalia.
quia pncipalis actōnis virtutis natu-
ralis scz generatiue sunt. pprie instrumē-
ta. que si precisa fuerint. vigor viril' sex-
us enervat. et masculina cōplexio in fe-
mineā alterat. Et ideo sūm Aristotelem
libro. iij. Eunuchi quādo castrātur ante
pollutionē in somno nō oritur in corpe
eoz post hęc pilus. Si vero castrēt post
pollutionē p̄t pilos pectoris omnes pili
defluūt et efficiūtur effemīati et molles
animo et corpe imbecilles. Unde Arist.
libro. viij. voces hominū quādo castran-
tur mutant et efficiunt sicut feminatū et
forme eoz alterātur et figure. Animalia
autē quādo castrātur in iuuetute effi-
ciunt maiora. sed si castrēt post pfectōez
nō augmentātur. Letui etiā si castrēt

post pfectō em nō augmentātur. Terui etiam si castrētur ante crementū cornu um nō oriunt eis cornua. et si post ortū castrēt. nō vltērius crescūt cornua amplius. nec mutāt cornua. nec efficiūt ea sicut faciūt non castrati. Dicit etiā ibi dem q̄ si vituli nō castrētur cito post an nū remanent pui. et dicit quādo castran tur. extrahūtur radices neruorū. et si ac ciderit loco vulneris apostema. crema bunt testiculū abscisum. et ponūt cinerē super apostema. Et quedā animalia ca strantur solū propter testiculos sicut ca stozes qui etiā quādo psequūtur arena toribus ipsis tentib⁹ truncant testes ne vltēri⁹ psequātur. Dicit etiā q̄ onagri masculi castrant filios et eis tentibus te sticulos pscindunt. sed matres a mascu lis occultant eos. et pcauent eis a mari bus ne castrēt. Item dicit libro. xvi. q̄ auiū testiculū post tempus sibi ad coi tum a natura deputatū efficiūtur puuli intantū q̄ tunc nō apparēt. sed tūc quā do insiat amoris tēpus crescunt valde.

Sunt igit̄ illi testiculū cum alijs mē bris sibi administrātib⁹ humoris se minalis principū. et eius primū et radū cale fundamentū. Nam vt dicit Con stantinus. Deus ad animalū genera tō em cōt emientē cōueniētia pcreauit membra in q̄bus inseruit materiale p̄ci piū generatōis. quod quidē sine amo ris affectu nō potest produci ad effectū talem. mēbris genitalibus siquē idē inse ruit inseparabilitatē et appetitū. vt vnū quo deq̄ animal ad cōseruatōem speciei et multiplicatōem sui animaret. et hoc quidē diuīo nutu factū est ne forte abo miato coitu ab animalib⁹ generatō eui taret. ad generatōis autē talis cōpletō nem necesse est duo animalia cōuenire scz masculū et femina. ex quoz semie mu tuo procrearet quodlibet indiuiduum. ita q̄ in vno scz generatū. scz in femi na est quasi principū materiale et pas siuū. In masculo vero esset formale p̄ci pium et principaliter effectiū. Et idē dicit Aristoteles libro. v. q̄ generatō animalū duplex habet p̄cipū scilicet marē et femina. Ex mare autē p̄cipi

um motus est sicut forma. Femina au tem est sicut materia. ex cōmixtione au tem vtriusq̄ fit creatura et creatio em bryonis et cetera. Ap̄ruit igit̄ vterq̄ mē bra generantiū vt alterum emittet se minale principū alterum reciperet. Et hec membra taliter a deo sapientissime sunt formata. vt ad opus suum nec me liora possunt eē neq̄ pfectiora. vt dicit Constantinus. S; certe his mēbris plu rimi abutūtur. quoniā ipsis ad genera tōis fructū nō vtunt. sed pot⁹ cōtra ratōis ordinē et nature iura nō ad seruien dū proli. sed pot⁹ turpitudini ac libidi ni eadē complere dinoscūtur. Et idē de ista materia dignū duci sub silentō pre terire ne forte spermatis explanādo ori ginē progressum vel finē videat carna libus occasionē cogitādi carnalia exhibere. de hoc solū admonēs vniuersos ne quis putet predictorū membrorū officio eē p̄ libito abutēdū. nā quicūq̄ p̄ter e gitime generatōis cōcessum vsum volū tarie membrū genitalib⁹ ludibria libi dinis exercuit deū nature parentē et ge nitōriā pdidit. nec in generatōe iusto rū nisi cū digne penituerit locū interfi lios gl'orie possidebit. Nam abusus gene ratiue preter patris luminū iniuriam et quā meret offensam tollit grām. vulne rat naturā. pdit societate angelicā. ac quirat gehennā. denigrat famā. euacuat substantiam. et spoliat gloriā sempiternā vt dicit Ambrosius.

Capitulū quadra

gesimūnonum.

De matrice.

Matrix in femina est singulare mē brum ad modum reflexe dispositū ad susceptōnem humoris semi nalis a natura deputatum ad quam tā q̄ ad muliebris corporis sentinā cōflu it humoris menstrualis superfluitas. q̄ propter menstrualem fluxum et reflux um menstruum est vocatum. eo q̄ cir cuitu lunaris luminis solet accideret hoc superfluum. vt dicit Isidorus. Nec eti am muliebria nuncupatur que in muli eribus durant naturaliter q̄ diu viger in eis vis concipiēdi quibus totaliter

deficiētibz deficit cōceptōis virtus Et
 dicitur muliebrīa, quia in solis mulie
 ribz h̄ infirmitas inuenit. Nam sola
 mulier animal mēstruale est, vt dicit A
 dorius, cuius cruore cōtacte fruges nō
 germinat moriūtur herbe, amittit arbo
 res fructus &c. Huius sanguinis propri
 etatē et naturā quere supra libro. iij. in
 tractatu de humoribz Hoc menstruum
 est humane generatōnis principiū, hoc
 nobiliū et ignobiliū est cōmune in ma
 tris vtero nutrimentū. Unde ager no
 stre natiuitatis irrigat et nutrit infan
 tulus q̄d̄iu in matrice cōseruatur. Ha
 bet autē duas cellulas siue cōcavitates
 dextrā scilicet in qua mascul⁹ generat, et
 sinistra que cōceptioni femine deputat
 fetus autē inter duas cōcavitates con
 ceptus vtriusq; sexus dispositōem habe
 re cōsuevit. In anathomia autē dicit q̄
 matricē tres h̄ cellulas a dextris tres
 masculo appropriatas, et tres a sinistris
 feminis deputatas. In medio v̄o nasci
 tur hermofrodita, in matrice vero conci
 pit fetus qui a fouēdo est sic dicitur cui⁹
 folliculus siue pellicula qua circūdatur
 secundina dicit que simul cū infante na
 scitur, et si in matrice casu aliquo post
 partuz in vtero māserit piculum indu
 cit nisi nature vel medicine remedio ex
 pellatur. Subiacet autē matricē ipa m̄
 tis passionibz, quādoq; patit supfluoz
 humorū retentiōem, et hoc ex viscoso hu
 more ora venarū opulante vel ex frigidi
 tate coartate vel et siccatate cōlumente,
 et h̄c diuersitates dinoscūtur p̄ signa p
 pria. Item quādoq; patitur nūmū hu
 morū menstrualīū fluxū et effusiōem, et
 hoc vel ex nimia abundātia quā natura
 nō potest retinere, vel ex nimia acumis
 humorū violentia, et h̄c passio si antiq̄
 fuerit vix curat, ex quo enī ozificia vena
 rum lōgo tempore sunt apta difficile con
 solidātur. Item patitur matricē suffocatō
 nem, in qua passione videt mulieri debe
 re suffocari, matricē spiritualia compri
 mente, quod cōtingit ex nimia humorū
 repletōne matricē extendēte vel corrup
 ta et venenosa fumositate a corrupto hu
 more resoluta vacuitatem matricis re

plente et extendēte. Vbi matricē repleta
 superius eleuata cōprimit spiritualia, vnde
 de muliere p̄ne suffocatur. Item quādoq;
 patitur p̄cipitatōem quādo dextrosus
 vel sinistrosus plus reb̄ito inclinatur,
 vel de loco suo exterius egredit, quod ac
 cidit ex neruoz ipsius relaxatōe ex sup
 fluis humoribus ipsam matricē aggra
 uantibus. Item patitur aliquādo aposte
 matis interioris puncturā et dolorē, vt
 dicit Constantinus, ex humoribz collectis
 ad apostema, vnde sequitur punctura do
 lor grauissimus et arsura. Item patit post
 impregnatiōem dolorē et distensionē ex
 motu fetus et maxime circa ptum, tunc
 enī mouet motu fortiori. Vñ necesse est
 tūc t̄pis matricē cōcuti atq; ledi, matricē
 autē patitur quando in ptu se exonera
 re nititur, et exiit fetus a casu aliquo
 impedit, qd̄ p̄tingit aliquoties ex angu
 stijs vtiarū ipsi matricis q̄nq; ex pingue
 dine mulieris, aliq̄n ex nimia fet⁹ mag
 nitudine et debilitate ac defectu v̄tus ex
 pulsiue in corpe pturiētis, aliq̄n etiam
 p̄tingit fetū eē mortuū, et iō nō adiuuat
 mouēdo ad exitū siue ad ptū, et aliq̄n cre
 dit se mulier habere puerū et gestat in vte
 ro aliq̄d frustulū mēstruosum sic narrat
 Arest. li. xvij. Accidit etiā mulieribz p̄
 impgnatiōez infirmitas q̄ mola d̄r, pu
 tabat ei qd̄a mulier q̄ p̄ coitū viri esset
 impgnata et infabat v̄ter ei⁹, et apparue
 rit i ea signa impgnatiōis, et cū puenit
 t̄ps pariēdi n̄ diminuebat in ea tumor
 v̄teris s; sic māsit p̄ tres ānos, tandē p̄
 perit frustū carnis ita dur⁹ q̄ vix potuit
 ferro diuidi, et tale frustū mola d̄r, et hoc
 qd̄e accidit sicut d̄t Arist. ibidē, q̄h̄ vide
 licet fit suffocatō cepti ex pauore et hu
 more male digestiōis, qz tūc generatur
 frustū, qd̄ qdem mola d̄r in matrice, &c.
 Istis ei⁹ et multis alijs patit misera ma
 tricē mater n̄ra, &c. Sequit aliud capitulū.

Ca. L. De natibz.

Estes dicit eo q̄ ipsi inuimur
 n̄ dū sedem, vt d̄t A. Vñ p̄ glo
 bata ē i eis caro ne p̄mēcarnis
 mole toleat, i ipis enī fert tūc corpis
 q̄ a collo icapit v̄sq; ad nates se extēdi

vt dicit yfidorus. Nates fm Constan. sunt neruose. 7 b. pp. coraru 7 femoz cu trunco cozpis colligatione. et ideo fuerunt carnose ad temperadum neruozu et etiaz ossiu frigiditate. 7 etia ad defenda neruoz sensibilitate. vt dicit constantin. li. iij. c. viij.

Capitulum LI.

De femoribus.

f Emora dicuntur eo q ex illa pte cozpis viri a femis discernuntur. Extenduntur aute ab inguibus vsq ad genua. 7 mouetur femora in cozis quozu concaua vertebra dicuntur. Lore vero quasi coniuncte acci dicuntur. Flectuntur aute femora intus et non extra. subtus sez 7 no supra. sicut brachia. An a quibusda frustragines nuncupatur. vt dicit yfidorus. Sunt aute femora ex magnis ossibz composita. vt dicit constant. li. iij. c. viij. tota quidez a superiori parte concaua. a pte anteriori gibbosa duo balentia acumia. Fuit autem necessaria magnitudo. vel quia totius cozpis sunt ossiu fundameta. vel quia maiores portat lacertos 7 neruos per quos fit pedu motio voluntaria. fortitudo ptis exterioris fuit necessaria vt locu habeant lacerti et nerui. qui si essent intrinsecus contraherentur et lederent. Sunt aute eadem intrinsecus aliquatulum rotunda. et hoc fuit necessarium. q si ex vna parte tantu tortuosu esset totu corpus. esset tortum 7 non rectum. concauitas insup fuit necessaria cu gibbositate interiori. vt firmior esset incessus eoz. Concauitas fuit necaria vt pcauitatu cruru essent subintratiua sunt etia femora carne 7 musculis munita. vt ossa haberent tutelam ab intrinseca lesione. 7 etiam frigiditatem ossium temperaret. Sunt etiam versus partes homis supiozem grossiora. ad partes vero inferiores graciliora. 7 hoc erat necessarium vt tanq media inf. extrema rebtam hrent cum vtrilqz pportione.

Capitulum. LII.

De genibus.

Enua fm ysid. iunctioes sunt femoz 7 cruru. Et sunt dicta. eo q i vtero genis sunt pposita. Cohrent eni sibi 7 cognata sunt oculi lachrymaru indicibz 7 miscdie. Na a genio genua dicunt. Luz eni qs gignit. ita format vt genua sursum sint quoz iunctioe oculi formatur vt cocau. aut teconditi efficiant fm vbum plsi. Genua coprimunt arta gena. Inde est q cum homines ad genua se pferunt facili lachrymant. Voluit eni natura eos vteri materu rememorari vbi in tenebris conseedebat anteq ad lucem veniret. huc vsq ysid. Snt aute fm constant. li. iij. c. viij. ossa qdam rotunda cartilaginosa atqz cocaua. Fuerunt etiam rotunda 7 vt crura et coxa in ipoz cocauitate facili iungentur. neruosa sunt. vt d. facili crura a superioribz sepentur. propter b etiaz sunt neruosa vt actiones sps animalis ad motu gressibiles faciendu ad partes inferiores transmitterentur. Depauperantur aute genua a carnositate et pinguedine propter motu pmutatam. Si eni essent nimis carnosae. tunc de facili opilarent. 7 sic actoes virtutis sensibilis per aliqua carnis grossicie impediretur. An 7 genua qz neruosa sunt valde 7 sensibilia sunt de facili lesione incurrentia qn nerui sensibiles inter. vel exterius aggrauatur. vt dicit constantinus.

Capitulum LIII.

De curibus.

Rura a curredo sunt dicta. qz his currimus 7 gressum facim. Et sunt dicte tybie. quia tybie sunt similes siue tute in specie 7 longitudine. vt dicit yfidorus. Sunt autem curra fm Constantinum inter femora et pedes inter media. quibusda neruis 7 lacertis cu inferioribz concatenata per q influentia gressibilis motus 7 regitue virtutis ad pedes deriuat. Sunt aute curra ex ossibz fortissimis composita q tanq colune cozpis ad referenda ipsi mole sunt abilia. Sunt etia quibusda musculi 7 carnositate a pte vestita superiori vt sic in complicatione eoz cum femoribus. nec ab

eis recipere nec eis inferret officicula
Unde tamq̃ culcitra ad molē corporis sup
portandū. carnositas ip̃oz crurū in pte
superiori interi⁹ ē collocata. Sūt etiā ner
uosa. vt sic ad motū velociorē eēnt for
tiora. Sūt etiā medullis plēa. vt vitus
vitalis ⁊ asalis p̃ nervos ⁊ arterias dif
fusa custodiret. ⁊ ossiū siccitas medulle
humectatione irrigaret. vt dicit cōstan.

Capitulum LIII.

De pedibus.

Es vt dicit ysid. dicitur a pedos gre
ce. Nam p̃ des q̃dē alterius mo
tū solo fixi iccedūt. Est autē pes extrema
pars ip̃i hominis sustentās etiā pondus
toti⁹ corporis. Lōponit autē fm̃ cōstan. ex
ossibz q̃draginta q̃tuor. quoz duo sunt
calcaneoz. duo manicularz raste pedum
tercē digitorz triginta. Est autē subt⁹ car
nosus in extremitatibz plan⁹. in medio
aliquitūlcū oscauus. idē carnosus vt ossa
et arteriaz duricie tuerent. Plan⁹ fuit
vt supposita facili⁹ portarent. ideo cōca
uus fuit vt si pes acuto supponeret. ad
concauū locū refugū haberet. diuersis
ligamibz ⁊ nervis ossa pedū colligant
q̃d fuit necessariū ad mai⁹ robur prop̃
fortiorē corporis sustentatōez. ⁊ vt pedes
motū hēnt leuiorē. Variant autē pedes
in asalibz. Dicit enī arest. li. xiiij. Quēdā
animalia pedes habentia hnt pedes an
terioris ⁊ posterioris. Et q̃dā in lateribz sic
anial hnt sanguinē ⁊ multipes. Et hoc
genus habet propriū q̃ pedes eius sūt
in anteriori corporis. Et cā illi⁹ est q̃ ps
anterior ⁊ posterior sunt adunate in lo
co vno. Itē ibidem dicit q̃ natura pos
sunt loco manū i quadrupedibz pedes an
teriores. Pedes autē posteriores sunt ne
cessarij. vt portent pondus animalū. Et fu
it hoc necessariū vt essent q̃tuor pedes
in quadrupedibz. Nam ad terrā totū eoz
corp⁹ naturalit̃ inclināt. ⁊ etiā ad terras
mouet toto brutali appetitu. Et idē ne
cessē fuit tot fulcūntis erigi. vt possent
abilius ⁊ facili⁹ motu p̃gressiuo p̃gere
et moueri. Itē etiā fuerūt pedes poste
riores necessarij. q̃ sicut dicit arest. q̃ ps
anterior oim animalū quadrupedum

maior est ⁊ spissior pte posteriori. Et idē
vt facili⁹ possent erigi ⁊ moueri poste
rius sicut et auterius pedes posteriores
sunt necessarij. Sic suo modo est d̃ pue
ris. scilicet quia pars anterior est ponder
osior inferiori. et propter hoc incedit
puer super manus incuruari. et vtitur
manibus pro pedibus in rependo. quia
nō possunt eleuare corpora sua. quoniā
superior pars corporis maior est infe
riori. Cum ergo iuuenescat homo. au
gmentatur pars inferior. et attenuat
pars superior corporis magis inferiori
vnde paulatim sursum erigitur. Dispo
sitiō autem quadrupedū est econuerso
quia pars inferior primo est valde ma
gna. sed in iuuentute proficit pars supe
rior ⁊ eleuatur. Et propter hoc erit ele
uatio capitis ⁊ anterioris partis equo
rum. multo maior q̃ partis posterioris.
Signum huiusmōi est sicut ibidem di
citur q̃ pullus equinus pede posteriori
tangit caput suū. sed quādo intrat eta
tem nō potest facere idem. Item dicit
arestoteles libro. ij. q̃ ps sinister in ani
malibus in parte anteriori absolutus
non est. neq̃ ita leuis motus sicut fini
stra manus i hominibz preter q̃ in ele
phante. Item Arest. ibidem dicit q̃
elephas in sedendo flectit pedes suos.
sed non potest flectere quattuor simul
propter pondus corporis. sed flectit pe
des posteriores sicut homo. Item ibidē
dicitur q̃ volatile flectit pedes suos ad
posterioris. sed alas que quidē sunt loco
manū flectit ad anterioris. Item ibidē
etiam dicitur q̃ ps dexter maioris est
motus generaliter in animalibz q̃ ps
sinister. Et ideo dicitur q̃ animalia q̃
dam quādo ambulant primo mouent
pedem dextrū sicut leo et camelus ara
bicus. scilicet dromedarius. Aliquādo
tamen quedā animalia mouēt pedē sinistru
sicut vulpes et lupus. qui habent pedes
et tybias sinistre partis parte cōtraria
longiores. Et ideo semp̃ claudicant a
dextris. a sinistris altius se erigendo et
se ad dextrum deprimendo. Est itaq̃
pes dexter maioris caloris. motus et
vigoris generaliter i animalibz q̃ sinister.

Et est signū ad hoc qd Galienus sup am-
phozū dicit qd mulier in vtero fetū ge-
rens iunctis et vltimis pedibus dū sub-
ito fuerit vocata si masculū habuerit in
vtero primo ad mouendū pedē dexteri
admouebit. Si vero feminā gestauerit
ecōuerso. Item dicitur ab eodē li. ij. et iij. qd
omne animal multorum digitorum in pedibus est
multorum filiorum et ecōuerso. Item lib. ij.
Pedes omni quadrupedi sunt ex osse et ner-
uis et modica carne Similit̄ et volatiliū
et bipedum p̄ter hoīem. cur pedes sunt
subtus multe carnis. et hoc p̄pter ossiū
et neruorum multipliciū defensionē. Item
sunt animalia videntia pede loco manū
vt fimea in quadrupedibus. et psitacus
et porphirio in volatilibus. Nam pedum
adiutorio se innāt in cibando. Item idē
li. xij. Nullū animal hīs scissuras multas
in pede habet cornua. Et tñ omne animal
hīs culmos in ore p̄minētes. habet yn-
gulas pedis scissas sic aper. Item li. xij.
Pedes in apibus posteriores maiores
sunt q̄ medijs vel anterioribus p̄pter am-
bulationē. et vt cito eleuētur a terra qm̄
voluerint euolare. Item li. xvi. Omne
animal quadrupes hīs multas scissuras in
pedibus. vt leo canis lupus vulpes gene-
rant filios cecos. De pedibus recollige
qm̄ pes est in vltimo animalis ad ei⁹ perfe-
ctionē lōgus plan⁹ et canis. p̄pter for-
tiorē vestigiū impressiōē. digitis etiā
distinct⁹ p̄pter sui fortiorē tetentōem.
Osseus et neru⁹ p̄pter meliorē duratō-
nē. in animalibus necessari⁹ ad eorum erectōem
et morionē. Insup ad eorum defensionē.
in volatilibus scissi pedis et curuū yn-
guis ad victus acquisitionem. in volatilibus
clausi pedis ad sui regimen in aquis et
directōem. Et hec de pedum proprietati-
bus iam sufficiant.

Capitulum. LV.

De planta.

Planta pedis est extrema pars anima-
lis a planicie sic dicta. Planicies
enī in ea sic exigitur vt for-
tius terre imprimat. vt dicit ysidus. du-
riori cute vestitur q̄ cetera pars corporis
ne a spinis vel etiā ab alijs obicibus pa-

tiatur subito. ideo et animalia si se les-
yngulis et etiā soleis munitur. ne de fa-
cili calcando offendatur. Plante quoq̄
etiam toti⁹ corporis mole et pondere op-
primunt. et id calceis et soleis indigent
ne ledant. vt dicit ysidorus etc.

Capitulum. LVI.

De calcaneo.

Calcaneus posterior pars pedis
est et inferior a calcando dictus
quia eo terre vestigia imprimuntur. vt
dicit ysidus. Et est rotundus dispositione.
vt dicit Constan. Et aliquantulum oblong⁹. Ro-
tund⁹. ne de facili ledatur. oblong⁹ vt im-
primatur firm⁹. Solid⁹ etiā sunt fauces
ne de facili p̄metent. Ex mollibus ligami-
nibus cū cauilla colligat⁹. vt sursum et
deorsum facilius moueret vulnera sibi
impressa difficilis sunt curatōis. tum p̄-
pter paucitatē carnis. tū p̄pter motus
cōtinuatōem. vt dicit Constan. li. ij. c. x.

Capitulum LVII

De ossibus.

Acto de proprietatibus membrorum p̄n-
cipalium et officialium de consimili-
bus membris et eorum cōditionibus.
nunc dicendū est. et primo de ossibus.
Nam ossa sunt toti⁹ corporis solidamen-
ta vt dicit ysidorus. In ipsis enī robur
consistit animalis. Sunt autem ossa ab
ysto dicta. quia ab antiquis vrebantur
vel vt alij putant ab ore ossa dicun-
tur. eo qd in ore pateant. Nam vbi
q̄ cute et carnibus tecta celantur ex-
cepto solo ore in quo ossa dentium dei-
monstrantur. Compago enim ossa car-
pitibus sunt dicta. eo qd sunt compacta ner-
uis velut glutino quodā adhaereant. ver-
ticle autē dicuntur summe ossium par-
tes. nodis grossioribus conglobate sic
dicte. eo qd ad flexionem membrorum
vertantur. vt dicit ysidorus libro. xi.
Os est durior et ficcior pars corporis ani-
malis. Et hoc fuit necessariū. aut quia
ossa sunt corporis fundamenta. super
que totius corporis fabrica est sita. et
ideo oportuit ea esse firmiora. aut qd
ab exterioribus defendunt interiora.

Sunt autem ossa in corpore multa in specie diuersa. et propter maiorem corporis fortitudinem. vel propter motum leuioris facilitatem. vel propter cauendam nimiam corporis passibilitatem. Quanta enim est inter membra corporis colligata quod uno patiente omnia composita. Et nota fere omnia duplicant membra ut si unum pateretur altere pateretur et ideo ubi oportuit plura composita ossa. In quantitate sunt diuersa. quod in magnis membris sunt magna. et in paruis parua. Item sunt qualitate diuersa cum quedam sunt longa quedam rotunda. quedam concava. quedam solida. Solida sunt quod propter maiorem firmitatem. Concava vero propter maiorem motum leuitatem. Haec quod magna erant et mobilia fecit ea natura concava quod duabus de causis medullis sunt plena. ne scilicet concavitate frangerentur et ut inde nutrentur. Et per euaporationem medulle pro poros ossium carnes quod sunt ipsis ossibus viciniores. sunt ceteris dulciores. Sunt etiam ossa quodbulda nervis inuicem constricta. ne ex nimio motu ossium se iungerentur et sibi inuicem efficacius coopererentur. In prima autem ossium coniunctione inest quedam viscosa humiditas ut leuius inuicem mouerentur. Sunt etiam in extremitatibus cartilagine vestita ne ex nimia frictione lederentur. huc usque constant. li. ij. c. ij. Secundum arestotelem. enim li. xij. ossa fuerunt creata propter salutem corporis mollis quam natura eius est valde dura. In animali carere ossibus est membris ueniens ossibus eorum defectum supplens sicut arista in piscibus. sic et omnium principium venarum est cor vel epar. sic spondile dorsum omnium ossium principium est super quod fundantur et radicantur omnia ossa sicut nauicula super carinam suam. Natura itaque ossium est continua cum spondili. quam ossa spondilia sunt custodia tenentur corporis animalium. et ossa quod vicinatur ventri sunt parua ut non phibeant tumorem ventris propter abum animalis. Item idem. Ossa masculorum fortiora sunt ossibus feminarum generaliter et duriora et maxime ossa leonis. quod propter sui duriciem ex se igne mittunt more lapidis si ad se inuicem collidantur. Ossa vero animalium sunt debiliora alijs et simili piscium. Item idem arestoteles li. iij. Ossa abscessa non recreantur

sicut nec cartilago. quod creatio illius est pro pingua creationi illorum. cum cornua et ungula animalium et unguis rostrum pertinent ad ignem mollificati et incuruari. ossa nec incuruantur nec mollificantur nec flectuntur. sed contunduntur. Item idem arestotelem. li. xij. Animalibus spinas loco ossium est pauci sanguis. Item omne animalibus habet dentes in utraque mandibula habet ossa medullata. et ipsorum medulla similis est pinguedini. Quedam tamen ossa sunt spissa et dura vnde videntur esse sine medulla. ut ossa leonis et elephantis. quod medulla talium animalium latens est in poris ossium et occulta. Recollige igitur breuiter ex predictis quod ossa sunt totius corporis fundamenta frigida dura et sicca et propter dominium frigiditatis naturaliter sunt alba fortiora et frigida et firma. interius concava. medullis plena. ligamentis nervosis coniuncta. continuo se supportantia. Nam minora super maiora radicanter et maiora minus ubi mirum nature artificio coaptantur. Sunt etiam cute et carne vestita quasi utriusque fulcimenta inflexibilia nervis naturali iunctura a calore carnis et sanguinis temperamenti recipientia. Sunt etiam ex se insensibilia. tamen vel maxime inferunt corpori lesionem. quam sunt conscissa vel contracta. et hoc propter nervorum vicinitatem. quorum ligamentis sunt inuicem coniuncta. Contingit autem ossa pati ex causa extrinseca sicut ex fractione. percussione. abscissione et iuncture egressione et humore. quod quod ex causa intrinseca. et hoc aliquoties ex materie furiose corrosione. ut patet in etrisipilam. et igne sacrum patientibus. quod quod ex nimia humorum in iuncturis ossium aggregatione et repletione. ut patet in arteticis. et quandoque ex medulle interioris corruptione ut accidit in leprosis. quandoque ex humoris medullaris consumptione. ut accidit in ethicis et consumptionis. Dolor autem ossium tanto est grauior et etiam periculosior. quanto in profundioribus ossium concavitatibus radicatur. Unde ossa corrupta carne sibi primam paulatim corrumpunt et putrefactionem inducunt etc.

Capitulum LVIII.

De medulla.

m Edulla fm *Hydro*. est appellata eo q̄ madefaciat ossa. *Frigat* enī 7 cōfortat ossa. ut sc̄z eoz tēperet qualitatē frigidā. Est autē medulla fm *Constantinū* substantialiter calida 7 humida 7 ex purissimis partibus 7 vinctuosus humorib⁹ nutritibilis in ossū cōcauitatibus generata. vñ sua caliditate ossū tēperat frigiditatem. 7 sua humiditate eoz siccitatē irrigat. 7 sua substantiali, p̄rietate virtutē animalis nutrit 7 cōseruat. *Medulla* enī influentiā spiritūū recipit a cerebro 7 p̄cipue medulla ossū spondiliū. que a phisicis nucha appellatur. 7 hęc medulla mediantibus q̄busdam nervis substantiā 7 motum membrīs sub collo positīs administrat. ut dicit *Constantinus* libro. ij. ca. x. *Medulle* etiā fm *Hydro*. sua subtilitate 7 liquidā vinctuositate p̄ ossa evaporāt 7 liquorē tenuē desudant. qui liquor calore venereo resolutus in rebus animalū amoris 7 voluptatis generat incētiū. vide supra de renibus. Unde 7 animalia que habēt ossa medulla plena in libidine sunt prona. Et dicit *Barro*. q̄ vero habent solida 7 medullis vacua rariū in venerē cōmouent. vñ patz in elephantē. *Medulla* enī vt dicit *Varro* naturā lune imitat. nam crescēte luna crescit. 7 decrescēte decrescit. An p̄ occulta quedā respiracula vim lune sentiēs fm mutatōem minorat in sua substantia vel augetur. hoc est videre in animalibus 7 etiā arborib⁹ quarū humor medullarū si p̄abundat in plenilunio 7 in nouilunio depauperatur. Unde tunc arbores inferere nō est bonū. quia fructus efficiūt vermiculosi 7 de facili cōputrescūt. 7 hoc forsitan accidit p̄pter sup̄fluam humiditatē quā surculus tūc insertus cōcipit in medullā cuius sup̄fluū nō potest regi 7 dirigi a natura. vñ talis humor trāsmisus ad fructus est causa vermiculatōnis 7 celeris putrefactōnis. Itē dicit *Aristo*. li. ij. q̄ animal habēs dentes in vtraq̄ mātibula habet medullā silem pinguedini 7 quedā animalia nō habent multum de medulla sicut leo qui habet ossa dura 7 spissa in q̄bus parū est de medulla. et iō

tingitur q̄ omnino medullā nō hēat. 7. *Medulla* fm *Hydro*. medicinalis est valde 7 p̄cipue volatiliū 7 animalū siluestrū. Nam labiorū sanat excoiatōes 7 eozū vlcera cōglutinat. et etiā scissuras aurū dolorē mitigat. glandiū duriciem emollit. pedū vesicas sanat. dolorē gutturis mitigat 7 māmillas. ptificis 7 ethicis singulare est remediū. Virtutē enī re sumptiā hāet. vñ de humorē tepditum in membrīs restaurat.

Capitulum quinquagesimum nonum.

De cartilagine.

Cartilago est ossiū tenetudo.

c Et dicta est cartilago eo q̄ leuictu caret dolore dū plectit. vt

di. *Hydro*. vt patet in aurib⁹ 7 narib⁹ 7 cōstatū extremitatibus. Nā cartilaginosa duriora sunt carne 7 ossibus molliora. Fecit autē natura talia loca talis dispositōnis ne forte rumpent cū plicarentur. vt dicit *Constantinus*. li. ij. ca. ix. *Uestit* autē cartilago extremitates ossium ne in suis iuncturis ex mutua cōfricatōne exasperent. 7 vt facilius ossa cū carnibus iungerentur. Dicit autē *Aristo*. li. iij. q̄ cartilago absca nō recrescit. qz ei creatio creatōni ossis est similis. nec habet cartilago ex se sensum aliquē sed tantūmodo neru⁹ cōiunctus causa est sensus 7 motus quādo sentit vel mouet. vt dicit *Constantinus*. In medio at cordis animalis est os cartilaginosa in sua latitudine positū. 7 hoc sedes cordis est appellatū. vt dicit *Constantinus*. li. ij. ca. xx. 7c

Capitulum sexagesimum.

De nervis.

n Erui sunt corporis pres q̄s graeci vocant ne utos. eo q̄ artuum cōiunctōnes his fortius cohererant. *Barro* enim virtutē facere nervos certissimū est. q̄ quāto fuerūt tensiores tanto p̄pensius augent firmitatez. vt dicit *Hydro*. fm *Constantinus*. aut fuerūt necessarij vt sensum 7 motū deferret membrīs. p̄cipue ossibus 7 cartilaginib⁹ 7 huiusmodi. que ex se sensum nō habent neq̄ motū. *Barro* aut nervoz p̄cipuū fun

damentū est cerebrū, quia volūtatij mo-
tus et sensū est principij. Omnes autē
nerui aut de cerebro pcedūt aut de me-
dullis cerebri, i. de medullis spondiliū.
tale mediū fuit necessariū, ne si imme-
diatē omnes a cerebro pcederēt aut rum-
pendo lesionē incurrerēt aut ppter nimi-
am vie longitudinē a principio sensus
in actu sentiēdi et in potentia vegetandi
tantā potentia nō haberēt. Nervi ergo
a cerebro procedentes sunt molliores.
De nucha autē, id est de medulla spina-
li sunt duriores, s. exsities a proza ce-
rebri sunt mollissimi, qz sensum portāt
alijs, nā mollicies cito mutat inter sen-
sualitates, pcedētes vō a puppi fuerūt
duri vt motū possint pati, qz mollia ve-
loci motu cito rēpūnt. Nervi autē a cere-
bro exsities s. sunt paria quoz primū
par p gredit ad oculos et alia organa sen-
sū vt eis referat sensum et motū, hi et
alijs nervis cōcauiōres et molliores et
maiores sunt, ideo magis cōcaui vt am-
plior spūs p eos sensibus administrat,
sunt et maiores ne eoz cōcauitate eozū
substātia rēperet, et vt maior quātitas
spiritū i eis includeret, fuerūt et mol-
les vt in eis sensus velocius et expediti-
us pfereret. Hi nervi in egressione a cere-
bro sunt molles et lenes, sed quāto plus
elongat tāto duriores efficiūtur. Scōs
par nervoz incipit a posteriori pte prio-
rum, et illud par exit p quoddā foramen
vicinū cōcauitati oculozū et oculis mo-
tū tribuit, par tertū incipit retro post
secundū p sedem capitis exiens a pup-
pi cerebri in quatuor nervos ptiāres
se diuidit, et p diuersa loca reticulariter
se diffundit, Quartū par p 1o pari con-
iungit, sed ab eo diuisum post matre pi-
am dispigitur, vt p ipsam sibi tactus p-
leat, Quintū vero par in egressiōe sua
in duos diuidit nervos, quoz vnus au-
riculariū foramina intrat et ibi se dila-
tans auditū aurib' administrat, ali' ad
maxillas p tympana se diffundēs mem-
broz collateralū adiuuat actōes, Sex-
tum vero par a puppi videt exire, et ab
vnoquoqz hoz trū itez ali' exeūt, et ad
motū sensus pfiendū inferi' et supius

vniformiter se diffundūt. Et adhuc pre-
ter ista paria exit a puppi par vnū et ex
isto nucha ortū sumit, hoc p lacertos li-
gue et gutturis se diffundit, et eis motū
et sensum tribuit. Preter nervos iā di-
ctos omnes ali' nervi corporis a cerebro
quidē egrediunt, s. nucha, id est medul-
la spondiliū mediante. In vniuerso vō
dicunt esse duo nervoz paria, et, xxx, et
vnū tantū impar, et hi omnes multiplica-
ter defendūtur, et cōcatenatōib' corpis
et mebroz miro nature artificio vndiqz
diuidūtur. Ducusqz Konstā, li. ij, ca. r,
fm Arest, li. iij, in locis ossiū est multi-
tudo nervoz, et nervus naturalit in lōgū
fundit et nō in latū, et ipse extēdit extēsi-
one multa, et incircuitu nervi est humi-
ditas viscosa cōseruās nervos, et omne
animal hñs sanguinē habet nervum, et
nervus piscis nō recesat nec diuisus
recoiungit sicut vena q scz in scisa de faci-
li retegrat, Dicit etiā idē li, xix, q ma-
ximā virtus animalū est in nervis, et
maxime in thauo q quāto senior tāto
durior et fortior, et durior ei' nervus est
vnde extēdit sicut corda, Recollige igitur
ex pdictis q nervus a cerebro psci-
piū sumit, et ab eo sensum et motū recipi-
ens alijs sensum tribuit, ptes corpis di-
uisas colligit et annectit i suo exitu mol-
lem, sed in fine dur' se ondit in sua cōca-
uitate spūs recipit et custodit sua flexibi-
litate ossa inflexibilia flectit, Diuersas
passiones in se recipit, vt dicit Konstā,
s. inscisiōne, puncturā, cōtractōem, rela-
xatōem, opilatōem, vt patet in pātegni
li. ix, ca. viij, et libro, xi, rē.

Capitulū sexagesi- mumpmū.

De venis.

Ene sunt octē eo q sunt vie na-
v tantis sanguinis atqz trū per
totū corp' diuisi, qbus vniuersi
sa membra rigant et nutriūtur, vt dicit
Aristo, Incipiūt autē vene fm Konstāti, ab
epate sicut arterie a corde, nervi a cere-
bro, Et fuerūt vene necessarie sicut vasa
sanguinis vt sanguinem ab ipso epate
ad membra toti' corpis nutriēda deferreret.
Sūt autē vene necessarie nature teneriores

atq; mollioris q̄ nerui. ideo vt epatis nature vicinio mutaret aliq̄ntulū san- guinē ad se venientē. Sūt autē vene omnes ex vna tunica facte. nō ex duab⁹ si- cut arterie. Nā arterie sp̄s recipiūt et custodiūt. Vene igit̄ exētes ab epate ab ipso velut a matre nutrimentū sanguis sugūt. 7 fm̄ vniuscuiusq; mēbri exigētā ipm̄ distribuit. An̄ p̄ singulas ptes cor- pis se diffundūt. et miro quodā nature ingenio sibi mutuo subferuiūt. In̄ ali- as autē patētes 7 occultas est vena que etiā vocat̄ arteria. que nature fuit ne- cessaria vt calorem naturalē a corde ad omnia alia mēbra deferret. Sunt autē he- arterie et duab⁹ tunicis vel pelliculā- posite. 7 sunt in forma similes in substā- tia dissimiles. Earū interiora sunt villo- sa quāq; substātia est dura. 7 mltō gros- sior q̄ sint exteriora. Extrinsec⁹ autē sunt villose p̄ longitudinē quarū substātia ē dura ppter necessitatē motus. s. dilata- tōis 7 cōstrictōis. Nā dilatādo seipam a corde recipit 7 hoc p̄ villos longitudi- nis. Cōstringēdo autē se fumosam su- p̄fuitatē expellit qd̄ sit p̄aniculis in la- titudine villosis in q̄bus retinet sp̄i- tus q̄ a corde trahit. vñ duriores sunt exteri⁹ omnibus alijs venis qd̄ fuit ne- cessariū ne forte rumperētur. He autē ve- ne a corde incipiūt a sinistra cōcauitate. Ex hac enī pte dicitur due pulsatiue. quarum vna interior p̄aniculū habet mollē. 7 hec vena pulsatilis vocat̄ q̄ ne- cessaria fuit. ideo vt multā quantitātē sanguinis 7 sp̄s pulmōni deferret 7 ae- rem excipet quē admisceret sanguini 7 eius feruorē tparet. Hec vena pulmō- nē intrat 7 ibi multiformiter diuiditur. Altera arteria est priore maior quam. Aresto. horten vocat. Illa a corde ascen- dendo in duas ptes diuidit. Nā vna tē- dit sursum deferēs sanguinē depuratū 7 sp̄m̄ vitalē ad cerebrū vt inde sp̄s ani- malis generef nutriat 7 cōseruet. Alte- ra vero descendit inferi⁹. 7 hec retrosum 7 sinistrosum. antrosum 7 retrosum. multiplē diuidit. Hucusq; Constanti. libro. ij. capol. xij. Recollige igitur q̄ ve- na est vehiculū sanguinis. custodia vite

animalis quatuor humores sanguine- os cōtinēs in se depuratos. q̄bus singu- le ptes corpis nutriunt. Insuper vena ē cōcaua vt facili⁹ sanguinē recipiat et fm̄ nature indigentā vena ad venā san- guinē reducat 7 trāsfundat. Vena etiā sanitatis 7 infirmitatis est nūcia. Nā p̄ arteriarū pulsū 7 venarū dispositōem de- debilitate cordis siue fortitudine a me- dico iudicat. vena etiā si corrupta fue- rit corrupti sanguinis p̄tentia. totius corpis est corruptiua. vt patet in lepro- sis. quoz sanguis est corruptissim⁹ in ve- nis a quib⁹ mēbra nutriūtur sugēdo. in sanabiliē cōtrahūt 7 corruptā infirmita- tē 7 corruptōem. Vena etiā in brachio ledit̄ cōtrahit 7 apitur. vt ex ei⁹ lesione toti⁹ corpis infirmitas subleuet. vne etiā nimis anguste carne vel pinguedie nimis presse min⁹ hnt̄ de sanguine 7 spi- ritu q̄ alie. Et iō in earū substātijs calor naturalis deficit 7 vitalis sp̄s minora- tur. vñ et talia animalia min⁹ viuūt. vt dicit Cōstan. li. xi. c. xvij. Aresto. at̄ di- cit li. ij. Vena inqt̄ si fuerit absca vel in- scisa crescit 7 recōiungit. quod nō facit neruus. Itē idē li. vi. Quales sunt ve- ne sub lingua animalis tales sunt in co- lore fetus eius. An̄ dicit q̄ oues hnt̄es sub lingua venas albas habent fetus al- bos 7 conuersos. Quere supra te propri- etatibus lingue. 7c.

Capitulum sexta

gesimūsecundū. De carne.

Alto autē fm̄ remigiū a carie est dicta. i. putredine. Est enī caro vt dicit Greg. alterabilis. 7 per cōsequēs de facili putribilis. Et cū caro multiplex sit. vt dicit Greg. qz alia ē ca- ro piscium alia volatiliū vel volucrum alia serpentū. In hoc humana caro obti- net priuilegiū. qz caro humana forme nobilissime. s. rationali aīe est cōiuncta. ideo qd̄ sup̄ omnia mirabilissimū est in nouissimo tempe caro hōis caro est effecta. quādo verbū caro factū est 7 ha- bitauit in nobis. q̄ndo caro que erat ex cōditōne infima ex assumptōe quidē a verbo sup̄ma oīm est effecta. vt dicit Greg.

Est autē caro fm Constā. naturaliter calida et humida caloris naturalis fo-
mentū. ossium neruoz 7 lacertoz coopi-
mentū eoz defensio 7 frigiditatis eozū
tpamentū. Quis tres sunt spēs Que
dā enim pars musculis neruis siue cor-
dis est admixta. 7 dicitur lacert? Alia ps est
inter durā 7 molle tempata sicut cartila-
go. Tertia ps est inter hęc glādulosa ca-
ro sola que maxime est in dorso 7 in gin-
guis. Caro autē que in corax iacet pte
exteriori. ossiū sup eā quiescentiū est q̄
si cultura 7 necessariū fulcimentū Caro
vero tori tā interior q̄ exterior fuit ne-
cessaria duab? de causis. Nam medullam
spondiliū scz nuchā calefacit. 7 concavi-
tatē inter ossa replet 7 custodit neruos
ne ascendentes 7 descendentes ppter vie
longitudinē disrumpant. Otrā aeris in-
tempere 7 extrinsecā lesionē tori maxi-
ma defensio ē. Caro x̄o inter dentes eo-
rum seruat radices. nutriēs eas vt sint
stables Caro autē glādulosa est triplex
Quedā humectat vt caro māmillarū et
glandes sub lingua q̄ generāt saliuam.
ne os 7 lingua 7 maxille siccitate nimia
in motu intro retardent. Alia vero ps
nodosa 7 glandulosa loca replet vacua.
7 renas ac neruoz fouet loca. 7 eaz reci-
pit sup sua que resudāt. Tertia x̄o cir-
cundat stomachū 7 intestina cui admi-
scen? neruoz et arteriarū quedā reticula
motū 7 sensum interiorib? deportantia.
nec illaz via fuisset ruta nisi eis eēt sub-
strata hęc glandulosa caro vt nerui 7 ar-
terie sup eaz suau? q̄scerēt vt si qd eis
durū occurreret forte. mollē locum ad
quē refugerēt inuenirēt. Hucusq; Cō-
stan. li. ij. ca. xiiij. Caro x̄o inter pingue-
dinē 7 maciē tempata laudabilis est et
sana precipue quādo corrupto sangui-
ne nō est intermixta. v? ab eodē genera-
ta vel nutrita. qz talis caro principium
est corruptōis. sicut dicit Arest. li. iij. et
Constā. li. xi. ca. xvij. Dicit etiā Arest.
xij. qz caro nimis abūdans impedit spi-
ritus opatōes. Et iō creatio capitis n̄
fuit ex multa carne vt ess? melioris sen-
sus 7 intellectus pfectioris. Itē idem
li. i. Quādo locus circa oculos est mu-

te carnis maliciā designat dispositōis
astutiā 7 maliciā consuetudinis 7 male
formatōis. i. defectū informatiue virtutis
Unde si fuerit caro vel massa carnea ml-
ta nimis 7 virtus informatiua debilis
mōstruosas generat in corpe passiones
sicut dicit ibidē li. xvi. vt ponit exēplū
de muliere. q̄ credidit se cōcepisse fetū.
et tandē peperit horridū carnis frustū q̄
a medicis mola dicit. 7c. Pars etiā cor-
pis carnosā tenera est 7 mollis. 7 iō im-
patiens est laboris Cōstā. li. ij. qz pedes ca-
meli sunt multe carnis sicut pedes vrsi.
quapropter fuit camelo sotulares de co-
rio fortes qm̄ debent laborare vt auferat
ab eis dolor. Nec etiā caro est sicut dicit
ibidē li. xij. primū instrumētū sensus nec
est membrū pueniens sensui. sed neru-
us est organū sensus intra carnē. Et iō ca-
ro mortua vel pscisa nihil sentit. qz ex se
nō habet principū sensus sed ex neruo
Quo corrupto vel ex toto opilato fit
insensibilis ipsa caro vt ps in paliticis
Omnes autē aues curui rostri 7 acuti yn-
guis vescuntur carne. sicut 7 fere 7 eaz pda
est caro ppter necessitatē victus. vt dicitur
lib. xiiij. Aues autē prede q̄ sunt pauce
carnis sunt animose 7 boni volat? 7 acui-
ti vtilis sicut ibidē dicit. Aues autē mul-
te pinguedinis sunt tardioris motus 7
volatus 7 pigriores 7 carnosiores sunt
in hyeme q̄ in estate. tū qz pori tūc clau-
dunt 7 humores in pinguedinē 7 carnē
cōdensant. Tum etiā rōne q̄eris. quia
de loco ad locū min? solito tūc mouētur.
sicut dicit Isaac in dietis.

Capitulū sexagesi

mum tertii. De pinguedine.

Pinguedo est res humida super
pelliculas 7 loca neruosa colloca-
ta. vt dicit Constāti. Sanguis
eni subtilis 7 vinctuosus pinguedinem
nō cōgregat in locis calidis 7 sibi penet-
rabilib?. sed cū puenit ad loca natu-
ralit? frigida ibi cōgelat tandē et in pin-
guedinē puerit. Qd fecit natura ex ne-
cessitate magna. vt scz nerui et pellicule
naturalit? sicce pinguedinis humiditate
tparent. 7 difficili? casu aliquo r̄sperit.

et ut ex calore pinguedine interclusa in
 teriora ab exteriori frigiditate aeris mu-
 nirent. ut dicit Consta. li. ij. ca. xiiij. Et
 Arest. li. ij. Pinguedo ex sanguine indi-
 gesto in corpibus animalium generat. et
 maxime propter puritatem motus. Et quoniam
 tomagis augmentat pinguedo. tanto di-
 minuit sanguis. unde in hominibus valde cras-
 sis est sanguis parvus. Item li. xiiij. Oportet
 tus dissolvit pinguedinem. sicut et calor. unde
 in omnibus animalibus ventriculus dexter huius-
 moris est pinguedinis quam sinister. et est
 altior. quia in dextera parte calor naturalis for-
 tior est quam in sinistra et maioris est motus.
 Pingua vero corpora secundum Constantium. et ni-
 mia adipem repleta pessima sunt et pessimis
 morbis appropriata. quia naturalis calor in
 hominibus corporibus sepius suffocatur. et via spiri-
 tui operatorem pinguedinis intercludit.
 et ad regimen nervorum et arteriarum spiri-
 tui influentiam tenet. Et dicit ibidem. quod
 omnia corpora pingua propter superfluum huius-
 moris abundantiam in eis adunata. pluri-
 ore incurrit infirmitatem et curam tardioram.
 Nam pondere pinguedinis pressa. ad nul-
 lum se movet exercitium. et calor naturalis
 auget. et sic pinguedo congelata dissolvi-
 tur. unde et calor naturalis deficit. et mors
 subitanea sequitur nisi forsitan cito occurrat.
 ut dicit Constantius. li. xi. ca. xvij. Recol-
 lige igitur quod pinguedo vinctuositate sua est
 ignis nutritiva. sua aerea levitate rei-
 suplicie petitiua. nervorum et iuncturarum mi-
 tigatiua. defensiva et relaxatiua. pellis si-
 ne coram remolliatiua. pororum inferiorum opi-
 latiua. caloris naturalis conservatiua.
 vacuitatis et concavitatis corporis repleti-
 ua. rugarum cutis extensiua. venarum et arteria-
 rum corporis compressiua. actionum anime
 sensus. scilicet et rationis impeditiua. proplem-
 tationis animalium tardatiua. Dicit etiam in
 simplicioribus. quod mulier nimis pinguis non
 concipit. si non marcescit nec mirum quia pin-
 guedo viam matricis intercludit. Est etiam
 pinguedo humectiua. de facili enim
 non siccat. Unde dicit Arest. li. ij. quod brodiuum
 animalis abscondantis in pinguedine non
 coagulat sicut equum et porcum. Item omne animal
 habens pinguedinem non separata a carne est
 pauca pinguedinis in ventre. et cum ven-

tres erunt puri caro erit multe pinguedi-
 nis. Item idem. quod est prope pupillam oculo
 in omnibus animalibus est multa sepius quam
 oculus sit durus. et omne animal multi sepius est
 pauci seminis siue sit mas siue femina. et
 non habet sepius animal habens dentes in
 utraque mandibula. ut dicit ibidem. mor autem
 quando a corpore extrahitur in aere frigido
 coagulat. Est autem idem secundum substantiam
 pinguedo adeps et aruina. Sicut ut dicit
 Arest. Aruina est pinguedo adhaerens cuti.
 Adeps est pinguedo intestina obvolvens
 et membra interiora custodiens. sicut vocatur
 pellicula cui adhaeret pinguedo illa quae a
 multis alluta dicitur. et de his dicitur Arestus
 adeps. aruina foris. pinguedo fit ubi vis
 id est conveniens pinguedo de omnibus dicitur.

Capitulum sexagesimum

gesimum quartum.

De cute.

Uta est prima pars in superficie
 corporis animalis. et est sic vocata secundum
 Arestum. eo quod corpori supposita inci-
 sione patitur. Cutis enim grece incisio dicitur
 latine. Dicitur et pellis eo quod exteriores re-
 pellit a corpore iniurias. veteris scilicet et pluvias
 as solisque perferat molestias et ardores.
 Pellis enim abstracta morum coram dicitur. Lo-
 rum autem diminutive caro dicitur eo quod caro
 coram tegat. ut dicit Arestus. Est igitur cutis
 exteriori corporis superficies carnem et
 ossa circumplectens. et omnia interiora mu-
 niens atque tegens. et secundum variam membrorum
 necessitatem nunc se contrahens nunc se exten-
 dens. Est etiam pro interiorum defensione va-
 rijs aeris passionibus se exponens. Habet
 cutis naturalis tenuitatem. ut dicit Con-
 stantius. ne corpus nimis occupet. habet et soli-
 ditatem ut facilius quod interiora est contineat et
 exteriori lesioni obviet et resistat. Est autem
 cutis mollior in hominibus quam in alijs animalibus.
 et hoc propter bonitatem tactus. si enim foret dura
 et spissa sicut teste conchilium nihil sen-
 taret. sicut asinorum pilorum massa
 sensum tactus attenuaret. Unde in volis
 manuum subtilior est substantialiter cutis
 superficies quam in alijs partibus corporis ut
 citius ad tactum immutaret. Est autem cutis
 tota porosa precipue cutis capitis. propter
 necessariam fumose supfluitatem expulsio-

per calorem enim pori aperiuntur. et ea que
inter cutem et carnem sunt superflua per va-
pores et sudores expurgantur. Luteis etiam
habet non in omnibus membris est equalis. nam
cutis faciei est alijs tenuior et subtilior.
et hoc propter sensus perfectionem et decoris
ostensionem. Si enim fieret nimis grossa
rubori sanguis pura non esset. Si nimis
spissa operationem sensuum qui vigent in
facie non conveniret. Sic autem coniungit
cutis cum suppositis quod de facili excoari
non potest et potissime in volis manuum et
plantis pedum in quibus adheret nervis
cordis et lacertis. ut dicit Constantinus. Dicit
autem Aretio. li. iij. quod secundum colorem corporis va-
riantur colores unguium et solearum et pilorum
in animalibus. quod si nigra fuerit cutis et pro-
dicta erunt nigra. et si alba. alba. Et omne
animal habens sanguinem habet corium. et
corium abscisum caret sensu. Et habet hoc
proprium corium quod cum fuerit in aliquo loco
carente carne non recrescit abscisum nec
consolidatur. ut patet in spacio et in ex-
tremis palpebrarum. Item libro. xix. Lu-
tis in quibusdam animalibus est rara. in quibus-
dam spissa. secundum dominium humoris gros-
si vel tenuis. Et pili grossi generantur
ex cute grossa. et tenues ex tenui. Item
in senectute cutis grossescit et idurescit
contrahitur et corrugatur apud senectutem pro-
pter defectum caloris et consumptionem hu-
moris naturalis. et tunc immutatur species.
Patitur autem cutis sicut et alia membra
quibus ex causa intrinseca sicut ex vulne-
re discolorationem. ex calore eruptionem
ex frigore pallorem vel livorem seu qualem-
cumque discolorationem. quandoque ex causa in-
trinseca sicut ex consumptione humidita-
tis substantialis corrugationem ut in seni-
bus quandoque ex humoris infectione. ut
in morpheam et in lepra patientibus. Nam
naturalis materia infecta expellit ab inte-
rioribus usque ad cutem que sub cute manens
ipsam immutat. et superinducit infectionem
aliquando. quandoque squamositatem. quan-
doque pruriginem et impetiginem. quandoque
cutis excoarationem et multiplicem aliam
passionem. Pelle autem animalium infini-
tis visibus hominum accommodatur. ut ve-
liture. armature. scripture. caligature

et huiusmodi. que longum esset enarrare.
ut vix inueniret animal aliquod cuius pel-
cula alicuius hominum non sit apta. sed
hec dicta iam sufficiant. etc.

Capitulum seragesi- mum quintum. De pilis.

Plus de pelle de qua erit est di-
pctus. ut dicit Iphido. Nascitur
autem pili ex fumo calido et sicco.
ut dicit Constantinus. Subtilitas enim fumi
dum egreditur per poros exteriori aere ex-
catur. et dum mollicies exterioris fumi
erit. exeunt et non se dividunt aer exci-
cat et in naturam pili convertit. Sunt autem
pili inuamentum corporis pariter et orna-
mentum. ut dicit Constantinus. li. ij. et vi. Di-
cit Aretio. li. iij. quod pili non crescunt nisi in
corporibus animalium generantium animalia.
Variatur autem pili secundum varietatem corporis
animalis in quo crescunt. ut dicit libro. xix.
Nam animalia grosse cutis grossum habent
pilum. et hoc accidit propter multitudinem
terrestrius partium. et viarum siue pororum ampli-
tudinem. Et cum cutis fuerit continua et
spissa erunt pili multum tenues et subtiles
propter stricturam viarum. et quando humor
fimosus qui est in cute fuerit velocis si-
citatatis non erunt pili magni neque longi
et cum fuerint grossi et pingues erunt eco-
trario. et propter hoc elongantur capitis
pili hominis valde quod ille humor pin-
guis est nec se facili desiccatur. et ideo ha-
bitantes in regione humida humidam ha-
bentes complexionem lenes habent pilos
et molles. sicut illi qui morantur in tra-
cia et conuerso. duros habent et crispas
pilos. qui calidam et siccam inhabitant regio-
nem presertim si consimilem habuerint com-
plexionem. Nam ex calore corrugatur
et obvoluitur. sicut ibidem dicitur. et effi-
ciuntur pili crispi in nascendo de cute.
quia per duas vias contrarias egrediuntur
pars enim terrestris fumi calidi et sicci
egredientis mouetur superius. et sic inuo-
luitur pili et efficiuntur crispi. et quando
senescunt animalia habentia pilos indu-
tescunt tunc pili plusquam prius sicut indu-
ratur plume auium. et hoc propter pau-

ditatem humoris. Item ibidē dicitur. cum castratur homo nō crescūt in eo vlterius pili. 7 hoc propter paucitatē humoris. et hoc est propter caloris 7 hūoris in membris principalib⁹ diminutionem. Item pili quādoq; diuersificantur ex causa extrinseca Nam vt dicitur ibidē. rix. Aque calide faciunt pilos albos. nigros frigide. 7 causa illius est. qz in aquis calidis est spūs plusq; in frigidis. et ideo cū aer calefacit ex eo efficit albedo sicut in spuma cōringit videre. Ista autē mutatio accidētāliter prouenit in pilis sicut in capillis. sed nō semper ex aque frigide vel calide alteratōne.

Capitulū sexagesimum sextum.

De capillis.

Capilli dicitur quasi capitis piluli. vt dicit Iulius ad hoc facti vt decore prestent 7 cerebrū aduersus frigus muniant et defensent capillature autē in scissio cesaries dicitur a cedendo Virum enī tonderi decet et nō mulierē. Come autē sunt capilli non scissi. et est grecus sermo. Nam comā tondere dicitur. Crines autē proprie mulierū sunt et dicuntur crines eo qd virtus discrimina nent et diuidūtur. vnde et discriminalia dicūtur vite quibus capilli diuisi recolliguntur. Ducusq; Iulius. fm Constanti. autē capillus ex fumo grosso 7 calido nascitur qd ex calidis igneis 7 intēsiuis humoribus per poros capitis egredit. et ab aere extrinseco desiccatur et sic in substantiam capilli cōuertit. hoc humore crescente crescūt capilli. vt pote ab ipso generati et nutriti. huius fumi materiam qd pdiderit capillos perdit et amittit. pro qualitate igitur fumi erūt et capilli quia si fumus niger et capilli nigri. et si multus fuerit fumus multi erunt capilli. et si paucus pauci. qui fumus si omnino defuerit peunt penitus capilli. 7 fit homo caluus cū vltērius capilli non possunt recrescere vltērius nō subueniunt medicine. Si autē fumus talis nō deficit sed illum potius alius humor inficit aut spedit caluities nō est proprie sed infirmitas quedam specialis que al-

lopicia a medicis nūcupatur. ex qua infirmitate corrupto capillorū nutrimento cadūt capilli. et nudata parte capitis anterior capitis superficies deturpatur. Tales enī more vulpium qui ex calefactione immoderata patiūtur pilorū casum casualem pilorū fluxum patiūtur. allops enī grece vulpes dicitur latine. Alias autē capillorū passiones 7 causas quere infra in tractatu de infirmitate 7 de casu et vicijs capilloꝝ. De canicie autem 7 causa eius quere ibidem. Quere etiā supra in tractatu de capite vbi i capillorū inuenies dispositiōem naturas et diuersitates et cōpleciones. fm Galie. et Haly. et Ipo. Tamen de canicie hic nota qd fm Constan. et alios auctores canicies accidit ex humoris nutritiōis capillorū nimia infrigidatiōne. nam communis flumatis frigidi 7 humidus est canicie generatiō. Et fumo enī albo 7 frigido. albi efficiūtur tam pili qd capilli. Capilli autem tymporū fm Arestotelem. citius canescūt qd alij crines. et hoc propter humoris paucitatem et ossium ibi existentū predominatē frigiditatem. Canicies igitur vite et etatis designant maturitatē et extinctiōem libidinis et viciorū pueriliū mortificatiōem vite p̄sentis. et future instantis necessariā nouitatem Caluities est priuatiō capillorū siue amissio ex defectu fumi humidus in anteriori parte capitis proueniens. vt dicit Constan. fit autem aliquādo propter abstinentiā cibi et defectum fumi humidus qd est materia capilloꝝ fm Areto. libro. iij. Capilli in frequēter coeūtibus paulatim caluicie inducūt. et si ante iuuentutē fluxerunt iterum oriūtur. post iuuentutē vero fluxes iterum nō recrescunt. Desuunt autem 7 deficiūt in parte anteriori capitis et tunc talis fluxus capillorū dicitur proprie caluities. et solet accidere vel propter nimiam cutis raritatem. 7 propter humorū paucitatem. ab occipite nō recedūt neq; caluescūt ppter cutis spissitudinē 7 pororū densitatem. 7 propter hūoris ibi erūt viscositatem ex quo capilli hnt vegetari. vt dicit Gal. sup amphoas. An ibidē etiā

dicitur, q̄ pueri ⁊ etiam mulieres non
caluescunt ⁊ hoc p̄pter abundantiā humi-
ditatis in capitib⁹ eorū, similiter nec cal-
strati, ⁊ hoc p̄pter alteratōem sue cōple-
tionis ⁊ dominantē frigiditatis quali-
tatem, que poros cutis capitis cōstrin-
git, ⁊ futū coadunādo euaporare nō p̄-
mittit. Alij tamē pili in mulierib⁹ ⁊ i ca-
stratis deflūt, vt dicit Arest. li. vii. La-
pilli ergo caput custodiūt, honestant, de-
fendūt, q̄bus si caruerit hō, magis repu-
tat inhonest⁹. Accidit autē etiā iste defe-
ctus p̄ e iuuentute, ⁊ maxime etiā circa
senectutē ex causis supradictis, ⁊c.

Incipit liber sex-

tus, De etatibus.

Icto de
proprietatib⁹ ptium
hoīs in speciali restat
dicere de proprietatib⁹
eiusdē in specia-
li ⁊ generali s̄m etatē

uarietatē ⁊ s̄m sexus distinctōem ⁊ rez
naturaliū accōtra naturā multiplicem
diuersitatē. Ex istis enī omnibus diuersis
hominis proprietates attendūtur.

Capitulū primū

De etate.

Etas igitur hominis s̄m Remigiū
nihil aliud est nisi tenor virtutū
naturaliū, s̄m cōtrarios motus
vel quietē intermedā cōsideratus, quia
s̄m ista homo preterit ⁊ mouet ⁊ nunq̄
in eodē statu p̄manet. Vel s̄m Iſidorū,
Etas est spaciū vite aiālis a cōceptiōe
fetus incipiēs post senūq̄ deficiēs seu
definens. Sūt autē plures diuersitates
etatis, s̄m Conſtātinū ⁊ Iſidorū. Pri-
ma est infantia ventū plantatiua, scilz
etas nouiter genita, que vsq̄ ad septē
durat mēses, q̄ nimis est adhuc tenera
molli ⁊ fluida ac limosa, vñ continuis
indiget fomētis. Infantia autē put est
ventū plantatiua, vsq̄ ad septē extēdit
annos. Et d̄r infans q̄ si non fans, eo q̄
fari nō potest, neq̄ exprimere sermonē,
dentibus nondū bñ ordinatis, vt dicit

Iſido, Cui succedit puericia q̄ se exten-
dit vsq̄ ad septenariū secundū scz vsq̄
ad annos quatuordecī. Est vero dicta a
pueritate vel a pupilla, qz adhuc pueri
sunt puri vt pupilla, vt dicit Iſi. Huic
succedit adoleſcētia, ⁊ hec s̄m viaticum
terminat in tertio septenario in. xxi. an-
no, s̄m Iſido, vero vsq̄ ad quartū septe-
nariū scz vsq̄ ad annū, xxx. ⁊, xxxv. Dicif hec
etas adoleſcentia, eo q̄ ad gignendū sit
adultā, vt dicit Iſi, ⁊ ad crescēdi vigore
sit magis apta. In hac etate sunt mem-
bra adhuc mollia, vt dicit Iſi, ⁊ extensi-
bilia. Et ideo crescūt virtute caloris im-
minātis in eis vsq̄ ad cōplementū p̄fer-
tionē. Huic adoleſcētie succedit iuue-
tus, ⁊ hec inter omēs etates est media ⁊
ideo fortissima, ⁊ ptendit s̄m Iſid, vsq̄
ad annos, xlv. vel vsq̄ ad. l. in quo finit.
Est autem iuuetus a iuuādo dicta. Est
enī iuuenis in termino incrementi posit⁹
⁊ ideo fortis ad iuuandū. Huic succedit
s̄m Iſidorū, senectā que inter iuuentutē
media ē ⁊ senectutē q̄ ab Iſid, grauitas
nūcipat. Seniorib⁹ el cōtingit hec etas
⁊ maturis. In hac etate est declinatō a
iuuetute in senectutē. Talib⁹ at nondū
est senect⁹ s̄ resistit iuuet⁹, vt dic̄ Iſi.
Huic succedit senect⁹, s̄m quosdā anno
lxx. finit, s̄m quosdā at nullo certo āno
rū numero finit. Sed post predictas eta-
tes quantumcūq̄ vite superest, senectuti
seu senio deputat. Et s̄m Iſi, dicif sene-
ctus a sensus diminutiōe, eo q̄ senes p̄
vetustate deficiāt. Dicūt enī phisici, vt
dicit Iſido, homines frigidi sanguinis
stultos esse sicut prudētes esse in q̄bus
sanguis calidus d̄natur. Unde ⁊ senes
in q̄bus iā sanguis friget ⁊ pueri in qui-
bus nondū calet, sapiūt minus. Senes
siquidē delirāt pre nimia senectute, pu-
eri propter lasciuā ⁊ leuitatē quid agāt
ignorāt, vt dicit Iſido. Ultima autem
ps senectutis dicif senū, sic aut dicif,
eo q̄ sit em̄in⁹ vite etatis atq̄ finis. Hec
enī etas multa secū affert incōmoda et
etiā cōmoda, bona scz ⁊ mala, vt dic̄ Iſi.
Bona siquidē quia nos a potētibus, et

etiam a tyrānis liberat. imponit etiam finē libidinis. frangit et impetū ire et uiget sapientia ut in multis et saniora dat cōsilia. terminat miserie et felicitatis principium. recessus a piculo ac accessus ad bzauiū. Perfectio in merito et dispositio ad pfectū Mala uero affert secum ut dicit *Phi.* qz seniu miser est debilitate et tedio. Subeunt enī morbi tristisqz senectus. Nā duo sunt quibz minuitur corporis vires scz morbus et senectus. In senio aut calor naturalis extinguit. deficit uirtus regitua et humor dissoluitur. Deficit uirtus et carnositas cōsumitur cōtrahitur nerui. Litis cozzugat et incuruat corpore perit species. et decet corporis adnullat. Et hec omnia in senio. Senex ab omnibus vilipendit et grauis et onerosus ab omnibus iudicat. tussibz sputis et alijs passionibz fatigat. quousqz resoluatur cinis in cinerē et puluis in puluerē reuertat. His enī spacijs temporis et etatis philosophi descriperūt humanā uitam in quibus mutatur et ad mortis terminū defluit continue. Hucusqz *Phi.* 2c.

Capitulum secundum.

De morte.

Ors dicta est eo qz sit amara in vel a morte qz mortē fingit effice re. Est aut hūm *Phi.* triplex mors scz acerba. immatura. et merita. Prima est infantū. secunda iuuenū. tertia naturalis atqz senum. Omnis autē mortuus aut est funus aut cadauer. Dicitur autē funus a fumbz accessis. quos antiqz ante feretū paupis cera circūdati de ferebāt. Cadauer a cadendo est dictū. scz quia mortuus cadit et proijcit in sepulcrū. Dicit tunc defunctus qz y ite officio tūc functus est. Dicit et sepultus quasi seorsum pulsus. qz sub terra tumulatur. Hucusqz *Phi.* li. xvi. ca. ij. Alias mortis proprietates quere infra in fine illius. vi. li. in fine de infirmitatibus.

p ost hec de pro

prietatibus hominis quo ad etatem infantilem dicendum et de generatione eius primo. quia ei creatio est tā

to ceteris animalibus excellēior quā et dignior. nō solum hūm mentē. uerum etiā hūm tempatissimam corporis completionem. Dicit enī *Aristoteles* libro. ij. sicut fructū auri uel argenti se habet ad nummū monetarū. sic omnes dispositiones aliorū ad hominē. vnde eius homo sit dignissima creaturaz ingeniata est natura hūi pferre mēbra nobilia et diuersa nobilioribz opatōibz et varijs conuenientia propter qd de eius creatōe hūm corpore breuiter quedā sunt dicenda.

Capitulum tertium

De creatione infantis.

Itca creatōnem itaqz infantis exigit materia cōueniēs. locus expediēs nature ministeriū. scz calor. uelut causa efficiēs et spūs ut utem corpori influēs atqz regēs. Materia siquidē infantis est humor semialis decessus p actū generatōnis ex singulis ptribus utriusqz parentis. Primo materia in loco cōceptōnis dispersa vi nature attractiua in cellulis matricis recolligitur. et p calorem opantem pariter cōmiscetur. quia nisi cōmixtio digesti sanguis utriusqz parentis fieret infantis creatō nō posset fieri. Nam materia sanguis a mare procedēs spissa est et calida. Unde pre nimia spissitudine se nō potest dilatare. et ex supabundantia caloris materia destrueret infantis nisi ex sanguine mulieris cōtrarias qualitates habētis recipet temperamentū. Hec materia in dextre pns cellula adunata. in naturam cedit maris. In sinistra uero cedit in naturā mulieris. Et hec diuersitas accidit propter dominium caloris i pte dextre potius qz in sinistra. Et sic dicit *Galienus*. et *Constantinus*. et *Aristoteles*. libro. xv. Si fuerit uirtus sanguinis in mare uincens fetus patri assimilabit. et cōuerso Et si fuerit equalis in utroqz. consimilis utriqz assimilabit. Hec materia uirtute caloris excocta quadā pellicula tenuissima circūdat. intra qua instat lactis coagulata. et hec materia est pellicula embryonis que est dextera et cooptoriū vñ pueri et regit in utero matris. et hec cū puero

nascente egredif ruptis tenaculis. q̄b̄
matricis villulis adherbat. Si x̄o ali
quo casu in ytero māserit post ptū mu
lier in piculo remanebit. Materie x̄o
cōcepte 7 vi retentiua coadunate trans
mittit natura sanguinez menstrualē ex
cuius calore 7 humore fetus conceptus
fomentaf. Hmōi aut̄ fomento ager hu
mane natiuitatis irrozaf. Nā cū semē
coagulatur fm Gal. 7 Consta. cū spū 7
calore naturali sit plenum p̄ quafda ve
nas 7 arterias ex substātia semis ortas
7 sanguini menstruali cōiunctas nutri
mentū sibi attrahit 7 fomentū. Et hoc
fuit necessariū vt p̄ venas materia ifan
tis nutritet 7 per arterias spūs ei attri
bueretur. His duob̄ scilicet materie se
minali 7 humori nutritiuali coopatur
calor naturalis qui interclusus per vim
informatiuā nititur formare membra
corpis infantis. Nam de essentia ipsi se
minis format cerebz ossa cartilagines
7 pelliculas neruos. 7 arterias. De san
guine x̄o mēstruali format natura epar
7 omnia membra carnosā quoz substātia
ex sanguine p̄creatur. Primo aut̄ natu
ra format principalia membra scz cor.
cerebrū. et epar. que alioz sunt fundamē
ta. Et hec in p̄cipio quādo sunt in mas
sa sanguinis sibi vicinātur s; postea ab
inuicē diuiduntur. De his trib̄ funda
mentis alia tria nascūtur. de cerebro ner
ui et nucha torzi. de corde arterie. de epa
te vero vene oriūtur. His quasi fundamē
tis iact̄. formauit natura ossa hec custo
dientia. sicut craneū ad defensionē cere
bri 7 costas pectoris ad defensionem cor
dis. 7 costas lateris ad defensionē epar.
7 sic similiter de alijs. Post ista nascūtur
alia membra istis posteriora. vt manus
pedes 7 cōsimilia. Nec at̄ non simul sed
paulati formātur ac successiue. Infans
enim quatuoz gradib̄ cōcreatur. Prim̄
est cū adhuc sit vicin̄ lacti. Secundus est
cum iā semen sanguini se omiscet. Tūc
enī nondū epar cor 7 cerebrū p̄fecte for
mātur. sed sunt quedā massa sanguinea
quē gradū Ipo. vocat fetum. Tertio gra
dus cū corde 7 cerebro 7 epate iā forma
tis. alia membra informia 7 indistincta

sunt. Ultimus gradus est ab Ipo. ifans
vocalus. Nam enī corpe organiato et
ad susceptōem anime disposito viuifica
tur et iā incipit se mouere. 7 pedib̄ calci
trare. 7 si est femia in sinistro latere pl̄
mouetur. 7 si est mascul̄ plus in dextero
vt dicit Gal. In lactis autē gradu est
infans p̄ sex dies. in gradu vero sangui
nis p̄. ix. in gradu x̄o masse carnee p̄. xij.
in quarto autē añ plenā p̄fectōnem per
xvii. vnde x̄sus. Sex in lacte dies ter
sunt in sanguine trini. His seni carne.
ter seni mēbra figurat. Et die p̄ceptōis
vsq; ad diē cōpletōis 7 viuificatiōis se
tus sunt dies. clvi. ita q̄ prim̄ et vltim̄
inclusiue teneātur. Ex quo patet q̄ in
quadragesimosexto viuus 7 cōplet̄ est
fetus q̄ntū ad effectū generatiōis. 7 fm
istū modū computat Aug. edificatiōes
templi sub numero. clvi. annozū cui cō
parat p̄fectōem corpis Iesu x̄pi sup Iho
han. vi. et li. iij. de trinitate. ca. v. inter
cetera interserit ista vba. q̄dragesies se
cies seni ducēti sunt. 7. lxx. 7. vi. dies. q̄
numerus diez p̄let. ix. mēses. 7. vi. di
es. 7 seq̄tur in eodē capitulo. natus aut̄
dñs traditur. viij. lxx. ianuarij. Et die
ergo cōceptōis que traditur fuisse. viij.
lxx. aprilis. vsq; ad. viij. lxx. Ianuarij
ducenti. lxxvi. dies repuntur cōputati
qui senariū numerū quadragesies sexi
es habent. quo numero templū est edifi
catum 7c. Consta. in li. iij. c. xxxiiij. di
cit q̄ masculus qui in mense. viij. est na
sciturus. xxx. diebus formatur. 7. lxx. cō
pletur. deīn subdit mascul̄. x. mensium
xvi. formatur diebus. 7 in. xc. cōpletur
mascul̄ vero. ix. mensiū. formatur in. xl.
dieb̄. 7 in. lxxx. cōpletur. In eodē etiaz
loco describit̄ tps viuificatiōis 7 cōple
tōis sexus muliebris. s; de hoc sup se deo
causa breuitat̄. hoc solū attendendū q̄ se
mina tardius format 7 cōpletur q̄ ma
sculus. vt patet ibi. 7 hmōi ibidem assig
natur rō. qz semen vñ nascit̄ mascul̄ for
tius ē 7 calidi 7 in calidiori loco colloca
tur q̄ semen vñ femia generatur. Dic̄
etiā ibidē Consta. 7 Gal. sup amphozil.
dic̄ Iprocras oēm infantē in octo mensi
bus motū habere. qz si ado fortis eēt vt

possit erire quoquo mō ad vitā cōuale-
scit. Si vō nō erierit ipso motu debili-
tas. ita et patit̄ vt in sequēti etiā mēse
nullaten⁹ cōualescat. Si vō vsq; ad no-
nū mēsem. vel saltē vsq; ad principium
decimi mensis natiuitas protrahat̄ vol-
torat̄ et etiā sine piculo nascitur. vt dicit
Constanti. li. pantegni. ij. ca. xxxij

Capitulū quartū.

De infante.

Infantulus igit̄ ex seminib⁹ cō-
trarias qualitates habētibus
generat̄ in dextero si mas i fini-
stro antē latere si femia collocat̄ sangui-
ne menstrualī in vtero nutrit̄ et fomen-
tatur. Ex ram vili enim materia et spiritus
ma homo recipit a principio nutrimentū
virtute caloris naturā cōpante et dila-
tate singula mēbra paulatim et etiā nō
subito informat̄. solus enī xp̄us subito
fuit formatus in vtero et distinctus qm̄
in vtero est cōceptus. vt dicit Aug. In i-
ma subintrante vita profundit̄ et sensu
nature sentiēs circūdatiōe pellicule ad
ipsi⁹ rupturā mouet̄. ex cuius motu ma-
tern⁹ vterus cōcūit̄ et grauat̄. et cōpleta
actiōe nature circa infantuli creatiōem
si prius sit salubris. viij. vel. ij. vel. x. mē-
se ad exitū de vtero nitit̄ et conat̄. et prius
vero secūda circūdat̄. in cuius exitu
vterus matern⁹ dolore nimio fatigatur
et hoc accidit quādo prius nimis prope
anticipat̄. deinde ad aerē nimis frigidū
vel nimis calidū x mēs calamitati et mi-
serie exponit̄. quod eius Inatus clamor
aptissime attestat̄. caro infantuli recen-
ter nati fluida est et tenella. et iō necessa-
ria sunt ei varia remedia et fomēta. et sic
dicit Constanti. li. ij. ca. xxij Infantes in-
q̄ vterū exeuntes in rosis cū sale tritis
involuāt̄ vt eoz mēbra cōfortent̄. et a
visco la humiditate liberent̄. deinde pa-
latū et gingiue cū digito melle vincto fri-
cēt̄ vt interiora oris mundificēt̄ et
cōfortent̄ vt dulcedine et acumine mel-
lis appetitus infantuli puocetur frequen-
ter balneent̄ cū oleo mirrino aut rosa-
ceo yngāt̄. omnia eoz mēbra fricen-
tur p̄cipue masculoz quoz mēbra debēt

ēē p̄pter exercitiū duriora. somn⁹ eis sp̄
in loco obscuro puocet̄. vt lumē ipsoz
coadunetur. Lucidus enī locus nimis
visum dispergit. et tenellos adhuc oculos
ledit et sepi⁹ luscōs facit. et ideo nō sunt
nimis lucido aeri exponēdi ne spiritus
visibilis disgregetur. Sup̄ omnia cauē-
dū est ne malo lacte et corrupto nutrimē-
to nutriāt̄. quia ex viscoso lacte nutri-
ti pessimas solent incurere passiōes. si
cut oris vlceratiōem vomitum febrem
spasmū ventris solutiōem et huiusmodi.
nec est vanda infantulis medicina cum
egrotāt. sed nutrit̄ in medicina et in cō-
ueniēti diēta paranda est vt sic infant̄
defectū suppleat̄ virt⁹ genile nutriticis.
sicut ibidē dicit Constanti. Ex bona autē
dispositiōe lactis nutrimentalis bona fit
consistētia prolis et ecōuerso. et ex corru-
ptiōe sanguinis nutriticis necessario le-
ditur corpusculū pueri vel infantis et hoc
propter puerilis nature molliciē. et pro-
pter facile nutrimenti lactei conuertibi-
litate. Unde mēbra infantilia prope
sui teneritudine ad diuersarū figurā
susceptiōem habent flexibilitatē. et ideo
fascijs et alijs ligaminib⁹ cōgruis infan-
tilia mēbra sunt ligāda ne torta effi-
ciantur seu aliquā incurrāt difformita-
tem. Quere li. v. de vmbilico. Item qz
infantuli multū accipiūt nutrimentū som-
no multo indigent. vt calor naturalis ad
interiora reuocet̄ et ad nutrimentū ip-
soz digerēdum celebretur. et iō ex na-
ture instinctu nutrices solēt infantulos
in cinabulis positos hinc inde mouēdo
impellere vt ex motu tempato calor cō-
fortetur et somn⁹ mulcebus per fumosita-
tum resolutiōem in infantis cerebro pu-
uocetur. Solet etiā catus adhiberi vt
sensus infantuli ex vocis dulcedine se-
lectetur. ad hoc dicit Altesto. li. ij. qz in in-
fantulis abūdat cerebrū et fm q̄ntitatē
sui corpis est valde magnū. Et superior
ps corpis infantuli est maior et pondero-
sior alijs ptib⁹. et iō infans in principio
sui mot⁹ ambulat sup̄ pedes et sup̄ man⁹
dein vero erigit suū corpus paulatim. qz
ps anterior diminuitur et p̄ se q̄ns leui-
or reddit̄. ps vō inferior crescit. p̄ se q̄ns

gravior efficiat. et as ergo infantis termi-
nū habet in inchoatione etatis puerilis.

Capitulum quintum

De puero.

Vera puritate est dictus. ut di-
cit *Phil.* Tunc enim puer proprie
dicitur quoniam est ablactatus a lacte et
separatus ab utero. tunc efficiat capax. et ideo
discipline susceptibilis reperitur. et tunc
sub tutoribus positus cogitur subesse discipli-
ne. Est autem etas puerilis calide et hu-
mide complexionis in quibus motus venerei
propter viam angustiam non inualescunt usque
dum ad annum pubertatis producantur. et ideo
a puritate naturalis inocentiae pueri non
cupant. ut dicit *Phil.* Sunt igitur pueri
carne molles corpore flexibiles. ad mo-
tum abiles atque leues. a se uales sine cu-
ra et sollicitudine et tutam vitam ducetes so-
la iocosa appreciantes. nullum periculum ma-
gis quam ictum virge formidantes. plus po-
tunt quam aurum diligentes puerili tempe-
nudritatem de tege reuerecundiam non habentes.
laudem quando laudantur sicut nec vi-
tuperium quando vituperantur ab aliquo
reputantes. propter mobilitatem caloris
et carnis et humoris de facili irascuntur et
de facili placentur. propter corporis teneri-
tudinem de facili leduntur. et labores diffi-
cillime patiuntur et motu calidi humoris
in eis dominantis mobiles et instabiles
efficiuntur propter fortiter calorem multum ap-
petunt cibi. unde propter nutrimenti sup-
fluitatem de facili ad infirmitates varias
disponuntur. a corruptis parentibus geniti
corruptionem contrahere dinoscuntur ut
patet in filiis leprosum et podagricorum qui
et corrupto humore parentum lepra et po-
dogra sepius inficiuntur. pro vocem et vultum
pueri ab adultis dinoscuntur. Unde
Aristo. in. l. iiij. In pueris vox non alte-
ratur autem motus ad libidinem. quando enim
vox in pueris mutat signum est pubertatis.
et tunc ad generandum abiles inueniuntur
Item puuli pueri sepius malos habent
mores. sola enim puertia cogitant et de fu-
turo nihil penitus curant. ludos et vani-
tates amant. lucris et utilitatibus intendere
recusant. minima maxima reputant. et

conuersio maxima modica vel nulla pu-
tant. sibi notoria et contraria desiderant. et
imaginem pueri plus quam viri appreciant.
plus de amissione pomi vel piri quam de amis-
sione patrimonij plangunt et plorant. et be-
neficium acceptum non reuocant ad memori-
am. omnia que vident appetunt et affectant
et voce et manu pariter ea rogant. puerorum
sibi consimilium colloquia et consilia amant
senum vero consortia fugiunt et declinant. nul-
lum secretum celant. sed quicquid videt vel audi-
unt recitant et reuelant subito videt. subi-
to plorant continue clamant et garrunt et
chachinnant. vix silent quando dormiunt
vel dormitant. loti a sordibus iterum se coin-
quinant et immundant. quando a matre lau-
antur vel pectinantur recalcitrant pro viri-
bus et repugnant. solum ea que ventris
sunt cogitant. imo proprii ventris mensu-
ram ignorant semper comedere sepe bibere re-
siderant et laborant. vix de lecto surgunt
et subito cibum petunt. etc.

Capitulum sextum.

De puella.

Puella dicitur quasi pura ut pupi-
la. ut dicit *Phil.* super omnia enim que
diliguntur in puella maxime di-
ligitur pudicitia. Sunt autem puellae conside-
rande. quoniam secundum complexionem sunt calide hu-
mide et tenelle secundum corporis dispositio-
nem graciles et flexibiles atque pulchre. secundum mentis
affectum verecunde timide et iocunde. quo-
ad exteriorum compositionem moribus discipli-
nate in sermonibus caute et tacite. in vesti-
bus delicate. Nam ut dicit *Seneca.* vestibus
decetia pudicas decet. etc. Est autem puella
nomen etatis integritatis et etiam honesta-
tis. ut dicit *Phil.* Nam virgines puellas vultu
aliter appellamus. Dicitur autem virgo ab erate
viridiori sicut et virga. Vel dicitur virgo ab in-
corruptioe quasi virago. quoniam veram ignorantem
muneam passionem. ut dicit *Phil.* l. xi. c. ij. Quis
autem feminea ut dicit *Aristo.* habet generalem
flexibilitatem capillum et molliorem quam vir et
ceruicem longiore. color muliebris genera-
liter est magis candidus et vultus leuissimus. mol-
lis. serenus. blandus. ab huiusmodi usque ad vni-
uersum bilicum huius corporis magis angustum. ab vni-
uersum bilico usque ad genua et eadem ad pedum infima

magis pliu. manus et omnia membrorum
extremitates hinc feribiliores et subtili
hiores. vox tenuis. sermo volubilis et
facilis. incessus breuis passibus breuib?
et curatis. animus insolens ad iracundiam
pronus. tenax odij misericors inuidus. la
boris impatiens et ceteris subdolosus amat
in libidine preceps. An Aristoteli. li. viij.
Femine inquit sunt omnibus generibus afa
liu debiliores matribus propter usum et leo
parda. quod fortiores matribus reputantur et
audaciores. In alijs autem animalibus non femi
ne sunt leuiiores ad instruendum et astuti
ores et molliores et sunt magis solite
circa fetum nutriendum. Et mulier quod est
maioris pietatis quam vir eijcit citius lachry
mas et magis est inuida et magis diligit
et malicia anime magis est in muliere quam in
viro. et est debilis spiritus. et est magis men
dat et inueteranda et maioris segniciei quam
vir et tardioris motus. vt dicit Aristoteli. li. viij.

Capitulum septi

mum. De matre.

Alter secundum Hippocratem. dicitur eo quod fetus in nu
m triedo matrem porrigat. sollicita
est mater circa fetum. Fetus enim
in utero existens sanguine nutritur. sed eo
nascete natura mandat sanguinem illum
ad vltra vt mutes in lac ad puerum nutritu
dum. Unde infantum materno lacte nutri
tur laudabilius quam alio. Cōcipit autem mat
er cum voluptate. sed cum angustia parturit et
dolore. fetum suum tenerrime diligit. amplex
titur osculatur sollicita nutrit et fouet. Item
mater postquam impugnata fuerit sanguinem
menstruale non emittit. quod vt dicit Aristoteli.
in nutrimentum transit creature. Ex
conceptu masculi pueri minus grauius mat
er et id pulchrioris est coloris et mūdioris. et
etiam motus leuioris quam ex conceptu femi
neo. vt dicit Aristoteli. et Constantinus. quod plus
appropinquat partui. tanto mater plus affli
gitur. et ex motu ipsius fetus plus fatigatur.
Signum autem impugnationis secundum Aristoteli. et eti
am secundum Galienum. super amphorum. postquam impug
nata fuerint ipse menses res diuersimo
das desiderant. colores mutant. sub oculis
liuescunt. vltra turgescunt vterus paulatim
intumescit. ex magnitudine fetus matris

cent extendentis. nauseam et vomitum sepius
patitur. graues et laboris impatiens
efficitur. in pariendo pro dolore clamare
pellunt. leuiter picidatur pro capite iuue
nes quare membra sunt exilia atque stricta
quanto autem mater pro puero dolores patitur
grauiores tanto plus natum puerum diligit et
diligenti nutrit atque instruit. Immedi
meta vero matris in concipiendo. in foue
do. que supra. li. v. vbi tangitur de matris
ce et mamilla. et infra eodem vbi tangitur
de abortu et de causis abortiendi.

Capitulum octa

uum. De filia.

Filia sicut et filius a fouendo est di
cta eo quod mater eam fouet et ei
materia fouendi alios derelin
quit. Nam eandem concipiendi virtutem quam
mater a partibus accipit sue filie quantum
ad generatōis semine derelinquit. Tanto autem
filia matri est carior quanto eadem in ser
uandis proprietates que dicuntur de puella.
Quere supra eodem capitulo. primo. et.

Capitulum nonum

De nutrice.

Utrix a nutriendo est dicta eo
quod ad fetus nutrimentum sit accom
modata. Nutrix vt dicit Hippocrates.
supplet in nutriendo puulum vicem ma
tris. Unde nutrix ad modum matris con
gaudet puero gaudere. et compatitur pue
ro patenti. subleuat puerum cadentem. lactat
puulum plorantem. osculatur puerum iacentem
ligat et colligat puulum se diffundentem.
abluit et mundificat puulum se sordidantem
pascit puerum digito se remitentem. ad lo
quendum instruit puerum nescientem balbu
tit nutrix et quasi frangit linguam vt sic fa
cilis instruat loquentem. Medicina vtrix
vt ad idoneitatem producat puerum egrotan
tem. Nunc manibus nunc hueris nunc genibus
releuat et subleuat puerum vagientem. cibum
primo masticat et mastico puero ede
tulo preparat. vt facilius transglutiat cibum
et sic reficit puerum esurientem. Sibilis
et cantilemis demulcet puerum dormientem.
fascijs et lintzolis constringit membra

puerilia. et rectificat ea ne aliquā cōtra
bat puulus curritatē ipm deformantē
balneis et vnguētis refouet parvuli car
nem. Quere supra eodē de infantulo et.

Capitulum decimū.

De obstetrice.

Obstetrix autē dicitur mulier que
o habet artē iuuādi mulierē pari
entē vt facilius pariat et infan
tulus prius tēpe piculum nō incurat.
Dec q̄busdam vnguētis et fomētis teli
nire solet vt ex parietis vt minori diffi
cultate et dolore fetus de utero abducat
Dec etiā puulū nascentē de utero sulci
pit et ipsi vmbilicū longitudine quatu
or digitorū circūdat sanguinē puuli
squa diluit. sale et melle ad desiccationē
humoris et membrorū cōfortationē teli
nit membra panniculis inuoluit. Que
re supra libro. v. de vmbilico. et.

Capitulum vnde

cinum. De ancilla.

Ancilla est famula vxoris obse
quo deputata. hec laboriosus et
viliorib⁹ officijs deputat. grossi
oribus abis reficit. viliorib⁹ pānis in
duis seruitutis iugo p̄mittitur si filiū con
ceperit prius seruū q̄ natus reddat. et ab
utero seruituti mācipat. Ancilla etiā si
seruilis fuerit cōditiois p̄hibitu nūtere
nō p̄mittitur. et q̄ secū cōtrahit si primo
liber fuerit seruus efficiat post contractū
pecunia venditur et emat sicut pecus. An
cilla sicut et seruus p̄pter ingratitude
viciū reuocat post manumissionē con
uicijs afficit virgis et verberib⁹ atteritur
varijs et cōtrarijs veratiōib⁹ et angarijs
opprimatur. respirare inter miseras vix
p̄mittitur. vnde inter miseras misera
bilior est cōditio seruitutis. vt dicit Ra
banus exponēdo illud verbū Hierē. et.
Seruetis dñs alienis qui nocte et die
teq̄em nō dabūt vobis. et. Est autem
p̄rium ancillarū et seruiliū p̄sonarū. vt
dicit Rabanus cōtra suas dñas vel to
minos insolere. Et quādo met⁹ eos
nō reprimat contra superiorū imperiū tu
mido animo sup̄bire. vt p̄t in agar egypti

ptiaca ancilla sare que vidēs se cōcepit
se cōtempnit dñam suā. Deh. cxi. nec ad
cor reuersa est hec ancilla nisi quādo p̄
domina sua fuit exposita ad flagella vñ
sequitur ibi. Abstingente eā sara dñā suā et
Seruiles enī p̄sonas et ancillares timor
hūiliat et deprimat. quas benign⁹ amor
in sup̄bie cōtemptū aliquoties eleuat et
ertollit. vt dicit ibidē. Scriptū est. qui
velicate nutrit seruū suū in fine inueni
et eum cōtumacem. Quere infra eodē
de seruo nequam.

Capitulum duodecimum.

De masculo.

Masculus a mare diminutiue est
dicit⁹ q̄ in omni genere animalū
quoad sexus dignitatē obtinet
principatū. vt dicit Philo. Maior enim
est masculus femina quoad cōplexionē
quoad opatōem et quoad sensus discre
tionē et quoad potestatem et dñatōem. Quo
ad cōplexionē patet q̄ vir siue mascul⁹
respectu femine calidus est et siccus. ip̄a
vero ecōuerso. In masculo vigent virtutes
formales et actiue. in femina vero ma
teriales et passiue. Unde dicit Aristote
li. cxi. q̄ vir se habet ad modū forme. mu
lier p̄ modū materie patiētis. Itē p̄na
let mascul⁹ quoad naturalem opatōem
quia naturalis opatō plus viget in ma
sculo generalit̄ q̄ in femina. in eo enim
maior est virtus. et ideo vir a viriū emi
nentia est dicit⁹ vt dicit Philo. Hery
ui ei virorū et lacerti maiori robore sunt
fundati et ideo fortiorib⁹ actionib⁹ erūt
apti. Omnia enī masculorū sunt fortiora
grossiora et in iūcturis solidiora. et ideo
ad omnia fortiora opa naturaliter sunt
fortiores. In masculis etiā s̄m Con
stanti. sunt corda ampliora et maiora. et
ideo ad receptōem abundantiē maioris
spirit⁹ et sanguinis sunt abiliora. Et id
propter abundantiam spiritū et calidi
sanguinis audacior est naturalit̄ mens
viri q̄ mulieris in qua causa est contra
ria. propter caloris fortitudinē et cōple
xionis sicce vigorem. Nulli viro accidit
passio mēstrualis sicut mulierib⁹ accide
re cōsuevit. Quicquid in masculorū cor

poribus supfluitatis gignit aut p intē-
sum calore consumit aut in pilos resol-
uit aut p exercitiū euacuat. Itē distat
cōditio viri & mulieris in sensus discre-
tione. In omni enī genere aialū masculus
in p̄cauedis insidīs & in fugiendis
nocius solertiorē habet animū femis &
pudentiorē vt dicit Arist. li. v. An vir
precedit feminā etiā rōe intellectusq;
p̄spicitate vt dicit Augusti. qui p̄fert
virū mulieri s̄m aplm in imaginis di-
uine similitudine & dignitate. & ex ista
dignitate p̄cellit masculus in autorita-
te & potestate. Autoritas enī docendi et
presidēdi viris cōcedit. feminis vō cō-
suetudinalit̄ denegat. vt dicit apls p̄so
Cor. vi. Mulierē in ecclesia docere nō
p̄mitto. Scriptū ei est. sub viri potesta-
te eris et ipse dñabit tui. Genesis. iij.
Sūt igit viri femis calidiores & siccio-
res virib⁹ fortiores. aliofiores. ingenio-
fiores. cōstantiores mulierū zelatores.
vñ & aialia pugnāt p̄ vxorib⁹ suis. vt d̄t
Aristo. Sunt etiā corporis durioris &
hispidioris vocis grossioris. aspect⁹ for-
tioris in omni genere aialū excepta vac-
ca. cui⁹ vox est grossior. vt dicit Aristo.
li. iij. Sunt etiā oēs masculi in oī gene-
te aialū plurimū dentium q̄ femine et
maiori indigēt cibo & corporis nutrimento
p̄pter abūdantē fortitudinē caloris do-
minantis in masculis. humiditatē cibi
te facili cōsumētis. vt dicit Arist. li. iij.

Capitulum decimū tertium.

De viro.

It̄ a virtute virū est dicit⁹ s̄m
Aristo. Nā in virib⁹ vir mulierē
p̄cellit. Caput enī mulieris est
vir. vt dicit apls. An tenet regere vxo-
rem suā sicut caput totū⁹ corporis curam
gerit. Sic maritus q̄si matrē tuens est
dictus. Nā vxoris sue q̄ mater est filio
rū curā suscipit & tutelā. Hic a spondēdo
i. obligādo & p̄mittēdo sponsus d̄r. Nā
in cōtractu cōiugali fide intermedia se
obligat. vt indiuiduā cū vxore vite con-
suetudinē teneat vt rebūtū ei reddat & fi-
dem thori sui custodiat & eā p̄ altera nō
dimittat. Tāt̄ autē est amor viri ad vxo-

rem vt ipi⁹ causa quelibet picula subleat
amorē eius amozi matris p̄ferat. & vt p̄
eius cohabitātōne patrē & matrē & pa-
triā derelinquat. sicut dicit dñs. Prop-
ter hoc relinquet homo patrē & matrē
suā et adhaerebit vxori sue. Hic sponsus
an sponsalia m̄ierib⁹ & tonis ad sui amo-
ris amplectū sponsam allicit. litteris et
nūcijs votū suū circa ipsam exprimit.
multa largit⁹ & plurima repromittit vt
ei placeat. ludis & spectaculis se exponit.
frequētat tyrocinia robis & mutatorijs
se ornat & cōponit. Quicq̄ etiā rogatur
dare vel facere p̄ eius amore pro virib⁹
stati facit nulli denegat aliqd̄ q̄ sub no-
mine sponse rē aliquā sibi fieri petit. Blā-
de eam alloq̄tur & blādo vultu ac arden-
ti oculo eā facie ad facie intuet. Tandē
in eandē finalit̄ cōsenties cōsensum suū
corāpntibus verbis exprimit et anulo
eā subarrate in cōiugem eā ducit. et in
signū ratificatōis cōiugij iā cōtracti. to-
na & totalicia ei impēdere & sub cartevl
cirographi testimonio cōcedere cōsue-
uit. festa & conuiuia nuptialia celebrat.
munera adueniētib⁹ donat. choreis cātū-
lenis & instrumētis musicalib⁹ p̄ntes le-
tificat & exhilarat. His cōpletis spōsam
introducit & ad secreta thalami recipit &
admittit. socia mense & thori eā statuit
eā dñam pecunie sue & familie facit. de-
inde nō min⁹ vxoris sue q̄ suū ipsi⁹ cām
vel etiā curā gerit ex amore & etiaz zelo
ipsam corrigit & etiā custodiā circa eam
adhibet & apponit. gest⁹ & affatus p̄ter &
aspectus vxoris sue cōsiderat. ingressus
& regressus ei⁹ trutinat atq; p̄fat. Vir
autē tonā mulierē habente null⁹ est felici-
ci⁹. q̄vero habet vxorē clamorosam. ma-
lam. rixosam. ebriosam. luxuriosam. mī-
riuosam. sibi cōtrariā. sumptuosam. curio-
sam. inuidiosam. defidiosam. tediosam.
vagā. amarā. suspiciosam. odiosam nul-
lus tali viro miserabilior est & infelicioz
Deco oia & supius posita tagit. Fulgē. in
sermone quodā de nuptijs in chana ga-
lilee. Unde compat christū sponso eccle-
siam sponse bone. synagogā vero sponse
male & adultere. In sponsa autē & vxore
bona exigitur. iste conditiōes. scz vt sit

frequens et deuota quoad dei ministeriū
 humilis et subdita quoad obsequium, ma-
 riti affabilis et benigna quoad domesti-
 cos, liberalis et larga quantum ad extraneos,
 misericors et benigna quoad miseros, ma-
 sueta et pacifica quoad vicinos, circum-
 specta, et prudens in preuendis, fortis et
 patiens in sustinendis, sedula et diligens in
 agendis, modesta in habitu, et sobria in mo-
 tu, cauta in affatu, pudica in aspectu, ho-
 nestas in gestu, matura in incessu, verecū-
 da in publico, iocunda cum marito, conti-
 nens in occulto. Talis uxor est laude di-
 gna que plus compositis moribus quam totis
 criminibus, plus uirtutibus quam pulchris vesti-
 bus scilicet placere viro suo, quam plus cau-
 sa proli quam causa libidinis in bonis ma-
 trimonii conuersatur, quam ex coniugio potius
 habere filios gratie quam nature relectas.
 Et hec de uxore bona nunc sufficiant.

Capitulum decimum quartum.

De patre.

Pater est principium generatiois.
 Naturali enim desiderat per suam
 speciem multiplicare in filiis ut
 naturam quam non potest seruare in se con-
 seruet in sua prole, ut dicitur Constantia, et ideo
 ad filiorum generationem de sua substantia
 per generatiois officium diuidit et transfundit,
 et tamen propter hanc relectationem na-
 ture sue diminutionem non recipit, gene-
 rat autem filium sibi similem in specie et etiam
 in effigie maxime quando uirtus in se-
 mine patris vincit uirtutem in semine ma-
 tris, ut dicitur Aristoteli, libro viij. Et ideo pater
 circa filiorum procreatioem sollicitus existit,
 et naturaliter fetum suum diligit intantum
 ut etiam nutrimentum sibi subtrahat ut nu-
 triat fetum suum, et hoc generaliter est verum
 in omni genere animalium exceptis paucis in
 quibus natura regenerat, et ideo non mul-
 ti sollicitantur circa fetus suos a se eos ei-
 ciunt, sicut dicitur Aristoteli, libro vi, de aquila
 que eiicit pullos et alis et rostro et unguibus
 eos fugat. Homo autem puerum suum
 siue fetum diligit et nutrit, ablactatum suum
 comestalem facit filium, et in iuuentute uer-
 bis erudit et uerbis corrigere non desistit
 sub custodia tutorum ipsum constituit, et

ne presumat uultum hilarum filio non ostendit,
 filium sibi similem magis diligit, et in ip-
 sum oculum consueuit figere, sicut et etatem et
 progeniture dignitatem vestes et ciborum
 portiones filiis suis diuidit, pro filiis ac-
 quirit et hereditatem augere non desistit, ac-
 quisitam excolit et excoltam filiis heredibus
 reuelinquit. Pater uero qui a pascendo est
 dicitur qui pascit filios in eorum iuuentute,
 in senectute a filiis pascitur sicut est uide-
 re in auctoritate eorum generis. Nam iuuenes
 pascunt senes, sicut dicitur Aristoteli, quando pre-
 semio non potest acquirere uictum suum, et ideo
 uire longioris promissio honorantium patrum
 et sustentantium est remuneratio specialis,
 ut dicitur Ambrosius. Scriptum est enim
 Honora patrem et matrem tuam ut sis longe-
 uus super terram. Exo. xx. Ecclias. iij. Qui
 honorat patrem uita uiuet longiore. Unde
 dicitur glossa quod honorare patres est primum
 mandatum in promissione et per consequens ma-
 gnus est mandatum in remuneratioe, et eius
 transgressio maxima est in punitione. Unde
 patris maledictio nocet filiis, ut patet
 in cham qui propter paternam offensam pe-
 nam meruit seruitutis. Gen. ix. Est itaque
 pater ex filiis honorandus, sustentandus
 supportandus, letificandus, et defendendus,
 magnificandus et laudandus exaudiendus et
 imitandus, ut dicitur glossa ibi, si filij abrae
 esset opera abrae facite. Filius ex parentum
 substantia, origine ducit, et ab eis fomen-
 tum recipit et sine parentum adiutorio neque
 proficit neque uiuit, quantum plus a patre dili-
 git tanto ab eo diligentius instruit frequen-
 tius cedat, et sub discipline custodia arti-
 us custodit, et cum a patre maxime dili-
 gatur diligi non uideat, quod uerbis et uer-
 ribus ne insoleat sepius lacessit, tanto af-
 fectuosius quidem a patre diligitur quanto
 sua effigies in filio similiores et expressiores
 inuenit, paterna quoque facies confunditur,
 quando aliquid turpe de filiis subauditur,
 paternus animus grauiter offendit
 quando aliqua contra matrem rellio in filiis
 presentat. Circa filiorum autem educatio-
 nem maxima parentum cura dirigitur et
 ob spem posteritatis filiis hereditas con-
 stoditur propter paternam offensam et con-
 temptum sepe sicut leges ex hereditatiois

Libertus

pena filius peccatur et punit. nulla proz
 sus maior est ingratitude q̄ puerorū fi
 liorū quādo s̄m acceptū beneficū a pa
 rentib' eis nō succurrat nec a filijs ne
 cessitatis tēpe subuenit. pro honorificē
 tia pntum filijs sepe impeditur honoz et
 largū. p̄rogenito filio deleri maior her
 reditatis portio a legib' diffinit. sed p̄
 ter patris iniuriā ius p̄rogeniture p̄e
 rogatiua aliquādo a p̄rogenito tollit.
 et alius q̄ dignior est p̄rogeniture titu
 lo inuestit. sicut dicit Hiero. sup glosaz
 Gen. xlii. Ruben primogenit' meus. et
 tu inqt iuxta ordinē natiuitatis tue he
 reditaret quā iure p̄rogeniture habere
 debuisti regnū se7 et etiā sacerdotiū p̄di
 disti. et. Filij igitur q̄ p̄ natura delerent
 esse sicut p̄ntes nobiles. dūntes et etiā
 liberi. per culpā efficiuntur viles paupes
 atq; serui. Quere supra de malo seruo

Capitulum decimū mumquinesū.

De seruo.

Eruius s̄m f̄sido. a seruādo est
 dictus. Nā quondā quidā capti
 ui seruabatur vel vt capite ple
 cteretur. vel vt p̄cio redimeretur. Vel a
 seruādo sunt dicti eo q̄ vilioribus offici
 cijs que dñis nō cōueniūt nec filijs mā
 cipant. Seruorū triplex est gen'. vt dicit
 f̄sido. Quidā enim sunt vernaculi siue
 originarij. scz qui in seruitute sunt nati
 et tales multis penis legalibus subijci
 unt. qz sua vendere vel alienare nō p̄nt.
 nec cōtrahere nec dignitatis officii as
 sumere nec etiā testimoniū phibere ni
 si dominorū suorū volūate. Unde sine
 infamia existētes sepe infamie pena pu
 nītur. Alij sunt serui empticij q̄ a bar
 baris vel hostib' capti vel empti iugo ser
 uitutis sunt oppressi. tertij cōducticij q̄
 nō ex necessitate. sed volūate seruiunt
 ob spem lucri et h̄ip̄nie famuli a famu
 lādo sunt dicti. id est. obsequēdo. vt di
 cat f̄sido. Sunt itaq; multe vales con
 ditioes seruorū maloz de qb' supra dictū
 est in tractatu de ancilla. Quere ibi. et.

Capitulum decimū septimū.

De seruo malo et nequam.

Itē de seruo nequā addendū est
 b q̄ in multis sibi et alijs est noci
 uus. Solet enī ebriosus esse et
 tūc bona dñi sui vel negligit vel furtiue
 subtrahit et expendit. Prouerbi. xix. opa
 rius ebriosus nō locupletabit. Item re
 missus est et ociosus et tūc tēpus cōcessus
 ad laborandū inutiliter p̄dit. sicut fuis
 dicit paterfamilias. Quid statis hic to
 ta die ociosi. Et Eccli. xxij. Mitte ser
 uū in opatōem ne vacet. Sic enī vacet
 illū. Item de bonis dñi sui pdigus oīa
 dissipat et cōsumit. Luce. xvi. Diffama
 tus est villicus q̄ dissipasset bona dñi
 sui. Itē piger et somnolent' et desidiosus
 omnia negocia dñi sui negligit et omittit
 Ecclē. xxvij. Et Lum seruo pigro tra
 cta de ope. Et Luce. xix. Et Seruus pi
 ger abscondit talentū dñi sui in terra et
 abiit. Item p̄teritus et cervicosus etiā
 supra dñm se extollit. Ecclē. i. vidi ser
 uos in eqs. et. Et prouer. xxix. p̄ seruū
 cū regnauerit. et. Itē cupidus est et lu
 cri audus lucrū dñi sui in propriū suū
 conuertit. Exemplū de giesi seruo hely
 sei q̄ sub nomie dñi sui pecuniā peccit. ob
 tinuit. tetulit. et abscondit. iij. Regū. v.
 Itē supbus et plumptuosus dñi impiū
 p̄pendit sicut dicit miphiloseth de si
 ba seruo suo. seru' meus cōtempnit me
 dñe mi rex et afinū sternere noluit. ij.
 Regū. xvi. et Job. xix. seruū meū et. Itē
 cum sit durus et maliciosus gratiā sibi si
 eri desiderat et appetit. sed obrentā alijs
 nō impendit. Math. xvij. serue nequā
 omne debitū dimisi tibi qz rogasti. Itē
 incircūspect' est et obliuiosus et ignorans
 q̄ de suis excessib' sit rōem dño suo red
 diturus ad memoriā nō reducit. Lu. xij
 si dixerit dñs me' morā facit venire. et
 Itē rācidus et seditiosus totā pertur
 bat familiā et offendit. Lu. xij. si incepe
 rit seruus ille bilere et inebriari et fami
 liā p̄cutere. xmet dñs eius. et. Itē ma
 ledicus et linguosus de omnibus et preci
 pue de domino suo maledicit. sicut patz
 te siba seruo miphiloseth q̄ eum ap̄ te
 gem accusauit. ij. Reg. xv. Ecclē. al. vij.
 Ne audias serui maledicentē tibi. Itē
 si fuerit delicatus et deliciose nutrit' p̄tra

dñm suum recalcitrat ⁊ resistit Prouer
 bi. xxix. Qui delicate nutrit suū suū. ⁊
 et iter. nō decet seruū delicate. Itē frau
 dulētus ⁊ dolosus insidias dño ponit ⁊
 qñq; ipm interficit siue pdit. iij. Reg.
 xxx. tetēderūt ei insidias serui sui ⁊ in
 terfecerūt regē in domo sua Item dño
 suo existēs inuidiosus ab eo fugit ⁊ ip̄
 deserens aduersario suo se cōiungit. iij.
 Reg. ij. Fugerūt serui semey in gethē.
 Et i. Reg. xxv. increuerūt serui q̄ fugi
 unt dños suos. Itē cū sit nequā ⁊ flagi
 tiolosus vit p̄ vba de malicia cōpescitur.
 Eccl. xxij. ibi. Sicut serui interrogat.
 id est tormētis castigat. frēq̄nter a liuo
 re. i. liuoris crimine nō minuit. sed maḡ
 ad odiū puocatur. q. d. serui inter tormē
 ta nō meliorat sed pot̄ priorat. Itē cui
 sit ingrat. gratiā factā a dño non reco
 gnoscit. sed de iudicia plusq̄ de grā sibi
 fieri credit. Eccl. xxij. Lata man⁹ suo
 ⁊ q̄ret libertatē. Itē si fuerit criminiosus
 ⁊ culpatus dño suo. sine flagellis ab eo ex
 torqueri vitatis cōfessio nō valebit. Ec
 desia. xliij. Seruo pessimo sanguinate
 latus ibi glosa. Serui q̄ verbis nō corri
 gitur vulnerib⁹ corrigat. Itē cū sit astu
 tus ⁊ labor ei odiosus vocat. ad labores
 dormire se fingit. ⁊ q̄ si nō audiēs te vno
 latere ad aliū se cōuertit. Prouer. xxx.
 Serui vbi nō p̄t erudiri. qz qd̄ dicit
 intelligit ⁊ rēdere p̄temnit. Et Lu. xij.
 Serui quidē sciēs voluntatē dñi sui ⁊c

Capitulum deci mum septimū.

De cōditōib⁹ boni serui
 b Oni autē serui cōditio consistit
 in diuersis. Nā bonus serui est
 docilis ⁊ ingeniosus ad intelligē
 dū. Prouer. xxvij. Seruus sapiēs dñi a
 bitur stultus filijs. Et Eccl. vij. Serui
 sensatus ⁊c. Item humilis est ⁊ obseq̄o
 sus ad qd̄libet obseq̄um impendēdum.
 Psal. D dñe ego serui tuus ⁊ fili⁹ anal
 le tue. Ad Phili. ij. Humiliauit se for
 mā serui accipiēs. Itē hilaris ⁊ iocundus
 ad viuendū. decet enī seruū in suo mi
 nisterio esse hilarē ⁊ iocundū. Totū ei
 seruitiū displicet. quando seruies facie
 leta caret. Gen. xlv. Et nos lesi seruiē

mus regi Et esa. lxx. Serui mei letabū
 tur ⁊ laudabūt p̄re exultatōe. ⁊c. Item
 affabilis ⁊ gratiosus ad loquendū. quia
 multū diliguntur serui qñ affabiles sunt
 ⁊ benigni. Et ideo de dauid q̄ seruiebat
 saul dicit. i. Reg. xvij. Acceptus erat
 dauid in oculis vniuersi populi. ⁊ mari
 me in cōspectu seruoꝝ saul. Et in eodē.
 Ecce places regi ⁊ vniuersi serui eius
 diligūt te. Itē virilis ⁊ animosus se cō
 tra aduersariū dñi sui ponēs primo. i.
 Reg. xvij. Non cōcidat cor cuiuscūq; in eo
 ego seru⁹ tu⁹ vadā ⁊ pugnabo aduersus
 philistē. ⁊c. Itē fidelis est in cōmisso
 sc̄s negocio ⁊ studiosus ad erequēdū. Lu
 ce. xij. Euge serue bone ⁊ fidelis. ⁊c. Et
 Numeri. xij. Serui⁹ meus moyses fidelis
 in omni domo mea. Itē abilis est ⁊ artifi
 ciosus ad lucrū dñi procurandū. Plus
 enī intendit bonus seruus augmētare ⁊
 multiplicare dñi sui peculū. q̄ suū p̄
 priū. quia in multiplicādo dñi sui lucy
 pcurat ⁊ ipse suū. Luce. xij. Vocatis te
 cem suis suis. tradidit illis decē mnas
 ⁊ ait. negociamini dñi venio. ⁊c. Itē bo
 nus serui⁹ cautus est ⁊ multū curiosus ad
 rōem ⁊ cōpōtum dñi sui psoluendū de
 datis ⁊ acceptis. Nā de bene cōputatis
 remuneratōem certus expectat. de non
 cōputatis vero semper dubitat ⁊ formi
 dat. vt patz. Luce. xij. vbi d̄z. Dñe ecce
 mna tua decē mnas fecit. Cui dixit to
 min⁹. Esto dñs habens p̄tatem sup̄ ve
 cem ciuitates. Itē sollicitus est bon⁹ serui
 uus ⁊ aio studiosus prius dño suo p̄pa
 rare ⁊ modū sicut p̄rādium siue lectū q̄
 se disponere ad p̄randēdū siue qualcūq;
 q̄ alias ad quiescendū. Nunq̄ enī bon⁹
 serui⁹ cōmodū sibi fieri putat quādo vi
 det qd̄ dñs suus adhuc laborat. Luce. xij
 Quis vestri habens seruū. et si venierit
 de agro dicat ei. prius discumte. ⁊c. Ideo
 cōmendatur vrias qui dicit ad dauid.
 ij. Reg. xi. Domin⁹ meus Joab ⁊ serui
 dñi mei sup̄ faciem terre manēt. et ego
 ingrediar tomum meā vt comedā ⁊ bib
 bā ⁊c. Itē seruus fidelis ⁊ timorosus to
 mini sui aduentū prestolat nec se dispo
 nit vel deponit anteq̄ veniat ad tormē
 dum nec subintrat lectū suū ante aduē

eum suū. Luce. xij. Beatus seruus ille
 quē cum venerit dñs inuenerit vigilan-
 tem. Itē seruus qui circa dñm est sedu-
 lus & amozosus. alijs tormētibus vigi-
 lat ad dñm suum custodiendū. Cū me-
 rito rephendit dauid abner et alios ser-
 uos regis saul tormētēs. i. Regū. xxvi
 Non erat qui vigilaret. sed omēs tor-
 miebāt. & sequit̃. Filij mortis estis vos
 qui nō custoditis christū dñi. Item ser-
 uus qui in obseq̃is domini sui est affectu-
 osus oculis ac manib⁹ semp̃ circa do-
 minū est intent⁹ ad suū beneplacitū pa-
 gendū. ne aliq̃d scilicet incōmodū susti-
 neat vel defectū. siue ad aliquod benefi-
 ciū a dño benefico recipiendū. psal. Si-
 cut oculi ancille in maib⁹ dñe sue. ita &c.
 Itē bonus seruus nūq̃ a labore estra-
 ctus. nūq̃ ab vtilitate dñi sui est ocio-
 sus. quia siue comedit siue abstineat si-
 ue vigilet siue dormiat oīa que facit ad
 vtilitatē illius cui seruit ordinat & redu-
 cit Job. vij Sicut ceruus desiderat vni-
 brā & mercenari⁹ prestolat. &c. Item bo-
 nus seru⁹ nec in victu nec in restitū do-
 mino suo est onerosus. imo veteri roba-
 dñi sui aliquādo p̃ anni circūlū est con-
 tētus. scit enī q̃ cōpleto seruitū suo plu-
 ra est a dño beneficia recepturus Ideo
 in lege receptū est. vt sine veste et via-
 tico & supra precū conductiū seru⁹ in
 anno septimo nullaten⁹ a dño dimittat̃.
 Exo. xxi. & Deutero. xv. Item seru⁹
 in moribus disciplinat⁹ & virtuosus so-
 let esse corā domino graciosus et in ocu-
 lis eius acceptus. & ideo seru⁹ sensatus
 ad hoc diligentia adhibet vt vrbane et
 curialt̃ et munde dño suo administret.
 quia aliquādo plus diligit dñs mundi-
 ciā seruentis q̃ ipsam exhibitōem ser-
 uitudinis. psal. Ambulās in via immacu-
 lata. hic mihi ministrabat. Ecclias. vij
 Seruus sensatus est. &c. Item seru⁹ bo-
 nus a dño correptus cōtra corripientē
 se nō est murmurans neq̃ querulosus.
 scit enī q̃ bonus dñs iuste arguit seruū
 suum. Et talis quidē arguitio sibi acci-
 dit ad profectū. Ecclias. x. Seruo sen-
 sato liberi seruiēt. & vir disciplinat⁹ non
 murmurabit correptus. imo potius gau-

debit. Unde Proverbiorū. it. Argue sa-
 pientem et diliget te.

Capitulum deci-

mūoctauum De bono dño siue dño
 Itē autē seruus est nomē sub-
 iectiōis. sic dñs est nomē prela-
 tionis et potestatis. Unde a do-
 mino a quo est omīs potestas iustū do-
 minū est statutum. Sine enī dominio
 nō posset stare salua respublica. nec esset
 humana societas pacifica vel q̃eta Sub-
 lata namq̃ de medio dominorū iustorū
 potētia. libera esset malicia. nūq̃ inno-
 centia foret tuta. vt dicit Irido. Iusta
 itaq̃ dñatio per tyrannidē suos non op-
 primit. sed suos aduersarios reprimat
 & etiā repellit. Dominorū etiā potestas
 seruos nō deserit. imo etiā pro subditis
 cōtra potestatē aduersariā se opponit vt
 dicit Greg. Unde etiā patet q̃ dñs est
 nomen potestatis & nomē equitatis Iu-
 stus enim est domin⁹ et iusticias dilexit
 equitatē vidit vultū eius. Et ideo quo-
 q̃ domin⁹ qui iustus est p̃yam videlicet
 iuris. causas lites et etiā cōtrouersias
 inter subditos dirimit / et diffinit vni-
 cuiq̃ quod suū est tribuit. cōtra malici-
 am gladiū extrahit. pro defendenda in-
 nocentia clipeū iuste potentie cōtra ma-
 leficos obijcit et opponit. Pupillos vi-
 daas & orphanos de manu opprimētis
 excutit predones maleficos et fures p̃-
 seq̃tur atq̃ punit. acceptā potestatē nō
 s̃m voluntatis impetū. sed s̃m legis im-
 perij ordinat et disponit. Ex quo patet
 q̃ domin⁹ est nomē equitatis. Est insup
 nomen liberalitatis. Nā boni et iusti do-
 mini liberales sunt et pij. Et sicut dicit
 Dester decimoctio. Cum inq̃ totum
 orbem dominationi mee subiungassem.
 nūq̃ volui potentie abuti magnitudi-
 ne. sed clementia et lenitate gubernare
 subditos. &c. Et ideo verus domin⁹ ad
 omēs preterq̃ ad maleficos liberalem
 et affabilem se ostendit. plus amari q̃
 timeri diligit. non hominibus sed be-
 stijs. id est bestialibus et malis domina-
 ri se cognoscit. vt dicit Gregorius sup
 illum locum. Benef. nono. Sic tertio

Gregorius

vester super cuncta animantia. et. Homo inquit. Grego. non rationalibus sed irrationalibus animalibus est platus. ut non ab hominibus sed animalibus timeat. Omnes enim homines natura equales generavit. sed propriis meritis aliis alios iusta dei dispensatio preponit. ut humana formidine peccare metuatur. quod divina iusticia non formidat. Ex hoc ergo timore domini non supbiant. non suam gloriam sed subditorum iusticia querant. Non enim hominibus sed bestis dominantur quia ex illa parte qua bestiales sunt. dominus ipsorum presteritur. Est etiam dominus nomen nobilitatis. sicut dicitur Deuter. i. Tuli te tribubus vestris viros sapientes et nobiles et constituit eos dominos et principes et tribunos et ceteros. Nam domini dicitur esse nobiles et generosi tam carne quam mente. Ideo secundum Ambrosium. natura in animalibus nobiliores et viribus fortiores preposuit aliorum reges et ductores. et patet in animalibus et volatilibus et cetera in apibus. in quibus omnibus illi alios dominantur et proficiunt. in quibus nobiliores conditioes secundum nature beneficium inveniuntur. ut sic addiscat homo nobiliores posse secundum rationem et gratiam. ex quo sic animalia proficiunt animalibus nobilitate per naturam. Item dominus est nomen honoris et dignitatis. sicut dicit apostolus ad Ephesios. vi. Serui obedite dominis carnalibus cum timore et terrore. et. Dominus enim iuste a subditis honorem et reverentiam accipit. et officii sui merito subditos honorificetia dignos facit propter eius unum regem vniuersi vel dominum tota patria honoratur frequenter et timeat. Item dominus est nomen pacis et securitatis. Nam guerras et pugnas dominus iustitiam sedat. et discordes ad concordiam reuocat. vni sub bono et forti ac pacifico domino coloni patrie sunt securi. quia nullus audet inuadere terminos suos ac infringere pacem suam.

Capitulum decimum

De malo domino siue domino nono. Fuit autem bono et iusto domino nihil reipublice vtilius est ita domino malo nihil peius. Nam malus dominus subditos suos quos inuare debet. spoliat et opprimit. et indebitis officiis et suis tunc angariat et angustat. Dicitur. ij. Qui

violenter pellit tollitis de super. Propter munera iusticia violat et pauper non iudicat. Dicitur. iij. Audite principes qui abominamini iudicium populi. A quo recipitis rectigalia et tributum. ab inuasoribus non defenditis. Nam ei in malicia sua non consentientem cruciat et crudeli flagellat. Esa. xix. Dabo egyptum in manum dominorum crudelium. et. Dicitur. vi. Crudelis est. et. Aliena tanquam propria vendicat. et sua esse putat. i. Reg. viij. Filios tuos et agros tolle. et. Timere potius quam amari desiderat. Baruth. vi. Dominantes metu gentibus. videte ergo. Honorari ab hominibus et reuereri affectat. Dan. ij. Cadentes adorare statua et. Reges et statuta antiquorum destruit et sua ordiat. Esa. x. Neque condunt leges iniustus. Sub specie iusticie crudelitatem et malicia palliat et occultat. Esa. ij. Dominatores eius iniustus. exactoribus et tallibus sepe veret. Esa. iij. Populum meum exactores spoliauerunt. Et Dan. ix. c. et. et. Occasiones errorum et aliquid rapiendi caprat Esa. liij. Assur absque causa calumnia est eius. Dicitur. et. Delatores diligit et eorum consilios aures accommodat. Prover. xxix. Princeps qui libenter audit verba mendacium. et. Fidei et pactum nulli seruat. i. Dicitur. vi. Iuravit illis rex et principes eius et sequitur. Vidit munitiorem et rupit eam iustitiam. Epulas et delicias de alienis laboribus sibi pat. ps. Deo. ple. mea sicut es. pa. Exemplum de balthasar. Dan. v. et. et. eos qui dunt et fideles seruerunt prius remunera. sicut voluit laban remunera re iacob. qui dicit. Fili te prius mei affuisset mihi. modo nudum forsitan dimississet. Item nulli serua grata reputat. et ideo omnia que sunt munera debita fore putat. sicut dicitur. Judith. iij. Nec ista facientes ferocitate pectoris eius mitigare potuerunt. Item alios laborantibus in ludis et in potibus ipse vacat. eccel. c. Ne timeat cui rex puer est. cuius principes mane comedunt. et. ij. reg. xx. Rex bibeat temulenter de umbraculo suo. c. De re proprietatis hominis quoad mercedem diuersitatem ad etatem et quoad sex discretos et variam quietatem nunc sufficiat. Hinc de quibusdam accionibus que contingunt circa hominem et secundum naturam et propter naturam aliqua dei adiutorio sunt

Dns est nomen nobilitatis.

Item dns est nomen honoris et dignitatis.

tota patria honoratur propter bonum dominum vel regem.

Dns est nomen pacis et securitatis.

dicenda. 7 primo de cibo. deinde de potu. tertio de vigilia 7 somno deum de exercitio

Capitulum vicesimum.

De cibo.

Acto de proprietatibus huius quo ad illa que ipsum constitunt naturaliter. dicendum restat de illis proprietatibus reque ipsum secundum naturam in esse custodit. Et sunt secundum philosophum. aer. exercitatio. quies. potus. cibus. vigilia 7 somnus. Si ne istis non custodit humanum corpus flos autem ordinem istum hic non sequimur. quia in loco suo de aere postea dicemus. De cibo ergo primo dicemus quantum hic sufficit. quia cibus est secundum Constantium. substantia conuertibilis in essentiam corporis quo cibum corpus augmentat nutrit 7 sustentans. Calor ei forte membrorum interiorum 7 exteriorum in continua est actio et resolutio cui continua debet restauratio ad tepiditatem beneficium faciendam. Cibus autem sumptus in similitudinem corporis vertit 7 in ipsius naturam transmutatur. Unde in cibo procedit ipsius preparatio. deinde eius masticatio. tertio in locum digestionis receptio. quarto ipsius digestio 7 puri ab impuro separatio. quanto ipsius attractio. 7 per singula membra distributio. septimo nature membri assimilatio. Si enim cibus non assimilaretur membrum nunquam in eorum naturam incorporaretur vel auerteretur. ultimo post omnia ista fit istius cibi incorporatio 7 in naturam corporis conuersio. Nam quod calidum est 7 humidum transit in naturam sanguinis 7 carnis. quod vero frigidum est 7 sic de alijs. Cibus itaque assumptus et incorporatus adhuc in iuuenibus corporum nutrit 7 augmentat. In senibus vero calorem naturalem reparat. tepiditatem etiam restaurat 7 custodit corpus ne pereat. Cibus autem sunt multe diuersitates. Quidam enim cito in sanguinem auertitur propter suam substantialem humiditatem 7 caliditatem et illam quam habent cum sanguine vicinitatem. Quidam vero econtrario propter contrariam causam tardius conuertitur. Quidam vero cibi multum nutrivunt. quia multum sanguinem generant. Quidam vero parum imo potius onerant. in aliquantum refocillant. Et generaliter omnes cibus

laudabilis generatur sanguis magis est conueniens in regenda sanitate. Laboratibus enim est conueniens grossior cibus spirituosior sanguis generatur. Item omnis cibus de quo generatur multus sanguis paucam habet supfluitatem. Et econverso cibus de quo gignitur paucus sanguis multas generat supfluitates. Et generaliter secundum diuersitates ciborum disponuntur 7 variatur complexionibus membrorum 7 corporis qualitates. ut dicit Constantius. h. i. Circa cibum autem ista consideratur sicut 7 circa dietam. ut dicit Galenus super amphoriss. s. cibi substantialitas. qualitas. quantitas. sumeris necessitas. tempus congruitas. Oportet enim medicum cognoscere substantiam 7 qualitatem ciborum ad custodiam 7 regimen corporum humanorum. Est enim quidam cibus pure nutritivus 7 facile conuersivus. 7 talis est nature conseruativus. Quidam est cibus medicus. 7 hic est facile alterativus 7 nature adiuuativus. Quidam vero est cibus pestilentialis et nature corruptivus. sicut cibus venenosus qui a tota specie mutat 7 destruit ipsum corpus. Et ideo oportet ciborum cognoscere substantiam et qualitatem ne venenum assumat loco cibi. Qualitas autem cibi attenditur vel secundum ultimam elementarium qualitatum remissionem. 7 sic est cibus calidus vel frigidus in primo gradu. vel secundum ultimam eorum de intensio. 7 sic in quarto gradu. vel secundum harum medietatem. 7 sic dicitur esse in tertio vel secundo gradu secundum maiorem excessum vel minorem. hoc etiam attendendum est quod tam secundum substantiam quam secundum qualitatem ut dicitur Constantius. Aliquos cibus est subtilis qui sepe de facili digeritur. cuius quantitas multa parum nutrit. quia secundum Avicennam. subtilis ex eo generatur sanguis qui cito resoluitur a membris 7 ideo parum nutrit. ut dicitur idem. Et est cibus grossus qui. s. tardius digeritur. 7 eius pars modica multum nutrit. ex quo sanguis grossus generatur qui tardius resoluitur ab ipsis membris. Nam ut dicit Isaac ex subtili cibo fit generatio subtilis sanguis 7 econverso. 7 est cibus in substantia 7 qualitate temperatus. Cibus autem purus laudabilis est. quoniam est inter hec temperatus. 7 econverso secundum Avicennam. herbe crude 7 fructus nimis recetes minus sunt boni quo ad cibum propter humiditatem excessum. Nam sanguinem replet aqualitate 7 disponit ad putrefactionem 7 ideo potius sunt medicina quam cibus. Cibus vero est

uniformis. ne scz in vna mensa simul di
uersa nutrientia assumatur. quia scdm
Alicennam. Dum vnus cibus digerit.
alter corrumpitur. & stomachus nimis ex
tendit & repletur. Considerat etiā in ci
bo quantitas dimensue & extensue. Nam
attendit vel sm minimū. vel sm nimium.
vel sm inter hęc mediū. Si vero fuerit
cibus nimis. naturā grauat. stomachus
distendit & inflat. rugitū & torsiones ge
nerat. malos humores & catochinnos
augmentat. nauſeam & vomitū prouo
cat calorē naturalem sicut oleū lampa
dem extinguit & suffocat. spasmū & tra
ctionē neruoz causat. vlcera scabiem &
apostemata fieri perit. senium & mortē
accelerat. extra quā p ciboz multitudi
nem homo munire & defendere se crede
bat. Quā vero cibus nimis pauc⁹ est na
turā debilitat. visus & omēs sensus lebe
rat. fluxū capillozū & caluiciē generat
phthisim & ethicā accelerat. corp⁹ extenu
at. & peiores infirmitates q̄ repletio ni
mia generat. Unde dicitur in amphorū. In
tenuib⁹ diet⁹ peccat maxime egrotātes
Cibus vō mediocris est laudabilis. qz
depdita in corpe restaurat. virtutem etiā
cōseruat. sanguinē augmētat. calorē tē
perat. ingenium acuit. vires operandi tri
buit. sanitatē corporis auget & custodit.
suauē somnū & mulcebrē generat & indu
cit. vñ si fuerit maior p cibū restauratō
q̄ fuerit precedēs p resoluentē calorem
depditio cibus corpe augmētat. vt patz
in adolescētia. Si vero fuerit maior dep
ditio q̄ p cibū seqntē restauratio. corpe
minuitur & deficiat. vt in senectute. Sz si
fuerit eqlis restauratō cōtra dissoluta.
corpe cōseruat in cōsistentia & in statu. si
cut est videre in iuētute. Considerat
cib⁹ vel cibi effectus respectu comedētis
qz alius cōuenit sano & alius egro. alius
iuueni. alius seni. ali⁹ exercitati. ali⁹ qe
scenti. Multa enī sunt salubria sanita
tem hñti q̄ sunt mortifera infirmati Et
etiā in sanis differētia est. qz alliu & pip
quod alicui rheumatico est remediū. ali
cui colerico est venenū. & iusquam⁹ qui
est mors homi gratissim⁹ cibus est passe
ri vel cornua. vt dicit Gal. Varand⁹

est etiā cibus sm varietatē morbi. Nam
aliquis cibus est salubris in q̄trana qui
est mortifer⁹ in acuta. et aliquis cib⁹ qui
est vtilis in principio morbi. est nocu⁹
qñ infirmitas est in summo. Nam tūc ce
let dari cib⁹ tenuis. vt dicit Ipro. & Gal.
qz tunc natura circa digestiōē morbi ē
totalit̄ intenta. vñ tunc eius effect⁹ dimi
nuitur & impedit si occupata circa gros
sa cibaria teneat. Alius etiā cibus et
alio modo dand⁹ est necessari⁹ in morbo
cronico & diuturno. & alius in cōtrario
quia in principio timet defect⁹ virtutis.
iō est necessari⁹ maior cib⁹ In contrario
autē morbo timet infirmitatis augmen
tū. & ideo debet tūc dari minus. Libatō
ergo faciēda est sm diuersitatē morbi.
sm virtutē infirmi. & sm qualitatē & sub
stantiā ipsius cibi. & sm hoc vtilitas cibi
iudicat Iste alio modo cibādus est iuue
nis & adolescēs & alio modo ipse senex.
Nam abstinentia cibi q̄ senibus est facil
pueris & iuniorib⁹ est difficilis iuxta il
lud Ipro. Senes facillime ferūt ieiunium
secūdo p̄sistentes facili⁹. pueri vero mi
nus. Nam in senib⁹ debilis est calor natu
ralis. in alijs autē est fortis Et ideo ma
ior cib⁹ ad repp̄siōē caloris naturalis ē
necessari⁹ iuuenib⁹ & puulis. minor ve
ro illis. Eadē etiā est ratio quare min⁹
cibādi sunt quiescentes q̄ se exercitan
tes qz in illis calor est debilioz. in istis
vō fortior est. vt p̄ patebit. Considerat
autē in cibādo t̄pis cōgruitas. Nam grossi
ori dieta & largiori indigēt hoies in hie
me q̄ in estate. sicut dicit Ipro. Uētes
in vere et in hyeme natura calidissimi
sunt & somni longissimi. In his igitur
horis plures oblatōes sunt dāde. quia
tūc innat⁹ calor ē mult⁹ multo igitur indi
get nutrimento. &c. In hyeme enī viget
appetit⁹. et fortior etiā est digestio calo
re existēte fortiore In estate vero sūū ē
Calor enī in hyeme ingredit⁹ ad interio
ra. & ibi coadunat. In estate vō suo sibi
gaudēs & exteriora petēs dissoluit & in
corpe minorat. Quā igitur in hyeme ml
tū digeritur. mult⁹ exarat appetit⁹ & illō
ps in pueris q̄ sunt ml̄ti caloris. & iō ml
tū appetit & multo indigēt cibo. Sicut in

Liber Sextus

athletis in quibus ratione exercitij augmentatur calor naturalis. et ideo multo indigent nutrimento. sicut ibi exemplificat Gal.

Est igitur cibus omni animali necessarius. et maxime conveniens est quoniam uniformis est. et inter superfluum et diminutum temperat. nimia enim cibi repletio siue saturitas mors animae et corporis esse consuevit. et potissime periculosa est saturitas per precedentem sterilitatem siue famem. ut dicit Avicenna. Plus enim tunc natura appetit quod digerere possit. et ideo citra appetitum et saturitatem cibum assumendum est.

Capitulum vicesimum

mumprium. De potu.

Quod est substantia liquida ad animalis malis nutrimentis necessaria. potus siquidem ut dicit Constantinus libro. v. ca. xxxij. multiplici de causa necessarius est. Corpore enim siccat humectat. et quod humidum de corpore resoluunt restituit cibum per ipsum. et refertur ad loca remotiora. qui sua grossitie non potest transire per strictos meatus et angustos. Potus etiam ut dicit Constantinus. et etiam Avicenna. diversificat tripliciter. Est enim potus qui est tantum potus. ut aqua que non est corporis nutritiva. et est potus qui est potus et cibus. sicut vinum. quod ut dicit Constantinus. per omnes partes corporis portat cibum nutriens et calefaciens spiritum et etiam sanguinem et calorem corporis naturalis. et est potus medicinalis qui non exhibet viam potus. sed potus secundum legem et regulam medicine. sicut syrupus oxymeli occyzucara et huiusmodi. Sicut autem dicit Constantinus. in sanitate custodienda infirmitate curanda aqua est necessaria. et ideo oportet quod medicus aqua conditioes non negligat cognoscere et naturas ut laudandas tribuat et caveat non laudandas. Si quippe autem quedam est lapida quedam non lapida. Aqua ergo lapida in substantia clara fontana aeris ozieralis levis cito calefiens. cito frigescens huiusmodi autem ut dicit Constantinus. in sanitate custodienda est laudabilis non grauias cito enim erit cibum. per hoc enim quod est clara. patet quod sordibus non est intermixta. per hoc autem quod est levis patet quod non est indigestibilis. per hoc autem quod est cito calefiens et cito frigescens patet quod substantia est subtilis

Utrum si vis scire de duabus aquis que sit subtilior in substantia et laudabilior ad bibendum. intingue vinum pannum lineum bene mundum in vinea. et alium bene mundum in alia et expone soli qui prius erit siccat in aqua subtiliori est intinctus. Secundo per hanc aquam commendabilis est aqua fontana septentrionalis. que est inter orientem et aquilonem posita fluens versus aquilonem. per hoc enim quod hilere exponitur ventis septentrionalibus. et motu ventorum subtiliatur. est in hyeme calide nature. et frigide in estate. Frigus enim septentrionale fugat calores ad interiora fontium sibi obiectorum. qui coadunatur frigiditati obuiat et resistit et aqua fontis aliquid calidum calefacit. In estate vero e contra via calor aeris vincens fugat frigiditatem ad capita fontium. qui ibi coadunata aqua frigidat. ut dicit Macrobius. et Constantinus. Item aqua fluens fortiter de montibus super petras vel arenam limpidissimam. sicut alicuius magni fluminis secundum gradum obtinet sanitatem ut dicit Constantinus. aqua vero pluvialis. ut dicit Constantinus. melior est alijs aquis et sapidiore. leniore. et molidiore. sicut dicit Proclus. in ipericonozomaton. Pluvia inquit est firmus aquarum a sole attractum. Natura enim solis non nisi quod subtilissimum est attrahit. et ideo ceteris aquis melior est et digeribilior. sed propter sui subtilitatem vicina est putrefactioni. tamen ut dicit Constantinus. ex putredine non est vituperanda. sed ex subtilitate sua potus est laudanda. omnis enim aqua corruptio cito admittens est subtilis. ledit enim quoniam est putrida. quia ranciditatem generat atque febres. sed non putrida optima est. et ideo a putredine est cauenda. Item dicit Constantinus. Aqua que ex tenuissima colligitur pluvia melior est naturali. que vero descendit cum tonitruo melior est per hanc. Nam tonitruo suo motu pluviam ipsam subtiliatur. Et etiam Constantinus. quod quicquid frequenter bibit aquam frigidam. non euadit fragida et egrotat saltem in senectute. Aqua vero calida. ut dicit Constantinus. ieiunium stomachum lauat a ciborum fecibus. purgat rheuma. et omnes putredines veteres purgat et molidificat. veterem soluit. naturam alleviat et confortat. et tamen frequens versus nos stomachum ei remollit. digestiuam virtutem loat et impedit. et sanguinem de naribus emanare facit.

Ad videndum qualis aqua est subtilior.

Aqua pluvialis est melior alijs

Aqua pluvia est vicina putrefactioni.

Aqua putrida ledit

Vide effectum aquae frigidae in solitis eam bibere. Unde de aqua calida effectum.

Aqua cocta.

Aque ex grandine et
niue sunt ceteris illa
udabiliores.

Aqua insipida est qua
duplex.

Aqua salsa.

Aqua sulphurea.

Aqua aluminosa.

Aqua metallina.

Item calida aq̄ laudabilior est ieiunio
mane. maxime his q̄ de nocte crapulati
sunt. Dicit enim Auicenna. Tescificati sunt
in q̄t antiq̄ sapientes q̄ aq̄ cocta est mi
noris inflatōis et facilius penetratōis
q̄ corpora et p̄mixta actōne ignis dissol
uunt. et descendere cōpelluntur. et subiun
git. torpidi in q̄t medicorū estimati sunt
q̄ subtilius eraleat p̄ decoctōem. et quod
grossius est remaneat. sed hoc falsum ē
ex p̄tibus enī cōsimilib⁹ ostat aq̄ substā
tia tota. tamē posset fieri decoctio tanta
q̄ nihil remaneret nisi ferz ps terrestri
vt patet in aq̄ ex q̄ fit sal p̄ violentā de
coctōem. Aque autē ex niue et grādine
resolute ceteris sunt illaudabiliores p̄
ter aq̄s lacuales et palustres. Aste aque
omnes sunt cauende. qz vt dicit Cōstā.
splencm magnificant. epas et stomachū
cōfundūt cutē horridā faciūt. et varias
febres faciūt lapides gignūt. Si autē
penit⁹ vitari nō p̄nt. auctoritate Auicē.
bulliant. Dicit autē Aris. in li. methoz
q̄ aqua niuis vel glaciē caloris solutō
ne ad priore subtilitatē nō redibit. Aq̄
vero insipida est quadruplex s̄m Con
stā. aliqua enī est salia. alia sulphurea
alia aluiofa. alia metallina. Salsa vero
vt dicit ventrem emollit mordicādo in
testina et laxat. sepe tamē bibita desudan
do et consumendo humorē ventrē ligat.
cōstipat corpus. desiccāt scabiē. et pruri
ginē sanat. idropicos iuuat si comedat
seu bibatur. Aq̄ vero sulphurea ad frigi
das facit infirmitates. neruos calefa
cit. intercutaneos humores p̄sumit. vi
de infra de sulphure. vbi virtutes eius
pleni⁹ poteris intueri. Aqua autē alumi
nosa et bituminosa infrigidat et desiccāt
sanguinis fluxū cōstringit et sedat et emor
roides curat. Aqua vero metallina natu
rā metalli sequit et effectū. Nā trāsiens
aqua p̄ venā ferri. ventrē cōstipat. mē
bra cōfortat. splenez tepilat. apostema
curat. Aqua de metallo eris hūiditati
subuenit. strāguiriā stringit. Aq̄ de me
tallo argenti refrigerat et desiccāt. Nec
autē aqua mu' triplex potui dare nō p̄ue
nit. sed solū cōfert vsui medicine. Est at
potus q̄ simul est ab⁹ et potus. s. vinū. Di

uerficat enī vinū in substātia. Quedā
enī sunt grossiora vina duriora alijs et
nutribiliora. Alia vero sunt subtilia et
paz nutriencia. stomachū statim exētia
dolorē quoqz colericū de capite auferen
tia. vrinā prouocātia. Alia vero sunt me
diocria et in suis actōnib⁹ tempata. Pre
ter istā autē vini p̄sideratōez quoad sub
stantiā cōsiderat vinū s̄m Constan. q̄t
tuor modis. s. quo ad differentiā tēpis
quoad redolentiā odoris. quoad saporis
suauitates. et quoad coloris claritatem.
Nam in tpe diuerficatur vina. qd enī
nouiter de torculari est exp̄ssum nō tran
sit in caliditate gradū primū. sicut dicit
Gal. libro de simplici medicina. Vinū
inquit cōstat ex quatuor substātijs. scz
aq̄. spumosa seu aerea. vinea siue etiā
igneā et terrea. Aquea p̄ longā moram
cōsumitur et ps vinea cōfortatur. Vina
itaqz veteriora sunt alijs calidiora. In
odore diuerficat vina. qz quedā sunt
odorifera bñ nutriencia. alia vero odore
horribilia. malū sanguinez et capitis do
lorē generantia. In sapore etiā maxime
diuerficatur vina. quedā enī sunt dul
cia alijs nutribiliora et ventrem humec
tātia. alia vero sunt pontica stomachū cō
fortātia. ventrem cōstipātia. pectori et
sue p̄tinentie nocētia. alia sunt acerba
q̄ et diuretica. alia vero amara et ceteris
munus calida. In colore insup variant.
Nam quoddā est albū min⁹ calidū. qd
dam citrinū magis calidum. qz vt dicit
Cōstantin⁹. Omnium membrorū est pene
tratiuū. sanguinis colerici generatiuū
et doloris capitis cōmotiuū. aliud vero
nigrū qd ceteris est magis nutritiuū. ali
ud autē est rubeū siue rubicundū. et illud
alijs magis est calidū. tamē qz terrestre
et grossum respectu albi vel citrini. nō ita
est p̄fortatiuū nec lesiuū. Vinū autē qd
in omnibus p̄dictis est mediocre. p̄ cete
ris est laudabile. Nā naturalē calorē cō
fortat. p̄ oīa mēbra aīaz refocillat. gau
diū et audaciā generat. vtutē corpori ad
ministrat colerā rubeā cū sudore et vrinā
euacuat. colerā nigrā tpat. membra ex
humore desiccata tempat et etiā humec
tat. vires reparat et corpora impinguat

appetitū prouocat. vīm digestiū adiuuat et purat. intellectū acuit. opilatōez splems et epatis aperit. supflua etiam in corpe destruit et osumit. albugines oculorū et lūpitūdines tollit. elōqntē efficit lapides in remb^o soluit. et arenulas dissipat et educit. sanādis vulneribus uenit. mēstruis subuenit. sanis et infirmis cōuenit. si mō debito ab aliquo assumat si vero in q̄litate et quātitate modū excesserit. abutēti nō erit remediū vīnū. sed mors erit potius et venenū. sicut pz infra de ebrietate. quere ibi. Tertiu gen^o potus est pot^o et medicina. sicut est oximel et syrupus nā talis potus cōfert sanitates quia hūozes in corpe digerit diuidit et expellit. qñq̄ laxat quandoq̄ cōstipat. quādoq̄ infrigidat et resiccat. quādoq̄ vero calefacit. remollit et etiam humectat. Sed tamē horum potuum differentias medicis dimittamus. etc.

Capitulū vicesimū secundū.

De prandio et conuiuio. Ibus itaq̄ et votus ad prandiu et conuiuū habent ordinatiōem et respectū in prandijs ergo primo cibaria prepan^t. cōuiuue pariter cōuocant. sedes et etiā sedilia eriguntur. in cenaculo ordinātur mense et mēsalia disponuntur et ornantur. hospites cū dño in mensa capite collocantur. non prius ad mēsam residēt. nisi prius manus hospitum abluantur. seorsum filie dñe. et seorsum famuli piter ad mensam cōbinant coclearia. cultelli et salsaria primitus in mēsa ponuntur. et panes cū poculis mox supaddunt. fercula multa et varia subsequuntur. clientes et ministri cū diligentia singulis obsequuntur. se mutuo inuitantes iocunde piter collocant. viellis et ciuitatis exhilarant. nūc vīna nūc fercula renouant. sibi inuicē fercula opposita cōdiuidunt et partuntur fruct^o tandē et species subinferunt. Completo prandio mēsalia cū reliquijs referuntur. et mense de medio renouantur et man^o abluunt iterum et terguntur. Gratia et actiōes deo et hospitum psoluntur. exhilaratiōis grā pocula iterū et iterū offeruntur. His in pran-

dio completis. vel ad lectulū q̄tis grā recipiuntur. vel ad ppria redire pmittunt.

Capitulū vicesimum tertium.

De cena.

Ena dicitur a cenon quod est cōmune ppter rescentiū cōmunitatē. Apud veteres vero solitū fuit in ppatulo vsci et cōmuniter epulari ne singularitas luxuriā generaret. Sed modo potest cena dici a cenos qd est umbra quia iā rescentes ppter pccitatē querūt cenādi latibula. vt dicit sapi. Vel potius a cynos qd est canis. ppter defectū charitatis et carentiā. Unusquisq̄ enim suam cenā psumit ad manducandū. i. Cor. xi. Omnia autē que supius de prandio vel cōuiuio dicta sunt cene cōueniunt. Istam tamē cenā mltā magnificat et exaltat. et hec omnia occurrebāt in conuiuio assueri. vt patet Hester. i. Primum est tempus cōgruitas. Decet enī cenā fieri tēpe cōgruo. ne scz nimis tempestiue nec nimis tarde. Scdm est loci oportunitas quātū ad spaciositatē amenitatem et etiā securitatē. In locis enī spaciosis amenis et securis solent nobiles facere festa sua. et ideo de assuero dicit qd fecit cōuiuū suū in vestibulo orti cōstricē Tertiu est inuitātis liberalitas quo ad vultus hilaritatē. Nihil enī valet cena vbi facies hospitū cernit turbulēta. Hester. i. cū incaluisse. etc. Quartū est ferulorū multiplicitas. vt qui non vult de vno saltē gustet de alio. Hester. i. Alijs atq̄ alijs vasis cibi inferebatur. Quintū et vīnorū et poculorū diuersitas. Hester. i. dicit. Cū etiā qd regia magnifici. etc. Sextum est ministrorū vrbantitas seu honestas Hester. i. Preposuerat mēsis de principib^o suis etc. Septimū est discumbentiū amicorū grata societas. Hester. i. Fecit cōuiuū cunctis medis et psaz inclitis. etc. Octauū est cantorū et instrumentorū musicorū iocunditas. Sine enī cythara vel symphonia nō solent cene nobilem celebrari. Lu. xv. cum audisset vocem. etc. Nonū est luminariū et cereorū copiosa numerositas Nam in tenebris cenare tedecorosum est. et etiam

periculosum propter muscas Et ideo ce-
 rei candelabris infigitur. lucerne lamp-
 des et candelae necessario accendunt. De-
 cimum est omnium appositionum delicias. Nam
 in cenis non solent grossa et coia apponi
 cibaria sicut in prandio sed potius quedam
 specialia et leuia et deliciosa cenaribus appo-
 nunt. maxime in curijs dñorum. Undecim-
 mus est cene diuturnitas. Solent enim
 hostes qui expediri sunt a labore pertrahere
 cenam suam. Tibi enim nimis cito sumptus con-
 tra noctem necesse est. et non morose est cenandi.
 Ideo communiter assueri diu duravit per di-
 es. c. 7. l. Duodecimum est indigentia. quia
 sine dano cenans est quilibet ad cenam in-
 uitatus. Insuper enim est post cenam
 voluntarie oblatam spellere aliquem ad sim-
 bolu persolvendu. Tertiumdecimum est que-
 stus et soporis suauitas. post cenam enim est
 quiescendum. quia tunc somnus est valde dulcis
 et ideo erant lecti eburnei et aurei strati per
 pavementu in palatio assueri. ut patet
 Hester. 1. Nam ut dicit Constantinus. cum ci-
 borum fumus cerebri ingreditur facile dormit.

Capitulum vicesi- mum quartu.

De somno.

Omnis secundum Aristotelem est quies
 animalium virtutum cum intensioe
 naturalium. Nam sensibilis et moti-
 ua virtus in somno ligatur. virtus autem na-
 turalis tunc fortissime operatur. scilicet digesti-
 ua que in somno intenditur et confortatur.
 Alio modo dicit Augustinus. in libro de quanti-
 tate anime. Somnus inquit est quedam insen-
 sibilitas naturalis corporis et anime
 passio. sicut enim sensus corporis est corporis et
 anime ita et somnus. Nam ut ipse dicit.
 Somnus est quedam imobilitas et iuuamē-
 sensuum. Quod autem dicit insensibilitas na-
 turalis. dicit ad differentiam eorum que sunt
 contra naturam. unde dicit quod somnus est priua-
 tio vigiliarum. sicut cecitas priuatio visus
 quia priuatio illud quod est secundum naturam
 diminuit et destruit. Somnus autem natu-
 ram confortat. et est secundum naturam sicut vigilie
 Preterea anima non delectatur in priuatio-
 ne. sed in somno delectatur. unde somnus pri-
 uatio non est. sed est dispositio naturalis.
 Alio modo diffinitur somnus sic. Somnus

quedam est passio mulcebris. meatus cerebri
 et vias sensuum opilans. naturalis vir-
 tute confortans. calorem naturale ab exte-
 rioribus ad interiora reuocans. In somno
 enim interiora corporis calefaciunt. exteriora
 vero frigescunt. Unde profundato calore li-
 gatur in somno et opilat organum sensuum
 corpus quod est centrum omnium sensuum particu-
 larium. a quo omnes alij sensuum particula-
 res oriuntur. et extenduntur quemadmodum linee a cen-
 tro ad circumferentiam pertrahuntur. Illo igitur
 ligato et opilato potest particulares exte-
 ritate non possunt ad organorum sensuum extremita-
 tes. Hoc autem fecit natura ut anima a mo-
 tu voluntario quiesceret. cum semper moueri
 voluntarie sit impossibile. Somnus autem ut
 dicit Constantinus in pantegni. Alius est na-
 turalis. alius innaturalis. de quo nihil ad-
 praesens. Naturalis vero fit ex humiditate
 cerebri trahi. ut ex fumo humido et cla-
 ro a toto corpore ad cerebrum ascendente. Fu-
 mus autem ille ingrossatur spiritus et replet nervos
 et ita vinculat et ligat sensus. Augustinus
 finis autem in praedicto libro dicit quod somnus
 autem est ab intrantibus extrinsecis aut
 ab humore intrinsecis trahitur. qui cum resolu-
 nit in fumum petit cerebrum. et ibi resolutus
 distillat frigidus inferi. licet ibi ascen-
 dat calidus. distillando autem remittit calorem
 re cordis et impedit processum operationum
 Secundum autem Augustinum et Aristoteli. Cor est princi-
 palis operationum. et omne bonum vel malum a
 corde procedit. In somno autem quiescit vir-
 tus animalis alijs manentibus sicut prius.
 scilicet spirituali et naturali. Quod patet per pulsus
 et inspirationem et per digestionem. In somno
 enim maxime digestio celebratur. Auicenna
 enim sic diffinit somnum. Somnus inquit
 sermone naturali est reditus spiritus ab in-
 strumentis sensuum et motus ad principium
 cum quo principiant instrumenta ipsorum spi-
 rituum. Et somnus quidem naturalis est spi-
 ritus reditus cum profundato et ut digeratur nu-
 triens. ut patet in somno exercitatum
 Fit enim in eis somnus profundus propter sup-
 fluitatem resolutionis spiritus. natura enim reli-
 deras additorem in substantia spiritus. profun-
 dat ipsum in interioribus. et facit ipsum late-
 re in interioribus. unde fit somnus profundior
 et plurius in ipsis. Et hoc genere somni

dormiunt euacuati medicina laxatiua.
 Resoluit enim plurimum de substantia spiritus
 cum superfluitatibus. et hic somnus plurimum
 confert eis. reddit enim eos virtutibus suis
 ut dicit Auicenna. Sicut dicit Aristoteles in
 Somno conuenit animalibus aialia sanitatem
 haberi. licet in quibusdam sit somnus valde le-
 uis et occultat. Ex predictis patet quod causa
 materialis somni est fumus indigestionis
 a corpore resoluitur. Causa vero formalis est in
 capite apud eodem sensum et originem omnium
 nervorum sensibilium quod operantur et ligantur. et
 deficit animal et omnia membra recreantur. Et tunc
 aut somni secundum Costantium dupliciter variatur.
 secundum quantitatem et secundum magnitudinem mate-
 rie quam inuenit in corpore. secundum quantitatem.
 quia si sit nimis augmentata virtus defi-
 cit corpus refrigeratur et humectatur. quia fit
 dissolutio humorum. et per consequens fit ex-
 actio caloris naturalis. fleuma maioratur.
 calor naturalis minoratur. Si vero sit ni-
 mus pauca virtus digestiua deficit co-
 pus desiccatur. Si vero sit moderata cibum
 bene digerit. corpus impinguatur. animus
 confortatur. calor naturalis augetur. humores
 res temperantur. mens clarificatur. Item ex ma-
 teria quae inuenit eius actio variatur. quod
 si materia fuerit multa. calor naturalis
 debilis per somnum fit maiorum humorum reso-
 lutio. quae intrans calor naturalis vincitur
 et extinguitur. Et ideo precipue potionatis et
 minutis ne dormiant. ne scilicet per somnum tan-
 ta fiat resolutio humorum quod non possint a
 natura regi. Sed si fuerit cibus tepidus
 sicut et humores. calor naturalis per somnum
 interiorius reuocatur. cibus digerit. humores
 res temperatos reddit. corpus humectatur
 calefacit et impinguatur. Recollige igitur
 breuiter ex predictis quod somnus calorem na-
 turalis ad interiora reuocat. exteriora in-
 frigidat. et a sanguine depauperat. interiora
 vero calefacit nutrit ac fortificat. Impu-
 ra et cruda decoquit et maturat. motus ani-
 males et sensibiles recreat et quietat. Si
 fuerit in qualitate et quantitate tepidus.
 egrotum alleviat. futuram tamen naturam vi-
 coriam contra morbum et bonam cyfsum denunciat.
 Si autem e contrario somnus se habue-
 rit. merito est suspectus. ut dicit Con-
 stantinus.

Capitulum vicesi- mum

De eis qui in somno fiunt
 A somno igitur consideratur dormi-
 entis voluntas. quod voluntarie ad
 dormiendum se disponit. Nam secundum
 Auicennam. Somnus nihil aliud est quam in vi-
 sensitiua quies appetit. Item dormitatio-
 nis breuitas. Non enim quando ad dormiendum
 se disponit. celeriter a somno surgere or-
 dinat et proponit. Item virtutis in dormita-
 tione unitas. Nam virtus dispersa in vigi-
 lantia aggregatur et coadunatur in corpore dor-
 miens. ut dicit Auicenna. Item dormientis
 insensibilitas. ut patet ex iam dictis. Fre-
 quenter enim contingit quod aliquis ita fortiter
 dormit et tam profundus est somnus quod vix sen-
 tit aliquid exterius. etiam si verberatur. Item
 quietis suauitas. Nam dulcedo quam conse-
 quitur quies in dormiendo facit preteritorum labo-
 rum et etiam presentium obliuisci. Item dormientis
 securitas. quia dum dormit etiam hostis pre-
 sentiam non pauescit. Item figure dormientis
 mutabilitas. quod exterius videtur mortuus et
 interiùs viuus. foris pallidus et intus ruber. foris
 frigidus et intus calet. foris tota virtus in
 effigies quasi contrarias se diffundit. sed
 intus tota virtus se recolligit. Item in dor-
 miendo attenditur diuersitas. Sunt enim qui
 dormiunt palpebris clausis inuicem et adre-
 ductis. et omnia talia animalia sunt acutioris
 visus quam illa que aptius dormiunt oculis et
 non tectis sicut dicit Aristoteles. Unde et pisces
 sunt debilis visus. quod dormiendo non clau-
 dunt oculos. Et sicut dicit Aristoteles in li. iij. Pisces
 quiescunt in somno sed modicum. quod subito
 expugnantur et fugiunt. Quere in li. v. de
 palpebra et de oculo. Item somnorum et fan-
 tasmatum imaginabilitas. Nam in dormien-
 do propter permutationem rationis cum fantasina-
 tum multe anime occurrunt fantasie quor-
 rum quidem formas et similitudines anima
 imaginarie apprehendit. sed de ipsis ima-
 ginibus et fantasie ad plenum non discernit
 id sepe cum euigilauerit quod in somnis vide-
 rit non aduertit. Item in dormiendo precipue
 attenditur unitas. Nam quando somnus est natura-
 lis et tepidus multas et infinitas confert
 corpori comoditates. sicut patet supra in ver-
 bis Auicennae. et constantium. et maxime quod tunc fit

Postea sunt debilis visus

digestio et puri ab impuro sepatio. Nam quod purum est et corporale, tunc corpori unitur. Quod vero impurum et diffusibile est vi expulsiua a corpore sepatur, de malo vero somno et in naturali quere infra li. viij. de liturgia

Capitulum vicesimum

De vigilia.
Vigilia est quedam aialis dispositio cum diffundit et effundit spiritus ad instrumenta sensus et motus, ut eis utatur. Nam vigilia nihil aliud est quam libera spiritus per organa sensus et motus diffusio animata virtutis in corpore pagens actiones. Differt autem vigilia ab insomnitate quae est supposita in vigilijs pueniens ex egressu aialis virtutis a natura siue a re naturali. Et est quidem cum quibus est caliditas et siccitas complexionis, quibus propter igneitate semper spiritus mouet ad exteriora, et sic animal non quiescet, quibus est propter malam materiam ledentem cerebrum, sicut accidit ex dispositis ad frenesim et ad maniam quibus est propter vaporem malum perturbantem cerebrum et est puritate, sicut accidit in dispositis ad melancoliam, quibus etiam ex viscositate humiditatis in cerebro existens, ut patet in decrepitis quibus est causa doloris tam corporalis quam spiritualis, et virtus quae non permittit spiritum quiescere, quibus etiam est in causa malicia digestionis et multitudine repletiois opprimens spiritum aialem et quiescere non permittens, ut patet in nimis inebriatis, in quibus summi vini acutus pungens nervos sensibiles et ledens eos quiescere non permittit, et tales sepe ad mortem vel furorē disponuntur, nisi ab arte vel natura ad dormiendum citius inducantur. Vigiliae autem naturales refrigerant innoxie, quia calor egreditur ad exteriora, et ideo calefaciunt et desiccant exterius. Si vero modum excesserint calorem augmentant, corpus attenuant et desiccant oculos et palpebras nimis grauāt, visus ebrietat et debilitat, dolorem capitatis generat, et totum corpus debilitat et eneruat, moderate autem exteri calefaciunt et humectant, quia calor et humiditas petunt exteriora, quando vero imoderate sunt ex vehementi motu spirituum calefaciunt et desiccant, et intro accepti consumunt et natu-

ra ledunt, ut dicit Consta. Conuenit igitur vigiliae moderate laborantibus ut mercedem augeant et accipiant, speculantibus ut infidias precaueant, expectantibus ut diuini uentem gaudeat recipiant, medicinam suamentibus ne se ledant, egrotantibus et marie liturgias ut citius conualescant, itinerantibus ne dietam dormiendo negligant, gregem pascentibus ut danum a lupo aut ex alijs hostibus non incurrant, orantibus ut coronam promissam uigiliantibus non amittant.

Capitulum vicesimum

De somnio
Somnium dormientium quedam est dispositio quae diuersarum rerum forme et etiam similitudines imaginarie dormientium mentibus imprimunt. Sunt autem fieri multis modis, ut dicit Breg. et Jacro, de somno scipionis. Nam propter collisionem et unionem quam habet anima cum carne aliquando dispositioes et passiones que oriuntur a corpore per quandam applicationem carnis ad animam resultant in ipsa mente, et non solet somnians talium rerum imagines intueri quales solet uigilando aliquoties experiri, sicut etiam bruta animalia somniant, ut dicit aristoteles, li. iij. quia canis somniat, quod patet ex eius latratu, sicut et equus quod patet ex eius hinnitu. Et talia somnia causantur aliquando ex nimia repletioe uel ex nimia inanitate, quibus ex precedenti forti imaginatioe seu cogitatioe. Nam Augustinus super Genesim, li. xij. Sicut caro quoniam omnino spiritu subditus spiritualis dicitur. Sic spiritus quoniam omnino carni innititur carnalis et aialis nuncupatur. Nam mirandum non est, si carni intendens carnalium rerum imagines in se reperit, Item idem ibidem. In somnijs species et corporum uidemus rerum similitudines, non ipsas res, tamen species rerum quibus somnians uidemus, rerum nominibus nuncupamus, et quod rerum est propter solam similitudinem eis appropriatam. Uigilando itaque rerum formas sensu apprehendimus, sed dormiendo spiritum rerum imagines intuemur. Somnia autem alia quoniam sunt uera, aliquando falsa, aliquando tranquilla, aliquando perturbata. Quae autem uera sunt, alia quoniam sunt nuda, alia figuratis et obscuris significationibus inuoluta, ut patet in somnio pharaonis. Tales autem impressiones sunt

aliqui in animo dormiunt per divinam inspirationem. aliqui per angelicam administrationem ut patet in iacob qui vidit in somnis virgas populeas. et angelum dicentem sibi. tolle virgas etc. Gen. xxx. aliqui per malorum spirituum illusionem. ut patet in phanaticis et falsis prophetis et arcepticis. Unde dicit Aug. ibidem. Quis spiritus bonus in hec visa spirituum humanum assumit aut rapit non est dubitandum illas imagines visas esse res aliquarum quibus nosse utile est. tamen enim munus est. Conhiles autem imagines aliqui operantur angelus sathane. qui se transfiguratur in angelum lucis. ut cum illi in manifestis bonis creditum sit seducatur ad sua. sed quoniam homo somnia facit per revelationem. iudicat sobrius intellexit quoniam divinitus per gratiam est aduertus. Somnium itaque non est passim fides adhibenda. nec omnino simpliciter respicienda. cum aliqui certa habeat de futuris divinitus per somnia coniectura. Somnia itaque indifferenteria causant aliqui ex complexionem. ut sanguine somniat leta. melancholicus tristitia. colericus ignea. Astumaticus pluvias nives et aqua. et cetera homo qui vniuersum iusque conuenit complexionem sexui et etati ut dicit constantinus. Aliqui ex appetitu et affectu. ut famelicus somniat de cibo. ebrius sities de potu et de eis contrarium. quanto autem talis plerumque somniat bilere vel comedere tandem expurgat vel hunc modum esurire se reperit vel sitire. Aliqui ex vehementi studio et metis circa aliquid applicationem. ut auarus semper somniat aux semper videt quod computet pecuniam. vel quod augeat vel diminuat argentum suum. Aliqui ex cerebri perturbatione. ut per in dispositis ad frenesim et maniam. qui mira somniat et inaudita. sicut enim vaporum cellula fantastica inficientem vel imitantem ipsa somnia imitantur. Aliqui ex sanguinis infectione. qui enim corruptum habent sanguinem somniat se ambulare per loca immunda corruptionem habentia et fetorem. Aliqui ex aeris imutatione. aer enim ad imutationem dispositus corpus imutat ad eandem imutationem. Unde summi resoluti nouas faciunt in cerebro impressiones. que sunt causa variorum et dissimilium somniorum. Item ex etatis alteratione. infantes enim nihil somniant. Unde Arist. li. iij. Non inquit inter omnia animalia per

cipue somniat. Puer autem non somniat a fine quibus annos. et sequitur In antiquo tpe fuerunt viri et mulieres qui non somniauerunt et quodam eorum somniauerunt postquam venerunt ad senectutem. et per modicum accidebat eis mors et infirmitas. etc.

Capitulum vicesimum

mumocraui. De exercitio. exercitium ad nature conseruationem est necessarium. ut dicitur in patet/ni. Est autem exercitium duplex. aliud enim est animale. aliud corporale. Animaliale sicut studium vigilia ira tristitia sollicitudo. et homo si fuerit nature porci onata multum facit ad corporis et anime sanitatem. sicut infra dicitur de anime accidentibus in fine septimi libri. Exercitium vero corporale aliud est equale. aliud est in equale. Equale medium est inter debile et forte. magni et parui. veloci et tardum. quod scilicet non semper addit in caliditate vel siccitate. Inequale est quod istam temperantiam excedit. et si multum excedit in suo principio calefacit et desiccatur. et si multum vlteriorat per virtutis dissolutionem. et spiritus euaporationem infrigidat et desiccatur. Dicit autem Constantinus quod triplex est utilitas exercitij. quia calorem naturalem excitat. superflua dissoluit. membra indurat et eis soliditatem tribuit. Inequale vero exercitium aliud est vniuersale. aliud vero particulare. Vniuersale est quod omnia membra mouet. ut fodere. itinerare. et homo. Particulare vero est vbi quedam membra qui escunt et quedam mouentur. ut suere. scribere et similia. Hec autem varia exercitia corpus variat sicut varia hominum officia et etiam artificia quodam calefacit et desiccatur sicut ars fabrilis. Nam aer a fornace inspiratus cum sit calidus et etiam siccus eos desiccatur et calefacit. Ais vero piscatoria econuerso frigidat et humectat. Exercitium vero particulare aliud est forte aliud est debile aliud mediocre. In exercitio igitur hec sunt consideranda. scilicet quantitas. qualitas. tempus. locus. Quantitas ut non sit nimis intensa vel nimis remissa. In qualitate ne nimis veloci vel nimis tarda. sicut mediocre utilis est et laudanda Tempus

quod maxime valet est ante prandium
 ut superfluitates lubricae facte et resolute
 per exercitium euacuentur ne ab eis superueni-
 ens corrumpatur. post cibum vero coarctat
 virtuti digestivae ad ciborum decoctionem.
 ita tamen si fuerit temperatum. nimium vero
 non est bonum quia potius est causa calefa-
 ctionis membrorum tam interiorum quam exterio-
 rum. Attendendum autem est locus. quia
 alius est aquosus. et infrigidat et humec-
 tat. ut locus piscatorum. alius vero est sic-
 cus et nemorosus. ut locus venatorum. et
 talis quantum est de se calefacit ratione la-
 boris et discursus ac desiccatur. et sic de alijs
 Unde quidam sapiens interrogatus ad
 quid exercitatio laboris esset necessaria
 respondit in haec verba Dignus inquit
 labor humane vite est fida custodia. tor-
 miens nature stimulus. sopiti calorem li-
 ma. superfluitatis consumptio. viciorum fuga
 mortuorum mors. languorum medicina. lucrum
 temporis. iuuentutis debitum. adolescentie
 disciplina. senectutis gaudium. salutem ad-
 iutorum. nutritis omnium malorum semper occisus est
 emula seu etiam inimica Ille nempe solus
 ab exercitio se abstrahat et labore quem fel-
 licitatis gaudium vult carere. Verba pre-
 missa etiam continentur in sermone Fulgen-
 tii contra ociosos ubi exponitur illud verbum
 Panem ociosa non comedit In quo sermo-
 ne multum commendatur pijs laboris exerciti-
 um. In fine sermonis tamen labori pro-
 nit deorum contemplationis oculi dicens Sa-
 rina propter contemplationis oculi minime
 fore inter ociosas mulierum numerum com-
 putanda. quin potius omnibus preponen-
 dam. Quomodo enim panem illa ociosa
 comedit. que panem vite plena alijs panem
 frangit. Panem siquidem frangit qui orationis
 patrocinio. conversationis exemplo. pie-
 eruditiois verbo esurientes et sitietes iu-
 sticia refouet atque pascit. Maria ergo
 que oratione subuenit. conversatione ad bonum
 allicit. predicacione instruit. panem frangit et

Capitulum vicesi- mum nonum.

De quiete.
 Quies autem est cessatio ab exerci-
 tatio et tamen a labore. Sicut enim
 necessaria est ad nature preserua-

tionem exercitatio. sic etiam et quies. nam quies
 finis existit et consummatio motus et la-
 boris. Sine enim quiete nihil finale est
 durabile. quia quod caret alterna requie
 durabile non est. Unde celsus quod maxi-
 me est mobile motu suo tendit ad quie-
 tem. Similiter sol luna sidera ignis aer
 aqua et omnia que secundum naturam sunt mobi-
 lia. tendunt finale ad quietem. Unde vi-
 cit Augustinus. Quies naturaliter habet
 inclinationem ad centrum. Et ideo princi-
 pium est et dispositio aggregationis et
 adunationis partium in loco suo. Et ideo
 omnia que sunt ordinata secundum naturam ad qui-
 etem nobiliores iudicantur et digniores qua-
 do sunt finale in quiete quam quando sunt
 in motu. sicut finis dignior est his que
 sunt ad finem. Quies autem prout oppo-
 nitur exercitio. tot modis consideratur
 quo ad effectum quod et ipsum exercitium.
 Alia enim est spiritualis. alia corporalis.
 quarum utraque si fuerit nature commensu-
 rata erit salutifera anime et corpori. sanita-
 tis hominis conservativa. si autem non. e con-
 verso. Item quies aliquando est nimia. Et
 hoc est malorum humorum generativa. nutri-
 tiua. multiplicativa. corruptionis indu-
 ctiva. Nam aque quando nimis desunt.
 putrescunt. Similiter ferrum et quodlibet me-
 tallum rubiginatur quando minus debito vis-
 tatur. Alia est nimis parua. et hoc simili-
 ter viciosa. quia naturam lassam non recre-
 at. debilitatem non reparat. consumpta non
 restaurat. Mediocris autem inter has est
 laudabilis. nam calorem naturalem con-
 fortat. sensum recreat. digestionem emen-
 dat. corpus mediocriter purgat. Item
 quo ad qualitatem quies alia est vera. et
 hoc est laudabilis si non sit nimia. alia non
 vera. ut in febribus. et hoc minus lau-
 dabilis est sicut post dicitur.

Explicit liber sextus.

Laudat exercitium
 et multa vtilia appo-
 nens.

Maria dicitur angelorum
 de oculis hinc in a
 templando illud enim
 ego nondixerem oculis
 meis totum exercitium
 et nam nam quod ex-
 ercitium melius quod pa-
 lubrum nullum certe pa-
 stum quod hinc in iustitia
 geretur de exercitio
 vult.

Incipit septimꝛ

libeꝛ de infirmitatibus.

Postquam

opleuimꝛ auxiliare deo tractatū de illoꝝ proprietatibꝛ que hominis naturam ꝑficiunt ꝛ custodiunt/dicendū est de his que cōtra naturā sibi accidūt. eiusqꝛ naturā destruūt ꝛ corꝛūpꝛunt. Tria enī sunt qꝛ hominis naturā ledunt. scilicet causa morbi. ipse morbꝛ. et accidēs sequēs morbū. Causa morbi est illud vnde ꝑuenit mala ꝛ innaturalis in corꝑe dispositio. vt mala complexio. nimia repletio vel inanitio. virtutis defectio. qualitatum alteratio. cōtinuitatis dissolutio. Omnia enī ista causa vel occasio morboꝝ sunt. Morbus sꝑm Johanni cū est res ex qua accidit cōplexioni corꝑis lesioniꝛ nocuentū. sicut febris ꝛ ꝑstema. ꝛ. Accidēs est res sequēs ad istaz introductā in corꝑe passionē. siue sit cōtraria nature vt dolor capitis iꝛ cephalica. siue nō sit ꝑtraria. sicut ꝑatꝛ in ꝑripleumonia ruloꝝ accidit in maxilla. Bona autē corꝑoris dispositio dicitur sanitas. ꝑ qua corꝑus hominis in sua cōplexione ꝛ cōpositōe tale existit. vt suas libere ꝛ ꝑfecte ꝑagat actōes. Alꝛ hac temꝑantia si fuerit natura lapsa. incidit necessitatio in egritudine ꝛ in morbū. Nam ex distemꝑantia ꝛ inēqꝛitate humorꝛ accidit morbus cōsimilis. vt est febris. hydropis. ꝛ hꝑmōi. Ex mala vero dispositione membrꝛ incipit morbꝛ dissimilis. vt in oculo obtalmia. vel in manu artꝛtica. Ex mala vero dispositōe vtriusqꝛ ꝑuenit morbus vniuersalis. sicut est elephantia siue lepra. Omnis igitꝛ morbꝛ vel est cōsimilis ꝛ humores ꝛ alia mēbra cōsimilia inficiēs. vt febris vel officialis qꝛ membra impedit. vel est vniuersalis qui naturā interiꝛ et exteriꝛ destruit et corꝛumpit.

Capitulū primū.

De dolore capitis ꝛ eius causis ꝛ signis.

Istaz itaqꝛ infirmitatū ꝑꝛoprietatibus. scilicet de earꝛ causis effectibus ꝛ signis ꝛ remedijs aliqua sunt dicenda. Non quidē de omnibus / sed solū de his qꝛ in diuina scriptura generaliter exprimūtur. Et ideo de ordine ꝑsequēdi nō est hic curādum. ꝑrimo igitꝛ de passiōibus capitis est inchoandū. Esai. i. Dñe caput languidum. ꝛ. Dolor capitis. vt dicit Constanti. cephalica dicitꝛ ꝛ ꝑouenit duobus modis. aut ab exterioribꝛ vt ex ꝑꝛecussione vel ex calido aere dissoluēte vel ex frigido cōstringente. Secundo modo scilicet ab interioribꝛ ꝑouenit vel causa ꝑriꝛuata vel remota. Ex ꝑriꝛuata que aliunde qꝛ ex capite nō ꝑouenit ex causa remota vt a stomacho. Et si sit dolor ex causa ꝑriꝛuata vel ex vicio solius qꝛalitatis maxime frigiditatis vel caliditatis aut ex vicio humorū. vt ꝑꝛote sanguinis fleumatis. ꝛ. Qui dolor si sit interpolatus modo veniens modo recedens. signum est qꝛ est a stomacho. Unde Galienus. Si dolor est in capite. nulla certa causa extrinsecus veniente acuti humores grauant stomachū. Si vero est sine intermissione ex humoribus est. Si ex sanguine calore ꝑatitur in capite. grauitatem in fronte. quia anterior pars capitis sedes est sanguinis. oculi rubescūt faciei vene sunt plene. Si vero ex fūmis colericis. calor sentitur in naribus siccitas in lingua. vigilie et sitis nō sunt. maior in dextera sentitur dolor qꝛ in sinistra. quia ibi colere sedes est. Facies cum oculis est citrina. amaritudo sentitur in ore. Si vero ex melancholia in sinistra parte erit dolor intensior cum frigore. Vigilijs grauitate facies erit liuida quasi terre coloris. Oculi concavi lipitudo. oris acetositas. Si vero fuerit ex fleumate. sequitꝛ dolor grauius ꝑꝛ os et nares ex tꝛ superficialitas. et quandoqꝛ cum tussis et graui spiritus attractōe et querela. Facies pallida et subrumida. oculorum lipitudines. oris insipiditas. dolor ꝛ ꝑꝛte posteriori maior. Est enī ibi sedes fleumatis. An

Alien^o in l. bro dstitutē nū. Hōsse opoz
ter cap ut diuidi in q̄tuor partes. Nam
sanguis in fronte tomunaf. colera autē
in dextera. melancolia in sinistra. fleuma
vero in occipitio tomunaf. Istis et alijs
modis plurimis accidit dolor capitis si
cut ex acumine fortis vini. cuius fum^o
pungit pelliculas cerebri. ⁊ grauē infert
capiti passionē. Duculq; Constantin^o.

Capitū. secundū

De medicina et remedijs doloris
et passionis capitis.

Fitur autē caput dolore quē
dam interiorē quē phisici. vt di
cit Constatinus vocāt emigra
neā. Et hic dolor fm Constantinum est
grauissimus. Sentit enī in capite quasi
malleatō em ⁊ p̄cussionē. non potest pa
tisonū nec voicem. nec lucē vel splēdore.
Et hic dolor est ex fumo colerico et cali
do cum ventositate. Et ideo sentit puri
cturā. arsurā ⁊ tinnitū. Patitur autem
caput specialit̄ in cute exterius pustulas
et scabiē. saniem ad modū mellis ema
nantē ⁊ ideo talis scabies a Cōstātino
vocatur fauus. Habent enī pustule mo
dica foramina. ex quib^o sanies egredit̄.
qui fau^o puenit ex humore viscoso vsq;
ad cutis superficie ptingēte vel vlcerante
Item patit̄ caput quandā in pueris fa
miliarē passionē. quā Constatinus vo
cat squamā. nos autē dicim^o eam tineā.
quia ad modū tineae supiorē cutis capi
tis substantiā corrodit. et quasi insepa
biliter tenet eā. Talis enī passio p̄uri
tū in capite generat imoderatū. de quo
post confricatiōem quedā squame dila
bunt. Hec passio sepe euenit infantib^o
p̄pter abundantiā humoris ⁊ molliciem
ipsi^o cutis. abundantiā cibi aplioris. His
vt dicit cōstātin^o cibo subtrahimus ⁊
tūc humore vicino sublato vngenta et
alia remedia adhibem^o. Summū autē
lactentib^o. vt dicit Constā. est remediū
vt aptis retrosum in auriculis venis
sanguis extrahat. et extractus sup locū
doloris calid^o inungat. quia poros cali
ditate sua et subtilitate aperit. et subin
trando materiā diuidit ⁊ cōsumit. Et

quia capillorū radicibus illa squamosi
tas adhxere. consuevit. sanari de facili
nō potest nisi radiatus de capite subtra
hatur. Que passio si inueterata fuerit
vltorius vit sanatur. vit enim tineā sic
sanitati restituit. quin semper post in ca
pite vestigiū relinquat. Itē patitur ca
put exterius dispendiū in ornatu. quan
do vel capilli capitis desuunt vel calues
cunt. sicut supra dictū est libro quinto.
de capillis. quere ibi diligēter Item pa
titur caput in suis capillis quandā cor
rosionē et indecentiā. quam medici vo
cant furfuriscam. Nam aliquoties que
dam squame granis furfuris simillime
oriuntur iuxta radices capillorū in capi
te. Et hoc vel ex vicio cerebri vel ex vicio
fumi egredientis a capite ad nutriturā
capillorū. sed hoc immūdicia mundifica
tuis ablutiōibus et medicinis dilige
tius est abluenda. sicut et pediculi et su
riones et quasi insensibiles vermiculi.
sunt quibūsdā necessarijs medicamini
bus de regione capitis amouendi. Ca
pitis passiōibus supradictis sic fm Cō
stantinū breuiter subuenit. Si accide
rit dolor ex hūioris vicio. sicut ex sangui
nis vel alteriusmodi humoris repletō
ne. sanguinē de cephalica extrahimus.
debitis et cōgruis medicinis corp^o mū
dificamus. p̄cipue si in stomacho ma
teria fuerit vomitū p̄uocam^o. et con
uenienti medicina educim^o. mundifica
to corpore. caput manus pedes aqua te
pida pfundimus. vt pori aperiātur ⁊ fu
mi facilius euaporent. Si dolet pars po
sterior. venā latam in fronte aperimus
et sanguinē extrahimus. et prodest. vt
dicit Constatinus vel tibias inferius
scarificamus. et sic humores et fumus
⁊ spiritus qui causa sunt doloris a capi
te ad inferiores ptes reuocāt. Si vero
pars anterior dolet fluxum sanguinis a
natis p̄uocam^o. Et si fuerit humor
calidus ⁊ colericus frigidus occurrim^o
medicinis. tympora. nares. ⁊ venas pul
satiles aqua rosacea cum lacte mulier^o
masculū nutriē inūgim^o ⁊ somnū p̄u
ocā. si xo materia fuerit frigida ⁊ viscosa
in stomachi orificō posita digesta matia

damus coloraturā vomitū patiūā. sic de fundo stomachi puenientē eā educem⁹ medicina. for̄tis mediocriter vomitur calidis ⁊ yngētis. dietā mediocriter calidā adhibem⁹. et sic cōtraria contrarijs curam⁹. Si vero fuerit color capitis sine humoris vicio excessū alicui⁹ q̄litas. tunc patiens non indiget purgatiōe. sed potius alteratiōe. Qualitudo igit̄ peccantib⁹ adhibem⁹ cōtrarias qualitates. Si vero fuerit color ex nimia cibi vel potus repletōe. sicut accidit nimis crapulis optimū remediū est aquā calidā bibere in maxima quantitate. ⁊ tūc modica mora interposita vomitum p̄ocare fortioribus si vis vti medicinis recurre ad viaticū Constantini. sapientis industrie hęc sufficiant. ⁊c.

Capitulum tertium

De catarro.

i Adūb octauo Venit estus sup caput manasse et mortuus. ⁊c.

Causa acceleratiōis mortis manasse fit imoderatus fluxus reumatis in capite ad interiora resuētis ex violētia est⁹ ⁊ caloris ipsius. humores capitis dissoluētis. vt t̄git Bern. Tales enī fluxus a medicis dicunt catarrus. et fit in capite multis de causis. Quādoq; ex caliditate aeris humores fluxibiles dissoluētis Quādoq; ex frigiditate eiusdē cerebrum cōstringētis ⁊ ptes liq̄diores educētis. Quādoq; ex habūdantia humorū p̄ incōtinentiā effluentis ex interiori calore dissoluēte vel ex frigiditate cōprimēte vel exprimēte. aliquādo ex humiditate lubricate. Quādoq; ex humorū liq̄ditate ⁊ fluxibilitate se diffundēte. Quādoq; ex debilitate vtutis retēte. Fluxus at̄ pueniēs ex humorū nimia abundantia. talia habet signa habitudo corporis plectozica est ⁊ repleta. facies eius subrumida. oculorū eminētia supfluitatū oris ⁊ nariū abundātia euz corporis grauitate. Caloris dissoluētis hęc sunt signa. color in facie rubeus euz rubore venarū maxime in oculis. fluxus lachrymarū calidarū mordificantis oculos ⁊ calefacientis ipsam cutē. calor sen-

titur in p̄fundo. Frigiditas cōstringēs his cognoscit̄ signis. color faciei est pallidus. lachryme frigide. frigus sentitur in p̄fundo. Si vero fiat ex liquiditate humorū cognoscit̄ p̄ multitudinē superfluitatū ab ore ⁊ nariibus ⁊ eoz fluidam sine cohibentia distillatōem. Si igitur supfluitas est in causa. curatur p̄ supfluitatis eductōem. maxime si ad spiritalia fiat fluxus ⁊ p̄ humoris fluidi cōstrictōnes. Si enī fuerit fluxus frigidus ⁊ humidus maxime valent in cōtrariū calida ⁊ sicca cōstrictiua humoris ⁊ cōsumptiua sicut laudanū. thus. storax. castoreū Si autē fuerit fluxus calidus. restringatur p̄ frigidorū fomentatiōem. p̄ rosarū in aqua pluuiali decoctiōem ⁊ subsumigatiōem. ⁊ ipsarū rosarū ad foramina narium applicatiōem. Attendēdum est autē q̄ q̄dū catarrus est in vehēmētia flux⁹. nullū epithimū est apponendū. nullum fomētum adhibendū. quia maior fieret dissolutio. vt dicit Cōstātin⁹. nec aquā debet capiti infundere. nisi forte aquam rosaceā vel salicis. vbi caliditas ē in cā.

Capitulum quartum

De frenesi et eius causis signis et remedijs.

Eutero. xxviii Percutiet te furor ⁊ amentia ⁊ stupore. ⁊c. Furorē vocat frenesim. quā sic describit Constan. Frenesis inq̄t est calidum apostema in quibusdā cerebri pelliculis. quā sequitur vigilia ⁊ alienatiōnes. Unde a frenibus id est. a pelliculis cerebri obuoluētibus frenesis dicitur Accidit autē duobus modis ex colera rubea proprio calore et febrili leuigata. que furiosa effecta rapitur supius p̄ venas neruos et arterias ⁊ colligitur ad apostema ⁊ fit vera frenesis. vel fit ex fumo a corpore ad cerebrū ascendente ⁊ pturbante. et fit para frenesis id est frenesis nō vera. Patitur freneticus terribilia accidentia sc̄z siti nimia. siccitatē lingue. nigredinem et aspitatem. molestatōem ⁊ angustiam nimia syncopim. propt̄ defectū spiritū ⁊ mutatiōem caloris naturalis in nō naturalē. Fit enī

rubeus si sanguis .citrin⁹ si colera est in-
 causa. Alce dit autē hęc passio calidis et
 siccis in ipe est ino. et hęc oīa colere coo-
 pantur. Parastrenesis xō q̄ generatur
 ex alioꝝ mebroꝝ colligātia. vt ex aposte-
 mate stomachi vel marris. his mebr̄
 in statū primū redeūtib⁹. redit cerebrū
 ⁊ parastrenesis tūc curatur. Sed cū apo-
 stema fit in substātia cerebri tūc frene-
 sis pessima est ⁊ molestissima. ⁊ iō pericu-
 losissima. Signa vero frenesis sunt. vri-
 ne discoloratio maior febre insania. vi-
 giliāz instātia. oculoz mobilitas ⁊ exten-
 sio. dissoluta manū p̄iectio. capitis cō-
 motio. xentū frendoz ⁊ collisio semp̄ vo-
 lunt surgere de lecto. modo cantāt. mo-
 do rident. modo plorāt. se custodientē ⁊
 medicantē libenter mordēt ⁊ lacerāt. ra-
 ro silent. multū clamāt. hi piculosisime
 egrotāt. ⁊ tū se egrotare tūcignozāt. Li-
 to igitur his subueniendū est ne peant
 ⁊ hoc tā in diēta q̄ in medicina. Diēta
 enī dō esse tenuissima. s. mica panis q̄
 in aq̄ pluries est abluta. Medicina est
 vt in p̄cipio caput infirmi abradatur
 ⁊ cū tepido aceto abluatur. i loco obscu-
 ro bene teneat vel ligetur. diuersi vul-
 tus ⁊ picture corā eo nō ofidant ne insa-
 nia irriteretur. silētū circūstātib⁹ indica-
 tur. sultis xbis suis nō inideat. in prin-
 cipio de medicina vena frōtis minuat
 inq̄ntū p̄t testa oui cape. sanguis extra-
 hat aī oīa in p̄cipio si virt⁹ ⁊ etas p̄mi-
 serit de cephalica minuat. medicina at
 est digestio p̄curāda ⁊ colera extigueda
 sup̄ oīa vngētis ⁊ fomētis somn⁹ puoce-
 tur. cū pulmone porcino vel pecorino ca-
 put rasum sepi⁹ cathaplasmetur. tipora
 ⁊ frons cū succo lactuce ⁊ papauer⁹ lini-
 antur. sic his cōiter exhibitū adhuc pse-
 uerat insania p̄ tres dies cū insomnie-
 tate ⁊ vrine discoloratōe. nō est de cōua-
 lescentia spes hūda. si xō scipiat vrina co-
 lorari ⁊ mala signa minui. spandū est

Capitulū. v.

De amentia et eius causis et signis
 Mentia idem est qd̄ mania fm̄
 plat. Est autē mania infectō an-
 terioris cellule capitis cum p̄ri-

uatōe imaginatōis. sicut melācolia est
 infectio medie cellule capitis cū p̄ri-
 natione ratōis. vt dicit Constan. li. de me-
 lancolia. Melācolia inq̄t est suspēctio
 dominās anime. quā timor ⁊ tristitia in-
 duxerūt. Et differūt passiones iste fm̄
 diuersitatē lesionis opatōnū. qz in ma-
 nia p̄ncipalē leditur imaginatō. i alia
 vero ratio. Et generātur hęc passioes ali-
 qñ ex cibis melācolicis. aliquādo ex po-
 tatōe fortis vini exurētis ⁊ incinerand
 humores. aliqñ ex aie passionib⁹. s. soli-
 tudine. tristitia. nimio studio. timore.
 aliqñ ex morsu rabidi canis siue alteri⁹
 aialis venenosi. aliqñ ex corruptōe aet⁹
 pestiferi et infecti. aliqñ ex malicia hūo-
 ris corrupti. dominantis in corpe hōis
 ad talē infirmitatē p̄parati. Scdm̄ autē
 diuersas causas diuersa sunt signa. naq̄
 quidā clamāt. saltāt. se ⁊ alios vulnerāt
 ⁊ in latebris latitāt. de quoz dispositōe ⁊
 differētia supra habitū est li. v. vbi agi-
 tur de cerebri passione. hōꝝ medicina est
 vt ligentur vt a p̄pria vel aliena cessent
 lesiōe. maxime sunt tales recreandi ⁊ a
 solitudinis ⁊ timoris causa ⁊ materia
 amouēdi ⁊ instrumētis musicis letificā-
 di. mediocriter exercitandi et tādem si
 purgatiōes ⁊ electuaria nō sufficiūt ar-
 te cyrurgica sunt curandi.

Capitulū. vi.

De stupore ⁊ letargia.

Eutero. xxviii. Percutiet te de
 d cecitate. alia lra stupore. Et vo-
 catur stupor mentis fm̄ Consta-
 tinum. quedā cecitas ratōis que est q̄
 si somnus oculis clausis quando prop-
 ter defectū spiritus anima non iudicat
 de visis sensibilibiter nec discernit. sicut p̄-
 cussi fuerūt sodomite in foribus loth. si-
 cut dicit glosa Benef. tricesimo. et Sa-
 pientie vltimo. Hic stupor fm̄ Consta-
 tinum. fit duobus modis. quia vel acci-
 dit ex p̄turbatōne ratōis non aduer-
 tentis. vel fit ex superfluitate humoris
 vias spirituum in cerebro impediētis.
 vt patz in ebrioz. vel ex nimia frigidita-
 te aet⁹ neruos sensibiles cōprimēt. vt
 patz in his q̄ cōgelātur i glacie vel i niue

Liber Septimus

Fit etiā ex totius cerebri opilatōne. vt in apopleiicis 7 letargicis hoc videm^r. Stupor etiā dicit^r mēbroz rigor 7 extremitatū corpis cōstructio. qñ pre frigore mēbra vident cōtrahi 7 torrire. Alio autē mō dicit^r stupor fm Damas. qui dicit. ammoratio est stupor te re nouate. Stupor autē put hic accipit est quedā somniculositas que est quedā dispositio sepe ad maximas infirmitates. et maxie ad letargiā que est apostema in posteriori cellula capitis generatū Et dicit^r a lethos qd est obliuio. eo q obliuionē inducit. Fit autē frequēter in senib^r ex fleumate 7 in hyeme. p se autē nūq̄ puenit sed sem p accidit ex pcedēte aliq̄ egritudine. Nā in quibusdā egritudinib^r enutritū fleuma actōe febrilis caloris ebullies raptur ad cerebry. et in posteriori cellula re colligit rōne pformitatis 7 generat apostema. cuius signa sunt. febris cōtinua. vrina discolorata 7 spissa oppressio oculoz. falsus somn^r. eger vocat^r r̄idet. 7 si cōtingat r̄idere loq̄tur aliena. supinus iacet. 7 si sup latus quo ad horā vertat p prio impetu itez supinat. in extremitatib^r notabiliter infrigidat. Horz remedium est vt eger in loco lucido statur. loquentiū 7 disputantiū assit garrulitas. p pilos 7 barbā vehementi^r trahat 7 etiā p capillos. facies aqua frigida sepi^r perfundat. pedes inferi^r cōfricent. sumi fetidi inferi^r apponant vt cornu capre exustū 7 hmoi. disteriū sup oia adhibeatur 7 apponat. Sternutatō puocet. caput abradat. frices 7 aptiuis. vt de sinapi 7 fili bus fomentet. Sternutatio in hac causa optimū signū est. Si vero tormitatio p seuerauerit tremor cū motu brachij et frendoz tentiū supuenerit. mortale est. Et est notandū q si de frenetico fiat letargicus pessimū est. Si vero ecōtrario fit. bonum est. s. qñ de letargico q̄s in frenesim moueatur. Hec omnia extrahunt de plac^r. et Constantino.

Capitulū septimū

De vertigine.

m **F**lucit dominus spm̄ vertiginis
 Fla. xx. Vertigo fm Constanti.

idē est q̄ scotamia. visus scz 7 sp̄s sensibilis corruptela. qua omnia subito videtur voluētia 7 tenebrosa. Causa autē huiusmodi est nimia humor abundantia cum ventositate mixta. Nā hi humores mouent in capite. ventositate te corpe siue stomacho ascendēte ad cerebrū. Si hec passio in solo sit cerebro. sentit patiens grauitatē in capite. sonitus in auditu. corruptōem in odoratu. 7 talis vertigo te facili non dimittit. Si vero est ex stomacho. patiens sentit abominatōez in ore stomachi et dolore. sed talis vertigo recipit interpolatiōem. qz ascendēte fumo. tūc vertigo incipit qñ vero nō ascendit. tunc dimittit. Horz remediū est medicina purgatiua 7 fleuorctomia 7 si aliud non impediāt. pedes infirmi in aqua sunt ponendi. a vino absteineat. cum dissoluat. 7 etiā ab istatiuis cibis 7 a gross vomitus etiā leuis prouocetur. quia multum valet.

Capitulum octauum.

De vigilia.

Vigilia est infomneitas. que est quedā cerebri passio q̄si opposita letargie. Prouenit enim hec passio ex nimia motu cerebri 7 siccitate colere rubee siue nigre. et intēpato calore 7 ex humoribus nimis falsis. Ex illis om̄ibus nascūtur vigilie inordinate. sequūtur angustie. mutat color. intendūtur sollicitudines cogitatōes 7 alienatōnes mētis. irrationabiles suspitōes. corpus subtiliat. desiccatur. virtus digestiua corrūpitur. tota hois cōplexio immutatur. palpebre 7 facies intumescūt. et pessime passionēs in corpore nutriunt. His cito ne pereant medicandum est. Horum facies et tympora cum sopiferis iungātur. lacte muliebrz somni gratia pfundātur corpa. bonis cibis reficiantur De vigilijs quere supra libro. vi

Capitulum nonū

De morbo caduco.

Ecidit in terram spumans. r̄.
 c **S**athei. ix. Morbus caducus a Constanti. et alijs autoribus

epilencia nūcupatur Et hic morbus ab antiquis ira dei vocabatur. Est autē epilecia, ut dicit Constan. humor humidus quo ventriculi cerebri nō pfecte opilat phileus aniam, i. spūm aialem ad declandū actōem suā. quousq; ab illo hūore exopilauerit cerebro viā suam. Dicitur autē hec infirmitas in passione iera noxon. i. sacra passio. qz sacra partē corporis occupat sēz caput. Dicit autē herculis, qz hec passio fortis est vt hercules. Dicit et morbus caducus ab effectu. qz opilatis nervis mēbra que sunt instrumenta virtutis a regimine spiritū de paupantur et destruiunt. et ideo hōies in hac passione cadere cōpellunt. Est autē epilencia apoplexie vicina. locus enim idē est vtriusq; et materia vnde nascit. frigida enī est et viscosa. In hoc autē disteunt. qz apoplexia omniū ventriculorū est cerebri opilatiua cum priuatōne rōnis et diminiutiōe sensus et motus. Epilencia enī nō omniū sed principalī ventriculorū cerebri est impeditiua. Dicit autē ab epi qd est supra et lemsis qd est lefio. quia superiorum precipue est lesiua. Dicit et morbus puerilis eo qd pueris sepe accidat. Patiens autē morbi istū subito cadit. obtorquetur os et facies cū tremore cervicis et totius corporis. cū constrictōne dētium et stridore. ore spumant et plures supfluitates emittūt. Vocāt autem medici epilenciā apoplexiā paruiā. que ex tribus est causis. vt dicit Consta. qz vel ex humoribus fleumaticis vel ex melancolicis nascētibus in proza cerebri. vel ex vctositate frigida et grossa cerebro vel aliquid mēbro dñante sicut stomacho. Est enī aliquis humor qd nascitur in illo membro. et fumus ascēdit ad cerebrum cuius grossitudine vie animal spiritus opilant. et deinde morbus caducus proceatur. Hec passio. vt dicit Constatinus supuenit tpe determinato. Unde dicit Galienus Epilencia inqt que crescēte luna venit. sui naturā signat esse humidā. Omne enī humidū crescēte luna habet incrementū. Que verorenit deficiente luna frigidissima est. sed tamē parū humida est. Epilencie autē tres sunt spēs

fm triplicē loco: spēcē vbi fuerit scilicet Epilencia aut fit in capite ex materia existente tantū in cerebro Analempsia vero fit ex materia existēte in stomacho nō in cōcauitate sed in nervis eius et arterijs ipsi stomachi. p quaz medieta tē materia ebulliens rapit ad cerebrū. La thalempsia vero fit ex materia existēte in extremitatib; vt in manib; et pedibus que ppijs quidē signis dinoscit. Nā ca thalempsi morbi sūt pēntiūt. Sentiūt enī receptiōem quādā quasi formicaz vel motū cuiusdā aure ex materia superius ascendēte. et sepe p constructiōe et tremutātū pseruātur a casu. Et vt testatur Galienus. isti sepe febriunt qñ sine caloris ebullitiōe. materia vtr ab interioribus p̄t rapi ad supiora. Analempsi aut ex repletiōe stomachi laborāt et maxima indigestiōe et ciborū eructatiōe et atominatione et hi etiā casum suū presentiūt. Epilencici autē nō presentiūt. sed cōtinua capitis grauedine laborāt. Fiumt autē hec passiones qñq; ex sanguine sed sepe et fleumate sepius etiā ex melancolia et cause iste p p̄xia signa dinoscuntur maxime p corporis habitudinē sanguineā et fleumaticā. Vel melancolicā p faciē rubeam vel pallidā seu luidā p etatē. per regionem. p dietā. Si autē fuerit ex melancolia in defectu lune ledit maxime et infestat. Si vero ex sanguine vel ex fleumate in plenilunio maxime se oñdit. hec passiones sunt maxime adherētie. et eas curare difficile est. Cōfert tamē eis et medicina et dieta. oportet vt a nocuis cibis abstineant. et a coitu et a nimia siccitate. qz in talib; locis solet eos citius accessio occupare. bonis cibarijs et lenib; vtātur et tempate. plus de mane. minus autē vel nihil de vespere comedēt. vinum tēperate bibāt fm medicinam purgent. fm humoris peccatis erigētiam. Experimentū plac. cōtra epilenciā. tres sanguis guttas dicit esse p scarificatiōes extrahendas a scapulis. et cū ovo corui in fine accessiōis patienti offerendas. dicit etiā ova corui multū cōferre. Similit dicit pionā poratā cōferre multum. Idē pfirmat Gal. et Constanti. et

Diascorides. Dicit etiā coagulū leporis bibitū eos iuuare epilepticos. quia philet ne humor dissoluat qui ascēdes opilat cerebrū. Dicit etiā q̄ epar asini nū assatū cōfert si comedat Caprinum. vero si detur eplēticiis. mouet epilepti am. Multa alia dicit Constatī. experimenta. re quibus nihil ad presens.

Capitulum de cium.

De sternutōne.

Ob quadragesimoprio. Sternutatio eius. rē. Sternutatio vt dicit Constatī. est violenta cerebri cōmotio. ad expellendas fumosas ipsi cerebri supfluitates. De diuersis autē causis nascit. Aliquā enī ipsa natura opatur cū fumos supfluos fatagat expellere a cerebro q̄ vel causa sunt morbi vel causa futuri vicij. Humanū enī cerebrum humidū est cerebris aliorū aialū. Unde r̄ humores ibi adunant r̄ coopante natura inde cū sternutatioib⁹ expelluntur. Aliquā enim fit sternutatio vi morbi potiusq̄ nature expulsionione. sicut i corica accidit et in peripleumonia. Aliquā etiā habet fieri sternutatio sic Canales natiū hūanarū curti sunt. vnde cito ad cerebrū nociua ab extrinsecis veniunt. sicut puluis. aer frigidus. calor solis. et hūmōi. que cū ad cerebrū veniāt. expellunt a cerebro vigore r̄ motu suo. et inde fit sternutatio. Que si fiat in acutis febribus sine reumate. signū est laudabile. Signat enim natura p̄fortatā in expellendo qd̄ sibi est nociuum. Si vero fiat cū reumate. malū signū est. signat enim materie exuberantiā. Vñ synthonica est sternutatio r̄ augmentū reumatis. Et ideo in pleuresi r̄ in cōsimilib⁹ malū signū est r̄ illaudabile. Sternutatio igitur cerebri cōmouet r̄ exonerat. torum corpus cōcutit et alleuiat in suo exitu. Ex violenta cōmotōne aeris in canalibus narium strepitū facit. que si plus debito post expulsionē supflui fumi pmāserit. ledit. qz nimis dissoluit. r̄ aliquādo graues passionēs excitat r̄ inducit. Restri gatur igit p̄ medicinas sicut per fumigationes constringētes spūs reparātes et

supfluitates p̄sumētes. sicut ē camamilla. mētastrū. rosa. ireos. nigella. r̄ hūmōi

Capitulum vnde cium.

De tremore.

Osuit dominus signū in capiti. p̄ scilicet tremorē capitis. fm glo. Strabi. Os inqt̄ Strabus q̄ inuenit me p̄ tremorē capitis r̄ agitatioes furiose mētis cognosceret me reū mortis esse. Tremor autē capitis q̄ r̄ iectitatio d̄r a Cōstatino prouenit ex defectu r̄ debilitate virtutis regitiue in nervis spō dilū/ipsi colli r̄ in lacertis mēbrozum. In hoc autē morbo duo sunt mor⁹ q̄ sibi sunt oppositi. alter enī mouet sursum. et alter deorsus. Supiorem x̄o natura operatur. inferiorem autē morbus. Morbus autē nititur membrū deprimere inferi⁹ sed natura q̄ ipsum a suo reginie nōdū destituit. nititur ipm regere r̄ ponere in ppria positōe. r̄ ita sursum eleuare. Et iō ex tali motuū p̄trarietate surgit tremor. Causa autē inceptiōis tremoris est defectus virtutis cōmouentis lacertos. vt dicit Constan. que virtus quādoqz deficiat causa male cōplexionis vel ex accidentib⁹ anie. sicut ex timore. p̄pter spūs cōfluentes ad cor. vñ membra ponderositate sua tendūt inferius. vñ qz natura nō habet sufficiētes spūs ad mēbri regimē cōfluentes nō ex toto p̄t membrū in sua cōsistentia detinere. et seq̄tur statim tremor. Talis autē tremor quedā est dispositō ad paralysim. maxime si acciderit dormitatio frequens cū tremore cui⁹ causa est frigiditas substantiā neruorū coagulans r̄ constipās ne virtus sensibilis eā penetrare possit. Os autem p̄alysis leuior est ad curādū cū tremore q̄ illa que est sine tremore. qz in prima nō est membrū oīno destitutū a natura sicut est destitutū penit⁹ in secūda. Talitacqz tremor vna cū dormitatioe. calefactiuis r̄ cōfortatiuis r̄ dissolutiuis r̄ p̄sumptiuis curabit medicinis sicut est theodoricon. ieralogedion. et similia. Valēt r̄ balneatioes. fricatioes. r̄ cū calidis r̄ aptiuis herbis suffumigatioes vt poti clausi apiant vt hūiores supflui cō

Sumā vt spūs excitent 7 nerui fortēf
Capitulū duode-
ciūm. De spasmo.

Spasmus est neruoz violēta cō-
tractio, motū voluntariū aufe-
rens 7 retardans. Talis cōtra-
ctio puenit aliqñ ex nimia repletōe qñ
doq; ex inanitōe, qñq; ex nimia infrigi-
datōe. sicut est videre i manib' et labijs
infrigidatoz q; vix vba formāt. vix eti-
am digitos cōplicāt aut recuruāt. Cō-
tractō autē ex tali intrinseca infrigida-
tione soluit calore. 7 alia nō indiget me-
dicina. Caueat tñ paties ne nimis subi-
to forti calori se exponat. q; ex subita re-
pensione frigiditatis ad neruoz extre-
mitates doloze nō modici patiet. Cō-
tractōem vero factā ex inanitōe. hec scz
signa declarāt. pcedit enī aliqñ fluxus
immoderatus sanguinis vel ventris vel
matricis aliqñ labor vel abstinētia su-
pra vires laborātis vel abstinētis. aliqñ
immoderat' calor vt in corpe hōis pacu-
tas febres patētis. aliqñ pfunditas et
dolor vulneris acūmēt' fortitudo assum-
pti medicamis. In his omnibus accidit
spasmi ex nimia nature desiccatiōe 7 sub-
stācialis humiditatis cōsumptiōe. vñ
corrugat neru' 7 cōtrahit sicut pgame-
nū positū in igne. 7 idē via spiritūū p ner-
uos intercipit. 7 virtus vite regitiua i
pedis. ois talis spasmi si diu durauerit
mortalis est. Cū d; in amphozis. spasmi
ex colerico alias elleboro mortalis. Isti
tamē spasmi in principio cōfert. calidū
lac mulieris si sup mūculos faucis sui
p spinā 7 collis radices neruoz vndiq;
pfundant. ad idē valet aq; cū oleo si fue-
rit cū lana succida super locū neruoz fo-
mentata. Tertiu' d; gen' spasmi. s. ex
repletōe q; solet accidere pinguib' 7 car-
nolis 7 ingurgitatis ex infusiōe neruoz
rū 7 dilatatōe facilius soluit q; cū vngē-
tis calidis balneis sternutatiōibus et
gargarismis curat. vt docet pstan. huic
cōtractōi si febris supuenerit summū
remediū erit. Cū d; in amphozis. spasmus
7 tetano febris superueniens soluit
egritudinē. Isti' aut' spasmi triplex est

spēs. s. epiteffanus. s. qñ nerui posterior
res spalinant. 7 epytrosten. s. qñ anteri-
ores nerui vñ pectus cōtrahūt. 7 teta-
nus qñ. s. anteriores 7 posteriores strai-
ctiōem patiūt. in his trib' nō est pfecta
cura qñ accidit ex inanitōe. vt dictū ē.

Capitulū decimū
tertium. De paralisi.

Paralisis est lesio ptis humani
p corpis cū diminutiōe vel priua-
tiōe mor' vel sensus vel vtriusq;
Fit ei quādoq; ex frigiditate cōstringē-
te quādoq; ex humore opilāte. aliqñ do-
ex calore cōsumente 7 neruos sensibiles
corrugat. aliqñ ex vulnere neruos inci-
dēte vel diuidēte. Existis enī causis et
alijs tenegat trāsitus spūs aialis ad in-
strumēta sensus 7 mor'. Unde si ner-
ui sensibiles 7 mor' qui ex toto sunt opila-
ti vel incisi efficiūt hēbz pariter imobile
7 insensibile. Si v' ro plena non fuerit
opilatio vel trāsitus spiritūū tenegatō
fit ibi ex materia teprimēte 7 stute re-
gitiua erigēte Tremor sicut dictū ē. hz
fieri special' palisis ex supfluitate calor
7 maxime potū ex quib' nimia fit hūoi-
rum generatō 7 dissolutō 7 inde neruoz
cōsequit' necessario opilatio. Fit etiam
ex frigiditate neruos cōstringēte. qñq;
est sintoma alteri' morbi. scz qñ minor
apoplexia in paralisi terminat'. Est at
palisis alia vniuersalis alia particularis
Vniuersalis est q; recte mediā ptē occu-
pat hōis infirmātis. Particularis est q;
occupat ptē vnā vt manū vel pedē vel
linguā. Istē materia ipsi' opilatiōis indu-
cētis palisi qñq; est in origine neruo-
rū. qñq; in ipso membro palitico. Si in
origine neruoz sit cā stupor 7 insensibili-
tas est circa loca vicina vt in facie vel
in principio toris. si v' in ipso mēbz pa-
litico tūc ipm patit tantū 7 nō supiora.
vt dicit Gal. q; dicit se amouisse empla-
strū qd sophista posuerat sup manū 7 po-
suisse sup collū. Ex quo p; q; fm variet-
tatē locoz morbi d; variari mod' medi-
cine palisis ex incisiōe nerui penit' incur-
rabil' est. sicut palisis vniuersalis in oib'
7 maxie i semib' vix curat. circa iuuenes

in citi⁹ & efficaci⁹ opatur medicina. Pri-
mo ergo i paralyfi ex mollificatiuis et
relaxatiuis tā interi⁹ q̄ exteri⁹ exhibi⁹
infirmis est. deinde desiccatiuis & cōstri-
ctiuis. Si v̄o primo desiccatiua vehemē-
ter apponerētur liq̄dioribz partibz con-
sumptis reliquū magis inspissaret. & sic
cōpactius effectū ad dissolutionē & con-
sumptioni inobediētius redderetur. nō
p̄dicto mō caute est p̄cedēdū. Cōgruis
igitur medicinis interi⁹ purgatiuis. cō-
ueniētibz etiā vngētis exteri⁹ membra
mollificētur salua & castorio i decoctiōe
vini vtātur. alias v̄o medicinas quete
in pla⁹. & in viatico constan.

Capitulu⁹. XIII.

De passionibus oculorum

Solet dolor & videre oculis ali-
quādo ab exterioribz sicut a vul-
nere & inuitate oculi & dissoluēte. a pul-
uere tenerā substantiā oculi perturbante
a fumo oculos obfuscante vento frigido
sp̄m visibilē repcutiente. ab aere cali-
do dissoluēte. a nimia solis vel alteri⁹ lu-
cidi corporis claritate sp̄m visibilē cō-
culcāte. ab inordinata diēta & ebrietate
cōtinua visum exetante. a venerea volu-
prate consueta sp̄m & humorē cristalli-
nū corrūpente & dissolvente. aliq̄n ab in-
terioribz vel ab humoribz calidis vel fri-
gidis siccis vel humidis. Primus autē do-
lor & p̄cipu⁹ causatur ab interioribz cali-
dū apostema faciēns sup albuginē oculi
loz ex humoribz confluētibz ad pupillaz
et apostema faciētibz. & hoc accidit ex de-
bilitate oculi recipiētis & ex abundātia
seu acumine humoris confluētis & ex ce-
rebro descendētis. In tali itaq̄ aposte-
mate oculus intumescit & lachrymatur
rubi⁹ scit. dolorē & puncturā feruorē et ar-
suram sentit. potissime quādo colera est
in causa. Tunc enī videtur q̄ acubz per-
foretur. Si v̄o humor frigidus sit i cau-
sa. vel ventositas oculi distenditur. gra-
uatur de nocte inuisatur. humores ni-
mij effluūt. & illi sunt viscosi. maxime af-
figitur humore fleumatico. Si vero san-
guis sit in cā sentitur prurū⁹ multitudo

lachrymarū & calor in exitu earū leuis p̄si-
ctio maior tumor & dolor in fronte maior
& maxime affligitur in horis sanguis hęc
infirmas si causatur ab exteriori parti
ens q̄escat. capite alto dormiat. p̄p̄ fluctū
lachrymarū lumis splendorē fugiat ad vi-
tandū dilgregationē & dissolutionē ma-
iorem vocē nō emittat ne ex conatu vo-
cis in cerebro dissolutio fortis fiat. cū
detur frigid⁹ & leuis digestionis ne reu-
matis flux⁹ augeatur. aq̄ clara et calida
potetur. q̄ de natura sui fumi fumos con-
sumit neruos p̄fortat. arsurā & p̄cturā
mitigat. balneis aque dulcis t̄patis vtā-
tur. His obseruatis nō optet aliter me-
dicari. Si v̄o sit dolor ab interioribz hu-
moribz purgētur humores peccantes vel
per subtractionē sanguis vel p̄ congruas
medicines purgationē. colliria mitigati-
ua. & sanatiua interi⁹ ponātur. sicut aqua
rosacea cū lacte femineo. vt di. constan.
Lachryme cū restrictorijs cōpescantur.
Apponūtur ergo i principio leuif reper-
cussiuā & mitigatiua in statu & in augmē-
to mediocrit̄ dissolutiua i fine p̄sumpti-
ua & sp̄ cū istis cōfortatiua. Circa aposte-
ma v̄o oculi nūq̄ sunt maturatiua appo-
nenda ne substantia oculi q̄ est tenera de-
struatur si ad sanie p̄trahat. p̄terea si
materia est multū calida & dolor fortis n̄
sunt apponenda fortia repcussiuā q̄ ma-
teria subito possit repcuti ad neruū obtri-
cū & opilādo possit p̄petuā inducere ceci-
tate. Lippitudo est oculoz viscosa & gluti-
nosa supfluitas oculoz palpebris adhe-
rens ex fleumaticis & melācolicis hūo-
ribz i angulis oculoz incipiēs. palpebras
ingrossans & inuertens. hęc oculoz cilia
corrūpit & ipas palpebras quasi carneas
crudas facit. In lippis. q̄ppe oculi pupil-
le sane sunt. sicut dic̄ glo. sup. xxi. Leuif
sed humore defluēte palpebre grossescūt
cui⁹ crebra infusione etiā pupille acies
viciatur & illos significat quoz ingenū
ad cognitionē veritatis emicat. sed opa-
tio carnalis vite obicurat.

Capitu. xv.

De lippitudine & albugine
Quia est passio oculoz quam nos

maculā dicitur q̄ albugo vel p̄n̄ d̄z a cō
 stā. Et habet generari sic. Primo fit flu
 xus reumatis ad oculos ex quo fit obral
 mia dolor. s. 7 apostema ex q̄ male discul
 sa remanet q̄daz leuis macula siue infe
 ctio q̄ longo p̄cessu t̄pis excrescit i telas
 7 inspissatur 7 occupat maiore locū. s. to
 tā pupillā. tela x̄o excrescit in p̄nū per
 maiore inspissatōz 7 maiore loci occupa
 tionē. qz totū nigz oculi occupat. ad vl
 timū fit vnguis magis spissus. et durus
 q̄dlibet istoz incurabile ē si fuerit inue
 ratū tñ s̄m lea collocatōez debet diui
 di. Si x̄o collocatur circa cristallinum
 hūore in pfundū p̄ dimidiū annū fit in
 curabilis. In p̄ncipio aut̄ vit̄ curatur. si
 x̄o colligatur sub diunctiua vel etiā su
 pra p̄ tēcē ānos p̄t̄ curari. Qñ igit̄ ma
 cula recēs est 7 modica succ̄ papaueris
 ruffi sufficit ad medicādū vt dicit Con
 stan. Papauer ei ruffum vel rubeū cali
 dū est in primo gradu. 7 sicū in sc̄do. et
 ideo habet virtutē extenuādi cōsumēdi
 7 desiccādi. Dicunt etiā phisici vt dicit
 Consta. qz sanguis ex s̄m̄itate dextere
 ale colūbe vel hyr̄idinis vel p̄pue extra
 ctus 7 sup̄ maculā recētē pos̄it̄ calid̄ ma
 culā in p̄ncipio potēt̄ r̄p̄it. sanguis
 enī istaz annū ē valde ignitū 7 dissoluti
 uis ex natura annū ex quibz p̄cedit

Capitulum. XVI.

De infectione oculi per sanguinē in
 duratum

Via etiam accidit oculis defor
 a mitas et passio. scilicet sangui
 nis infectio quā constantin̄ cru
 stulam sanguinis nominat quando scili
 cet sanguis aliquo casu ad oculos deflu
 ens in crustulam desiccatur. Contingit
 etiā ab arterijs 7 venis desudare ad ocu
 lum 7 venulas aliquas rumpi vel crepa
 re in tunica cōiunctiua 7 ex circūfluente
 sanguine talem deformitatē in oculo ge
 nerari hunc sanguinē sic coagulātū dis
 soluit sanguis turturis vel colūbe vt di
 cit Constan. Idēz facit lac mulieris cū
 ihure. Idēz facit recens calens sine sa
 le melli cōmixtus si supponatur. multa
 alia exp̄imenta dicit Constan.

Capitulum. XVII.

De lachrymis inuoluntarijs

Luxus lachrymarū inuoluntarij

f accidit oculis qñqz ab exteriori
 bus sicut ex p̄cussione ex calidi
 aetis dissolutōe vel ex frigidi coartatōe
 ex fumi mordificatōne 7 pulueris p̄tur
 batione ex cepaz 7 alioz acuminū odora
 tione. qñqz ab interioribz vt ex calidis
 humoribz vel frigidis vel ex sup̄bundā
 tia humorū p̄ incōtinentiā effluentū ex
 debilitate contētiue vtutis cerebri 7 for
 titudine expulsiue. Si aut̄ humores ca
 lidi fuerint in cā. oculi rubent. 7 lachry
 me distillātes calefaciūt faciē 7 r̄p̄it. ca
 lida obsunt. frigida p̄sunt. Si x̄o sunt
 humores frigidi oculi sunt subalbidū vel
 liuidū. lachryme etiā frigide faciē n̄ mor
 dificāt frigida obsunt calida p̄sunt. Ad
 lachrymationē factā ex p̄cussione 7 cau
 sis alijs exterioribz p̄cipua cura est cera
 pura cū puluere cimini calefacta et fre
 quēter cataplasmata. dolorē ei simul re
 mouet ac lachrymā 7 hūorē si fit cū vult
 nere cū cyrturgia curetur. Ad alias cau
 sas exteriores sufficit fomentū cū aqua
 tepida ita qz tepoz ad frigiditatē pl̄ acce
 dat. Si fiat aut̄ ex fluxu 7 ex sup̄bundā
 tia humorū purges. detur dyacubansi cus
 vino decoctionis thuris. 7 hoc p̄cipuus
 est. in hac causa fiant restrictoria circa
 tympora 7 circa frontē. hec oia valent
 d fluxū ex causa calida 7 frigida

Capitulum. XVIII.

De defectu visus

Defectus visus accidit oculi mul
 tiplici de causa. aliquādo ex ma
 la complexionē. aliquādo ex fumi ascē
 tentis a stomacho corruptione. aliquan
 do ex nerui obtici opilatione ex chatara
 ctis. ex sp̄asmo et macula et huiusmodi
 aliquando ex diete inordinatōe ex egri
 tudine longa. ex ieiunio et coitu nimio.
 7 ex multis alijs causis. sicut ex senectu
 te 7 huiusmodi. Distinguēde igitur sūt
 cause p̄ propria signa. Nam si defectus
 accidit ex fumositate stomachi defectus
 visus nō est p̄tinū sed interpolatus. s̄m

enim colorum assumptorum varietatem minuitur vel augetur. Si autem est ex vicio cerebri continuo est defectus ante prandium et post si ex opilatione nervi ipsi oculi substantia pura est et lucida atque clara. Alia signa per se patet. Ad istorum ergo defectum tollendum si est ex vicio humoris stomachi minus deficiatur. imo totum corpus precipue caput. deinde apponantur remedia localia quae in viatico et in alijs autoribus inueniuntur

Capitulum. XIX.

De cecitate

Cecitas est privatio visus. Priuatur autem homo visu aliquando propter organorum defectum et pupillarem inproportionem ad spiritum visibilem. Ad hoc enim quod formetur visus exigitur rebus proportio organi spiritum recipientis ad ipsum spiritum. ut supra dictum est de visu li. iij. Aliquod propter nervorum interiorum opilationem. Si enim fuerit nervus qui dicitur obticus qui est visibilis spiritus vehiculus in suo principio vel medio vel alicuius carnofitatis superexcrementia vel alicuius viscosi humoris abundantia totaliter opilationis virtutis visive transitus non pervenit ad pupillam. et sic cecitas in oculo generatur. Aliquando fit propter humorum et spirituum consumptionem. ut est videre in sensibus quorum oculi primo caligant et defectum visus patiuntur. Tandem deficienti virtute videndi potentie penitus destruntur. Aliquando fit ex causa exteriori sicut per oculorum vulneratos. per nimiam etiam et continuam lachrymarum effusionem. per substantie oculi dissolutionem per tunicarum oculi in spissationem et indurationem. et humorum in oculo compactionem. Tunc enim non est pupilla spiritui visibili parva et ideo talis compactionem est cecitatis in oculo inductiva. per substantialis humoris subitam desiccationem. ut in pupilla accidit in quibusdam potior natis et in minutis qui ex nimia sanguinis subtractione quandoque incurrunt periculum cecitatis. Aliquando propter subitam cum desiccatione substantialis humiditatis spiritus visibilis disgregatio emittitur patet in vultu qui ad aspectum pelvis ardētis

quasi subito excecatur. cuius excecationis causa est aspectus pelvis ardentis et lucentis. cuius ignea virtus tunicam oculi cum crystallo humore destruit et consumit. et eiusdem luciditas que spiritui est inproportionalis ipsum disgregat et dispergit. et sic necessario cecitatis perpetuum viciam introducit. Inter omnes itaque sensibiles passiones miserabilior est ipsa cecitas. ut dicit Constantinus. Nam sine omni vinculo cecitas ceco carcer est. cecipitur in apprehendendo secundum imaginatam nam. quod de alio imaginatur quod sit magis. et e converso. Impeditur in iudicando vim deliberativam. Iudicat enim penes se et velat ite ad orientem et receptus in suo iudicio vadit ad occidentem. pueritur et affectiva. quod oblato sibi ad eligendum tenario argenteo cum cupreo affectat eligere argenteum et eligit cupreum. Tanta liquidem est ceci miseria ut non solum puero vel seruo se subiciat per regimine et ducatu. verum et sepius ipsi cani. et sepe ad tantam deducitur necessitate ut ad transendum pontis vel vadi periculum plus cogitur credere cani quam sibi ipsi. Item sepe in periculis ubi omnes dubitant. quod non videt periculum securus est cecus. et e converso sepius in periculis ubi nullum periculum iminet maxime cecus timet. sepe in plano cespitat pedibus et offendit. sepe ubi pes esset elevatus deprimunt pedes et e converso. ubi esset terre figendus ipsum elevat et suspedit. vndique palpando. et ut tractando manum dirigunt. vndique itinere dubius manu et baculo viam querit. raro aliquid securus agit semper fere dubius et timens erit. Item cecus quando nudus iacet vel ledet tectum se reputat. sepe etiam quando videtur ab omnibus se latere putat. Item faciem aliquam et oculos ad solem vel celum cecus elevat. sed ipsi oculos celestis claritas non imutat. ipsi cecus oculo sol partem exhibet suum radium. sed tamen per sentis solis virtute non percipit et effectus ut dicit Gregorius. Item cecus aliquis puerum suum ductorem verberat et percutit et offendit. sed eadem verbera cito per puerum luit. Nam puer verberum non immemor in pontis medio siue quocumque alio periculo ipsum solum deserit et ipsum fugiens sibi viam evadendi periculum non

ostendit. et ideo est miser cecus. quia in toto
 mo nihil audent fiducialiter agere. in itinere
 re deseri a socio multum timet. In hoc tamen
 peior est conditio hominum oculos quam cecorum
 quia ipsi oculi hostes sunt et perdoneo hu-
 mani animi quorum concupiscentias dum sequi-
 mur seuerissimis hostibus subijcimus sicut
 dicit expositor super illud Ieremias. Oculus
 meus deputatus est animam meam. Oculi
 autem est homini oculis erutis cecum fieri
 ut habere oculos et eorum blanditijs de-
 pi et abduci. ut dicit Gregorius super illud
 Ieremias. melius est tibi luscum ad vitas
 ingredi quam duos oculos habentem in ge-
 hennam ignis mitti.

Capitulum. xx.

De surditate

Surditas est privatio siue impe-
 dimentum auditus. quod secundum Constantium
 ianua mentis est. Contingit autem aliquando
 auditum totaliter auferri. et tunc proprie di-
 citur surditas. Et hoc fieri ex humoribus
 opilantibus nervos audibiles et buccas au-
 rium replentibus intantum quod in eis nulla potest fieri
 allusio quoniam non ex toto auferit sed propter
 diminutionem humoris fit difficultas in sen-
 satione et de gravitas auditus. quoniam est ibi
 sonitus et tinnitus. ita quod putat patiens quod
 sit iuxta molendinum. siue iuxta organa. et
 hoc habet fieri ex grossa ventositate in-
 clusa. et hoc habet fieri aliquando sine interpo-
 latione. et tunc ex privata causa contingit
 quoniam cum interpolatione. et tunc est ex causa re-
 mota. quoniam enim nihil exterius auditur pro-
 pter opilationem. sed auditus ab interiori-
 bus imutatur. ita quod patiens credit se audi-
 re ab exterioribus hoc quod sentit ab interio-
 ribus. et secundum hoc fallitur auditus. Multis
 alijs modis auditus hominis impeditur
 Accidit etiam auri dolor aliquando siue aposto-
 ma. et hoc ex calore. dissolvente vel ex frigi-
 ditate costringente si sit ex calore dolor
 est acutus. locus ruget. calida obsunt. frigi-
 da plumbunt. Si sit ex frigiditate dolor est
 ponderosus et grauatius. locus pallidus. cali-
 da obsunt. frigida plumbunt. aliquando est ex apo-
 stemate calido et tunc ad predicta signa
 sunt. est vehementis febris. semper enim apo-
 stema aurium febris comitatur sed remissior

et cum minori dolore in causa frigida quam
 calida. Aliquando relinquitur in aure vulnus ex
 apostemate procedente quod cognoscitur ex do-
 lore titillato et sanie effluente. Aliquando fi-
 unt vermes in auribus ex humoribus cali-
 dis inuiscatis per interceptionem spiritus vi-
 uificati. Signa ergo vermium sunt pruritus
 et titillatio. et aliquando videri possunt si au-
 ris soli exponatur. Aliquando fit dolor a cau-
 sa extrinseca sicut ex aqua vel lapilli sub
 intratione. Aliquando ex concussionem. cuius
 generis est exitus sanguis. aliquando tamen exit
 sanguis ex superabundantia et incontinencia
 eiusdem. Unde constat. Si subito sanguis
 et sine dolore ab auribus exeat sine manife-
 sta causa signum est aliquid esse in capite quod
 natura expellere laborat oportet ergo quod
 aures a principio mundificentur. Alias au-
 tem aurium passiones que supra li. iij. de
 auditu. et quanto de aure. ibi et sunt multa
 inserta. Dolor igitur aurium si est ex calore
 et sine apostemate frigidis et alteratiuis
 insistentius est. Angi ei de loco doloris oleo
 rosaceo vel violaceo. et phlegmatico. Talia enim
 olea tepida auribus instillantur. non ei acta
 frigida debet auribus instillari. Si vero sit
 ex frigiditate sine apostemate cum calidis
 alteratiuis ad curam procedendum est sicut oleo
 laurino rutaceo. et homini. Si vero fuerit
 cum calido apostemate frigidis maturati-
 uis primo insistentius est. deinde mundifica-
 tiuis et in contraria causa adhiberi debet medi-
 cina contraria. Rupto igitur apostemate quod
 cognoscitur ex fluxu saniei primo mundifica-
 dum est vulnus. deinde consolidandum. mundifi-
 candum autem cum vino et cum melle si mixtis
 et immissis consolidatur cum puluere thuris et
 mastice et homini. si vermes ibi fuerint suc-
 ci amari sicut persici absinthij porri insill-
 dantur. Si sit oleum amarum ex amigdalibus
 amaris auri patienti instilletur. talibus enim
 vermes occiduntur et putrefacti cum sanie
 educuntur. si autem lapillus intrauit caute ex-
 trahatur quod si fieri non potest auris calidis in-
 ungetur et sternutatio proceat vel cum vento-
 sa sugatur et extrahatur. Ad surditatem re-
 mouendam vel saltim releuandam valent mul-
 ta que dicitur constat. sed inter omnia balsamum
 instillatum auribus dicitur provalere. Surdi-
 tates tamen si fuerint a naturam incurabilis

est. Sicut q̄ p̄ triēniū durauerit vix cura
tur. Tinnit⁹ q̄ ex v̄tositate causatur cū
extenuatiuis v̄tositatis curetur. sicut
cū aneto calamēto colato origano ⁊ oſi/
milib⁹ quoz suffumigatione tinnit⁹ sol/
uitur. Et hec de passionib⁹ auris ⁊ earis
remedijs dicta sufficiant

Capitulum. XXI.

De polipo.

p Polipus est supflua caro ex nari/
bus excreſcēs ex supfluis humo/
ribus generata. Hāc passionē fetoz hor/
ribilis temp⁹ comitatur. ⁊ tñ fetoz a po/
liposo nō sentitur. Propter opilationē
enī nerui odorabilis talis inter odoris
⁊ fetoris differētias nō discernit. Nā
bet autē fieri tam fetoz nariū q̄ polipus
in hunc modū humores grossi ⁊ viscosi
fluūt ad carūculas nariū ⁊ ibidē diutur/
nitate tempis ⁊ actione caloris ⁊ densā/
tur ⁊ quasi in substantiā carneā ouertū/
tur que corrupta cui⁹ sit inde fumositas
resoluta ⁊ aeri immixta inſpirādo et re/
ſpirando fetozē facit. ⁊ infirmitas talis
polipus dicitur. q̄nq̄ etiā ad nares descendit
humiditas ⁊ etiā cōbibit spōgiola nariū
proſitas ⁊ ibi putreſcēs corruptionem
generat ⁊ fetozē. q̄nq̄ etiā calidi humo/
res acumiē suo pustulas in nari⁹ gene/
rant que locū vlceraunt et excoſiant. An/
te tam ex corruptione carnis ⁊ humoris
q̄ ex coartatione inſpirationū cum nō
poſſit cerebrum depurari. fetoz necessā/
rio generatur. Primū igitur remediū
contra hanc passionē est vt caput forti ⁊
cōuenienti medicina purgetur. et post
fluxus intercipiatur. deinde patiēs aquas
calidas nari⁹ attrahat atq̄ sugat vt
humores inuiscati dissoluātur et educā/
tur. Ad nares purgādas valent pillule
dyacostoree cum succo rute et vino tepi/
to resolute si nari⁹ sint iniecte. Ad re/
stringendū fluxum mirabiliter valent
grana thuris albi si sepius assumantur.
Si vero fuerit polipus confirmatus pre/
cedentibus purgationibus ⁊ de opilan/
tibus pulueribus et medicinis corroſi/
uis amoueat⁹ vel per incisionem sicut i/
cyrturgia plenius edocetur

Capitulum. XXII.

De passione narium

p Aliūf etiā nares sepius fluxū
sanguis. ⁊ hoc fit i masculis trib⁹
de causis tācū. Fit enī fluxus a cerebro ⁊
tūc fit cū sternutatione ⁊ cū dolore fron/
tis ⁊ pūctione. vel ab epate ⁊ tunc dolor
sentitur in dextro latere ⁊ fluit per dexte/
rā narē vel a splene ⁊ tūc a sinistro latere
erit dolor ⁊ fluit p̄ sinistra ptem. Preter
hec etiā in mulierib⁹ fit a matrice. et tūc
dolor est circa vmbilicū. Hic flux⁹ q̄nq̄
est vtilis. Q̄nq̄ enī in febrili etiā acu/
tis et in frenesi in die cretico solet fieri
motu nature. ⁊ tūc solet bon⁹ eē. nā bon⁹ ē
q̄ ante diē creticū fit ex nimia sangui/
nis interioris ebullitōe ⁊ feruore. vnde
acumiē suo venas aperit ⁊ fluxum facit
His ⁊ multis alijs d̄ causis fluit sāguis
siue aut fuerit fluxus cretic⁹ siue syntha/
maticus. nō in principio restringat fluxus
ne crisis impediatur vel ne sanguis
ad alias ptes vertatur. et synthoma per/
faciat vt suffocationē ⁊ h̄mōi. Si autē
nimis augetur fluxus si patiēs esset
foris esset in pte patienti minuēdus. ex/
tremitates sunt ligande ⁊ fortius p̄stri/
gende. medicine restrictiue sunt tympo/
ribus ⁊ fronti adhibende aqua cū aceto
in facie p̄fundēda. Si ab epate fiat fluxus
ponatur ventosa sup epatis regionē
Si a splene sup splenem. si a matrice
sup matricē vel māmillas.

Capitulum. XXIII.

De fetore oris

f Fetor oris q̄nq̄ causatur ex ten/
tium ⁊ gingiuarū corruptione.
quandoq̄ ex oris et palati vlceratione
et putredine. quandoq̄ ex thoracis ma/
la habitudine et membrorum spiritu a/
lium viciosa dispositione. quandoq̄ ex
putrefactione humorū stomachi. quādo/
q̄ ex vniuersali corporis infectione vt i/
leprosis quoz anhelitus est fetidus ⁊ in/
fectiuus. quandoq̄ ex fetidorum come/
stione. vt patet in illis qui continue co/
medunt allium cepas atq̄ porrum. quā/
doq̄ autem fit ex corruptione membra/
n 4

rum sp̄ialiū ⁊ vniuersali corruptō e hu
 morū infectōꝝ. Palliari quidē p̄t sed n̄
 curari. talis aut̄ fetor est st̄tinū interpo
 lationē non accipiēs. Ille aut̄ qui est ex
 vicio stomachi interpolat. qz ante pr̄di
 um est maior ⁊ post pr̄andiū est puus vl
 nullus. ⁊ hic bñ curat̄ cuz extēsius aro
 maticis ⁊ confortatiuis. Primo igit̄ ma
 teria q̄ est in stomacho q̄ fetoris est cau
 sa digerat̄. diuidat̄ ⁊ expellat̄. post come
 stionē sepi⁹ vomit⁹ puocetur vt villi sto
 machi mūdificētur. a putridis cibarijs
 ⁊ ad putrefactionē dispositis caueat̄. vi
 no aromatico ⁊ aromaticis ad confortatio
 nē vtat̄. Si causat̄ fetor ab alijs p̄t gin
 giuis ⁊ dentib⁹ putridis dētes extrahā
 tur q̄ sunt in cā vel sanentur. gingiue fri
 centur ⁊ mūdificētur cū decoctiōe rosarū
 in vino vl aceto tepido abluant̄ cū pul
 uere thuris ⁊ mastice ⁊ melle gingiue ⁊
 radices dentiū fricētur ⁊ mūdificētur

Capitulum XXIII.

De dolore dentium

¶ Dolore dentium quicq̄ sit vicio sto
 machi quicq̄ vicio cerebri. ex vi
 cio cerebri quicq̄ humores frigidi et cali
 di reumatizantes neruos dentium infici
 unt ⁊ dolorem inferunt. vicio aut̄ stomachi
 fit ex humorib⁹ calidis in ip̄o existētib⁹
 a quib⁹ fumositas resoluta superiora pe
 tens neruos dentiū et radices mordēdo
 vel aggrauādo dolorem infert dentib⁹ ac
 fetore. Si ex acutis et calidis est humo
 rib⁹ dolor est acutus ⁊ pungitiuus cuz
 rubore faciei cum asperitate et siccitate
 gutturis cū siti ⁊ amaritudine oris. Si
 ex frigidis dolor est minor cū grauamie
 capitis cū subtumiditate ⁊ pallore cum
 acetosa eructuatione et oris insipidita
 te. dolor autē veniens ex cerebro diu du
 rat sine aliqua interpolatione. qz aliquā
 to .x. horis vel plus. qui nō p̄cedit ex sto
 macho. iij. vel. iij. affligit horis ⁊ post q̄e
 scit. Cause ergo doloris dentiū vt dicit
 constā. sunt putredines ⁊ fetores ruptu
 re ⁊ p̄forationes motiones ⁊ casus et li
 molitates. Perforantur enī dentes ⁊ qñ
 q̄ rūpūnt. Aliqñ in colore citrinū viri
 dem vel nigz mutant̄. q̄ oia ex humidita

te putrida nascitur q̄ a stomacho ad liga
 menta dentiū defluit ⁊ ascendit. Eadem
 et causa est relaxatiōis ⁊ mot⁹ dentiū at
 q̄ casus. Nā acuti humores in radicib⁹
 dentiū dentes p̄forant ⁊ cōsumūt sepi⁹ ⁊
 relaxāt. Unde sunt causa quare cadunt
 cū radices deficiūt aut putrescūt. Vmes
 in dentib⁹ maxillarū fiūt ex humorib⁹ ⁊
 eoz p̄cauitatib⁹ putrefactis ⁊ cognoscit̄
 ex pruritu ⁊ titillatione ⁊ continua tere
 bratione ⁊ dentis perforatione ⁊ fetoris
 emissionē. et multis alijs modis quere
 supra li. v. in tractatu de dentib⁹. Iste dē
 tiū dolorose passiones si sunt ex vicio hu
 moruz in cerebro vel in stomacho rebita
 purgatione purgētur. sepi⁹ dentes debis
 dēnificijs mūdēt. de quib⁹ omnib⁹ suf
 ficienter tractat cōstan. Vermes dentiū
 mira ⁊ opio interficiūtur dentes relaxa
 ti thure ⁊ mastice p̄firmant̄. ⁊ hoc idē fa
 cit garrarismus de gallis ⁊ malogranati
 cortice ⁊ balaustie cū aceto p̄paratus

Capitulum XXV.

De lingua ⁊ sermōnis ablatione

¶ Lingua etiam multipliciter pa
 titur. aliquādo enī palitricatur ⁊
 tunc p̄dit voluntariū motum ⁊
 sermōnis vsus. vt dicit p̄stan. Cui⁹ cau
 sa est defectus motiue virtutis que exci
 tatur p̄ sp̄m venientē a cerebro. vel acci
 dit ex neruo aīalis virtutis vehiculo hu
 more vel apostemate opilato. vel accidit
 ex proprio substantie lingue vicio .i. ex
 mala cōplexione lingue et distemperan
 tia infrigidante. vel calore ⁊ siccitate vel
 humore. Aliquādo etiam lingua aposte
 matur ⁊ tunc intumescit ⁊ sermo impedi
 tur. Aliquādo ex humore liquido rela
 xatur ⁊ remollitur neru⁹ lingue ⁊ nimis
 mollis efficitur. ⁊ tunc debitus sermo p̄
 nimis remollitam linguā nō formatur.
 Aliquādo ex humore nimis calido ⁊ sic
 co cōtrahit ⁊ corrugat̄. ⁊ tunc totalit̄ ser
 mo impeditur. Aliquādo grauit̄ vlceri
 bus ⁊ pustulis leditur. ⁊ tunc tam in gu
 stando q̄ in loquendo impeditur. Si er
 go lingue substantia sit sana nullas ha
 bēs maculas. loquela tñ sit ablata a cere
 bro surgit viciū vel a neruo opilato. ali

qñ pditur loquela ex pdita mēte vt i fre
 nesi vbi hō nō vtitur imaginatōe. mēo
 ria. rōne. r ideo nō miz si perit loq̄la q̄
 est instrumētū rōnis. q̄re supra li. v. de
 lingua sana r infirma.

Capitu. xxvi.

De raucedine

r Aucedo multis h3 fieri de causis
 qz ex siccitate vel humiditate et
 spirituu r vtutu defectibilitate. ex sicci
 tate duplt. aut enī siccitas ineqlitate fa
 cit. aut ostringit meat. Dñ ei ex sicca
 te exasperat arteria ex asperitate seqtur
 ineqlitas r ex ineqlitate raucedo r vob
 cis impedimētū. Itē ex siccitate fistulas
 r pulmonē coartate seqtur vtrūqz pdi
 ctōz. Ex hūiditate silt r duobz modis aut
 ex hūiditate p̄ta in vasis r maxime in
 lāngue. aut ex fleumate a superioribz di
 stillate. sanguis ei supabūdas venas di
 stēdit. An r meat coartatur r seqtur vo
 cis impedimētū. Silt fleuma distillans
 in tracheā arteriā r fistulas pulmōis p̄
 dicta opatur. ex defectu etiā spūs r vtu
 tis impedit vor qd p̄z q̄ ei fortitudo ex
 spū pficit r vtute. si ergo est ex siccitate
 cognoscat ex sicca tussi. q̄ est offendiculū
 spūs i trachea arteria vel p̄ cōpassionē ē
 qñ est sintoma morbi vel p̄ cōpassiones
 qñ fit ex siccitate exasperate q̄ est ex frigi
 ditate fistulas pulmōis coartate r spūs
 offendere. An generatur tussis vel ex hu
 miditate a cerebro distillate. Istis enī
 modis habet fieri tussis q̄ impedit ipam
 vocem. vel cognoscat raucedo ex pūctura
 in spūalibz quasi ex spinis facta ex graci
 litate colli ex tori corpis maculētia. san
 guinē vō in causa esse cognoscam̄ ex tus
 si aliquātulū humectata rubore faciei ve
 nariū eminetia dulcedine oris. Fleuma
 esse in causa cognoscam̄ ex tussi aliqua
 tulū humectata. ex oris insipiditate r sa
 liuar abundātia. Defectū spirituu esse
 cognoscam̄ in causa ex debilitate r ex te
 nuitate tori corpis ex febre pcedere vel
 ex ieiunio r fluxu et omnibz que corpus
 extenuant. si ergo hęc raucedo fit ex cau
 sa sicca r calida a b̄stineat. a salis calidis
 et sicis frigidis r salis vtatur t̄pate frigi

dis r etiā humidis mediocriter calidis
 si ex sanguie est passio fiat minutio. si ex
 fleumate ventur purgatōes r opilatiue
 que in frigida causa sunt necessarie. si ve
 ro est ex defectu spirituu subueniēdū est
 resumptiuus r confortatiuis. ea dē aut ē cu
 ra raucedinis r tussis. vide i plac. r osta.

Capitu. xxvii.

De squinantia et suffocatione guttu
 ris.

Squinantia est gutturis suffoca
 tio r puenit ex apostemate i gut
 ture. cui tres sunt spēs. In pri
 ma tota materia colligit interi in quodam
 folliculo inter tracheā arteriā r iso
 phagū. r cognoscat ex vehementi colore
 nullo tumore exteri apparet. apto etiā
 ore tumor interi non apparet. ex febre
 acutissima r ex impedimēto vocis et ex
 iudicio patiētis. nihil enī pnt trāsgluti
 re. r hęc spēs incurabilis est. interficit ei
 sepi prima die. Scda ē spēs qñ i mior
 quātitate recolligit intra r extra i maio
 ri. r dicitur squinātia. r habet oia signa q̄ pri
 ma s̄ remissioza. r apparet aliqs tumor
 extra. r hęc spēs vix curatur. Tertia vō
 spēs est qñ tota materia colligit extra r
 dicitur sinācia. cui signa sunt vehemēs tumor
 extra. febris lēta. color modic sine diffi
 cultate spirādi r respirādi. r hęc spēs nō
 interficit nisi tumor ad iteroza se retra
 xerit. Fit aut hęc passio principaliter ex
 sanguie. secundario ex fleumate r melan
 colia. nunqz ex colecta. r cognoscuntur hęc
 cause p̄ sua signa. Isti passionis prima
 cura est sanguinis extractio in quātita
 te multa. s̄ incidant etiā vene sub lingua
 fiunt scarificationes cum ventosis in col
 lo et in scapulis. deinde apponant lenifē
 catiua maturatiua r mūdificatiua. que
 supra li. v. de gutture

Capitu. xxviii.

De difficultate anhelandi inspiran
 di et respirandi

Difficultas inspirādi r respirādi
 vel vtrūqz dicitur asma vel distma Et
 accidit duplici de ca. s. ex sicca
 te coartate. qz qñ pulmo non pōt litere

dilatari et stringi inde sequitur asma. vel
quoniam ex humore ipeditur motus pulmonis. quoniam
ei superabundat humor externus in superficie pul
monis cuius mole oppellus non potest libere
dilatari. et tunc est species astmatis quod dicitur san
guisugum a sanguisuga. quod cum violentia at
trahit aerem ad cor refrigerandum. Aliquan
do abundat humor internus in fistulis pulmo
nis cuius interpositio est pulmo non potest libere
stringi et tunc dicitur anhelus. quod in hac specie
laborat patiens in expirando. Aliquando autem abun
dat humor internus et externus propter quod non potest
pulmo libere dilatari nec stringi. et tunc
est illa species quod dicitur orthonia. id est spiritus rectitu
dinis quod patiens laborat equaliter in inspira
do et expirando. et ita sunt tres species asma
tis secundum tres humorum dispositiones si ex siccita
te et caliditate vngentis electuariis sy
rupis frigidis et humidis curetur et eco
uerlo. vide in plac.

Capitulum. XXIX.

De sputo sanioso et sanguinolento

circa sputum etiam accidunt passio
nes. ut patet in empiricis in quibus est spu
tum saniosum et vitulatum et emoptoi
cis in quibus est sanguinolentum. Empirica enim
dicitur passio quoniam sanies excreat. et hoc contingit
in causis reumaticis et pleureticis et pi
leumonicis et in alijs apostematibus tho
machi pectoris vel pulmonis. Hoc autem fieri
hoc modo dicitur humor a superioribus distillat in
pulmonem. pulmo repcutitur et repcutio
ne sculcat et exsculcatio sanies nascitur
vel pulmo ulceratur vel defluens humor ad ali
quod locum ad apostema recolligitur et ibi ista
nec commutat quod vi nature vel symptomatis
resoluitur per sanie siue saniosum sputum eua
ciatur. et non tamen quodlibet sputum sanie dicitur empiri
cus iudicari pleuretici ei sanie ipsius et
multi alij. et tamen non sunt empirici. Sed illi
qui infecio est pulmonis et est saniosa habi
tudine sunt corrupti. quorum signa sunt ista
sputum saniosum corporis maculenta. colli
gracilitas. et tussis cum difficultate anhe
landi. facies subhumida. tumet et dolent
orbis oculorum. Et moventur sunt per os san
guinem expuerit. quod contingit per alicuius ve
ne aprione per humorum multitudine et eorum
fumositate per corrosione vene per caloris

excessus. calore ei poros aperire sanguis
emittitur et exsudat. et dicitur mitti per dyabro
lim. id est per resudationem. et tunc sanguis emissus
est purus et paucus absque dolore patien
tis. et anhelus sentitur calidus. ab alijs autem me
bris frequenter redudat ad os sicut a cere
bro. et tunc est cum rubore faciei et venarum
oculorum quoniam a pulmone. et tunc est sanguis
spumosus cum tussi et dolore sinistre man
mille. et sic de alijs membris in quibus sanguis
colericus vi nature et symptomatis motus
nunc per nares. nunc per os emittitur et purgatur.
Prima itaque passio. id est sputum saniosum sa
netur dissolutiuis. mundificatiuis et ex
tersiuis. et caueatur ne in primum conuertatur.
longum ei empirica per pleuresim infra
xl. dies in primum conuertatur. ut dicitur Hippocritus.
Secunda vero passio. id est emoptico sanetur
mundificatiuis et constrictiuis medicinis.
sicut in viaticis. continetur et in plac.

Capitulum. XXX

De ptisi

per ptisim est consumptio naturalis hu
moris corporis ex vlcere pulmo
nis pueniens. Fit aliquando ex reumate a ca
pite distillatum in pulmonem quem repcutit
et repcutiendo cauat. et cauando vlcerat si
cut gutta paulatim distillando petram ca
uat. Fit autem ex nimia substantie pulmonis
siccitate quod arefacta de facili laceratur. si
cut pampin vitis in fine autumnus desicca
tus leui vento dissipatur. Fit autem aliquando ex
sanguine quod aliquando vena rumpitur in pulmone.
Sanguis talis aliquando in sanie conuertitur et sa
nies inficit et vlcerat pulmonem. Unde et
Hippocritus. ex sanguine et sputo ptisim et fluxus
et ex vlcere pulmonis sic consumitur to
tum corpus. Primo. enim per sui dilatatio
nem ab exterioribus trahit aerem quem mini
strat cordi ad sui inati caloris mitigationem
quod dum vlceratur propter sensum proprie lesiois cohi
bet motum suum nec secundum debitum dilatatur. unde
insufficiet aerem cordi ad ministrandum quare
paulatim calor intenditur et paulatim cor
pus consumitur. febris enim ethica conuertitur
ptisim quod substantiale consumit corpus huius
durat. ois ei ptisim ethica est si conuertitur.
Tal' ei passio non dicitur facili curatur ex quo iura
lescit. et affligit. et dicitur. omne inquit vulnus

difficile sanari nisi mūdet. Ulcus aut pul-
monis purgari nō potest nisi cū tussi, tussis
aut vuln' consolidari non pmitit. dilatat
enī rapit. An putredines maiores i se
recolligit, dū prim colligit pri purgat
insanabile reddit apostema dū ita circi-
nat. Qui ergo ptisim vult sanare. Pri-
mo vuln' pulmōis sanet priusq̄ putre-
scat. Astius at ptisim confirmate sunt sig-
na. calor ptinu' sed lent' in vol' manūū 7
pedū acutior. rubor in maxill'. stricture i
stata. sitis cū aspirate lingue. colli graci-
litas. toti' corpis sumptō. vnguiū 7 ex-
tremitatū strictō. cōcauitas fm orles
oculor' dolor sinistre spatule vsq̄ ad hūe-
rū. flux' capill'or'. 7 hoc signū est morē in-
p'rio imminētis. sic sputū fetidū 7 virulē-
tū. Et anhelit' plus ferid' 7 suero signat
totalē substātie pulmōis corruptelā. Ta-
lis est nutritiō' diēta q̄ refrigerat 7 soli-
dat ac restaurat. Den' igit mediocrit'
fr igida caloris febril' mitigatiua. medi-
ocrit' ventris mollificatiua. p'cipue tñ ca-
uēdū est ne nimis soluat. qz si flux' acci-
dit mors intrat vita recedit. vt d' Egid.
valent eis humectantia et humoris cō-
sumpti restauratiua.

Capitulū. XXXI.

De tremore cordis siue cardiaca passiōe.

Remor siue cardiaca est passio
cordis sic dicta. qz ex defectu cor-
dis orit' sepe. Duplex est at car-
diaca. s. diaforetica. i. poror' aptiua qz po-
ror' aptioez cōcomitat'. Alia d' tremēs
qz cū quodā tremore sentit' mor' cordis
Diaforetica ē ex cā calida 7 caloris di-
stēpantia circa spūalia vñ 7 por' apiumē-
būozes 7 fumi resoluū' q̄ fum' exiēs per
poros i sudore cōdēlat' 7 ex tali frequēti su-
dore idropisus vel ethica generat'. 7 tles
ex defectu virtutis sepi' sincopizāt. Cardi-
aca vo tremēs fit qñz ex frigida cā. qñz
ex melācolia. qñz ex rheumatica. nā tal'
humor abūdās in pulmōe opprimat ali-
quotiēs cordis vtrāq̄ capsulā ipamq̄
cordis subām. vñ ipedit' debit' mor' cor-
dis 7 obturāt' tene p' q̄s discurrit spūs vi-
tal'. 7 tales p'pūnt in subitā suffocatō 7
iō tal' passio d' tremēs. qz si teneas ma-

nū sup cor n̄ senties cor debito mō dilata-
tari. s. cū quodā tremore pax 7 exire tan-
tū moueri. Aliqñ est cū febre lēta. aliqñ
cū febre forti er tūc mai' ē piculū. aliqñ
sine febre. aliqñ melācolia ē in cā 7 tales
incidūt i passioz q̄ d' incub' vel phialtes
Aliqñ accidit ex vicio epas a quo nō mā-
dat sufficiēs nutritiū cordi. vñ deficit 7
debilitat'. vt. d. ostā. aliqñ accidit ex ma-
la dispositōe alioz mēbroz ex quoz colli-
gātia cor patit'. sicut qñ a cerebro vel sto-
macho trāsmitit' fum'. vel hūoz nociū'.
vñ subā cordis ledit' deficit vel grauaf. 7
iō talib' accidit tremor cordis ex acumi-
ne fumi vel materie q̄ pūgit 7 mordicat
cordis subām. vñ fit i eo tremor. accidit
7 sit' ppter cordis opsiōz 7 calor' itēsiōez
vñ siccitas 7 sit' suspitū' 7 alt' anhelit'. qz
cor laborat ad aerē attrahēdū cū nō va-
leat se dilatate. accidit et tremor ex fu-
mo melācolico ex siccitate spm' p'urbā-
te. accidit et piguedo. qz deficit calor na-
tural' 7 in torpor et pigricia generat'. ex
defectu etiā cordis 7 debilitate spūitū'
accidit sincopis. q̄ a vulgo spasmato' vo-
cat'. 7 hoc p'igit aliqñ ex accidētib' aie vt
ex tiore cor nimis cōstrigēte aliqñ ex ni-
mio gaudio vel ira cor dilatāte 7 spūs ex
alate vel euaprate 7 solūete. aliqñ acci-
dit ex accidētib' corpis sic ex mala p'ple-
tiōe vel repletōe vel nimia sanitōe ex ve-
naz opilatōe. 7 spūitū' cōpsioe. aliqñ
ex nimio sudore Ex hac at sincopi qdā
incurrūt mortē subitanēā. opilata vena
p'caua p' quā sanguis 7 spūs vital' ad cor
trāsferit. vel cōopilato meatu p' quē pul-
mo frigidū aerē solet recipere 7 a se fumo-
sitate supflūā imouere qñz ex matricis
vel stomachi nimis repleti opsiōe In-
oib' istis g' picul' si hūoz ē in cā purget'
debito mō hūoz peccās. den' cōfortatiua
7 spūitū' repatiua 7 resumptiua. si est
ex nimio fluxu vel nimio sudore flux' in-
tercipiat sudor reprimat'. si ex nimia re-
pletōe stomach' euacuet'. s tremorē cor-
dis p'fortatiua cōferat'. sic dyamargari-
con 7 electuarīa. ac medicie i qb' cū alijs
cōfortatiuis iponūt' musc' aur' aut mar-
garite siue perle. siue pul. ossis de corde
cerui. ambra lignū aloes spodiū. lxx enī

oia valent 3 cordis cā 7 fncopim 7 alias
pfilcs cordis passiōes maxie qñ accidit
fñ febre. i febr̄ib⁹ at calida n̄ sunt dāda.

Capitulum tricesi- mum secundū.

De febre.

Ebris aut̄ ex distempantia cor-
dis accidit 7 puenit. qz vt dicit
Constā. Febris est calor nō na-
tura a corde exiens rapt⁹ ad oia mēbra
corp̄is corruptōqz nocēs actōni. Dicit
etiā Hipp. in epid. febris est calor cursus
naturę exiens opib⁹ eius nocēs Auicēna
at sic dicit Febris ē calor extrane⁹ in cor-
de accessus 7 pcedēs ab eo mediātibus
spiritib⁹ 7 sanguīe p venas 7 arterias in
totū corp⁹ 7 inflāmat in eo inflāmatiōe
q̄ nocet opib⁹ naturalib⁹ Febris etiā vt
testat⁹ Hipp. est flāma a pectore pcedēs in
totū corpus. Diuersificat enī febris tri-
plicit̄ fm tria cōponētia corpus hūanū
Cōponit enī ex subtilib⁹. i. ex spiritib⁹ et
liq̄dis scz ex hūiorib⁹ 7 solidis corp̄ib⁹. s.
ex ip̄sis mēbris. Est itaqz p̄tia spēs fe-
bris qñ distēpantur spūs in calore et d̄
effimera. sc̄da in hūioribus 7 d̄ putrida
tertia que accidit in solidis mēbris 7 no-
minat⁹ ethica. 7 d̄. cōstanti. qz gal. has fe-
bres tonis aptauit similitudinib⁹. effyme-
ra inq̄t febris vento calido videtur filis
esse quo vter replet⁹ ex sui calore neces-
se est vt calefiat. Idē etiā facit spūs ca-
lesfact⁹ circa cor 7 totū corp⁹. putrida x̄o
febris aq̄ calide est filis. Aliq̄ enī calida
cū frigidū vas impleuerit ip̄m in calo-
re suo calefacit. sicut hūiores calefacti ca-
lesciūt corp⁹ 7 alia mēbra. Ethica aut̄
febris vasi calido aq̄ frigida pleno est cō-
pabilis. aq̄ enī frigida ex vase calido ca-
lescit. sic 7 febris ethica cū sit radicata in
mēbris calefacit cor 7 alios hūiores cor-
p̄is distempat 7 immutat.

Capitulum tricesi- mum tertium.

De febre effimera.

Effimera autē febris d̄ fm Ba-
li. ab effymeron qd̄ est simplex
qz fit ex distemperantia q̄ fit in
subtili substantia. vt in spū. vel vt dicit
Isaac. in li. febr̄iū. Effimera ab effyme-

ron marina belua d̄ q̄ in eodē die quo
nascit morit. vel fm magistros d̄ quasi
vni⁹ diei feruor. meron ei dies d̄ apud
grecos. raro ei su⁹ feruor vltra vni⁹ diei
terminū se extēdit. Ip̄ enī p̄ diem vni⁹
deficit cito vel in febr̄e putridā vel ethi-
cā se cōuertit. vt. d. istā. 7 Isā. Accidit
aut̄ ista febris ex causa interiori et etiā
ab exteriori. Ab interiori at̄ fit dupl̄. s.
a frigore et calore. a frigore vt ex subito
frigiditate aeris. scz qñ ex clausis subito
poris exteri⁹ sumi calidi interi⁹ cōcludū-
tur. 7 ex eoz cōculcatōe et multiplicatōe
calor̄ intendit̄ ex quo cordis distēpantia
generat⁹ Aliqñ accidit ex calore 7 distē-
pantia aeris siue solis. qñqz ex radiorū
tepcussidē spūs aialis distēpat. 7 ppter
colligantia sp̄rituū 7 humor̄ tot⁹ hō dis-
rpat. a cā intiozi effimera qñqz ex calore
sp̄rituū 7 hūiorū cōplexio hōis casu ali-
quo subito imutat. sicut ex nimia exer-
citātōe pcedēte. ex nimia calidoz frequē-
tia vt vinoz alioz et h̄mōi. ex quoz ni-
mio vsu calor aliquoties intendit̄ et fe-
bris effimera generat⁹. hec spēs febris
int̄ alias citi⁹ 7 facili⁹ incurrit. s̄ diffici-
lius sanat. multū tamen piculosa est et
grauis qñ in putridā vel ethicā cōmuta-
tur. Accidit at̄ specialit̄ ex q̄busdā aposte-
matib⁹ in ingule nascentib⁹. et sub ascel-
lis q̄ qdēa medicis butones noiant⁹ vñ
nō sine cā in ampho. d̄ In butonib⁹ qdē
oēs febres male exceptis effymeris 7 c.
signa at̄ hui⁹ sunt v̄rina nō mltū distās
a sana aliq̄ntulū intēsa. 7 aliq̄ntulū sub-
tilis pulsus durus 7 velox 7 frequēs nō
multū a tpamento recedēs. Reliq̄ vero
virtutes vt appetitus et mot⁹ volūtari⁹
parū immutat̄ur. hec de facili febris cu-
ratur. si cōgrua dieta vtatur patiens et
si a nociuis caueatur.

Capitulum tricesi- mum quartū.

De ethica.

Ethica febris est que ledit soli-
da mēbra. Et d̄ ab ethis qd̄ est
habitus q̄si febris cōuersa in
h̄itū. Aliqñ at̄ ē ethica febris 7 morb⁹
p se Aliqñ p̄t aliu⁹ morbū p se. s̄ morbo
Aliqñ ex cibis nimis calidis et potibus

Aliquādo ppter nimia exercitia sicut ppter studiu immoderatu. vigilias. 7 cōsimilia quibz calefit spūs animalis. 7 p consequēs vitalis. 7 ita calefit 7 minorat hūiditas naturalis 7 inducit ethica. Aliqñ etiā causat ex alio morbo sicut ex effimera ex putrida interpolata vel acuta etiā ppter calidū apostema. sepe enī cōtingit qd effimera excedit tertiu diē cōsistens in vna qualitate 7 apparet in cute infirmi quedā obscuritas lūiditas citrinitas cōsumptio 7 tūc illa effimera in ethicā mutat. maxime aut accidit ex effimera q est ex angustia. ita. tristitia. odio. 7 vigilia immoderata 7 cōsimilibus anime exercitijs. ex febre interpolata sic fit qz calor innaturalis calefacit mēbra 7 desiccatur. ppter acutā. qz calefacit sanguinē vel pñans substantialē cōsumit hūmiditatē. qñ enī extenuat sanguis nō ē debitū nutrimentū mēbroz. vñ sequitur cōsumptio sicut fit in artore que desiccatur ex caliditate 7 siccitate aeris hūmiditatē cōsumētēs in estate. vel ex nutrimenti ablatiōe sicut accidit in hyeme qñ cadūt folia vel ex nutrimenti corruptione et p mixtiōe ad malas smixtiones 7 qualitates sicut ad vitrositatem. sulphureitatem. 7 hūmōi. sic contingit in hūanis corpibz. qñqz enī fit nutrimenti ablatio. ppter impotentiā nature in digerēdo cibo 7 restaurando depdita. sicut accidit in senibus. quandoqz calor extraneus corpi dominatur 7 substantialē hūmiditatē mēbroz desiccādo destruit 7 cōsumit qd sollet accidere in ethica q puenit ex acuta febre vel ex accidentibz anime qñ sanguis nutrit mēbra radicalia mutat a sua dulcedine 7 sapore. sicut accidit ppter apostemata plura corpi calefacientia 7 cōsumētia que sunt aliqñ cā febris ethice siue habitualis. In generali aut ista sunt signa huius febris calor nocuus equalis in qualiter pte corpis. signū scdm est q calor leuis est 7 nō pūgitiuus. vñ infirmi pati febre vix se putāt. tertiu signū ē q eoz color est lūidus 7 plūbeus aut citrinus. quartū est q eoz corpa sunt aspera oculi cōcavi sicca emittētes lippitudinē nutritiua enī corpi hūmiditas ab eis ab

lata est. Particularia aut signa sunt diuersa sicut diuersas spēs huius febris. Species aut diuersificant sicut diuersas hūmiditates. Dicit enī auicēn. q quattuor sunt hūmiditates. Prima ē in extremitatibz puarū venarū subintrāsiū eēntiā mēbroz cōsimiliū. qñ aut supaccēdit hęc hūiditas fit febris putrida 7 nō ethica s; facile generat ethicā 7 inducit secundā hūmiditas ē q ē in porositate mēbroz cōsimiliū sicut ros vnde etiam 7 ros ab aurozibz appellatur. 7 cū hęc supaccendatur fit. ppter primā spēs ethice. Tertia hūmiditas est q est ouersa actione mēbroz cōsimiliū ex pte nature 7 cōpletionis ipoz mēbroz. 7 stat loco tepditorū. vnde 7 ab aurozibz cambium nācupat. et qñ hęc supaccēdit substantia scda spēs ethice pcreat. Est 7 quarta hūmiditas colligās 7 cōtinuans omnia mēbra 7 est a spmatica hūmiditate. 7 s; dicit glutinū priūm q cū cōsumit nō reparatur. 7 hęc inducit tertiā spēm ethice q est incurabilis. si enī posset hęc hūmiditas reparari posset fieri regressus a senectute ad iuuentutē. vt dicit Auicēn. prima itaqz spēs vt dicit Isaac. in libro de febribz. est facilis ad curā 7 difficilis ad cognitiōz. s; si calor augmētet 7 desiccet hūmiditas vicina coagulatōe fit scda species. 7 ē facilior ad cognoscēdū 7 difficilior ad curādū. qñ vō intm incēdit calor q desiccatur hūmiditatē colligātē mēbra fit tertia spēs q est facilis ad cognoscēdū sed impossibilis ad curādū. In prima vero specie cum signis generalibus in pproprio calor augmētatur aut p rādū. in secūda vō p rādū plū sentit. s; in tertia maxime. Cuius cām assignat Isaac in li. febrū dicens. hūmiditas cibi scda est calor innaturali. Cū qñqz illū suffocat ex toto vt in p rā spēs q est rebilis. 7 nō est aut p rādū maior calor. si aut ad suffocandū caloris nō sufficiat. salte calor interius spiritus excitat p suū oppositū 7 fugiēs cōtrariū erit ad mēbra exteriora. sic qñ p rā aqua frigida sup calcē viuā nō extinguit. Tertia spēs vt dicit Isaac p rā sentit. nā facies mutat in lūidū colorē ppter subtilē hūmiditatē desiccātā vnde defectū

nares sunt subtiles & occulte & oculi & ea
 in tympana alba. qz sumpto humore ap-
 parerit alpeuitas oculi & copago motus pal-
 pebrarum & superciliorum fit grauis propter o-
 culorum siccitatem. An sine volutate claudunt
 oculos quasi grauari a somno propter oru-
 tis defectum. tacto sentiuntur frigidi & sic-
 ci sed per moram semper ascendit calor maior
 detecti non vident habere viscera. & tactus
 eorum quasi tabule si cutis eleuet non de-
 scendit inferius propter defectum humiditatis
 pullius debilis & spissus & durus. vrina si
 milis est oleo in liquoribus fusa supra petram
 sonat sicut oleum. Nec infirmitas quo ad
 primam speciem cito curatur ne cadat in secun-
 dam quae difficile curari potest. Curatur autem per di-
 etam mediocriter temperatam et per medici-
 nas caloris repressiuas et confortatiuas
 & humoris perditum restauratiuas. & ad
 principue vales electuarii prius. balneari autem
 solet cum rosas violis maluis & alijs confortati-
 uis herbis & humectatiuis. Balneum
 autem non debet esse nimis calidum sed quasi te-
 pidum ne nimia humorum sumptio consequatur.
 & non fiat in balneo longa mora. Inu-
 gi etiam selet vngentis resumptiuis infri-
 gidatiuis & humectatiuis sic oleo viola-
 cio cum melle albo & lacte mulieris masculi
 nutritis. Spaliter dicitur placet quod valet
 ethicis & prificis lac caprinum in quo lapi-
 des stiuales sunt exticti si ieiuno stoma-
 cho & sanito patientibus tribuatur

Capitulum tricesi- miquintum. De febre putrida.

Febris putrida ex putridis humo-
 ribus ex quibus gignitur putrida evoca-
 ta. Dicit autem Isaac quod ista putre-
 do sic habet fieri malis humoribus & superfluis
 in aliqua parte corporis coadunatis ex calo-
 re extraneo & in naturali quocumque casu
 supueniente quodam sit humorum perturbatio
 Quod si humorum per illud calorem re-
 bullunt sicut si digerunt neque facta digestio-
 ne inter partes laudabiles & non laudabiles misce-
 ficatur. sicut potest facta ebullitio per amiscet
 & non necessario partes corrumpuntur. Cum igitur
 materia grossa & viscosa in corpore co-
 adunata moueat a calore necesse est ut
 resoluat in vaporem qui vapor iterat huiusmodi

grossum manens in se occultatur & non libere
 exalatur & exitus propter grossitatem materie
 sibi resistens corrumpitur & putrescit. hinc
 autem putrefactioni maxime est disposita con-
 pleratio iuuentum & calida & humida. quoniam ex-
 cessus est in humiditate calore conpleratio frige-
 gida & sicca non sic ad putredinem est parata. &
 ideo gradum raro febres putridas patiuntur.
 quod siccitas conpleratiois desiccet humorem
 & coadunatur. & digestio materie ac de-
 latandi obuiatur. & repugnat quae sunt disposi-
 tiones medie ad putrefactiones. frigiditas
 etiam coagelat resistit calori facit ebulli-
 tiones. Palam igitur est intelligere quoniam cae-
 facientes putrefactiones sunt humiditas de-
 sponsio & caliditas humores mouens re-
 bullitio facies in humoribus quorum feces ut de-
 cit Isaac non diuiduntur. nec mundificantur
 imo mutuo permiscetur. et ideo ad putredinem
 necessario disponunt. Hinc autem putre-
 factio cooperatur maxime poris corporis clau-
 sio & restrictio. quod restrictis poris non potest
 fieri superfluitatis resolutio neque euapo-
 ratio. & ideo est necesse quod maior fiat humorum
 per calorem commotio & corruptio perfertis cum
 talis calor sit innaturalis & non sit natu-
 re regitur. sed potest corruptum. His autem
 causis putrefactionis cooperatur etiam quaedam
 extrinseca ut inordinatio dietae exercitii
 et etiam medicine & consimilia. quae omnia in
 teriori corruptio ni vel putredini cooperatur
 quoniam modo indebito & in tempore incongruo
 corpori extrinsece adhibentur. Ex humiditate
 igitur in aliqua parte corporis sic putrefa-
 cta resolutum tum calidum & corruptum quod cor-
 perit ipsum distemperat atque ledit ac deinde
 per venas & arterias se diffundens febre pu-
 tridam corpori in se reducit. sic dicitur Isaac & ista
 materia igitur sic putrefacta quae putredine
 febris est causa aut continetur in aliqua causa
 tate corporis sicut in stomacho & in epate
 vel alias. & tunc est causa febris quae dicitur interpo-
 lata. aut continetur intra vasa scilicet in venis
 et arteriis. & tunc est causa febris quae est con-
 tinua. Cuius autem continuitatis febris
 putrida est corruptio humoris et co-
 arratio vaporis inflammantis in arteriis
 et in venis. et sic patet causa et ratio
 omnium febrium putridarum in generali siue sint
 continue siue sint dicitur continuae interpolate

Capitulum tricesi- mum sextum. De signis putride febris

Stat aut febrim putridinalium quedam significantes generales sunt. Prima est quod materia talis febris diu permanet in corpore sed superveniente causa extranea calefit et putrescit in effectu. Secunda significatio est quod talem febrim precedit rigor vel frigus maxime si materia fuerit intra vasa et vicina sensibilibus membris. quod ex materia frigida resolvuntur quedam fumi qui ledunt nervos sensibiles ex quibus rigor vel frigus generatur. Tertia significatio est quod talis febris habet interpolatos veram in interpolatis vel inclinatis manifestam quemadmodum in continuo. Quarta est quod talis febris maxime generat angustiam propter multitudine et grossitudinem fumi de materia putrida generati propter quam fit ordinatio caloris et virtus ad interiora donec natura expellat se a fumo illo. hoc tempus diversificatur secundum diversitatem materie in subtilitate et grossitie. quod si materia fuerit subtilis et virtus fortis cum velocitate dissolvitur et spargitur per corpus et redit virtus ad membra sicut prius. si vero materia fuerit grossa et virtus debilis erit e converso. Quinta significatio est in statu febris quod tunc occurrit accidit signa in complexione putredis sicut color capitis malicia anhelitus. sitis. et similia. Sexta est quod corpora non plene mundificantur apud quietem febris. sed remanent adhuc in corpore male qualitates propter quas remanet debilitas in corpore et etiam redeunt ipse febris et accessiones. Septima est quod non remanet in uniformitate quemadmodum et ceterae febres apud solutionem sed quiescit omnino interpositis diebus et declinat sicut in continuo inter parvas. Sunt autem multe alie significantiones que in febrim particularibus tenorantur.

Capitulum tricesi- mum septimum. De febre quotidiana.

De febrim autem interpolatis quedam perveniunt ex humore simplici putrefacto extra vasa ut ex humore naturali vera quotidiana ex colera

ta rubra. tertiana ex colera nigra. quarta nam quedam ebulliore composito generantur vel quotidiana. aliqua est ex humore acido. aliqua ex vitreo. aliqua ex dulci. aliqua ex salso. et iste febrim diversitates propria signa dinoscuntur. in istis autem febrim communiter accidit color capitis. insipientia oris. gravitas corporis. frigus procedens. calor subsequens singulis diebus accessio renouatur et quod prius est aliquoties duplicatur. Humus febris materia congrua medicina digeratur dividatur et expellatur. dieta congrua regatur. precaueat etiam medicus ne in quartana vel ethica terminetur.

Capitulum Tricesi- mum. viii. de febre tertiana et eius signis et cura

Tertiana febris fit ex colera putrefacta extra vasa et non collecta ad apostema. Fit autem tertiana alia ex colera naturali alia ex colera innaturali. ut ex colera citrina vel vitellina. Tertiane vero ex colera naturali facte hec sunt signa. de tertia die tertia affligit. et potissime circa horam tertiam prior rigore. deinde calore. dolore frontis. amaritudine oris. siti. tinnitu aurium. inquietudine vigiliarum. urina rubra subtilis et tenuis. xviii. horas aut plures potest habere in labore et alias. xviii. in quiete. Secundum diuersam vero materie dispositionem variantur et signa. Nam si materia fuerit in ore stomachi color frontis est maior similiter et sitis cum asperitate siccis gutturis et oris. adest voluntas vomendi. urina est nimis colerata. Si fuerit in intestinis predicta signa non sunt ita intensa sed dolor est circa umbilicum et verum est magis itersa. Si vero fuerit in epate vel in cistifelle coloratio erit urina cum spuma crocea. Si autem fuerit febris ex colera citrina vel vitellina variantur in parte signa. quod affligit primo rigore. deinde leuiter calore inter horam colere et humorem mouetur. urina est citrina medio criter tenuis. plures tamen accedens ad tenuitatem. horis incertis mouetur. quod modo anticipat. modo suboccurrit pat assunt et predicta signa. scilicet color frontis etc. sed sunt prioribus remissiora. hec febris sicut et quotidiana. aliquando

est simplex aliquādo p̄posita. simplex ē que fit ex vna materia in vno tantū loco putrefacta. cōposita v̄o siue duplex q̄ fit ex diuersis causis i diuersis locis putrefactis. sicut cōtinua fit dupliciter q̄n̄ f̄euma diuersum i diuersis locis est putrefactū. Signū aut̄ talis tertiane ē q̄ oī die affligit primo rigore deinde calore. sed de tertio in tertii graui⁹ ⁊ in diuersis horis vrina mediocris ē in substantia subrubea vel rufa sup̄ aliquātulus obubrata. Cā itaq̄ simplicis tertiane p̄gnita dieta p̄mit̄ ordinē s̄m eratez s̄m tēpus ⁊ nature qualitātē deinde medicina rebita subseq̄tur. Primo materia cū siropo acetoso digeratur. digesta cū oximelle laxatiuo purget̄ cū alia cōgrua medicina. Si materia fuerit i ore stomachi vomit̄ puocet̄ digesta tamē pri⁹ materia q̄ digesta oportet medicari ⁊ mouere nō cruda vt dicit̄ i amphotismo. Materie v̄o digestio cognoscit̄ p̄ anticipatiōez accessiōis ⁊ p̄ remissionē rigoris v̄l frigoris ⁊ caloris augmentatiōez p̄ maiore affixiōis p̄licitatē. per vrine inspissatiōez. q̄n̄ ḡ apparent talia signa. digestiōis. purget̄ materia ipsi⁹ febris siue sit cōposita siue simplex ista tamē sp̄ adhibeat̄ p̄sideratio et cautela. vt si fuerit materia simplex medicina fit simplex ⁊ vbi duplex materia ⁊ ip̄a medicina duplex fiat.

Capitulum tricesimū nonū.

de q̄rtā ⁊ eius signis ⁊ remedijs
 Tartana fit ex melancolia putrefacta extra vasa ⁊ nō collecta ad apostema. Fit aut̄ ista febris aliquando ex melancolia naturali. aliq̄n̄ ex nō naturali. q̄rtane ex melancolia naturali facte hec sunt signa. de quarto die in quartū affligit horripilatiōe primo deinde calore lento. xxiij. horas habet in summo labore. ⁊. xlvij. an quiete. In horis melancolie affligit. l. a nona inter ⁊ leuat̄ certa t̄pa accessiōis. vrina post accessiōez citrina vel subcitrina i diebus interpolatis quasi cruda pallida seors̄ vel subalbida et tenuis apparet. Si i stomacho materia fuerit adest oris ace-

tositas cū scotomia ⁊ v̄tiginē. ⁊ alijs signis pessimis et inordinatis. q̄ adest tristitia. timor anxietas. et alie anime grauissime passiōes. ex parte corporis grauitas. pigritia. indigestio inflatio. laterū p̄derositas crurū ⁊ coxarum vigiliari inquietudo. timor in somnis. l. uuiditas in vnguibus ⁊ labijs marie i t̄pe accessiōis dolor etiā accidit. lumborū ⁊ sinistri ipocondrii cū tumore splenis appetitus fortitudo. q̄ ex melancolico hūore graui ⁊ p̄deroso cibo deprimis ad fundū stomachi. Vñ ore stomachi remanente vacuo desiderii excitat̄. Alie sp̄s q̄rtane q̄ accidit cū admixtiōe alteri⁹ humoris. he dicitur nocte ⁊ in illis mutantur signa s̄m q̄litates humorū q̄ cū humore melancolico p̄miserit̄. s̄ illaz febrū d̄iferentias nō ē p̄ntis negocij declarare. Cognita igit̄ quartane cā ⁊ p̄pria d̄iferētia a p̄cipio ventur fortia digestiua q̄ sp̄issa ē materia ⁊ cōpacta. Et iō ventur ea q̄ materiā digerit ⁊ m̄dificat. sicut oximel simplex ⁊ squilicū et h̄mōi materia digesta purgetur cū sibi appropriata medicina cū calidis ⁊ ap̄tius herbis ac m̄dificatiuis balneis ⁊ subsumigentur. caueat̄ a cibis melancolicis ⁊ nocuis. v̄t electuarijs ⁊ plurib⁹ calidis p̄fortatiuis hūoris melancolici cōsumptiuis ⁊ alteratiuis ⁊ letificatiuis sicut est dyasene. dyabozago leticia gal. ⁊ h̄mōi cū calidis vngentis ⁊ confortatiuis innugatur.

Capitulum quadragēsimū.

de febre p̄tina simplici ⁊ p̄posita
 Ebris cōtinua puenit ex hūore putrefacto inter venas cuius fumus petens cor ip̄m ledit ⁊ febre q̄ dicit̄ p̄tina corpi introducit. Hic hūmor aliq̄n̄ est simplex aliq̄n̄ cōposit⁹. Simplex q̄n̄ putrescit sanguis in vasis et cōtinuā inducit q̄ sinochus d̄r. q̄n̄ v̄o nō putrescit sed quātitate sup̄abundās cōculcat. fumositates vero cōculcate calescunt ⁊ distempantur que distempate spiritum vitalem distempant. ⁊ sequitur febris que dicitur synoca inflatiua. q̄n̄q̄ etiā colera putrescit in subtilissim

mis venis oris stomachi, cordis, epatis
 7 pulmonis q̄ dicitur causon, qz mēbra spi
 ritualia vrit 7 incēdit, qñq̄ etiā in alijs
 venis putrescit, 7 dicitur terriana 7 cōtinua,
 qñq̄ etiā colera 7 sanguis similiter pu
 trefiūt in vasis, 7 siquidē maior ps san
 guis putrefiat fit febris synochides, si
 x̄o maior ps colere putrescat dicitur causo
 nides, p̄ varietate autē cāz variant et si
 gna, Synochi itaq̄ hec sūt signa febris
 cōtinua, dolor frōtis 7 tympoz acutissi
 mus, sitis vehēmēs, oris dulcedo, vrina
 rubea 7 spissa 7 quodāmodo luēs, Eadē fe
 re sūt signa in synocha inflatua exce
 pto luoze vrine, apparet etiā oclor emi
 nētia cū venarū plenitudine 7 rubore fa
 ciei 7 tori corpis grauitate, In causon
 x̄o 7 alijs appet vrina rubicunda subri
 lis 7 tenuis quadā nigredine obūbrata
 dolor frōtis 7 tympoz tāt̄ q̄ oculi 7 tym
 poz vident clauis pforari, color in cor
 pore mixt̄ cū citrino, sitis indeficiēs, vi
 giliarū instātia, lingue aspiras, eructio
 cū ostipatione vētris, si peccauerit cole
 ra in qualitate, si x̄o in quantitate acci
 dit vētris flux̄ 7 vomitus coleric̄, Eadē
 dem signa apparēt i causonide 7 in syno
 chide 7 tñ differentia illaz̄ discernit̄ po
 tissime p̄ vrinā, In his febribus conti
 nuis ex sanguine generatis dicitur fieri sāgui
 nis subtractio ex vtroq̄ brachio virib̄
 pmittētibz 7 etate, diēta taliū debet eē
 tenuis 7 frigida sicut mica panis i aqua
 lota, pruna cocta 7 h̄mōi, medicina debz
 eē sanguis rep̄ssiuua 7 alteratiua, vt syro
 pus acetosus violacē et h̄mōi, s̄ sint h̄o
 mata, sc̄z s̄ vigilias 7 dolorē frontis 7 hu
 iusmōi maxime insistēdū est, Iste infir
 mitates qñq̄ sudore qñq̄ fluxu sangui
 nis p̄ nares vel alūde salubriter termi
 nantur.

Capit. xli.

De Rheumate

f Rheuma quādoq̄ putrescit i vasis
 7 facit quotidianā cōtinuam,
 Cuius signa sunt calor cōtinuus sed in nocte
 maior 7 sine aliquo typo grauedo capitis
 oris insipiditas, vrina parū colorata et
 spissa, horas habet, xvij, in sūmo labore.

et, vi, in falsa quiete, aliqñ etiā melāco
 lia putrescit in vasis 7 facit quartanam
 cōtinuā, cuius signa sunt calor cōtinuus, s̄z
 de quarto in quartus diē sp̄ maior 7 sicut
 ne typo grauedo capitis, calor lētus nō
 multū intēsus, 7 iste due vltime febres
 nō discernūt de facili p̄ vrinā qñq̄ etiā
 putrescit Rheuma extra et colera intra, et
 tūc febris inde generata dicitur minor enutri
 tix̄, Cuius signa sunt eadē que 7 cōtinue
 quotidiane 7 tūc i sero illis adest frigus
 7 marie frigescit tūc extrema, adest gra
 uedo capitis, p̄ alpebray oppressio, falso
 somno oppm̄it, xvij, horas h̄z in sūmo
 labore, 7, vi, in nō sūmo, sed illud nō sū
 mū sūm̄ ē grad̄ sūme quotidiane cōtinue
 Qñq̄ putrescit Rheuma intra et colera
 extra, 7 fit medī enutritix̄, cuius signa
 sunt calor cōtinuus, sed de tertio in tertius
 graū intēdit, 7 fit cū rigore p̄cedēte cū
 dolore capitis 7 siti, xvij, horas h̄z in sū
 mo labore, xij, in falsa quiete, vrina rubea
 mediocriter tenuis vel spissa vel liui
 da, Aliqñ putrescit melācolia extra 7 co
 lera intra, 7 fit maior enutritix̄ in quo
 est maior calor, et oīa sint h̄o mata peiora
 q̄ in prioribz, vrina aliqñ ē vitridis, ali
 quādo nigra, aliqñ liuida 7 discolorata
 que oīa sunt signa mortificationis, xij, ho
 ras h̄z in sūmo labore, 7, xvij, in non sūmo
 Ista febrū cōpositaz̄ spēs 7 differenti
 as vix p̄t̄ medic̄ pōt̄ discernere, qz vt
 dicit Hippo, i ampho, Acutoz̄ morboz̄ non
 semp̄ sunt p̄nūciationes certe neq̄ sani
 tatis neq̄ mortis, vt, d, gal, qz in talibz
 morbis aliqñ p̄fectus medicus errat p̄
 pter velocitatē mor̄ materie morbi, 7 eē
 p̄pter defectū vel virtutē patientis quam
 ignorat, 7 ideo hic finem de istis febribus
 imponem̄, que ei hic posuim̄ ab isaac a
 p̄stā, ab auicē, ab alex, certissime tradita
 rep̄imus 7 etiā a gal, hoc autē non lateat
 q̄ minor enutritix̄ curat̄ cuz̄ difficul
 tate, medius x̄o vix, tñ aliqñ sed maior
 nūq̄ nisi diuina manu vt testat̄ Gal.

Capitu. xlii.

De horripilatione

h Horripilatio est quedam pra
 ua dispositio ex materia febrili

in corpe surgēs accessiones febriles pre-
nūcians ⁊ pcedens. oritur autē ex frigi-
do fumo a frigida materia fleumatica ⁊
melancolica resoluta. q̄ subito p mēbra
corpis se diffundēs nervos ⁊ musculos
tangit. ⁊ sua frigiditate cutē constringit
vnde radices piloz stringēs poros clau-
dit ⁊ ipsos pilos rectos et rigidos fum⁹
frigidus facit. Unde horripilatio fm̄ isti.
horrida d̄r piloz erectio. quando cū quo-
dam horrore alicui⁹ timoris gr̄a pili ca-
pitis subito eleuant. Timor ei subitus
calorē ad interiora reuocat. ⁊ ideo corpo-
ris sup̄ficiē a calore repaupata exteri-
us se cōtrahit ⁊ corrugat. ⁊ sic p̄ p̄ns pili
in sup̄ficie cutis inuolūtariē eriguntur
eadem ergo est ratio ⁊ causa in febrici-
tantibus horripilationis ⁊ tremoris fri-
goris ⁊ rigoris. vt dicit Astan.

Capituluꝝ XLIII.

De fastidio

c Circa membra nutritiua diuer-
se accidunt passionēs sicut circa
stomachū fastidiū. bolusmus. vomitus.
⁊ h̄mōi. Fastidiū est imutatio appetitus
vt dicit Astan. Est autē fastidiū ciboz et
potuū inuolūtaria abominatio. virtuti
nutritiue maximū inferēs nocumētū.
Unde d̄r fastidiū q̄si faciens tedium. vt
dicit Ahi. qz in illo inuenit hō fastidio-
sus tediū in quo alter recipit solatiū et
nature oblectamētū. Fit autē tribz mōis
ex spirituū deflectione ex nervoz sensibi-
liū opilatione. ex humoroz calidoꝝ vel fri-
gidoꝝ nimia repletionē. Primū ptz qz
cū spūs sint instrumēta virtutis vt eas
excitent ad suas pagēdas opationes ex
earū defectu appetitiue virtutis opatio
impedit. Scdm etiā patet appetitus enī
stomachi qui pprie d̄r desiderū a dupli-
ci virtute pficit. s. a naturali appetitiua
⁊ ab influente sensitiua. Cū enī nervus
sensibilis opilatis spūs aialis nō possit
descendere ad os stomachi vt pficiat ap-
peritum nō imerito altera causa princi-
pali deficiente deficit appetitus. Tertū
patet qz cū ratione vacuitatis fiat appe-
titus repletionē facta ex humore appe-
titus nō imerito impeditur. Signa autē

quādo deficit appetitus. ppter defectū spi-
rituū sunt ista totius corpis maclentia
ex febre pcedente. ex ieiunio nimio. ex
vigilijs ⁊ fluxu ventris. Aeruoz opila-
tionē cognoscimus ex hoc qz patiens in
assumptis nullū patit delectationem. et
tunc maximā patit stomachus indige-
stionē. stomacho ppter absentia spiritu-
um in frigidato. cibo etiā in trāsitu senti-
tur frigidus. ppter p̄dictā causam. Calē-
doꝝ cognoscimus humor abūdantiā ex
amaritudine oris ex siccitate lingue cū
siti ⁊ ex calidis fumofiantibz palatū ex-
coriantibz. ad est etiā q̄nqz vomitus cro-
ceus. Frigidos humores scim⁹ eē in cau-
sa ex eructationibz acidis vel insipidis
siue fetidis ex indigestione ⁊ stomachi
grauedine. Nō igitur defectus spiritu-
um est in causa opandū est illa. ppter q̄
sunt spūs in defectu. qz si ex febre agen-
dū est d̄r febrē. si ex ieiunio ⁊ corpis p̄sū-
ptione p̄dita sunt cibis electuarijs con-
fortantibz repanda. et sic de aromaticis
rebo fiat salisamēta spūs repantia ⁊ ori-
ficiū stomachi p̄fortantia. ex acetosis
s. et menta ⁊ h̄mōi aromatica sepi⁹ nati-
bus apponatur. Si fuerit opilatio in cā-
valet si nihil obstiterit qz paties de me-
diana dextri brachij minuaf. d̄ctur cali-
da diuisiua. calida etiā p̄fortatiua vt di-
aciminū ⁊ silia. nisi nimia caliditas sit
in causa. tunc enī syrope acetoso est vter-
dum ⁊ materia cōgrua medicina est eua-
cuanda. Si humores frigidi sunt in cau-
sa purgef stomachus cū b̄ndicta vel alia
cōgrua medicina ⁊ calidis confortē di-
uersa cibaria sunt offerenda etiā si ali-
quātulū fuerint nociua. si ea desiderave-
rint vt sic in eis exciter appetitus. iuxta
illud Aro. Partū deterioꝝ cibis ⁊ potus.
melioribus quidem. delectabilis x̄o ma-
gis est apponēdus

Capitu. XLIIII.

De bolismo

b Bolism⁹ est imoderat⁹ ⁊ q̄si canū-
nus appetit⁹. H̄z autē fieri ex fri-
gidityte oris stomachi dominante ⁊ ex
stete cū h̄iore. frigiditas igit̄ intē sa ab-
sumpta cibaria vi exp̄sionis trudit ad

inferiora. & sic stomachus inanis rōe vacui-
tatis appetit. stomachus autē ex multis
caulis infirigidat sicut ex nimis frigida
dieta & hūmōi. dicitur gal. q. solisim nascitur
ex nimio calore mēbroꝝ quoz vne tra-
hunt ab epate. epas xō p mezeraiacas ve-
nas extrahit a stomacho quo subito ina-
nitus stomachus & sequit appetit. quasi
caninus & imoderatus. dinoscit p inten-
sionē vrine. & qz cito aduenit nec tñ p eū
virtus reficit. istis cōuenit frigida me-
dicina & grossa dieta. Bolisimi autē hec
sunt signa scz q homo plus rebito appe-
tit & plus solito comedit. & tñ ex assum-
ptis nihil corpi addit. sed attenuat po-
tius & marcescit. adest frequēter fluxus
ventris. Accidit autē appetitū immutari
vt appetat quis nociua. vt carbonēs ter-
raz & sal et huiusmodi. Et habet fieri ex
humore melācolico vel colerico inficien-
te os stomachi. & quasi quandam lanu-
ginem inducente. Unde stomachus in-
fectus ratione cōformitatis appetit ta-
lia vt in pregnātibus patet in emozou-
datum & menstruoz retentionē patien-
tibus in quibz fumus ab immundo san-
guine resolutus inficit neruos sensibi-
les stomachi. & imutat appetitum. Con-
tra bolisimum ergo ventur calida stoma-
chum cōfortantia. ventur etiam cibaria
vinctuosa & multa pinguedine addita vt
vinctuositas ori stomachi innatās fasti-
dium generet & inducat. & si humor fri-
gidus ac siccus aridus fuerit in causa vt
frequētius accidit stomachus purgetur
tandem calidis electuarijs interius vn-
gentis calidis exterius sfortes. & simili
modo curet inordinatus appetitus

Capitulum. XLV.

De singultu

Singultus est sonus violente cō-
motionis stomachi ex spasmosa
dispositione eius pueniens. Fit autē du-
plici de cā pncipaliter. s. ex nimia reple-
tione. vel ex inanitione. & qñqz ex frigo-
re. His ei de causis nerui stomachi sōbū-
tur quibz tractis fundus stomachi supi-
eueat. xtus autē regitua nitit ipm ad
naturalē sitū & positionē reducere. Ex ta-

li ergo ascēsu vel descēsu vt dicit quidā
fit quidā sonus qui dicitur singultus. vel vt mihi
videt dū fundus stomachi eleuat aer i me-
dio cōtentus vi expulsiōis erit dū alte-
ri aeri obuias p angustū transit facit so-
nitū qui dicitur singultus. qñ accidit ex reple-
tione fit cū vomitu humorū vel cibozum.
Accidit eructationes diuersi saporis
fm humorū abūdantiū diuersitate & ple-
torica est corpus habitudo. Dieta enī p-
cessit nimis larga. quādo enī cōtingit ex
inanitione cognoscit p febrē vel fluxum
ventris vel sanguis et p alia que extenu-
ant corpus. sed qñ accidit ex frigiditate
cognoscit p frigiditā aeris vel p dietā
frigidam pcedentē et hūmōi. Contra sin-
gultū ex repletione vtendū est vomitu
& alijs euacuatiuis calefacientibz & desic-
cantijs. s. singultum ex inanitione si fue-
rit sine febre vtendū est restauratiuis &
humectatiuis. si xō fuerit cum febre pi-
culosius est. Contra singultū ex frigidi-
tate actualiter calidis & potētaliter est
vtendū. Valet etiaz stermitatio si pu-
cetur. valet etiaz timor si ex iprouiso icu-
tiar. vel si aliquod verecūdū valde sube-
to obijciat. nā calor reuocat ad interio-
ra ppter verecūdiā aut timorē dissoluit
fumū qui materia singultus est.

Capitulum XLVI.

De vomitu

Vomitus est ciboz et humorū a
stomacho violenta reiectio & ha-
bet fieri istis modis. aut vi nature aut
vi sintomatīs. quādoqz enim supabun-
dant in stomacho humores calidi. quan-
doqz frigidi. Unde quādoqz ex calidita-
te ebullitionez faciente et humores dis-
soluente fit eozum per vomitum expul-
sio. sicut enim frigiditas intensa in ore
stomachi vi compressionis repellit hūo-
res & cibaria inferius. & est causa solutio-
nis per secessum sic caliditas dominans
mouet eos aliquādo sursum. & est causa
euacuationis per vomitum. aliquñ fit ex
cibozum & potuū supabūdantia. que cum
natura non possit regere vel digerere ea
repellit a se tāqz sibi superflua & nociua.
Aliquādo autē accidit ex qualitate cibi &

potus et ex eius acumie. Unde mordicat
 neruos stomachi et puocat ad vomitū ali
 quā sit ex debilitate et tūc retētiue et forti
 tudine expulsive. Unde stomachus nō
 valēs assumpta retinere p̄ incōtinētiā
 vomit ea. Aliquā etiā accidit ex fortitu
 dine et acumine medicine. Aliquā etiam
 fit vomitus cū inferiora vētris fuerint
 fortiora et expellūt suas supfluitates ad
 superiora et natura nō valens retinere ea
 imo abominās et abhorēs p̄ vomitū ex
 pellit. Illa etiā fit aliquā p̄ cōpressionē et
 eleuationē stomachi ex vicinitate et col
 ligantia aliorū mēbrorū quā casu aliquo
 patiunt̄ vt ex matrice. Unde frequens
 vomitus signū est imp̄gnationis. vt di
 cit Gal. Vomitus itaq; laudabilis ē quā
 fit vt et opatione nature. vel quā fit sicut
 oportet et quā optet adiutorio medicine.
 quādo fit in die critico et eger ex vomitū
 tu releuat. Vomitus enī laudabilis sto
 machū m̄sificat et tūc digestiue seruit
 et ministrat. totā naturā et onerat ab in
 firmitatib; infinitis. totū corpus hōis
 alleviat. Si autē fuerit illaudabilis con
 traria opaf. oēm autē vomitū naturali
 ter p̄cedit motus et tremor labiorū cona
 tus et angustia spiritaliū mēbrorū nausea
 et abominatio. oris aptio. lingue disten
 sio. et extēsiō venarū arteriarū et neruorū. la
 chrymatio in oculis emissio sudoris. im
 mutatio gutturis. et amaricatō et infectō
 lingue palati atq; oris. Vomitus igit si
 fuerit necessarius puocet si supfluus et
 nociuus restringat. Circa vomitū autē
 ex frigida cā valēt calida et confortatiua
 tam electuaria quā ynguēta. valet etiam
 dyacytoniten calidū dyamilus. dyacimi
 num. et hmoi. Si calidas vero causam valēt
 frigida et sicca restrictiua et contricatiua
 vt zuchara rosacea dyarodō triasanda
 h et huiusmodi. et hęc de vomitū dicta suf
 ficiant.

Capitu. XLVII.

De dolore vētris siue stomachi
 Dolor stomachi multis d̄ causis
 habet fieri. s. ex calore dissoluen
 te. ex frigore coartate. ex ventositate ex
 tendente. ex apostemate cōprimente. ex

humore calido vel frigido. villos stoma
 chi inuiscente. vbi calor ē in causa. dolor
 est pūgitivus. eruc. uatio calida partū pal
 lida vrina grossa cibaria bene digerunt.
 Subtilia adurunt. amaritudo oris. feces
 sus colericus. vrina crocea. Vbi vero frigi
 ditas cū humore est in causa est dolor ḡ
 uatiuus. dura male digerūt. leuia et sub
 tilia melius solent adesse vomitus si eu
 maticus crudus. ventris cōstipatio eru
 ctuatiōnes acetose. ventositas si est i cul
 pa cognoscit̄ ex rugitu et gurgulatione et
 eructuationib; inspidis et quoz emissi
 one patiens alleviat. Apstema si sit in
 stomacho cognoscit̄ ex febre et comitate
 ex p̄tura et ardore et indigestione et ori
 ficij extēsiōne. Si igit calor cū humo
 re sit in causa humor digerat̄ et cū medi
 cinis p̄p̄rijs purget. stomachus cū ele
 ctuarijs frigidis cōfortet cum ynguētis
 frigidis exterius fomentet. si autē frigi
 ditas cū humore sit in causa modo con
 trario curet. si autē ventositas sit in cau
 sa curet cum illis que extenuant ventosi
 tatem. vt dyamaratū. dyaciminum. et
 huiusmodi. magna enim ventositas i cor
 pore et specialiter quā ē in ventre causat tor
 siones quando se inter humores inter
 ponit. vt dicit constan. et ideo oportet vt
 sibi succurratur cum medicina ventosita
 tis ventris dissolutiua. et ideo dicit con
 stan. vt ventosa sine scarificatione circū
 det vmbilicum vt ventositas. extraha
 tur ab interioribus ad exteriora. quia si
 cut dicit idem. Plus ventositas ledit in
 multis causis quā humores. vt p̄ in idro
 picis. de quibus idem in eodem capit.
 dat exemplum. Quicumq; igitur vult
 continuam custodire corporis sanitatem
 custodiat stomachum ne nimium sumat
 cibum. summa enim et perfecta medici
 na est abstinentia. vt dicit Constan. in
 iij. c. de fastidio

Capitu. XLVIII.

De fastidio

Olet etiam ventri accidere do
 lor et tortura. vt idem dicit con
 stā. ex humoribus intestinis inuisicatis
 sicut dolor iliā colericus et psiles passioēs

Accidit autē iste infirmitates quāq; ex interclusa ventositate viscerū obvoluto nes extēdere quāq; ex humorū multitudi ne viscerū substantiā aggrauate. aliquādo ex aliquo apostemate lesioez intestio rū substantie inferēte. aliquādo ex lubri cop multitudine viscera interū corrode se. aliquādo ex alioz mēbroz colligantia ppassioez intestinis inducēte. aliqñ ex humorū acumine intestinorū substantiā mordicante et ulcerante. Et iste passio nes pprias hñt causas et significatiōes. ventositas ergo cruda et grossa ab humo mib; resoluta qñ cū fecib; includitur. in intestinīs multas generat torziōes. et si fuerit resoluta fumositas vel ventositas a materia sanguinea erit dolor inficiū? vt dicit cōmen. si fit ex coherica. erit pū gitiū? si ex fleumatica dicit extēsiū? si ex melancolica dicit grauatū? si ex vi treo fleumate dicitur cōgelatū? qñ aut fit ex sola ventositate tūc est dolor team bulatū? Ita dicit te vto ad verbū com mē. sup Job. et his vobis vtitur sepe ma gistr; et aurozes. Ista igit passio curat cū dyaforeticis medicinis. i. euaporatiuis extenuatiuis. ventositatis psumptiuis. qñ vto replēt intestina grossa et viscosa grauisimas inferūt passiones. Ligantē enī intestina et cōglutināt viscolā sup fluitate. vñ natura nō se pōt a supfluis expedire. Vñ necessario seqtur interior torziō inferiorū cōpressio. ex repassioe fumositarū supiorū sūma pūrbatō. qñ q; mors et subiecti destructio. vt pat; in iliaca et coherica passione. In tali itaq; casu solent primo apponi mollificatiua et materie indurate hñectatiua. deinde aliquātulū mortificatiua. tādē necessa ria purgatiua. et sic exoneratis et purga tis interiorib; tota natura ad cōsistenti am debitā reuocet. Quando vto aposte ma occupat stomachū vel intestina ex ma teria et distēsiōe apostematis sentitur dolor et grauedo in stomacho et etiā inte stinis et hñt qualitātē materie et qualita tē apostematis intendit vel remittitur amper? angustie et doloris. dolor autē sem p tanto ē grauior et piculosior. quāto in sublioribus et gracilioribus cōprehendi

ditur intestinīs. qz min? pat; loc? euacti atiois et euēctiois. Ista tñ interi? et ex teri? pfert medicina mediocriter refu geratiua rōe febris mittigatiua. et ratio ne doloris maturatiua et mūdificatiua. ratōe apostematis cōsolidatiua et sanati ua. Ratioe subsequētis vlceris ne loc? maneat vlcerosus. et ista omnia et multa alia patēt i viatico. et in plac. sed ista hic ponere eēt supfluis. Qñ igit lubrici sūt in cā maxim? instat dolor. Sūt autē lum blici vmes qdam lōgi rotūdi et acuti ex viscosis et crudis humorib; intestinorū interiorib; generati q cū fuerit in gracili b; et longiorib; intestinīs generati dicūt lumblici. qz lōgi vt di. cōstan. Si vero in inferiorib; et grossiorib; sunt nutriti ascarides dicitur et cucurbini. hi sñm di uersas materias ex qb; fiunt diuersas habēt spēs et figuras. Nā ex salso fleu mate fiunt vermiculi longi graciles et acuti. nam calor illius fleumatis qui h; motum a centro vsq; ad circumferentiā am protrahit materiam vermīs in lon gum siccitas vero cum habeat motum ad centrum et non possit materiam dila tare cōstringit et coartat eādē in rotūdū et ideo vermiculi sic generati longi sunt et rotūdi. Ex fleumate vero dulci fiūt vermes longi et lati. longi quidē ratioe caloris. qz calor plongat. lati vero qz hu mor se diuidit et dilatat. Ex fleumate ve ro acetoso qd frigidū est et siccum curti et rotūdi. qz vtraq; qualitas cū habeat motū ad cētū repugnat latitudini et lō gitudini. Ex fleumate vto naturali cum sit frigidū et hñidū fiūt breues et lati. bre ues qdem ex frigiditate. lati vero ex hu more et isti dicitur ascharides vel cucur bini. quia semini cucurbite assimulant. Ex vitreo fleumate. pre nimia frigidita te nihil iustificatur. Hi vermes grauisi mas inferunt corruptiones febris ad est pruritus narium. stridor ventū. abho minatio cibi. stupor et alienatio mentis. clamor in somno. tremor corporis emis sio lingue. et masticatio cum nihil ha beant inter dentes. et ista omnia acci dunt propter colligantiam intestinorū ad instrumenta sensuum et ad maxillas

oportet ergo vt dicit constan. vt citius
eiciantur alioquin corpus ab eis con-
sumitur & membra remolliscunt nec expellunt
nisi moriantur. dum enim sunt cum istis
inuisicatis de facili non exierunt. sed mortui ab
horrente eos natura eiciunt nisi aliquando exierunt
sed quasi mortui & statim moriuntur. cum
rebus enim amaris occiduntur sicut ab
sintbio & hmoi que oia in eodem ca. recu-
tat constan. Delent aut oia talia amara da-
ri cum melle vel lacte vel cum aliquo dulci.
dulcia enim vermes diligunt que cum sibi in-
corporant recipiendo amaritudinem se occi-
dunt. ibi enim latitat hamus sub esca. quam
do matur vel vesica patitur & intestina pro-
pter colligantiam patiuntur. nam collo vesice
opilato retenta vrina vesica distenditur
qua distensa intestinum quod sibi adiacet com-
primitur & ad fecis expulsionem impeditur et
inclusa ventositate coheret passio gene-
rat. Hic passio generatur vt dicitur. in vino ite-
stio quod vocatur colic. i. scauis & est in dexte-
ra preter ventris inferioris circumcinctus sicut
zona vsque in preter sinistra. Causa aut hu-
ius passiois est septiformis vt dicitur idem
Prima est calor igneus & coheret febris
intermixtus vesicis fecis humiditate
et induratis & exire non permittens. Secunda causa
est cibi siccitas & stipicia grossities egestio-
nem exire prohibens. Tertia est fleumatis
viscositas vias egestionis concludens.
Quarta est grossa ventositas cum visco-
sis humoribus se immiscens & vesicem.
Quinta est causa apostemata cum intestino nascens substans
nam feculentam exire libere prohibens. Sexta
multitudo ascaridum & lubricorum mortuorum
& inuisicatarum in hoc intestino exire non va-
lens. Septima est intestini insensibilitas
nocumetum fecis non sentiens nec expellens
Hec passio quacumque de causa generata dura
infert corpori tormeta. An generalia et
propria habet accidemia. adest enim generatur
linter vomit. ad dominatio tortura & do-
lor intollerabilis ex parte ventris con-
stipatio & si est ex calida causa venter videtur
acubus pugna & patiens cito moritur si non
habet remedia. si ex frigida est tunc nimia
sentitur grauitas lentus tamen est dolor &
in vno loco. si vero est ex ventositate dolor est
extensiuus & immutat locum cum gurgulatione

& inflatione. si est ex apostemate sentitur
calor dolor adest febris cum siti & asperita-
te lingue. Si ex lubricis tortura sequitur
et dolor & abominatio. aliquando per os eos eici-
unt fomitem breuius morbus est pestiferus mor-
talis cito interficiens nisi efficaciter suc-
curatur. Primum igitur sunt cause morbi mi-
tigande dissolueder vestuende per balneati-
ones calefactos dissolutiuas & liquefa-
ctiuas vinctoes vt est anacison. ylion &
hmoi. Si vero per mitigatiua non cessauerit
dolor tunc ad fortiores procedendum est me-
dicinas dissolutiuas purgatiuas sic in
viatico ostinet. Hinc passioni cognata est
yliaca ab ylion intestino dicta. Et est inte-
stinum gracile & longum inuolues circumquod
quod alia intestina & est carne discooptum
vnde valde est sensibile. An & hec passio vo-
catur vrina de pacis fm. Bal. qz vno die
vel duobus interficitur idem periculosior quod ipa
coheret. & simili nisi modo curatur ex com-
muni bus enim vere causis generatur. sed maxime
ex apostemate. vt dicit constan.

Capitulum quadragesimum nonum. De dysenteria

Liquando etiam patitur venter et
colorum & humorum lubricitate et
acumine vt in dysenteria liera
ria et diarria. & hec inter se differunt vt di-
cit constan. & plac. Dysenteria est fluxus ven-
tris cum excoaratione intestini & sanguino
lenta egestione & de a descendendo. qz in ea
insidit istestia & fit ex colera nasaliter vel in
naturali intestina corrodere excoarate
quod etiam fit ex fleumate salso & quandoque
ex melacolia adusta. quodque ex vicio epatis
& de epatica. quodque ex debilitate contenti-
ue virtutis sanguinem retinere non valens
quodque. ex nimia sanguinis abundantia ma-
xime in detritatis. sanguis enim coluerit
transmittitur ad nutrimentum membri
quando abscessus est membrum cum non inue-
nit membrum quod nutriat superabundantiam
in epate generatur & per incontinentiam emit-
titur & dicitur proprie dysenteria. fit etiam
sepe vicio intestino et tunc sunt tres species
in prima resoluitur intestino vinctuositas & ap-
paret egestio sic lotura carnis pinguis

in secunda villi stomachi abraditur et
 apparer quasi rasura pgamē. in tertia p
 frustula emittatur intestina. 7 tūc appa
 rer carnose 7 nervose 7 arteriose relolu
 tōes. prima igitur spēs bñ curatur. secu
 da vii. tertia nūq̄. similiter epatica vit
 curatur. Dissenterie igitur signa sūt san
 uinolenta egestio tormoyētū coloz pun
 gitū qñq̄ igitur fit excoziatō intestino
 rū supior. qñq̄ medior qñq̄ inferiorū
 et sim hoc variatur coloz nūc in vētre su
 pmo nūc circa umbilicū nunc in infimo
 Scdm igitur causarū diuersarū genera di
 uersificari solet etiaz medicina. primo
 igitur solet mūdificari humor peccans
 deinde fluxus intercipi 7 b rā hropis q̄
 electuarijs tā emplastris. q̄ vngent
 stupricis 7 cōstrictiuis. in inferiori xō me
 dicina iuuat efficaci qñ in superioribz in
 testinis emateria exteriori vero plus ad
 iuuat inferiora. sūt ptica igitur 7 cōstri
 ctina debet eē tam medicina q̄ diēta.

Capitulum quin quagesimū De henteria.

Henteria est fluxus vētris cui
 indigesti cibi 7 potus emissioe
 qñ nulla fit imutatio circa cibū
 sicut acipit ita emittit. Qd̄ oringit a
 liquādo ex villos stomachi abrahione.
 vñ stomach' nō valet cibū retinere qñ
 fit ex viscosa et fleumatica hñozitate
 villis stomachi 7 intestinoz adherēte ali
 qñ ex apostemate. qz tūc ex cibis pl' gra
 uatur stomach' 7 iō sensu nature moue
 tur stomach' ad expellēda cibaria antes
 q̄ digeratur. Curet b infirmitas sic su
 pradicta. Dyarrhia ē fluxus ventris. sim
 plex cū cibi digesti emissioe absq̄ san
 guinea egestioe. Fit aut aliqñ ex ciboz
 multitudine 7 eorum liquiditate et acu
 mine Aliquādo ex colera peccate. i qua
 titate pot' q̄ in qualitate. quia si qua
 litate peccaret pot' induceret dissen
 teriā q̄ diarrhiā. quandoq̄ fit ex fluxu
 humoris ad intestina a capite veluentē
 et ea vel mordicantis vel lubricantis et
 tunc emittit paries spumas 7 ampullas
 iuxta illud ypo. quibus spumose egesti
 ones i diarra apparer. his a capite fleu

ma. refluxit hic flux' curatur p diēte te
 nitate cū multitudo ciboz est in cā. si
 ex acumine ventur refrigeratia 7 hñecta
 tiua. si ex fluxu humor a capite ventur
 reumatici restrictiua. 7 hec de passionibz
 vētris iam dicta sufficiant.

Capitulum quin

quagesimūprimū. De ydropisi

Dropisis ē error digestiue virt
 tutis epatis tumorē membroy
 tū generās. vt dicit consta. Dū
 enī virtus digestiua debilitat in epate
 supfluitates multe generatur in corpe
 que vigore virtutis expulsive exterius
 transmissis membroy inflatiōem gene
 rat fit aut tribz de causis generaliter ex
 retentiōe supfluitatū preter naturā. ex
 fluxu humiditatis pter naturā. ex prin
 cipali distemperatiā qualitatum ipsius
 epatis dñi enī supfluitates preter natu
 ram retinētur vt mēstrua emorroide et
 hmōi ex earū retentiōe opprimūtur vir
 tutes. supfluitates generatur ex quibz
 membroy inflatio seqtur. ex fluxu vero
 hñiditatis pter naturā dissoluūt spūs
 debilitatur vtutes. supfluitates ex indi
 gestioe supueniētes inflatiōz mēbrozū
 efficiūt. ex qualitati distempātia errat
 vut' digestiua in epate q̄duplicat sim
 q̄ttuoz q̄litati cōiunctiōz. 7 sic sūt q̄tuoz
 spēs ydropisis sim excessuz q̄tuoz quali
 ratū. prima est lērosleuma ex distēpātia
 frigiditatis 7 hñiditatis. et dicit ab alto
 fleumate. lēros aut albū dicitur. Scōza
 est ypposarca vel anasarca ex distempā
 tia frigiditatis 7 siccitatis. Tertia spēs
 est achites ex distēpātia caliditatis et
 hñiditatis. Quarta spēs ē tympāites ex
 distēpantia caliditatis 7 siccitatis. Fūit at
 b mō dū hñiditas 7 frigiditas in epate
 dispanitur vut' digestiua debilitat. q̄ de
 bilitata supflua generatur. q̄ vt' expul
 siua trāsmittit ad exteriora. vñ vehemēs
 accidit inflatio. frigiditate 7 siccitate dis
 tēpata in epate sicut vt' digestiua distē
 pat 7 debilitat 7 aliq̄ntulū expulsuat iō
 supflua nō emittit ad cū exteriora. sed
 sub carne retinētur. 7 iō hec spēs dicit
 ypposarca. i. sub carne vñ iuxta carnem.

Ex distēpantia afit caloriz & hūiditad
 p dissolutioēz spiritūū debilitat vtraqz
 scz vtus digestiua & repulsiua. vñ super
 flua per totū corp' nō expellunt. sed iter
 vēterē siphac tātumō retinētur. & hec spe
 cies dicitur archites. qz venter eoz p cūssus
 resonat sic vter. archis ei vter dicit. La
 hiditate & siccitate distēpatis spirit' dis
 soluitur & sic debilitata vtraqz virtute
 supflua ex indigestiōe surgētia p calidū
 & siccū in grossam fumositatē reioluunt
 q nō expelluntur p totū corp' s; circa ven
 trē retinētur. & hec spēs tympanites dicitur.
 qz ad modū tympani sonat vent'. In pri
 ma igit spē inflatio est p totū corp' sup
 ficies alba & mollis digit' carni impri
 sus signū foramis facit & paulatim in se
 ptea redit. vrina ē discolorata alba & spū
 sa. In scda spē nō est tāta inflatio sed fe
 ter eoz caro. vrina est discolorata & tenu
 is. In tertia spē est vēter inflat' & sonat
 p cūssus sicut vter. vrina rubea et spissa.
 In q̄ta spē extēdit venter & sonat sicut
 tympanū. vrina est colorata & tenuis. col
 lum & extrema efficiuntur gracilia. et na
 res acute. oculi cōcauit rotūdi. duo pri
 me spēs possunt curari an cōfirmatiōez
 due seclide ante cōfirmatiōez vix curant
 postea vō nisi. ydropicus g est corpore
 tumid' mollis grauis & pōderosus & siti
 būidus q̄ quāto pl' bibit tanto plus sitit
 & q̄ quāto pl' bibit tāto plus paulatim de
 ficat & amplius inturgescit. Talibz q̄des
 diuersimode patiētibz diuersimoda ex
 hibetur medicina. eis tñ valēt vētosita
 tis extenuatiua. hūorū intercutanei cō
 sūptiua & vtus digestiua in epate cō
 fortatiua d̄ q̄to omnibz expediat in viati
 co constant.

Capitulum quin

quagesimū scdm de ictericia.

Ictericia siue aurigo est cutis de
 fedatio atqz ipsius sequalitate
 et dicitur in plar q̄ tres sunt species
 ictericie crocea ex colera naturalivindis
 et nigra. prima vocatur aurigo. quia ci
 trinus efficit hominē ad modū auri. alia
 vocatur peganitis. i. viridis ex colera em
 praxiua vindicatur. tertia melanchitō

id est nigra. quia ex colera nigra gignit
 tur et adusta. Fit autē ex feruore et ebullē
 tione sanguinis in colera trāsēntis ex
 calore supabundante & sanguinē inficiēs
 te. vnde defertur cū sanguine ad cutis
 superficiē & ipsam inuicit & imutat. alia
 quando fit ex opilatione supioris vel in
 ferioris pori cutis fellis. Unde colera re
 dundat ad epas et sanguinē inficit. alia
 quando fit ex apostemate vel febre cōri
 nua sanguinē immutāte & adurēte. alia
 quando ex corruptiōe aeris vel cibi vel
 potus corrupti. vel ex morlu & punctura
 reptalis venenosi. his modis sanguis in
 ficatur & ad nutrimentū membrorū trans
 missus ea sū infectiōez inficit & cor
 rūpit. Ictericia ergo maxime calidā hec
 cōcomitantur totius corporis infectio.
 dextere partis calefactio. sitis. oris ama
 ritudo. color frontis. tinnit' aurili. vna
 na colorata cuius spuma est crocea viri
 dis vel nigra. omnia q̄ de corpore emittunt
 p̄dicto colore inficiunt ex opilatione su
 periori causata immutat omnia inferiora
 ita vt omnia sint sicut valde tincta.
 Eōuerso afit est si ex inferiori. omnia su
 periora sunt magis ticta & inferiora mi
 nus. Si afit fuerit ex febre & ex vi natu
 re post .vij. diem in aliquo die cretico
 cū dim'nutiōe febris & alleuiatiōe pati
 entis & sintomatū remissione bonum
 profēdit. talis coloratio signat materiā
 febris tunc purgari. Si autē fuerit vi
 sintomatū sicut solet accidere ante .vij.
 diem piculū pretendit. signat enī mate
 riam petere supiora vel ppter sui multitu
 dinē vel ppter sui fumositatē et acumen
 sicut expressie dicit Gal. super ampho.
 Solet itaqz talis passio curari per san
 guinis minutiōem. p infrigidantū & alte
 rantū appositione maxime sup regio
 nem epatis quibz potissime inticit ipse
 sanguis sicut in suo fonte. dantur itaqz
 interius & i. diēta & in medicina ea que
 repriunt calorem mundificant sangui
 nem et alterant malū ipsam sanguinis
 dispositionem. Et si fuerit ex opilatio
 ne dantur ea que sunt diuretiche virtu
 tis & aperitiue nō tamē nimis calide vt
 patet in viati. constant.

Capitulum. LIII.

De emorroide

e Emorroide sunt quinque bene existentes in ano ex quibus diuersae passionis sunt. scilicet inflatio. retentio. fluxus quibus autem supfluitates vi nature transmittuntur ad partes ruptis venis illis emittuntur et corpus a diuersis egritudinibus liberatur. sed si fuerit fluxus immoderatus varie efficiuntur passionis. quoniam vero propter consuetudinem retinentur maxime egritudines consequuntur ut ydropis. ptisis. mania. et melancholia etc. Inflant autem hoc modo supfluitates spissae et feculente ad venarum ora descendentes ea inspissant et ingrossant. unde fit inflatio. aliquando orificia venarum ex intensa siccitate coarctantur et inspissantur. quibus pro nimio fluxu vruntur a chirurgicis et cicatrizantur et tunc aut vit aut nisi apiantur. aliquando ex sanguinis spissitudine venarum capita opilantur. aliquando ex nimio sanguinis acumine et liquiditate plus debito apiantur. Retentione nimia haec consequuntur grauedo capitis. pallorem faciei. humiditas. poterositas renum et coarctatio dispositio ad ydropisim. et ad ptisim nimium fluxum sequitur debilitas et extenuatio corporis. mutatio coloris. dolor et torsio inferioris partis corporis et si fuerit continuus nimis immoderatus pessimas inde generat passiones. Si vero nimis fluant orificia venarum restringantur restrictiuis medicinis. paulatim tamen maxime si fuerit morbo inueteratus ne sanguis subito repulsus ad aliquod membrum re fundatur et peior morbo generetur. Et in ypo. emorroidas sanant antiquas si non vna relicta fuerit piculum erit. si vero nimis clauduntur aptius et rarefactiuis apiantur.

Capitu. LIIII.

De dolore renum

Dolor renum a grecis nefrensis dicitur qui dolor affinitatem habet cum colica passione Differunt tamen quia dolor colicorum mutabilis est et instabilis quotidie enim mutatur de vno latere ad aliud latus nefreticorum dolor instabilis est Patitur autem lumbi siue renes aliquando ex tumore. aliquando ex humorum re-

pletionem. aliquando ex ventositate. aliquando ex lapide omnia ista grauissimum inferunt dolorem. maxime si fuerit calor in causa cuius signum est vrina incensa et dolor acutus et pugnatiuus. si vero frigiditas fuerit in causa cruda erit vrina et lentus dolor lapis et arenule et alie supfluitates diuersae in renibus generantur sepe et hoc precipue ex potu aque limose et grossa dicta. Ex his enim fiunt opilationes in renibus vel vesica. et quandoque in essentiam lapidis vel arenularum per intensi caloris actionem transmutantur. habentes lapides comitantur multa incommoda. scilicet difficultas vrinandi. colica. ex humorum opilatione lapidis opilantur vi vrinales. aliquando in parte et fit stranguria quando quis cum difficultate et gurgatim mingit. aliquando ex toto tunc omnino denegatur et diffuria dicitur. ex humoribus enim viscosis in renibus et in vesica coagulatis fit calculus. iuuenibus precipue fit in renibus. in pueris autem in vesica quia collum visice in eis est strictius prohibens vrinam exire unde lapis generatur. ut dicit constantinus. In pueris etiam vrina est magis grossa et viscosa dicta. res autem viscosa magis est habilis ad coagulationem et coagulationem. et ideo sepe in paruulis generatur. Cognoscitur autem quando lapis est in renibus vel materia lapidis per tormutationem pedis et core tere partis si in dextro rene sit causa. si sinistrae vero si in sinistro. si vero fuerit in vesica dolor aut pectine et periconeon circa sentitur. Praeterea arenule venientes a renibus sunt tutee. a vesica vero albe. Lapis autem generatur ab humoribus viscosis dissoluitur facilius et educitur. Ex arenulis vero difficilius soluitur et curatur. In mulieribus autem rarius generatur lapis quam in masculis propter meatus largiores et propter debilitatem caloris desiccantis humores et putrificantis et propter purgationes frequentiores. multa enim supflua ab eis per menstrua educuntur. Sic infirmi sunt purgandi in calidis et aptius sepius balneandi. cibariis digestibilibus reficiendi et potibus et medicinis diureticis aptius

uis et mīdificatiōis refouendi et assuefa-
 ciendi et aliquando arti cyrurgice dimit-
 tendi maxime pueri, sc̄o adolēscētes
 in senēcūte vero incisio periculosa est,
 quia vltra, xl. annus hęc passio non cura-
 tur, vt dicitur in amphoz, quicūq; nef re-
 tici vltra, xl. annum non sanātur, etiam
 accidit inuoluntaria vrine emissio que
 dyampnes vel dyaletica passio vocatur
 et hęc accidit s̄m cōstan, ppter defectū cō-
 tentiue vtutis, multa enī et fortis attra-
 ctio humoris ad renes et multa fit emis-
 sio supfluitatis ad vesicam quā ferre nō
 sustinens a se rejicit per vrinā, aliquādo
 etiam accidit ex mollitione neruorū et
 relaxatione lacertoz in collo vesice, quā
 q; accidit propter grauitatem somni et
 multitudinem humoris, vt patet in pue-
 ris ignorantib; et lectulo vrinantibus et
 bibulis ebriosis, proprie enī proprium
 est sustinentib; hanc passionem q; semp
 sitiunt et vix etiam aqua satari pnt, vt
 dicit constan, vnde sicut eam bibunt sic
 eam statim mingunt, aliquādo fit ex hu-
 more subito meatus vrinales constri-
 gente et cōrentā ibi humiditatem vi op-
 pressionis educendo istam turpem infir-
 mitatē patientib; necessaria sunt rep̄si-
 ua caloris et s̄ptica cōfortatiua caloris
 renum extinctiua et neruoz emollitoria
 ad status debitū reuocatiua, hęc fit per
 ptiones et electuaria per cathaplasma-
 tiones et vnguenta, cauere tamen debet
 prudens medicus ne apponat in hoc ca-
 iu nimis humida quia plus remolliēdo
 lederent, nec etiam nimis sicca quia ca-
 lozem acuerent, sed modo ista modo il-
 la vt ex frigidis locus patiens humecte-
 tur et infrigidetur, ex siccis vō coarctetur
 humiditas et membrū patiens confor-
 tur, sup omnia dieta sit t̄pata, quia cali-
 da nimis nocēt renib; et lumbis, nimis
 etiam frigida digestiua virtutem retar-
 dant in substātia et cōcauitate epatis et
 consiliū est dare in talib; t̄pata et cōposi-
 ta, q; talis solet esse materia atq; cā

Capitu. LV.

De hernia

Hernia dicitur pellicula ventris

sc̄z siphat, crepatura, siphat enī quedam
 pellicula est que membrorū nutritiuorū
 a generatiuis est diuisiua sicut dyafra-
 gma dicitur pellicula que inter spiritua-
 lia membra et nutritiua est interposita,
 Quādo igitur cōtingit siphat vel p dis-
 continuationē vel per distentionē r̄su-
 pi, vel etiā per calozē dissoluentē vel hu-
 miditatē relaxantē remolliiri etiā cōtin-
 git intestina inferius labi et in osiūm te-
 sticulorū sc̄z folliculū non sine dolore re-
 colligi et diffundi, fit autē ista diuisio vel
 relaxatio aliquando a causa extrinseca,
 sc̄z a nimia corpis exercitatione vt i lu-
 cta et palestra, Aliquādo ex concussionē
 vel ex casu et h̄mōi, Aliquādo ex nimia
 mēbroz supiorū distensione et conatu s̄u-
 cut ex nimio cantu clamore et h̄mōi, ali-
 quādo ex causa intrinseca sicut ex nimia
 caloris intensiōe et humorū calidorū acu-
 mine ipsam pelliculā diuidente et incidē-
 te, quicq; ex nimia humiditate neruos et
 lacertos relaxāte, quocūq; autē modo ac-
 cidat in principio facilius curari pōt et
 p̄cipue in iuvene, si vero magna fuerit et
 inueterata et cum ruptura nerui vix vel
 nunq; cōsolidat et difficile curatur, vt di-
 cit constan, Solet autē curari hernia p die-
 tam et medicinā et aliquādo p incisiones
 et cyrurgiā, talib; igitur dicunt autores
 valere s̄ptica et cōsolidatiua et in cibo et
 in medicina sicut electuaria intus sum-
 pta et etiam fomentationes et balnea ex-
 terius addita p̄ter vnguenta, Sup om-
 nia dicitur valere tenuitas diete et con-
 tinentia maxime a coitu et etiam omni
 motu, sup omnia etiam a ventosis et in-
 flatibus talibus est cauendum, quia di-
 cit cōmentator ventositas maxime nocet
 herniosis

Capitulum. LVI.

De artlexica

a Artlexica est dolor et passio cum
 inflatione et dolore que cuz sit
 articulis manū cyragra dicitur in arti-
 culis vero pedū podagra, in scia dicitur
 sciatica, Habet autem fieri ex sanguine
 colerico et humore rheumatico, frequen-
 us v̄ro fit ex causa reumatica, sanguis

cognoscitur esse in causa ex rubore loci et calore ex eminentia venarum partis patientis et totius corporis. ex dieta calida prece-
tente et humida ex etate et regione simili
ex eo quod maxime mouetur in rete. coleri-
cus humor cognoscitur esse in causa ex do-
lore vehementissimo et nervorum tensione et
ariditate ac calore et partis inflatione ex
colore rubro cum croceo intermixto et ma-
xime mouetur in etate et magis ex die-
ta calida et sicca et in regione consili. Sepe
etiam emittuntur multe colerice supfluita-
tes per vomitum et secessum. calida obsunt
frigida. plerumque sunt etiam cognoscitur
esse in causa ex fleumatica habitudine.
regio dieta etate consimili ex inflatio-
ne loci ex dolore vehementi. rubore modi-
co vel nullo. de reumatica causa cognoscitur
ex grauedine capitis et humorum motu. ti-
llatio et fluxus per nucham spatulam senti-
tur. pessima est hec infirmitas. quia articu-
los et nervos digitorum manuum et pedum con-
trahit substantialiter humores in manibus
detrahit et consumit et aridas eas faciens
clausas reddit imponentes ad operandum
eas efficere consuevit nodosis gibbosis ta-
libus digitorum iuncturas deformes facit.
Hec infirmitas cito curetur. quia si fuerit
inueterata vitatur maxime quando
in duram pervertitur duricia et nodosam.
Materia itaque peccans debet primo pur-
gari congrua medicina. subtrahi de sanguine
et minui si sanguis est in causa. ca-
lor etiam debet reperiri frigidis. quibus est causa
humor frigidus et tunc debet fomentari
calidis emplastris et unguentis. a cibis
grossis abstinendum est et precipue ab infla-
tibus. nam venositas sepe aggrauat mor-
bum istum.

Capitulum LVII.

De gutta sciatica

gutta sciatica dicitur dolor qui na-
scitur ex humoribus descendenti-
bus in nervum grossum qui est inter lacer-
tos grossos corae siue hauche. ut dicit con-
stan. Sepe autem fit ex viscosis humoribus
in concavitate hauche se coadunantibus
quandoque ex humoribus sanguinolentis
cuius. colera rubra intermixtis. et hec com-

nia causa sunt sepius doloris qui dolor tescē
dit in cura usque ad calcaneum et etiam usque
ad parvum digitum pedis cuius ratio est ut di-
constan. quia a scia per medium corae et tybie
dirigitur nervus ad cavillam pedis et
tiorum. et deinde usque ad parvum pedis di-
gitum. et ista est causa quare in passioni-
bus scie dolor extenditur usque ad illum di-
gitum. inde est quod qui habent calculum in renibus
sentiunt eodem loco pedis fornicationem
et tormitationem propter nervi opilationem.
Unde non possunt spiritus debito modo currere
ad illum locum. Dolor autem quicquid est in
vna parte quicquid in vtraque sed peior est in si-
nistra quam quoniam est in dextra. cuius ratio est quia
in dextra parte maior est calor. qui mate-
riam ibi collectam facilius digerit et dis-
solvit quam in sinistra ubi est minor calor et
materia est magis compacta. In hac passio-
ne minor est dolor pulsatio pictura et ar-
tor maxime in iuuenibus calidius complexionis.
maxime quoniam calor est in causa et valet in
illo casu minutio sanguinis in sophena
vena scilicet que est sub cavilla. patiens ita-
que est purgandus et sanandus sicut in artice-
tica. Lavete autem debet omnis sciaticus
sicut et arthriticus a nimia plenitudine ci-
bi et potus et precipue a coitu quia maxime
acuit reuma et impedit digestionem pro-
pter spirituum et puri sanguinis tepditi-
onem ut dicit constan. Purgetur itaque pri-
mo corpus interius et tunc localia ponantur
exterius. aliter enim parum prodest me-
dicina exterius nisi materia que morbi
est causa prius intrinsecus minuat. ut di-
constan. dyascozides quoque dicit multum
prodest sciaticis si fomentatus fuerit lo-
cus doloris cum calido fumo luvus. proterer
enim desiccet maxime si cum galbano et tu-
te et aceto fuerit resolutus

Capitulum LVIII.

De podagra

Podagra sive constan. est dolor pe-
dis et maxime calcanei atque plante
cum distensione nervi atque pulsatione. nasci-
tur autem ex malis humoribus ad calcaneum
descendentibus quod si fuerint frigidi et grossi
numa fit extensio atque tumor. sed non multum
pugnat dolor. nec potest tamen magnus fieri

tumor. qz pedes spoliati sunt et tenudati a carne et ideo non potest multum tumescere. tumor ei nascitur in carnosissimis membris. Hec passio nascitur in suauitate ducendo et quietate quam par se exerat. quod a superfluis humoribus corpora non emundant maxime cum multum comedant atque bibant. ex talibus enim generantur superflui humores qui reumatizant ad pedes et maxime qui sunt debiles superflua materia expellere non valentes et maxime hoc accidit ex nimio coitu. tota enim concatenationem corporis coitus ipse mouet ut dicitur Aristoteles. et calefacit et ideo mouet humores et laxat nervos et rumpit. Unde accidit quod eunuchi non podagrizant. quod non coeunt. sicut nec pueri nec mulieres nisi raro et hoc quod menstruis expurgantur. Unde pro mulieres non podagrizant nisi forte menstrua defecerint. Hec infirmitas adueniens iuuenibus in vere in .xl. diebus curatur. si in autumno aduenierit et durauerit usque ad hyemem difficile erit eam curare ut dicitur in amphibrachis. cuius rationem reddit commentator secundum iudicium astrologie sic. prima inquit etas lune calida est et humida. secunda est calida et sicca. tertia frigida et sicca. quarta frigida et humida. In prima itaque etate per caliditatem dissoluitur materia per humiditatem diffunditur. In secunda etate et quarta peruenit ipsa materia. In prima autem etate lunationis sequentis perfecte digeritur. Unde in secunda etate lunationis calide et sicce ex toto materia consumitur et infra .vi. septimanas que sunt. xl. dies plena fit curatio maxime in estate. in autumno ei et in hyeme materia est nimis compacta et inobediens digestioni. Materia igitur huius passionis primo purgetur. deinde frigidis exterius in principio repugnat. non enim sunt calida et dissolutiua. proponenda in principio cum sit causa reumatica et si materia sit frigida ne reuma plus irriter. et ideo vterque est in principio repugnans fortioribus in causa calida et remissioribus in frigida ne forte materia indurescat. deinde apponetur suffumigatioes fometa et unctioes calide vel frigide per materia tunc requirit. leuius dieta et repata patiens vtratur. a coitu super omnia caueatur. leue et mediocre exercitium inungatur.

Capitulum LIX.

De apostemate

a Postema est superfluo humorum in membro aliquo collectio putrefactione faciens et tumorem. ut dicitur Constantinus. Contingit autem membrum apostemari aliquando ex causa exteriori. ut dicitur Aristoteles. sicut ex percussione. vulnere. casu. fractura et concussione. ab omnibus enim talibus mouentur humores et ad locum sepe confluit patientem qui multo se calcantes calefiunt et putrescunt. Aliquando autem ab interiori. scilicet ex abundantia humorum corruptorum qui sepe confluit ad locum aliquem et concurrunt et hoc dupliciter fit. quod aliquando ex adunatione materie in proprio membro. aliquando ex fluxu materie de vno membro ad aliud. et talis fluxus plures sunt cause sicut dicitur Aristoteles. prima est fortitudo membri expellentis. quod quidam membra principalia et nobilia exonerant se a superfluis sicut cerebrum ab humore siematico se exonerat atque fumo. Secunda causa est debilitas membri recipientis. membra enim debilia recipiunt superfluitates a superioribus fortioribus descendentes sicut cutis caro etc. Tertia causa est multitudo humorum qui cum sint superflui in maioribus venis refundunt ad minores membrorum similitudinem centriam subintrantes et quod superfluit ad nutrimentum fluit ad membra et claudunt principalem viam et faciunt apostema. Quarta est largitas meatuum per quos facile fluit humorum de membro ad membra. Quinta causa est liquiditas humorum et subtilitas qui de facili motu facili diffunduntur et diffusi in aliquo membro recolliguntur et ibi artitudinem membri contractati calcant et ad putredinem disponunt. Sexta causa est suppositio membrorum. naturaliter inferiora membra recipiunt superfluitates superiorum membrorum sicut membra capitis deponunt suas superfluitates quibus ad lacertos et venas gutturas et fit squamata. quibus ad membra pectoris et fit pleuronia et pleuritis et sic de alijs. Fit autem apostema hoc modo dum humores quantitate peccantes et a calore sumi vel a virtute expelli non valentes recepti in cavitatibus membrorum ebullunt et putrescunt et sicut pasta in furno posita ab igne desiccatur in superficie crustulam quadam recipit sub qua manet humor

ita collectus p calore ebullitionis quã
dam crustulã facit sub q̄ latet h̄ioz pu-
trid' atq̄z tumet ⁊ talis tumor d̄r aposte-
ma et aliqñ fit de venositate et d̄r bulo.
aliqñ ex h̄ioze simplici sic ex sanguie fit
fleumon. cui' signa s̄nt rubor ex calore sã
guinis duricies ppter multitudinẽ ⁊ ca-
lozẽ aquosiora p̄sumentẽ. pulsus. i. salt'
ppter ventositatẽ siue fumositatẽ impel-
lentẽ dolor ppter extensionẽ calor p̄ ca-
lidã naturã tumor ppter mater. e multi-
tudinẽ. Fit etiã sic apostema ex simplici
co. rub. ⁊ d̄r herisipila. i. sacer ignis p an-
tirasim. Fit ⁊ aliud ex colera pura ⁊ cor-
rodit membz cui insidet ⁊ d̄r a medicis
herpes esthomen' quasi seipm corrodens
Fit cõsimili mō apostema de fleumate et
d̄r zymia siue palus. qz sicut in palude ẽ
multũ sup̄fluitatis et limositatis ita in
hoc apostemate cui si imp̄seris digitum
cedit imp̄ssioni. qz p fluxibilitates digi-
to imp̄menti cedit et in medio foramen
apparet quasi signuz foramis sed p̄tea
remoto digito dũ materia redit ad me-
dium totũ illud itez adimplet. Isti' apo-
stematis sunt signa albedo. qz materia
est alba ⁊ mollicies. qz materia liquidaz
dolor lentus qz materia frigiditate sua
minuit sensibilitatẽ. Contraria sunt si-
gna in apostemate de colera rubra. qz ca-
lor est multus cũ materia valde calida.
rubea cũ citrinitate. qz colera non est ru-
bea sed crocea. magnitudo adest doloris
⁊ p̄ncure qz materia est acuta. ex melã-
colia fit apostema et si materia tota fue-
rit extra fit sclerosis si prim intra vel par-
tem extra fit apostema. qd̄ d̄r cancer ad
similitudinẽz cancri. sicut eni in cancro
tor sum eminet ⁊ brachia sunt extensa in
lateribz. ita in hoc apostemate quidã est
tumor vice torli. ramusculi d̄o pumozũ
sunt hincinde expansi vice brachiorum
paulatim etiam serpit corrodendo car-
nem ⁊ nervos sensibiliter ad modũ can-
cri. Unde signa illius sunt ingens duri-
cia. qz cũ materia sit terrestris ⁊ melãco-
lica multũ est cõpacta. color est limidus
qz materia nõ est ex toto nigra. dolor est
pauc' aut nullus ppter ei' insensibilitatẽ
qz materia duas h̄z mortificatiuas q̄li-

tates. i. frigiditatẽ ⁊ siccitatẽ. corrodit
aut semp carnẽ sanã et corrumpit vsqz ad
radices nervoz et etiã inficit ipã ossa q̄
attingit ⁊ ideo morbo iste pestifer ẽ ⁊ du-
rissim' ad curandũ. Inter ista aut corro-
sua apostemata talis ẽ ordo. qz noli me
tangere cancrum est apostema in facie
et corrodit paulatim sed min' alijs. Ca-
cer d̄o magis. adhuc magis lupus. ma-
xime d̄o herisipila. fistula d̄o non corro-
dit sed putrefacit interi'. carnẽ. i. et ner-
uos p̄trahit ad sanie ⁊ qñqz corrupen-
to nervos dissolvit ossa. Siccidit aut fre-
quẽter ex vulnere male custodito quan-
to suppositũ os sanie inficitur. Unde nu-
trimentũ adueniẽs in sanie cõmutatur
sicqz rumpit sup̄ficies ⁊ fluit. aliqñ aut
psolidat aliqñ itez rumpitur ⁊ si fuerit
multũ inueterata vix curat. In circui-
tu aut vulneris sepi' multa orificia in-
ueniuntur ⁊ oriunt'. Habet ei fistula inte-
rius vulnus p̄fundũ. in sup̄ficie d̄o an-
gustũ atqz artũ. Cancer d̄o econuertit
exteri' multũ p̄ interi' angustat. ⁊ ideo
difficili' est ad curandũ. Aliqñ nascit fi-
stula ex reumate siue vulnere p̄cedente
aliqñ ex apostemate male curato ⁊ maci-
me qñ numũ humectat ⁊ sunt diuersa
foramina aquã diuersi coloris emitten-
tia mō albã mō citrinã. et si foramina i
vno loco claudunt in alio nascunt'. Sũt
⁊ alia apostemata q̄ ex opposita materia
generat vt p̄ in antracẽ que est. vocat
carbuncullũ. qz vrit vt carbo. Fit aut de
materia valde furiosa ⁊ venenosa ⁊ d̄ ma-
teria cõposita qd̄ patet p lineas diuerso-
rum color. Habet eni virgulatã formã
et sunt ibi quedã rubeẽ lineẽ sanguineẽ
et quedã crocẽ ⁊ colerice. quedã subaly-
bide ⁊ fleumatice. quedã liuide ⁊ melã-
colice. quedã flauẽ a salio fleumate ⁊ sic
de alijs humoribz innaturalibz. Signa
autem antracis sunt dolor intolerabi-
lis arsiura et punctio in profundo in ca-
pite apostematis pustula quedã oritur
siue vesica p̄tendens calozem attestantẽ
humori dominantĩ. In coloratione aut
virgulata forma diuersis coloruz lineis
distincta. videtur etiaz quasi trahi ad fũ-
dum cum quodam filo adherente super

ficie vesice in medio. Ad curationē ita
 q̄ apostematū solent apponi in princi
 pio repercussiva nisi materia fuerit fu
 riosa et venenosa vt in herisipila ⁊ antra
 ce. nam in talibz nō sunt apponenda rep
 cussiva. sed potius mitigatiua ne mate
 ria venenosa reputat ad interiora mē
 bra ⁊ maius inferat nocumentum. vein
 de quādo apostema est in statu solēt ap
 poni solutiua remolliuiua ⁊ maturatiua
 apto x̄o apostemate siue rupto ⁊ educta
 sanie insistendus est mūdificatiuis tan
 dem solidatiuis et bone carnis regene
 ratiuis. Ad alia apostemata quozuz sin
 thomata sunt peiora ad fortiores medici
 nas pcedendū est sicut ⁊ cancrū et fistu
 lam ⁊ h̄mōi ibi s̄m materiā peccantē pa
 tiens primo interi⁹ est purgand⁹ deinde
 localibz remedijs insistendū. p̄tra cancr
 x̄o vitiuis ⁊ carnis mortue corrosiuis
 est vtendū. contra fistulā desiccatiuis et
 cōsumptiuis ac saniei mūdificatiuis q̄
 si nō p̄sunt cyrurgie cōmittant. tūc enī
 est vt aliqua p̄ricula corp̄is sani corru
 pta yrat vel p̄cidat q̄ reliqua ps in po
 sterū corripat. Contra apostemata x̄o
 venenosa sicut ⁊ antra c̄ cito ⁊ caute ē re
 mediū apponendū quia cito interficiūt
 nisi celer⁹ succurrat. Consiliū igit est vt
 in principio si alitid non impediāt. fiat
 fleolythymia in eadez pte in p̄miori
 fiōte loci collectōnis. munere ei in pte
 opposita in tali casu nō est tutū ne mate
 ria trahat ad corp⁹ vel ad membrū nobi
 le cū sit venenosa. tūc necesse est vt tyria
 ca cū vino calido p̄ os offerat ⁊ sup locū
 doloris lintat q̄ si p̄bata fuerit tyriaca
 ⁊ vr⁹ fuerit antra materā siccā ⁊ vene
 nosam extrahet et ita desiccabit q̄ pote
 rit ipsam puluerizare ad modū cineris
 et tunc recens est apponenda sepius do
 nec rumpatur apostema quo rupto non
 est timendū periculū. Idem facit vitel
 lū oui cū sale pistatū ⁊ frequēter aposte
 mati appositū. colorē enī mitigat ⁊ apo
 stema iumpit vt di. cōmentator.

Capitul. LX.

De vlcere

Lcera dicuntur quedam vesicu

le que ex intercutaneo humore sepi⁹ in
 corpore vndiq̄ oriuntur et vocantur a
 cōstan. in fine vtiatū vlcera eo q̄ in su
 perficie cutis acumiē humoris faciunt
 solutionē ⁊ tūuitatis quoz materia est
 subtilis humiditas sanguinis vel colere
 ab interioribz ad exteriora vi nature vlt
 sint thomatis vsqz ad exteriorē corp̄is
 superficiem remādata. Talia vlcera cutē
 defedant pruritum ⁊ titillationē in car
 ne generant. cutem a carne eleuat ⁊ aliū
 quādo si p̄tinua sunt lepre periculū p̄co
 nizant. qui ab eis liber esse desiderat in
 terius purgari a supfluis calidis ⁊ infe
 ctiuis humoribz nō omittat. deinde bal
 neis siccis et mediocriter cōsumptiuis
 s̄m qualitātē ⁊ quantitātē humoris car
 nem ⁊ cutem vlcēatis se exponat. a cra
 pula ⁊ dieta nimis laxa se p̄tineat. labo
 ri ⁊ exercitio se nō subtrahat.

Capitulum LXI.

De pustula

Pustule siue papule dicuntur que
 dam apostematice collectionis
 supfluitatis in exteriori corp̄is supflū
 cie minutati ⁊ p̄ticulariter generate na
 tura sibi supflua et nocua ad exteriora
 corp̄is expellente. que sepea supfluitate
 pabuli corp̄is ⁊ nutrimenti pullulant. ⁊
 ideo merito sapientes pustulas siue pa
 pulas eas vocant vt di. Kemigi. ⁊ ideo
 dicitur pustule qz sunt quedā parue
 sice vel vesicule putredinis virulente et
 vrentis intrinsecus cōtentiue. vt dicit
 Jsi. ⁊ etiā constā. Dicuntur aut̄ pustule
 variolę in puulis. ⁊ etiam aliquando in
 adultis. in puulis autem tales pustule
 sunt salutifere ⁊ future sanitatis p̄nū
 cie vt dicit cōmentator ibi. Variolę de
 sanguinis putridi nascūtur corruptōne
 ⁊c. Si enī in paruulis vel adolescentibz
 nō erumperent de futura lepra esset
 in posterum formidandum. Fiunt enī in
 paruulis ex sanguine menstruali. quo i
 vtero alebantur. qui vi nature expellit
 ad exteriora ⁊ sica futuro periculo libe
 rantur. Similiter cōtingit in adultis ⁊
 in senibus in febre circa crisiū tales pu
 stulas erumpe vi nature materiam fe

bris ad exteriora expellere et ideo nec in istis nec in illis debet fieri percussio ne materia transferatur intus cum sit quodam modo furiosa. circa oculos tamen facienda est in hoc casu levis percussio ne sanies pustule aliquam ledat tunicam oculi vel pupillam. In omnibus etiam aliis locis cautus medicus trahit talem materiam ad exteriora quantum potest propter quod circa oculos. ibi enim est materia repugnans et ad alias reducenda ne ex furiosa et violenta materia tenera ledat substantiam oculorum. Caueat etiam nutriti vel medicam tam in puero quam in adulto ne talium pustularum vesiculae vel propter pruritum vel propter aliud rumpantur seu apiantur ante tempus maxime circa faciem ne perpetuo deformes remaneant in facie cicatrices. Aliis multis de causis pustule in corpore oriuntur nunc ex materia fleumatica albe et molles et fluide. nunc ex materia colerica asperae pungentes et dure. nam colericus humor inter carnem et cutem diffusus suo colore et acumine cutem aperit et mordicat et infinitas pustulas in cutis superficie generat. hae sunt ac modice ad modum grani milij. et ideo talis passio sic vocatur ab auctoribus herpes milij vel granulosis. Unde cumque proueniunt tales pustule si sunt frequenter et continue primo expedit ut materia peccans rebita purgetur medicina. deinde si corpus fuerit plethoricum fleuorothome sine ventosetur rebitis balneis vesicantiis et consumptiis et vngentis aguis patiens adiungetur.

Capitulum LXII.

De scabie

Scabies est corruptio cutis ex corruptis humoribus intercutaneis corpori cum deformatione lesionem inferens. Saepe enim ut dicitur. natura malos humores expellit ad superficiem corporis ut mundificet interiora. qui si fuerint subtiles et liquidi defacili sudore et fumo dissoluntur. grossi vero sub cute permanet et corpori scabiem introducunt. humor vero sic inclusus inter cutem et carnem si colericus fuerit et intensus scabiem inducit siccam non lamiosam cum fissura pruriginis et pustulae. si vero fuerit

humor fleumaticus alba grossa et squamosa et sine pruritu magno scabiem facere solent. Scabies autem humida saniosa cum delectatione pruriginosa calidum sanguinem mittit cum colera demonstrat. Frequenter accidit ex nimia corporis repletione. frequenter etiam ex egritudine procedente. unde virum sequitur depilatio et supfluitatum incrementum. Fit etiam quibusdam inueterata scabies ex splenis vicio et talis defacili recidit. scabies autem cum de siccanis et consumptiis et mundificantiis intus et exterius est curanda.

Capitulum LXIII.

De impetigine

Impetigo est intercutanea humoris corruptio in mutationem cum pruriginem cuti inferens. Colerica enim supfluitas quedam fumosa ab interioribus ad exteriora carnis superficie relecta. cutem inficit et ea minutissimis pustulis repleto scabiosa quasi furfure dispersas scissam et pruriginosam efficit. et haec infectio de materia colerica vel melancolica nimis intensa aliquando ortum trahit. ut dicitur. Et dicitur haec passio impetigo quod titillatio et pruritu maximo cutem et carnem ledendo impedit. Dicitur et serpigo quod ad modum serpentis serpit in cute undique atque repit et cutem quam inficit quibusdam squamis pro scalpatore reddit reddenda. haec passio aliquando ad modum cinguli superficie membri undique circumcingit et talis impetigo vel serpigo herpes cingulus a medicis nuncupatur. Impetigo tamen differt a serpiginem quod fit de magis impetuosa materia et ignita quod de colera. et ideo oblonga facit foramina et stricta. sed valde pura et semper mouet sursum sicut ignis. serpigo de minus ignita et ideo non mouet sursum. sed circumcingit membra et circumquaque se diffundit. Unde dicitur quasi serpens per gyrum. Haec passio curanda suffumigationibus et balneis apertis et consumptiis mundificantiis et exteriis similiter et vnguentis. Inungantur cum succo ebuli zabaui lappae cum fumi terre et humidi. postea balneus aquae dulcis assuescat. ut dicitur constantia. dicitur autem quod contra hanc passionem valet sputum hominis quod diu est ieiunius. Huic passio

ni semp associat prurigo seu prurit? qui
dam imoderat? fricationis 7 scalpatōnis
appetit? fallam qndā delectatōem inge-
rens ex fumo calido 7 acuto mordican-
te cutem a materia calida resoluta. fallā
aut talis delectatio 7 nociua est. qz cutis
inducit vlcerationē 7 discōtinuationē 7
semp in fine lesionē ingerit 7 dolorē.

Capitū. LXIII.

De lepra

I Lepza est membrorū corruptio 7
humorū. inuētiū hñs a vasis et cō-
plementū in fontibz siue extra vasa. nā
corrupto humore nutrimentali defacile
corripunt m: bzo q̄ ex hñoribz nutritūf
Dis aut elephātia siue lepra fm istā.
h3 principū principaliter a corruptiōe
melācolie. Unde dicit istan. lepra ē pos-
sio frigida et sicca nascens ex colera ni-
gra intensa 7 putrefacta apparens in su-
perficie corpis. Hascit ei de quatuor hu-
moribz putrefactis. sed tñ intensis 7 cor-
ruptis 7 in colerā nigram cōmutatis vt
vidē ibidē. Putrefacto aut humorū q̄-
bus admiscetur melācolia. ppter ei? qua-
litatem frigidā et siccā putrefactioni re-
pugnantē non pōt ppleri in venis siue
in vasis quoad usqz incorpetur 7 moras
faciat in membris in quibz completur
putrefactio ex qua sequitur ipsa lepra.
Melancolicus enī humor propter suā
duriciam 7 compactionē longā moram
expedit ad sui putrefactionem si autem
in venis aliquo casu putresceret potius
febrem q̄ lepram generaret. Diverfifi-
catur autē lepra. iij. modis fm. iij. hu-
morū mutuā intermixonē. Est enī
vna species ex pura melancolia 7 hęc p-
prie dicitur elephātia ab elephāte ani-
malī maximo sic vocata propter morbi
maximū nocimentū quo infestat patē-
tem. Unde hęc passio durior est ceteris
ianqz cōpactior et difficilior ad curādū
et reprimendū. Scda fit ex melancolia
et fleumate et hęc dicitur tyria vel ser-
pentina a tyro serpente quia sicut spens
ialis defacili dimittit spolum 7 est squa-
molius sic patiens tale leprā defacili ex-
coriatur ex cutis superficie 7 reloluitur in

quandā squamā. Tertia spēs fit ex me-
lancolica sanguinis infectōe et dicitur allop-
pica 7 vulpina. allopes ei grece vulpes
dicitur latine cui? pprietas est. ppter cale-
factionē sanguis in epate estiuo tpe reo-
pilari sic patēs istam lepre specie a sup-
cilijs 7 alijs pilis corpis depilari et spo-
liari notabiliter cōsuevit. Quarta ē spe-
cies ex colera rubea corrupta in mēbris
cū melancolia. 7 dicitur leonina a leone
tali aīali calidissimo et fortissimo. Sed
hęc species lepre causat ex humore feruē-
tissimo 7 sup modū malicioso 7 ideo mo-
re leonino corrodit et destruit oīa mem-
bra. Est igitur ex malancolia corrupta
principalit? elephātia. ex corrupto fleu-
mate tyria siue serpentina ex corrupto sā-
guine allopica seu vulpina. ex colerare-
ro rubea pessima leonina. De q̄tuor spe-
cies lepre habent quedā signa cōia et q̄-
dam specialia quibz ab inuicem distin-
guūtur. Uniuersaliter autē hęc passio ta-
lia habet signa. caro in eis notabiliter ē
corrupta 7 species imutat. rotūdant oculi
et palpebre corrugātur. aspectū habēt
scintillantem maxime in leonina angu-
stiantur nares et p̄hūtur vox rauca effi-
citur potissime in elephātia. tuberosita-
tes crescūt in corpe multa vlcera minu-
ta 7 dura 7 rorūda. crurū fit quedā ilen-
sibilitas 7 etiā aliorū extremorū. vngues
ingrossant cū quadā inequalitate 7 qua-
si scabiosi efficiunt. Itē p̄hūtur digitorū
articuli 7 man? quasi aride efficiuntur.
corripitur eorū anhelitus et eius fetore
sepius sani corripuntur. carnis 7 cutis
supficies redditur vinctuosa intantū vt
si aqua supfundatur nō madescat cutis
sz elabitur quasi a corio madefacto. pru-
ritum qñqz cū scabie qñqz sine scabie pa-
tuntur. maculis varijs nunc ruffis nūc
lundis nunc nigris nunc subalbidis in
corpore resperguntur. tybie illorū ma-
culis et pustulis precipue supabundāt.
nunc apparent nunc dispārent nunc ex-
terius erumpunt. nunc interius se pro-
fundant. si vō inter pustulas tybiarū
semp vnam maiorem ceteris inuene-
ris signū est lepre cōfirmate. Signum
aut lepre maxie cōfirmate apparet in ex-

tremitatibus ut in pedibus cruribus et in facie et precipue in musculorum corporis consumptione et minoratōe. Præter istas additōnes lepre cōmunes quilibet species lepre habet suas proprias et speciales. Nam patientes leoni nam habent colorem magis croceum et citrinum et oculos magis scintillantes et eminentes et etiam multum mobiles. Cutem habent alijs asperiorē scissam sepe et diuisas, præ alijs etiam sunt pruriginosi et in fine et in omnibus membris plus corrupti. patientes vero allopiciam ex toto tepilant eorum cilia et supercilia valde tumēt et inflant eorum oculos et valde rubēt, pustulas in facie ruffas habent, ab eorum pustulis sanguis cum sanie sepe manat, nasus in talibus ingrossat et deficit odoratus, fetet valde eorum anhelitus et maximam corruptōem sustinet in gingiuis, patientes tyria rufositate et pustulas habent molles, mollē et subalbidas habent cutem et tumidam et quodammodo relucens squamositates non modicam et pedicularium vermium multitudinem has et alias pessimas habent additōnes que ex rheumate corrupto originem sortuntur ut sputa immunda viscosa et salsissima et nares obturatas et hōmō, oculi eorum lacrimant et fluunt propter supfluitatis humidam resolutionem, putrefactionem patuntur, labiorum et gularum et tracheæ arterie patunt asperitatem et efficiunt raucum sanguis post rheobothomiam in liquidam defluit substantiam illud autem quod est solidum est album vel subpallidum cum lauat cito coagulatur et in multa quantitate, patientes vero elephantiam colorem habent emulium, faciem plumbeam, aliorum patiuntur tepilatōes, oculi eorum rotundantur, nares obstringuntur, musculi consumuntur, et hoc est commune in omni lepra in sicca plus quam in humida, in sensibilitatem maiorum digitorum precipue patiuntur, tarde venit ad augmentum, sed cum venerit inducit scissuras, sanguis extractus liquidi coloris vel subnigri cito coagulatur et quanto magis fricatur tanto magis denigratur et induratur, in medio sunt que siue ne albe, vel quasi rami nervorum et illud est commune in omni lepra. Nasatur lepra a causis varijs præterquam ab humoribus prædictis sicut ex cohabitatione et conuictu et frequenti confabulatione cum le-

prosis, contagiosus enim est morbus et aliorum infectiuus. Accidit etiam ex accessu et coitu mulieris statim a leproso præcognite, quandoque accidit ex primis generantibus ut ex corrupto sanguine leprosi generatis. Unde hæc cōtagio quasi iure hereditario transit ad ipsam plebem. Aliquando etiam accidit quando concipitur fetus tempe menstruorum, vel quando ex corrupto lacte mulieris leprose nutritur fetus. Aliquando accidit ab extrinseco sicut ex aere corrupto et infecto ex mala dietam et ex cibis melancolicis nimis frigidis et siccis ut ex carne bouina, asinina, vrfina et hōmō. Aliquando accidit ex cibus nimis calidis ut ex nimis diurno usu fortis alliate piperate et hōmō. Aliquando accidit ex cibus corruptis et corruptioni obedientibus ut ex carne porcina granulata infecta et supseminata et vino impuro et corrupto. Aliquando ex morbo alicuius reptilis humorum et membrorum substantiam corruptis. Istis et alijs modis sepe vitium lepre in humano corpore generatur sed quocumque modo generatur vitium est curabile nisi diuina manu postquam perfecte confirmatur palliari, tamen potest et præcaueri ne destruat ita cito. Laueat itaque patientes a nocuis precipue a cibis melancolie generatis et etiam a cibis incensui sanguinis, subtili ergo dieta et conuenienti nutritur non corruptibili neque conuertibili. Si autem sanguis sit cavit in allopicia primo die rheobothomiam, deinde purgati debita medicina, in alijs autem speciebus primo debet præcedere pharmacia et deinde si necesse fuerit sequitur rheobothomia aliter non, quia aliter noceret, ut di. cōstan. Debitis ergo et cōgruis medicinis debet vti interius et exterius emplastris et unguentis exterius ut sint thomatibus occurratur. Ad curationem vero lepre vel saltem palliationem valet maxime ut dicit platearius serpens rufus ventre habens album, si euacuato veneno cauda, scilicet percisa et capite ablato coctus cum porris in cito frequenter assumatur; eodem modo si vinum in quo diu putruerit patientibus sepe propinet. Hec enim medicina utilis est multis morbis ut patet in eodem quo narrat idem quod vixit redit et ser-

pentē cū alijs comedere p anguilla vt
eū interficeret quē apositū comedit et
multo sudore emissio visum recuperauit

Capitu. LXV.

De morphea

morphea est macula in cute veni
ens ex nutrimenti corruptione
quod eni lepra est in carne hoc morphea e
in cute. Morphea autem alia est alba ex fleu
mate. alia nigra ex melancolia. alia ruffa
ex colera siue sanguie. Ista autem que est ex
melancolia et fleumate difficilis est ad cu
randū sed ista que ex sanguie facilius est
ad curandū. Tūc autem morphea incurabi
lis est quoniam cutis faciei puncta acu sangui
nem non emittit. Si vero sanguis fuerit
subsecutus curabilis iudicatur. Morphea
igitur tota in cute est sed lepra in carne et i
n cute. Hec eadem infectio parum differt a
gutta rosea que inficit faciem quibusdam par
uis et mollibus pustulis que ex viscosis hūo
ribus sanguineis et colericis incutaneis
generatur. Hec passio primo sanguinis
subtractione minuat et interiorum humorum
mūdificatione curatur. deinde subfumiga
tione et balneatione facies fomētetur et por
tis aptis materia incutanea euaporet
deinde mūdificatiuis et desiccatiuis locus
patiens abluatur vnguentis etiam tebitis in
ungatur. Dicit etiam costantinus quod ista in
fectione valet unctio calidi sanguinis le
porini. Nam sanguinem incutaneum diu
dit tepcutit et columit. Super omnia autem con
tra hūmōi passionem humoris intercuta
nei valere dicitur fumus terre in balneis sub
fumigationibus in apozimatibus et sirupis
Potui ei datus scabiem pustulas et pru
iginem mundat humores superfluos in
ter carnem et cutem desiccatur vel ad lepram
dispositos iuuat.

Capitu. LXVI.

De veneno vipere

periculosissima mors per venenum et passio
venenum autem cum ex tota sua specie complexio
ni hominis sit contrarium. subito interfi
cit nisi remedium citius apponatur. venenum

autem aliud accidit ex corruptione ciborum et po
tuum. aliud ex moribus reptilium ut serpen
tium et quorundam animalium. quorum huiusmodi et veni
tes sunt humano corpori venenosi. Vene
num autem aliud est calidum et siccum sicut venenum
tyri et vipere et hūmōi. Quodam autem frigidum
et siccum est scorpiōis quodam frigidum et hūm
idum sicut aranee. venenum autem serpentis variatur
in malicia. ut dicitur. Auicenna in c. d. venenosis
Nam venenum masculinum fortius est et acutius
quam femininum. tamen feminini serpentes plures
habet dentes quam masculi et ideo putantur deterio
res. ut dicitur. auicenna. Item venenum senum perit et
iuuenum et magnorum quam curtorum in eodem genere.
et acutius est illorum quam huiusmodi in motibus et in siluis
quam illorum quam huiusmodi iuxta littora et iuxta aquas
Item perit et venenum quod effunditur a vacuis et
a ieiunis quam repletis. Item deterius est et acu
tius in estate quam in hyeme. citius est et facilius
pungit serpentes in meridie quam in mane et in
die quam in nocte. quia calore resoluit venenum
vix ad extrema et in frigore et in frigido tempore
quod in vno loco congelatur. Venenum autem tyri et
vipere et aliorum quorundam serpentium quibus sit
calidum accidit tamen mortis ab eis stupor et
frigiditas propter mortificationem et extinc
tionem caloris innati per contrarietatem veneni
Calor ei naturalis sua sparsione et infla
matione calefacit corpus quod repletus et quasi
extinctus vi veneni extremitates calefa
cit. unde venenum calidum non aggregat san
guinem cordis calidum. sed resoluendo calo
rem innatum. mortificat ipsum. Venenum autem
regium et basiliscum tamen est violentum quod adhuc
existens in corpore adurit totum super quod in
dit. Unde in circuitu cauerne eius nihil
crescit nec vitescit. Aues volantes ex op
posito cauerne sue subito interficit. et de
animali sibi appropinquans stupefit nec mori
uetur. sed solo veneno aspectu eius statim si
ue sibilo cadit vel moritur et ille quem mori
det liquefit et inflatur et emittit virum et subi
to moritur. tante etiam fortitudinis est vene
num regium. quod etiam si hasta eum tangeres
per haste longitudinem veneni sentiretis vio
lentiam sicut narrat Auicenna. de quodam qui cum
lancea tetigit vermem talem in india et sta
tim cecidit mortuus cum animali suo.
Signum autem lesionis ipsius basilisci est
subita transmutatio corporis in viridem co

lorem et mors inopinata. In loco ubi re-
gulus comorat venenū alpidis pncio-
sissimū est. Interficat ei sepe infra duas
horas vel tres. Cuius morsus signa sunt
ista. coloris cutis subita alteratio singul-
tus multiplicatio. mēbrorū repētina in-
frigidatio dormitio. et palpebrarū pfūda
clausio. siti puocat imoderatā. videt pati-
enti q̄ mors sola siti. Venenū etiā cu-
iusdā aspdis q̄ dicitur spuēs eo q̄ interficit
p̄ sputū suū ita est violentū q̄ interficit
omne viuū qd̄ tāgit illud sputū. interfi-
cit enī prius q̄ sentiat. Sentit tñ lesus
dolores in pncipio circa viscera et accidit
venēatis tenebrositas oculoꝝ et clausio
et pfunditas somni cū spalmo et torsione
colli et pullu inordinato nec valet d̄ illd̄
venenū aliq̄ medicina nisi sola cōbustio
mēbri in quo ē. vel p̄cisio mēbri. q̄ obu-
stio exurit et p̄stringit meat̄ ne venenū
valeat ad cor penetrare. Venenū etiā
draconis multū ē venenosū et malicio-
sum. cuius venenositas maxie ē in cauda
et in felle. Illud venenū sequit̄ maxima
grauitas corp̄is. inflant̄ labia et accidit
stigo et tenebrositas oculoꝝ et destruitur
rō mor̄ sit inordinat̄ et debilitas virtutis
subsequit̄. Venenū scorpiōnis ē mortu-
ferū nisi cit̄ occurrat arsurā et p̄icturā
generat circa mēbr̄ ubi ē p̄ictura et cuius
pueniat ad cor patiens sincopizat et resol-
uitur in sudore. eadē p̄stringit cor et sua
frigiditate p̄gelat ex quo sequit̄ mors et
destructio aīalis. quere infra. de scorpiō-
ne li. penf.

Capitū. LXVII.

De morlu canis rabidi

Morsus autē rabidi canis est mor-
tifer et venenosus. Nā vt di. cō-
stā. canis frigidus et siccus cui colera nig-
dīnat. q̄ mutata et putrefacta et dominās
corp̄i canē efficit rabiosum. Fumositatis
enī resoluta ex nigra colera iā incēsa in-
ficit cereb̄rū vñ cū discurret ad diuersas
ptes eas inficit et efficit venenosas. vñ
cū aliquē momorderit ei salua veneno-
sa subintrāte locū morfionis inficiuntur
humores et spūs et d̄hit venenū infixum
ad locū p̄siles sue generationis. s. ad cere-

brū et efficit homo rabiosus q̄ si aliū mo-
morderit eū inficit et etiā rabidū illū fa-
cit. Nā tale venenū ē sūme piculosū tñ
q̄ diu latet. tñ q̄ se multiplicat. Aliq̄n
etiā latet vsq̄ ad āni reuolutōz et tūc eaf-
tem die et hora q̄ fuit infixū. caput petit
et frenesim facit. Hāc venenositate sen-
su nature p̄cipiūt aliq̄ canes et fugiūt ra-
biosum et latrant sup̄ ipm ad frēndū eū
vt di. cōstā. q̄ sentiūt eū sibi stratiū et no-
cium. Accidit autē hęc venenosa rabies
maxie in autūno. q̄ tūc melācolia rōne
silitudis multiplicat et etiā in vere. q̄ p̄
calore t̄pis dissoluit et nō p̄sumit et ita
p̄ p̄culcatōz intēdit et egredit̄ p̄ter nar-
turā. Cāc etiā venenositatis ē lingua
canis rabidi q̄ facit canē nutātē sic ebrē-
um et apto ore lingua tepēdente et salua
p̄tinue emittēte incedētē q̄ cadēs i aq̄s
ip̄as inficit et bibētes ex eis ydropicos
efficit et furiosos. alias p̄petates canis
rabidi q̄re infra d̄ cane. Morsus autē a ca-
nib̄ vidēt i somnis terribilia et sūt timo-
rosi. stupidi. sine cā irascūt. ab alijs vide-
ri timēt et etiā sic canes latrāt et super
oīa timēt aquā et abhorēt. et tūc hęc p̄-
sio vir curat hucusq̄ cōstā. Sūt etiā mul-
ta alia venenosa et venenoz picula. sed
de his specialit̄ mētio habetur in diuina
scriptura. et iō de alijs sup̄sedendū ē quo
ad p̄sens opusculū ista vice. Hoc solum
hic arbitror aduertendū q̄ venenum
multa et infinita incōmoda in corpore
opatur. Cum enī tota sua species natu-
re et cōplexioni hūane sit p̄traria q̄n p̄-
ualet in corpe totaz naturā distempat
spūs et humores corrūpit et alterat. sui
malicia et acumine. qd̄ nobilius ē in cor-
pore. s. regionē cordis primo aggredit̄ et
impugnat aīalē spūm suo acumine par-
tit in cerebro et p̄turbat. sensuū organa
et eoz opationes subito debilitat. ner-
uos d̄curit et vulnerat venas et arterias
inficit asperat et corrugat. torturam et ar-
suram et mordicationem in interiori-
bus generat. substātialem cordis et epa-
tis humiditatem nunc incendit. nunc
congelat. nunc dissoluit. nunc resolut.
nunc penitus consumit et desiccāt. dum
interiora comburit. exteriora infrigit et

dat & cōuerso. sepe corpis supficiē uel
menti calore exterius afficit. & cū poten
tiali frigore sanguinem in uenis cordis
mortificat & cōstringit sui diffusionē. p
mēbra corpus intumescit nūc etiā pal
let. nūc lucet. nunc uiret subito. nunc cni
gescit p macularū diuersitatē corpis ex
terius inficiētē supficiē. eius interior
malicia innotescit & abhominatōz & nau
seam horribilē stomacho ingerit & ipavi
talia mēbra acumine suo penetrat & cor
rodit. ppter qd natura eius impetū ferre
nō sustinens. deficit ultimo & succūbit.
corpis pdominās humores in sui simili
tudinem cōuertit & uenenosos & nocios
iplos efficit. & ideo periculosus est tāgere
corpa. que ueneno sunt infecta. qz p eua
porationē sepe inficiūt & corrūpūt oīa q
sibi sunt ppinqua. Sepe asit dtingit qre
nenū in le cū sit nature horribile & inimi
cū ap petū a natura nō ppter se. sed ppter
aliqd dulce & amicum nature cui est ad
mixtū. qz sepe sub specie dulcis & sapidi.
occultat & latitat uis ueneni. Et ideo do
cet psta. ut hō qui timet uenēnū. nō solū
caueat a fetidis & amaris. uerū etiā a dul
cibus & saporosis salis & acetosis & con
similib. qz sub talib. que appetit natu
ra. sepe uenem malicia palliat. Docet eti
am pstan. p effectū cognoscere qsi uenē
nū in cibis uel in potib. est assumptū. Si
quis inquit in cibo uel potu senserit arsu
rā & subleuitus fuerit cito spasim. uel tu
mor in digito uel in uingula. uenenosum
est & mortale. Ex quo etiā apparet signū
ueneni in digitis & uingulo qui fiunt ex
tumofitantiō cordis. signū est qz uenēnū
iam pualuit circa interiora ex quo ias se
diffundit ad extrema. Et sequit̄ ibidem
sunt si ore hiauerint & saliuā effluere fece
runt & labia formicauerint in lingua ar
dor fuerit & sudauerit. pcor dia pstrinxe
runt & obtenebrauerint oculi. optet ut fe
linēt ad medicinā alioqñ cito morient̄
Est igit̄ generalis medicina q̄ uenēnū in
corpore sumptū ut pmo uomit. puocet &
hoc supri. uel p disterere inferi. uenēnosa
materia euacuet. uinde tyriaca q̄ uenē
ni rep̄ssiuā ē & p̄suptiua cū uino decoctō
nis iutlx offerat et b̄ trib. dieb. uinde

debet purgari & balneari fm exigentiā
ueneni. ad ultimū d̄z fieri flecolotoma
dieta delect ordinari ut nutritiā uictuoi
sis & opilatiuis meatuū ad cor ne uapor
uenenosus possit ad cor exalare. ualent
itaqz in hoc casu nuces magne & auellay
ne. ficus sicce. attrahūt enī uenēnū & cō
sumūt. & ideo ualēt ante prandii & post.
Dicit etiā psta. qz multū ualēt ballam.
cū lacte mulieris q̄ arsurā & dolorē ex re
bus uenenosis. Itē ibidez sequit̄. andro
manth. dicit nullā fuisse cām p̄ficiendi
tyriacā nisi ad destruēdū res uenenosas
qd trib. modis fit. qz uenēnū desiccāt et
consumit. multa enī recipit desiccatiua.
Itē uenēnū uirtute sua expellit. qz mul
ta recipit que occulta p̄rietate ueneno
cōtrariātur. Itē mēbra p̄fortat & ideo
eis q̄ uolentiā ueneni ad resistendū ui
res attribuit. multa enī recipit cōforta
tiua. Et si tyriaca haberi nō poterit et pi
culū est in mora alleū. ut di. pstan. equal
setur & vsqz ad dissolutionē euz gallina
crassa decoquat & ius def ad bibēdū. uene
no ei repugnat & miro mō interiorē arsu
rā mitigat & iō tyriaca rusticoz allū nū
cupat. Sine alleo d̄z ualere ius galline
fm psta. Dicit etiā in libro de simplicia
medicina. quedā repugnat ueneno ipm
attrahēdo ab interiorib. calore et sub
tilitate substātie sue sicut gallus & gallina
fissa. supposita uenenofo morsui. Que
dā repugnat similitudine & subtilitate
substātie sue. cōtra substātiā ueneni. et
ideo sua similitudine uenēnū ad se attra
hunt ut caro tyri quadā p̄rietate occul
ta. Repugnat etiā quedā cōposita & sim
plicia efficacia & uirtute. sicut calamentū
lucis caulis. orobi. grana citri. yperico.
nasturciū. rutha. sal. poruz aristologia.
nuces comeste cum ruta. radix aspagi &
semen eius. balsamū. acetum. sanguis le
poris. lac asine. urina puerozum. heria.
testiculi ceruini et asinini. siccati & bibi
ti. castoreum. alleum. gentiana menta.
dypthanuz et multa alia infinita. Quia
enim multa sunt uenenoz pericula ideo
diuina bonitas multa sup̄addit antido
ta et remedia. sed ista exempli gratia iā
sufficiant

Capitul. LXVIII.

De remedio s̄ morsum canis rabidi

Qnta morsum canis rabidi et alior̄ venenosor̄ animalium solent a pitis vulnera cū igne vel ferro diuidi et purgari vt sanguine extra trovenenū effluat. solent apponi sanguisuga et ventose vt venenū ab interioribz extrahatur. Interius solent dari ista que veneno repugnant. siue sint simplicia siue composita vt tyriaca exterius sup vulnera et similia cathaplasinentur. sicut nuces pistate cum alio rutha et sale. valēt enī nuces comeste. et supra morsum posite. Cum pdicas dicit dial. q̄ cancri fluuiales habent occultā virtutem contra hoc venenū. Et ideo docet Constan. talibus dare tyriacam cū aqua cancorum fluuialiu. Limis etiam cancor̄ cum gēciana singulare est remedium contra huiusmodi morsus vt dicit idem. Et etiaz contra hominis morsum rabidi specialiter valent ista. sc̄ succus caprifoli. cepe rutha. nuces alia. sal. frondes sic. mēta. ozobum. Hec omnia vel aliqua cū aceto et melle talibz morsibz salubriter apponūt vt dicit Constan. Hec enī omnia venenū attrahunt et sua caliditate et siccitate dissolūt destrūt et consumūt. contra morsum et puncturā scorpionis oleum in quo submergitur vel decoquitur scorp̄o super puncturam appositum summū remediū est. Item si accipiat idem scorp̄o vel alius et cōtritus sine pistatus super vulnus apponatur vtilissimum est. reuertitur enī venenū in sicuz ad corpus. vnde exiit. Item dicit Constan. q̄ multū valet butirum bouinū cōtra venenū scorpionis. Nam butirum vinctuositate sua opilat caliditate dissoluit et consumit. viscositate et humiditate sua mundificat et abstergit. Butirus ergo comestum opilat meatus ne fumus veneni ad cor ascendat. valent etiā cancri fluuiales si eorum canis vel ipsi cocti vel affati sub ciete tentur cum lacte asinino vt dicit Constan. Ad idem valet castoreum et sulphur vt dicit idem vtrūq̄ enī calidum est et siccum in quarto gra

du. et ideo valet contra venenum frigidum. quia dissolunt caliditate et consumunt siccitate. Contra morsus colubri serpentis et vipere venenum primo vento sis vel alio modo de vulneribus vel punctura subito extrahatur. Tyriaca cum vino decoctionis genciane vel rutha vel mēte offeratur. circa locus. et supra vulnus tyriaca apponatur. Idem fiat cū allio sale contrito vel cū rutha si defuerit tyriaca. stringatur fortiter in principio mēbrum in quo sit morsus vel punctura. ne possit fumus veneni libere erumpere ad interiora et interius cū veneno repugnātibz occurratur. dicit enī Constan. q̄ contra hominis venenū valent cerebrū galine et simus agninus et succus de frondibus malorū granator. dissolūt enī ista venenū et parant cōsumptionē. vt dicit cōmentator. Hec de venenis et eor̄ remedijs nunc sufficiant.

Capitulū. LXIX.

De medicina

Que exhibenda contra varias infirmitates et pericula rebita et cōgrua remedia indiget prudēs medicus circūsp̄ctione maxima et cautela. nihil enī plus impedit salutem infirmorū q̄ ignorantia et negligentia medicor̄. quia igitur ex parte medici exigitur vt nihil omittat de contingentibz. necesse est vt his que ad medendū pertinent industriā diligens sit et in omnibz circūsp̄ctus. Oportet itaq̄ medicū ad hoc vt efficaciter operetur cognoscere cōplexiones hominum cōpositiones et cōmixture tam membrorū q̄ humor. dispositiones temporū. conditiones sexū et etatem. Alia est medicina exigitur in hyeme. alia in estate. alia in morbi incubatione. alia in statu. alia in declinatione. Alia exigit etas puerilis. aliam decrepita vel senilis. aliam sexus virilis. aliam muliebris. oportet etiam vt cognoscat causas et occasiones egritudinis. signa et accidentia singularum infirmitatum. Nunq̄ enim se cure aliter poterit dari medicina si causa morbi fuerit ignota. oportet ergo cognoscere rerum medicinaliū cōplexiones.

virtutes et operationes, nisi enim cognosce-
ret que medicina simplex que composita,
que frigida que calida, que corporis sit
immutatiua, que sanitatis conseruatiua
que infirmitatis curatiua que laxatiua
que constrictiua, nunquam secure procedere
posset in medicina. Et ideo necesse est
cognoscere herbarum et aliarum rerum medi-
cinalium qualitates et graduum diuersitates
que calida et sicca, que frigida et humida,
in quoto gradu si vult in suo officio non
errare. Ideo oportet cognoscere morbi
diuturnitatem, contrarietatem, simplicitatem
quantitatem et qualitatem patientis virtu-
tem et debilitatem. Nam morbo chronicis et
diuturnis fortiori indiget medicina quam
si recens est et siue nouus. Simplex eti-
am morbo simplicioribus et ex contrariis
compositus contrariis et compositis est cu-
randus. Simplex enim medicina infir-
mitatem compositam raro curat, contra ca-
lidam itaque causam frigida medicina, et
contra frigidam calida, et contra mixtam
mixta generaliter sunt ponenda, nisi cau-
tus medicus morbum agnoscens secundum quan-
tatem et qualitatem morbi temperat quan-
tatem et qualitatem antidoti. Item quan-
do videt causam morbi esse ex repletio-
ne curat per euacuationem materie et inan-
tionem, quando vero ex inanitione sanat
per repletionem. Officium itaque boni me-
dici consistit in causarum morbi et circum-
stantiarum cauta inuestigatione per aspec-
tum enim et tactum per urinam et per pul-
sum infirmitatis materiam inuestigat.
Cognita autem causa si materia latet in
profundo, hic videtur attractiuis ut si ma-
teria est in remotis partibus et extre-
mis nititur materiam ad stomachum attra-
here ut inde facilius educatur. Si vero
fuerit materia dura et copiosa, quibus-
dam videtur digestiuis diuisiuis et incisi-
uis ut sic materia mollescat et ad edu-
ctionem facile prodeat. Completa ita-
que digestionem materie et attractionem vi-
detur tercio quibusdam laxatiuis ut mate-
ria digesta et attracta per convenientem re-
gionem educatur vel per vomitum vel per se-
cessum vel per sudorem, materia enim conue-
nienter euacuata, videtur quarto quibusdam

confortatiuis ut natura que ex violentia
medicinis fuit debilitata et lassata confor-
tetur. Confortata autem natura videtur quibus-
dam resumptiuis et restauratiuis ut
illud quod vi morbi vel antidoti est depedi-
tum restauretur, paulatim autem et non sub-
ito est restauratio facienda dieta congrua
et temperata. Solet enim natura in sic euacua-
tis multum appetere, et ideo sepius plus
accipere quam digerere posset nisi a cauto me-
dico in diete regimine teneretur. Tan-
dem temperata natura et in statum pristinum
restituta, recet uti quibusdam plerumque
uis ne sanatus in peius recidat. Tali-
bus sunt conuenientia balnea, inuincio-
nes electuaria et exercitia moderata, ta-
lia enim calorem naturalem excitant, a sup-
fluis naturam exponant humoribus di-
gestionem adiuuant et confortant. Si vero
fuerit materia fluida aut nimis laxa vi-
detur constrictiuis, desiccatiuis et repercussiu-
is. Materia vero restricta cautus medi-
cus solet dare convenientem laxatiuam me-
dicinam que educit humores prius dis-
solutos et iam constrictos, ne ibi rema-
nentes vel ad aliam partem defluentes
putrescant et sic febrem vel aliam infe-
rant passionem. Paulatim autem solet
fieri restrictio et repercussio ne materia
subito repercussa recurrat ad aliquod me-
brum nobile et maiorem generet lesio-
nem. Similiter et purgatio solet fieri per
interualla ne fiat purgatio repentina,
tribus igitur modis solet fieri medici-
na, scilicet dissoluendo, constringendo, restau-
rando, aut enim repleta dissoluitur aut
dissoluta constringuntur aut depedita in
corpore restituntur. Relaxamus itaque
medicinis laxatiuis ut scamoneatis, con-
stringimus constrictiuis ut achacis et
opiatibus, restauramus cibis et potibus nu-
tritiuis et electuariis ad hoc preparatis.
Recollige igitur ex predictis breuiter
quod medicus infirmorum domos et patri-
as visitat et frequenter infirmitatum cau-
sas et circumstantias inuestigat, medici-
nas varias et contrarias preparat, com-
parat et reportat, infirmorum abdomina me-
bra occultata tangere et abstergere non
recusat, conualescentie et speciem sanitatis

omnibus reprimittit suauiter et leuiter
 vrenda vtere. et incidenda incidere. se al/
 ferit et ne pars sana corrumpatur parte
 vrit putridam et prescindit. volente par/
 te tertia in sinistra percutere non par/
 cit. a sectione vel a lura etiam pro lacri/
 mis patientis bonus medicus non desi/
 stit medicine amaritudinem dulcedine
 aliqua palliat et abscondit. bibit et gustat
 de medicina quoniam sit amara ne infirmus
 abhorreat a cibo et potu egrum reprimittit
 et refrenat. Illum suo exponit desiderio
 te cuius salute diffidit penitus et despe/
 rat. amaris et corrosiuus carnem putri/
 dam et corruptioni dispositam amputat
 ac desiccatis saniem fluidam mundat
 et depurat post mortificatiua et vritiua quoniam
 busdam lenificatiuis dolorem vulnerum
 mitigat et mundificato vulnere locum
 vulneris consolidat atque sanat. Et quia
 plus ledunt intrinseca mala quam extrinse/
 ca prudens medicus te mitigandis cu/
 randis et expellendis intraneis doloribus
 primo curat materiam ibi duram et cor/
 ruptam interius digestiuus medicinis
 vt oximelle vel syrupo acetoso. Primum
 diuidit et incidit et digerendo ad exitum
 et euacuationem oleo dicitur. quia
 sicut in principio amphuril. dicitur. di/
 gesta medicari oportet et mouere non cru/
 da. digesta vero materia atque habili red/
 dita ad euacuationem eam dissolutam
 medicina attractiua ab interioribus et
 remotioribus partibus ad exteriora at/
 trahit. et ad hoc valent quedam amara vt
 yterapigra yeralogodion et alia alleata.
 quia amara citius penetrant ad remo/
 tas partes. et extrema magis purgant quam
 alie medicine. tercio materiam sic dige/
 stam sic attractam medicina congrua eua/
 cuat et expellit. caute tamen ne nimia fi/
 at euacuatio. nocet enim corpori quod
 inde debilitatur et quandoque plus de bo/
 nis humoribus quam malis euacuatur. iux/
 ta illud pro. multum repente euacuare
 aut repellere. calefacere aut infrigida/
 re. fallax est et nature penitus inimicus.
 Considerat autem bonus medicus ma/
 teriam egritudinis et locum materie. et
 etiam vires patientis et secundum hoc variat me-

dicinam. si enim materia siue humor pec/
 cans euacuatur. multum confert egrum.
 si vero non infirmus amplius molestat
 vt dicit pro.

Capitulum LXX.

De medicina attractiua

Medicina attractiua operatur per
 in substantie subtilitatem et calorem
 subtilitate sua facilius penetrat
 et calore suo attrahit siue ferrus. siue ali/
 quod intus fixum siue humores qui la/
 titant in profundo. Item medicina dige/
 stiua est necessaria. quando materia est
 multum dura et compacta. Incidit enim
 et diuidit materiam. et sic ad expellenduz
 aptam reddit. Et ideo opatur per incisiu/
 na et attenuatiua. quoniam subtilitate siue sub/
 stantie coopante calore partes materie
 sepat a parte vt patz in diureticis. Item
 medicina laxatiua aliquando purgat ma/
 teriam digestam dissoluendo et attrahendo
 vt scamonea recepta in stomacho fu/
 mum subtilis facile penetrante a se emit/
 tit et humores dissoluens abominabiles
 nature reddit atque attrahit eos adiuuante
 virtute expulsiua et attractos a se ei/
 cit et expellit. Quedam laxans sua visco/
 sitate lubricando vt mercurialis malua et
 huiusmodi. quedam vero acumine humo/
 res penetrando vt euforbium. quedam sua
 glutinositate comprimendo sicut mirabola/
 ni. quedam sua salugine intestina mor/
 dicando vt semeu atriplicis. quedam ve/
 ro dulcedine sua et humiditate intestina
 infundendo vt cassia fistula. Item me/
 dicina constrictiua opatur per frigida
 grossa in substantia. Nam frigide pres/
 coadunantur et partium suarum grossicie
 penetrare phibentur sicut galla. quando
 que grossos generat humores. vnde con/
 stringunt opulendo et virtutem retentiua
 confortando vt escula. quedam autem re/
 stringunt specialiter sanguines vt coral/
 lus. tolus. emathites. plarago et hmoi.
 quedam ventrem vt citonia mora rosa et
 huiusmodi. Item medicina induratiua
 est. que vel materiam coagulat et malagi/
 nat. et hec opatur per valde frigida sicca.
 vel humida vt pilluli sempuina portulaca

folatrum ⁊ similia. Item medicina molliuā opatur p̄ calida mediocri ⁊ multū humida. similiter ⁊ maturatiua. Itē aptiua. uirtuā ⁊ attenuatiuā habent ⁊ tutem. apit enī meatus opilatos ⁊ attenuat viscosos humores atq; siccos et sic facit per calidū atq; siccū. Item hūidificatiua opatur vel dissoluēdo ut calamētū l̄mollificādo ut cassia fistula. malua vel terrestitate ⁊ siccitate sua sordes abstergendo. Sunt autē multe alie species medicine ⁊ differentie sicut mortificatiua. corrosiua. uirtuā. dyaforetica. re/percussiuā. mitigatiua ⁊ h̄mōi. de quib; tractatur in libro de simplici medicina. Sed hec de proprietatibus infirmitatum ⁊ medicinarū cōditionib; put ad p̄sens opusculū ptinet sufficiant ⁊ sic huic ne gocio finem imponam?

Incipit liber octauus de mūdo ⁊ corporib; celestib;

Estquam

auxiliāte deo tractatū ē de diuinis nominib; de angelorum proprietatibus necnō de homine et eius partibus et accidentib;

et ipsius conditionibus compleuimus restat ut ad proprietates mundi sensibilibus quātum nobis datur de super ma/nus apponamus. ut materiam diuine laudis ex proprietatibus operationum possimus elicere conditoris. Inuisibilia enim dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur ut dicit apostolus. Et ideo aliquas mundi huius ⁊ contentorum ipsius proprietates huic opusculo breui sub compendio interserere proponimus ut per similitudinem proprietatum corporalium. intellectum spiritua/lem et mysticum facilius in diuinis scripturis accipere valeamus. A proprietatibus itaq; mundi inchoandum est.

Capitulum. I.

Quid sit mundus

Mundus itaq; ut dicit mercu?

dicitur tribus modis. Nam mundus dicitur diuinus intellectus mūdos. s. archetypus incorporeus inuisibilis et eternus ad cuius exemplum mundus sensibilis est creatus sicut dicit Boeti? Tuncuncta superno ducis ab exemplo pulcherrimus ipse. Mundum mente gerens. similiq; imagine formans ⁊ c. Secundo modo dicitur mundus vniuersitas eorū que celi ambitu cōtinētur ut celum in quo sydera lucent. ignis in quo omnia calent. aer in quo omnia uiuentia spirant ⁊ uigent. Aqua que terre latera circūcingit. terra que omnia inferiora sustinet atq; nutrit. de quo dicit mundus p̄ ipsum factus est. Tercio dicitur homo minor mūdos. quia totius mūdi imaginem in se representat. Est itaq; primus mundus eternus in diuina mente eternaliter permanens. secundus mundus perpetuus est diuina uoluntate esse perpetuum ⁊ originem ex illo contrahens tercius s̄m quid est perpetuus. s̄m quid est caducus omnium similitudinem in se gerens. De primo autem mundo et de tercio in precedentibus dictum est. Hunc de mundo sensibili dicendum est. Mundus igitur ut dicit marci. est vniuersitas creatorum conglobata in s̄pere modum. Nam mundus s̄pericam ⁊ circūlarem habet speciem et figuram. Nec fuit ut dicit Marcianus. alia figura mūdo ita congrua sicut orbicularis ⁊ rotunda ⁊ hoc propter vniuersitatis p̄fectionem. ⁊ propter illam quam habet in esse perpetuo cum suo opifice qui sine caret et principio configurationem. Mundū autem totum p̄bi in duas partes diuiserunt. quarum nobilior ⁊ simplicior p̄ superior et actiua a circulo lune se extendens vsq; ad planeticam regionem. Altera pars est inferior passiuā que a luna ti globo incipit et vsq; ad centrum terre inferius se proterendit. Istum particularem mundum inferiorē describit marcia. Mundus inquit est circulus ex quatuor elementis eisde; totis in s̄pere modum conglobatis terram in medio vndiq; defixam eternis celi raptibus circūcurrens. Ad istum mundi compositionem

nem creauit diuina uirtus primordiale
 materiaz in qua uelut in quadam massa
 erant potentialiter quatuor elementa
 non distincta sicut modo sed erant per-
 mixta. et illa massa yle a platone in thi-
 meo est uocata ex qua diuina sapientia
 omnia elementa. et elementata compo-
 suit et produxit et proprijs qualitibus
 in regionibus ordinauit singula et disti-
 xit. Nam quod in illa materia calidum
 fuit et siccum cessit in materiam ignis
 quem ratione sue leuitatis diuina sapi-
 entia superius collocauit. Quod uero fri-
 gidum et siccum in summa fuit cessit in
 materiam terre quam sua ponderositas
 et compactio inferius posuit. Quod au-
 tem calidum et humidum fuit in materi-
 am aeris cessit. Quod uero frigidum et
 humidum in materiam aque conuertit.
 Et hec duo elementa sicut maiore uel mi-
 norem leuitatem et rarefactibilem sub-
 tilitatem in medio ignis et terre colloca-
 uit. Unde istam materiam primam pla-
 to ut potuit in thimeo sic descripsit. Fuit
 enim yle. i. prima materia sine qualitate
 et sine quantitate. sine colore. sine specie.
 sine loco. sine tempore. inter aliqua sub-
 stantiam et nullam existens etc. Hec uer-
 ba multum sunt difficilia tamen sic ex-
 ponuntur. quia dicitur fuisse sine quan-
 titate. non quia omnino fuerit sine om-
 ni quanto. sed quia non fuit determinata
 te quantitate. quo ad nos sicut gigas di-
 citur imensus quantum excedit aliorum
 hominum quantitate. Ideo etiam sine
 qualitate dicitur. quia non habuit a qua-
 litate aliqua specialiter nominari. non
 enim potuit plus calida quam frigida dici.
 nec econuerso et sic de alijs. Sine colore.
 quia non habuit aliquem colorem innatum
 in aliquo elemento. Sine tempore fuit
 quia nondum fuerant tempora et temporis
 vicissitudines quando hec materia est crea-
 ta. Sine loco fuit. quia non habuit ter-
 minatam locum plus sursum quam deorsum
 nec plus in latum quam in longum. Inter ali-
 quam substantiam est et nullam. quia nulla sub-
 stantia materialis precedit illam. sed ali-
 qua est secuta. Materiale igitur principium
 mundi inferioris fuit uila materia inuisa

scilicet prima materia communis que omnium
 formarum et qualitatum fuit susceptibilis. que
 etiam sub diuersis speciebus et formis conser-
 uatur. Permanet ei hec materia quo ad
 substantiam incorrupta quamuis continue quo
 ad qualitates transmutabiles alteretur.
 quia ista materia que modo per rarefacti-
 onem manet sub forma ignis et sub igne
 statim per condensationem induet formam aeris
 que prius sub specie ignea fuit ignis
 Ex quo patet quod prima materia qua mundus
 materialiter constat est ingenitabilis et
 incorruptibilis a qua omnia materialia
 incipiunt in quam redeunt tanquam ad matri-
 cem. Similis itaque ex rebus multis oppo-
 sitis et contrarijs est compositus et tamen in se
 est unus. Similis enim unus est numero
 et non plures mundi et hoc propter materie
 unitatem sicut in libro dicitur de celo et mun-
 do. Occupat enim totam materiam suam sicut
 ibi dicitur in ca. de eter. in ii. Similis ergo
 de quo hic loquimur non est diuersus in se
 neque diuisus sicut substantiam quamuis in ipsi-
 patribus inueniatur contrarietas. quo ad ali-
 quam qualitatis repugnantiam. Summa enim
 et necessaria habet mundus in suo toto con-
 uenientiam et quasi quadam. musicam armoni-
 am quamuis in aliquibus eius partibus propter qua-
 litates repugnantes aliquam partem dissimi-
 litudinem uideatur sic expressit dicit Augustinus. su-
 per gen. Transibit autem mundus iste quo ad
 istam passibilem quam modo habet speciem et
 figuram. Sed permanebit in esse perpetuo
 quo ad substantiam et naturam sicut idem asse-
 rit Augustinus. Et dicit glossa ibi. Celi et terra
 transibunt etc. Math. xxiii. Ex quo patet quod
 mundus ratione sue mutationis est siquidem ad-
 mirandus. nihilominus tamen propter materie
 nobilitatem. et forme reuera actualitatem. et
 per omnes productionis et generationis re-
 peritaz facile potestatem non reperitaz ipse mundus quam mu-
 di opifex deus super omnia est laudandus
 Nulla enim est tam uilis tam infima in tota
 mundi machina pars siue particula in qua tam
 in materia quam in virtute et forma non relu-
 ceat laus diuina. Nam in materia et for-
 ma mundi quedam est differentia. sed cuius ar-
 monia est pars summa. Nam illa pars mundi que
 sicut natura purior et simplicior est atque no-
 bilior. uniformem habet inclinationem et appe-

titum ad nobilioris forme susceptiones
et que sp̄ualior est magis est inclinabi/
lis ad formas sp̄ualiores. Unde materia
celestis simpliciorē et nobiliorē reddit et
exigit formam q̄m elementaris. et etiam
ipsa materia celestis nobilior est et sim/
plicior in nobiliori corpore vt in sole q̄m
in luna vel in mercurio vel in matre. Ma/
teria enim elementaris nobilior est in
igne q̄m in aere vel in ceteris. vnde gros/
sior est materia in terra q̄m in alijs. Nam
ibi sunt plures partes materie aggre/
gate s̄m aristoteli. vnde dicit q̄ ex vno pul/
gillo terre sunt decem aque imo mate/
ria vnius elementi purior est in vna p/
te q̄m in alia. sicut dicit in primo metho/
rorum. partes enī ignis superiores nobi/
liores et simpliciores et partes terre cen/
trales sunt grossiores et compactiores et im/
puriores. Cum enim partes mixtorum
sunt ab elementis s̄m q̄d partes elemē/
tates sunt puriores vel nobiliores s̄m
mixta simpliciora vel puriora. Et s̄m q̄d
e conuerso est in elementis e conuerso est
in mixtis. Nobilior itaq̄ materia mun/
di cōstitutiuā nobiliori indiget forma
Et ideo solet disponi materia s̄m quod
exigit forma. quia si de terra debeat fieri
ignis. oportet q̄ materialis terre grossi/
cies subtilietur et depuretur. et sp̄ualior
et simplicior efficiatur vt sic simpliciori
forma scz ignea induatur. Et vt breui/
ter dicam necesse est vt s̄m forme pro/
prietatem ipsa materia pparetur. Con/
sideratur itaq̄ mundi nobilitas s̄m sui
partes digniores et etiam effectus nobi/
liores. Et ideo pars mundi superior re/
putatur dignior. quia ibi materia ē pu/
rior et forma est pulchrior et virtus ampli/
or in superioribus inuenitur Tanto enim
mundus in vniuerso pulchrior est et decē/
tior redditur quāto deformis pars muni/
di inferior superioris pulchritudine. decē/
tiori gloria insignitur sicut dicit Augu/
stinus. quedā pfectio claritatis et virtu/
tis que in superioribus pcellit ad perfectō/
nem inferiorum et decorationem continue se/
diffundit. Q̄d etiam videtur infima pars
mundi in decore et luminositate amissis
hoc recuperat in fecunditatis gratia et vir/
tute.

Non enim minus est admiranda ter/
re virtuosa fecunditas in pductione her/
barum arborū florum et fructuum in gene/
ratione varia animalium et reptilium. In
varia pductione metallorum gemarū et la/
pidum q̄m sit admiranda celi claritas cū
diuersitate suorum orbium et astroz. Et
q̄m mundus tot laudabilibus rerū dif/
ferentijs sit diuine virtutis insignitus
potentia. multis tamen defectibus et cōdi/
tionibus miserabilibus quātum ad eius in/
feriorem partem vndiq̄ est subiectus.
Nam mundus iste q̄muis videatur esse ge/
nitior et nutritior corporum. carcer tamen est
spirituum et animarū durissimū exilium
est ac locus miserarū innumerabilium
et penarum. Nam mundus locus est reas/
tus et transgressionis. Incolatus et pere/
grinationis. doloris et lacrimationis. la/
boris et fatigationis horroris et confusio/
nis. motus et mutationis fluxus et alte/
rationis. transitus et corruptionis. insolē/
tie et perturbationis. violentie et oppres/
sionis fraudulētie et deceptionis. In mū/
do nihil aliud inuenitur q̄m vanitas. ma/
lignitas. cupiditas. anxietas. defectibili/
tas. et vetustas. mundus notos allicit et
diligit. ignotos abijcit et contemnit. mun/
dus multis obest paucis prodest. Ama/
tores suos recipit et fallit. Nam multa
promittit. sed ad vltimum pauca soluit
cōtemptores suos ad modū vmbre in/
sequitur et apprehendere non desinit. sed
suos sequaces fugere satagit et cōtendit
et ideo illos quos maxime diuitijs et ho/
noribus hic extollit. in fine maxime de/
pauperare et deijcere consuevit. Et vt
bis beati Grego. vtar fugiendū est mun/
dus etiā si prosperis nos temulcet. Qui
ergo tot calamitatibus pulsatur q̄d aliud
q̄m vt delectatur clamat. Et hec de propo/
sitibus mundi in generali dicta iā sus/
ficiant.

Capitulum. II.

De celoz distinctione

nunc Tunc ad describendas proprieta/
tes eius aliquas de celo et eius par/
tibus xpo adiuuante manū apponamus
Nam celum angelorum et hominum h̄

normi locus est et habitaculum ut dicit Beda. Celum autem secundum sanctorum traditiones aliud est visibile aliud invisibile. Celum autem visibile est multiplex, sicut dicit glossa super deus. x. ubi. celum domini dei tui est et celum celi. Septem sunt celi. scilicet aereum, ethereum, olympicum, igneum, firmamentum, aqueum, empireum, celum sanctorum angelorum. Celum itaque aereus vocatur medium aeris intersticiū, quod a grossis vaporibus aque et terre non per omnia est infectus, unde illa pars aeris purior, et ab inferioribus qualitatibus immixtior propter sui puritatem et dyaphanitatem siue naturam transparentem celi nomine nuncupatur sicut dicitur super Ieremiam. xiiij. volucres celi comedent illud etc. Celum ethereum secundum quosdam vocatur supremum aeris intersticiū quod immediatus sphaere ignis est coniunctum et dicitur ethereum, quia illud medium inter ignem et aerem confinium est ab igne splendoris et illuminationis receptum. Etheros enim grece splendor dicitur latine, ut dicit Aristoteles. Celum vero igneum secundum quosdam vocatur centrum sphaere ignis propter ipsius ignis puritatem subtilitatem et summam quam habet pre ceteris elementis actualitatem et propter alias quasdam nobiles celestes quas consequitur ex vicinitate orbis planetarum proprietates secundum Gregorium, autem super locum illum iob. Intueri celum et contemplare ethera etc. Nomine etheris intelligitur tota regio a luna usque ad stellas fixas in qua sunt orbis et circuli septem planetarum. Quere infra proximo de ethere quid super hoc sentiat Hieronymus, Alexander sic ordinat septem celos dicens. Primus celum est luminis dativum uniforme et non motus scilicet celum empireum. Secundus celum donativum dicit esse luminis uniforme et motum, scilicet aqueum et crystallinum. Tertium dativum luminis non secundum omnem partem luminositatis uniforme et motum ut celum stellatum. Quartum est receptivum luminis sine calore scilicet olympicum. Quintum est receptivum luminis cum calore, scilicet celum igneum. Sextus est receptivum luminis coniunctum cum parte

superiori dicitur celum ethereum. Septimum est receptivum luminis coniunctum cum parte inferiori, scilicet aereum. Et sic videtur vocare olympum regionem orbis planetarum, quia illud spatium est continue luminosum. Firmamentum autem vocat celum primum secundum philosophos et ultimum in cuius coeunitate sita sunt corpora stellarum et stellarum. Nam philosophi non ponunt nisi solum celum unum, imo ut dicit basilias in exameron, prius philosophi linguas corroderent quam plures celos esse consentirent. Illud autem celum scilicet firmamentum sic describit aristoteles, in libro de causis elementorum. Celum inquit est quintum elementum ab elementis inferioribus discretum naturali proprietate ac distinctum. Neque enim graue est quia tunc descenderet, necque leue, quia tunc forsan ascenderet, quia si esset unum ex quatuor, vel esset compositum ex quatuor, ingrederetur in ipsum corruptio vniuersaliter vel particulariter, imo sicut dicitur ibidem. Terra postulat ipsum causam et principium generationis et corruptionis. Et ideo necesse fuit ipsum esse in generabile et corruptibile ne pro querendo generationis et corruptionis principio esset abire ad infinitum. Est autem celum illud inquietum et mobile vniuersaliter, cuius motus est reuolubilis supra medium, scilicet super aere, qui stat fixus inter duos polos immobiles, scilicet meridionalem et septentrionalem et illud celum est finitum quo ad dimensionem et loci extensionem sed est sempiternum quo ad motum. Mouetur enim a motore infinite potentie, id est a deo qui est sublimis et gloriosus in secula, hucusque aristoteles, in libro de caelestibus. Vocat autem polos duas stellas in summis celi extremitatibus in ipsius medio superius et inferius collocatas quarum vna est superius posita in medio celi ad septentrionem et dicitur polus arcticus. Alia est ex opposito ad meridiem et dicitur polus antarcticus quasi contra polum arcticum positus. Inter duos istos polos quasi inter duas sui extremitates celus obliquus movetur ab oriente usque ad occidentem, et ab occidente iterum usque ad orientem, et hoc

semper vniiformiter sicut rota mouetur
circa axem. vnde axem vocat aristoteli. quā
dam lineā intellectualem porrectā a po
lo vsq; ad polum dyametraliter et exten
sam. circa cuius medium totius celi ambi
tus equilater circūfertur sic ibidē dicit cō
mentator. De istius celi natura dicitur
in libro de ce. et mū. fm nouā translatio
nem. Celum inquit est vnum cōpositum
ex materia quoniam continet materiā ex
qua et celū nominat. que est vltimus in
cellus totius scz vniuersi. et sequit in eo
tem nō sunt neq; fuerunt. neq; erunt ce
li multi. Celum enī est vnum pfectum
completū cui nō est simile. neq; est loc^o
extra celū. neq; corpus. neq; vacuitas.
neq; plenitudo. neq; tempus qd est nu
merus motus. vnde illic est vita fixa. s.
extra vltimū. et est sempiterna. que neq;
deficit neq; finit. et illa est vera vita. Itē
idem ibidem. celum neq; fabricatum est
neq; generatū. sed simplex est. cui^o mo
tus est equalis in quo nō est diuersitas
et est motus eius singularis et circularis
cuius motor est spūs qui mouet illō sua
volūitate. et cōtinuatur radius celi cū ra
dio ignis et cōiunctus est cū illo ad vtili
tatem hominū propter pmanentiā vite
firmamentū itaq; vocatur celum. quia
solidum est et firmū. quia terminū habet
intransgressibile vnde pre nimia firmi
tatis sui permanentia incorruptibile est
et imutabile tam in substantia qm in for
ma. Est autem forma eius spherica et con
uexa et quasi cōcaua quo ad nos. sed qua
si cōuexa quo ad ea que sunt supra celū
cuius motus est naturaliter circularis et
mouetur oblique et circulariter ab orien
te in occidentem. voluitq; secum et circū
ducat motu simplici et vniiformi infra di
ei et noctis spacium totum qd sub ipso
est. vsq; ad ignis regionem. vnde orbes
septem planetarum secum rapit et circū
ducat. Omne autem qd sub ipso est. vt
dicit Raban^o. virtuti eius motiue obe
dit ordine vniiformi et imperturbato. vir
tus quoq; eius motiua sicut ipsemet di
cit super expositione gen. extendit se vs
q; ad inferiora hec elementa. vñ et ignē
superiorem creditur secum circūrotare.

peruenit quoq; huius motiue virtutis
actio vsq; ad aerem et vsq; ad aquas in
quibus quo ad fluxū et refluxū. in pte ma
rina facit exultationē. Hec autē tria ele
menta. s. aer ignis et aqua obediunt qdēz
motui celi. sed non vno modo neq; vno
ordine ipsum imitantur. sed fm magis
et minus et qd superius est et leuius et pur^o
obedit magis et qd est minus tale sequit
tardius et obedit minus. Terra huic ce
lesti motui non obedit et virtuti vt ab eo
suscipiat localem motionē. qmuis ad pro
ducendas ex se spēs diuersas eius susci
piat impulsionē. Habet igitur firmamē
tum sicut dicit idē rabanus quo ad mo
tum incessum vniiformē. ordinatū et sp
turbatū. omnium tamen motū velocissi
mum vnde ne ppter velocitatem motus
eius mundi machina dissoluatur. retari
datur ordinato motu planetarum. et sic
motus eius impetus motu cōtrario mo
deratur. Mouetur quoq; et quiescit. qd li
cet in partibus mutet sitū. tamen in toto
neq; sitū mutat neq; variat locū. Tur
batus igitur inferioribus. et quasi casuali
ter fluctuantibus celum cum suis orbibus
ordinis sui tenorē saltem in puncto nul
latenus derelinquit vnde motus celi est
totius tēpis primū subiectū et modus et
regula omnium motuum aliorū. Est igitur
firmamentū mediante motu suo gene
rationis et corruptionis in mundo infer
iori principū effectiuus. Cui^o ratio vt
dicit raban^o. quoniam firmamentū sui lu
minis virtute generationis effectiuum
ad terrā tanq; ad propriū centrum dū
git et restinat. et radios suos in terre sup
ficie aggregat maxime et coadunat. sicut
ostenditur in scia pfectiua. Omne enī
corpus sphericū concavū et luminosum ut
quolibet puncto suo dirigit vnam lineā
radiosam in centrū illius corporis lumio
si ad superficiē centri. et quāto quelibet li
nea radiosa est vicinior alteri linee exes
ti ad superficiē centri. tanto ex vicinitate
vnius ad aliam est fortior ad imprimēdū
in centro effectū suum. Ex quo manife
stum est qd cū corpus celi sit sphericū. con
uexū et luminosum. et terra respectu ma
gnitudinis celi non obtineat nisi viciniam

puncti cū sit centrū. in terra necessario fit maxima aggregatio celestium radioꝝ. Ex quoz virtute ⁊ cōtactu fit maria generatio ⁊ pductio rerū generabilium in terra que est centrū ipsius firmamenti. ⁊ quīs sit principū generationis celū. non tamen recipit generationē in se vel corruptionē vel diminutionē vel augmētum. Nam celū in substantia habet similitudinē simplicitatē vniūformitatē. ⁊ puritatem nullā habens partium diuisionē nec cōtrarietatē. ⁊ ideo nullā habet ex se potentiam ad corruptibilitatē. vnde sic arguit Arist. in li. de ce. ⁊ mū. Omnis inquit corruptio est ex cōtrarijs. celo autē nihil inuenitur cōtrariū quare celū non corrumpitur. Celum etiam quīs sit in se ⁊ ex se vniūforme. tamen habet necessario plures orbēs ⁊ circulos in figura ⁊ magnitudie longitudinis ⁊ latitudinis differentes ppter diuersas mansiones quibz indigent mortales. vt dicit arist. in li. de causis elementoz ⁊ alias. nam si fm vnam dispositionē ⁊ mensurā recipe ret mūdus inferior influentiā radioꝝ periret alimentū mortalium ⁊ generatio omnium inferioroz. Et ideo necessarium fuit motum celi esse obliquum vt ex eleuatione ⁊ depressionē orbium nunc calor nunc frigus in centro generetur. vnde si directe celum moueretur quo ad nōm fitū. omnia calore vel frigore in nōo situ habitabili cōsumerent. vt dicit Arist. Nec solum attendis in celo puritas ⁊ incorruptibilitas ex parte materie verū etiam pulcritudo ⁊ claritas ex parte forme. vt dicit Arist. in li. de sensu ⁊ sensato. Celū ex sui natura splendidū est. sed in partibus eius est differentia. Nam in stellis est maior aggregatō luminis q̄ in alijs partibus ipsius celi. Unde ex parte forme habet rotunditatē cum cōueritate oueritatē cū claritate. dyaphaneitatē siue transparentiā ⁊ pspicuitatē vniūformitatem in toto sed in partibus diuersitatem. ex mutuo cōcursu orbium ⁊ motu contrario planetarū dicunt sapientes generatōem ⁊ armoniacā suauitatē. An. de macro. in li. ciceronis. exponens scipionis somnium in. vi. de rep. libro. Im-

pulsu ⁊ motu ipsoꝝ orbium efficitur sonus ille qui acuta cum grauius t̄pans. equalem sonū facit ⁊ concentū ⁊c. Preter hec dicitur in li. de ce. ⁊ mū. in fine q̄ celum motus sui cōtinuitate inflamat illud super quō mouetur. vnde et̄er ex motu celi ignitur. Motus enī causat calorem. vnde ibidē dicitur per se ⁊ sensibilibiter inuenitur q̄ ex motu fit calor ⁊ ex quiete frigiditas. ⁊ ideo calor materias emollit. ⁊ dissoluit. frigiditas vero aggregat ⁊ cōstringit vnde partes elementares motui celi vicinij existentes ceteris partibus mundi inferioris sunt calidiores vt patet in igne ⁊ aere. In tercio autē elemento sc̄z in aqua est motus debilitatus. ⁊ ideo in ea est frigiditas sed non in vltimo. In quarto autē sc̄z in terra ppter nimiam elongationē a motu celi fit strictio in vltimo propter caloris absentiam dominij frigiditatis. Et ideo terra permanet quiescens ⁊ phennis vt non moueatur sicut dicit Arist. ibidem. Mobilitas itaq̄ celi attribuitur in materia ⁊ substantia in forma in motu in situ in substantie sue simplicitate puritate ⁊ perpetuitate. In forme claritate dyaphaneitate siue perspicuitate et in spherica orbicularitate. In motus vniūformitate velocitate et in virtuositate. in situs sublimitate. quia ad situm a centro terre maxime distat. et in dimensiuā quantitate. quia eis magnitudo imaginatiōē immo rationis mensuram superat in potestate. quia omnia inferiora sibi subdita regulat ordinat et mensurat. Et quod super omnia mirabile est. omnia inferiora celum ordinat et immutat et tamen a nullo inferiori se immutationem alij quam recipit. nec aliquid sibi dissimile in natura et virtute aliqua ipsi celesti corpori se conformat.

Capitulum. III.

De celo aqueo siue cristallino

Extum celum est aqueum siue cristallinum quod ex aquis positis super firmamentus diuinitatis potentia est formatum. Aquas enim esse sup celos collocat

tas diuine scripture autoritas nobis tradit, que ita sunt leuigate et subtilitate, quod in materia celestem sunt conuerse, et ideo permanent ibi fixe. Beda tamen dicit quod aque ille celestes non vaporali tenuitate sed gracili quadam soliditate virtute diuina super firmamentum sunt suspense, et modo ad impetus firmamenti moderationem vel ad caloris generati ex eius remotissimo motu repulsionem. Opinio est fuit Bede quod celum ignee sit nature sic platonici posuerunt. Unde dicit Beda: Celum est subtilis et ignee nature rotundum a centro terre equalibus spatiis collocatum. Et ideo forte Bede videbatur quod ideo fuit necesse ibi esse aquas ut calor ille celestis ad transmittas duceretur quod ex tali inflammatione mundus inferior dissipandum non pateretur, ex frigiditate eius naturali illarum aquarum super firmamenti verticem positarum dicunt aliqui stellas saturni esse frigidam propter illam quam habet ratione sui situs cum firmamento viciniam. Dicunt etiam quod firmamentum per virtutem illarum aquarum infrigidatum infrigidat orbem saturni sibi magis proximum et vicinum. Sed qualiter istud posset fieri rationabiliter non est perspicue ratione utentibus manifestum. Nam cum aquosa substantia ratione utriusque qualitatis sue, scilicet humiditatis et frigiditatis celesti substantie penitus sit contraria, non est bene liquidum philosophantibus qualiter inter corpora tam disparia possit unitas aut concordia aliquo modo conueniri. Et tamen scriptum est iob. xviij. Qui facit concordiam in sublimibus suis. Ideo alio modo sentiunt et opinantur moderati qui interiora philosophie spectamina profundius ut arbitror sunt scrutati. Dicit et alexander quod aque ille que super celos sunt non sunt ibi posite ut frigide et fluxibiles et humide vel etiam sicut solide, congelate, et ponderose. Ille enim proprietates sunt etiam inter se habentes contrarietatem et sibi mutuo repugnantes, sed potius per ordinem diuine sapientie aque ille super firmamentum sunt sub mobilissima nature sue conditione diuinitus collocate, prout nature celesti maxime sunt propinquae, et

hec quidem est nature proprietates perspicuitatis et transparentie que principaliter et substantialiter inuenitur in natura aquae ratione cuius habet conuenientiam et cum celo empirico et etiam cum firmamento. Et ideo posuit dominus aquas inferius sub ratione frigiditatis et humidi, cum alijs conditionibus necessarijs ad generationem et corruptionem sed eadem posuit in ratione perspicui, prout fuit necessarium ad vniuersitatis conseruationem. Et ideo dicit celum esse dictum aqueum et crystallinum ratione mobilitatis et perspicuitatis. Est enim perspicuum ad modum cristalli, a superiori celo scilicet ab empirico, lucem vel luminositatis plenitudinem recipiens et receptum ad inferiora diffundens, et ideo dicitur celum quasi nobis inuisibile et occultum crystallinum vero quia durum. Et ideo in summo dicitur crystallinum, non quia durum sicut crystallus. Sed quia vniuersimode est luminosum et perspicuum. Aquei autem dicitur quemadmodum aque ex sua subtilitate et mobilitate mouet, et illud motum mouet celum proximum et illud ulterius mouet quod sibi est magis propinquum. Et ideo illud celum quod mouet inferiora, in inferiorum mobilium precipue est conseruationem ut dicit alexander.

Capitulum. III.

De celo empirico

celum empiricum est primum et summum celum, locus angelorum regis et habitaculum hominum beatorum. Et dicitur empiricus a principio quod est ignis quasi totum ignem sic dictum non ab ardore, sed potius a lumine et splendore ut dicitur. Ipsi. Istud est celum summe elucidatum, influens lucem et splendorem super celum crystallinum sibi propinquum et proximum. Est autem de natura sua vniuersimode sine stellis, et sphericum ut dicitur. Dama. Ideo est sphericum, ut rex spiritualium et corporaliu sit contentiuum. Est enim naturaliter quietum et immobile scilicet et immotum, unde illud celum non est necessarium propter continuationem generationis inferiorum sed potius ut dicit alexander ad conseruationem vniuersi in genere corporum, secundum determinata extrema ad medium, est operacum in summo, scilicet terra

et luminosum in summo scz celum em-
pireum ⁊ vtrūq; corpus scz extremū su-
preum ⁊ infinitum est de se immobile et
quietus. Istius celi proprietates descri-
bit rabanus vtens verbis basilij in era-
meron sic dicens. Celum ei empireum
est corpus primū. natura simplicissimū
de corpulentia habens minimā. qualisub-
tilissimū. primū mundi firmamentum.
quantitate maximū. qualitate lucidam
figuratione specicū. locali situ supremū.
quia a centro remotū. amplitudine sua
spirituū ⁊ corporum visibilia ⁊ inuisi-
bilia contentiuū. dei summū habita-
culum. licet enī deus sit vbiq; tamen spe-
cialiter dicitur esse in celo. quia ibi re-
cet potissime sue virtutis operatio. et iō
celum dicitur specialiter sedes dei. quia
in corpore mūdi species celi pulchrior est.
vt dicit Damas. In celo diuina virtus
manifestus opatur.

Capitulum. V.

De ethere

e **E**ther grece splendor dicitur lat-
tine. Ether sūm Irido. est supior
regio' supremi intersticij aeris et ignis
vbi est perpetuus splendor luminis siue
lucis. anaragozas autem dixit. nomen
etheris est nomen ignis. Et hoc putauit
vt dicit arist. propter ipsius inflatio-
nem que causatur ex velocitate sui mo-
tus. Unde sūm ipsum anaxa. omne infla-
mans ⁊ inflamabile vocatur hoc nomi-
ne. Tharcianus autem dixit qd ether est
locus ab inferiori mundo sepatus inui-
sibilis respectu inferiorum que patiu-
tur multiplicem variationem. In ethe-
re vero vbi dies est perpetuus nox diu-
no lumini non succedit nec mirus. quia
tam altum locum vmbra terre que no-
ctis causa est in ethere non accedit. sūm
Aristo. vero in libro meteorozū ether
nihil aliud est qd vnum elementum. nec
est ex elementis quatuor. quicquid enī
supra lunarem globum est nature est se-
pate a natura inferiorum elementorum.
vnde ether neq; est graue. neq; est leue.
neq; raturū. neq; densum. neq; per alte-
rius corporis penetrationem diuisibile

flaturam enī ethereaz nulla ingreditur
corruptio vel alteratio vniuersaliter vel
particulariter qd ei accideret si ex elemē-
tis cōpositionē aut originē contraxisset.
Anarago. tamen dicit qd ether est aer in-
flamatus ⁊ dicit qd qñq; descendit infe-
rius ⁊ in terra occultatur. vnde ppter sui
subtilitatem. nūc sursum. nunc deorsum re-
giratur. vnde terremot' gignitur ex vtu-
te etherea in terre visceribus occultata
sed dicit arist. qd sermo iste est error quo-
niam subtile nō descendit deorsus ⁊ etiā
si descenderet hanc opationē nō faceret.
sūm Thacro. aut splendor etheris sub spe-
ra celi per ambitū totius mūdi rutilat ⁊
refulget. cōtinet aut in se orbis septem
planetarū qui mouent ⁊ motū firmamē-
ti. Inferior itaq; pars etheris velocita-
te sui motus. inflamat superiorē prē ma-
terie elementaris ⁊ ex illa inflammatione
gignitur spera ignis. sicut dicitur in li. 8
ce. et mū. in fine. Et materia ei sic igni-
ta non gignit nec inflamat ipse ether. qz
ab inferioribus non recipit aliquā imuta-
tionē q̄uis inferiora ab ipso inutentē

Capitulum. VI.

De spera celi

s **S**pera celi vt dicit Iri. est species
quedam in rotundū formata ab
eodem in idem circa suū centrum equis
spacijs circulariter reuoluta. hanc sperā
neq; principium. neq; fines habere. p̄bi
asserant. Ideo propter sui circulationē
vbi incipiat ⁊ vbi finiat nō facile appre-
henditur. nec fuit aliqua figura celo cō-
uenientior q̄ sperica. tum ppter simplici-
tatem. tum propter capacitatem.
tum etiam propter vniiformitatem. vt di-
cit Irido. Spera itaq; sūm Alphraganū
est orbicularis superficies celestis corpo-
ris in quo fixe stelle cōtinent. Et hec spe-
ra duobus polis circūuoluitur. quorum
vnus est septentrionalis qui nunq; nobis
occidit ⁊ dicitur polus arcticus id est bo-
realis. Alter polus est antarcticus seu
australis qui nunq; a nobis videtur vel
propter nimiam a nobis elongationē
vel propter terre interpositiones. Inter
istos duo polos q̄si inter duas mundi

extremitates sphaerae celi voluitur et mouetur et cum ipsius motu stelle in eo site ab oriente in occidentem. et iterum ab occidente in orientem motu diurno et nocturno. xliij. horarum spacio circūferunt. Tanta autem celeritate sphaerica celi circūferuntur quod nisi aduersum eius precipitem cursum planete occurrerēt et eius impetum moderarent machina mundi dissolueretur. et ideo secundum Alphragam. septem orbis planetarum sunt sub sphaera mutuo se intersecantes per quos planete motu cōsono incedentes. raptui firmamenti obuiant et etiam eius velocitatem reprimunt et retardant. Voluitur autem tota sphaera moles oblique circa medium. scilicet circa axem. Est autem axis quaedam linea intellectualis que recte per mediā pilam. sphaera tendens in duos polos se extendit circa quā celi ambitus quasi rota circa axem circulariter se reuoluit. Cardines autem celi sunt extreme partes axis que insunt ipsis polis. Et sunt cardines dicti. quia sicut cardo hostij in polorum concavitatibus reuoluuntur. et sunt isti cardines conuerti recurui. scilicet circūflexi. ut dicit Philo. Sphaera vero celestis medietas dicitur hemisphaerium. scilicet pars que a nobis totaliter videtur. sed ob defectum visus terre cōiungi putatur. unde et circulus ubi finitur orizon id est visus terminatio nuncupatur. ut dicit Philo. Recollige igitur breuiter ex predictis. quod sphaera celi est luminosa substantia luminis usque ad centrum suum. id est usque ad terram diffusiuā. cuius circumferentia est a centro terre remotissima. Et ideo illa que in celo sunt maxima. nobis propter summā distantiam videtur esse minima. Omnium inferiorum est cōtentiua. omnium inferiorum est ordinatiua informatiua. generationis et vegetatiōis effectiua sibi contrariorum raptiua et attractiua. Nam motus sui violentia planetas sibi obuiantes post se trahit. secundum armoniam est pcessiua. Nam sicut di. arif. in li. de proprietatibus elementorum ex ordinato sphaerae motu et cōtrario planetarum occursum. gignitur in orbe stardor. L'armonia vñ oris. impulsu et motu ipsorum efficitur sonus ille et acuta cum grauius ipans effi-

cit cōcentus varios et diuersos. sed ppe nostri auditus defectū et illius soni excessum armonia illa a nobis nō audit sicut moueri soles videre nō possumus quibus citissime moueatur. Nam ractorū claritate acies visus nostri superatur.

Capitulum. VII.

De circulis celi

Circuli celi sunt plures quorum duo sunt visibiles. scilicet galaxias et zodiacus. Alii sunt inuisibiles. scilicet circulus equinotialis diuidens duo hemisphaera. tangens zodiacum in ariete et in libra. Alius est circulus solsticialis estiuus eo quod sole in eo existente. sit solsticiū estiuale. Iste circulus tangit zodiacū in cācro et est quasi cōiunctio nostri habitabilis et torride zone. Alius est palellus siue circulus septentrionalis siue arcticus et est quasi diuisio nostri habitabilis et frigide habitabilis. Circulus vero qui est ex parte torride zone et alterius habitabilis zodiacū tangit in capricorno et dicitur iste circulus solsticialis hyemalis eo quod sole existente in eo sit solsticiū hyemale. alius est palellus siue circulus antarcticus seu australis versus austrū et opponitur arctico palello. Dicunt autem hi circuli palelli quasi circuli eque distantes a parte quod est iuxta v'lele quod est distans. equaliter eni distant ab inuicē palelli. Sunt propter hec duo circuli qui dicuntur coluri. Colurus septentrionalis qui incipit a polo septentrionali per cancrum et capricornum circulariter procedens iterum redit ad suū principium. Alius est colurus australis. per libram in arietem similiter redit ad suū punctū et dicitur coluri quasi colla thauri a cauda bouis siluestris quae erigens caudam circumum facit imperfectū et dicitur coluri quasi circuli imperfecti. Decimus circulus est orizon. id est finitimus visus. quod circulo illo celū et terra videtur pariter copulari. Est etiam circulus meridianus designans illā partem zodiaci in qua sol videtur equaliter distare inter orientem et occidentem et isti duo ultimi circuli nō sunt in sphaera. quia secundum diuersos situs et aspectus variantur. Ducuntur Philo.

Capitulum. VIII.

De galaxia siue lacteo circulo

Galaxias est circulus celestis. ce-
 8 teris circulis celi pulchrior 7 can-
 didior incedens p̄ medium celi
 incipiens ab oriente vsq; ad septētrio-
 nem p̄ cancrus 7 capricornū procedens
 iterum ad punctū suū. Dicitur autē
 lacteus circulus quia inter omnes circu-
 los celestes notabiliorē habet clarita-
 tem. vnde 7 de nocte nauigātes 7 itinē-
 tes dirigit 7 reducit. quāto autē aura
 nocturna est serenior 7 frigidior tāto in-
 cessus galaxie est manifestior. Scdm̄ au-
 tem opinionē vulgi. galaxias dicitur re-
 stigium solis. qđ post se relinquit sol qñ
 currit in illo circulo. Sed aris. hoc dicit
 esse falsū. qz si esset galaxias ex impressio-
 ne transitus solis. opteret qđ hoc impres-
 sio esset in signis in quib; currit sol cum
 alijs stellis mobilib;. et hoc videm⁹ esse
 falsū. quia transcedit terminos zodia-
 cybi sol nullatenus appropinquat sicut
 dicitur in libro meteoror. Ideo anax. 7
 democritus dixerunt galaxiam esse ex re-
 flexione luminis ad aerem sicut in specu-
 lo. sed hoc est falsū vt dicit aris. ibidē.
 quia si hoc esset pmutaretur. sicut ē p̄mu-
 tatio luminis. hoc autē est falsū. quia
 videmus galaxiam semp in eodem loco
 nec recedit ab eo. Dicit ergo aris. sic.
 Ignis p̄pinquus orbi est inflamatus et
 lucidus 7 in locis vbi videtur galaxias
 sunt stelle multe parue 7 lumine et in
 illis relucet fulgor ille. 7 ideo apparet lo-
 cus ille magis radiosus nec recedit ab
 vno loco orbis. hucusq; aris. in li. p̄zi-
 mo meteoror. ca. ij.

Capitulum. IX.

De zodiaco

3 Zodiacus est circulus obliquus
 in. xij. partes distinctus equales
 que. xij. signa a p̄bis sunt vocata. nobis
 autē signant in qua parte celi sol et pla-
 nete immorentur. Sunt igitur. xij. sig-
 xij. spacia equaliter distincta et stellis
 notabilib; ab astrologis tenotata. vñū
 autem quodq; signum in. xxx. diuiditur

gradus. et gradus in. lx. diuiditur minu-
 ta et minutum in. lx. secunda. ita qđ. lx. se-
 cunda minutum vñū faciunt. lx. mi-
 nuta gradus vñū et. xxx. gradus signū
 vñū. Signa autem ista sunt proprijs
 nominibus appellata sicut aries et thau-
 rus 7 sic de alijs. Et vocantur animalia
 non quia animalia sunt in celo colloca-
 ta. sed quia in suis effectibus animalū
 talium proprietates aliquas respēntāt
 vt post dicitur. Inter ista autem. xij. si-
 gna quatuor sunt cardinalia s̄m̄. s̄m̄. s̄i-
 licet cancer in s̄mo. capricornus in imo
 aries et libra in medio. Prima duo di-
 cuntur solsticiaria. quia in cancro exis-
 sol. vltērius ad nos non accedit. in capri-
 corno remotius non recedit. In primo
 facit longissimos dies 7 breues noctes
 in secundo econtra. In alijs vero duob;
 fit equinoctium in ariete fit vernale. in
 libra vero fit equinoctium autūnale et
 tunc vtroq; tempore dies noctibus sūt
 equales. In istis etiam signis tria sunt
 ignea scilicet aries leo sagittarius. tria
 vero sunt terrea. s̄. taurus virgo capico-
 nus. et tria sunt aerea. s̄. gemini libra
 aquarius. et tria aquatica. s̄. scorpio cā-
 cer piscis. Et inter ista que sunt ignea 7
 aerea sunt calida et masculina 7 diurna
 que vero sunt aquatica et terrea sunt
 frigida et femina et nocturna. In ista
 etiam sunt quatuor mobilia. s̄. quatuor
 cardinalia. s̄. aries cancer libra capico-
 nus. quia in eis mutatur tempus. Et q̄-
 tuor sunt fixa in quibus figitur ip̄m tem-
 pus. s̄. thaurus. leo. scorpius. aquarius.
 et quatuor sunt cōmuna in quibus ip̄a
 cōmūcentur. s̄. gemini virgo. sagittari-
 piscis. Et dicuntur ista signa tomus. qz
 domicilia sunt 7 habitacula planetar. et
 ex his tomib; quedā dicuntur tom⁹ tri-
 plicitatis quedā exaltationis. Nam illa
 signa que cōcordant in vna natura faci-
 unt triplicitatē. 7 eodem nomine nunci-
 pantur. et sic in quatuor partib; celi or-
 dinant. Nam in oriēte sunt ignea. aeries
 leo. sagittarius. Terrea sunt taur⁹. virgo
 capricorn⁹ in austro. Aerea sunt gemini
 libra 7 aquari⁹ in occidente. Aquea sunt
 cācer. piscis. scorpio in septētride. Et in

istas triplicitatis domus fortiores sunt in suis effectibus orientales occidentales et septentrionales australibus, quia in eis nobiliores planete dominantur. Nam triplicitas orientalis que est prima habet solem de die et lunam de nocte, et saturnus precipat cum eis die et nocte. Triplicitas occidentalis habet saturnum mercurium et iouem. Triplicitas septentrionalis habet venerem lunam et martem. Australis vero habet saturnum mercurium et iouem. Dicuntur insuper signa domus exaltationum, quia planete put magis vel minus exaltatur in signorum gradibus, perfectius et virtuosius operantur. Nam sol habet virtutem suam et exaltationem in .xviiij. gradibus arietis, et casum in eodem gradu libere. Venus habet gloriam suam in piscibus .xxviiij. gradu et casum siue tristitiam suam in consimili casu signi oppositi, scilicet virginis. Mercurius erigitur in virgine .xv. gradibus et cadit in piscibus gradibus totidem. Luna erigitur in thauru tribus gradibus et totidem cadit in scorpione. Saturnus erigitur in thauru .xxi. gradibus et cadit totidem in ariete. Mars erigitur in capricorno gradibus .xxviiij. et cadit totidem in cancro. Jupiter et caput draconis erigitur in geminis gradibus tribus et cadit totidem in sagittario. Cauda erigitur in sagittario tribus gradibus et cadit in geminis. Preter ista unumquodque signum diuiditur in tres partes que facies nuncupantur quarum initium est a primo gradu arietis et durat vsque ad .x. secunda durat vsque ad .xx. tertia durat vsque ad .xxx. prima facies arietis dicitur marti, secunda soli, tertia veneri, prima facies tauri est mercurij, secunda lune, tertia saturni, prima geminorum est iouis, secunda mercurij, tertia solis, prima cancri est veneris, secunda mercurij, tertia lune, prima facies leonis est saturni, secunda iouis, tertia martis, prima virginis est solis, secunda veneris, tertia mercurij, prima libere est lune, secunda saturni, tertia iouis, prima scorpionis est martis, secunda solis, tertia veneris, prima sagittarij est mercurij, secunda lune, tertia saturni

ni, prima capricorni est iouis, secunda martis, tertia solis, prima aquarij est veneris, secunda mercurij, tertia lune, prima piscium est saturni, secunda iouis, tertia martis. Planeta igitur erit in domo propria habet quinque fortitudines in gradu exaltationis habet quatuor, in domo triplicitatis habet tres in facie una aut duas, et qui magis absidat inter planetas numero, magis preualet in fortitudine et quilibet planeta fortior est in domo propria quam aliena et ex fortitudine signi in quo est fortificatus et ex debilitate debilitatus, sicut fortis vir fortior est in equo forti quam in debili, et ideo astrologi in iudicijs suis ut dicitur misael, considerant domos ascendentes, id est ascensum signorum et planetarum dignitates ut scilicet finem eorum principatus et dominium in domibus angularibus vel ascendentibus in angulis vel ab angulis cadentibus coniciant et iudicent de futuris. Dicitur autem quedam signa domus angulares sicut signa cardinalia de quibus supra sicut cancer, libra, capricornus et aries, quedam dicuntur domus succedentes angulis, scilicet thaurus qui succedit arieti, et leo qui cancro, et scorpius qui libere, et aquarius qui succedit capricorno. Quidam vero dicunt domus cadentes ab angulis, scilicet gemini, ergo sagittarius piscis ut patet in figura misael. Secundum istorum significationes et aspectus diuersa tria accidit in hoc modo. Nam sicut dicit idem autor ista que sunt vi nature et generantur sub forti signo masculino ascendente et forti planeta tono cuius tono aspectu in ipso ascendente exite fortis et tone sunt dispositionis in suo genere et contrario, domus itaque anguli prima domus est orientalis, scilicet signum arietis. Domus vero celi siue septentrionalis est cancer angulus vero occidentalis est libra, et angulus terre est capricornus. Hec signa quatuor angularia maxime sunt virtutis et orientalis plusquam occidentale, et septentrionalis plusquam australe, unde angulus terre est tribus alijs minus fortis sicut idem dicit autor. Domus succedentes sunt mediocriter effectus et virtutis scilicet signum ab ariete secundum, id est thaurus, et signum, id est, virgo, viiij, xi. Et inter hec signa siue domos, octauum signum prioris est operationis et significationis, et ideo vocatur

ab astrologis tom^o mortis. Reliqua au-
tem signa dicuntur tomus cadentes. s.
iij. v. vij. ix. xi. sunt etiā debilitatis effe-
ctus et prioris significationis et maxime
vi. et xij. Et hui^o ratio est vt dicit autor.
quia in sexta tomo vel signo tominatur
mars. et ideo vocatur tomus infirmita-
tis et debilitatis omnium rerum. et in illo
signo est gaudiū martis. et i. et xij. est satur-
ni gaudiū. et ideo vocatur tomus inimi-
cicie tristitie et laboris. Signa etiā siue
tomus dicuntur mutuo se aspiceret et sunt
tres aspectus principales. s. sextilis dicitur
cuius et quartus aspectus. Sextilis dicitur
tur quando aliquis planeta in aliquo si-
gno ascendente aspicit terciū ante se et
terciū post se. Et hoc est a terciō in vnde-
cimum. verbi gratia. Si aliquis planeta
fuerit in initio arietis. aspicit eum qui
est in capite geminorū ante se. et eum q̄
est in initio aquarū post se. quod est signū
vndecimum. Et hic vocatur sextilis. eo
q̄ teneat quartam partem celi. s. gradus
lx. et talis aspectus est laudabilis bonus
et fortunatus. Est enī signus tomus di-
lectionis medie s̄m astrologos vt dicit
autor supradict^o. Tercius aspectus fit
a quinto signo et nono. verbi gratia. pla-
neta qui fuit in initio arietis. aspicit eū
qui fuerit in leone ante se. et eum q̄ fue-
rit in sagittario post se. quod est signum
nonum. et dicitur tercius quia continet
terciam partē celi. scilicet. cxx. gradus. et
hic aspectus est optimus. quia est in signo
pfecte amicitie vt dicit autor. Quari^o
aspectus est a quarto signo et decimo. ver-
bi gratia. Planeta q̄ fuerit in initio arie-
tis aspicit illum qui est in capite canceri
ante se. et eum qui est in capite capricor-
ni post se. quod est signum decimum. Et
hic aspectus dicitur quartus. qz quarta
partē celi cōtinet. i. cc. gradus. et b̄ aspe-
ctus est malus. qz in illo signo ire et inui-
die et inimicie sunt et impfecte. vt di-
ctor p̄dictus. Coniunctio vō et opposi-
tio nō sunt aspectus. quandoqz tamen di-
cuntur aspectus abusive. quandoqz vō si-
gnum primū respicit septimū. vt aries
libram. Dicitur aspectus oppositus et est
pessimus. quia signū est pfecte inimicie

et pessima p̄tendit. maxime si aspectus
fuerit martis et saturni siue solis. Quā-
to vō planeta conuenit cū planeta eorū
dem signo ascendente vel in signo sibi cō-
iuncto ante vel retro tunc dicitur iun-
ctio. et hoc potest esse bona si planete fue-
rint boni. et eōuerso mala si fuerint ma-
li sicut dicit autor. et hoc oīa patent in figu-
ra quā posuit autor iste.

Capitulum. x.

De signo arietis

n Astras aut singulorū signorū per
ordinem recolligamus ex signo
arietis exordium sumentes. Aries igitur
est orientale signū sic dictum. quia sicut
aries in iacendo sup latus vnū. equalis
ter mutat vices sic sol existens in illa p-
te zodiaci que aries dicitur facit eq̄no-
ctium. et equales facit dies artificiales
atqz noctes. Et sicut dicit misael. Ari-
es est signū igneum masculinū diurnū.
instabile. tom^o martis in. cxx. gradu et^o
et altatio est solis. tomus eius sol te die
te nocte vero iupiter. et saturnus partici-
pat cū eis te prima triplicitate prima ē
prima facies eius martis. secunda solis
tercia veneris. te corpe hominis domina-
tur capiti et faciei et multos facit in cor-
pore capillos corpus curuū faciem obli-
quam oculos graues. aures breues. col-
lum longum. Domus est vite et natiuitatis
hominis. quia sicut hoc signum ab
inferiori parte terre ad superiora ascen-
dit et a tenebris ad lucem vadit. sic nat^o
te tenebris egreditur. et vi illius signi
abditā prodeunt in lucem et secreta sa-
pientibus innotescunt. Et sicut narrat
Albu. in libro de motibus astrozum. In
tercio inquit vel quarto gradu arietis oc-
cidente. oritur signum libe et mouet ae-
rem. In decimo gradu oritur stella que
dicitur almareth et alphera et serenat ae-
rem. In. xxx. gradu occidit plades et c.
Quando autem sol vel luna vel aliquis
planetarum intrauerit primum vel secū-
dum vel tertium gradus arietis erit ni-
bilum et ventus a meridie et frigus et tē-
pestas. In gradu autē. cxx. aut. cxx. erit
magnus calor.

Capitulum. XI.

De signo thauri

taurus s^m misael est signum terreum, frigidum, fixus nocturnus domus x^{vi} neris, secunda exaltatio lune in quarto gradu eius. domus eius de die est venus, in nocte luna, et mars participat cum eis, de triplicitate est secunda. Prima facies est mercurij, secunda lune, tertia saturni, ex corpore hominis dominatur collo et gutturi, datq; faciem amplam et curuam, nasum dat grauem et longum, amplas nares, oculos graues, capillos eleuatos et nigros, collum grossum recundum facit hominem, honeste incedentem, et tamen vanum. Domus est substantie et possessionis acceptionis et dationis. Et ideo dicitur taurus, quia taurus sulcando terram fecundat et locupletat. Tunc etiam quando sol est in tauro terra est arabilis et congrua agriculturę s^m albu. In primo gradu thauri oritur si-
dus paliciter, in .vi. orion occidit et mutatur aer in .viii. oriuntur plades et turbant aerem. In .xvi. oriuntur hyades et turbant aerem.

Capitulum XII.

De signo geminoꝝ

signum geminoꝝ s^m misael Est signum aereum, masculinum mediocre, diurnum domus mercurij, exaltatio caude draconis in tercio gradu eius, domus eius in die est saturnus, in nocte mercurius, iupiter participat cum eis, de triplicitate est tertia. Prima facies est iouis, secunda martis, tertia solis. In corpore hominis dominatur humeris brachijs et manibus, medicrem efficit staturam et hominem pulcrum et conuenientem. Cui coniunctus mercurius si fuerit fortunatus disponit hominem et abilem facit ad literaturam et scripturam. Domus cognationis est et propinquitatis, consilij religionis et fidelitatis epularum et somnioꝝ s^m alb. Gradu primo geminoꝝ occubente, oriuntur hyades et mutant aerem, et post archites et echites, i. aquila, .xviii. gradu, i. telphini

.xvi. et. Isti gemini ut dicit Ili. s^m poetarum fabulas fuerunt castor et pollux freres gemini et yterini, viri fortissimi, quorum gratia dicitur tunc sol esse in geminis, quia sole in illa parte celi existente virtus ad fecundandum inferiora geminatur, tunc etiam bella inter cognatos, aliquotiens geminatur. Aliam tamen signat ygm^o rationem, s. quando castor pestifer inferis tunc pollux pestifer superis et everso, quod ideo s^m marci, fungunt, quia in estate cum noctes sint breuissime quando una pars constellationis occidit alia pars anterior oritur et ascendit. Et pro tanto dicitur vnus fratrum celos, alius inferos possedisse.

Capitulum. XIII.

De signo cancri

cancer est signum aqueum femininum instabile nocturnum, domus lune, exaltatio iouis in .xv. gradu eius, in die venus est eius domus in nocte mars et luna participat cum eis, de triplicitate est quarta. Prima facies eius est venetis, secunda martis, tertia lune. Super corpus habet dominium super pectus, costas et pulmonem, et facit in corpore grossiciem. Nam a medio eius facit hominem grossum et in compositum atq; rudem. Superius vero subtilem, dentes curuos et tortos, Et vocatur domus patris et casarii vinearum et omnium que crescunt super terram castroꝝ villarum et ciuitatum thesaurorum sepulture et hereditatum. De hoc dicit albu. .v. gradu cancri occubente, oritur capricornus et mutatur aer, in .x. gradu oritur orion et mutatur aer in caliditate in .xxix. gradu oritur feruens canicula, et canis plenus apparet et fit magna perturbatio aeris. Dicitur autem cancer s^m Ili. Nam cancer est animal retrogradus sic sol peragrans illam partem zodiaci que vocatur cancer facit retrogradationem in .viii. gradu cancri. Tunc etiam sol ex tollitur versus tumorem sperę versus nostrum habitabile, et situm in terra quod non potest plus extolli, et tunc retrogradatur descendendo per signa inferiora usq; ad capricornum.

Capitulum. XIII

De signo leonis

Signum leonis s^m misael est signum igneum masculinum fixum diurnum. domus solis et illius exaltatio. domus eius sol in die iupiter de nocte et saturnus precipitat cum eis et triplicitate est prima. Prima facies est saturni. secunda iouis. tertia martis. In homine cooperatur stomacho lacertis cordi et torfo. efficit hominem superius grossius inferius subtilem. magni animi. crura habentem subtilia. Domus autem vocatur viliorum et nouorum vestimentorum liberorum et honorum. De hoc dicit albus. In quarto gradu leonis aquarius et chiron oritur. et fit aeris mutatio. in. xxx. gradu oritur cancer et occidit capricornus. Dicitur autem illud signum leo. quia leo fortissimum animal est maxime caliditatis precipue ex parte pectoris. et partis anterioris. sicut sol intrans illam partem signi acrius radios imprimat quoniam in fine quando ab illo signo exit. ut dicit Iliodo.

Capitulum. xv.

De signo virginis

Virgo est signum terreum frigidum mediocre nocturnum domus mercurij prima et est exaltatio mercurij xv. gradu eius. domus eius in die est venus in nocte luna. et mars precipitat cum eis et triplicitate est secunda. Prima facies eius est solis. secunda veneris. tertia mercurij. Ex parte hominis habet in potestate ventre et intestina. personam pulchram facit pulcros oculos. faciem decoram. et mitigat voluntatem. Domus est infirmitatis seruoque et ancillarum et bestiarum inconstantiam significat et mutationem de loco ad locum et si signum dicitur xgo. quia xgo sterilis est et sine fructu. sic sol intras illam partem zodiaci que vocatur xgo suo calore humorum consumit et sic terram a fructu sterilem facit.

Capitulum. xvi.

De signo libere

Libra s^m misael est signum aquum masculinum instabile diurnum. domus

mus veneris. prima exaltatio saturni. lxxi. gradu eius. domus eius ven^{us} et die saturnus. de nocte mercurius. et iupiter precipitat cum eis et triplicitate est tertia. Prima facies eius est lune. secunda saturni. tertia iouis. de corpore hominis regit inferiora ventris intestina et umbilicum. Domus est vxoris et nuptiarum contentiois furti et rapine. De hoc albus. in. v. gradu libere. leo oritur et alterat et calefacit aerem in. xxij. gradu corona oritur et fit maris perturbatio aeris. xxxi. oriuntur hyades partim et fit maior perturbatio aeris. et per orientem virgo. Dicitur autem hoc signum libra. ab instrumento ponderandi. quia sol existens in illa parte celi que dicitur libra. dies cum noctibus files efficit et equales s^m Ili.

Capitulum. xvii

De signo scorpiionis

Scorpio est s^m misael signum aquum frigidum fixum et nocturnum. Domus prima martis. nulli exaltatio. domus eius in die venus in nocte mars et luna precipitat cum eis. et triplicitate est quarta. Prima facies est martis. secunda solis. tertia veneris. Et parte hominis membris deseruit generatiuis rembo et vesice. faciem dat rubicundam et parua. capillos multos. oculos puos. crura longa. pedes magnos et leues facit hominem et instabilem irascentem ac mendacem. domus dicitur morbos tumoris. debili et laboris. dantur contentio nis belli caliditatis et ingenij. De hoc albus. in. ij. gradu scorpiionis stelle hyades oriuntur et fit magna perturbatio aeris et repetitas et post oritur taurus. In. ix. gradu eius occidunt plades et fit aeris serenitas. Dicitur autem signum illud scorpius. quia scorpius est animal valde pugnatum cum cauda. sicut sol existens in illa parte zodiaci que dicitur scorpius causa est lesionis et punctionis corporis humani. quia tunc declinans minus calefacit aera. nisi aer distempat in frigiditate cito ledit et punit corpus. ut dicit Ili.

Capitulum xviii.

De sagittario

Sagittarius s^m misael est signum aquum masculinum mediocre diurnum exit

altatio caud in. iij. gradu. domus eius i die est sol. in nocte iupiter. saturnus participat cum eis. de triplicitate est prima. Prima facies eius est mercurij. secunda lune. tertia saturni. Ex parte huius disponit femora longas facit coras et crura. faciem longam. et mentum subtile. huiusmodi facit pulchritudinem retro quam ante. capillos dat subtiliores. ventrem magnum et in motu facit hominem delectari. Dicitur domus itineris. fidei sapientie. magisterij et honoris ex magisteratu sapientie astrologorum et diuinationis somniorum. De hoc di. Albu. ij. gradu sagittarij cum oriuntur plades statim occidunt et oritur caput scorpij et fit valida turbatio aeris. viij. gradu hyades occidunt et mutatur aer. Dicitur autem sagittarius istud signum quia sicut sagittarius emit sagittas. sic sol existens in illa parte zodiaci ad nos emittit grandines pluuias atque nives.

Capitulum. xix.

De capricorno

Capricornus secundum Sidonem est signum terre. frigidum. instabile. nocturnum. saturni primum domicilium. exaltatio maris est. in. xxvij. gradu eius domus eius est de die venus. in nocte luna. et mars participat cum eis. de triplicitate est secunda. Prima facies eius est iouis. secunda martis. tertia solis. In corpore hominis respicit genua subtilia dat crura corporis siccum faciem hispida et hirsutam. Domus vocatur domini et honoris. regis et regni glorie et imperij. substantie furtim sublata. De hoc albu. In quarto gradu capricorni oritur cancer in. xxx. gradu occidit caput cancri et oritur caput capricorni. Dicitur capricornus quia caper est animal cornibus petens superiora. sic sol existens in illa parte zodiaci facit solstitium hyemale. et tunc incipit ascendere per signa versus arietem et versus cancrum.

Capitulum. xx.

De aquario

Aquarius secundum Misael signum est masculinum. fixum. diurnum. domicilium saturni. sed nullius est exaltatio.

domus eius in die saturnus. in nocte mercurius. iupiter participat cum eis. de triplicitate est tertia. Prima facies eius est venere. secunda mercurij. tertia lune. dominus autem dicitur tribus hominis usque ad cauilam pedis facit hominem gloriantem. multa deuastantem. pulchram facit faciem et coloratam. et tybiam facit alicuius altera longiore. Domus vocatur amicitie mercatorum et fortune. redditus tributis. substantie regis militis aut peditis. De hoc albu. In quarto gradu signi aquarij oritur leo. in. xi. gradu regia stella et lampades occidunt et mutant aerem. et post capricornus et oritur caput aquarij. Dicitur autem signum istud aquarius secundum fabulas pincerna deorum manibus eorum aquam fundens unde tenet urnas. Et ideo tunc dicitur sol esse in aquario eo quod tunc temporis condensat aer in aquas multas et fiunt pluuie pluuia quam in alio tempore ut di. Isidorus.

Capitulum. xxi.

De signo piscium

Piscium signum secundum Misael est signum aqueum. frigidum. medio cre nocturnum. domicilium iouis. Sed exaltatio veneris in. xxvij. gradu eius. Domus eius in die est venus in nocte mars et luna participat cum eis. de triplicitate est quarta. Prima facies eius est saturni. secunda iouis. tertia martis. De corpore hominis regit pedes amplius dat pectus paruū caput. florentem barbam et pulchram. album facit homines. magni animi. rotundis oculis. Vocatur autem istud signum domus inimici asini. et equi et omnis bestie que equitatur. Et signum latibiles lamentationem et tristitiam. susurrationem et dolositates. malivolentiam et carcerem. De hoc albu. in. x. gradu signi piscium ortus est verginis in. xij. gradu cetera. in. xij. gradu libra oritur in. xix. gradu oritur cancer. in. xxij. gradu orion et aquarij oriuntur. Dicitur autem signum istud piscium eo quod tunc temporis fit generatio piscium et confractio quia calore solis ascendente et huiusmodi dissolvente solent tunc pisces effundere semina sua. ut di. Isid. Das itaque. xij. signorum celi proprietates et occultas virtutes secundum astro

logos ⁊ eoz iudiciū. huic opusculo inter serui estimās vtile esse legentibz eozuz nomina in scriptura breuiter ⁊ piter in uenire. quid de eis senserint antiqui. et quare eis talia nomia imposuerūt astrologi syderū inspectores. Quia fm istoz xij. signoz siue tomoz ortus ⁊ occasus et aspectus varios ⁊ mirādos. accidere dicunt in istis inferioribz mutatoēs. Superiora enī imutāt ⁊ alterāt hec inferiora ⁊ in eis suas faciunt impōsiones. Per ista aūt. xij. signa mouentur ⁊ discurrūt planete que dicūtur sydera errātia. certis vt dicit Beda. spacijs discreta ab inuicem ⁊ distincta que dicūtur errantia nō quia errant cū certissimū habeāt motum ⁊ dircursum. Sed ideo dicuntur errare. quia cōtra firmamentū cursum suum agere dinoscuntur. Et ideo de motu planetaz ⁊ ipsoz situ. ⁊ effectu aliq̄ sunt dicēda breuiter in generali q̄s ī special

Capitulū. XXII.

De duplici motu planetarum

Quentur aūt planete duplici in motu. s. naturali ⁊ proprio id est ab oriente in orientē cōtra motum firmamenti. ⁊ motu alieno. s. ab oriente in occidentē ⁊ hoc raptu firmamenti cui⁹ violentia singulis diebz ab ortu vsqz ad occasum rapiūtur. In motu autem naturali quo mūtūtur contra firmamentū. quidā celerius quidā tardius. pficiunt cursum suū. ⁊ hoc ppter circulum suoz disparē quantitāte. Nam saturnus in quolibz signo moratur p. xxx. mēses ⁊ cōplet cursum in. xxx. ann. s. Et iupiter morat in quolibet signo p. vii. annū ⁊. xij. annis complet cursum suum Mars morat in quolibet signo. lx. di. et pficit cursum in. ij. annis. Sol moratur in quolibet signo. xxx. di. ⁊. x. ho. ⁊ semisse ⁊ pficit cursum suū in. ccc. lxxij. diebz ⁊ q̄ drāte. Mercurius morat in quolibet signo. xxvij. diebz ⁊. viij. alij. vi. alij. xi. ho. ris. ⁊ complet cursum suū in. ccc. lxxvij. diebz. Venus morat in quolibet signo xxx. diebz ⁊ cōplet cursum suū in. ccc. lxxij. diebz. Luna morat in quolibet signo. ij. diebz ⁊ dimidio ⁊. vi. ho. ⁊ bisse vii. co.

plet cursum suū a p̄cto vsqz ad punctū in. xxxij. di. ⁊. viij. ho. ris. Et istarū autē septē stellarū ingressū ⁊ pgressū p. xij. signa ⁊ egressū ab eisdem variant ⁊ disponūtur oīa que in hoc mūdo inferiori generātur ⁊ corrumpūtur. vñ in li. Diuina lath p̄si legitur sic ca. i. Altissimus fecit mundū ad similitudinē spere. ⁊ fecit circulū altiorē in circuitu eius volubilē et terrā fixā in eius medio nō declinantē ad sinistra vel dextram. Et posuit alia elementa mobilia ⁊ fecit ea moueri per motum septē planetarū. ⁊ omnes stelle alie coopantur planetis in suis opationibz ⁊ naturis. Unde ⁊ opus planetarū sile est lapidi magneti ⁊ ferro. qz sicut trahitur ferrū ab eo. ita omnis creatura super terraz a motu planetarū afficitur. aptatio etiam ⁊ destructio fit motibz ⁊ opationibz planetarū. Diuersificat autem opatio eoz. fm climatū diuersitatem aliud enī opatur circa ethyopes. ⁊ aliud circa scdauos. vnde sicut dicit idē. ca. iij. Attendēda est planetarū coniunctio in ipsis signis. quia si plures fuerint cōiuncti ī signis aquaticis in reuolutione anni signat multitudinē pluuiazum. Si in igneis siccitatem ⁊ famē ex excessu caloris ⁊ siccitatis. si in aeris multitudinem ventozū. si in signis frigidis grauitates frigoris ⁊ t̄pamentū caloris. Et iterum in eodem in. viij. ca. dicitur. Ex effectus signozum intendūtur in opationibz suis ex cōiunctione planetarum siue in bono siue in malo. quia si fuerint boni planete bonū p̄tendunt. si fuerint mali contrariū. Nam vt tradit idem. Planetarū sunt quidam masculini mali diurni. pondero si. frigidi ⁊ sicci. s. saturnus. quidam boni masculini. diurni. t̄pate calidi et humididi sicut iupiter. mars vero masculin⁹ nocturnus. calorem et siccitatem generat. sol masculinus calorem ⁊ siccitatem operatur. venus femineus. nocturnus. inter caliditatem ⁊ humiditatem medio cris. mercurius vero tempate est naturale diurnus modo masculinus modo feminus. vnde cito vertit se ad naturam illius cui coniungitur vt cum bonis bonus et cum malis malus vel mediocri.

bus similis efficiatur. Luna insup e pla
neta femineus. nocturnus. frigidus et hu
midus cum excessu. Et ideo fm astrolo
gos planete aliqui in suis effectibus sunt
boni. s. iupiter et venus. nulli enim nocent.
sed tam suos qm non suos adiuuant et cu
rant quatuor pnt. Alij sunt mali. s. mars et
saturnus. quia non suis semper obsunt su
is tantis p sunt. Alij vero mediocres. s.
sol. luna et mercurius. Nam suis bona in
gerunt. ceteris vero modo bonum modo
malum. et maxime fm qm bonis planetis
vel malis in diuersis signor domibus con
iunguntur. nam cum bonis bona cum malis
mala. ut sepius operantur. Hi autem. vij.
planete maxime in generatione habent
tam hominum qm animalium potestate. Un
de fm astro. et etiam Gal. et alios peritos
medicos. Saturnus materia conceptam
in matrice. frigiditate et siccitate sua co
agulat et condensat. iupiter autem secundo
mense spiritum et membra tribuit. tercio me
se mars subtiliat sanguinem et humores
condensat et ordinat et componit. sol in quar
to mense vitale calorem et spiritum epati et
cordi tribuit. venus in quinto mense or
gana sensibilia et officinalia membra au
res scilicet et nasum et huiusmodi perficit et
disponit mercurius sexto mense omnia
corporis foramina et porosa membra ut
linguam et nares componit. luna mense se
primo suis limitibus membra diuidit et
distinguit et ideo fetus tunc nascitur viri
lis et salubris. Si vero nasci distulerit
usq; ad octauum mensem. fetus tunc mo
ritur et hoc quia virtus saturni tunc iterum
redit. quia utraq; qualitate sua frigida
et sicca serum mortificat et astringit. no
no autem mense regnat iterum iupiter. qm
fetus calore suo tempore refouet et cu
stodit. unde partus tunc nascens vitalis
erit. similiter nascens in principio deci
mi mensis potest esse salubris et vitalis.
quia tunc iterum regnat mars cuius calore
et siccitate membra nascentis roborantur.
Unde fetus caloris et siccitatis beneficio
egreditur iam robustus. Istas et istas
alias habent planete in corporibus inferiori
bus operationes generales et etiam specia
les. maxime quando in suis domicilijs do

minant. Singuli ei planete habent do
mos proprias. ut dicitur Albu. Nam domus sa
turni prima et propria est capricornus et simi
liter aquarius. Domus iouis piscis et
sagittarius. domus martis aries et scorpius.
domus venetis libra et taurus. domus
mercurij vergo et gemini. domus solis leo
domus lune cancer. In his. xij. domibus
siue signis septem planete dñant. et eas
diuersis motibus euagantes. nunc depri
muntur nunc exaltantur. In his autem signis
mouetur planete duplici motu. scilicet accide
ntali ab oriente ad occidentem raptu firma
menti et motu naturali. et hic motus est
duplex primus scilicet et secundus. Primus mo
tus est circulus quem facit planeta in p
prio circulo cuius metas et terminos nun
quam exat. Secundus motus est quem facit sub
zodiaco et habito respectu ad zodiacum ip
in equali tempore et per equali spaciū transit
Primus autem motus planete proprio fit in
circulo. qui dicitur eccentricus. sic dicitur
eo quod non habeat terram pro centro. sicut
zodiacus habet terram pro centro. Unde
circulus planete dicitur eccentricus cuius
superficies cum per centrum terre transeat et
terram in duas medietates diuidat. cen
trum tamen habet suum extra centrum terre.
et iste circulus eccentricus est duplex. scilicet defe
rens et equans. Nam planetis assignan
tur tres circuli. ut dicitur ptho. scilicet equans et
deferens et epiciclus. Circulus deferens
est circulus planete proprio cuius circumferentia
semper mouetur epiciclus ipsius planete
dictus ideo deferens. quia defert circulum
epicicli. Circulus equans dicitur super
cuius centrum mouetur centrum epicic
li planete vniuersimiliter. etiam dicitur equans
quia in illo tenet planeta equaliter cur
sum suum. Epiciclus est quidam prius
circulus. quem describit planeta motu
corporis sui per cuius circumferentiam mo
uetur corpus planete. unde in superiori
parte sui epicicli mouetur ab oriente
in orientem in inferiori vero parte mo
uetur ab oriente in occidentem. Et ideo
patet quod sol et alij planete in proprijs cir
culis mouentur et primis vniuersimiliter
quibus in diuersis diuersimode mouean
tur. In istis itaq; circulis diuersis tu

plex motus planetarū est ab astrologis sapientissime comprehensus motus. s. directus stationarius et retrogradus. Directus est quando mouetur directe a principio signi versus finem. Retrogradus vero dicitur quando e conuerso tendit a fine signi versus principium. Stationarius autē est quando stat quasi in medio ita quod nec principio videtur signi accedere neque fini. fit autē directio semper in parte epicicli superiori. Retrogradatio semper in parte inferiori. Statio vero fit in medio. cuius diuersitatis ratio a philosophis diuersimode assignatur. ista tamē retrogradatio in. v. solū planetis habet locū. nō autem in sole nec in luna. non enī sol neque luna retrogradantur quous in epiciclo moueantur. Et hoc ideo ut dicit aliqui. quod radij solares sunt causa istius retrogradationis. Nam virtus radij solarium aliquando illos repellit et facit retrogradationes. quandoque eos attrahit et sic eos quasi stare cogit ut dicit Alphra. Alias causas assignat philosopho. sed hec nunc iufficiant. Recollige igitur ex predictis quod planete sunt stelle erraticę per septem orbes distincte sicut situ sic virtute et effectu ad finem differentes. sicut dicit Beda in libro de naturis rerū. Sunt autē stelle iste elementorum imitatio. omnium generabilium generatio. et corruptibilium corruptio. Sunt etiam contrarietate sui motus impetus celestis corporis retardatio. irenitatis et tempestatis cōcitatio. sterilitatis et fertilitatis inductio. fluxus maris et refluxus causatio. Sunt etiam suarum qualitatum et virtutum inuicem participatio. Nam ut dicit Beda quando aliquis planetarum alterius circulum ingreditur illius participat qualitatem et virtutem. permutat etiam aspectum. et cōiunctionem suarum qualitatum et effectuum permutatio. Nam bonitas tenuiole stelle. per pntias male remittitur. et e conuerso. malignitas maliole per pntias tenuiole reparat. ut dicit Hilbu. et philosopho. Sunt etiam in superioribus ordinata eleuatio et deorsione in orbibus et ex mutua circuloꝝ suorum intersecatione stridoris et armonie generatio. sic dicitur in libro. de. v. substantijs. Et ut dicit

macro. Inter sphaera saturni et lune officia personarum musice inueniuntur. Cū sole micantes sunt sue luminositatis occultatione a virtute solis imutationis receptiue. Quāto habent altiores circulos tāto tardius sunt sui cursus cōpletive.

Capitulū. XXIII.

De saturno
Saturnus est a saturando dicitur cuius visus opus est dicta ab opulētia quā tribuit mortalibus. ut dicit Philo. et Oiar. de quo dicit fabule quod ideo dicitur gigitur mestissimus. quia a filio suo fingitur castratus fuisse cuius vitia in mare piecra venerē causauerūt. Est autē secundum michael saturnus planeta malivolus frigidus et siccus. nocturnus et ponderosus et ideo in fabulis senex dēpingitur. Iste creatus a terra est remotissimus et tamē terrene est maxime nociuus unde propter elongationē a terra per. xxx. annos proficit cursum suū. plus nocet retrogradado quā directe procedendo. Unde in fabulis fingitur habere falce curuā. In calore etiam pallidus aut liuidus sicut plūbius. quod dicitur a his qualitates mortiferas. s. frigiditate et siccitate et ideo ferus libi ipsi dicitur natus et conceptus vel mortuus vel pessimas sequitur qualitates. Nam secundum philosophum in libro. de iudicijs astrologia dicitur hiem esse fulcū turpe iniqui operante. pigritiam grauem. tristitiam. raro hilaritatem sentiente. Unde dicitur in libro. de iudicijs astrologia dicitur. fissuras siccas septem in calcaneis patiunt. glauci sunt coloris et liuidi. in capillis et in toto corpore asper et iculni turpia et fetida nō abhorret vestimenta animalia diligunt fetida et immunda. res diligunt acidas et stipticas quod in eorum complexione habent melancolicam dicitur. De saturno dicitur philosopho. sub saturno sunt capicornus et arietus. et dicitur dicitur in libra. sed in ariete regnum abstractum. Sub eo prister vita edificium doctrina et loci frigidus et siccus. In iudicijs signat merorem et tristitiam. Color eius est niger et plūbeus et est salsidius. tñ quā ingreditur circuitu iouis minorat malicia eius et mutat colorem ex vicinitate ipsius. Cū ei sit naturalis et plūbeus ex claritate iouis cuius dicitur efficitur candidus atque clarus. ut dicit philosopho.

Capitulum. XXIII.

De ioue

iupiter qui fm errore gentiliuz
7 fictiones poetar summ' deozuz
fuit pater. planeta e' beniuol'. calidus et
humid'. diurn'. 7 masculin'. in suis qlita
tib' tpar' in colore e' argente'. candidus
clar' ac bland'. Et ideo in circulo iouis
eam felicitatis antiq' pbi posuerut. vt di
cit mar. Ipsi iouis circulo saturni circu
lo imediate e' coniunctus. Et ideo ppter alti
tudine circuli sui. xij. annis pficit cursum
suu'. Nihil bonitate sua repmit malicia sa
turni. qm iupiter in superiori pte sui circu
li. circulo saturni est coniunctus. 7 ideo fin
gitur a patris patre suu' a regno expulsi
se. vt di. Mar. 7 Ipsi. qz pntia sua repri
mit malicia saturni naturalem. Nihil ad
iunctus planetis bonis. bonas 7 viles
facit impsiones in istis inferiorib' ele
mentis. Et ideo dicunt astrologi q' i cor
pore hominis coopatur ad pulcritudine
et honestate. pulcritu' eni dat colore niue
um 7 rubore pmixtum. pulcros dat ocu
los. 7 pulcros dentes 7 pulcros crines bar
bamqz rotundam. vt dicit ptho. Preest ei
aeri 7 sanguini. 7 sanguinee coplexioni
De hoc dicit ptho. Sub ioue sunt sagit
tarius 7 pilcis. 7 sunt dom' eius. regnat i
cancro 7 i capricorno discessus regni ei'
Sub ioue stinetur honoz. diuicie. opri
m' indumentu'. In iudicijs astrologoz
significat sapientia 7 ratione. 7 est veri
dicus vt quando apparet in ascendente si
gnificat fm astrologos reuerentia 7 ho
nestate fidem 7 disciplina. et erit finis
ad saluatione sic omnium signoz cofortat
bonitate 7 sigt in eis bonu' quando in eis
inuenitur. nisi in duodecimo. vbi dicit
significare ioue seruitute. paupertatem 7
tristitiam. ex parte quadrupedi 7 mero
rem ex parte familie 7 seruoꝝ. vt dicit
Ptho. et Bissael.

Capitulum. XXV

Natura de marie

m Mars deus belli a gentib' putaba
tur. Est eni planeta calidus 7 sic
cus. masculinus 7 nocturnus vnde p'est

colere 7 igni. 7 colerice coplexioni. 7 dis
ponit ad audacia 7 animositate 7 appeti
tum vindicte. ppter qd deus belloꝝ voca
batur imediate sequit iouem 7 pcedit ve
nerē. Et ideo ex vtriusqz stelle beniuole
vicinitate eius nocuitas tparatur. In co
lore est fulgid' siue rutilas sicut ignis vt
di. mar. An 7 maiore vim habet calefa
ciendo qz alij planete vt di. idē. Nihil pla
neta fm ptho. disponit in homine ex pte
corporis ad longitudinem 7 gracilitate. 7
hoc rone caloris 7 siccitatis. sed hoc e' in
iuuentute. Nam in senectute ex calore
cosumete 7 siccitate strahente. disponit
ad curuitate ex pte mentis disponit ad
mobilitate animi 7 leuitate. ad ira 7 ane
mositate alias colericas passiones dispo
nit etiā 7 abilitat ad igneas opationes
sicut ad terrā cultozes 7 furnarios. sicut saturn
nus ad terrā cultozes 7 grauū ponderū
portozes. 7 iupiter econuerso ad artes
leuiozes. facit ens abiles vt sint orato
res trapzete. i. cambitoꝝ. 7 argēti tra
ctatoꝝ scriptozes 7 hmōi. vt di. misa.
fm ptho. etiam sub marie sunt hec signa
scorpius aries et sunt dom' eius regnat
in capricorno. sed in tauro est discessus
regni eius. Sub ipo stinetur plū. car
cer 7 inimicus 7 significat ira 7 celeritat
tem 7 furoꝝ. 7 est rubeus falsidic' 7 dolo
sus. moꝝaf in quolibet signo. lx. di. 7. vvi
ho. in. ij. annis oplet cursum suu'.

Capitulum. XXVI

Natura de venere

v Venus qui 7 lucifer dicit est plat
neta fm misael tenuolus femi
neus nocturnus in suis qualitatib'. In
calore 7 humore tparatur. Nihil planeta ex
cedit solus zodiacū in duabo partib'. vt
di. beda. 7 est dictus venus. qz sua quali
tate calida vel humida dicit venerei hu
moris vel amoris exaratiu' fm Ipsi. Sē
per cōcomitat solem vel pcedit 7 tunc di
citur lucifer. vel sequitur 7 tūc dicit vesp
vt di. Beda. Colozē habet candente 7 re
fulgentē electro similem. vt di. mar. In
ter omnia ei sidera gaudenti' fulget vñ
et iubar dicitur. eo q' iubar radiosi lu
minis a se emittit. ppter qd 7 vmbra fa

cit. Quā aura multū est serena diem ⁊ fo-
lis ortū imediate ānūciat ⁊ pcedit. Quā
est in eodē signo cū sole a claritate solis
absorpt⁹. se tūc tps nō oñdit. quā venus
est altior mercurio tunc est illo sequior
motus eius et eoduerso cū ē inferior tūc
est celerior vt di. macr. In tribus semito-
nijs soli occurrit. vt di. mar. ⁊ maliciam
reprimat. vt dicit ptho. Ex pte corporis
disponit ad pulcritudinē ⁊ ad volupta-
tes in tactu. in olfactu. i gustu. ⁊ in cātu.
Uñ facit esse cātores ⁊ musicos amato-
res ⁊ speciez ⁊ fectores. aurifices ⁊ vesti-
um muliebriū insculptores. vt ait mis. ⁊ di-
cit ptho. Sub venere inqt sunt libra et
taurus. ⁊ sunt eius tom⁹ ⁊ regnat in pisci-
bus. ⁊ in virgine deficit regnū ei⁹. et ab-
scedit. Sub ipso continetur via ⁊ amor
et amicitia ⁊ pegrinūs. ⁊ signat luctum
et gaudiū. ⁊ est reidicis ⁊ morat in quo-
libet signo. xxx. dieb. ⁊ complet cursum
suum in. ccc. et. lxxvij. dieb.

Capitulū. xxvii

De mercurio

Mercurius s̄m misael. est plane-
ta tempatus nocturnus. modo
masculus. modo femininus. cito enī se-
vertit ad naturā illius cui adiungitur vt
cum tonis tonus. cū malis malus. cum
mediocritō mediocritus vel maluiol⁹ effi-
ciatur. Unde ⁊ in superiori parte sui or-
bis. als obfidis miscet⁹ qualitates suas
cum qualitatib⁹ veneris. ⁊ ideo fingitur
a poetis q̄ cū ea fuerit fornicatus. vt di-
cit Irido. ⁊ dicitur mercuri⁹ quasi medi⁹
currentis. quia quasi medi⁹ est s̄m De-
dam inter venere ⁊ solem. vnde in supe-
riori parte sui circuli cōiungitur cui⁹ ve-
nere. in inferiori vero cōuenit cum sole
Circulus etiā suus in superiori parte in-
trat circuli veneris. in inferiori aut par-
te intrat circuli solis. Quādo est in su-
periori parte sui circulus medi⁹ videt⁹
et minus a sole obscuratur. Aliquando
etiam ante solis ortum aliquādo post oc-
casum splendet. ⁊ ideo ab aliquib⁹ vespere
rus nūcupatur. Aliquis dicitur domina-
ri. vnde Lucanus loquēs de mercurio di-
xit. Quātum domin⁹ percussit aquarum.

Dicitur etiā a poetis deus eloquētie et
sapientie. vnde s̄m ptho. Mercuri⁹ dicit⁹
esse studiosos ⁊ scientie numeroꝝ ama-
tores. disponit enī ⁊ abilitat ad scientiā
et vsū calculi ⁊ cōputationis. Et ideo
dicitur fuisse deus mercatorū. quia mer-
catorib⁹ cōputatio summe necessaria ē.
Dicitur aut⁹ deus palestre. vt di. Irido.
eo q̄ cū sole lucratur. quasi volens eum
supare. Semper enī iuxta solem gradi-
tur. nunq̄ plus distans q̄ per. xxx. gra-
dus. vnde raro videtur. quia semp fere
sub radijs solarib⁹ occultatur. Et ideo
propter calozē solis fuscus repingitur. ⁊
propter suam celeritatē cursor reorū in
fabulis nūcupatur. quia nunc cum sole.
nunc ante. nunc post graditur. Quādo so-
lem puenit radijs solarib⁹ proxim⁹ sta-
re videtur ⁊ dicitur stationarius. Quā-
do aut⁹ seq̄tur videtur retrograd⁹. vt di.
Iacobius. s̄m ptho. aut⁹ sub mercurio
sunt gemini ⁊ virgo ⁊ regnat in virgine
sed in piscib⁹ regnum abscedit. Cum so-
le semp morat vno signo ante aut vno
post. Sub mercurio cōtinetur fortunū
negociatio furtū. significat rationē ⁊ sa-
pentiā ⁊ est albus. cum tenuolis tenui-
uolus. et cum malis malus. moratur in
vnoquoq̄ signo. xxvij. di. et. vi. horis.
et in. cccxxvij. di. complet cursum. suū.
hucusq̄ ptho.

Capitu. xxviii.

De sole

Sol s̄m Iho. quasi solus lucēs di-
citur. eo q̄ sit fons totius lumis
cui⁹ radiatōe supiora ⁊ inferiora illustrā-
tur. Est at sol s̄m misalath. planeta for-
tunat⁹ ex se. sed p̄ iunctōez aliqñ fit ma-
lus masculin⁹ diurn⁹ calid⁹ ⁊ sic⁹. Sol est
omnia viuificat. ⁊ reb⁹ omnib⁹ vitaz spe-
ciem ⁊ formā admistrat. Nā vt di. idem
Sol omnib⁹ luminari⁹ celi maior est i
quantitate ⁊ in dignitate ⁊ in claritate.
qz magis calcat ⁊ p̄ssi lumis est. Ma-
ior ē etiā i p̄tate ⁊ effectū multiplicata-
te. Maior ē etiā in mot⁹ vniiformitate.
qz semp mouet motu directo in circulo
pprio sub zodiaco mediū sp̄ tenens locū
trahit ei recte circuli su⁹ p̄ mediā lineā zo-

diaci cui metas et terminos non transce-
dit sol. et ideo eius motus in circulo suo p-
prio est uniformis. Quis respectu aliorum
moueri distat aliqui videat. Circulus quo-
que solis sicut et zodiacus distinguitur p. xij.
spacia sine signa quorum quilibet continet. xxx.
gradus et quilibet gradus. lx. minuta. et quilibet
bet minutum. lx. scda. Et quando sol recedit ab
vno puncto circuli sui et reuertitur in eundem
transit p. xij. signa. et iste transitus circulus
anni vocat nec in die naturali perfecte
transit gradum unum putat albu. sed
transit. lx. minuta. viij. scda als scrupu-
la. Ita quod de illo sexagesimo minuto re-
manet duo scda imprasita. Unde rarus
deficit quod in vno die naturali non perficit
gradum unum. Sol igitur motu suo ordina-
to et imprubato cursu ordinat et perficit
vniuersa. vbi Ambro. in examerio. sic no-
bis testatur dicitur ipse solis dicens
Sol est oculi mundi iocunditas diei. pul-
critudo celi. mensura temporis virtus et vigor
omnium nascentium dominus planetarum decor et
perfectio omnium stellarum. Idem etiam dicit
mar. Sol inquit est fons mentis. i. memo-
ria rationis. principium lucis. rex nature.
mens mundi. fulgor olympi. moderator
firmamenti. Ideo enim mouet contra fir-
mamentum vt moderet et tpe motu suus
ideo dicit splendor olympi. vt di. macro.
in li. ciceronis. diffinitio fuit platonis
oim sperarum lumen esse a sole. Dicit enim
plato in thimeo. Ingeniavit deus rerum
conditor lucem clarissimam quam solem vo-
camus cui splendoro celi et inferiora om-
nia illustratur vt numerus existeret om-
nium animantium. Et in li. de elementis di-
cit aristoteles. Sol inquit habet lumen pro-
prium. stelle vero vel luna lumen a sole
acquistum sicut quando a candela speculum
ei oppositum illuminatur. Idem di. mar. quod
sol in medio signiferi incedens. distenos
radios emittit ex se quibus superiora et
inferiora illustrantur. De his autem so-
lis mirabilibus vel virtutibus dicit beatus
Dion. in li. de di. no. ca. v. sic. Sensibilium
essentias et qualitates. multas quidem
et discretas existentes ipse sol vnus ens
et uniformis et illuminans lux renouat
nutrit. custodit et perficit et discernit.

vnit et refouet. secunda facit auget mutat
collocat. plantat. renouat et viuificat etiam
omnia. vnde ex ipsis verbis manifestat
proprietates ipsius solis. in propria natura et
in suo effectu. in substantia enim seu essen-
tia sua summam habet simplicitatem. Non
enim habet ex dissimilibus vel ex contrariis
partibus compositionem substantialem sicut in-
feriora elementa. vel elementata. sed oim-
dam habet simplicitatem in sua natura et
uniformitatem. et ideo habet perpetuam et sub-
stantiam permanentem et incorruptibilitatem
quia compositio ex contrariis principium est
corruptionis. vt di. aristoteles. et ex hac sim-
plicitate summam habet firmam substantiam le-
uitatem. Nam partium materialium compo-
sicio est principium et causa grauitatis. et ex
hac leuitate habet corpus solare ad mo-
tum abilitatem. Leuia enim ad motum sunt
facilia et maxime sunt agilitatis. Ex sub-
stantie autem sue subtilitate et mobilitate
summam habet actualitatem et virtutem. quod
quanto res est simplicior tanto ad diuer-
sos actus naturaliter est potentior. Et non
conuenienter di. dyo. quod sol uniformis est
lux illuminans etc. Nam virtutem habet illu-
minatiuam. quod in suo lumine nunquam defi-
cit. Quis eius lumen vel per terre vel per lu-
ne interpositionem nobis aliquando auferri vi-
deatur. Habet etiam virtutem renouatiuam.
Nam poros terre aperit et virtutem latentem
in radicibus ad actum producit. et terre suffi-
cienter herbis frondibus et floribus renouat et re-
uertit. Per subintrationem enim virtutis so-
laris penetrantis ad interiora terre he-
malis tpe quodammodo antiquata annis in-
gulis vitore et pulchritudine renouantur.
Item virtutem habet nutritiuam. quod ad in-
teriora radicibus et seminibus solatis radius
subintrans calore suo humiditatem terre
dissoluit et vi sua attractiua quod seminibus
radici est simile de illa attrahit et illud in
nutrimentum terre nascentium ouerit. Item
virtutem habet inferorum conseruatiuam et sal-
uatiuam. Nam elementa propter contrarietatem
et mutuam repugnantiam quas habent in se
se ad inuicem se destruerent. nisi per virtu-
tis celestis influentiam conciliarentur et sic in
eum debito saluarentur. vt di. alexander. Item
virtutem habet perfectiuam. quod calor elementaris

incipit agere in generatione corporum
 ⁊ calor solaris p̄ficat ⁊ producit vsq; ad
 debitu cōplementū. vt di. alexander.
 Item virtutē habet discretiua. Nam co
 lores ⁊ rerū sp̄cies ⁊ figure que in tene
 bris sunt cōfuse. per p̄sentiam solaris lu
 minis agnoscuntur ⁊ ab inuicem discer
 nuntur. Item virtutē habet vnitua. et
 hoc est per se ⁊ per accidens. Per se. quia
 vnit ⁊ cōciliat ⁊ cōcordat planetas i suis
 effectibz. cōciliat etiam si bi cōtraria ele
 menta. vnde fm̄ mar. ⁊ macro. Sol me
 dius est inter planetas quia ad armo
 niam celestem p̄ficiendā hoc facit sol in
 suo circulo. quod facit media cordula i
 musico instrumento. Per accidens etiā
 vnit omogenia sicut ⁊ dissoluit ethero
 genia fm̄ eni naturam in quā nunc ag
 gregat nunc dissoluit. Item virtutē ha
 bet secundatiua. vim eni generandi ⁊ va
 rias sp̄cies p̄ducendi confert istis infe
 rioribz. homo eni generat homines ⁊ sol.
 vt dicit p̄bus. quia nihil fructificat neq;
 q̄ crescit vbi solis radius non attingit.
 Item virtutē habet cōfortatiua fm̄ eni
 solis ascensum super nostrum orizontē.
 virtutes animalū fortiores efficiunt ⁊
 vsq; ad medium celi augmentantur. ⁊ in
 eius declinatione vsq; ad occasum. pro
 pter eius elongationē. debilitantur cor
 pora in suis virtutibz ⁊ quasi in somnis
 resoluuntur. vt patet in floribz qui apium
 tur. in ortu solis qui i occasu marcescūt
 q̄dāmo ⁊ claudunt. vt di. alexā. Item vir
 tem habet tempoz imutatiua ordinati
 uam ⁊ distinctiua. qz descēdens p̄ signa
 austrialia. efficit dies breuiores. ascēdēs
 vero p̄ signa septētrionalia efficit lōgio
 res. Immutat etiā ipsos dies. qz sol lu
 cens sup̄ terrā diē facit. Et fm̄ diuersā
 dispositōez solis dies diuersaz imutatio
 nē recipit. Nam primo ruet in mane ⁊
 inde lucet in tpe hore tercię. feruet i me
 ridie. p̄allet in vespe. An ⁊ q̄tuor equos
 fingit habuisse quoz prim⁹ fuit erithē
 id est rube⁹. scdus arithē. i. splendid⁹. ⁊
 eius lapades. i. ardēs. quart⁹ philogē. i.
 amās terrā. vt di. beda. Sole etiā vt di.
 beda. si fuerit maculosus vel sub nube la
 tens pluuiale diē p̄sagit si rubeat. si vero

palleat tēpestuosus. Si vero clar⁹ in me
 dio videat ita vt in medio fulgēs radi
 os emittat. Nūc austrū tempelatē resi
 gnat humidā ⁊ ventosam. Si pallid⁹ de
 cidat in nubes nigras ventū aq̄lonarem
 p̄nūciat. vt di. beda. Item virtutē habet
 inferior informatiua. Nam vt di. Ihsō.
 fm̄ eius elongationē ⁊ p̄p̄inationē. fa
 cies hōim ⁊ aialū corpa vigore ⁊ colore
 disponunt. vñ dicit mar. Solis cōstella
 tione hōies pulcros ⁊ agiles esse. Et idē
 in fabulis cū pennatis vestigijs depingi
 tur ⁊ facie puerili. p̄pter qd̄ etiam p̄pho
 id est pulcer dicit⁹ est. Dic p̄tho. Sol fac
 hōsem corpulentū facie pulcrū ⁊ colora
 tum ⁊ magnoz oculoz et abilitat ad oīa
 opa auri si fuerit in exaltatōe sua. Si vo
 in casu ad omnia opa eris abilitat ⁊ di
 sponit. Item virtutē habet putrefactiua.
 Radioz eni suoz disphione subtiliat ae
 rem ⁊ disgregat ⁊ sūmit vaporē inficiē
 tem aerē ac disp̄git ⁊ fugit aurā pestilen
 tem. Item cū nō sit substatiue calid⁹ vir
 tutem habet calefactiua. inflamatiua et
 vritiua. ⁊ hoc fit ex motu radioz ⁊ eorū
 cōfractione ac cōcursu in superficie obies
 cti corporis maxime si obiectū corp⁹ spe
 culare fuerit ⁊ politū vt dicitur in perspa
 ctiua. Item virtutē habet attractiua ca
 lore eni suo attrahit a mari fumos ⁊ va
 pores ⁊ eos tandē condensat in nubes. ⁊
 sic condensatos resoluūt eos. nūc in gran
 dines. nunc in pluuias. nunc in niues.
 Vnde fm̄ Oatē. dicitur fabulose qd̄ sol
 fuit iuxta mare oceanum ab ethiopito
 cum alijs dijs ad epulas inuitatus. Pu
 tauerunt eni antiqui solem aquis ocea
 ni nutrirī ⁊ attractos vapores in ipsius
 nutrimentum conuerti ⁊ ideo dicunt an
 te impetuofam pluuiam calorem p̄cece
 dere vehementem. Quod fit propter ne
 miam attractionem vaporis ex forti im
 pressionē caloris radiozum in ventre si
 ue in cōcavitāte nubis. vt dicit Aresto.
 Item viuificatiua habet virtutē qd̄ pa
 tet per hoc qd̄ nihil potest viuere vbi non
 potest attingere virtus solis. Et ideo di
 cit p̄tho. in eodem li. Sub sole est leo et
 est domus eius. ⁊ regnat in ariete ⁊ in le
 bra discedit. ⁊ sub ipso cōtinent sp̄cies.

lucum, fortuna et heres, et significat animam et spiritum, et est color eius albus et rubeus et est veridicus et complet cursum suum diebus, ccc. et lxxij. et vi. horis. Unde inter omnes planetas maxime disponit animalia ad animationem et viuificationem. Item cum sit maxime quantitatis et velocissimi motus sue velocitatis et magnitudinis est occultatiuus. Cum ei sit octies maior tota terra, ut dicit macro. Propter altitudinem sui situs vix bipedalis videtur. Ex autem incomparabiliter sit maior quam apparet patet ex hoc quod maior videtur in ortu suo et occasu quando a nobis maxime elongatur quam in puncto meridiei quando nobis appropinquat vnde patet quod in ipsius aspectu recipitur visus noster. Et hoc apte declaratur in ipsius motu, quia continue mouetur velocius quam sagitta, et tamen moueri in aliquo non videtur pre nimia claritatis intensione et excelsum, sic et eius quantitas sic et motus velocitas subterfugit visum nostrum. Et ista de proprietatibus solis dicta nunc sufficient.

Capitulum. XXIX.

De luna

1. Luna dicitur quasi luminis vna id est principalis et maxima, quod corpori solari in magnitudine et pulcritudine est similima, ut dicit Philo. Luna est ut dicit Ambro. in exameron. de corporis noctis totius mater rotis, humoris ministratrix, dominatrix maris temporum mensura, emulatrix solis, mutatrix aeris lumen a se non habens, sed a plenitudine solis mutuans et acquirens, que secundum appropinquationem vel elongationem a sole formam suscipit et figuram. Carens itaque luna proprio lumine, est a fontali plenitudine solis luminis receptiua. Unde dicitur in libro element. aristoteli. quod luna semper in medietate sua a sole illuminatur et lumen receptum reflectit in terram. Naturam enim similem habet speculo, quia proprio calore carens, lumen recipit ab alio et quanto soli plus appropinquat tanto plus de suo lumine perdit ex parte terre, sed claritatem quam perdit ex parte inferiori nullo modo per-

dit ex parte celi. imo tanto plus ex parte superiori illuminatur, vnde quando soli coniungitur nihil luminis ad terram dirigit, sed ex parte celi in plena illuminatione permanet et persistit. Et econuerso quando soli opponitur tota ad terram et non ad celum illuminatur, ut dicit Beda et Macro. Item luna est figure et forme sue mutatiua, diuersas enim facies sui luminis ostendit ad terram, quia nunc arcualem nunc circulem aspectibus hominum se ostendit nunc monoydos, nunc dictotomos nunc amphitridos, nunc pansilenos. Monoydos autem est, quando est prima et apparet corniculatis. Dictotomos dicitur quasi per mediu[m] secta, quando est octaua. Amphitridos est, quando de sua plena rotunditate est dubia, id est, quando est, xi. vel, xij. Pansilenos est, quando ex toto est plena, id est, quando est, xiiij. Item luna triplicis status est ostensiu[m], quia aut est cum sole, id est, in coniunctione quando accenditur aut a latere quando scilicet a sole recedit vel quando ad solem reuertitur, aut in plena oppositione quando scilicet totaliter soli opponitur. Quando autem a sole primo recedit apparet corniculata ad modum arcus, cornibus semper versus versus ortum. Quando vero iterum appropinquat ad coniunctos recipit eandem formam, sed versus semper cornibus ad occasum. In parte autem auersa a sole semper apparet vacua, sed in parte ante ad solem versa lumine repleta. Item luna est omnium humorum augmentatiua, quia per occulta nature spiramina, fluxus et refluxus augmentatur. Unde in eius detrimento in ossibus medulle, cerebella in capitibus et humores in corporibus diminuuntur et eius incremento multiplicantur. Unde eius defectum omnia compatiuntur et eius incrementum inferiorum est detrimentum, ut dicitur in materia. Item aquarum maris est attractiua sicut enim adamans trahit ferrum post se, sic luna mouet et trahit post se oceanum. Unde in suo ortu intumescit mare et crescit ex parte orientali, et decrescit ex parte occidentali. Et econuerso quando est in occasu, crescit mare ex parte occidentis et decrescit ex parte orientis. Secundum quod luna plene vel

minus proficit in lumle, sic plus vel minus in suo fluxu se extendit vel retrahit ipsum mare. vt dicit *Mar. Jaco*, etiam in li. ciceronis. Oceanus in incremento lune retinet modum istum. Primo eni die crescentis lune fit copiosior solito, et abudat in summo. Sed secundo minuitur et sic descendit vsq; ad .vij. die deinde iterum crescit per .vij. dies, atq; in .xiiij. die est iterum plena in summo: vnde et in nouilunio semper est mare plenissimum etiam in plenilunio. Item luna est toris in aere generatiua, vim eni sue humiditatis aeri imprimat et aerem insensibiliter imutans in ipsius superficie rorem gignit. Manifeste enim videmus quia quanto est luna estuali tempore serenior tanto abudantius ros super gramina se ostendit. Item luna est in planetas breuissimo tempore sui cursus copletiuua, breuissimu eni habet circulu, et ideo infra spacium .xxviij. dierum per omnia signa zodiaci euagatur, vt dicit *ptol*. Sub luna est cancer et cancer est terminus eius, regnat in cancro, sed in libra dilcessus regni est, et est planeta frigidus et humidus cum excessu femineus, nocturnus, moratur aut in quolibet signo duobus diebus et .vi. horis et .v. m. et in .xxviij. diebus coplet cursum suum. Item luna inter omnes stellas erraticas est magis in incerto et in vago motu siue cursu processiuua. Nam propter breuitate sui cursus, nuc sub sole, nuc supra, nuc ante, nuc retro euagatur. Et cu sol circuit per circulos australes inferiores luna peragat circulos boreales superiores. Hunc luna supina est velut nauicula sursum habens cornua versus terra inclinata, quanto vero decrescit est erecta, vt dicit *Beda*. Item quando luna recto diametro inter nos et sole est interposita, solet esse eclipsis, id est defectus solis causatiua. Ista aut defectio nuq; potest accidere scdm naturam nisi in coniunctioe solis et lune quanto te nouo accenditur, et ipsa coniunctio in linea ecliptica celebratur. Hoc semp est quando sol est in capite draconis, et luna in cauda vel eouersio. An albu, in li. de motu planetar. Si luna in nos et so-

lem obuiat, defectus radior solis nobis facit in capite vel in cauda draconis, qd autem sit cauda draconis, quid caput post dicitur. Item luna per interpositione tumoris terre inter se et solem, defectus sui lumis est passiuua, vnde *mar.* in li. astro, sic dicit. Luna ascendens vel descendens in solarem linea incidit si fuerit tricesima. Quando ex toto soli est subiecta obscuritate solis terra facit, sed istum defectum non singulis mensibus facit, quia non semper in eadem linea que inter sole et terras diametraliter est opposita solari corpori se opponit. Idem vero defectus fit lune, cum luna soli sit totaliter opposita, scilicet quando est .xv. Si enim directe fuerit tunc sol sub terra emittit, sol umbram tumoris terre in linea sibi opposita quam si corpus lune intrauerit, propter umbram terre interpositam inter se et solem a suo lumine tunc priuatur. Quia ergo singulis mensibus luna plena non fit in linea ecliptica que est umbre interpositio, ideo singulis mensibus luna suo lumine non priuatur. Item luna est quandoque cuiusdam obscuritatis et obnubilationis in se contentiua et hoc ex proprii qualitate corporis que naturaliter est obscura cum lumen ex se non habeat sed a sole, vel vt dicit aliqui illa obscuritas est ex umbra terre, ex qua quedam linea resultrat in corpore lunari que ipsi lumine in parte obfuscat, et hoc fit maxime quando ad terram appropinquat, ex cuius vicinitate et nebulositate contrahit quasdam sordes, vt dicit *mar*. Quando vero ad altiores ascendit circulos clara et munda et nullis maculis obnoxia tunc videtur, vt dicit idem *mar*. Item luna est mutationis temporum significatiua. Nam vt dicit *Beda*, Si luna in principio rubeat vt aurum ventos ostendit, si in summo eius corniculo maculis quibusdam nigrescit, pluuiosus mensis exordium preterdit. Si vero nigrescit in medio, plenilunium serenum preterdit, cum vero in nocturna nauigatione scintillat ad remos in breui tempestas futura erit vt dicit idem *beda*. Item luna in celesti armonia est grauissima soni emissiuua, vt dicit *macro*. In circulo eius lune fit grauis sonus sic in sphaera celesti acutus est, ex ordinatissimo eius sono exstr-

dore motus orbis generato dulcissim^o
 vt dicitur sit pcentus. Item luna est fecu-
 ditatis terre semib^o ministratiua. pest
 eni semib^o que pficiunt ex roze qui de cor-
 pore lune cadit. vt di. idem. Et ideo fm
 fabulas d^r pserpina. eo q^d seminu q^d pij
 auntur in terra d^r esse dea a genitibus.
 Sic etiã d^r diana. i. siluar^u dea et nemo-
 rum qz feris de nocte pascua querentib^o
 in nemorib^o et in siluis. lumis beneficius
 admistrat. Et ideo vocauerunt gentiles
 lunã deã venator^u quia venatio fit in sil-
 uis. ppter qd^d dyana cũ arcu tepungebãt
 eo q^d venatores arcub^o vrebãtur. Item
 luna cũ sit frigida et humida est ex vicini-
 tate solaris circuli caloris receptiua. nã
 ex calore solis et siccitate tpatur frigidit^{as}
 et humiditatis sue excessus. ne sin-
 gulis mensib^o in suo descensu ad terram
 hyems generetur. vt di. macro. Item lu-
 na vt di. albu. Est aeris mundificatiua
 motu eni suo continuo aerem rarificat et
 subtiliat ynde si nõ esset motus spere lu-
 ne aerem ex nocturna vapor exalatione
 grossicies inficeret que corruptione nõ
 modicã generaret. Item luna fm astrolo-
 gos inter planetas est sup^{er} dispositione
 humani corpis maxime ptatiua. Nã vt
 di. ptho. in li. de iudicijs astroz. sub luna
 cõtinet egritudo. amissio timor et dãnus
 et. Unde circa mutatione humani corpo-
 ris d^rtus lunaris potissime opaf. Et hoc
 accidit. tũ ppter motus sui velocitatẽ. tũ
 ppter ipsius ad nos vicinitatẽ. tũ ppter
 occultã sibi naturaliter insitã pãtem.
 Unde de morboz mutatione medic^o pfe-
 cte nõ discernit qui lunares effectus in
 corpib^o nõ cognouit. vñ ypo. in pncipio
 pnoticias de luna loquẽs ait. Est qdãz
 celeste sidus in quo optet medicũ pvide-
 re. cui^o puidẽtia est mirabilis et stupẽda
 Et gal. in comẽto de dieb^o creticis dicit
 rem certã que nõ fallit attendat medic^o
 quã docuerunt astrologi egiptioz. qz p cõ-
 iunctione corpis lunaris cũ stellis fortu-
 natis sũt egritudines terminales ad bo-
 num. cũ pãtãis d^ro pãtãe. i. ad malũ.
 Et ideo cau^o et pfect^o medic^o fm doctri-
 nã ypo. aspiciere debet primã lunã. et qñ e-
 ple na lumis. qz tũc crescit humores in

llobo et medulle et fit nutrimentũ in mari
 et in oib^o reb^o mĩsdanis. Qñ ergo infir-
 m^o in lectũ cadit multũ necesse euidere
 vtz luna tũc exeat de iunctõe. tunc eni
 crescit infirmitas. quousqz veniat in op-
 positionis gradũ. i. in plenilunio et tũc si
 fuerit cũ malo planeta aut i malo signo
 et aspererit domũ martis q^d est octauũ si-
 gnũ. i. si aspererit martẽ qui d^r dom^o signi
 scorpionis. tũc de morte timendũ e. Si
 vero fuerit cũ bono planeta et in bona do-
 mo siue signo et aspererit dñm dom^o vite
 scz martẽ qui est dom^o arietis. siue primi
 signi de vita tunc sperandum est. et sic de
 alijs videndũ est vt patet in li. ypo. que
 dicitur composuisse de iudicijs infirmi-
 tatis fm lunam.

Capitulum. xxx

De quibusdã pprietatib^o lune malis.

Habet autem luna quasdam pro-
 prietates minus laudabiles et
 fm substantiã qz fm effectũ. ha-
 bet eni substantialẽ obscuritatẽ cum nõ
 habeat sicut aliq^d planete lumen a seipã.
 habet etiam maximã instabilitatẽ. quia
 nullũ sidus ita vagatur per omnes ptes
 zodiaci sicut luna. Contrahit etiã a ma-
 liuolis stellis et nociuis nocibilitatem.
 Nam vt dicit ptho. Luna est planeta cũ
 malis maliuolus. Luna insuper per suã
 oppositionem inter nos et solem aufert a
 nobis solaris luminis claritates. Luna
 etiam quãdo incidit in ymbzã terre p-
 dit lumen suũ et suam prodit deformatã
 et defecibilitatẽ. Preterea propter
 vicinitatẽ quãz habet cum crasso aere et
 terra ab ymbzã terre. vel ab infecto ae-
 re contrahit maculam et deformatã.
 vt dicit marc. Luna etiam quãto plus
 recedit a sole tanto plus recipit a lumi-
 ne versus terrã. et minorem versus celum
 obtinet claritatẽ. Et quãto plus pro-
 ficat versus terrã tanto plus decrescit et
 deficit in lumine versus celum. Multi-
 plicem etiam habet effectũ malum. Nã
 vt dicit ptho. Luna efficit hominẽ instã-
 bilem et mutabilẽ de loco ad locũ discar-
 rentem. Efficit eni hominẽ in oculis ma-
 le dispositum et inordinatũ. Efficit etias

in homine vñ oculū altero maiore. aut
facit strabonē aut orbū in vno oculorū.
Et subdit. Homo in cui⁹ cōplexione lu/
naris ostellatio dñium habuit. vicio in
oculo nō carebit. Et hoc forsan accidit. p/
pter accessus lunaris humiditatis hñō/
tes oculorū ad aliquā p̄uā qualitatem
disponētis. Dicit etiā in li. misalach. c.
v. Eclipsi lune marie in hyeme. si fuerit
in signis frigidis excessus significat fri/
giditatis ⁊ nimie ostictōis in t̄ra i aē/
re ⁊ in aq̄s. Si fuerit i signis aquaticis
psagit abūdantiā pluuiarū. Si vñ in si/
gnis aereis. periculū tēpestatū p̄redit ⁊
ventorū ruinā. Dicit p̄ho. ⁊ albu. q̄ luna
ex̄ns in. ij. signo post ascēdens merorem
designat. tristitiā ⁊ ablatōes substantie p/
fures ⁊ p̄dones. Silt in. iij. in. vi. et in
viij. uā anxiatē. fugā ⁊ mutabilitatem
In. x. sigt q̄ tunc incepit regnare cito
deponetur. In. xij. aut impedimētū riraz
duriciā ⁊ carcerē ex pte amicorū. In om/
nib⁹ aut alijs tomib⁹ siue signis tonū ef/
ficat et p̄tendit. marie si planetis tonis
fuerit sociata. fm variā etatē lune mo/
uent mēstruales hñozes i mulierib⁹ ⁊ ce/
retella in asalib⁹ ⁊ diuerse passionēs vi/
lunari i corpib⁹ excitant vtz i lunaticis
⁊ caducis. Decet p̄rietatib⁹ lune ⁊ alio/
rum planetarū dicta iam sufficiant.

Capitulū. XXXI.

De capite et cauda draconis
Ant aut due stelle q̄ nō sunt pla/
s nete. sed tñ naturā ⁊ effectū vidē
tur hñe planetarū. s. caput draco/
nis ⁊ cauda q̄ mouent cū firmamento ⁊
psequūtur cursū firmamētū. vñ a leone
trāsūt in cācrū ⁊ a cācro in gemios. ⁊ sic
deinceps. morat aut in quolibet signo ca/
put draconis. xvij. mēsb⁹ āno. s. ⁊ dimi/
dio silt ⁊ cauda ⁊ in. xvij. ānis pplet cur/
sum suū. ⁊ si caput ē in aliquo signo sp̄ i
signo opposito erit cauda ⁊ v̄ter in. iij.
vt si caput ē in cācro venter erit in arie/
te ⁊ cauda in cap̄orno. ⁊ si caput fuerit i
leone. venter erit in tauro. ⁊ cauda in aq̄/
no. ⁊ sic de alijs. ⁊ ideo p̄pter aspectū oppo/
sitiū cauda ē toraliter venenosa. habet aut
caput exaltatōes suā in trib⁹ gradib⁹ ge

mior. Lasus vñ i sagittario gradib⁹ tori/
dem. E cōuerso aut cauda habet exalta/
tionē suā in trib⁹ gradib⁹ sagittarij ⁊ ca/
put cadit i trib⁹ gradib⁹ gemior. Et aut
hic aduertēdū q̄ qñ luna iungit soli. ca/
pite vel cauda ex̄nt. p̄e gradū iunctōnis
a. xij. gradib⁹ vel infra. sp̄ ē eclipsis futu/
ra maior vel mior. fm q̄ caput vel cauda
magis vel min⁹ accedit ad gradū iunctio/
nis ⁊ h̄ potissime h̄z locū i eclipsi sol. Eo/
dem mō de eclipsi lune hic tenēdū est. qz
si luna p̄uenit cū cauda i aliquo signo
⁊ sol fuerit i capite in signo opposito erit
eclipsis lune ⁊ e cōuerso si sol fuerit i ali/
quo signo cū cauda ⁊ luna i signo opposi/
to cū capite. erit itez eclipsis lune. Et si
in eodē gradu p̄uenit. erit eclipsis ge/
neralis. vñ sp̄ optet q̄ p̄ueniat i capite
vel i cauda in eodē gradu siue p̄e. xij. gra/
dib⁹ vel infra si debet eē eclipsis. vñ p̄un/
ctio debet fieri solis ⁊ lune quo ad idē si/
gnū eundē gradū. idē minutū ⁊ idē scōz
In oppositōne vñ i r̄u signū sp̄ erit fm
eundē gradū idē minutū. ⁊ idē scōm. Et
hoc apparet q̄ qñ luna iungat singulis
mēsb⁹ soli ⁊ accēdat non tñ sp̄ eclipsim
facit. qz nō sp̄ in linea ecliptica se cōtin/
gūt. qz nō sp̄ accēdit luna in cōiunctōne
in eodē gradu. nec etiā sp̄ caput vel cau/
da in cōiunctōne vel oppositōne solis ⁊ lu/
ne se contingunt.

Capitulū. XXXII

De cometa
Cometa ē stella q̄dā flāmis circū/
ita. vt di. be. Cometa nascēs regni
p̄mutatōes aut pestilētiā aut bella vel v̄/
tos siue est⁹ signat ⁊ p̄tendit. Comatice
stelle aliqñ vident moueri motu plane/
tarū. aliqñ p̄manēt immobiles sicut fixe.
Semp aut apparēt vt di. beda in parte
determinata in celo. Nō enī vagant p̄ di/
uersas ptes zodiaci sicut planete. sed vi/
dent esse in circulo lacteo siue galaxia et
spargūt radios vsus septētrionē. nunq̄
versus occidētē. vñ in pte occidētalī non
vident. breui spacio solent appere. s. per
octo dies. Aliqñ visa est. lxxx. diebus. si
cut dicit Beda. Et quibuscuq̄ aut stell/
nascitur cometa. siue ex planetis siue ex

fixis, semp in firmamēto apparet in pte
septentrionali, vt di. idē. Et quo patet q
stella que apparuit in ortu xpi nō fuit co
mera, qz mouebatur ab oriente ad meri
diem versus occasum, Et hoc nō solet fa
cere motus comete, vt di. Crif.

Capitulum XXXIII.

De stellis fixis

¶ Stelle a stādo sunt dicte. Quā
uis enī sp moueātur, tñ sp stare
vidētur, vt di. Jli. Dicuntur 7 sidera a
cōsiderādo dicta, eo q in eis mathema
ticorū p̄sideratōe multa iudicant 7 p̄uidē
tur. Dicūtur etiā astra ab austrōs 7 ana
stros nūcupata eo q fm opionē aliquo
rū stellarū corpa i spha firmamēti sicut
clauī in rote circūferētia sunt p̄fixa. Et
hoc quidē verū est quo ad aliqua 7 maxie
quo ad maiora, vt di. Jli. d. fm alpha.
Stella ē lux aggregata i suo orbe, vnde
fm q ē maior aggregatio lumis stella
ris corpi tāto est maioris quātītatis,
pulcrioris claritatis, 7 amplioris p̄tatis
7 virtutis. Vocāt autē ab eodē stelle siue si
dera lucis vehicla, eo q sunt luminosa cor
pora lumis solatiū p̄tra nocturnas tene
bras mortalibz deferētia mundi sup̄ficiē
decorātia, solis lucē a quo recipiūt lumē
p̄out p̄nt sup̄ lētia, emissionē radiorū
cōtinua aerē depurātia, quoz virute au
fertur a mūdo inferiori pestilentia 7 cor
ruptela. Stellarū etiā virtute cōcilian
tur 7 ad p̄cordiā reuocāt sibi inuicē ōria
elemēta. Eaz sempiterno fulgore illu
strāt oīa suo calore saluāt 7 refouēt vni
uersā. Nā fm platonicos, vt di. Beda,
stelle ignee sunt nature. Celū ei cū suo
ornatu eē natura igneū multi antiq̄ po
suerūt. Aresto, autē 7 alij p̄bi ponūt celū
esse elemētū quintū, natura 7 p̄prietate
re ab elemētis quatuor discretū, dicūt
stellas nō eē frigidās nec calidas substā
tialiter seu substātūe sicut nec ipm ce
lū, sed tātmō sunt calide effectiue, mo
tu ei suo p̄tinuo 7 sempiterno inflamāt il
lud sup̄ qd mouēt, 7 sic i istis inferioribz
hnt inducere calozē vel algozē. Radiorū
x̄o mobilitate 7 p̄tractōe i sup̄ficie ob
iecti corpi hnt inducere vim calozis.

Sed vñ sint stelle certū ē, q sunt fm na
turā purissime 7 simplicis nature ac in
corrupte, quo ad formā etiā sunt lucidif
sime, 7 quo ad figuram, sperice 7 rotūde,
quo ad substātūā solide n̄ porose, quo ad
sup̄ficiē plane nullaten⁹ aspe vel angulo
se, quo ad sitū altissime, quo ad mortū ve
locissime, quo ad quātītātē sunt maxie,
q̄uis p̄p̄ sit⁹ distātias videātur esse p̄ue
quo ad numerositatē innumere illi ei solē
q̄ stellas nūerat sunt finite, quo ad p̄tātē
7 effectū stelle sunt magis intē corpa x̄o
tuose. Nā stelle sūt inferiorū generatiue
imutatiue p̄seruatiue, radiorū suoz emis
siue, tenebrarū noctis illuminatiue, sui cur
sus i suis orbito vniiformit⁹ p̄pletue, in
solis p̄ntia a quo recipiūt lumē sui sunt
occultatiue, i suo ortu 7 occasu sūt aeris
multiplicif imutatiue, qz nūc tēpestates
p̄citāt, nūc serenitates generant 7 p̄cu
rant, vt di. Beda coloris variatōne 7 ra
diorū scintillatōe, nūc tristitiū, nūc letorū
euētū fm mathematicos sunt p̄nūcia
tiue. Sūt etiā nauigātibz p̄spere, 7 ip̄a
rū viarū in medio maris directiue, vbi
stelle ad inuicē vicin⁹ sunt p̄iuncte, ma
ioris lumis et pulcrioris sunt exp̄siue,
vt patet in pliadibz 7 sideribus galaxie
Quāuis etiā tātā ondāt pulcritudines
ex quadā vicinitate, qz p̄ter sunt comū
cte, lucidiores tñ in coi apparēt singule,
cōsiderate tñ p se nō apparēt singularit̄
ita pulere, 7 hui⁹ rō est vt di. mar. qz ex
cedens fulgor vni⁹ p quadā refu^ggentiā
alterius insufficiētia ex se repar. vñ qd
vni⁹ tēst ex quadā defectibilitate alia
supplet que magis excellit in claritate,
Itē stelle p̄pter litus sui distātias sūt ho
minibz disp̄arēt sue magnitudinis oñst
ue, Nam vt di. albu, quāto sunt cenith
capitis nostri magis vicine, tāto sp vi
dent eē mioris quātītatis 7 offerūtur no
stis aspectibz min⁹ p̄ue. Et cōuerso qn
to plus elongātur i suo ortu n̄o habita
bili seu i occasu tāto n̄is oculis videntē
generalit̄ esse magis magne, 7 etiā ma
iores vidētur esse in quātītate in occa
su q̄ in ortu, vt di. Beda, tñ aliqd dicitur
esse sup̄ cenith capitis n̄ri, qñ directe vi
det esse sup̄ caput n̄m, Cenith ei d̄re/

eta posino sup caput. Cur forte rō est vt
 di. idē qz vapores de terra ascendētes re
 ctitudinē radioꝝ ad oculos venire perfe
 cte nō pmittūt. Et ideo ocul' recipit in
 hui' aspectu. qz qd circūfusū ē in aere. a
 solari radio estimat ocul' pphendere i se
 ipso. Sed sicut di. alga. talis visus reci
 pitur sicut qñ fulgor cādele a sano ocul'
 lo sine obstaculo spicit. sed a lippiente
 oculo sine arc' celestis imagine nō vide
 tur et putat decepr' ocul' oīno videre in
 alio. s. in lumie viso. qd tñ in altero n̄ ē
 sed in seipso poti'. Idē di. Luc. in ca. de
 obscuritate visus. qre supra d̄ visū. Itē
 sunt stelle fm mar. i suis circulis armo
 niace pcessiue. Dēs enī toni musici pce
 tus inter sidera iueniūtur. nec grauitas
 inferioꝝ dissonā reddit melodiā supioꝝ
 siue medioꝝ nec ecōuerso superioꝝ acui
 ras destruit sonū grauiore inferioꝝ sicut
 di. mar. Itē fm arest. in li. de ce. et mun.
 Stelle sunt ex materia corpis celi i quo
 posite sunt atqz fixe. ideo naturalit' iūt
 splēdide sicut z celū in quo reuoluūt. vñ
 oēs stelle hñt lumen pziū pter lunā. Et
 q̄uis stelle ex se sint lumiose ad psum a
 tionē tñ sue luminositatis recipiūt cōple
 mentū ab ipso sole. Itē stelle sunt siue
 tutis z luminositatis sibi inuicē cōicati
 ue. vna enī auget claritatē alteri' z vni
 tas vni' fortificat bonitatem alteri' sicut
 dicit in li. de punctionibz planetaz. Itē
 stelle pzijs circulis z sedibz sunt pte. e. z
 ideo h circuli vni' intersecādo aliqñ sub
 intret circuli alteri' ppter hoc pzijs se
 des stelle nō deseriūt. nec sunt alijs p q̄s
 transeūt impedimēti vel iniurie inuicē
 illatue. Itē stelle qdā vt di. mar. celeri
 orze. celeri' occidūt. quedā xō tardi' or
 te. citi' occalum petūt. quedā aut pariter
 oriūtur. z tñ nō simul occidēte dinoscū
 tur. Hec aut varietas ortus z occasus ac
 cidit ex dispari. altitudine circuloꝝ in q̄
 bus oriūtur vel ex eleuatiōe siue de pssio
 ne climatū in quibz occidēte videntur.
 Nam fm variā eleuationē vel de pssionē
 corporis celestis. varijs temporibz vel ori
 untur vel occubunt. Itē stelle sunt tem
 por' annoꝝ. s. z menū z dierū distincti
 ue z pmutatiue. Nā sicut d̄ in li. de p'

prietatibz elemētoꝝ ari. Permutatio tē
 poris nō est nisi ppter pmutatiōez stellaz
 in signis diuersis z sup climata septē vt
 ex pmutatiōe lune singulis. xxvij. diebz
 aut pmutatiōe mercurij z veneris in om
 nibz decē mensibz vel min' illo. aut ex per
 mutatione solis in quolibet anno. aut ex
 pmutatiōe martis in. ij. annis. aut iouis
 in. xij. aut saturni in. xxx. aut ex iunctō
 ne z pmutatiōe triplicitatis ad triplici
 tatem in. cc. z. l. annis. aut ppter pmuta
 tiōē stellarū fixarū orbis. pmutant' el
 in. c. annis vno gradu quarū accidit per
 mutatio magna. xxxvi. milibz annis. Et
 hic est ann' magn' qd est vltimū oīm re
 tū. huculqz arest. in eodē li. In libro au
 tem ciceronis di. Macro. Itē mūdani
 anni finis est cuz stelle oēs oīaqz sidera
 ac planete a certo loco. ad eundē remea
 uerūt. Hoc aut z pbici volūt post annoꝝ
 xv. milia. pacta contingere zc. Quicqd
 autē sup hoc dixerūt pbi. hoc certitudinā
 liter tenendū est q nostrū nō est diffini
 re qñ vltim' finis erit. Hoc ei solus no
 uit tempoz conditor qui momenta z tē
 pora continet in sua ptate.

Capitulū. XXIII

De polo
 Plus fm bedā est stella paruisi
 sima a qua tota pars celi supioꝝ
 est dicta. Duplex aut est polus scz arthi
 cus siue borealis qui semp nobis pollet
 z relucet. nobis aut nunq̄ occidit. quia
 super nos existit. vnde polus a pollendo
 est dictus. qz cōtinue mūdo pollet. Sed
 scdus polus dicit' anthartic' id ē austra
 lis. polo arthico opposit' qui nobis sp est
 inuisibilis. Inter istos duos polos qua
 si inter duos mūdi extremos vtices sp
 voluitur firmamentū. Hi duo poli nun
 q̄ mouent' de suo loco. tñ circulariter cū
 spera vel circulo reuoluuntur z circūferun
 tur. Axis aut a polo ad poli per medium
 centri terre extendit' circa quā totius fir
 mamenti impetus rapitur z mouet'. Hic
 autem axis nō est materialis. sed potius
 linea quedā intellectualis que a polo vs
 qz ad polus recto dyametro sicut linea a
 puncto vsqz ad punctū esse tracta intel

ligitur. circa quam tanq̄ circa m̄sidi me-
 diū sempiternis raptib⁹ voluit firma-
 menti. Polus igit̄ est stella quo ad situs
 altissima quo ad motū velocissima. quo
 ad aspectū nostrum minima. quous sit in se
 valde magna. quo ad effectū vltima. qz
 per ipsius sitū discernūtur situs ⁊ termi-
 ni aliorū siderū ⁊ celestū circuloz. vnde
 hec stella ab astrologis potissime intuet̄
 Est ergo stella ista breuissimi circuli de-
 scriptiua p̄ternitiā elongationē ⁊ di-
 stantiaz a nostro situ. est sue magnitudi-
 nis occultatiua. p̄ter situs sui immobi-
 litatē. est h̄im ipsam aspicientiū maxie
 certificatiua. Et ideo vocatur stella ma-
 ris qz nauigantiū ⁊ sciam nauigalē h̄nti-
 um in mari est directiua. rōne sui sit⁹ me-
 diū totius celi est ostēsiua. per girū arcu-
 ri sibi p̄p̄inqui ab alijs stellis est distin-
 cta a cui⁹ vicinitate polus arcticus ē vo-
 cata s̄m Bedam.

Capitulū. xxxv.

De arcuro

a Rcturus est signū a septē stellis
 sitis in axe in se reuolutis cōsti-
 tutū. vt di. Jsi. Hanc septem stellaz cir-
 culis qz in modū plaustrī vertitur. latini
 eū septētrionē vocauerūt. septētriones
 non occidere aris vicinitas facit. eo q̄
 stelle iste arī ⁊ polo stelle altissime sūt vi-
 cine. Dicitur autē idē circul⁹ arctophilaz
 eo q̄ erethō. i. ylicem vsam sequitur. Eū
 tē m̄ loethem antiqui dixerūt. eo q̄ plau-
 stro h̄ret. qd̄ est signū spectabile multis
 stellis. inter quas est arcu-^r qui est pro-
 prie sidus post caudā maioris v̄se posi-
 tum. vnde ab hac stella tora constellatio
 illa arcurus est vocata. vt dicit Jfido.
 Et merito arcurus ab arctō est dicit̄.
 quia ex prima parte surgit frigus pro-
 p̄ter elongationē a calore solis. frigore
 vero pori terre arantur ⁊ constringuntur.
 Apparent autē septem stelle radiolē ⁊ ru-
 tilantis forme quarū quatuor antero-
 res in modū quadrāguli alternis lateri-
 bus ordinantur tres vero sequētes in mo-
 dum semicirculi disponūtur. locātur au-
 tē sub polo circa axē. vñ sp̄ circueit po-
 lū tanq̄ centz. vt di. gre. Semp̄ stelle

ille vertūtur circa axē sicut v̄sa circa st̄i-
 pitē. Et ideo ille circul⁹ maior v̄sa vo-
 catur. vt di. macro. Semp̄ vertit̄ ⁊ nun-
 q̄ ad ima demergit vt dicit grego. Quā
 tres stellas eleuat quatuor ad ima dedē-
 nat ⁊ ecōuerso cū quatuor sursum erigit
 tres ad ima teprimūt ⁊ demergit. vt di.
 gre. Inter oēs circulos superiores circu-
 lus arcu-^r est altior qz polo vicini-^r. h̄
 minū aspectib⁹ maxime se offert. Nun-
 q̄ est h̄za noctis quin videri possit. nisi
 forsan eius aspectus nubib⁹ vel nebulis
 intercipiatur. Inter medias stellas ar-
 ctos draco ad modū fulminis elabatur.
 vt dicit Jlar. h̄yemali tempore in ortu
 suo maxime rutilat quadā scintillari r̄
 radiatione forte aque ⁊ terre cōgelatio-
 nem p̄nunciat. vt dicit Jlar.

Capitu. xxxvi.

De orione

o Rion est astrū tpe h̄yemale ex-
 ortū aquarū ⁊ tempestatū exci-
 tatiū. Est autē orion nimbosus ventozū
 ⁊ tempestatū excitatiū ⁊ generatiū. ⁊ est
 ab ortu ⁊ inundatōe aquaz orion dicit̄
 est. vt di. Jsi. In suo autē ortu tempesta-
 tes generat ⁊ aerē inurat. ⁊ ad modū ar-
 mati pedes ⁊ brachia extēditis dispo-
 nitur. ⁊ fere p̄ latitudinē trū signoz ei⁹
 extēditur latitudo vt di. mar. Jlarime
 fulger in signo thauri vt dicit idem. Est
 autē stellatio maxie notabilitatis ⁊ va-
 riatione magnitudinis ac pulcritudis ⁊ est
 am rōne dispositionis ⁊ virtutis. ab arie-
 te enī vsq̄ ad geminos se extēdit vt di.
 mar. Tora etiā illoz trium signoz sup̄-
 cie. fulgoris sui pulcritudine clariorem
 reddit vt dicit idē. gladiati militis ⁊ acti-
 cincti specie in stellaz ordine p̄tendit̄
 quo dicit mar. Armat⁹ etiā flagris splē-
 debat in armis ⁊ c. Splendor tñ orionis
 vt di. idē. signū est future serenitatis si-
 cut ecōuerso eius obscuritas future est
 p̄sagiū tempestatis. Sole ex̄ite i signis
 orionis ⁊ tauro ⁊ in geminis. omnia ger-
 minant ⁊ oriuntur que nutrimentū recā-
 piunt ex aquis ⁊ aere ⁊ ex terra vt dicit
 idem. Cōstellatōez orionis sequit̄ qd̄ az
 stella q̄ d̄z canicula q̄ ab astrologis ma-

liuola dicitur et nocua, que secundum fabulas eius canis fingitur fuisse ut dicitur idem. Non tamen est hec illa canicula nocua que oritur in leone a qua dies caniculares a pibus nuncupantur sicut dicitur Sal. Orion ergo in ortu suo primo tempestate pronosticat sed post serenitate solito opatur ad terre fecunditatem. Sole exiit in thauri que se abscondit sub radijs solis nec tunc sua manifestat inferioribus claritate. Oritur autem iterum in iulio quando sol ascendit de gemis ad circulos superiores quando terra maximam patitur distempantiam aeris quo ad calidam qualitatem secundum Bar.

Capitu. XXXVII.

De hyadibus

Hyades que et succule dicitur sunt quedam stelle pluuiales in quarum ortu pluuie multiplicatur ut dicitur Plido. Nam tunc temporis vapores a mari et terra per caloris solaris violentiam fortius ad superiora attrahuntur qui motu hyadum in pluuias resoluuntur, et ideo iste stelle dicitur hyades, id est succule, quia attrahendo huiusmodi res vel resoluendo eos traxisse a fabulis confinguntur aquas ut dicitur yginus, habet autem hec stelle situm suum in fronte thauri ut dicitur Bar, et cum dies extenditur et sol feruentior ascenderit, tunc hyades solent primo apparere ut dicitur Grego, super iob, xx. Quando a saturno impelluntur diuersas generant tempestates ut dicitur Ieda. In hyadum ortu fruges vterius crescut, quia tunc a pluujs irrigantur, plures habet constellatione hyadum stellas clarissimas per girum ordinatas, que oriuntur in xvi. gradu thauri, oriuntur et turbant aerem in ortu suo secundum albu.

Capit. XXXVIII.

De pliadibus

Pliades sunt septem stelle a pluralitate dicte que sibi sunt vicine, ab inuicem tamen sunt distincte ut dicitur Grego, hyemali tempore oriuntur, Quam autem aura serenior est et frigidior, tanto melius ab alijs discernuntur, vna vero inter septem latere videtur, quia ex toto se non manifestat nec ex toto se occultat, in

ter genua thauri habet situm ut dicitur Plido. Sol in mese iunio per pliares iter facit, et tunc aeris caliditas pluujs et analitibus temporibus et terra tunc temporibus floribus pulcritudine adornatur secundum mar. Hac de causa dicitur iuno amasse matrem que fingitur vna fuisse de pliadibus et fuit mater mercurij secundum figmentum poetarum secundum mar, secundum Albu, autem oriuntur pliares, in xvi. gradu thauri cum hyadibus et motu suo turbant aerem.

Capitu. XXXIX.

De canicula

Canicula est quedam stella feruentissima que oritur secundum al. in xix. gradu cancri, in cuius ortu magna fit aeris perturbatio, Ab hac stella dicuntur dies caniculares in quibus sanguinem minuere vel medicinam laxatiuam accipere est summe periculosum propter excessum distempantie aeris in calore. An ypo, in ampibus. Ante canem et post canem et sub cane moleste sunt farmacie, ibi dicitur in omni tempore que ante eorum ortum illi stelle in ortu et post ortum statim periculosum est dare potionem laxatiuam, quia tunc est aer calidus et siccus, si a calido signo et a calida stella et a sole, tunc in leone cum canicula exiit, unde ex modica medicina corpus fieret nimis calidum et siccum et febris forsitan sequeretur. Medicina etiam euaporaret et minus operaretur cum corpore prius tunc ex calore aeris sunt apti ut dicitur ibidem Gal. Calor extraneus vires extrahit medicine, vnde aqua calida repugnat solutioni si calor aeris tunc est fortis, propterea virtus interior tunc est debilis que per potiones vel minutos plus debilitatur. Durat autem dies caniculares a xv. kal. augusti usque ad nonas septembris et sic sunt, id est sicut ibi dicitur.

Capitulum. XL

De luce et eius proprietatibus

Et secundum basilius est species per omnia sibi similis. De luce autem quod sit secundum rem utrum sit substantia vel accidens diuersimode loquitur auctores. Nam aristoteles dicit lumen non esse corpus, nec a corpore reflexum, damascenus etiam dicit lumen propria ypotasim, id est substantiam non habere, secundum augustinum super genesim ad litteras, Lux est substantia corpea

summe simplex in genere corporum. summe
multiplex in efficacia. summe mobilis et ab-
solute penetratōis et mīme resistētie. et sū-
me disparia et tria generas et cultas sū-
meuertibilis. oīs naturalis motionis
principiū et origo. summe pfectibilis. summe
iocūda. summe cōicabilis. vñ luce in corpū-
bus nihil ē vtili. nihil puenienti. nihil
pulcri. nihil veloci. nihil subtili. nihil
mīpassibili. nihil virtuosi inuenit. Est
aut differētia int̄ luce et lumē. Nam lumē
est quāda defluxio a luce siue irradiatio de-
fluēs a substantia lucis. Luce aut̄ dicit̄ ipas
fontalē substantiā sup̄ quā lumē innitit.
Si ei lux considerata in se eēt accidēs neces-
sario p se alicui eēt accidēs. qz accidēs
p se causat a forma subiecti sui. vñ si lux
in aere eēt accidēs causaret lux vera a
forma aeris quōd eē nō pōt. Præterea lux
mutat subiectū suū. Quōd pat̄ qz lux ē na-
turalit̄ prius in oriente. Nequē vō in occi-
dēte. et lux orientalis generat primā sibi
et ita deinceps vsqz ad occidentē. Acciden-
tia ei nō pmutat suū subiectū nec extra
illud agūt. ex quo videt̄ qz lux nō sit acci-
dēs. Præterea si eēt accidēs aeris neces-
sario moueret aer subito ab oriente in occi-
dentē s̄m subitū motū lucis. sic aut̄ moue-
ri subito nō puenit aeri nec alicui elemē-
to. Præterea luce nihil ē nobili. accidēs
aut̄ est ignobili substantia. Ex quo videt̄
qz lux nō sit accidēs. cū aer longe sit ignobi-
lior ipa luce. Sed si lux ē corp⁹ distiale ē
intelligere quālit̄ lux sit in aere vñ cū aliquo
corpore diaphano vt in cristallo. cū duo cor-
pora s̄m nō pnt eē in eodē loco. Nō ē tñ in
cōueniēs nec impossibile ponere lucē eē
substantiā corporeas. et esse s̄m cū aliquo cor-
pore. videm⁹ ei aquā et cinerē p̄ter iūgi et
misceri salua virtusqz corporeitate et loca-
litate virtusqz sup̄ficie ab alio distinguē-
te et virtusqz ptes infra propria sup̄ficie cō-
tinēte. Quātūcūqz ei simul imisceat̄ ci-
nis et aq̄ pmanet tñ aq̄ in sua corporeita-
te p̄ priū suā colorem et tñ et cōtinitatē. et
cinis in sua nec p̄t̄ istā cōmixtōz et vnionē
simul s̄m duo corpora in vno loco imo aq̄
habet suū locū propriū et cinis suū. Sic lux
potest eē in aere vel in quocūqz alio corpore
salua virtusqz corporeitate. et iugit̄ priū

substantialiū cōtinitate. Et lux subin-
trās ad interiora aeris vel cristalli h̄y su-
um locū ipsi sup̄ficie ambiētē et a substā-
tia adiūcti sibi corpis distinguētē. Quis
nō possit p̄ simplicitatē sue substantie re-
cte p̄cipi vel videri in re. imo quōd mirabili⁹
est multe luces p̄ter cōcurrētēs imp̄mi-
xte et tñ vnite cōiungunt̄. salua cuiuslibet
substantiali forma quā ab alia differt. licet
nulla respectu alteri materialis sit l' for-
malis sic manifeste docet et di. dyoni. in li.
de di. no. cui⁹ h̄c s̄m vba. Lumina in quā lā-
padaz cū sint in vno vna tota inuicē totis
sunt cōia. diligentē tñ h̄t a se inui-
cem discretōes. vñ ita discretōe vnitas
te discreta. videm⁹ enī multis ad vñ lū-
men accēsio lāpadibz iuxta oīm lumina
vñ a dantatē et indiscrete relucētē. nec
poterit quōs vt arbitroz alicui⁹ eoz ab alijs
ex aere cōtinēte cetera dū simul sunt ibi
sequestrare aut alterū sine altero cernere.
totis in cōfusa inuicē p̄patis. Subdu-
cta aut̄ vna simul et propriū lumen recedit
nihil secū ceteroz luminū auferēs aut d
suo aliqd eis relinquēs. Erat ei oīm vt
dicta ē pfecta vnitas naturalit̄ p̄mixta
et nulla pte p̄fusa. quā si tāta est in hoc cor-
porali aere et materiali lumine et. Hucusqz
et dyo. In quibz vobis manifeste docet
lumina simul vniri. salua tñ cuiuslibet
pprietate substantiali et accidentali quōs dese-
runt secū. siue accedēdo siue recedendo.
Lux itaqz s̄m dyoni. ē substantia in se s̄o-
stēns a qua p̄cedit irradiatio quedā et il-
luminatio corporū aliorū. semp ei lucet lux
in se. et tamē nō semp illuminat sed solum
quā inuenit corp⁹ habēs materiā disposi-
tam et aptā ad illuminationē. vt di. augu.
Substantia enī celoz est vere lux quā in cor-
poribz obtinet primū locū. Et tamē celsi
non illuminat in tenebris vel in nocte.
Semp ergo lux lucet inuisibilit̄ in te-
nebris. sed nō semp illuminat visibilit̄
vnde virtutes lucis sentit oīs creaturas
Inuisibilit̄ enī opat̄ virtus lucis sem-
sum et motū in animalibz vt dicit̄ in li.
fontis vite. Dicit et̄ albu. in li. de ius-
dicijs astroz p̄p̄ratē dixisse et tocuisse.
quā nisi stellarum lux de nocte subtraheret
densitatē aeris destrueret omne corpus

animatū. 7 tamen certū est stellarū lucē
 de nocte sepius nō videri. Impossio enī
 7 opatio lucis est manifesta in mari. qz
 fluit 7 refluit p applicationē lune ad aliq
 quē situm siue illuminet aerem siue non
 In visceribz etiā terre vbi non attingit
 lumē vtus lucis opatur. vt patet in mi
 neralibz 7 rebo alijs ibidem generatis. 7
 breuiter pntia lucis est necessaria i om
 ni corpe mixto. p quā straria in elemē
 tatis vniūtur. Lux itaqz a sumo celo em
 piteo vsqz ad centrū mudi est diffusa. q
 in sua substātia 7 radice vna ē 7 simplex
 variata tñ fm diuersitatē recipientiū
 siue solis siue alioz corpoz superiorz vel
 inferiorz vbi est vna substātia. vt 7 opa
 tio lucis licet nō luminositas. Hec est
 primogenita lux q̄ creata fuit die pmo
 vt di. Basilus. que corpi solari 7 ceteris
 celestibz quarto die factis supferit. vn
 de sol 7 cetera sidera sunt primeui lumi
 nis vehicula que ppter susceptionē lucis
 incorpales sufficiūt sine sue substātie de
 pditione ad illuminationē ppetuā 7 phē
 nē. vnde ista lux vbiqz attingit. 7 omnia
 corpora fm magis 7 minus pficiet dispo
 nit. Lux igitur radix fundamētūqz om
 nis illuminationis vna est in substātia
 que nō pūnetur accidētaliter ab aliquo
 corpe inferiori. sed magis cōtinet om
 nia corpora. respectu quoz penit forma
 lis est. licet in se sit materialis 7 situalis
 et ideo lux cū sit materialis habet poten
 tialiter partē extra partē. Quia vō for
 malis est. habet actu partē extra partes
 quia qd̄ habet materia i potētia. hoc ha
 bet forma in effectū. Ex quo manifestus
 est. qz cū lux in genere corpoz minimum
 habet de materia 7 maximū de forma vi
 cinior est forme q̄ materie. Et ideo ra
 tione materie est in minimo. s. in pūcto
 ratione vō forme est in omni loco. Nā
 vniūquodqz habet ita moueri ad locū si
 cur ad formā suā. vt dicit Aresto. qz for
 ma quāto est nobilior tanto materiam
 suā plus extendit. vt dicit algazel. ppter
 quod forma lucis quia est nobilissima i
 genere formarū corpozaliū maxime ma
 teriam suā distendit. Et ideo vnus pun
 ctus lumis siue lucis sufficeret ex se ad

illuminationē totius orbis. ppter mate
 rie sue nobilitatē 7 forme summā actua
 litatem fm alga. Ana igitur est lux sim
 plex vt vniūformis in sua essentia q̄uis
 diuersa sint luminaria que inter se sunt
 distincta. Quāuis videātur i vno actu
 vniūformiter aggregata. nec lumen vnū
 intrat substātiā alteri? q̄uis sensibilis
 tanqz vnū lumē vnū videātur. Nō er
 go est incōueniēs ponere duo corpora si
 mul esse quoz vnū est subtile 7 formale
 7 quasi cōplemētū alteri? reliquū autē est
 materiale 7 impfectū. Duo vero corpa
 glorificata in eodē vbi esse nō pnt. quia
 neutrū respectu alteri? materiale potest
 esse in aliquo vel formale. Sed glorifi
 catū 7 non glorificatū simul esse possunt
 sine aliquo incōueniēti. sicut expresse di
 cit Augu. Lux etiā vt dicit ba. est max
 ime mobilis. incessanter enī mouet se et
 gignit linealiter 7 circūferenter in om
 nem partē se mouendo et diffundendo.
 vnde quantū est de se subito mouet Lux
 enī summe est actiua 7 sine resistētia ad
 intima cuiusqz rei penetratiua. diuerso
 rum 7 dispariū generatiua 7 contrario
 rum in elementis et corporibz mixtis in
 concordia et vnitatē reductiua. Radio
 rum suoz p̄iectione. directione. inter
 sectione. contractione. 7 reflectione om
 nium in esse pductiua in esse conserua
 tiua. vel ab esse dissolutiua. vt dicit cal
 cidius super thimēū. vite 7 pmanentie
 cuiuslibet rei regitiua est lux 7 directiua
 sup̄sius naturaliter multiplicatiua.
 Lux enī multiplicat se gignēdo. Signit
 nanqz lux lucem. et lux genita simul gi
 gnit et generat lucem sibi succedentem.
 et fit in vno instanti vnus punctus. re
 plens lumine totū orbem. Item lux est
 sui et aliozū manifestatiua. colorū p sui
 incorporationē in superficie humidi perspi
 cui effectiua. sicut dicit Augu. Lux tene
 bras expellit. merores dissoluit. insidias
 prodit. securitatē parit. omnem spem le
 tam iocundāqz inducit. rebus omnibus
 formā 7 decorem tribuit 7 inducit. quia
 sine luce omnia corpora occulta rema
 nent et ignota. Ausfer inquit damas. lu
 cē 7 omnia in tenebris incognita rema
 14

nebunt. Lux igitur fm Ambro. & etiam fm Basi. ē pulcritudo ois visibilis creature. cuius gratia maxima est in aspectu. que cetera mundi mēbra laudibz efficit digna. Hec vt dicit basilius. idē est angeloz & sanctorz supra celum quietissima habitatio. Hec summe trinitatis p ex/emplū est temōstratio manifesta. Hec lux sine diminutōe sui est luminositatis manifestatiua & diffusiuā. que in superficiē ymbrosi corpis recepta. nō se pfun/dat quantū ad visibilē speciē. sed quo ad virtutē. vt dicit Zsi. Multas alias proprietates laude dignas habz lux quod ad suā substantiā virtutē & opationē. cuius substantia nihil inuenit purius. Unde transiens p sordes nō sordescit. cuius virtute nihil est actuali. cuius opatione nihil vtilius in corpibz reperitur.

Capitulum. XLI.

De splendore

¶ Splendor est qdam reflexus exiens a substantia lucis. Egreditur autē a luce sine alterius nature cōmixtione. luci a quo exit est coeui in duratione. vt dicit Augu. Quāto est ignis tam cito est splendor. vnde si ignis esset eternus. splendor esset eternus. Exit etiā splendor a luce sine lucis diminutōe sine puritatis lucis cōtamine sine discōtinuatione cū sui & alioz manifestatōe cū sui multiplicatione. vt dicit Basi.

Capitulum. XLII

De lumine

¶ Lumen differt a luce sicut species a genere. Omne enī lumen lux est. sed non econuerso omnis lux est lumen. Nam lumē est reflexus quidam a substantia lucis in aere vel in alio diaphano corpore receptus & vndiqz circūfusus. Triplex autē est lumen vt dicit autor perspectiue. scz reflexum. fractum. et directum. Reflexū sicut a speculo & alijs politis corporibz que reijciunt lumē a se receptum. Aliud est lumen fractū sicut quādo lumen venit ad corpus. aliquātū lumensum quod non est omnino reflexum vel diuūm recipit lumen in se. sed pro-

pter materiā omnino inobedientem. lumen illud non tenet rectū incessum. sed diuertitur ab incessu recto & vocatur fractio radij. Tertium lumē est directum quod nō repellitur neqz inuenit materiam aliquo modo inobedientem & transit libere & facit operationes perfectas. Illud lumen est aeris & aliorum corporum transparentū pfectū decoratiū. formarum & figurarū declaratiū. oculozus letificatiū. oculis lippis et infirmis est lumen odiosum & molestie illatiū. hominum a somno & torpore & ocio exercitium. formarū & specierū in superficie speculi vel politis corporis impressiū. Nam lumen ad superficiem polite materie pertingens in angulis equalibz se reflectit et omniū subiectoz formas ibi impmit vnde quod extra est per substantiā in superficie speculi collocat per imaginē vel figuram. lumen enī est fm dispositionē materie quā subintrat immutationis susceptiū. Nam eius claritas intēditur in materia pspicua atqz pura & remittitur in feculenta materia & obscura. In materia enī diaphana obstaculū non inuenit. ideo per eam eradians proprios fulgores exprimit & ostendit. vt dicit Dio. et quāto pfectius illi infunditur. tanto latius ex ea refusa ad alia deriuatur. Accedens autē ad grossiorem naturā illius habet obscurioris distributiūā apertionem. Sicut enī cū materie crasse infunditur capitur impfecte. ita cū se effundit extrinsecus apparet obscure. Unde materie crassities impedit quod illuminatio recepta distribuatur. In purioribz igitur substantijs pfectius apparet et augmentatur. in grossioribz minoratur. Ex quo patet quod a purissimis & subtilissimis materijs lumen perfecte comprehenditur. a compactis vero & obtusis repellam pati inuenitur.

Capitulum. XLIII.

De radio

¶ Radius est quidam luminosus a corpore lucido reflexus quo mediante lux vel lumē suā pficit actionem. vt dicit Basi. Radius autē alius est ppendit

cularis et erectus qui a corpe lucido si-
ue luminoso emissus recto et lineari mo-
tu sine discretione aliqua petit centrum.
Alius est collateralis et pfractus qui a
corpe luminoso exiens et aliqd diapha-
nū inueniēs non recte pcedit sed obliq̄t
motū suū et ista obliquatio vocatur radij
cōfractio. Ali⁹ vero est reflect⁹ qui quidē
a suo principio recte vel oblique pgre-
ditur sed a corpe obiecto repellit et reper-
cutitur et talis repercussio vel repulsa ra-
dij flectio nūcupat⁹ vt dicit auctor p spe-
ctiue. Radius itaqz luminosus est mobilis
et agilis pspici⁹ et orbicularis de se rect⁹
maxime si fuerit ppendicularis. Cōtin-
git autē radiū frangi et obliquari et qñqz
ad partē oppositā p̄ici s̄m dispositionē
materie quā inuenit vel quā tāgit. Sic
radius in nube p̄caua et humida interdu-
sus diuersas opas in nube vel in aere for-
mas colores et figuras vt patet in color-
tibz arcus celestis qui nihil aliud est vel
esse dicit q̄ subintratio radiorū in nubes
concaua et aquosam vt dicit in li. metis.
Et subito semp motu radiorū et cōtinuo
p̄tingit aerem circūsum igni et inflā
mari maxime cū cōcurrerint in loco fra-
ctionis. Itaqz radij ibi coadunati mutuo
p̄culant. Et ita sunt causa quare aer cir-
cūsus sepius inflāmas vt patet in cri-
stallo vel berillo. ex cui⁹ oppositiōe et sola-
res radios stuppa opposita accenditur et
ignitur.

Capitulū. XLIII

De vmbra

v Vmbra est obiectio corpis tene-
brosi et opaci ad lucē siue corpus
luminosus. Est itaqz vmbra triplex s̄m
p̄p̄ficam p̄siderationē. Contingit enī qz
corpus luminosum sit rotundū. Et ali-
quando est maius q̄ corpus obiectū. ali-
quando equale. aliquando minus. Si eq̄
le facit vmbra equale et rotundā. et talis
vmbra dicit chelindroides. i. equaliter
rotunda. Si min⁹ sit obstaculo facit v-
mbra tendentē in latū ad modū calathi
et talis vmbra dicit cathaloides. Si ve-
ro corpus luminosum maius sit corpore
luz p̄posito facit vmbra tendentē in acu-

tum et in conū. et talis vmbra dicitur co-
noydes. Ex quo patet qz cū sol sit maior
terra facit vmbra conoydē. Contingēte
igitur qz terra sit opposita soli q̄ assigna-
to modo ita alte dirigit vmbra qz lunas
attingit et eam inficiendo eclipsim lune
facit. sed ex quo sol timorē spere p̄terit.
iste conus transit et declinat in partē op-
positam. et tunc luna libere apparet et illu-
minatur. Cū vero luna directe sit opposi-
ta soli luna facit vmbra cathaloidem et
ideo vmbra contra terram dirigit et eclē-
psim p̄ticularē facit. qz talis vmbra nō
sufficit tegere totam terrā cum a radijs
solis in quibusdā partibz illuminetur et
ex tali vmbra accidit eclipsis in vno di-
mate alio illuminato existente vt dicit
albu. Vmbra vero caloris solaris est re-
pressiua. splendoris radiorū solarium oc-
cultatiua sterilitatis et fecūditatis ter-
re inductiua. serpentū amica et colubrorū
nutritiua. estuantū et itinertū refrē-
geratiua. maturitatis fructū retarda-
tiua. timoris et horrois melancolicis in-
cussina. Cum nō sit corpus. speciei corpo-
ris est repetitiua. corporū motu et quiete
est simplicius cōfiguratiua. Nam moto
corpore se mouet. quiescente quiescit. fu-
gientū est insecutiua. et insequentū fu-
gitua. quāto enī dies est longior et sol i
celo stat altior tanto obiecti corpis v-
mbra videt minor et ecōuerso. Et ideo so-
le oriente videt vmbra maior. similiter
et in occasu q̄ in meridie.

Capitulum. XLV.

De tenebra

t Tenebra est lucis absentia a tene-
to dicta. Ligat enim et tenet o-
culos ne solem videant siue lucem. et sic ne-
hil est nisi pura priuatio. Tenebra etiā
dicit aer obscurus vel vmbra opaci cor-
poris vt dicit Basi. et qualitate et situ lu-
ci cōtrariatur. timorē incurit. colorum
p̄lcritudines tollit. verecundiam dimi-
nuit. somnolentiā nutrit.

Explicit liber octauus.

Incipit liber novus

De tempore et partibus temporis

Quotiesquam

autem dicitur de proprietatibus celi et eius partium, de quibus sacra pagina facit mentionem. dicendum est sub brevi compendio de eius effectibus.

etiam de motu et mensura motus. id est de proprietatibus temporis et partium eius. Causatur autem motus primo et principaliter a volitione celi. cuius motus primus est et semper eternus. ut dicitur in libro de celo et mundo. neque similis est motui inferiorum corporali et visibili siue mutabili. Causa tamen est motus inferioris. quia motus rerum inferiorum generationis procedit ex incorpali et uniformi motu orbium superiorum. ut dicitur Aristoteles. ibidem. Motus autem est transitus a termino ad terminum contrarium. ut dicitur in fine libri eiusdem. Omne enim quod permutatur de contrario mutat in contrarium. Et sunt sex species motus. scilicet generatio. corruptio. alteratio. augmentatio. diminutio. secundum locum mutatio. ut dicitur idem. Motus enim per mutationis secundum situm. alius est revolvibilis et sphericus. alius rectus. alius compositus. Revolvibilis autem non mutat locum secundum totum sed secundum partes. Circularis tamen quicquid mutat locum secundum totum. ut patet in motu planetarum. Rectus autem semper mutat locum quod dum est in actu. aut enim movetur a centro ad circumferentiam ut ignis et aer et humores levia que ferunt sursum aut e converso moventur deorsum ad centrum ut gravia sicut aqua et terra. Hic autem motus habet sex species. est enim rectus similiter. ante retro superior et inferior. Compositus vero motus est ex duobus motibus contrariis. sicut motus ligni in quo accenditur ignis. Motus insuper hoc habet proprium. quia ex vellemeti motu generatur calor. ut patet ex motu pami orbis ex cuius frictione et motu inflammatur ether. ut dicitur Aristoteles. et ex motu liquefit plumbum quod est in eo. ut dicitur idem. Motus enim non potest mensurari nisi secundum mensuram spacii in quo est

motus. Omne enim quod movetur aut movetur proprietate ut adamas movetur ferrum aut violentia sicut ex forti impulsu venti movetur navis. aut ex voluntate. sicut movetur corpus put vult animus. Motus vero mutationis est duplex. vel mutationis de loco ad locum. vel per mutationis. dispositionis ad dispositionem de loco ad locum naturaliter aut primum. Lapis enim quando ab alto demittitur quanto magis descendit tanto est eius motus magis impetuosus quam intendit in fine ipsi. qui vero movetur per violentiam intenditur motus eius in principio motus ipsi. et quanto remotus est a suo principio tanto debilius erit motus. ut patet in sagitta ab arcu emissa. que tam a remotis potest periculi. quam in ultimo nihil penetrat neque ledit. Motus itaque est generatio et omnis transformationis inferiorum causatur calor et inflammatio inductum. tam a quoque aeris subtilitatem. caloris naturalis confortatum. appetitus excitatum. medicinale latine ad mundificandum corpus cooperatum. ut dicitur Hippocrates. Si vis esse bonum ducere removere corpus. Item si fuerit motus a centro ad circumferentiam. erit materie extensius. diffusius et dilatatus. Si vero fuerit e converso a circumferentia versus ad centrum erit aggregativus. partium inspissatus et contractivus. Item motus rotatus est nature animatoz corporum conservativus immoderatus vero est nature destructivus.

Capitulum. I.

De tempore

Tempus est rerum mutabilium mensura. ut dicitur Aristoteles. in libro de celo et mundo. substantiis. Tempus est numerus numerabilis in omni eo quod numeratur. vel sicut dicitur Rabanus. Tempus est dimensio rerum mutabilium secundum motum et secundum moram. coequis in rebus mutabilibus. ut dicitur Augustinus. Nihil est preciosius tempore. unde de omni possessione duo preceperunt haberi vel plura. sed de tempore duo modum haberi non potest. ut tempus recuperationem non recipit. amissio enim temporis irrecupabilis est. Breve est tempus mutabile intractabile irrecupabile. cum motu eius mutabilis incipit. quo perit et deficiere tempus finit et non erit in futuro. sed cessabit. quoniam nihil

nisi eternitas erit vt dicit Aug. Tpe nihil est cōmuni. Omnibus enī eqliter est cōmune. tpe nihil labili. qz nūq̄ quiescit. imo qn̄ incipit deficere incipit crescere. et cōuerso. qz p̄ns finis est p̄teriti et mox principū est futuri. Omne enī temp̄ tribus vicissitudinibus variat. s. in p̄teritū p̄ns et futuri. Scdm̄ idem t̄pis et eius variā successione. semp̄ est dies et nox. vt dicit Beda. sed alibi dies alibi nox. Tpe nihil incertius. nihil impceptibilis. qz vt dicit Phil. Temp̄ p̄ se nō dī noscitur. sed solū p̄ humanos actus. Item tpe nihil est alterabili. et ideo corpori nihil piculosi. qz vt dicit Phil. mutatio des tempoz maxime generat morbos. Subita enī mutatio frigiditatis in caliditate corpora alterat et imutat. Et ideo qz natura nō patitur repētinas mutatioes. vt dicit idē Phil. Ideo subita mutatio t̄pis frequēter est cā infirmitatis. Item moderate tpe et in suis qualitatibus t̄pato. corpori nihil est salubri. vñ dicitur in am̄ p̄lo. T̄p̄ moderatis si t̄p̄a temporaliter se habuerint. boni erūt stat. et maxime bone determinationis fiunt egritudines. Item quibus tempus ita sit mutabile tamē tpe nihil est magis cōtinuū. partes enī t̄pis sunt cōtigue. Unde dicit mar. Tempus qd̄ in hyeme senescit statim in vere reuiuiscit et cōuerso.

Capitulum. II.

De anno solari et equinoctiali

Annus vt dicit Philidorus est solaris reuolutio vel anfractus cum pactis. ccc. lxx. diebus et quadrāteredit ad locum suum. Est autē annus dictus eo qd̄ mensibus in se remeantibus voluitur. vnde annus ab an qd̄ est circū dicitur. qz quasi circulus in se redit et reuouatur. Unde apud egyptios ante literas inuentas per pictum draconem caudam suā incidentē et in se reuertentē significabatur. vt dicit Philidorus. Sūt annorum diuersa genera. Nam est annus lunaris minor anno solari in duodecim diebus. et est annus solaris qui duodecim habet menses. Singuli autem planete habent annos suos in quibus p̄ficiunt

cursum suū. vt mars qui in duobus. iupiter in duodecim. saturnus in triginta. Et est annus magnus qui dicit mūdānus quādo omnes stelle s̄m̄ Aresto. redibūt ad propriū et primū creationis sue punctum. et hic annus s̄m̄ Aresto. in. xxxvi. milibus annoz p̄ficietur. sicut patet in libro de proprietatibus elementozū. Scdm̄ platonicos autē infra. cv. milia p̄ficiatur annus iste. sicut dicit Macro. in li. Licetronis. Sunt autē anni vsuales. s. solaris quatuor t̄p̄a. que sunt t̄p̄s vernale. estiuale. autumnale. et hyemale. Et dicunt t̄p̄a eo qd̄ in suis qualitatibus mutuo se t̄p̄ant vt dicit Phil. dicunt et curricula. eo qd̄ alterna assiduitate currunt et nunq̄ in eodem statu p̄senerāt. vt dicit Phil. In his quatuor anni t̄p̄ibus accidūt duo solsticia in hyeme et estate duo equinoctia in vere et autūno. Solsticiū autē est maxima inequalitas diei et noctis que accidit in ingressu solis in cancrū et capricornū. in cancrū quātus ad solsticiū estiuale. in capricornū quātus ad hyemale. Et dicitur solsticiū quasi solis statio duplici de causa. vel quia sol in estate vel in hyeme propter longitudinē diēti aut noctium videtur stare in nostro emisferio vel in inferiori. vel quia in vtroq̄ solsticio quasi stat in estuali nō potens plus accedere ad nos. in hyemali non potens plus a nostro habitabili elongari. Equinoctium est maxima equalitas diei artificialis et noctis que accidit in ingressu solis in arietē siue librā. Sunt autē duo equinoctia. primū est vernale secundū hyemale. In his quatuor temporibus fiunt quatuor ieiunia que dicunt tridiana. primū fit in prima septimana quādragesime istud est veris. secundū est estatis in septimana p̄tercostes. tertium est autūni in quarta feria septēbris. quartū est hyemis quod fit in septimana integra ante naturātem domini. Annus itaq̄ solaris est annus cōmunis et incipit a ianuario et terminatur in decembri. et est spaciū quo sol voluitur tricenisies sexagesies et quinquies in zodiaco et quadrāte. i. vi. horis que sunt quarta pars diei naturalis. Iste autē sex horis nō p̄putant in anno cōl. sed

colliguntur in anno bissextili. Dicitur autem bissextus collectio, xxij. horarum omni factum in tribus annis cum sex horis quarti anni ad perficiendum unum diem. ex. xxij. horis. ex cuius additio dicitur annus bissextus ut dicit Beda. Et dicitur bissextus quia semper eo anno quo accidit in februario bis. vi. lxx. pñciam. vel dicitur bissextus ex bissexti momenti collectus ex. xxx. ei momenti quibus sol moratur in quolibet signo ultra. xxx. dies et ex. xxx. trientibus colliguntur singulis annis. vi. horis que collecte per. iij. annos faciunt in quarto anno diem bissextilem. ut dicit Beda. sed de hoc quere in computo.

Capitulum. III.

De anno lunari

a Annus lunaris quicquid dicitur spatium quo luna reuoluitur ab uno puncto zodiaci ad aliud punctum. quod continet secundum quosdam. xxvij. dies. et. vi. horas quicquid dicitur annus lunaris spatium quo uoluitur a coniunctione usque ad coniunctionem uel ab illuminatione ad illuminationem et tale spatium superat primus duobus diebus et sex horis. Dicitur autem luna esse in coitu uel coniunctioe quando ita directe est sub sole quod nulla pars superficialiter respiciens nos apparet illuminata. tota uero est illuminata quando uidetur plena. post coniunctionem itaque luna recedit a sole et relinquit eum in aliquo puncto zodiaci que reuertens ad idem punctum non inuenit eum ibi quia iam profecit in suo motu. Unde oportet eam columere duos dies et. vi. horas antequam illum consequatur. et tale spatium dicitur lunatio. quicquid dicitur annus lunaris spatium continens. xij. lunationes. quod diuiditur a copulatis per. vi. pares et sex impares secundum quod menses sunt pares siue impares. par enim lunatio respondet mensi impari. impar autem pari. Annus ergo lunaris continens. xij. tales lunationes continet. ccliiij. dies. series autem. xxx. et totidem. xxx. dies proficiunt tantam lummam. Unde patet quod annus solaris communis superat hunc annum lunarem in. xi. diebus qui excessus facit etatem lunariari singulis annis in lxx. mensium ita quod si in hoc anno

prima est in lxx. alicuius mensis in sequenti anno erit duodecima. Quicquid autem dicitur mensis uel annus lunaris embolismalis. Et est embolismus excrementum anni solaris ad lunarem. et dicitur ille annus embolismalis in quo cadit et recolligitur una lunatio. xxx. dierum recollecta ex illis. xi. diebus in quibus superat annus solaris lunarem. et ideo tertius annus est embolismalis. quia in illo recolligitur lunatio. xxx. dierum tribus diebus delup remanentibus. ter enim. xi. faciunt. xxxij. remanentibus alijs diebus tribus similiter. viij. annus est embolismalis ad dicitur illis sex diebus ad alios. xxij. dies qui ex supercrescentia. viij. et. viij. anni recolligunt. Sed ad hoc ut lunatio embolismalis. viij. anni sit. xxx. dierum oportet mutare duos dies ex embolismali subsequenti et ita procedendum est usque ad. xix. annum quando circulus embolismalis adimpletur continuens annos. xij. communes. et. viij. embolismales. Embolismales enim sunt tertius. vi. viij. xi. xiiij. xvij. xix. alij non sunt communes. Annus autem lunaris maxime obseruationis est apud hebreos propter quod legalis dicitur quia omnes festiuitates legales secundum lunam cursum et etatem obseruatur. et non semper incipit a lunatione aprilis. ut dicit Beda. et in Exo. xij. dicitur. Quis iste erit uobis principium mensium anni etc. Preter annum autem uisuale seu commune et legale est annus qui dicitur emergens quando aliquo casu notabili emergente tempore subsequens computat. sicut greci computauerunt tempus a prima olimpiade. et christiani a prima dominica incarnationis. et sic de alijs. Unde contingit sepe quod mensium anni legalis est principium emergentis et reuoluto. et hoc multe contrarietates in biblia ad concordiam reducat. sed hec de annorum diuersitate dicta sufficiant.

Capitulum. IIII

De tempore uernali

v Er est principium anni. cuius initium est quando sol in prima parte arietis consistit. et contra septentrionem per rectam lineam ascendere incipit. ut dicit Constan. in pantegni. li. v. ca. iij. Recta autem linea est que neque

Septentrioni attinet neq; meridiei. sed ab utroq; polo equaliter distat. durat at tempus veris vsq; in fine geminoꝝ qua tū sc; sol discurret p tria signa quoz vnū qd; habet suū mēsem ad temp' vernale pntentē. Prim' mēsis est arietis incipiens a. xvij. die marcij vsq; in. xvij. diem apulis Scdus ē thauri incipies a. xvij. die apulis vsq; ad. xvij. diē maij. Tertius est geminoꝝ incipiens a. xvij. die maij vsq; ad. xvij. diē iulij. Est aut ver' nū temp' inter frigidū ⁊ calidū maxime tpatū. inter hyemē ⁊ estatē mediū qualitatū vtriusq; picipatū. quoniā san- gnis tūc incipit multiplicari in corpore animalis ⁊ hūiores q̄ in hyemali frigore constricti fuerāt ⁊ p̄acti calore vnali moueri incipiūt ⁊ dissolui. Ver aut in suis q̄- litatib; tpatū sanissimū temp' ē ⁊ mīme mortiferū ac infirmū. vt dicit Cōstā. et Gal. Nā his duab; qualitatib; natura delectatur. qz caliditas est cā effectiua nutrimentū ⁊ augmētū. humiditas vero cā est materialis. ⁊ ideo in vere maxime generatur sanguis. qui magis est necessarius nutrimento corporis. Si vō naturā suā experit diuersas inducit egrotudines. Unde dicit in amphorū. Si hyems sicca fuerit ⁊ borealis. ver vō pluuiosus fuerit. ⁊ autūnus necesse est in etate febres acutas fieri ⁊ obtalmias ⁊ dissenterias maxime in humidis natura. vt dicit cō- men. In hyeme sicci humores p frigiditatem retenti acūntur. in vere aut in nimia humiditate distempate multe supfluitates generantur ⁊ p calozē resolunt. In estate vero dum calor non est potens eas cōsumere putrefacit. ⁊ sic febres acutas generat ⁊ inducit multas alias passiones. Si vō hyems calida et humida fuerit ver aut frigidū ⁊ siccū necesse ē hō- mines in estate egrotare ⁊ mulieres p̄- turas leui occasione abortire. Cui rei assignat Gal. rōem in cōmento dicens. quādo corpa pregnatiū in hyeme sūt calida ⁊ humida tenera sunt ⁊ rara. Unde frigiditas aeris vernalis subito penetrā- tis ad interiora ledit fetū. p frigiditatez enī ⁊ siccitate q̄ sunt qlitates mortifica- torie mortificat fetū. An fetū mortificat

aggrauat ⁊ retinacula abscipit. ⁊ sic mu- lier necessario abortit. Aernū insup tē- pus terrā diu clausaz ⁊ p frigore cōstri- ctam apit. ⁊ radices ⁊ herbas in terra la- tentes pducit. florib; ⁊ herbis terram re- nouat. Auēs ad garritum ⁊ amorē solici- tat ⁊ inducit. ⁊ miro deore oēm terre su- perficiē induit ⁊ renouat. Unde ver dicit a- viroꝝ vsq; ad vigore. qz tūc herbe ⁊ arboꝝ vi- rescere incipiūt ⁊ frōdere. temp' veris ē temp' agriculture ⁊ laboris. temp' leticie ⁊ amoris. Aetnali enī tpe oīa vident le- tari. nam terra viret. filia frondet. pra- ta florent. celū splendet. mare quiescit. volucres vociferāt ⁊ nidificāt. ⁊ oīa q̄ in hyeme videbant mortua ⁊ marcida ver- nali tpe renouant. An serenitas aeris vernalis vocat a marciano alias macro- bio risus iouis. Aque vō vernalis tps mī- sane sunt ad bibendū. qz a vaporib; tūc resolutis ingrossant. ⁊ a ranis ⁊ alijs vmb; tūc tps semē p̄iciēt. vō inficiū- tur. Et ideo si necesse fuerit eas bibere cōsultit p̄stā. vt primo decoquantur sic p ebullitionē subtiliētur ⁊ purificētur.

Capitulum. V.

De estate

e Stas calida est ⁊ sicca. cuius in- tium est cum sol fuerit in prima parte cancri. ⁊ tūc est sol in maxima ele- uatione quo ad nos ⁊ iam paulatim in- cipit descēdere vsq; in fine virginis. Et habet estas tres menses sicut ⁊ ver vt di- cit p̄stā. Primus mēsis est cancri a. xvij. die iunij vsq; ad. xvij. iulij. Secundus est cū sol est in leone a. xvij. die iulij vsq; ad. xvij. diē augusti. Tertius est cum iam in virginē descendit a. xvij. die au- gusti vsq; ad. xvij. diē septēbris. vt di- cit constan. Est ergo estas calida ⁊ sicca colere generatiua. eo qz sol tpe estuali summa gradū ascensione. Dpositusq; capitulo nostris directā ⁊ forte in corpo- ribus nostris sicut ⁊ alijs inferiorib; for- tissimā imprimat actionē. Unde ⁊ super- flua in hyeme coadunata dissoluit ⁊ cō- sumit. Si vero estas suā temperiē experit infirmitates calidas et siccas generare ⁊ inducere p̄suevit. vt dicit p̄stan. Dies

longiores sol efficit et noctes breuiores fructus et flores ad maturitatem producit. Nam caliditatis sue tunc interesse, humores in fructibus tunc digerit et digestos eis incorporat et coniungit, quod vero superfluum est defeccat perit et consumit, terram rimosam et cauenosam reddit. Nam calore suo humidas partes consumendo destruit, siccitate vero suas partes terrestres comprimit et coniungit et sic aperit terram atque findit. Cōsumptus ergo partibus aquis que fuerunt causa coadunationis partium et restrictionis necesse est pars a parte diuidat, et sic scissura in partibus treis efficiat. Unde et loca paludosa aquositate consumendo defeccat et exaspant et indurat, potestas partes aialium caloris sui subtilitate subintrat et humorē subcutaneū dissoluendo sudorem puocat et sic quod est superfluum adhibilat et euacuat, per poros etiam aptione fit spirituum exalatio et substantialis humiditatis euaporatio, et ideo vires debilitat et enervat, exyttaque qualitate sua coleram excitat et inflammat, et ideo febrile calorem generat et augmetat, apes mellificantes suis floribus eas reficit et satiat, nocturnis temporibus rorem generat, et herbarum superficiem ne diurno esu arefiant rigat et humectat. Estiuo tempore aues canore maxime ociferant et modulantur, et ad pullificandum filiiestres volucres maxime aiantur.

Capitulum. VI.

De autumno

a Autumnus ab augendo est dicitur, eo quod tunc temporis fruges et fructus potissimum abundant in hortis et augentur. Deus enim anni labores et fructus recolligit in hortis et reponit. Et ideo in fabulis nutritiūmonis operatur ratione fertilitatis, ut dicitur Job. Nam sollicitos et negociosos circa fructuum collectionem homines reddit, agros a frugibus et arboribus a fructibus orbatas reddit, siccitate et frigiditate sua frondes et folia mortificat et deijcit terram sterilem efficit et vim germinatiuam amputat et percutit. Est itaque autumnus frigidus et hiecus hiecus melacolicus frigidus et sicci generatus, cuius initium est cum sol primam partem in breuitatem cum sol est in recta linea, scilicet in equinoctiali cuius a septentrione et meridie equidistat.

habet autem tempus autumnale tres menses sibi deseruientes ut dicitur, scilicet. Primus incipit quando sol est in libra a. xvij. die septembris usque ad xvij. die octobris, et tunc incipit sol per declinare in meridie. Secundus mensis est in quo sol est in scorpione a. xvij. die octobris usque ad xvij. die nouembrius. Tertius est cum sol est in sagittario. scilicet a. xvij. die nouembrius usque ad xvij. die decembris, ut dicitur, scilicet. Autumnus in suis qualitatibus veri est contrarius, et ideo multarum infirmitatum et pessimarum est generatiuus. Unde Hippocrates in amplius. In autumno acute accidunt infirmitates et mortifere, super quibus locum dicit Galenus. Autumnus pestilentior est ceteris temporibus et in multis illaudabilis. Primum propter mutabilitatem temporis, nunc enim est calor nunc frigus. scilicet quod cum sit per se estate inuenit multos humores incensos ex calore precedere quos repercutit frigus autumnale ad interiora, et non permittit eos exire quod putrescunt et inducunt pessimas passiones ut quartanas et febres vix curabiles. Et hoc quod autumnus frigidus est et sic et inordinatus. Et ideo in autumno nimia siccitate a qua presumit substantialis humiditas, corpora efficiunt debiliores propter inequalitatem vero aeris per nunc subito apiunt, nunc subito restringuntur. Unde fit caliditas fumositatum retentio, quibus cum viri non possunt expellere multitudinem et acumine materie passiones mortifere subsequuntur, perthificis autem autumnus maxime est nocuus, quod frigiditate et siccitate sua pulmonem defeccat et rumpit ad modum papiri, ideo perthificos valde ledit.

Capitulum. VII.

De hyeme

b Hiems ab eundo est dicta, eo quod tempore hyemali solet ire et volui sol in breviori circulo quam in aestuali. Unde breuiores efficiuntur dies et noctes longiores, ut dicitur Job. Est autem initium hyemis secundum astronomos cum sol est in prima parte capricorni et est finis descensionis solis in meridie et iam paulatim incipit ascendere in septentrionem. Hyemas hyems tres menses sibi deseruientes, primus est in capricorno incipiens in xvij. die decembris usque ad xvij. die ianuarii. Secundus est cum sol est in aquino a. xvij. die ianuarii usque ad xvij. die februarii. Tertius mensis est

quādo sol ē in piscibz ꝛ incipit a. xvi. die februarij vsqꝫ in. xviii. diē marcij. vt dicit ostā. Est autē hyems frigida ꝛ hūida rheumatis nutritiua magis tñ dñaf frigiditas q̄ hūiditas. qz magna fit aeris ꝛ aq̄ restrictō. ꝛ congelatō ꝛ p̄numiā sol elō gatōez. ex q̄ frig⁹ nō modicū tūc t̄pis generaf. Cū hyems estati penit⁹ ē ōria. ꝛ iō oīa viuētia ꝛ nascētia bñficio estatis rigore hyemali mortificāf. ꝛ estatis p̄terite restigia i hieme penit⁹ ānullāf. niues ꝛ aq̄ꝫ inundatōes i hyeme multiplicāf tā vie q̄ semite lubrice ꝛ lutose i hyeme efficiunt. pori terre glaciali frigore cōstrigunt. oīm corporꝫ ymbre i hyeme pl⁹ q̄ i estate plōngant. Pori terre clausis in superficie exteriori corpora in frigidantur. Interi⁹ tñ ptes calide fugiētēs dñante frigiditate inaggerant. ꝛ ideo aq̄ puteales ꝛ fontane i hyeme sentiunt magis calide q̄ in estate. qz calor naturalis fugiens ōriā sibi aeris frigiditate interiora petit ꝛ in venis puteoz ꝛ fontiu se includit. ꝛ ideo ꝛꝫ caloris p̄ntiā aque in fonte vel in puteo nō gelant. Itē hyemalis asperitas hōies efficit pigros et desides ad operādū. Heru ei cōstringēte frigiditate ꝛ trahunt quodāmodo ꝛ coartātur ꝛ ꝫ p̄ter qd̄ mēbra ad operādū ita se facili nō laxant. Itē ex frigore hyemale clauduntur pori. ꝛ reuocato calore naturali ad interiora virtutes aīales ꝫ fortant ꝛ ꝫ p̄ter qd̄ excitat appetit⁹ et plura necessario cibaria plus q̄ in alijs temporibz requirunt. Unde Hippo. in amplexo. Ventres hyeme natura sunt calidiores ꝛ somni longissimi. In his ergo horis plures oblatōnes dande sunt. calor enī est mult⁹. et multo indiget nutrimento ꝛ. Itē qñ hyems suas excedit q̄litates. varie passiones i corporibz in ꝫ unitatibz corporis aggregantur q̄ nō inueniētes viā euaporatōis calēfunt ꝛ citi⁹ putrefiunt ex quo necessario infirmitates varie ꝫ creantur.

Capitulum. VIII.

De mense

m Ensis est nomen grecum. ꝛ de lune nomine tractū. Luna enī greco sermone mene vocatur. Nam apud

hebreos menses legitimi nō ex cursu solis sed ex lune motu cūcipant. Egyptij autē primi ꝫꝫ velociorē lune cursuꝫ nomen mēsis primo ex solis cursu inueniunt. quoniā tardior solis mot⁹ facilius poterat cōprehēdi. vt di. 35i. Est autē triplex mēsis. s. solaris q̄ diu sol moratur i vno signo pagrado. ꝛ est vsualis illd̄ spacii. s. dierū qd̄ in nostris martilogijs cōtinet. Et est mēsis lunaris. s. spacii quod luna recedit ab vno pūcto firmamenti rediēs ad idē punctū. ꝛ cōtinet i se. xviiij. dies ꝛ septē horas. Nā luna moraf ꝫ duos dies in quoliter signo ꝛ bysse hōze. ex eo ꝫ q̄ moraf i quoliter signo ꝫ duos dies. cū sint. xij. signa. habet. xviiij. dies ex eo ꝫ q̄ moraf ꝫ. vi. hōzas exiūt tres dies q̄ ꝫ dictis. xviiij. diebꝫ adiūcti faciunt. xviiij. xij. vero bysse spacii suppleunt vni⁹ hōze integre. ex quo ꝫ ꝫ luna acciuit ꝫ diacū a pūcto ad pūctū ꝫ. xviiij. dies ꝛ vij. hōzas. Alio mō sumit mēsis lunaris ꝫ lunatōe. vt ꝫ i āno lunari. q̄ re supra. Cōtinet itaq̄ mēsis. iij. septimanas. septimana. vij. dies naturales. dies. iij. q̄drātes. q̄drās sex hōzas. hōza iij. pūcta. pūctū. x. momēta. momētum xij. vncias vncia. xlvij. atomos. atom⁹ vlteri⁹ nō diuidit ꝫꝫ sui breuitatem. Sunt autē mēses. xij. vsuales. quoz primus d̄z ianuari⁹ a iano dicit⁹ cui fuit cōsecratus. qz vt di. aug. gēntiles credētes ianū ducē quēdāꝫ veni esse in his lzalēdis eū plurimū venerabātur. ꝛ ei duas facies figurabāt. vnaz ꝫ se ꝛ aliā añ. qz erat termin⁹ āni prioris ꝛ principiū sequētis. Nōdo autē d̄z ianuari⁹. eo q̄ sit limes ꝛ ianua āni. Cū bifrons ian⁹ ꝫ pingit. vt anni introit⁹ ꝛ exit⁹ demōstret. vt di. 35i. ꝫ pingit autē comedēs ꝛ de aplo bibēt qz tūc aīalia abūdantiorē sibi copiā erigūt ꝛ requirit. qz tūc t̄pis ꝫꝫ subintrationē caloris ad interiora maxime viger appetit⁹. Itē etiā mēsis h̄z noctes lōgas hōzar. xvi. ꝛ dies breuiores hōzar. s. viij.

Capitulum. IX.

De februario

f Secundus mensis est februari⁹ a februo. i. plutone dicitur. cui mē

sis ille fuit antiquitus cōsecratus, nam
 ianuariū dñs superioribz, februariū ve/
 ro dñs inferioribz, antiquus error genti/
 lum cōsecrauit, et ideo februarius a fe/
 bruo, i. plutone deo infernoz est nomia/
 tus. Est aut̄ mensis plumosus valde ⁊
 aquosus p̄ter vapor̄ elevationē q̄ in plu/
 uias resoluūtur, ⁊ ideo dicitur sol tūc eē
 in aquario p̄ter aquar̄ inundatōez. De/
 pingitur aut̄ februari⁹ senex ad ignē resi/
 dens pedes calefaciēs, qz tunc t̄pis mari/
 me viget frigus, p̄ter diurnā sol̄ elō/
 gationē que p̄cessit. Inter aut̄ oēs men/
 ses februari⁹ mēsis est min⁹, qz nō habet
 nisi, xxviij. dies quādo nō est bissext⁹, i.
 bissextio aut̄ habet, xxix. d̄z aut̄ februari⁹
 apud hebreos sebat̄h, apud grecos ken/
 dicos c̄ nor̄ habet, xiiij. horas, dies 30, x.

Capitulum. x.

De marcio

t Tertius mensis dicitur marcius
 a Marte romane gentis auctore
 appellatus. Vel ideo sic est dictus, eo q̄
 tunc animātia ad marē ⁊ coitū moue an/
 tur vt dicit Jsi. Dicitur autēz marcius
 apud hebreos mensis adar, apud grecos
 vero vocatur distan, ⁊ habet, xxxi. dies.
 In aut̄ habet horas, xij. dies, vij. In mē/
 se enī marcio est equinoctiū vernalē, so/
 le inter septentrionē ⁊ meridiē mediā li/
 team tunc tenēte. Et ideo in mēse mar/
 cio aperiūtur pori terre atqz humores in/
 cipiunt ascēdere tam in arboribz q̄z in her/
 bis ⁊ arboribz. Unde marcius pingitur
 tanqz vinitoz vel ortulanus, qz tunc est
 temp⁹ vt sup̄flua a vitibz ⁊ alijs arboribz
 amputētur. In marcio autē est tempus
 valde mutabile ⁊ instabile, ⁊ ideo tunc
 t̄pis facillime corpa hōim alterant. Aq̄
 aut̄ marciales sunt min⁹ sane ad bibe/
 dū, qz tūc ex semibz piscū ⁊ ranar̄ potissi/
 me inficiunt sole in principio marcij in
 medio signi piscū existente.

Capitulum. xi.

De aprilis

q Quart⁹ mensis ē aprilis q̄ apud he/
 breos d̄z iar, apud grecos 30 d̄z
 pandicos h̄ns, xxx. dies, cui⁹ nor̄ h̄z horas

x. dies 30, xiiij. Dicit̄ aut̄ aprilis quasi
 aperilis, qz tūc oīa aperiunt̄, ⁊ tūc germē/
 na flores ⁊ folia de terra ⁊ arboribz egre/
 diūtur. Et ideo aprilis tepingit̄ gestās
 florē, qz in illo mēse incipit terra de cora/
 ri floribz ac vestiari. Vel aprilis dicit̄ q̄ si
 affron dilis, ab affron qd̄ est semē, qz tūc
 apertis poris terre sunt arua apta semi/
 nationi ⁊ agriculture, sole circa medi/
 um marcij signū tauri subintrāte.

Capitulum. xii.

De quinto mense

q Quintus mensis est madius siue
 mai⁹, a maia matre mercurij di/
 ctus, vel d̄z a maioribz natu q̄ in republi/
 ca sunt maiores, vel d̄z madi⁹ a madefa/
 ctione pluuiar̄, qz tūc t̄pis oriunt̄ pla/
 ues ⁊ hyades ⁊ alie stelle pluuiiales, q̄z
 virtute mittuntur pluuiē ⁊ rozes ad semi/
 nū iactoz madefactōez ⁊ irrigatōz. Dic/
 mēsis apud hebreos d̄z styabal, apud gre/
 cos autē d̄z antimoscos h̄ns dies, xxx.
 nor̄ vero ei⁹ habet horas, viij. ⁊ dies, xvi.
 Est aut̄ mai⁹ temp⁹ amenitatis amoris
 ⁊ iocunditatis. Tūc enī marie vociferat̄
 ⁊ gaudēt aues. Tūc ad bella p̄cedunt re/
 ges i maio prata vidēt ⁊ floret, silue virēt
 ⁊ oīa fere aiantia mouent̄ ad gaudiū et
 amorē, ⁊ ideo sol d̄z in medio maij intra
 re signū geminor̄, qz p̄ter tēperie aeris ⁊
 amenitatis t̄pis iocunditatis in hoibz gemi/
 natur. Vñ mai⁹ temp⁹ est iolacij ⁊ dedu/
 ctionis, p̄ter qd̄ tepingit̄ iuuenis equi/
 tans ⁊ gestans volucrē lup̄er manū.

Capitulum. xiii.

De mense sexto

s Sext⁹ mensis d̄z iuni⁹ a iunioribz
 dicit̄, eo q̄ popul⁹ roman⁹ in cētū/
 rias iunior̄ ⁊ senior̄ fuit diuisus, vt dicit̄
 Jsi. Est aut̄ mēsis iuni⁹ finis veris ⁊ p̄n/
 cipū estatis, ⁊ d̄z apud hebreos thebat̄h
 apud grecos vero tescos h̄ns dies, xxx.
 nor̄ 30 h̄z horas, vi. dies 30, xvij. Est
 aut̄ mēsis solstitialis qz i ei⁹ medio irrat
 sol i cancr̄, tūc aut̄ calore solis h̄iorē in
 radicibz desiccāte oīa tendūt ad maturi/
 tatē et ideo tepingit̄ secās fena, qz fena
 in pratis tunc t̄pis sunt matura.

Capitulū. XIII.

De mense septimo

I Eptimus mensis dicitur iulius a iulio cesare sic vocatur. quod in illo mense fuit natus. vel ut dicitur tunc temporis fuit ad imperium sublimatus. Dicitur autem apud hebreos canalis. apud grecos panemos. Hic autem dies. xxx. cuius dies habet. xvi. horas. non vero. viij. Est autem mensis iste feruētissimus quod in medio istius mensis sol incipit esse in leone et incipiunt dies caniculares. et ideo tunc ex sole. tunc etiam ex calido signo et calidissimo sidere fit excessus tunc temporis in calore. tunc etiam intēdunt oēs calide passiones et tunc est tempus maxime discoueniens medicine ex nimio calore ad interiora radicitus subintrare et hinc oēs sumere segetes maturifecit. An iulius tepingit cum falce segetes refecit. quod tunc est tempus agrum meliorem.

Capitulum. xv

De octauo mense

O ctauus mensis est augustus ab augusto cesare nuncupatus. qui apud hebreos dicitur ebal. apud grecos ior. habens dies. xxxi. cuius non habet horas. x. et dies. xiiij. In hoc mense fruges in horrea recolligunt. et ideo tepingit cum flagello triturare tenudat terra a frugibus et spoliat. et ideo dicitur sol in medio augusti signum virginis subintrare. sic enim virgo sterilis est et infecunda sic terra est quasi sterilis quando a suis fructibus est ablata.

Capitulum. xvi.

De septembri

S eptembris est nonus mensis sic dicitur. quod est septimus ab umbre tpaneos. s. a marcio quoniam solent imbres in undare. et dicitur apud hebreos tarla. apud grecos corros hinc dies. xxx. cuius non habet horas. xij. et dies. xij. In isto enim mense fit equinoctium autumnale. nam in eius medio sol ingreditur signum libere. Est autem mensis iste finis estatis et principium autumnum in quo vindemia fit matura. et ideo tepingitur tanquam vindemiatorem racemos colligens in corballo. Est autem mensis iste mutabilis et instabilis. cuius calor in principio est

intēsus. sed in fine remittitur et tepescit iam frigiditate sapiens autumnale. Fuit autem mensis iste apud hebreos valde celebris et solēnis. nam apud eos dies septimus. mensis. viij. et annus. viij. in summa veneratione habebatur.

Capitulum. xvii

De decimo mense

D ecimus mensis est octotus sic dicitur. quod ab umbra est octauus. qui apud hebreos dicitur marizon. apud grecos ipleos. hinc dies. xxxi. cuius non habet horas. xiiij. dies. x. qui in principio sui adhuc est calidus sed in fine fortiter frigore corpus pluit. et ideo in eius medio sol dicitur intrare signum scorpiōnis. quod est vniuersae facie blandiens et cauda pungens. Hic mensis quod naturaliter est frigidus et sic terram desiccatur et eam ad susceptionem seminum disponit et habilitat. An tunc temporis semina hyemalia glebe comedant. et ideo tepingit in similitudinem hominis seminantis.

Capitulū. xviii.

De vndecimo mense

V ndecimus mensis est nouēber sic dicitur quasi ab umbra non apud hebreos dicitur casteu. apud grecos dyos habens dies. xxx. cuius non habet horas. xvi. dies. x. viij. Hic mensis frigiditate sua penetrat ad interiora et graui ledit corpora et ideo in ipsius medio dicitur sol signum sagittarum subintrare et siccitate et frigiditate sua stringit et desiccatur et reijcit arborum folia. poros etiam in animalibus claudit. et recollectis humoribus intrinsecos congelat coagulat et cōpingit. Et ideo tunc temporis animalia maxime porci multum impingunt. propter quod tepingit quasi rusticus querens pecunias et glaudibus reficiens porcos suos.

Capitulum. xix.

De decembri

D ecembris duodecimus mensis est sic dicitur. quia ab umbra marcij est decimus. Marcus quidem est mensis pluuiosus. hic apud hebreos dicitur thubeth apud grecos epileos. habens dies. xxxi. cuius non habet horas. xvij. dies

vero. vi. Biemensis est solstitialis. qz in
 eius medio sol ingreditur signi capricor/
 ni. quando ita est a remotis de nostro ha
 bitabili qz nō pōta nobis pl' aliquo aliter
 elongari. 7 tunc a circulis meridionali/
 bus incipit paulatim reuerti 7 ascendit
 reper circulos boreales. Est aut finis au
 tūm 7 principiu hyemis que se extendit
 vsqz ad. xvij. diē marcij vbi incipit tem
 pus veris. In hoc mēse. ppter asperitates
 frigoris sunt altitia et aialia domestica
 multe quietis 7 parui motus. 7 ideo plu
 rimū. impiguatur. Vñ tunc tps inter/
 ficiuntur potissime 7 mactantur. ppter qd
 de pingit tanqz carnifex qui cū securi p
 currit et mactat porcū suū Ex his enim
 duodecim mensibus perficitur ann' tam
 solaris qz lunaris.

Capitulum. xx.

De hebdomada et diebus

Hebdomada siue septimana a se
 ptem dieū numero est vocata.
 cuius replicatione menses an/
 ni 7 secula paguntur. Ab eodem ei die
 incipit 7 in eodem terminat. cui' partes
 sunt dies artificiales 7 naturales. Sūt
 dies dicti a dijs quoz nomina quibus/
 dam syderibz sunt ab antiquis cōsecre
 ta. Primū soli ascripserūt qui princeps
 est syderū et de min' planetarū. et ideo
 dies dominica nūcupatur. que p' uile/
 giata est in multis. quia in die domini/
 ca mūdus est creatus 7 in eadem domi
 nus natus fuit. 7 in eodem dominus re/
 surrexit. 7 in eadem etiā dominus misit
 spiritū sanctū. Secundū diem ascripse
 rūt lune. que soli in magnitudine 7 plē
 tude proxima est. Tertiu autē marti. et
 sic de alijs. Diē autē alius est egyptia
 cus. alius non. Egyptiacus est dies ille
 in qua misit deus plagam aliquā in egyptum.
 Unde cum sint viginiquatuoz
 dies egyptiaci. patet qz plures misit de/
 us plagas super egyptios qz decem que
 inter ceteras magis sunt famose. Ponū
 tur autē in kalendario ecclesie. nō quia
 aliquid sit in illis plus qz in alijs omit/
 tendum. sed vt miracula dei ad memori
 am reducātur. Diē autē alius est artificia

lis siue vsualis alius est naturalis. Artificialis est spaciū quo voluitur sol in
 nostro emisario ab oriente ad occiden/
 tem. 7 dicitur artificialis quia quasi arti
 ificio diuersificatur sūm diuersos situs
 dymatū et regionū. Naturalis est spa
 cium quo sol voluitur ab oriente per occi
 dentē in orientem. et talis dies conti
 net horas. xxiiij. Artificialis vero dies
 pmet in equinoctio. xij. horas. In alijs
 vero temporibz plus vel minus sūm die
 rum incrementū vel decrementū. Die/
 tum autē alius nominat a kalendis ali
 us ab idibus. alius a nonis. sūm' autē
 dies mensis dicitur nomine kalendarū.
 a kalon qd est voco quia tunc solebant
 mercatores ad nūdinas suocari. 7 erat
 festum solene. quod vocat festū neome
 nie. id est. noue lune. quia tunc luna vi
 debatur esse noua. Nonne dicitur quali
 mundine. quia tunc nūdine inebabant
 Idus idem est qd diuisio. qz tunc nūdi
 ne diuidebāt. Ex quo patet triplex die/
 rum differentia. s. kalendaris. deputata
 ad celebrandū. nonalis attributa ad ne/
 gociandū. idualis statuta ad recedendū
 a nūdinis 7 ad p'pria reuertendū. Dies
 autē naturalis cōstat ex. xxiiij. horis qui
 bus sol circa totam terrā raptū firmamē
 ti circūfertur. Qu' partes sunt quadrās
 hora. punctū. momentū vncia. at hōmus
 Est autē quadrās quarta pars diei na
 turalis. s. spaciū sex horarū. Hora sexta
 pars est quadrātis. i. vicesima q'arta ps
 diei naturalis. Et dicitur hora extrema 7
 finalis pars t'pis. sicut ora dicitur extre
 mitas fluij siue maris. vt di. Jh. Punctū
 est quarta pars horē. Momentū
 est decima pars puncti siue quadragesimā
 ma ps horē. Et dicitur momentū q' si minimū
 atqz angustissimū temp' a motu syderū
 nūcupatū. Vncia autē dicitur. ps momē
 ti. At hōm' est quadragesimalis septima ps
 vncie. et dicitur at hōm' q' si sine diuisione.
 quia vltra at hōmū nō recipit subdiuisio
 nem. Dies itaqz est illuminationis a so
 le receptiua 7 luminis recepti ad alios
 distulsiua. vñ dies a dian greco deriuat.
 Est autē dian idē qd claritas. vt di. Jh.
 Jte dies mensū annoz 7 tempoz est de

scriptura et distinctiva. Omnia et tem-
porum et seculorum curricula dierum numero
computantur. Item secundum accessum solis et re-
cessum est dies breuitatis vel magnitu-
dinis receptiva. Et ideo propter solis elon-
gationem a nostro habitabili in hyeme est
breuissima. in estate autem longissima. quia
tunc sol nobis vicinior appropinquat. Item
siderum et corporum superiorum est dies occultatiua
quia quanto dies est clarior. tanto stelle a no-
stris aspectibus amplius elongantur. Item in
coloribus et rerum visibilibus formas est dies
discretiua. Nam figure et forme que nocte
latent de die patent. ut dicit Beda.
Item diei presentia autem lucis est letificatiua.
in ortu enim diei gaudent et cantant
aues. Item viatoribus est dies securita-
tis et pacis tributiua. latronibus inimica
et timoris incussiua. latrones enim de die
timent. Item diei claritas est tenebrosi-
tatis noctis euacuatoria. et ipsi immediate
successiua. et quanto nox precedens magis te-
nentiosa est et turbulenta. tanto est succe-
dentis diei presentia magis grata. Item dies
est status sui immutatiua. crecit enim con-
tinue et decrescit. et quanto plus decrescit
et abbreviatur in hyeme. tanto plus in esta-
te prolongatur. Item dies est a torpore et
somnolentia excitatiua. nam dies exer-
citatio et labori hominum deputatur. et quanto plus
dies declinat versus finem. tanto sapiens
operarius ad perfectionem diurni operis plus
conatur. ut dicit Gregorius.

Capitulum. XXI.

De auro

a Aurora finis est noctis precedentis
et diei sequentis principium. et dicitur
tur auro. ut dicit Isidorus quasi aurea
hora eo quod rutilat ad modum auri diffun-
dit colore. Unde et sol in auro a grecis
crisofidomos. id est. auri domus appellatur.
Nam radij eius splendentes aureas co-
mamas demonstrant. Vel dicitur auro quasi
aura rosans. eo quod in auro ros generatur.
Ex cuius humectatione infunditur
terra et aeris caliditas temperatur. Auro
ra lumen a sole impetrat. clarior est ipsa
nocte. sed obscurior claro die. Aues mu-
das et diurnas ad volandum et cantandum

excitat. nocturnas autem fugat. In ortu
autem aurore flores primo clausi aper-
tur. et herbe que estu precedente marcescunt
in aurora eriguntur. vites aiales in auro-
ra confortantur. et animalium egritudines al-
leuantur et diminuntur. In aurora autem hu-
mor sanguineus principaliter dominatur.
Unde secundum Costantium. aurora usque ad ter-
ram imitatur naturas veris. meridies esta-
tis. hora vespertina temporis autumnalis. nox ve-
ro hyemis qualitatibus assimilatur in auro-
ra propter dominium sanguinis somniferus dulcis
est et salubris. tunc etiam temporis marie galli
ad vociferandum concitantur. Oritur autem lu-
cifer in aurora et orientis solis presentia
nunciat esse prima et vicina. Aurora a
tenebris incipit. sed usque ad perfectionem
luminis perficitur et procedit. Clariatur autem in
ortu solis colore suum. Unde nunc croceum
nunc purpureum nunc aureum pretendit co-
lorem. Accidit autem hec varietas ex diuer-
sa qualitate vaporum et nubium in quibus fit
depressio solarium radiorum ut dicit Beda.
Prima autem serenitas in aurora cum ra-
dijs solaribus directis contra austrum si-
gnum est future tempestatis. ut dicit idem
Beda. Idem autem est aurora et diluculum
sic autem dicitur quia est diei lucidum et lumi-
nosum principium. Est enim diluculum secundum
Isidorum. terminatio noctis et inchoatio ple-
ne lucis. alleviatio infirmitatis. expeditio
ab inimicis. In diluculo autem fugi-
unt hostes et latrones. ut idem dicit. Idem
est mane quod diluculum. Nam mane est
lux plena et matura. et dicitur a mane quod
est bonum. eo quod luce nihil est melius secundum
Isidorum. Est autem mane principium laboris
et finis dormitionis. tempus sobrieta-
tis et perfecte celebrate digestionis. pau-
latim nocti finem imponit et cito transit.
rerum qualitates et species et figuras pre-
ostendit et precludit.

Capitulum. XXII

De meridie

meridies est dicta quasi dies me-
dia. nam in meridie in medio ce-
li videtur consistere sol et in medio pun-
cto inter ortum et occasum existens videtur
equaliter ab utroque tunc distare. vel de

meridies quasi mera dies. qz tunc purior & clarior est quando sol de medio celi rutilat & totū orbem pari illuminat claritate. vt dicit *Isti*. Nec hora calidior est & siccor et in suis qualitatibus est similioz estati. & hoc accidit ppter quatuor. scilicet ppter directam solis ad capita nostra oppositio- nem. ppter radioz solarū reflexionem & propter directā duplicatōez. & propter radioz spissitudinē & eoz cōtractionem. propter linearū angustias sub quibus radioz diu coartātur. Et etiā tunc tempus propter multiplicationē & cōcursum radioz maxime calefacit. & ideo amplior tunc calor in istis inferioribus generat. In meridia na autē hora umbra vniuscuiusqz corporis est breuissima. & a meridie versus se p̄tensionē tūc tempus est extēsa. & quāto sol plus recedit a meridiano circulo tanto obiecti corporis umbra amplius elongat. vt dicit *Veda*. In meridie flores et herbe arefcunt. sed fruges & fructus potissimum maturefcunt. animalia loca ymbrosa propter solis feruorē querūt & in suis latibulis requiescūt. In meridie a salia venenosa sicut colubri & serpentes plus ledunt. quia venenū suū facilius tūc emittunt & effundūt de mane etiā propter frigiditatē nocturnā p̄cedentē rigescūt. et ideo in eis vis veneni cōsopitur. sed in meridie calefcūt. Unde tūc ad pungēdū et virus veneni infundendū fortius in ardescunt. Unde in feruore meridiano cauernas exeunt. & calefactionis gratia soli se exponunt sicut *Isti*.

Capitulū. XXIII.

De vespera

Espera a vespero stella occidentali est dicta. Vesperus enī est stella que soles occidentē sequitur & tenebras sequentes comitatur. vt dicit *Isidorus*. Vocatur autē vesper sēti a Ianuis seratis sic dictū. Quādo enī venit vespera fores serātur vt omnia in domo maneāt tutiora. & dicitur etiā crepusculū id est dubia lux quā inter lucē et tenebras discernere nō est certū vt dicit idem. In vespe igit dies finit & solares radij a terre superficie subtrahūtur. imminente vespera ymbre

corporū maxime p̄tendunt. flores q̄ contra solem aperti fuerāt propter solis absentiam in se claudūtur. poro etiā corporū qui ex calore diurno aperti fuerant propter remissionē caloris in vespere cōstringuntur. exalationes & fumosi vapores q̄ materia sunt nebule & nubis vesperino tempore resoluūtur. homines & animalia et etiā volucres propter resolutionē fu- mositatum in eoz corporibus ad somnū & dormitationē tunc disponūtur. aues nocturne sicut bulbones & noctue de suis latibulis ad sua pascua pcuranda tempore vesperino egrediūtur. greges a pascuis ad pascuis reducte caulis & alijs ouium receptaculis recolligūtur. Lupi a canibus in vespere vir discernūtur. vigiles & custodes propter latronū insidias hostium insultus in muris & turribus statuuntur. in vespere autē laborantes remu- nerantur & quieti exponuntur.

Capitulū. XXIII

De nocte

In nocte nocēdo est dicta eo quod oculis nocet. nam oculum priuat a sua perfectione. scilicet ab actu videndi. oculat enī rerum colores in quibus oculus delectat. Causatur autē nox ab ymbra terre cuius interpositio intercipit a nobis solares radios et impedit ac tollit a nostris aspectibus visum solis. Est autem nox frigida et humida qualitatibus hyemis similia. et ideo quieti animalium virtutū est congrua & operatio- ni naturalium effectū necessaria. Unde nox est tempus dormitionis et quietis vt virtutes que per vigiliā diurnā distracte & disperse fuerant debilitate beneficio noctis quiescant & coadunentur. et sic coadunate confortentur. Ne nox propter solis absentiam esset penitus indecora stellarū fulgoribus illustratur vñ ex stellarum motu noctis tenebrositas minoratur. & noctis cursus & processus discer- nitur aeris etiā nocturna densitas p̄patur. vt dicit *Albu*. et ideo in nocturnis tenebris ambulantes vel nauigantes de facili deuiant nisi eorum via per motum et sidē sitū dirigat. Quomodo infirmus

tas plus extendit generaliter nocturno tpe q̄ diurno. ⁊ paties de nocte plus q̄ de die aggrauat. p galloꝝ catū finis noctis pdicit. ⁊ aductus future diei pnunciatur. Flor etiā fm excubias militares in q̄tuor vigilantū ordines distribuit. vt di. Beda. Nā primi vigilāt in noctis cōcīnio. secūdi in cōcīnio. tertij in media nocte siue ipsi noctis intēpesto. q̄rti in gallicantio. Omni enī tpe i castris vigilant ⁊ excubant. qz semp inueniūt qd̄ formidāt. vt dic̄ idē sup Lu. xij. p̄ter hęc nox ē et se horroꝝ et timoꝝ incussua fantasmata ⁊ illusionū p̄tētia. plura ei fantasmata occurrunt de nocte q̄ de die plures etiā occurrūt dormiētibz de nocte q̄ de die vigilantibz fantasia. sicut dicitur. multa passa sum per viliū. p̄ ipm. Mat̄. xxvij. Flor etiā est cōdensatio nis ⁊ infectionis aeris inductiua. tanta enī de nocte fit ex fumis ⁊ vaporosis exalationibz aeris immutatio ⁊ infectō q̄ vix animātia viuerēt nisi luna ⁊ sydera suo motu contra hui⁹ maliciā obuiarent fm Albu. Flor etiā est illoꝝ que claritate diei occultātur manifestatiua sydera enī de die latent. de nocte vero lucent. Imūdoꝝ animalū est nutritiua nam aper et alie fere siluestres de die in suis foueis ⁊ antris latitāt. de nocte vero per vineas ⁊ agros euagari non cessant. Audacie ⁊ securitatis maleficis est sepius p̄statua. Nam de die deplendi timēt latrones ⁊ fures q̄ nocturno tpe ad omne flagiciū sunt audaces. vt dicit greg. hora tempestatis nocturna mora p̄diti tibus in mari est maxime nociua. quia quādo nox naufragiū patientibz supuenit euadēdi locus alicui vix occurrat. vt dicit grego. Totius medietatis vite humane est nox insensibiliter p̄sumptiua. tantū enī t̄pis consumim⁹ tormiēdo de nocte quāuis de die vigilando. vnde nox liberabit quo ad labore partē maximas vite nostre. vt dicit Bal.

Capitulum. xxv.

De sabbato

Sabbatum est precipuum septimane festum. quod ag celebran

dum ideo in die. vij. fuit a domino institutum. quia die. vij. requieuit dominus ab omni opere r̄c. Gen. ij. Unde apud hebreos ita pualuit hęc solēnitas intantū q̄ nullū opus seruile sabbatis fieri permittēbatur. imo in sabbatis seruis ⁊ ancillis ⁊ animalibz ⁊ iumentis requies fieri iubebatur. Ignis in domibz iudeoꝝ in sabbatis nō accendebatur. Cibis in die sabbati necessariis in die p̄cedente p̄parabatur. Cultioribz indumentis populus in sabbatis ornabatur. Lautioribus cibis ⁊ epulis cōmuniter populus i sabbatis utebat. Templū ofonis gratia plus q̄ in alijs diebz frequētabatur Altaria sacrificijs maioribz ⁊ oblationibus pinguioribz semp in sabbatis cumulabatur. lex in sabbatis semp populis a sacerdotibz exponēbat in eoz synagogis. Cantus cū psalmodia solennit⁹ agebat. ois discursus ⁊ euagatio p̄plo p̄hibēbat. Unde iter sabbati spaciū tantū modo mille passūū vocabat. plus ei ambulare in sabbatis illicitū putabatur sicut dicit glosa super actus ap̄loꝝ. Arma sumere nisi solū p̄ defensione legis non p̄cedebatur. vt pater. i. Mat̄. ij. In q̄te igitur sabbati quies animi figurabat violator sabbati sine misericordia interfici iubebat. vt p̄ in illo q̄ colligēs ligna in sabbato iubente domino lapidibz fuit a populo interfectus.

Capitulum. xxvi.

De neomenia

Neomenia idē est apud hebreos qd̄ noua luna. ⁊ erat solēnitas in kalendis mensū ad honorem d̄ni qui renouat omnia instituta. Quod enī fecerunt gentiles in principijs mensum ad honore diane ⁊ iunonis. fecerunt hebrei in kalendis mensū ad honore creatoris. Et ideo principia mensū dicuntur kalē de quasi colende. vt dic̄ Isi. vel dicunt a calo grece qd̄ est voco latine. qz tubis ⁊ buccinis hęc solēnitas pnunciabat ⁊ clangore buccine populus ad festum neomenie vocabatur. Hęc festiuitas multum fuit celebris ⁊ insignis. ⁊ ideo spiritualibus hostijs honozabatur et populus ad

epulandum et cōmūandum in lzalen dis
tubis et buccinis spēaliter inuitabat.

Capitulū. XXVII

De septuagesima

S Septuagesima est spaciū. lxx. die
rum qui extenduntur a dñica q̄
dicitur septuagesima vsqz ad sabbatum
pasce. et dicit sabbatum in albis. In his
aut. lxx. dieb. signatur. lxx. anni quib. fi
lij israel captiui fuerunt in babilone. per
quos cōtinue fuerunt in miseria et dolo
re. sed accepta licentia a cito rege reuer
tebantur finitis. lxx. annis cū gaudio et
honore. In his aut. lxx. annis captiui
tatis babilonyce pfigurabatur totū tē
pus vite nostre q̄ diu culpe subdimur at
qz pene. Et ideo culpa primi hominis cū
pena sibi inflicta legitur in ecclesia i pri
ma dñica quādo septuagesima incipit.
Unde in signū p̄sentis miserie cantica
leticie subtrahuntur. nuptie et coniuga to
nec transeat pasca suspenditur. In pas
sca aut. alleluia cū alijs iocunditatis can
ticis resumit. qz per passionē christi ser
uitus humani generis relaxatur. Pena
tamē adhuc remanet. et ideo in septima
na pascale cātatur graduale cū alleluia.
remanēte adhuc pena. qz adhuc cū spū
li leticia quā habet ecclesia pro remissio
ne culpe. remanet quedā tristitia. sicut
populus israeliticus de sua reuersione libe
ra in hierim multū exultabat. sed nihilo
minus p̄ difficultate itineris plurimuz
laborabat. Sic nos tendētes ad patriā
gaudemus per gratiā nostre redemptionis
sed adhuc lugemur pro peccatis. Cum au
tem vite presentis septuagesima fuerit
adimpleta. tunc fulgebimus in albis in
agni p̄ntia. Et ideo sabbato in albis cā
tatur duplex alleluia. qz finito labore vi
te p̄ntis cū puenerim ad eterne quietis
sabbatū gaudebim. stola duplici nobis
tunc t̄pis restituta. In signū miserie vi
te p̄sentis cantat in introitu missæ. Cir
cū dederunt me t̄c. Pro spe autem reuer
sionis inuitamur in epistola ad curren
dum in stadio et ad laboranduz in vinea
domini sabaoth docemur in euangelio.
Hec omnia ex summa et sententia Jo

hānis telet̄ sunt extracta. Quia auto
tas in ecclesia solēnis est maxime in of
ficijs ecclesiasticis ordinandis.

Capitu. XXVIII.

De quinquagesima

Quinquagesima quasi quinquies
decem est vocata. et significat tē
pus remissionis s̄m expositionē ipsius
Johānis telet̄. Nam annus quinquage
simus dicebat annus iubileus. q̄ apud
hebreos fuit summe celebris et festiuis.
Annus enī fuit reuersionis p̄scriptozū.
remissionis debitorū. restitutionis perdi
torum. Incipit aut. quinquagesima in
dominica tertia a septuagesima et finit
in dominica resurrectionis. Significat
enī statum gratie ad quam restauramur
mediante beneficio p̄ntie. Unde et ieiun
ium ecclesie incipit in medio quinquage
simis septimane. et tunc frequētius
quinquagesimū psalmū qui est peniten
tialis recitamus in diurno officio. in sin
gulis fere horis psalmus ille penitencia
lis qui Miserere mei deus intitularur
reperitur. Observatio anni quinquage
simi qui dicebatur in lege iubileus in
cepit s̄m hebreos ante legem. scz a tempore
abrahe qui liberauit loth nepotē su
um qui tunc temporis fuit annos quinq
uaginta. Et ideo ab illo tempore inter
filios abrahe seruabatur. quod p̄cedente
tempore sub lege p̄pter mysteriū appo
babat. vt patet in numeris.

Capitulū. XXIX.

De quadragesima

Quadragesima est tempus qua
draginta dierum. vt dicit Job
incipies a prima dominica qua
dragesimali. et se protendit vsqz ad do
mini cenam in qua dominus noster no
ui testamenti sacrificium inchoans pa
ne angelico nos refecit in quo nobis si
gnatur qz qui quadragesimam peniten
tie presentis vite spiritualiter perege
rit. diuine contemplationis societate fi
naliter perfuerit. Est autem quadra
gesima t̄ps militie xp̄iane i quo acru
vicia dimicam. Hūc ei diez numerus ad

nostrā assumim? militiā nō solū perem
plū moysi ⁊ helye. sed etiā p imitationē
iesu christi qui tot dieb legit ieiunasse
Bene aut sub hoc numero ieiunam? Nā
pro eo q̄ ostat ex tenario quater in se re
uoluto decalogū sub tenario ⁊ euāgelū
sub q̄ternario representat quibz armis
spūalibz noster aduersari? supatur ⁊ ter
ra viuētū iure hereditario possidetur. si
cut terra pmissionis finita quadragin
ta annozū pugna in deserto filijs israel
cōcedebat. Fruct? etiā militie nostre oñ
ditur sub hoc numero. Nā quadragena
rius collectis partibz ipsum diuidentē
bus pducit numerū quinquagenarium
qui numer? remissionis debitor? ⁊ heredi
tatis amisse restitutionē signat. Et quo
ostendit q̄ dimicādo cōtra uicia remissi
onē cōsequimur peccator? ⁊ heredes effi
cimur bonoz ⁊ eternoz. In hoc enī nume
ro uite nostre decimas ⁊ primitias dño
cōsecramus. Nā p decima. ccc. dierū ie
iunamus. xxxvi. dies p decima. vi. diez
et horaz qui residui sunt de anno integro
vñū diem vt in summo soluat deo p de
cima anni. xxxvii. ieiunabiles. ⁊ tres di
es de ieiunio quatuor temporū pro pri
mitijs offerūtur. Hoc autē facim? vt of
ferentes deo primitias nostri temporis
in fide trinitatis ⁊ decimas in cōpletio
ne decalogi per fides ⁊ bonos mores pri
mogenitor? dignitatē ⁊ eterne felicitas
tis tenariū assequamur. Et qz quadra
gesima est temp? militie. ideo ⁊ in euā
gelio agitur de militia ⁊ victoria ipsius
christi. In tractu xō quatuor impugna
tionū ⁊ temptationū genera demonstran
tur. quarū prima est leuis ⁊ occulta. s. ti
mor nocturn?. secūda est leuis ⁊ manife
sta. s. sagitta in die volās. tertia est gra
uis ⁊ manifesta. s. occurus demoni? me
ridiani. quarta est grauis ⁊ occulta. ⁊ hoc
est negociū in tenebris ambulās. Con
tra istas itaqz multiplices impugna
ones munimur spūali armatura ad quas
nos instruit ap̄tus in epla ⁊ inuitat vbi
dicit. Exhibeam? nos haur dei ministros
per arma iusticie virtutis dei ⁊c. Inter
oia aut ipa anni. temp? quadragesimalē
magis est nobile ⁊ insignē. Est ei temp?

reuiuificatōis. qz terra q̄ in hyeme vide
batur q̄si mortua tpe quadragesimali re
uiuiscit ⁊ vitescit. Itē temp? est renoua
tionis. nam terra herbis ⁊ floribz ⁊ arbo
res frondibz renouant ⁊ ornant. Itē tē
pus est impugnatōis ⁊ fecūdatōis. qz
tūc virt? generatiua in animalibz ⁊ plantis
maxime viget. vñ tunc pullulāt ⁊ germe
nāt terrenascētia vniuersa. Itē temp? ē
nidificatōis ⁊ pullificatōis. vñ turtures
⁊ cicōnie ⁊ alie volucres q̄ aberant tota
hyeme tpe vñali adueniunt ⁊ ad nidifi
candū solite sunt. Itē temp? ē medici
ne ⁊ purgationis. qz tūc maxime mouēt
humores in corpe ad ereundū. ⁊ iō tūc
est temp? vgruū medicine. Itē temp? ē
lucris ⁊ negociatōis. tūc ei arabilis ē ter
ra ⁊ mare nauigabile. ⁊ ideo solēt hoies
vernali ⁊ quadragesimali tpe ob spes lu
cri ad diuersa negocia se mouere. Itē
temp? ē resecatōis supfluoz ⁊ amputa
tionis. ⁊ ideo in q̄dragesima amputant
vites ⁊ alie arbores q̄ a supfluis exone
rant. Itē temp? ē lachrymatōis vineaz
incularū ⁊ germinationis. Nā humor qui
erat supflu? in radice euaporat. ⁊ distilla
to se euacuat incisa vite. vñus etiā ger
minabilis tūc erūpit. ⁊ p diuersas par
tes in ppagine se oñdit. Itē temp? est se
minatōis ⁊ inerrōis. qz circa q̄dragesi
mā semina terre oñmittūt. ⁊ surculi i arbo
ribz inserunt. Itē temp? ē roris ⁊ pluuia
lis irrigatōis tunc enī oriunt phades ⁊
alie stelle imbrifere. que sunt cā roris ⁊
pluuie ad iactor? seminū irrigatōz ⁊ nu
trimentū. vt di. albu. ⁊ Beda. Itē temp?
est deambulātōis ⁊ pegrinatōis. qz tūc
ecclie ⁊ sanctor? limia marie frequēant

Capitulū. xxx.

De pascale

p Pasca grece passio dicitur latine
a patin quod est pati. hebraice
vero idem est quod transitus. eo qz in pa
sca iudeozū agnus imolabatur. a illis co
medebatur. et nihil ex eo vñqz in mane
derelinquebatur. quod comedi non po
tuit igni cremebatur. cū festinatione. et
lactucis agrestibus et pambus azimis
comedebar. ab incircūcis ⁊ imūdis co

medi philebas. accincti fuerunt hebrei et
pedibus calciati quando ab eis comedebat
in manu māducātis agnū baculus tene
batur. sanguine agni limitis domorum po
stibus virtus exterminātis angeli coer
cebatur. qz non habuit potestatem nocen
di vbi domorum postes cū supliminaribus
fuerūt tunc limiti. In comestione agni
imolati trāseunte dño per egyptum egyptio
rum plus percutiebatur. plus vō hebreo
rum ab egyptioꝝ crudeli dño liberabatur
Unde ex eo qz primogenita egyptioꝝ
interficiēbant hebreoꝝ primogenita sa
crificabant. Post comestione vō agni po
pulus pcedente colūna ignis et nubis
illesus p mare rubrū de egypto educeba
tur. Pharaon aut ipsos psequēs cū toto
suo exercitu pcepit in medijs fluctibus
submergere. Tandē in fine cum hym
nis et canticis p sua liberatione et hostiū
submersione. gratiarū actiones dño sol
uebatur. Nec omnia in exodo p ordinē
continētur. ca. xij. xij. et xiiij. Et ideo in
memoriā interfectionis egyptioꝝ et li
berationis hebreoꝝ inoleuit cōsuetudo
vt semp de duobus damnātis ad mortē.
vnus in pasca iudeoꝝ interficeretur. et al
ter liber dimitteretur. vt patet Mat. 23.
Istud aut pasca iudeoꝝ exemplū
fuit et figura pasce christianozum in quo
mediante sanguine agni immaculati q̄ abstu
lit peccata mūdi omnes electi a seruitu
te demonū sunt redempti. per quē verus
faciunt transitū de carne ad spūm. de ve
teri homine ad nouū. de vmbra ad lucē.
de mūdo ad celū. de figura ad veritatem
de seruitute ad glorie filioꝝ dei libertatē
Et ideo dies pascalis est tempus leticie
et exultationis. tempus nouitatis et re
novationis. tempus puritatis et iocunde re
fectionis. qz resurrectionis filij epulant
nō in fermento veteri malignitatis. sed
potius in azimis sinceritatis et veritatis
Nostrū aut pasca semp in die dñico ce
lebramus verno tpe luna adhuc plena.
In dñica aut semp celebramus ppter re
uerentiā dñice resurrectionis. non aut
semp celebram⁹ in xv. luna cū iudeis ne
iudicare videamur. Nostrū insup pa
sca large sup tū ad multa te extēdit. et pri

mo ad diē in ramis palmarū qd̄ vulgari
ter pasca floridū dicitur. eo qz in illo die flore
tes arborū et virentes ramos in manibus
gerimus. qz tunc illo die pcessionali
cum ramis arborū est susceptus. Nec di
es est priuilegiata in hoc qz filij israel il
lo die sub iosue transito iordane sicco ve
stigio terre intrauerāt terminos pmissio
nis et comederūt de frugibus terre cha
naan. et statim defecit manna quo aliti
fuerūt in deserto quadraginta annis. vt
patet Josue. ij. In eodem etiā die sicut
tunc erat dies palmarū eiecit dominus
de templo ementes et vendentes postq̄ a
turbis cum ramis palmarū et oliuarum
honorifice est susceptus. Ad pasca etiam
pertinet dies cene que sūm Johānez be
leth in quatuor est priuilegiata. in peni
tentū ad ecclesiā redeuntū reconcilia
tione. qui enī in die cinerū ab ecclesia
per iusticiā excludūtur in die cene p mi
sericordiā in sinū ecclesie recipiūtur. et
ideo in quinta feria fecit domin⁹ ex aqua
pisces et volucres. partes enī remisit gē
giti. partem leuauit in aera. qz dominus
malos in carnalibus delectatē separat a
bonis in celestibus glorificatis. Secundu
priuilegiū consistit in veteris sacrificij
terminatione et viuifici sacramēti altari
ris institutione quando carnalis ritus in
celestem et spūale ritum est mutat⁹. Ter
tium priuilegiū consistit in sacre vnctio
nis et crismatis cōsecratione. tunc enī ab
epo oleum cathecuminoꝝ et infirmoꝝ
quo paruuli baptizandi iungūtur inter
scapulas et in pectore. infirmi in ungu
tur in organo sensuū morte iam appro
pinquāte consecraf. Eodē etiā die con
ficatur chrisma ex oleo et balsamo quo p
uuli chrisman⁹ a minori sacerdote in
tice. a maiori scz ab epo in fronte videli
licet in cōfirmatione. Quartū priuile
gium est in mandati dñici representatio
ne. et hoc fit in pedū ablutione. in paupe
rū refectione. in altariū denudatione. et
eorū expiatione. Est igitur dies cene dies
reconciliationis. trāsubstantiationis. con
secrationis siue vnctionis. dies relectio
nis et ablutionis. Ad pasca nostri insup
pertinet dies paratice. et dicitur bona

serta feria. quia in ea dñs est passus. a cuius passione omnes septe ferie habende sunt in reuerentia et honore. Celebratur autē dies pasceue cū tristitia et merore quibus aliorū sanctorū passiones cum gaudio celebremus. quia sancti post martyrium euolant ad celū. christus xpo descēdit ad infernū sed qz fregit tartara et sāctos eduxit. et tertia die resurgēs viuū se ostendit. Ideo tūc maxime gaudem⁹ vt dicit idē Jobes leleth. Hui⁹ dici priuilegia fuerūt xpi imolatio. inferni tepdatio. mortis superatio. et demonis qui mortis habebat imperiū humiliatio. paradisi aptio. hōis redemptio. scriptura. tūc reueratio siue manifestatio. omnū figurarū summatio. et ideo in cruce dixit christus. summatus est. Ad pasca quoque pertinet ipsi⁹ vigilia q̄ antonomatice sabbatū sanctū appellat. qz in illo sabbato christ⁹ qui ē sanctus sanctorū p totū diem in sepulcro quieuit. In hac enī die ignis nou⁹ acquirit benedicti⁹ et ad accendū pascale cereū custodit. deinde pascale cere⁹ erigit⁹ et a diacono benedicit⁹ et accendit. cui ih̄sus in forma crucis imp̄mitur. deinde lectionib⁹ lectis ad consecrationē fontis p̄cessionaliter acceditur et cōpleto baptisimo ad celebrationem misse reuertit⁹ et reditur. Totū autē diei officiū sub breuissimā rē vesp̄arū compendio terminat. vt nō neophiti ad diuinum officiū incōsueti tedio afficiantur tota etiam septimana pascale celebrat⁹ est et solēnis cuius finis in sabbato in albis terminat quādo alleluia duplicat. signat enī futurā sanctorū gloriozam resurrectionē. in qua duplici stola eieci⁹ decorabunt. de quib⁹ dicit in Apoc. ambulabunt mecū in albis quoniā digni sunt.

Capitulū. xxxi.

De pentecoste

Pentecoste fuit festus solēnis apud hebreos sicut est in derno tempore quo ad nos. Et est dies quinquagesimus a pasca sicut enī israeliticus populus quinquagesimo die quo pasca celebrauerunt in ramasse venerunt ad montem synā et legem susceperunt. vt patet

Ezo. xix. Ita quinquagesima die a passione christi datur est spūs sanct⁹ aplis in linguis igneis vt facti essent in omni genere sermonis. et feruidi in amore caritatis. Dicit autē pentecoste a pēta qd est quinqz et costes qd est decē. qz quinqz decades dierū a pasca ad pentecosten incurrūt. et distinguūtur p septē septimanas ppter septiformē gram que in aduentu spūs sancti creditur est collata. Tempus autē circa pentecosten ē tempus militie et strenuitatis. tunc enī noui tyrones militie cingulo seu gladio accinguntur. Est etiā tempus iudicis et siccitatis. sole enī terre superficie tunc fortiter calefaciente humorū cōsumit superfluitates et lubricitatem. et sic inducit iudiciā p superinductam siccitatem. Itē tempus leticie et iocunditatis. tunc enī aues et animalia in maximo amore viuūt. Itē tempus viros et amenitatis. tunc enī p̄cipue herbe viuent et silue tūc frondēt. Itē temp⁹ odoris et suauitatis. nā flores p̄torū nemorum et p̄torū suā redolentiā vndiqz tūc diffundūt. Itē temp⁹ est dulcoris et suauitatis et saporositatis. nā calor celestis tūc t̄pis humiditate in florib⁹ digerit et in dulcedine alterat et cōuertit. et nō tempus est mellificationi cōgenū propter qd apes tūc p̄cipue frequētant herbas et arbores ppter flores vt dicit Hieron. et etiaz longe puri⁹ et dulcius est mel qd colligitur tēpe vernali qz qd acquirit tēpe autumnali. Itē temp⁹ maturitatis. in calidis enī regionib⁹ circa pentecosten īstat messis tempus. Et ideo vocatur in libro numeroꝝ temp⁹ nouarū frugū. qz ī festo pentecostes panes ex nouis frugibus dño offerri p̄cipiebātur. Itē tēpus est pasceue et satietatis. Hæc tunc graminiibus et herbis abundāt loca oia pasculo. Et ideo tam equi q̄ alia animalia propter nouarū herbarū abundantiam impunguntur. Itē tempus est audacie et aoliitatis. nam ex feruētī imp̄sione caloris solaris colera tūc incendit. ex cui⁹ accensione circa cor ira et audacia in animalibus concitatur. vnde illud tempus regibus est magis consuetū vt tunc uleant moueri plia contra hostes.

Capitulū. XXXII

De scenophgia

Scenophgia est festiuitas hebreo-
rum. que tabernaculoꝝ fictio dicitur
cebat. que celebrabat in memoria expe-
ditionis quando recedentes de egypto in
tabernaculis morabantur. vt dicit **Isid.**
vnde scenophgia dicitur a scendo grece quod
latine dicitur tabernaculum. Nec sollemnitatis
semper in septembri celebrabat. quia collectis
frugibus de omnibus deamas domino obrule-
runt. et leticie ac gaudio tunc specialiter
vacauerunt. Frondibus et ramis tomos
suas ornauerunt fructus arboris pulcher-
rime et suauis. i. poma cedri in manibus
portauerunt. In decimo autem die eiusdem
mensis triplex festum eodem die celebra-
uerunt. scilicet expiationis. afflictionis. et propi-
ciationis. Nam eodem die summus po-
tifer intrauit cum sanguine vitule rufe et
expiavit sancta sanctorum. et ideo dicitur
dies expiationis. eodem die ieiunabat
populus pro reatu vituli in deserto. et ideo
vocabatur dies afflictionis. dies vero vo-
cabatur propiciationis quia tali die au-
dierunt dominum sibi placatum fuisse et
propiciu super transgressionem vituli ido-
latre in deserto.

Capitulum. XXXIII.

De encenia

Encenia est noui templi dedica-
tio. cenon enim grece nouum dicitur
tur latine. Hanc sollemnitatem iudei di-
uersis temporibus celebrabant scilicet quod di-
uersis temporibus vel nouum templum edi-
ficabatur vel edificatum de nouo repaba-
tur. sicut iudas machabeus legitur tem-
plum dedicasse et renouasse. i. **Isid.** iij
dedicationis etiam festum tenet ecclesia.
Cum enim episcopus ecclesiam circūit aq̄
benedicta ecclesiam aspergit alphabetis
duplex transversaliter per pavementum
scribit. parietes signat crismate et linit.
thus et thymiana per quinque partes alta-
ris comburit. reliquias includit. alta-
ria ornat et vestit. emunitatem privilegia
impendere consuevit.

Explicit liber nonus.

Incipit liber deci- mus De materia et forma

Impleto

tractatu proprietatibus et
partibus eius. age-
dum est de inferioribus re-
bus et materialibus crea-
turis. et elementis sex et eorum que ex elemē-
tis materialiter componuntur. Sunt autem
materia et forma omnis rei corporalis prin-
cipia. vt dicitur in libro de unitate. Ma-
terie autem forme priuatio nihil aliud est
nisi totius rei destructio. et est materia pri-
uatiua unitati et ei dissimilis. vt sic ibidem.
Materia autem quanto est natura sub-
tilior et sublimior. tanto ad susceptionem
forme est habilior. quanto vero est com-
pactior et terrestrior et a natura celesti re-
motior. tanto ad susceptionem impressio-
num formalium est debilior. vt dicitur in li-
bro de v. substantiis. et hoc habet proprium
materia sicut ibidem dicitur. scilicet suscipere for-
mam et non suscipi. retinere et non retineri.
Principium autem distinctionis diuisionis
et alienationis in rebus generabilibus et nu-
merationis est materia. vt dicitur. vij. me-
thaphisicorum. quia generans non differt a generato
nisi secundum materiam. et ideo ubi est generans
sine materia. id est substantialiter idem ge-
nerans et generatum in substantia et natu-
ra vt in diuinis. Materia enim est causa
indiuisionis rerum vt dicit **Aristoteles**
iij. methaphisicorum. quia diuisio speciei per indiuisi-
bilia est secundum materiam et non secundum formam.
Item materia propria appropriat sibi for-
mam propriam. vt dicitur. x. methaphisicorum. vnde
secundum substantiam et esse sub vna forma est
vna materia. et sub pluribus plures. Item
iij. philosophorum. Causa quantitatis continue
et infiniti est materia. subiectum enim conti-
nuitatis et quantitatis diuisio est mate-
ria. propter quod accidens non potest diui-
di nisi secundum diuisionem et quantitatem subie-
cti. Item materia infinita dicitur. vel
quia diuisibilis est in infinitum. vel quia
habet appetitum ad infinitas formas. Et
ideo propter indeterminationem suorum
appetitum et inclinationem ad formas in-

i. continendi me fionis iter mina
ms est proprietatis ex in philo
pha d. alberti magni

finitas dicitur infinita. et non quod eius virtus sit infinita non limitata sed neque contracta sicut virtus est diuina. Et ideo dicit Plato. quod materia fluit in infinitum nisi forma sistat fluxum. et ideo corpora que multum habent de materia et parum de forma crescunt multum. ut patet in arboribus. et ideo ossa parum habent sensibilitatis. quia multum habent materie et terrestrietas. ut dicit Avicenna. Latet autem in materia potentia quedam actiua que est forma incompleta. et hec potentia est communis duobus contrariis. unde quando illa potentia ducit ad actum unum forme. appetit statim esse sub forma contraria. ut ista potentia que communitur se habet ad frigidum et calidum quando actualiter est sub frigido statim appetit esse sub contrario. Unde nulla forma corruptibilium et generabilium potest sufficienter complere potentiam actiuam in materia quin semper appetat impleri per aliam formam. Illa autem forma cum sit disparata non potest induci nisi per corruptionem forme presentis. secundum ergo quod virtus agens immittit corruptionem presentem sic excitat formam actiuam ad formam contrariam. et dat ei paulatim complere actum esse donec fuerit sub esse completissimo illi forme. Has et multas alias proprietates habet materia quas esset hic superfluum recitare. que tamen supra li. viij. de tonitate mundi.

Capitulum. I.

De forma

Etiam recitatis proprietatibus materie. relucet proprietates ipsius forme que secundum Aristotem. in li. de quatuor substantiis est que si lumine vnicuique pulcritudine essentiali et signum tribuens. Forme autem lumen materie infusum descendendo fit debile et obscurum secundum materie capacitatem. Est autem forma differentia qua differt aliquid ab alio quo. ut dicit idem. Forma autem alia est essentialis alia accidentalis. Essentialis forma est illa que adueniens materie perficit eam et secum venit ad rei aliam perfectionem. qua posita res ponitur. et qua destructa nihil de rei substantia inuenitur. Unde. in. philosophico dicitur. Forma cum materia est causa omnium accidentium. Forma etiam accidentalis non per-

ficiat res neque facit eas sicut dicitur. viij. methaph. sed quelibet forma accidentalis indiget forma substanti ali que est causa forme accidentalis. Forma vero omnis simplicior est et actualior et nobilior materia. Et ideo secundum Aristotem. li. de animalibus. forma se habet per modum virtus. quia potest informare multas materias. sicut vir potest fecundare multas feminas. Unde secundum exigentiam forme que est impruneda materie oportet materiam disponi et preparari. quia si de materia terre debet fieri ignis oportet ut terra subtilietur et depuretur et simplicior fiat. Si vero e converso tunc e converso. Est autem forma materie manifestata. nunquam enim potest sensu videri materia nisi substantiali vel accidentali forma sit imbuta. aut per viam priuationis sicut videtur tenebra videndo nihil. et sic auditur silentium non audiendo sonum. ut dicit Calcidius super plato. et commentator super primum methaphisice dicit. Materia est causa quare male videmus res creatas. unde de nihil est communius et generalius. et tamen nihil ignobilius quam sit materia. quia nunquam videtur sine forma. nec etiam potest videri forma nisi cum materie actu sit coniuncta. ubi vero plus est de forma ibi minus est de materia. sicut dicitur. viij. methaph. et e converso ubi plus est de materia ibi minus est de forma. et est res magis grossa et impura. magis ignobilis et obscura. quanto a nobilitate forme amplius est remota. Formarum autem alia spualis alia corporalis. Corporalis vero alia celestis alia elementaris. Forma autem celestis est ita actiua quod complet totum appetitum materie sue. et ideo propter presentiam sue forme completis totaliter et perfectis celestem materiam substantiam celi non potest destrui vel corrumpi sed potius per formam suam que in suo actu perfectissima est in esse perpetuo conservari. Forma vero elementaris non potest complere tantam potentiam materie sue nec eius perficere appetitum. et ideo relinquit illius potentie materialis aliquid incompletum propter quod semper appetit nouam formam. et ideo talia corpora sunt semper corruptibilia quo ad potentiam et etiam sepius quo ad actum. Quia

materia est cogitabilis per analogiam ad formam.

sancti doctorum / se non inuicem opposito in natura sic hinc non potest deducitur est ex eo quod non est aliqua causa naturalis in se actiua in se quare resistere sit deus / a se comitatur ex sententia philosophi celus est una forma et simplicissima forma unum. habens materiam. et sic sic hinc sit in cogitabile for ma complet

corruptibile natura non est ex cogitabile materia

to enim forma est nobilior et spūalior et a conditionibus materie separata magis et abstracta tūto est actualior et virtuosior ut patet in intelligentijs quātū substantia nō dependet a materia. sicut dicitur in .iij. de anima. In habentibus materias non est intellectus. Verū tamen angelos nō habere in sua forma materia non affirmo. sed sine angelorū essentia sit ex spiritali materia et forma cōposita. siue non hoc p̄ certo tenetur q̄ eorū substantia respectu rerū corpaliū simplicissima est et actualissima sicut forma spiritalis actualior est q̄ forma corpalis ut dicit albu. vnde respectu materie nobilis est forma cui subest mixta. nobilior ē forma elementi. nobilissima autē est forma corporis quinti siue celi. sed oēs istas formas incōpabiliter ī nobilitate et actualitate spiritalis forma siue sit in angelo siue in anima p̄cellit. Et hec de proprietatibus forme et materie prout ad hoc opusculū p̄tinet dicta iam sufficiant.

Capitulum. II.

De elemento

Elementū s̄m Constantinū est simpla et minima corporis compositi particula. Minima autē dicitur quo ad nos. quia sensu non percipit. Est enim particula minima et vltima in corporis resolutione sicut fuit in prima cōpositione. Dicitur autē simpla. nō quia simplex sit elementū sine compositione aliqua. sed quia non habet partes aliquas cōponentes specie et numero differentes. sicut aliqua corpora que sunt mixta. ut patet in metallis quorū partes differunt. Pars enim quedam est aer que dicitur terra. et sic de alijs. sed quilibet pars ignis est ignis. et sic de ceteris. Dicitur autem elementū quasi elementū s̄m Aristotē. ab ille. eo q̄ omnium corporum sit materia et quasi primitiuū fundamentum. et s̄m aliquos dicitur quasi elementū siue alimentū. eo q̄ omnia corpora aluntur elementaribus qualitatibus et augmantatur. Sunt autē quatuor elementares qualitates. quarum due sunt actiue sc̄z caliditas et frigiditas. et due

passiue sc̄z siccitas et humiditas. quātū conuenientie et differentie superius in quarto libro planius describitur. quere ibi. Inter qualitates autē elementares contrarietas est et repugnantia ratione quātū ad inuicem agunt et patiuntur et generantur et corrumpuntur. quātūcumq̄ autē ad inuicem cōtrariant̄ per influentiam tamen celi et planetarū virtutem conciliatur in suis effectibus et ad concordiam reducuntur. et ideo quodam mirandō nature nexu coniunguntur. Nam ignis et aer conueniunt in caliditate. Quis dicitur seepant in siccitate et humiditate. Aer vero et aqua in humiditate conueniunt. sed discordant in frigiditate. sed aqua et terra cōcordant in frigiditate. sed discordant in humiditate et siccitate. Ignis autem et terra que sunt elementa summe distantia s̄m situm cōueniunt in siccitate. discordant tamen in frigiditate. quia terra frigida est substantialiter et in vltimo. ignis vero essentialiter calidus est et in summo. Ex istis autē elementis quatuor duo sunt nobilioris substantie et purioris et leuioris sc̄z aer et ignis. et ideo a centro ad circūferentiā motum habent et naturaliter mouentur sursum. et ista duo contrahunt nobilitatē suam quo ad virtutem operationē et substantiā ex vicinitate orbis siue celestis corporis a quo recipiunt influentiā mobilitatis et virtutis. Nam virtus celestis primo insinuat super speram ignis et per ignem super speram aeris. et ideo hec duo elementa sunt ceteris sublimiora quo ad situm. abilioꝝ quo ad substantiā. clarioꝝ et magis perspicua quo ad formam. virtuosioꝝ quo ad actum. Duo autē elementa sunt inferiora scilicet aqua et terra ceteris duobus naturaliter grauiora. motū a circūferentia ad centrum deorsum habentia per aggregationē partium. et compactionem spissa et obscura. et ideo predictis duobus sunt grossioꝝ et materialioꝝ plus habentia de materia q̄ de forma. Unde propter summā elongationem a spera orbis celestis virtuti motiue celi non ita sunt obedientia sicut duo prima. Nam q̄ enim

*in materia
aliquos angelus est
et p̄cipue ex materia
et forma s̄ materia
nō est q̄ de specie
et materia hōmī
et proprietatē q̄
tota specie cōueniunt
materie nō hōmī
cōueniunt materie
angelorū et materia
et materia angelorū nō
in potentia nisi p̄
et sua forma et
nō ad alia salis sunt.
nō in materia
et angelus est una s̄m
et materia forma
hec est melior positio*

sunt elementa ociosa. imo in agendo et patiendo sunt cōtinua. vnde nunq̄ quiescunt a generatione et motu. Terra enī et si quiescat a motu nunq̄ tamē quietē et cessationē recipit ab effectu. et sicut nō sunt ociosa ab actu. sic non sunt vacua ab ornatu. Nam quodlibet elementum habet ornatū suū. ignis sydera. aer volatilia. aqua natantia. terra gressibilia et dicit Beda. De quibz aliqua auxiliāte domino breuiter sunt dicenda.

Capitulum. III.

De igne

i. Omnis est corpus simplicium in vltimo calidum et siccum. vt dicit Constan. Naturaliter enī super aerē se querit. Per violentias enī aere vel in terra retentus paulatim in mollēaerem euanescit. vt dicit Ipsi. Proprietates autē ignis tangit Dionysius in hierarchia angelica c. xij. Ignis inquit est corpus sensibile. longe excellētius et subtilius omnibz alijs rebz corporalibz et nature spūali proximū ac per hoc effectum suū dissimulius cunctis alijs demōstrat. Ignis enī in omnibz est et per omnia date se cōsuevit et ab omnibz non remouetur. Est tamē occultus incognitus im-/mensurabilis inuisibilis q̄dammodo incorporeus potens ad actionē propriam mobilis tradens se omnibz quoquo modo appropinquantibz mouens vniuersa se participantia. renouatiu' omnīū. nature cultos. illuminatiu' cum circūuelatis splendoribus. clarus. discretus. distinguens et resiliens. exorsum pascens et sui sui mouens. acute means. excelsus. non recipiens ignominia minorationis. semp motiuus. comprehensiuus. et mutatiuus in se reuertens potenter actiuus et. Her verba dionysij diuiniissimi pfundissima sunt Describunt enī ignem quo ad eius substantiam virtutem et operationē. Unde ad declarationē predictozū verba cōmentatoris breuiter super hunc locum hic ponemus. Ignis enī inter omnia elementa situm habet sublimiorē. et hoc quia naturam habet leuiorem. Et ideo dicitur excelsus. quia pondere carens sublime

querit vel petit. supereminet vniuersis. et quicquid corporeū est preter ipsius naturaliter sub eo subsistit. Item inter omnia elementa naturā habet puriorē et subtiliorē. et dicitur quodāmodo incorporeus. quia propter subtilitatem sue substantie preter subiectā materiam sensu non videtur propter hoc etiā videtur multū nature spirituali proximū. quia quodāmodo videtur ignis esse mediū inter visibilia et inuisibilia. Inquātum autē illis appropinquat superioritō est incorporeus. sed inquātum appropinquat inferioribus corporeus est. Item naturā habet ceteris elementis actualiorē et in agendo fortiorē. et ideo dicitur immensurabilis quia eius virtus et operatio crescit an infinitum. si materia fuerit infinita. q̄dū enī materia subiecta sufficit ignis non deficit sed semper potius crescit. Item naturam habet occultiorē. et ideo dicitur occultus. quia in sua essentia sensibilibz nō videtur. inuisibilis et incognitus dicitur. quia sine substantie materia sensu non percipitur. Quid enī sit in sua essentia leu substantia vix cognoscitur intellectu. Item virtutē et naturam habet alijs mobiliorē. et ideo dicitur mobilis et potens omnīū. quia in igne est principium virtutis motiue. qz mouet se et alia et a nullo inferiori se mouetur. Item naturam habet ceteris inferioribz clariorē Unde dicitur qz ignis est illuminatiuus quia claritate sua omnia illuminat. sed cum circūuelatis splendoribz. Nam splendor dicitur ignis radij foris emicant sed circūuelantur. quia lursus ad secretū sue substantie finū reducti a nostris sensibz occultantur. Item ex subtilitate sue substantie virtutē habet omnibz alijs acutiorē et penetrabiliorē. propter qd dicit acute means. quia pprie virtutis motu subintrat sine resistantia et penetrat vniuersa. Item ignis habet virtutē sui et aliorū manifestatam et distinctā. Nam se manifestando alia sibi obicera manifestat eoz colores et figuras oculis representans. et ideo dicitur clarus. manifeste discretus distinguens. Item vniuersum habet inferiorum ad superiora attractiuā. nā materiam

in quā agit rarefaciendo dissoluit et caloris sui violentia sursum trahit propter quod dicitur deorsum pascens et sursum trahens. Item virtutē habet renouatiuam. Omnia enī veterascit antiquatur et deficiunt que virtute ignea non seruantur vt patet in senio in quibus deficit calor naturalis. Et ideo dicitur renouatiuus omniū et etiā nature custos sine enī virtute ignis non potest subsistere virtus alicuius corporis naturalis. Item virtutē habet immutatiuā. quia omniū naturā in quam agēdo superat cōuertit in suam speciem et trāsmutat. et propter hoc dicitur apprehensiuus et imitatiuus. Nam materiā in quam agit apprehēdens illā non deserit. sed cōsumēdo in suā similitudinē cōuertit. apprehēdēs autē non apprehēditur. quia cōsumpto eo in quod agit in se resilit atque redit. Et ideo dicitur resiliens et cetera. Item virtutē et naturā suūp̄ius comunicatiuā habet et sine diminutōe diffusiuā. et ideo dicitur non recipere ignominia minorationis. quia sicut cū effundit non auget sic cū recipitur non minorat. neque in eo quod videtur augmentū recipere est capiēs gloriā. neque in eo quod putat minor sustinet cōtumeliā. Item naturā habet purgatiuā. metalla enī que non potest sumere a scoria et rubigine mūdificat expurgat et mūdatur. Item virtutē habet sapor et huiusmodi alteratiuā. vñ et humores in corpore excoquit et digerit et calos crudos sumendo in eis sup̄flua lapidos et sanos reddere consuevit. Item virtutē habet sue substantie per rerū omnium et cōmixtorū corporū essentia diffusiuam. quia in rebus omnibus inuisibilis est includitur quod inde est manifestū. quia ex fortiori corporū solidorū allisione ignis excutitur in quibus esse nullatenus putabatur. Item ignis subtilitate sua substantiali habet virtutē sui cum alio corpore immediatissime vniuersam. vt patet in ferro ignito et carbone inflāmato et huiusmodi. in quibus ignis ita secundum omnes sui partes singulis ferri et carbonis particulis cōnūgitur vt videatur in a substantia et alterius sensibilis distantia penitus non sentitur. Unde et triplex ignis species a philosophis diffinitur.

Est enī ignis lux. ignis flāma. ignis carbō. Ignis enī est in sua sphaera lux. sed flāma dicitur in materia aeris. carbō autē in substantia terrea siue in feculentia materie grossioris. Has et multas alias habet ignis proprietates de quibus supra libro secundo in tractatu de ordine seraphin. et libro quarto de qualitatibus elementaribus s. de calore querere ibi. Nam ea que dicta sunt hic sufficiant.

Capitulum. III.

De flamma

Flamma est materia ignea in substantia aerea accensa. Nam aer propter sue substantie subtilitatem et immediatam quā habet cū sphaera ignis vicinitatem de facili ignitur et in naturā igneā cōmutatur. et secundum quod substantia aerea est purior tanto flāma erit lucidior et clarior et nature lucis similior videbitur. Et dicitur autē flāma naturaliter sursum et ab omni parte rei accense linealiter in acutum tendit et in cōnū vnde in sua extremitate habet formā pineā et acutā. vnde in suo acumine propter cōcursum radiorū in angulo acuto fortius caloris sui impmit actionē. et ideo quod in summo pyramidalis angulo calidior existit materiā sibi oppositā inflāmat facilius et accēdit. Et calorem secundum materiā in quas agit recipit. Unde si materia est turbida et fumosa turbidam et obscurā reddit lucem. et cōuertit si materia fuerit trāsparens et pura rutilat et lumbosos radios vndique circūfudit. tenebrosa illuminat et abdita prodit. viam et sic offendicula ambulanti bus ostendit. propter sui leuitatē et materie aeris mobilitatē in quā agit. In motu est cōtinuo et nunquā penitus requiescit. vnti modicum impulsus flāma excitat et accēdit sed si fuerit nimis vehemens flāma dissipat et extinguit. tortuose et amtractuose aerem impellit et continue. et ideo mouet circulariter et incendit. vt dicitur mar. Unde de vulcano iunone in terra piectus secundum figurā poetica claudus fuit. ex violentia sui motus partes materie in quā agit in uice allidendo percussit et ex partium collisione mutua sonū facit locus superiore querere

fatagit et materias cui per incorporationem adheret ad inferis ad superiora attrahere non desistit.

Capitulum. V.

De fumo

Fumus est vapor ex partibus materie subtilioribus et humidioribus caloris resolutus. Habet autem graues partes mixtas cum leuibus ex quibus obscuritatem contrahit et fetorem unde aerem denigrat et in naturam fumigabundamuertit. Amantudinem enim ex materie sue grossicie contrahit. ex cuius acumine oculos amarecat ac lachrymas puocat. sensibiliter visus ledit sicut acumie et ad cerebrum penetrat et spiritum animalem grauat et persequens naturalem unde dicitur in libro animalium quod fumus candele extrinsece ledit pregnantes intantum quod si equa parturiens tale fumum senserit faciet abortiuum. fumus etiam apibus etiam est inimicus et ledit accipitres et alias pides aues. ut idem dicitur. fumus insuper cito moritur postquam oritur ut dicitur glo. ibi. Sicut virgula fumi. Cito enim in altum ascendit et subito euanescit ex igne oritur et antequam appareat ignis apparere videtur. a vento mouetur. et dispersitur multipliciter circumfertur. fumus etiam ostendit ventum a qua parte veniat. quod illic fumus tendit quo ventus ipsum agitat et impellit ut dicitur Gregorius. tomus denigrat et inficit. et in parietibus generat fuliginem atque nutrit. loca angulosa petit et in eis infectionis vestigia imprimit et delinquit. Fumus etiam aromaticus a speciebus aromaticis resolutus est sensui olfactus delectabilis et amicus. Cerebri namque est confortatiuus et spirituum cordis et capitis reparatiuus: reumatis et nocui fluxus restrictiuis de siccatiuis constrictiuis et pororum obstructorum aptiuis et ad confortationem nervorum ad interiora penetratiuus. serpentum et venenosorum animalium et reptilium fugatiuus. Omne etiam fumum et maxime odoriferum odiunt tam colubri quam serpentes. ut dicitur Gregorius. Fumus insuper a cibo vel potu resolutus vi caloris ascendens ad cerebrum nervos sensibiles opilat et somnum generat et sensus exteriores ligat. et per consequens calorem naturalem ad interiora reuo-

cat et virtutem in interioribus adiuuat et confortat. Si vero fuerit fumus melancolicus vel nimis acutus aut venenosus ex cibo vel potu aut ex medicina nocua resolutus ad cerebrum aduolat. virtutem animale ag grauat timorem generat ut in melancolicis frenesim et furorē excitat. ut in freneticis et ebriosis. obliuionem et resipiscantiam generat ut in letargicis. sensus et rationis usum priuat ut in epilepticis et caducis. Has et multas alias infert corpori fumositates pessimas passiones et nocuas. fumus etiam a terra et a mari virtute caloris ad superiora attracti aerem inficiunt et condensant. nubes et nubila generant. ventis tempestatibus et alijs aeris passionibus fomentum et materiam administrant. radios solares in aere intercipiunt et obscurant. et hec de fumo dicta sufficiant.

Capitulum. VI.

De carbone

Carbo est ignis actualiter incorporatus terrestri materie et unitus. ut dicitur Raba. unde ignis per sui incorporationem partibus grossioribus terrestribus admixtus per quandam violentiam inferius detinetur unde sicut ignis in flamma mouetur sursum sic carbonis crepitatio et scintillando grauitate materie deorsum inclinatur. Carbonis itaque quoniam ignis vertitur in ruborem. sed quoniam extinguitur induit nigredinem et omnino perdit pristinam ignis spiritum et decorem unde quanto fuerit pulchrior ex se ad ignem prima unitate siue unione tanto apparet deformior et vilior in ipsius ignis extinctione. In carbone autem substantialis humiditas totaliter consumitur. et ideo de facili rumpitur et frangitur quoniam humor qui fuit cum coadherente partem ignis totaliter violentia exhaurit. et ideo in carbone extincto pars a parte de facili rumpitur. quod nihil humiditatis per quam partes cohereant in ipsius substantia inuenitur sicut dicitur Gregorius. partibus terrestribus solis remanentibus propter dominium siccitatis de facili ignis et accenditur. Sed postquam accensus fuerit facilliter reextinguitur. ita quod in eo nihil est ignis vestigio propter nigredinem tepidam. nigredine enim sua polluit et inficit quicquid tangit. Carbonis etiam ignis acutissimus

mum habet ignem et summe actiuū et penetratiuū unde sui acumie ferrū coquit et partes eius resoluēdo et relaxando remollit. suo etiā acumine caput ledit. sub cinere aut inuolutus in se ignes retinet et custodit. detectus aut et frigidus aeri expositus in fauillarū multitudinē redigit et per se subito euanescit. ut dicit Greg. Carbo vero si ignis fuerit plantas oculantis urit et ledit. extinctus vero quis urendo non ledit tangentē. stridorem tamen et strepitū magnū facit.

Capitulum. VII.

De scintilla

Scintilla est modica ignis particula ex materia ignea virtute et impetu caloris dissoluentis resoluta. unde motus scintillaris est subitus. vi enim ignea subito resoluitur ac sursum mouetur. sed ex grauitate partis terrestris ad centrū tandē inclinatur. Item motus eius clarissimus est ad modū stelle et luminosus. et per diffusionē sue igne tatis in aere apparet vndiq; radiosus. Est p̄terea motus eius ad modū ignis actiuus et virtuosus. Nam modica scintilla in fungo vel in stipula recollecta in ignem maximū subito augmētatur. aëris immutatione subito euanescit. et extincta nihil nisi fauillas post se relinquit vento tempato seu flatu accenditur. impetuosa aut extinguitur. aerem impellēdo penetrat et tamen in penetrādo ipsum aerem parū alterat aut immutat. quanto ignis est fortior tanto scintillaris motus siue impetus erit maior. Ex materia viridi vel humida scintille grossiores et in suo effectū penetrabiliores generantur. vtrū tamen pauciores.

Capitulum. VIII.

De fauilla

Fauilla a fouendo est dicta eo quod ignem foueat atq; tegat. Est cinis modicus de extinctione scintillaris materie derelictus. ut dicit Phil. Est autē fauilla tenuis mollis. subalbida et sicca atq; leuis in superficie carbonis igniti ad hærens fulgorē eius hæretat. et feruorem

eius attenuat et minorat. Ad modicum venti flatū dispergit. dispersa vero vix vnq; colligitur. ut dicit Greg. hæc facili inflammatur. sed p̄pter defectū nutrimenti subito extinguit. Fauilla etiā quādo est ignea venti capiti sursum tendit. extincto aut p̄prio pondere ima petit. ut dicit Greg. unde deorsum rēdit motu p̄prio. sed sursum extollit. et rapit motu alieno.

Capitulum. IX.

De cinere

Cinīs a cadēdo est dictus. nam de substantia materie terrestris vi caloris resolutus generatur. ut dicit Phil. Est autem cinis mollis respectu coloris. amarū sicuti est saporis. partes habet minutissimas et tenuissimas leui flatu sparsionis et diuisionis receptiuas. Cinis etiā virtute habet colatiuā siue mūdificatiuā. unde valet ad v̄stū ablutionem. habet etiā vim corrosiuā et desiccatiuā. ut dicit cōstan. Cinis insup si fuerit calidus ignē ab eo tectus custodit. si vero fuerit frigidus destruit et extinguit. Cinis etiā p̄ multā ignis p̄flagrationē et violentiā suā formā vilem et obscuram aliquoties cōmutat in spēm vitreā atq; clarā. nam ex materia cinerū solet fieri vitruū. ut dicit Grego. Hoc autem habet cinis defectū et impfectionis. quod quis quotidie aque vel pluuie irrigatione suscipiat. sterilis tñ manet. unde terrā quā tangit nō fecundat. sed potest si sterilis fuerit reddat steriliorē et in omnib; viliores. Et hæc de libro decimo sufficiant.

Incipit liber undecimus De aere et passionibus eius.

Et est dictus

eo quod ferat ignes et ab aqua feratur. ut dicit Philoz. Hæc autem partim pertinet ad materiam terrestram. partim ad materiam celestem. ut dicit Beda. Nam pars aeris superior pura clara et quieta. vbi p̄cellosi et v̄tosi motus nō possunt attinge-

re pertinet ad celestē, pars vero inferior
 spre aque 7 terre vicina, turbulēta, gros-
 sa 7 cōpacta ex humidis 7 terreis vario-
 ribz corpulēta p̄tinet ad terrestre, et hec
 pars aerea diuersas ex se pduat spēs.
 Nam vt dicit *Phi.* Aer vehemētius cōci-
 tatus facit ventos exorulationis 7 toni-
 trua, cōtractus nubila, cōspissatus plu-
 uias, cōgelat nūuē 7 grādinē, distent se-
 renitate, vt dicit *Phi.* 7 *Beda.* Plus autē
 habet raritatis 7 inamitatis q̄ cetera ele-
 menta. Est autē aer s̄m *Cōstan.* ele-
 mentum simplex substācialiter humidū 7 ca-
 lidū. Ex propria enī natura seu substātia
 est humid⁹ sed ex vicinitate orbis calid⁹
 7 ideo s̄m vt rurs⁹ qualitatis proprietates
 aer est sui naturaliter diffusiu⁹ a superfi-
 cie terre 7 aque vsq̄ ad speram ignis vn-
 diq̄ extēsiuus. Ex substātie autē sue
 subtilitate raritate transparentis est et
 perspicuus, vnde ratione diaphaneita-
 tis sue 7 transparentie est inuentie ce-
 lestis virtutis 7 impressionis solaris lu-
 minis receptiuus, virtutis inspirandi
 7 respirandi est aer, omnibz animant. bz
 ministratiuus, omnū enī animantium
 est respiraculū 7 volatiliū celi proprius
 habitaculuz. Sine enī aere non potest
 viuere aliqua animata creatura. Aer ei
 ratione leuitatis substācialis est natu-
 raliter mobilis 7 alterabilis ac vtribi-
 lis in oppositas qualitates, vnde ex vapo-
 ribz terre 7 maris sepe recipit immuta-
 tionē, nam si vapor fuerit fetidus 7 cor-
 ruptus ac venenosus aer corrumpitur 7
 inficitur, cui talis vapor pestifer admi-
 scetur. Si vero fum⁹ ex pura 7 mūda sub-
 stantia fuerit resolutus 7 odorifera, aer
 odoriferā 7 nature amicabilem ex corpore
 ratione fumi odoriferi recipit qualita-
 tem. Item aer nos circūdās summe no-
 bis est vtilis p̄pter anhelit⁹ necessitatē et
 vitalis spūs continuū nutrimentū. Si
 enī clarus lucidus 7 purus fuerit, hūo-
 res atq̄ spūs erūt lucidi atq̄ puri. Si
 vero turbidus 7 nebulosus humores erūt
 turbidi, spūs grossi ac infecti, vt dicit *con-*
stan. 7 *philaret⁹.* vnde aer est elementū
 7 corpor⁹ 7 spiritūū. Euēratio ei aeris ad
 uenies spiritibz est causa meliorationis

eorz 7 repurationis 7 mitigationis, phi-
 lens spūs 7 humores ab inflāmatōe, ac
 tractus enī a pulmone cordi, p̄ cor toti
 corpi p̄bet t̄pamentū, vñ aer matie s̄mu-
 tat corpus 7 ingredit⁹ ad interiora spiritu-
 tuū, 7 miscet cū eoz substātia que corpi
 p̄bet vitam. Vnde si aer fuerit pur⁹ 7 me-
 diocris in suis qualitibz t̄patus ad cō-
 seruationē vite maxime p̄ficat. Si vero
 fuerit corrupt⁹ distēperat⁹ maxime ledit
 7 corrūpit, vt dicit *cōstan.* Quāto autē ē
 a terra remotior 7 celo vicinior, tāto pu-
 rior 7 similitior est etheree puritati, quan-
 to vero terre vicinior tāto frigidior 7 cras-
 sior 7 similitior terreē qualitati. Vnde ex
 vaporibz terre ad interiora aeris attra-
 ctis variā 7 straria in aere generant⁹. Et
 quāto aer est grossior 7 spissior, tāto sol
 in eo fort⁹ imprimit calozē radioz, p̄pter
 radioz solarū repulsionē cōculationē
 7 cōfractionē. Ex repulsionē autē solari-
 um radioz in aere humido 7 densō gene-
 rant⁹ in eo varij colores, vt dicit *ili.* metibz.
 vt patet in assibz 7 in vīde 7 in s̄silibus
 Fit autē aeris p̄desatō triplici ex cā. sc̄
 ex vapore p̄terrestres suas 7 grossas cū
 aere p̄miscente, vel ex frigiditate par-
 humiditas aeris cōgelante, vel ex genera-
 tione noui aeris sensuz in se recipiēte, p̄
 cui⁹ ad primā additionē aer ingrossat⁹ vt
 dicit *phibz.* Rarificat autē 7 subtiliat⁹ ex
 causa contraria, sc̄z propter vappis ascē-
 dentis consumptionē, propter fortiores
 calozem aerē extenuantē vel clarifican-
 tem, vel igneātū partiū ex particulis ae-
 ris generationē per vltimā humiditatē
 sue rarefactionē, et caliditatis intensio-
 nem aer in naturā igneā trāsmutat⁹. Im-
 mutatur autē aer s̄m substātiā vel qua-
 litatem multipliciter, vt dicit *Auicena*
 Primo a solis appropinquatōe vel elon-
 gatione. Calefit enī aer qñ sol ad noībz
 habitabile appropinquat quēadmodum
 frigelcit quando se elongat. Item ex or-
 tus 7 occasus stellarū imutatione. Stel-
 le enī tam erraticę q̄ fixe sunt, causa
 quare aer in suis qualitatibz immutat⁹.
 Sole namq̄ cum aliqua stella effectus
 frigidi sicut saturno in frigido signo con-
 uemente intenditur frigus in aere. Si

vero cōuenit cū calido planeta vt cum
 marte. est causa quare in aere fit excel-
 sus in calore. et sic de alijs est intelligēdū
 Item imutatur ex terre varia dispositō
 ne situ et positione. Nam in parte septē-
 trionali fit siccus aer et frigidus. australi
 calidus et humidus. orientali calidus et sic-
 cus. occidentali frigidus et humidus. Item
 ex terre eleuatione vel depressione. quia in
 montibz est aer frigidus. in vallibus autē
 calidus. Lur' rationē reddit Lonstā. in
 pantegni. dicens. Boreas inquit habet
 ortum ab eminenti sono. vnde loca emi-
 nentia libere experit et mouet et subleuat
 aera. et ita infrigidat. quia omne subtile
 dūmodo habet exalationē per motū in-
 frigidatur. aer autem in vallibus manet
 quietus et ita calidus. Aliā tamē reddit
 Macro. rationē. dicit enī qd hoc fit ex ag-
 gregatione radioz qui multiplicatur in
 vallibus propter cōdensationē vaporis
 in vallibus potius qm in montibus. et ideo
 niues citius liquefcunt in valle qm in mō-
 te. quia ibi ex radijs maior calor genera-
 tur. Et hoc concordat cū Arest. in li. met. B.
 l. c. iij. vbi dicit qd multiplicatio radioz
 qui tendunt ad terrā velut ad centrū est
 in causa huius calefactionis. similiter re-
 uerteratio radioz in acutis angulorū et
 mora etc. Item immutat aer ex vicinita-
 te maris. quia terra vicina mari septē-
 trionali frigida est et sicca. ex vapore fri-
 gido et sicco a mari resoluta. ibi enī calor
 est debilis et parū vincit. et ideo mare aq̄
 lonate parū sallescit. vnde porticū ma-
 re est quasi dulce. In mari australi ē cō-
 trariū ex causa cōtraria. Item immuta-
 tur aer ex cadauerū et paludū p̄p̄nuitate
 ex quoz corruptione aer cōtrahit cor-
 ruptionē et aer efficitur putridus et qua-
 si pestilentialis. Et accidit ista aeris pu-
 trida infectio in fine estatis et sepius in
 autūno. quia tunc aer ex sui natura ē sub-
 tilior. et ideo p̄uertibilior. propter qd ac-
 cidit ei talis corruptio. ex cōmixtiōe ma-
 larum fumositarū que ascendunt ex pu-
 tre fine cadauerū vel paludum siue alte-
 rius rei cuiuslibet corruptela. vt dicit Jo-
 hā. Et hoc de aere dicta in generali nūc
 sufficiant.

Capitulum. I.

De igne ppendiculari

nunc de impressionibus qui fiunt
 in aere est dicendum. primo de
 his que fiunt ex vapore calido et sicco. si-
 cut est ignis ppendicularis. qui quādoqz
 apparet in aere et nō est aliud nisi impres-
 sio generata ex vapore calido et sicco in
 prima aeris parte eleuato habente lati-
 tudinem in p̄fundo et longitudinē in su-
 premo s̄m figurā flāme pyramidalē per
 ignem et motū celi inflāmato. Secundus
 est ignis longus. qui est impressio gene-
 rata ex vapore calido et sicco in suprema
 parte aeris carente latitudine manife-
 sta respectu sue longitudinis inflāmato
 per virtutem ignis et per motum firma-
 menti. et dicitur hoc impressio draco euo-
 mens ignem etc. Tertia impressio voca-
 tur candela et generatur ex calore calido
 et sicco in suprema parte aeris habente
 paruam longitudinē et latitudinē equa-
 les tamen propter qd apparent quasi ro-
 tunde figure inflāmato per caloz ignis
 et motum celi. Quarta impressio voca-
 tur assub ab Aresto. et est duplex. ascen-
 dens et descendens. Et generatur hec im-
 pressio ex vapore calido et sicco subtili in
 suprema parte aeris longitudinē et lati-
 tudines magnā habens p̄portiones ta-
 men inflāmato vehementer et calefacto
 per ignem et motū firmamenti petens su-
 periora propter subtilitatē materie et ve-
 hementiā inflāmationis. Alia est impi-
 sio et dicitur assub descendēs. generatur
 autē ex vapore calido et sicco et grosso. lon-
 gitudinis et latitudinis equalis exsten-
 te in parte superiori medijs intersticijs ae-
 ris inflāmato per ignē et motū firmamē-
 ti. Descendit autē inferius p̄pter frigus
 circūstans et pondus materie grossioris
 vt dicit Aresto. Iste impressioes sūt q̄s
 vulgus putat esse stellas de nocte cāden-
 tes et ad celū ascendentes.

Capitulū secundū.

De ventis in generali

Ant et alie impressiones ex va-
 pore sicco sicut vent' q̄ s̄m aresto.

est motus vaporis sicci eleuatiā centro terre cū aere 7 in aera cū aliqua celesti virtute incorporati. Unde ventus sūm Bedā nihil aliud est q̄ aer motus 7 circūagitat. ex fumolitatibz enī a terra descendētibz 7 aerē repellentibz generat vētus vt dicit idē. Hanc autē descriptionem arguit Aristot. in topicis. quia descriptum non vniuersaliter p̄dicatur de sua descriptione. quia nō omnis aer motus est vētus. Oportet enī ad hoc vt aer motus sit ventus q̄ ibi sit maximus impulsus 7 q̄ multū de aere diutius impellat. Et ideo diffinit sic Constan. ventus est vapor frigidus 7 siccus ex terris 7 aquis per calorem resolutus. aereq̄ per incorporationem sui fortiter cōmouēs 7 impellēs. Alij ponunt causam ventozū esse nules in aere existentes sua mole aerem hinc inde p̄mentes 7 impellētes. 7 ex tali motu nubium 7 impulsu fit ventus. Alij autē dicunt ventū p̄creari ex cōflictu brachioz maris in quatuor partibz terre. Nam in aquilone brachiū australe cōflictum in oriente cōmouet mare ex cuius motu mouetur aer 7 fit ventus qui vocat subsolanus. Quādo v̄o cōflicū in occidēte fit ventus qui dicitur fauonius siue zephrus. Eōuerso si brachiū orientale 7 occidentale fecerint cōflicū in meridie fit vētus qui vocatur auuster. Si vero in septentrione fit ventus qui vocatur boreas. Ex alijs autē resurrectionibz maris intermedijs dicunt ventos collaterales generari. Alij adhuc dicūt vt dicit Beda. q̄ ex cauernis terre fit ventus hoc modo. q̄ aer labilis ē nature. 7 ideo subintrat cauernas terre 7 erit. Cum autē vna pars incipit exire 7 alia subintrare fit cōflictus 7 mouetur aer 7 fit aer inde ventus et ideo eo loca regio est ventozū que est regio cauernosa. Primā autē rationē generationis ventozū approbat Aristot. in li. meth. vbi dicit q̄ duo sunt genera vaporum qui per calorem a terra resoluunt. vnus est humidus qui est materia pluuiarū 7 aquarū per maiorem cōdensationē vel minorem. alter vapor est siccus 7 est materia omnium ventozū. Unde cūq̄ autē pro uocatur ventus siue generet hoc manife-

stum est. q̄ ventus summe mobilis est 7 motus inquietus 7 agitationis in aere cōcitatus. Est etiā tempestuosus in mari 7 in aere tempestatus generatus. Item ventus quādo est moderatus 7 nauigantibus in mari nō contrarius itineris ipsorū est directiuus 7 p̄motiuus. Eōuerso v̄o si contrarius fuerit 7 immoderatus periculū 7 timorē ingerit 7 sic itineris retardatiuus. Item ventus subtilitate sua 7 impetu penetrat ad interiora maris p̄cellat 7 maris vndarū est eleuatiuus extensiuus in partes oppositas diffusiuus. Item ventus borealis cū sit frigidus 7 siccus est aeris depuratiuus pluuiarū nebularū ac nubium fugatiuus 7 serenitatis inductiuus. Eōtra vero australis cū sit calidus 7 humidus cōtrarios habet effectus. aerem enī cōdensat. turbulentiā et obscuritatem generat. vt dicit Beda. Item ventus quādo obstaculū inuenit siue v̄ris siue foratū dinis est ostensiuus. tūc enī maxime apparet fortis 7 violētus. vnde 7 tomos 7 arbores sibi resistētes diruit radicat 7 subuertit. 7 ideo dicitur est ventus. vt dicit Aristot. eo q̄ vehemens sit 7 violētus. vis eius tanta est vt non solū sara 7 arbores euellat. sed etiā celum 7 terrā conturbet. mariaq̄ cōmoueat vt dicit idē. Item vētus est humoris sup̄flui cōsumptiuus 7 lubricitatis ac immundicie abstergiuus. Nam vie que p̄ inundationē pluuiarū effecte sunt lubricae 7 sordide p̄ flatū venti fiunt mūde. Item temperat ventus flatus est ignis 7 hāc emittitur. Si vero fuerit nimis impetuosus 7 intensus erit eiusdem extinctiuus. Item ventus in suo ortu inuisibilis est 7 occultus. sed paulatim p̄ aggregationē partium vaporabilium in aere est augmētū receptiuus 7 simpliciter manifestatiuus. Et ideo dicitur in li. methoz. q̄ venti quā oriuntur de terra sunt debiles. sed post efficiuntur fortes p̄pter multitudinem vaporū qui post in aere multiplicantur 7 aggregant. Item ventus mouet circuitu lariter 7 tortuose. nā vapor qui ascendit primo sursum flectitur postea in circuitu terre. 7 ideo eius motus est tortuosus 7 circulariter p̄cessiuus. Item venti imperius est paleas leuatiuus. pulueris et cineris

dispersiuus. recte inflatuus et extensi-
uus. per sui subintrationem. intrat enim ca-
uernas et spongiosas terre partes. Est
ventus terremotus generatuus. ex ven-
to enim intercluso et agitato in ventre ter-
re fit terremotus. vt dicit Aresto. nam po-
torum tam terre quam corporum animalium est
ventus aptiuus. ad interiora terre sub-
tilitate huius substantie penetratuus per sui
interclusionem intrans partes aqueas.
est ventus in superficie aque eleuatiuus et
spume causatiuus. Et est ventus in aquarum
superficie dissimilitudinis partium et inae-
qualitatis inductiuus. Nam aqua esset equa
superficialiter atque plana si ventorum impul-
su nullatenus moueretur. vt dicit Philo. Item
vapor ventosus a cibis et potibus et alijs hu-
moribus vi caloris resolutus multarum pas-
sionum est in corpore illatum. nam inclusus in
se macho vel in interioribus visceribus tor-
siones generat quasi intolerabiles et in-
tas alias passiones sicut hydrophilum ar-
thetica et hmoi. In auribus etiam facit sibi-
lum et tympanum unde inficit et impedit au-
dibilem spiritum siue auditum.

Capitulum. III.

De ventis

¶ Enti autem sunt. xij. quorum quatuor
dicuntur esse cardinales et octo col-
laterales. Primum cardinalium dicitur subsola-
nus qui oritur in oriente sub equinoctiali
parallelo. ibi enim quicquid fit maximus aeris
impulsus ex translatione terre et aqua
in aera ex qua fit ventus. Et dicitur subsolanus
quasi sub sole natus. quia nascitur in torri-
da zona sub qua spiritus mouet sol. Huius ven-
tus habet duos collaterales scilicet vultur-
num versus septentrionem et eurus versus au-
strum. et possunt retineri in hoc versus. Sunt
subsolanus vulturnum et eurus eorum. Huius ven-
ti sunt calidi et sicci. calidi. quia sub sole
diu morantur. sicci autem quia mare orien-
tali est a nobis valde remotum. unde an-
tequam ventus orientalis ad nos veniat si quid
habet de humore humido. totum calore so-
lis est consumptum. Ventus vero subsolanus
est in calore tepidus sed quando declinat in vul-
turnum omnia desiccatur. quando autem in eurus
generat nubes. Ventus autem orientalis

in Constan. sunt salubres in octidie.
quia ab aere veniunt tepidus et subtiliatus
nam vt dicit idem. regionum orientaliu est
aer clarus et par siccus. inter calidum et hu-
midum tepidus. vnde talis ventus aquas clari-
ficat. et eis saporem suauem admiſtrat. vnde ven-
ti orientales corpora in sanitate custodiunt
propter suam temperie qualitatem. propter
hoc etiam orientales maxime fructibus et flo-
ribus abundant pluresque aquilonares vel oc-
cidentales. Item flumina contra orientem
fluunt et mare orientale subintrantia sunt
meliora et saniora ac clariora. quia ventorum
orientaliu occurrunt et solis orientis re-
uersione aque subtiliantur et depuran-
tur. Secundus ventus cardinalis est fau-
onius et oritur in occidentem sub parallelo equi-
noctiali. et habet iste ventus duos collatera-
les. Larcium versus septentrionem. et zephirus
versus austrum et retinentur per hunc versus.
Larcium occasum zephirusque fauoni affi-
stant. Dicitur autem fauoni eo quod fouet ea que
nascuntur. vt dicit Philo. hyemem enim resoluunt
germina et flores producit. Est autem fauoni-
us tepidus et humidus. frigidus est
quia paruam moram facit sol in occidente
et ad nos venit antequam a solaribus radijs in-
calescat. Ventus itaque occidentales in fine
diei sunt salubriores et tepidiores. quia sol
in occidente subtiliat eos et depurat. quia
ergo regiones occidentales aerem non ha-
bent perfecte tepidum in calore et humore
ideo eorum aqua mutabilis est et turbida eo
quod in principio diei radijs solaribus non potest
generatur. Nam in principio diei ventus
ibi nimis est frigidus. in vespere vero cale-
fit. vt dicit Constan. Tertius ventus car-
dinalis est auster et oritur sub polo antarctico
eadem causa que et primi. et habet duos
ventos collaterales. scilicet notum versus orien-
tem. et affricum versus occidentem qui notan-
tur hoc versus. Atque die medio notus he-
ret et affricus austro. Auster autem ab hau-
riendo aquas est dicitur. Est autem calidus
et humidus et fulmineus. ventus facit aerem
atque spissum et nebulas nutrit. suo calo-
re poros aperit et sua humiditate pluuias
multiplicat et adducit. vt dicit Philo. tempe-
raturam in mari generat. quia ab imo fiat. vt
dicit Beda. poros corporum aperit. virtutes

ales impedit. grauitates in corpe facit
 vt dicit *Ipo*. Venti inq̄ australes gra-
 uat̄ auditū. caliginosi sunt 7 capita gra-
 uates. pigri dissoluētes 7c. dissoluūt ei
 venti australes humores ab interioribz
 ad exteriora sensus 7 grauitatē faciunt.
 colorē corrūpunt 7 egritudinū faciūt re-
 ciduationē. podagrā 7 pruritū cōmouēt
 7 epilepsiā 7 acutas febres. Ventus ita
 q̄ australis oritur in zona iuxta polū an-
 tarticū que p̄ nimia eius frigiditate est
 inhabitabilis. vñ naturaliter est frigid⁹
 7 siccus quātū est de suo ortu sicut 7 septē-
 trio qui stat in are opposito sed dñ trāsit
 per torridā zonā ibi calorē assumit. 7 qz
 versus meridiē venit vbi est maiora qua-
 ntū copia 7 loca vapore 7 rore plena humi-
 ditatē cōtrahit 7 acquirit. vnde 7 apud
 nos calid⁹ 7 humid⁹ inuenit 7 ip̄o flante
 aer p̄ dicto vapore repletus in pluuias
 resoluūt. 7 quia de ampla zona aerē im-
 pellit ad nostrā angustā ideo condensat
 aerē vnde nubes generāt. quaz obiectu
 solares radij obscurantur. vt dicit *Isti*.
 multas itaqz habet auster laudabiles p-
 prietates. qz est ventus mollis 7 remol-
 litius calid⁹ 7 humid⁹ pluuie 7 rois mi-
 nistratū. poroz terre aptius. germinū
 7 seminū p̄ductū nutritiuus 7 augmē-
 tatiuus sup̄ficiē terre renouatū. pen-
 natū veterū 7 plumarū in auibz mutati-
 uis. humor frigidoz 7 cōpactoz in cor-
 pore dissolutiuus. sudoris 7 euaporatio-
 nis fumositatū 7 humor sup̄fluoz puo-
 catiuus. reptiliū 7 vermū terrestriū de
 interioribz terre educiuus. Quartus
 ventus cardinalis dicit̄ boreas qui ortū
 habet sub polo arctico eadē de causa quaz
 p̄cedentes. 7 habet istos collaterales. s.
 aquilonē versus occidentē 7 chorū versus
 orientē. 7 norant̄ p̄ hūc versus. Sic boreas
 aquilo veniūt 7 chorū ab alto. 7 d̄z bo-
 reas ab ip̄tozeis montibz a quibz fiat vt
 dicit *Isti*. sicut auster d̄z affricus de pul-
 tia ahrice a qua frequenter solet flare.
 dicit̄ 7 septētrionalis. qz stat a p̄te aeris
 7 septētrionis 7 orit̄ ex locis aquosis et
 cōgelatis 7 cōstrictis p̄pter nimā remo-
 tionē a circulo solis 7 ex montibz excel-
 sis ex quibz ad nos venit 7 cū ab illis lo-

cis nequeunt vapores dissolui. p̄pter ni-
 miā cōgelationē aerē serenū reddīt 7 pe-
 stilentā ab austro ortā reprimit 7 repel-
 lit. vt dicit *Istido*. vehementia sui: frigo-
 ris terrarū 7 aquarū sup̄ficiem constrin-
 git 7 nūc in glaciē nūc in cristalli specie
 fm maiorē vel minorē indurationē alte-
 rat 7 cōuertit. Hi tres ergo venti cū fri-
 gidi sint 7 sicci corpora indurant 7 poros
 claudunt. humores putrificant. spūs 7
 sensus subtilant. vim digestiuam adiu-
 uant. virtutē retentiūā cōfortant. aeres
 pestilētē sanāt. vim generatiūā augmē-
 tant. Vnde dicit aresto. li. xiiij. qz in cō-
 ceptione fetus si vent⁹ fuerit septētriona-
 lis. natus erit mascul⁹. 7 cōuerso si fue-
 rit meridionalis erit femia. dicit etiam
Istan. li. v. c. viij. qz ventus aq̄lonaris hu-
 mores malos contrahit 7 impedit ne in
 alia mēbra dicurrant. verūtn̄ tussim fa-
 cit p̄pter pectoris desiccationē terre 7 cor-
 porū facit asperitates. frigiditate 7 siccita-
 te sua neruos pcutit cōtrahit 7 constrin-
 git. ideo a motu 7 opatione mēbra impe-
 dit. flores 7 fructus teneros ledit 7 cor-
 rumpit. vineas germinātes 7 florentes
 exurit. herbarū 7 arborū virore spoliāt atqz
 tollit. humores desiccāt exteriores 7
 interiores. 7 ideo p̄tificis est nocū⁹. qz
 pulmonem sua siccitate dilacerat 7 vlcē-
 rat vt dicit *Gal*. xxiij. eni ei⁹ est frigidus
 7 siccus de angusta zona veniens ad am-
 plum aerē rarefaciēs subtiliat 7 desiccāt
 7 cōgelādo p̄tes humiditas tam terre q̄
 aque sup̄ficialiter coadunāt. vnde dicit̄
 aquilo q̄si aquas ligans vt dicit *Isti*.

Capitulum. III.

De nubibus

n Nubes est impressio facta in aere
 ex multis vaporibus in medio
 aeris intersticio aggregatis in vnū cor-
 pus ex loci frigore cōdensatis. Vnde nu-
 bes est omnis materia ad niuem 7 plu-
 uiam 7 grandinē 7c. Habet autē nubes
 sic generari. nam calor celestis vi sua p-
 tes aque et terre vaporabiles ad se sub-
 tilissime attrahit 7 p̄tes earū subtiliores
 cōsumēs 7 residuū cōdensans in nulem
 p̄uertit. vt dicit *Isti*. nules ē aeris desiccat

ex vapor et fumositatū terre et maris at
 tractione globata. aeris etiā leuitate
 et vector impulsu a calore in cauitate vē
 tris nubis inēcluso. hinc inde mouet nu
 bis substantia et circuitu agitat. Est autē
 nubes caua naturalit. et ad modū spon
 gie cauernosa. et ideo impulsionis supior
 corporū est defacili receptiua. et ideo p
 ra
 dioꝝ solis subintratōz ē multiplicis for
 me et coloris repñtatiua. vt patz in arcu
 celesti q̄ nihil aliud est q̄ nubes q̄dā ro
 rida in cui⁹ substantia multiplex forma p
 solis radiū generat. Est autē nubes inte
 rius caua et p sui figuratōez cū spha ce
 li cui appropinquat. rotūda ē exteri⁹ et cō
 uexa. a latere autē nō est ei aliq̄ forma li
 ue figura determinata. naz qñ nubes nubi
 lateralit appropinquat. altera alteri in fi
 gura se pformatur vt di. Beda. Itē nubes
 leuitate sue substantie sursum e motiua.
 et fm q̄ a vēto pl⁹ minusue. p̄ ellit at⁹ est
 vel tardi⁹ p̄cessiua. Item fm q̄ ex subri
 lioribz et purioribz vaporibz est cōposita
 magis est illuminationis et impulsionis ra
 dioꝝ solarū receptiua. dyaphaneitate
 enī sua et trāsparetiā luci ē pua. nisi qñ
 ex nimis grossis fumositatibz ipsi⁹ sub
 stātia est in aere aggregata. tūc enī ē ob
 scura et p sui interpositionē inter nos et so
 lem lumis solaris ē interceptiua. et a no
 stris aspectibz ablatiua. ē etiā caloris so
 laris plui oppositionē mitigatiua ppter
 qd̄ nubis pñtia mesozibz et alijs in estu
 solis laborantibz est accepta. Itē nubes
 calore solis in pluias resoluta p ymbz
 um effusionē est terre fecundatiua et ger
 minū ac seminū de terra pductiua. Itē
 cum ola fere que generant in aere sit q̄
 si mater et quedā p̄munis materia diuer
 sarū rerū est ad terrā de sua substantia
 transmissiua qd̄ patet. qz nūc pluit. nūc
 gradinat. nūc ningit. nūc fulminat. nūc
 qz tonat. Item nubes ex aquis marinis
 aggregata et in altū contra solē suspensa
 beneficio caloris celestis est totius ma
 rine salledinis et amaritudinis in dulce
 dinem cōuertitiua nam de mari origines
 cōtrahit. et tamen depurata a sole maris
 amaritudinē non sapit neqz sentit. Itē
 nubes in pluiā resoluta vtilis est terre

et p̄ficiua. sed qñ resoluē in ventū pluri
 mū est nocua. qz tūc est tempestatis nō
 modice in mari vel in terra generatiua.
 Item nubes in alto aeris intersticio su
 spensa videt celo esse p̄xima et cōiuncta
 cui tamē in veritate magis terre q̄ celo
 sine p̄patione aliqua sit vicina. Itē cir
 cūflurus siue mutua collisio nubū ē ae
 ris aliquoties inflāmatiua et chouscatō
 nis ac tonitruū causatiua. Item ex vento
 in ventre vel cauitate nubū intercluso
 fit aliqñ partiū nubis subita disruptio
 et ex tali ptis a pte subita attractiōe est
 nubes strepitus et tonitruū effectiua. Itē
 quando a paludibz siue cadaueribz siue
 alijs corruptis rebz fit vaporū corruptoz
 attractio ex eoz incorporatione in substā
 tia nubū procedit ex ipsis nubibz cor
 ruptis corruptio maxima et pestilētia in
 fectiua. Item quāto nubes terre est vici
 mor et a celo remotior. tanto maioris qñ
 titatis est aspicientiū oculis ostensiua.
 Unde maxima nubes qñ est vicina celo
 videt minima. que vō in se minima est iudi
 catur maxima qñ terre ē vicina. vt di. be
 da. Itē nubes ex solis vaporibz siccis et
 ventosis generata solet eē receptiua. nā
 ymbzē futurū p̄tendit. sed i fine p̄ter vē
 tū et turbīnē nihil soluit. Itē nubes plu
 uiosa si subito et simul ad terrā conuenit
 terre vbi cadit qz submergit eā est noci
 ua. Sed si paulatim et guttatim fuerit
 resoluta magne vtilitatis est frugibz col
 latiua. Itē nubes sepe suis guttis terra
 rigat. sed irrigando siuip̄si⁹ est p̄sumpti
 ua. quia dū alia irrigat et humectat p sui
 dissolutionē seipam am̄bilat. vt di. gre.
 Itē quādo nubes vna nubi alteri est cō
 traria. tempestatis et cōmotionis est in
 aere excitatiua. Cōtrarietas ei et aduer
 sus cōcurtus nubū cōtrarijs ex impulsū
 bus est ventoz. ex quoz allisione mutua
 fit cōmotio in aere et in terra.

Capitulum. v.

De yride

Yris est imp̄ssio generata ex nu
 y
 be concava et rotunda ad pluias
 p̄parata in stillicidijs infinitis
 tanq̄ in speculo relucēs. habens figurā

actualē varios colores exprimens a radijs solaribz vel lune generata. sed a radijs lune causat raro. qz nō nisi bis i qñ quaginta annis vt di. Aresto. Arc⁹ itaqz celestis est nubes aquosa p oēs sui partes solis radijs penetrata vt di. mar. et dicit arcus a similitudine curuati sarcus. nam quādā oueritatē in sumitate nubium ptendit et cornua quedam reprimit ad terrā et extendit. vt di. Phi. In hoc arcu quedā sunt prinētia ad eius generatiōnē. quedā vō ad eius spēm siue formā et figuratiōnē et quedā ad eius virtutē et operationē. quo ad generatiōnē eius attenditur qz substantia eius ex refulgētia et reflectione radij in nube rorida et ymbri fera generat. Itē qz plena facie semp respicit solē ex opposito et a sole respicitur. Itē qz a terra vsqz ad celū circularitē eleuatur. nam duobz cornibz terrā pcutit et vertice celū tangit qui quāto p̄trahēdo cōprimis tanto plus in oueritate extenditur et in figurā circuli eleuat. Quātū autē ad figurā et speciē est sphericus et circularis et perspicuus et specularis in colore multiplex est et singulariter singularis. Nam in yride propter eius transparentiam et dyaphaneitatem refulgent ipēs et forme sibi opposite et obiecte. et ideo arc⁹ apparet coloratus. nam s̄m Bedā colorē p̄trahit ex quatuor elemētis nāz in ipso velut in speculo forme et species elementoz relucēt Unde ex igne p̄trahit colorem rubeū in supmo. ex terra yridē in infimo ex aere vero iacinctū et ex aqua ceruleū in medio. vt dicit Beda. et hi colores sunt ad inuicem coordinati s̄m Aresto. in li. methoz. Primo enī est color rubeus seruinolus qui fit ex radio tangente superficie rotunditatis nubis. deinde sequit color mixt⁹. i. blaue⁹ vel ceruleus s̄m qualitatē vincentē et dominantem in vapore existente in medio nubis deinde apparet in infimo color yridis i inferiori parte nubis vbi vapor magis est terrestris. et hi colores sunt principales alij. quia s̄m pbm multos alios habet colores inter quos distinguere sensu est difficile. et ideo dicit pbm qz nullus pictor pōt depingere colores arcus

siue fingere. Causa aut yridis s̄m Aresto. est repercussio radij redeūtis ad vaporem cōtrariū nubibz sicut splendor refulgēs in aqua relucet i pariete redeēs ad ipm et cum nō videatur arcus nisi p radium solis per diem. aut per radiū lune per noctem impedit ipsius visio vel ppter turbulentiā aeris vel debilitatē visus aut ppter obscuritatē et densitatē nubis radiorum illuminatiōni resistentis. Videtur autē tpe pluuiali qz tunc resoluit superfluitas vaporis coartati in nubibz et fit ex eo rotatio pua in qua relucet radius sibi oppositus et fit formatō yridis. vnde cōtrahit varios colores ex varietate vaporis in quo relucet radi⁹ sicut dicit Aresto. quo ad virtutē vō eius siue operationem sui interpositione feruorē solis tpat et mitigat. per sui resolutionē in pluuiā vel in rore inferiora vegetat et fecundat. per suā figurā et multiformē colorū variationem superiora pulchificat et decorat. vō minuz humiditatis in aere signat. Et ideo ante iudicium. vt di. Beda et magister in hysto. per annos. xl. nō apparebit. et hoc erit signū desiccationis et defectus elementozum. vt dicit idem. Pacem et concordia inter mundū et deum designat et diuinum iudiciū per diluuiū p̄teritū fore denunciat et demonstrat. sicut etiam solis facit iudiciū. quia in qua parte celi sit sol sua p̄ntia indicat. quia nunqz ē in eadem parte celi cū sole ied semp ex aduerso. Sole enī existente in oriente apparet arcus in occidente et e conuerso sole existente in meridie apparet arcus in septentrione. In parte aut australi siue meridionali nunqz apparet sicut dicit Beda. In hora autem recte meridiana nunqz apparet cui⁹ ratiōnē assignat philosophus qz in meridie quādo mediat sol ortem tunc resplendet radi⁹ eius in vtroqz orizonte s̄m equalitatem quare tunc nō plus resplendet in vna parte qz in alia. et ideo nō apparet arcus in aliqua parte celi i p̄cto meridiei. vt dicit Aresto. Rarissime autē videtur de nocte imo nunqz nisi in plenilunio. vt dicit Beda. et hoc non contingit nisi bis in. l. annis. s̄m Aresto.

Capitulum. VI.

De rore

Ros est impfio generata ex va-
pore frigido et humido no cōgre-
gato in corpus nubis in inferiori parte
medij intersticij aeris paruo frigore oc-
currente. Dicit autem Aristotle. q non fit
ros nisi quādo auster flat. quoniam ros
est pluuia pauca. et pluuia ros multus. vñ
ventus australis sua humiditate rorem
generat et nutrit que aquilo sua siccita-
te lambit et intēsa frigiditate cōprimit
et cōstringit. Luna etiā humiditatē suam
aeri imprimat et generationis roris in
aere causa existit. vt dicit Ambro. vocat
lunam matrē roris. vnde de nocte virtu-
te lunari in aere primo originē occulte
cōtrahit et tandem insensibiliter descen-
dens p herbarum superficie suauiter se dif-
fundit. In suo ortu et descensu herbis et
plantis vigo: ē tribuit et que estus diu-
nus desiccādo et pluuendo inclinauerat
ros nocturnus reparat erigit et sustollit
Item in herbarum summitatibus guttatim
se recolligit et quasi suam originē petens
ad aerem descendēdo semp in foliorum
et herbarum extremitatibus se suspendit.
Item vim ardoris solis non sustinēs ci-
to ad tactum solariū radiorum dissolui-
tur et penitus euanescit. virtutes tamen
suam aeri impfiam non deserit. quia per
sue diffusionis pntiā p aera effectū su-
um in herbis et seminibus manifestissime
relinquit. Item ros cuius sit substantia
quedam aerea et in se subtilissima in sup-
ficie. nihilominus tamen miro modo effu-
cat in virtute est. quia terrā inebriat et
fecundat et medullam in granis ampli-
cat et augmētat. ostreas et alios pisces cō-
chiliū in mari impinguat et impregnat
et maxime ros vernalis. nam tempore
verno ostrea de nocte se contra rorem ape-
rit quem descendēte intra se recipit at-
q haurit qui hauritus et piscem reficit et
impinguat et per sui incorporationē eius in
terioribus piscis gemam preciosissimam scz
margaritā generat que quanto est nobi-
lior tanto albiore atq maior vt dicitur i
li. gemmarū. Item pullos coruinus ad

hic in pluma albidos anteq nigrescat
reficit et sustentat vt dicit Grego. Item
aerem diurno calore calefactum refrige-
rat et temperat. et si fuerit nimis p calore
pcedentē rarefactus ros per sui incorpa-
tionem ipm inspissat mediocriter et con-
densat. vt di. albu. Item ros vim vene-
ni reprimit in animalibus venenosis et co-
artat ne tantū de nocte quātum de die se
diffundant. vnde serpentes latitantes in-
ter herbas paruos solent transētes lede-
re q diu flores et germina sunt i rore Item
ros gustatus q̄uis in se videat ad mo-
dum aque insipidus tamē potestatiue et
effectiue est dulcissimus et mellis ac mā-
natis in herbis et floribus caulatiuus. Nam
ex rore celesti mel in floribus et manna in
quibusdā herbis in quadā parte grece
generatur sicut dicitur in plac. Item ros
in aere corrupto genitus ex corruptio-
ne loci fit corruptus et aliorum corruptio-
nis vnde talis ros inficit flores tenellos et
corruptit segetes nouellas quādo sūt
adhuc in spica vt dicit Grego. et talis cor-
ruptio vocatur aurugo seu rubigo vt di-
cit glo. Hiero. sup ioh. l. i. ubi. Residuum
bruci comedit rubigo. Hiero. Rubigo ē
quādo tenere fruges noxio rore pcuti-
tur et vertuntur tam spice q̄ culmi in ru-
borem vel nigredinem vilem. et hec pestis
omnia vastat etiā stipulā et fenū in tan-
tum q nec cito sunt vtilia neq̄ fimo.

Capitulum. VII.

De pluuia

Pluuia est impfio ex multo vapo-
re frigido et humido in nube ag-
gregato abundante in quātitate et substa-
tia respectu roris et magis infrigidat et
humectat q̄ illa. Fumi enī ex aqua et ter-
ra euaporantes vi calore celestis ad infi-
mam partē medij intersticij aeris atra-
huntur et ibi frigiditate loci condensan-
tur. deinde calore humiditatē eius dis-
soluente et non ex toto cōlumente gutta-
tim resoluuntur in pluuias et in ymbrem.
vt dicit Beda. Et est pluuia a plurali-
tate guttarum dicta. vt dicitur Irido. eo q
interpolate et guttatim descendere cōsue-
uit. Et dicitur ymix ab imbu. do. quia

terram imbuit et fecundā facit. terra enī
sterilis manet sup cuius superficie pluuia
nō descendit. q̄to aut nubes ex qua ge-
nerat pluuia a terra est remotior et celo
vicinior tanto suauis et cū guttis gracili-
oribus descendit. quāto x̄o terre est vi-
cinior tanto impediōsi⁹ et cū stillis gros-
sioribus descendere cōsueuit. venti etiam
sup mare discurretes multū humorē de
aque superficie recolligūt et secū in aera
referētes. tadē i materiā pluuie uertūt
Quā vero multū est de materia pluuiali
in nube. et nubes fuerit valde densa. forē
fit radiōz imp̄ssio sup nubē et ex multi-
plicatōe radiōz et fractiōe eoz extra nu-
bem gignit fortis calor cuius virtus tan-
dē dissoluit in pluuia forē vñ sepe post
acutissimū calorē videm⁹ subsequi pluuia
am vehemētē. vt di. Beda. Tanta etiaz
fit aliquādo caloriz generatio ex aggre-
gatione radiōz et eoz fractiōe circa nu-
bes q̄ vapor q̄si adurit et ex vehēti ad-
ustōe in colorē rubrū mutat. Et ex hoc
credit vulg⁹ q̄ aliquā pluuiat sanguinē. vt
di. Arist. Est aut aqua pluuialis mltū
stiptica et strictiua. et iō restringit flu-
xū ventris. vt di. Cōstan. Est tñ subtilis
substantie et leuis plus hñs aereitatis et
aeree leuitatē q̄ alie aque. et iō multus
est alterabilis et uertibilis in opposi-
tas qlitates. et iō de facili putrescit et re-
cipit corruptōem. vt di. Cōstan. Dulci-
or tñ est et lapidior alijs aquis q̄n in sua
puritate pmanet et virtute. Pluuia igitur
si fuerit in qlitate et quātitate tpa-
ta et tpi cōgrua utilis est ad infinita. nā
terrā fecundat et ipam si fuerit rimosa cō-
glutinat. caloriz tēperiē mitigat. aerem
serenat. ventos sedat. pisces impiugnat
siccā cōplexiōem adiuuat et cōfortat vt
di. Cōstā. Si x̄o pluuia mala fuerit ac
in suis qualitatib⁹ distempata ac loco et
tpi incōgrua in pluribus est nociua. nā
p̄funditatis immūdicie et lubricitatis est
in vñs et in seminis effectiua. graminis
et herbarū mutū mltiplicatiua. fructu-
um et seminū corruptiua. et caloriz nat-
uralis in seminib⁹ extinctiua. tensitatē
et obscuritatis in aere inductiua. radio-
rum solariū interceptiua. nubium et ne-

bularū aggregatione. operū et opantiū
ipeditiua. maturitatis segetū et fructu-
um tardatiua. reumatis et fluxus puo-
catiua. morboz oīm humidoz augmēta-
tiua. sterilitatis et famis causatiua. cor-
ruptionis et pestilētie in iuuētutis et o-
uib⁹ inductiua. nam ymber corruptus
corripit gramia et inficit herbas pascu-
ales. ex quarum pastu sequit⁹ necessario
corruptela in aialibus. vt di. Cōstā.

Capitulum .VIII.

De gutta.

Gutta siue stilla est vapor humi-
dus in minutissimas particulas
resolut⁹. Vagne aut fiunt gut-
te in diebus q̄n calor est. et resoluntur
ptes nubis q̄ prius erāt aggregate pro-
pter frig⁹. vt di. Aresto. Quā enī in aere
est calor adueniēte frigore velocior ē con-
gelatio vaporis siue aque. vñ di. Arest.
in li. aialū q̄ piscatores aquā calidā frū-
dunt sup sua instrumenta vt citius con-
gelata submāergāt. Gutta aut q̄to ē ter-
re vicinior tanto est grossior et econuer-
so. puitas enī eius et rotūditas causat
q̄diu manet in aere remoto a terra. vñ
dicit Arest. Est aut humida mollis ro-
tunda puia et lucida terre inebriatiua et
seminū et graminū humectatiua. est⁹ et
ardoris aeris mitigatiua. aeris purga-
tiua. et cū sit mollissima in substantia. tñ
ex frequenti casu est lapidum cauatiua
quere infra libro. xiiij.

Capitulū nonum.

De pruina:

Ruina est vapor cōgelat⁹. vt di
p cit Arist. siue imp̄ssio generata
ex vapore frigido et humido cō-
gregato in corpe nubis in medio inter-
stitio aeris cōgelato p frigiditatē loci et
tempis. in quibus nō est aliqua ps cali-
ditatis. vt di. Aresto. vñ pruine accidit
duricies ex frigore loci et tempis i quo
generat. qz frigus vaporis partes aggre-
gat et cōtrahit et sic pruine subās durā
reddit. Ex nimia etiam frigiditate alte-
scit et herbas et flores super quos cadit
marcidos efficit et exurit. Ad modicum

solis radium euanescit et in rorem redit
 qz pruina nihil aliud est q̄ ros conge-
 latus. vt di. Beda. Nam ros descēdes ad
 terrē in frigiditate noctis cōgelatus spe-
 ciem albā durā et frigidam recipit et sic
 in pruina subām sup̄ficiat se conuertit
 vt dicit idem.

Capitulum. x.

De grandine.

Grando est skilax in pluuie fri-
 goris et venti rigore in aere pge-
 latio. vt di. Alrest. Est enī imp̄s-
 so generata ex uapore frigido et humido
 a frigore fugato ad interioris nubis p̄-
 minū calidi circūstātis. Generat autē
 grandio in nubibz altera lōginqs. vt di.
 idē. et eā generationis est vapor in oca-
 uitatibus nubis recept⁹ q̄ ex frigiditate
 aeris cōdēsat. nā ptes hūide et frigide
 fugientes calozē aeris se recipiūt. in inte-
 rioribz nubis. et ibi inueniētes vapores
 ptes eius aggregāt et in subām grandis
 coagulāt. et iō in estate frequētius sunt
 q̄ in hyeme. vbi mēs enī caloz generatō-
 nem grādinis impedit. Nam dissoluen-
 dorū porē ptes eius aggregari piter nō
 p̄mittit. Sili nīmū frigus i hyeme. qz
 tūc n̄ ē caliditas i aere quā fugiēdo frig⁹
 se recipiēs itrat nubē. grādo at rotūda
 puā descēdit ex sup̄mis locis. vt di. Alre-
 sto. Causat enī eius puitas et rotūdi-
 tas ex mora eius in aere longo tpe. vñ
 ex reuo' utiōe eius diurna rotūdat. et ex
 aeris calozē ptes ei⁹ aq̄as resoluēte mi-
 norat. In grādine in locis vicinis terre
 ger etata accidit p̄trariū ex p̄traria cau-
 sa. Et rādo itaqz cū impetu magno vento
 ip̄am impellēte et calozē dissoluēte fra-
 p̄tū pcutit et p̄ ei⁹ sup̄ficiē ad modū sal-
 se disp̄git segetes fructus et flores mul-
 tū ledū frequētius p̄ diē q̄ p noctē descē-
 dit. Cui⁹ rō est. qz caloz diurnus fugat
 frig⁹ ad interiora nubis. Itē et⁹ seprē-
 trū al frigidus et sic⁹ rore ab aere descē-
 dentem p̄gelat et p̄strigit et in subām grā-
 dis coagulāt et ouertit. vt di. Beda. Et
 tantum de grandine. De niue

Capitulum. xi.

Fr est imp̄sio generata ex va-
 pore frigido et humido i infima
 mediū intersticiū aeris p̄gelato
 in corpus nubis a mediocri frigido res-
 p̄ctu pruine p̄ter admixtiōem calidi-
 tatis in pte. q̄ caliditas iclusa in ei⁹ sub-
 stantia et nō statim deuicta a frigore cir-
 cūstante rarefacit ei⁹ subām et mollificat
 recipiēs albedinē in colozē p̄ter victori-
 am frigoris in fine atqz p̄ter expansio-
 nem et disp̄siōem p̄tū nubis et p̄ter fri-
 gus debilitatū a calozē frangit i pres-
 tas ad similitudinē fracte teste a debili p̄-
 te frangētis. vt di. Alrest. Hic igit gene-
 rat in nube frigida minus tñ frigida ē q̄
 illa in quā grādo cōgelat. Et hoc attesta-
 tur mollicies niuis. qz caliditas admi-
 xta nubiz p̄hibet ptes eius inspissari et
 vel mētius aggregari. Hic q̄ aq̄ est du-
 rior et siccor ex frigore cōstringēte gran-
 dine tñ mollior. et ex admixtione calozis
 in parte nubis. De albas autē ex frigiditate
 in eius sup̄ficie dñante ad modicū
 calozē nix in aquā resoluūt. et tam a du-
 ricia q̄ ab albedie defacili immutat. Ex
 mora niuis sup̄ terrā humus impingua-
 tur. sua ei frigiditate poros terre claudit.
 vñ reuocato calozē ad interiora radicus
 et seminū fit humoz interiorū attractio
 ad radices et eoz inuiscatio et q̄ tra im-
 pinguat. vñ nix herbas malas et sup̄flua-
 as mortificat et attenuat. bonas xō nu-
 trit et impignat. Hic etiam sua p̄ntia lo-
 ca fetida et simaria et sterquilima tegit
 occultat. vias et semitas p̄ sui diffusionē
 tegens. itinerantes impedit et retardat.
 In alto mari niue cadere raro Beda ad-
 serit et affirmat. cui⁹ rō est. qz maris su-
 mostrates cōtinue vel exalant vel a ventis
 ibidē flantibz disp̄gunt vel aq̄as possunt
 cōdēdari in niuem. in pluuā vel nebulā
 resoluunt. Item feris et aialibus nocu-
 mentū p̄stat. qz eoz tegit pasua et ve-
 stigia manifestat. vñ tpe niuis fere a ve-
 natoribus defacili capiunt. Item loca
 alta et montuosa nix frequēt et diuti-
 us in montibus q̄ in vallibus p̄seuerat
 qz venti frigidi liberius in montibus q̄
 in vallibus inualescunt. In sup̄ valles
 sunt montibus calidiores p̄ter maiore

aggregatōem et cōfractiōem radiorū .et
iō nives in montibus plus absidat. Itē
nīx vi caloris resoluta terrā imbuit .vel
mollit et inebriat quā aī resolutōes fri-
giditys sue coartatōe i sua superficie for-
tius indurabat .vt di. grego. Itē nīx p-
pter sue substantie mollicie et leuitatem
in suo descensu strepitū vel sonū non ge-
nerat .imo sensibiliter de occulto aeris d-
scēdēs intersticio suauiter superficie ter-
re se applicat et equaliter se coaptat. Itē
nīx in candore suo et pulchritudine ad
sui aspectū oculos intuetū puocat . sed
si nimis diū aspiciat spūm visibile dī-
gregat et valde immutat . Itē aq̄ nī-
uea potentia et actuali frigiditate
sua fluxū ventris reprimit et cōstringit
neuos parit et trahit et opilat supfluita-
tē mēstruosa l' strumosa eā p̄tinue bibē-
tib' generat . membra stupida et q̄si tor-
mitantia cito reddit lapidē in vesica gi-
gnit . et frigidam ydroposim puocat et nu-
trit . vt dicit Constan.

Capitulum. XII.

De nebula.

Nebula est imphio facta ex reso-
lutione nubis resoluta in aquā
pluuiale . vt di. Aresto . vapores
enī sic resoluti dispersi p̄ singulas aeris p-
ticulas ac diffusi nebula gignūt et indu-
cūt . que q̄to est terre vicinior tāto spī-
sior est et obscurior et frigidior inuenit .
a terra xō eleuata magis est soli puia .
et iō minus est frigida et obscura . Quā-
do aut nebula a sole attracta totalit' sur-
sum mouet . in materiā redit nubis . et iō
future pluuie est significatiua . q̄n̄ autez
totaliter a radijs solis repulsa reuertit
cadit et in suam redit originem reficit
euanesat vñ purgato aere futurā presa-
git serenitatē . Est aut aliq̄n corrupta et
vaporibus ex quibus generat et tūc mī-
tum est nocua . floz etiam et germinan-
tū vineaz est corruptiua et diuersaz in-
firmicātū animalibus inductiua . latro-
nibus et pueris est amica . qz insidiatus
ipoz est occultatiua . itinerantiū et pere-
grinantiū impeditiua . qz i magna nebu-
la et obscura via est incognita et incerta

radiorū solis et aliarum stellarū est inter-
ceptiua . et ideo nauigantibus est grauis
et piculosa . vt dicit Beda . qz diūz nebu-
e obscuritas superficiem maris occupat
quo debeat naua recte vertere gubernā-
culum ignorat aut ambigit.

Capitulum. XIII

De tonitruo.

Impressionum que generantur i
aere ex vapore duplici . prima ē
tonitrus . que est imphio generata in a-
quea substantia nubis . ppter vaporis cali-
di et sicci agitatiōem huc et illuc fugiēs
suum cōtrarium ab omni parte coartati
in se et ex hoc inflammari . extinguētis
se tandem in nube et tūpentis eā . vt dicit
Arist. Vel generat tonitr' et collisione
nubium s̄m phūm q̄n̄ a ventis p̄trarijs
agitate nubes ad inuicē colliduntur . ex
mutua collisione ad inuicem et violenta
cōfractiōe fit cōcussio in aere et strepi-
tus que tonitrus ab antiq̄s est nomina-
tus . Dicitur autem tonitr' vel tonitruū
a terrore eo qz son' terre at audietes . vt
dicit Ipsi . Nam tonus idem est qz sonus
qz interdū tam acriter cōcutit oīa . ut
celū discerpisse videatur . qz cum p̄celo
la vehementissimi venti in nubibus se re-
pente immerferit . turbine inualescere
eritūz querente nubem excavat et con-
stringit . et impetu magno incidit et diuis-
dit p̄tes nubis . ac sic cū hōrēdoz fragore
ad aures venit . qd̄ mirari nullus d̄z .
cuz vesica q̄uis sit puia tñ magnū sonū com-
plofa efficit et emittit . Cum tonitruo ve-
ro simul fulgur emittit . sed celerius vi-
detur fulgur . qz clarū est . tonitruus autē
venit tardius ad aures . qz subtilior ē vi-
sus q̄ auditus . et iō primo videt lucem
sue fulgidum lumen qd̄ p̄cedit q̄ audi-
at sonitum subsequētem sicut hō pri-
mo videt ictum hoīs arborē incidentis q̄
audiat ipm̄ sonum . Hucusqz Ipsi . Et
ista rō Ipsi . de causa tonitruū cōcordat qd̄
si cum philosopho dicēte . Tonitrus in-
quit est spūs ventoz in sinu nubium res-
ceptus qui virtute mobilitatis sue q̄si-
bet p̄tes nubis interrumpit . et strepitū
ac fragorem tonitruū introducit . vnde

subdit. Tonitruum est spacioꝝ aeris si
 biſoccurrentiũ sonus ſm Aref. in li. me
 the. Tonitruũ nihil aliud eſt q̄ extictio
 ignis in nube. vapor eni ſiccus eleuatus
 et calore aeris inflammatus q̄n a nube a
 quofa intercipit ſubito extinguit. et ex
 tali extinctione ſtrepitus tonitruu ge
 neratur. ſicut q̄n in aqua extinguit fer
 rum ignitiſ fit ſonitus atq̄ ſtridor. deſce
 dit autem tonitrus ſepe cum fulmine. et
 tunc magis ledit. vt dicit Be. vñ obest
 fructibus cum aduenerit cum choruſca
 tione et fulmine ſine pluma. Cum vero
 accidit cum pluma pdeſt. vt dicit idem
 Tonitruũ igitur motu ſuo omnia cõcu
 tit. cerebrum cõmouet. animũ terret. vi
 num in doleis pturbat cõmouet et corru
 pit. vt di. Aref. Si venerit in hora cu
 bationis animum oua ledit. mulieres per
 turietes ſepe abortiri facit. turtes altas
 ſepe cõcutit impetu ſuo et deijcit. arbores
 altas diruit radicibus et euellit. et frequẽ
 tius in locis altis q̄ in humilibus et de
 miſſis ledere cõſuevit. vt dicit Be. Am
 fractuoſum et quaſi orbiculatẽ ſonus
 facit et aerem quodam i equali ſulurrio
 p circuitũ cõcutit ita q̄ ſpeciem ſtrepi
 tus rote vehiculi exprimit quodammodo
 et ptentendit. vt di. Caſſi. Et talis cir
 cularis ſonus accidit forſitan ex rotundi
 tate nubium in quibus vapor ſue vent
 qui cauſa eſt tonitruu diſſiliter agitatur
 qz nũc ſurſum nũc deorſum nũc an nunc
 terro p cõcauitatem nubiu cõmouetur.

Capitulũ. XIII.

De choruſcatione.

Choruſcacio ſm Aref. cõprehẽ
 dit fulgur fulmen et p̄rie dictã
 choruſcaciõem. nam p̄rie dictã
 choruſcacio eſt apparitio ſubita vaporis
 ſubtilis iſſamati euaneſcẽtis i aere ſine
 deſcenſu ad terram Fulgur voſiue fulgu
 ratio eſt ignis ſubtilis. groſſior tamẽ ch
 ruſcatione ad terram deſcẽdẽs. qui pene
 trat herbas et res molles ſicut ponit phi
 loſophi vt recitat in. iij. phiſice algazel.

Capitulum. XV

De fulmine.

Fulmen vero eſt vapor ignitõ cõ
 pactus et ſolidus impetuoſe ca
 dens maioris vis q̄ fit fulgur. p
 cutit eni qd tangit penetrat et vrit ſiue
 liquefacit diuidit et ſcindit et nihil corpo
 rale ei reſiſtat. Et ſcõm hoc dicit Aref. q
 fulgurare idem eſt q̄ ferire. qz ſicut ides
 dicit. Et ſubtilioribus ptibus elemẽto
 rum cõponit ex quibus maior vis pene
 trandi relinquit. et iõ icõ celeſtis iacu
 li ab Aref. nunc xpant. generat autẽ ex va
 pore groſſo cõpoſito ex contrarijs et diuer
 ſis eleuato et vehementi calore ignito et
 inflammato qui collisione ventõꝝ rattri
 tu nubiu impellit. et quaſi lapis igneõ te
 cõcauitate nubium deorſum pviolentiã
 ad modũ iaculi cõmouet. vnde fulmina
 collifa ad modũ lampadis fulgida vi in
 flammationis diſcurrere p aera diſcer
 nunt. Et q̄uis ignee ſint nature. tamẽ
 pviolentiã motus ptra naturam ignis
 inferius deſcendere cõpellitur. vt di. be
 da. In ſuo autẽ deſcenſu incendit et vrit
 et tunc dicitur fulgur. vt dicit Aref. pene
 trat et findit et tunc dicitur fulmẽ vt di
 cet idem vbi autem vrit ſecum fumum et
 fetorem peſſimum gignit. ſup loca alta
 frequentius cadere conſuevit. in forte
 eſtate aut i forti hyeme raro ſunt fulgu
 ratios. ſed in principio autũni et in fine
 veris. vt di. beda. Philoſ. li. ij. ca. liij. in hy
 eme et eſtate raro ſiunt fulmina qz i hy
 eme ppter frigus vapor in aere nõ gigni
 tur. In eſtate vo ppter ſiccitatem et ſub
 tilitatem aeris nõ fit aggregatio vaporis
 in nubibus. ſed in autumno et in vere e
 aer mobilis et nubioſus. et ideo tũc ſepẽ
 fulgurat Itẽ ca. liij. di. idem fulminuz
 plura genera traduntur. nam que ſicca
 veniunt non adurunt ſed diſſipant. que
 humida non vrit ſed infulcant. tertiu
 eſt q̄ clarum vocant qd mire eſt nature.
 nam vinum exhaurit in volijs intactis
 vaſis. aurum et argentum liquat ſaccus
 non combuſtis. Quid autem ſit choruſ
 catio et vnde puenit. diuerſi diuerſimo
 de tradiderunt. Dixit eni empedocles
 q̄ choruſcacio eſt ignis occultatus i nu
 bibus ex radijs ſolis. Et hoc dicit Aref.
 eſſe falſum qz ſi hoc eſſet ex omni nube deo

rufcacio accideret. qz in omni nube ra
 dij solares occultantur. Anaragoras au
 tem dixit qz choruscacio est ex aere descē
 dente in nulem vel ad nulem. et se in ea
 occultante cuius apparitio est chorusca
 cio et quādo ille ignis extinguitur i nu
 bibus aquosis stridor illius extinctiois
 vocatur tonitruū. Alij dixerunt choru
 scatiōem causari ex ventis calidis et sic
 cis in nubibus compūsis quibus inflam
 mantur et adurunt. ignis in eis ingredi
 ens est choruscacio cuius splendor pri
 puenit ad visum qz sonitus ad auditum
 Alij dixerunt choruscaciōem non fieri p
 ignem sed p aque splendentis imagina
 tionem que p stellarum te nocte lucen
 tium illustratiōem in nubibus videtur
 Sed dicit Arest. qz iste sermo error ē. qz
 choruscacio de die videtur sub radijs so
 lis. sicut videtur de nocte. fm Arest. aut
 vapor aggregatus in nubibus eoz vel
 menti collisione attrit' igitur et fit ma
 teria choruscationis. et qz halet aliquas
 pres terrestres earū grauitate mouet i
 ferius. et qz illa choruscacio est vehemen
 tis subtilitatis et nō vehementis inflam
 mationis et adustionis ideo apparet al
 ba. et iō corpa i qz ptingit non inficit nec
 corrum pit. Hucusqz Arest. li. ij. methē.
 Choruscationis itaqz motus subit' est
 et improuisus. subito eni apparet ab ori
 ente in occidente. subito est ostensiuus
 et subito sui occultatiuus. De matrice
 enim sua vt dicit Gregor' in ictu oculi
 exit. et in se subito reuertens suam origi
 nem nō relinquit. Ex sua subita appa
 ritione aspectus intuentiu est repercussī
 uis. timoris incussiuus p totum ozlem
 fm apparentiam et opinionem et iudici
 um visus sui est diffusiuus. futuri toni
 trui pambulus. et sui aduentus annūci
 atiuus. Si pluuiam habuerit cōcomi
 tantem vtilis est et pficiuus. Si vō plu
 uia caruerit tenellis floribus et fructibz
 est nociuus. vt di. Beda.

Capitulum. XVI.

De aura.

Aura est aer leuiter motus et agi
 tatus estuantibus refrigerium

algentibus plens calorem. que q̄sto est
 purior tanto delectabilior et sanior ē. q̄
 si fuerit tpata et debitas qualitates tem
 poris non exierit maxime vite hominis
 est cōgrua et sanitatis cōseruatiua. si ve
 ro cōtrario modo se habuerit maxime ē
 nociua. qz pestilentie et corruptionis nō
 modice est inductiua. Est aut pestilētia
 aeris corruptio ex siccitatis et pluuiarū
 disrempantia ex meritis hominū cōtin
 gēs vt di. Jsi. Et dicit pestilentia q̄si pastu
 lētia. qz totā naturā hoīs pambulat et
 tepascit. nam corruptis aquis et pluuijs
 in aere quibus spirando et edēdo palci
 mur statim corripimur et diuersis passi
 onibus necessārio laceessimur. vt supra
 in eodem libro. vbi de pprietatibus ae
 ris dictum est. sed hec dicta iā sufficiant

Incipit liber. XII

de aibus in generali et speciali.

Exposito tractatu de pprie
 tatibus aeris et eoz que
 in aere generantur. restat
 dicere aliqua que p̄tinēt
 ad eius decentiam et orna

tum vt in ipis sicut in ceteris creaturis
 dei magnalia extollant. Ad ornatum au
 tem aeris p̄tinēt aues et volatilia. vt di
 cit Beda. Et iō aliqua pauca adiuuāte
 christi demētia sunt de his huic opuscu
 lo insereuda. non quidem de oibus s; so
 lum de aibus et volatilibus de quib' spe
 cialiter fit mentio in textu bible vel in
 glosa. Et primo dicendū est in generali
 deinde in speciali. et hoc p ordine alpha
 beti. Aues itaqz q̄si teue. i. sine via sunt
 dicte vt di. Jsi. eo qz ipaz vie nō sunt i
 aere determinate et distincte. aues eni
 motu et agitatione alaz diuidunt aerem
 et incidunt. sed statim post volatū aere
 se claudente nullum signū sui transitus
 derelinquūt. Dicuntur autem volucres
 qz volitant alis. vt di. Jsi. ppter qd et ali
 tes q̄si alates. i. alis se leuantes a pluri
 bus nolantur. sine eni alis nō volitāt. si
 ne quatū bñficio de terris in aera se nō
 leuant. Vel ideo auis dicitur ales ab alet

to. qz ab illo qui pascit volatilia celi et
dat escam omni carni alitur. i. nutrit. vt
dicit *Phi.* Attenditur etiam auisi cōditi
ones *pprietates* penes multa. qz penes
eaz subam et cōplexionem. nā ex duobz
elementis inter summe graue et sūme le
ue inter medijs auium substantia ē crea
ta. nam in eaz ppositione aer et aq̄ potis
sime dominant. et idē qz min^o habet ter
restreit atis et pl^o aeree leuitatis q̄z gres
sibilia vel natatilia. leuitate sue nature
habent ferri sup aera vt di. *Phi.* aer enī
inclusus inter pennarū cōcauitates aues
leuigat et vt leuiter feratur sursum ip
sam disponit et habilitat et adiuuat. Enī
de q̄to volucres plus habent pennosira
tis et minus carnis tanto facilius se sur
sum leuant. vt patet in auibz pde q̄
exonerat a mole carnis altissimi sūt vo
latus et valde acuti visus et magne aiosi
tatis. vt dicit *Arest.* li. xij. Item cōside
ratur volucris cōditio penes generatōes
Habent enī sibi insitas a natura semina
lem idē. cuius virtute mouētur natu
raliter ad sui generis multiplicationes.
et sue speciei p generationis actum siue
ordinem cōseruatōem vt di. ab *Aresto.*
li. vi. *Oēs* enī inquit aues cū pullificāt
faciunt oua q̄z uis in omnibz non pos
sit videri ppter paucitatem. Est autē pri
cipium generationis pulli sicut dicit sibi
dem ab albugine et ab us eius a vitello
et post dies decem generatio pulli com
plebitur sū oēs sui ptes. ita qz erūt par
tes distincte et manifeste et habet tūc ca
put toto corpe mar^o. et si tunc frangere
cui testa inueniretur caput inclinatum
supra crus dextrum et eius ale expanse
sup caput. Completa autem generatōe
et singulorū membrorū pfecta liniamēta
tione rumpitur testa aliqui in die. xvij
vel vicesima. vt patet in gallinis et ex
eunt pulli iam completi et viuificati et
aliquādo gemelli. s; inter gemellos vn^o
erit maior et alter mior. et multoties mō
stuosior sicut dicit idem ibidem. li. vi.
Inter oia autem animantia in genera
tōnis ordine volucres sequūtur natu
re maximam honestatem. Nam sū oia
sinem nature mares feminas cum solū

itudine querunt. inuentas diligunt p
ipsis pugnant et periculo se exponūt solū
modo eis quasi coniugalis amoris fede
re se coniungunt. et fetus ab ipsis pcrea
tos solūmodo nutriunt atqz pascunt. vn
de naturaliter inter se cum et se cum. vn
dicant et discernūt exceptis paucis i qui
bus degenerat natura vt ponit *Aresto.*
exemplum de pdicibus que obliuiscunt
se cum. vnde dicit qz masculus surgit in
masculum. et femina in feminas et extra
li coitu non fiunt oua pullificatiua. imo
fiunt sicut oua venti et sentitur etiam ex
tali coitu malus fetor. Idem dicit de co
lūmba masculo quādo inquit sener non
potest coire. sed solum deosculat et saltat
supra masculum. et hoc facit qz deosculat
tur et c. *Obseruant* autē aues in generatō
do tempis cōgruitatem. nam vernali tē
pore quādo instat tempus generatōnis
aues vociferant. mares feminas se affo
ciant nutribz et vocibus ad amorem mu
tuum se inuitant nudificant ouant pulli
ficant pullos generatos nutriunt et du
cant. sed completo generatōis officio
a cantu cessant et ab inuicem se separant
et vsqz ad iteratum generatōis temp^o
inuicem nō appropinquant. Item atten
dunt aues quo ad habitatōem. sunt enī
quedam volatilia que humanam vident
tur diligere frequentias. et habitatōes si
cut galli anseres. galline columbe cico
nie et yrundines. quedā vō oīno fugiunt
timent et abhorrent hominis cōuersatio
nem sicut aues siluestres montuosas et flu
uiales seu palustres. qz sū varias eoz
cōplexiones varia querunt habitacula
et diuersas sibi vendicāt mansiones. nā
que nature sunt magis frigide et humi
de paludes et fluuios frequētant. ppter
ctus acquisitionem nudificationem. pullifi
cationem et fetuum educationem. vt auce
merguli anates et cigni in quibz ingenia
ta est natura. vt dicit *Arest.* vt pedes ha
berent latos clausos et indiuisos ppter na
tandi necessitatem. vt scz pedum latitudi
dine aquas ppenius pulsent. et sic pullis
retro aquis quasi remigando in anteri
fortius se extendant. *Laudas* etiam hā
lx nt breues ne in natando caude made

facte pondere impedimētū sentiant. Rostra autem habent lata vt gramina ⁊ ra dices carpant aptius ⁊ incidāt. colla lō gavyt facilius victum de p̄fūdo attrahāt et acquirant. volatilia vero que calidioris ⁊ sicciōris nature sunt montuosas ⁊ rupium cacumina inhabitant et frequen tant. vt omnes aues p̄de que de p̄da sūt viuentes. sicut sunt aquile ⁊ falcones ac cipitres ⁊ cōsiles. quibus dedit. natura. vt dicit Arist. vngues curuos et pedes fortes ⁊ neruosos ⁊ rostrum curuum et acutum. vt fortius p̄dam retineant et carnem facilius lamient. Habent autē h̄mōi aues modicum carnis ⁊ multū plu me ⁊ sunt magne ansofitatis. vt sic sint motus velocioris ⁊ volatus fortioris vt dicit Arist. Caudam insup habent sub tilem tenuem ⁊ longam qua in volādo se regunt sicut gubernaculus regit nauē Omnes tales aues sc̄dm Arist. in li. ij. solitudinem diligunt et cuz aliquo so cior habitare non possunt. imo pullos p̄ prios se abijciunt. et statim quādo pos sunt volare rostro eos p̄cutiētes a nido exire compellunt. ⁊ in suo consortio viue re nō pmittūt. vt dicit Arist. De ⁊ alie aues p̄de recipiunt in p̄dando diuersifi cationem. quedam capiunt p̄dam in ae re volando ⁊ nunq̄ aliquam p̄dam iua dunt sup terram. quedam vero econuer so in terra aues capiunt. sed in aere nun q̄ ledunt. Ande mansuete volucres vt columbe istarum auum differentiam re cognoscunt. et idō q̄n p̄dones aeris vidēt ad terram fugiunt. quādo vero p̄dones terre cōspiciūt in aera subito se extollūt et que in terra erant in periculo eleuāte a terra in aera tutesiunt. vt dicit idem. Item sunt quebam aues nemosose q̄ sil uas frequentant et venas arborū inhabi tant summitates. et he quedam sunt ce terū maioris māsuētudinis. sic sunt oēs modulātes et estiuo temp̄e dulcissimis vocibus in siluis ⁊ arboribus resonātes sicut sunt merule ⁊ philomene et huius modi que tempore amoris maxime can tant in rubis ⁊ frutectis nidificant sup oua solite cubant. pullos suos diligūt

et educant. Sunt et alia quedam volati lia que campestria precipue frequentāt et victum de terre fructibus acquirūt cō tinue et manducant quales sunt grues et anseres tam domestice q̄ siluestres ⁊ huiusmodi aues simul viuere tam i ter ra q̄ in aere diligunt turmatim incedūt speciem suam diligunt. regem sibi faci unt et ei obediunt ordinate volant. ⁊ q̄n doq̄ inter se vehementissime pugnant ⁊ rostris se dilacerant et replumant. sed post pugnam quasi reconciliati siml vo laut. et societatem pristinam non redi nant. tampestatem futuram. p̄recono scunt. et cum vident eam imminere vo ciferant atq̄ clamant vigilias ordinant et in vigilando vices mutant. Hec om nia continentur in exameron Basilij et etiam Ambro. similiter et in Aristote. Superaddit etiam Arist. et dicit vigil lapillum inter pedes tenet vt si forsitan surrepserit somnus. casu lapidis excite tur. et si qua societatem perdit altissime ascendit ⁊ vociferando socios suos que rit et quousq̄ inuenerit ad pascua vir descendit. dicit enim rex huiusmodi a uum semper primo se deponit et primo de terra se erigit. caput etiaz p̄re ceteris frequentius eleuat et circumspicit. sed si quemq̄ viderit venientem vociferat et excitat alias ac premit. Item sunt con siderande quarundam auum proprietates sc̄dm variam cibatiōem. sunt enim que non cibantur nisi carne vel sanguine sicut omnes aues p̄de que sunt. curui rostri et acuti vnguis que comedūt om nia animalia que possunt venari. sed nō venantur neq̄ comedūt aues sui gene ris sicut faciūt pisces. vt dicit Arist. li. xvij. et tales aues nunq̄ potant aquas vt dicit ibides. Alia vero sunt volatilia que solis vtūtur semtribus et fructibz ac herbis terre nascentibus vt columbe. vt turtures et anseres tam siluestres q̄ domestice. Alia vero sunt volatiliū ge nera que vescūtur. nūt carnibus nūt fru ctibus in differenter. sicut omnes aues coruinij generis. sic monedule cornices corui ⁊ pice de qb̄ di. Are. et etiā Basi.

pascunt aues coruini generis pullos suos in iuuentute et iuuenes pascunt patres in sua senectute. quoniam etiam debilitantur iuniores in suis humeris eleuant et deferunt seniores. ut dicit idem. Et in omnibus hominibus volucibus naturalis pietas commendatur. ut homo pietatis obsequium denegare parentibus erulescat quod ab aibus impendi sibi inuicem non ignorat ut dicit Ambrosius. Item secundum variam mensuram proprietates. quod sic dicit Aristoteles. lib. xiiii. Omnes aues in hoc conueniunt quod omnes habent rostrum quod in alijs animalibus non inuenitur. sed in dispositione est differentia quod quedam habent rostrum breue et latum quarum vita quieta est et mansueta quia hominibus rostrum est aptum ad sumendum adum de vicino. quedam vero habent rostrum longum et acutum sicut et longum collum quod acquirunt cibum de profundo. quod quedam curuum et acutum. quod talis figura necessaria est ad comedendum et dilacerandum carnem crudam. Hoc autem habet proprium omnis auis. quod bipes est sicut homo. et in pedibus et cruribus dispositione maxima differentia inuenitur. quod pedes auium vncorum unguium sunt fortes et acuti quia conuenientes sunt predationi venationi. pedes autem animalium sunt clausi et indurati et lati. quia conueniunt natationi. et omnes aues longorum pedum et crurium habent collum longum et volant extenso collo. et si collum fuerit gracile et debile declinant ipsum in volando. et est generale quod omne volatile habet breue collum breuia habet crura et e converso. De autem volatile habet ymblicum quando nascitur. sed cum crescit auis latet ymblicus et omnino non apparet quoniam continuatur cum intestino per interiorem venam. Item considerari possunt quo ad vitam vel vitam pullificationem. quedam enim multotiens pullificant ut coluba que tercies ouat in anno. quedam vero multotiens ut colube. galline autem multum ouantes cito moriuntur. ut dicit Aristoteles. li. v. Aues autem curuorum unguium que carnem comedunt raro ouant. quod non nisi in anno semel pre-

ter mundities que sole inter comedentes carnes pullificant bis. Infirmant autem aues quando cubant super oua sua. ut patet in gallina et in aquila. de qua dicitur li. vi. quod aquila tuum valde grauatur et albescunt ale eius et elerantur ungues eius et debilitantur. Sunt et multe alie proprietates animum quas persequi esset longum hoc solum attendere oportet quod aues inter cetera animalia generaliter sunt substatie purioris leuioris et nobilioris motus fortioris. visus acutioris carnis digestibilioris sapidioris conuertibilioris et sanioris. in nidificando et pullos educando solent amplioris. Nec autem in generali dicta nunc sufficiunt.

Capitulum. I.

De aquila.

Ante aibus in particulari. nunc dicendum est. et primo de aquila que velut regia intervolutres obtinet principatum. Inter omnes auium diuersarum species aquila est maxime liberalis. ut dicit Plinius. Nam predam quam arripit nisi nimia fame arceatur sola non comedit. immo aibus eas sequentibus quasi communiem exponit sua tamen recepta primitus portione et ideo semper aquilam alie aues solent esse qui sperantes quod de ipsius preda eis detur at aliqua portio impartiri. sed quando preda prius capta sibi non sufficit tanquam rex de republica viuens auem sibi peruniozem rapit et in medio ponit illam. Duos lapides preciosos nomine ethyodos quorum vnus est masculinus. alius vero femininus in nido reponit. sine quibus ut dicitur parere nequit. Semmam que dicitur achates reponit in nido ut pullos suos custodiant a morsu reptilium venenoso. ut dicit idem Plinius. Est autem aquila ab acumine oculorum dicta ut dicit Isido. tanti enim et tam limpidi dicitur visus esse ut cum in aere super maria immobili penna deferatur ut per nimiam eleuatione a terra vix humanis pateat obtutibus. de tanta sublimitate pisciculos viderit in mari natate ad istos lapidos

descendens piscem rapit. et sic captas p̄dam ad litus trahit. Est autem avis naturaliter calida et sicca. p̄de auida et supra aliam animam vires fortis et animosa. cuius fortitudo maxime viget in alis. pedibus et in rostro. q̄ alas habet valde nervosas et parvas carnosas et ideo in volando patiens est laboris q̄ respectu magnitudinis sui in corpore parum habet carnositatis et multum nervositatis. p̄pter quod multum habet fortitudinis et virtutis et multum etiam habet pennositatis. p̄pter quod etiam plurimum continet leuitatis. Inter omnes autem volucres maxime viget in aquila vis visiva. sp̄m enim habet visibilem temperatissimum et in actu videndi acutissimum solem enim irreuerteratis oculis in suero te circumferentia intuet. et tñ visus sui acies non obtundit nec claritate solaris luminis disgregat. vt dicit Ambrosius. Dicit etiam Ambrosius. sicut et Arest. li. ix. q̄ quedam sp̄s aquile quã vocat almachor est acuti visus valde. et pullos suos vngue suspensos. radijs solis obijcit et solẽ aspice te cõpellit et hoc anq̄ habeant alas complectas et ad hoc eos peccit vt dicit ad aspectum solis. et si oculus alicuius lacrimet ipsius tanq̄ regenerem vel interficit vel abijcit a nido vel cõtemnit. si autem directa acie solis radiũ viderit ipm tanq̄ sibi in natura silem diligit atq̄ nutrit. quibus autem ita irreuerterata solis acie claritatẽ videat. visum tñ ad p̄de aspectum dirigit et indinat. vt dicit Gregorius et Arest. li. xij. Aues inquit vncor vnguiũ indigent necessario acuto visu. quoniã videt cibũ suũ a loco remoto valde. et p̄ter hoc leuat se aquila plus q̄ alia volatilia. hic etiam in altissimis rupibus nidificat vbi loci sublimitate ab omni modo cursu aduersario se tutificat et defendit. vbi s̄m Gregorius in altissimis tuta residet et tñ p̄ctus gratia in fima ista videt. ad altissima se eleuat et ascendit. et tñ viso cadauere vel p̄da quã desiderat subito ima petit. Est insup̄ aq̄ la avis difficulter cubans pullificas et pullos suos nutrens. dicit Arest. li. vi. q̄ aquila ad plus ponit tria oua. sed tertium p̄ijcit a nido qm̄ grauiter incubat super ea. et subdit. q̄ illo tempore debilitat

in tantum q̄ non potest lenè venari pullos animum aliar. q̄ tñ incuruantur vngues sui et albescunt ale sue et tunc nimis grauat in dando cibũ pullis suis. et si cõtingit aquilã h̄re tres pullos. eijcit vnũ de nido suo. p̄pter difficultatẽ nutriendi. sed avis lzyu q̄ arabice dicitur cebat nutrit pullos suos casualiter ab aquila sic reiectos vt dicit idem. Item idem docet q̄ aquilaz diuerse sunt sp̄s et diuersimode cibant et nutriunt pullos suos. Nam que albas habent caudas in earum cibatiõẽ plurimò laborant. que vero habent nigras minus in h̄mõni negocio se fatigant. pullos autem suos ad volandum iam aduitos et de nido eijcientes paulatim puocant ad volandum et faciunt eos esurire vt auidius eas sequantur in aere. p̄pter p̄ctum et fortitã si pigritauerint ad excedendum p̄cutiunt eos cum rostro et subtrahunt eis cibũ. vt sic cõgant eos ad excedendum. et postq̄ fuerint cõpleti in fortitudine et in pennis fugant eos a se. et non sunt plus solliciti super eos p̄ter quãdam sp̄m aquile quã arif. vocat achat que cogitat de pullis suis magno tempore. et q̄si volant pulli volant cum eis et dant eis ad comedendam. et quicq̄ volitat super illos curam illorum agens. p̄ata ad resistendum alijs auibus. si forte conuenierint ad nocendum pullis suis in aliquo seu ledendum. Hecola tangit Arest. in li. vi. De aquilis vero dicit vt tangit Gregorius super Job. q̄ quando eius pulliculi receter nati ad capiendum grossiorem cibum et digerendum sunt innalidi sanguinem et liq̄diorẽ humorem p̄de sue in os suum attrahit et fugit et attractatum sanguinem in ora pulliculorum vomit et ita reficit eos cibo leuiori quousq̄ inualescat ad sumendum cibũ fortiorẽ. Ad hec dicit Augustinus. et Plinius q̄ aquila in senectute patit caliginem in oculis et grauedinẽ in alis suis contra quod incommodum instruitur a natura vt fontem aque scaturientis querat deinde ascendit quãtum potest p̄ aera dõet ex calore solis et labore volatus forti in calecat. vnde tunc ex calore poris aperit et pennis relaxatis subito descendens in fontes ruit. ibiq̄ mutatis plumis et purgata caligine in oculis vires recipit vt

sumit. Sup ps etiam dicit idem q̄ eius
senectutem ita indurat & incuruat eius ro-
strum. vt vix possit sumere cibum suum.
et cōtra hoc incōmodū inuenit remedi-
um. qz petram sibi q̄rit cōtra q̄ forti⁹ ro-
strū pcutit et allidit. et sic deponit onus
rostri et cibū capiēs resumptis viribus
iuuenescit. Et sicut dicit plinius aquila
sedendo sup rupem vel arborem ad solis
claritatem oculoꝝ aciem dirigit vel post
p̄dam hinc inde circūspicit. vel vngues
suos inspiciere non desistit. fel huius est
multū medicinale. qz positū in collitijs
visum acuit & subuenit caligini & alijs in-
cōmodis. vt di. dyal. et etiā constan. Ha-
bet asit aliquas p̄rietates minus lauda-
biles. est enī auis excedens in calore et
siccitate. et iō est aiosa & iracunda. quia
ira fortis non est nisi in corpib⁹ magne-
ficatatis. vt di. Arest. li. xvi. & auib⁹ in o-
centibus ē aquila mimica & infesta. vn-
guibus enī rapit. & rostro pcutit caput a-
uis. vocem habet reuāntem & generali-
ter oēs aues terrificantem. In aspectu
enī aquile & auditu. terrent oēs aues al-
terius speciei etiam aues p̄de. vñ dicit
plinius q̄ herodius et cōsiles aues iō die
qñ audiunt aquilā vix p̄dant et hoc for-
san accidit ex timore. Equilam enī in ae-
re tantū rapientes timent gen. ralt om-
nes aues minus aut illam que rapit in
terra. minime autē illam que rapit in
aqua. qz illā nō timent nisi volucres q̄
victus et p̄ue rlatio est in aqua tantum
talis aut aquila multū regenerat a no-
bilitate aliarū aquilarū que in aere vñ
terra rapit p̄dam suam. timet enī vul-
torem. vñ di. Arist. li. x. q̄ amachel ma-
net iuxta mare & magnos lac⁹ et cibatur
ex ambus p̄pe mare qñ ascendunt ab a-
qua. Et si vident vulturem venientem
timebit vñ fugit ad aquā. sed vultur q̄ ē
acutivisus semp volat circa locū illū. et
si experit auis de aqua in aerem vel i ter-
ram statim rapit eam vultur. fixero diu-
fuerit in aqua suffocaf. Habet aut aquila
vñ pedē clausum ad modū pedis an-
seris cui quo se regit in aqua qñ solet de-
scendere p̄pter p̄dam. alii vō pedē habz
diuisum cū acutissimis vnguibus cū q̄

bus p̄dam rapit. Habet asit p̄na a qui-
lina quandam latentem corrosiuā stru-
tem. vt dicit plinius. Dicit enī q̄ p̄na
aquilē posita inter aliarū auū plumas.
corruptit & corrōdit eas. sicut corde scē
de intestinis lupoz in vigella vel in citra-
ra posite cū cordis factis de intestinis o-
uium eas destruunt et corrūpūt vt dicit
idē Aquila societatem nō diligit immo
fugit. vt dicit Arest. li. i. Aues que hūc
vncos vngues nō est possibile q̄ sint cū
aliquibus socioz suoz rē. Item vngues
habet p̄ mucronibus. et iō qñ sedet sup
lapidem retrahit eos et quasi claudit i-
tra carnem ne os allidat vel cōterat con-
tra petram. vt di. Arist. li. xiiij. Non infi-
det auis hñs vncos vngues sup arbores
vel lapides. qz natura vnguū eius est
tra itas duas res rē. Item impia ē con-
tra filios suos qñ eoz visus claudit con-
tra solem. qm̄ eos reputat alienos. Itē
vt ad p̄dam aliarum auū instruat eoz
compellat. rostro eos percutit et vulne-
rat. vt dicit plinius.

Capitulum. II

De accipitre.

Accipiter est auis regia que pl̄
animo q̄ vngulis est armata et
quod ei in q̄titate corporis na-
tura denegat. hoc ei in virtute et auda-
cia animi. recompensat. vt dicit Isido.
Est enī auis vt dicit Isido. alijs auib⁹
capiendis audida a quatuor arreptiōe ac-
cipiter. i. raptor est vocata. Dicit etiā
Basilius in exameron q̄ accipitres cu-
ca suos pullos sunt crudeles. quia cū sint
habiles ad volandum cibos eis subtra-
hunt. et percutiendo ad modum aquil-
larū de midis exire cōpellunt & cogunt. qz
eos audere docent. et ad p̄dam excitant
ne adulti effectū tepescant ocio et magis
cibū querere q̄ vigorem animi consue-
scūt. vt dicit Beda et Limbro. Sūt enī
quidā accipitres p̄dones aeris tm̄. qui
dam vō terre tm̄ sicut et aquile. vt dicit
Arest. li. vi. Primi aues tantum volan-
tes rapiūt. secundi vero sedētes in terra
percutiūt et inuadūt. & inter hos colūba di-
scernit sic de alq̄a dēm ē. Et igit accipit

avis calida et sicca mole carnis spau-
 ra, pennis plumarumque varietate decorata
 struioni in pennis decore filima est. sed in
 agilitate et animi magnanimitate oino
 impar est. Summa enim celeritate nunc
 in aere se leuat et ascendit in tantum quod
 ab hominum aspectibus se subtrahit. nunc
 subito inferius in predam ruit. pectus
 vero accipitris est acutissimum. modica tamen
 carne est munitum. An di. Arest. li. xiiij.
 Quanto pectus eius magis est acutum.
 tanto melioris est volatus. quonia si ha-
 beret pectus multum latum moueret mul-
 tum aeris et esset grauis motus. Caro
 sum autem non est. quia acutum est et debile
 esset si haberet cooptorium et multa car-
 ne sicut dicitur ibidem. Maxima itaque est
 eius fortitudo in pectore et in vnguibus
 et in rostro quo statim perit cerebrum pre-
 de sue. Eius fel medicinale est et vtiliter
 in oculorum collitijs admiscetur. visum enim
 acuit et oculorum albugines destruit et con-
 sumit. similiter et fumus eius. Habz au-
 tem hoc proprium accipiter. vt di. Grego.
 quod in senectute quando sentit se pennarum
 pondere grauari expandit alas suas con-
 tra solis radios stante auctro. et sic ex re-
 pentina aura et calore resoluente aperit
 tur porum quibus aptis excutit alas et sic
 veteres penne exiliunt et noue crescunt. et
 sic nouitas pennarum ipsam efficit ad vola-
 dum aptiores. Duo enim sunt genera ac-
 cipitrum. quidam enim est domesticus et quidam
 siluestris. qui domesticus est siluestres ra-
 pit aues et raptas eas domino suo terelut
 quit. siluestris vero domesticas rapit aues
 Indignantis enim nature est accipiter.
 vnde si predam quam impetit et sequitur casu a
 liquo non arripit. vixit vltra die ad manus
 domini sui redit. Quod vt accipi-
 trum dieta sit ordinata scilicet nec nimis tenu-
 is. nec nimis laura. erabundantem enim ci-
 lo impinguant. et tunc insolescunt aut per-
 grescunt. et ad reparatorium redire redignan-
 tur. Si vero fuerit nimis paucus reficit
 accipiter viribus et efficit impotens ad
 predandum. Solent etiam oculi talium auium
 claudere claudi siue tegi ne nimis de manu
 gestatis se efferant a vibus visis ad quam
 raptum anhelant et aspirant. Et ideo quibus

dam laqueolis illorum pedes illaqueant
 ne libere ad quamlibet auiculam efferant
 gestatur in sinistra vt de dextra aliquid re-
 cipiat vnde reficiatur. Seruant autem
 accipitres domestici vel domini in muta-
 torijs vt a pennis veteribus et induratis
 exonerent. et sic in iuuentute et decore re-
 nouent. dat autem eis cibus de aliqua car-
 ne aliquatulum venenosa et sic facilius mu-
 tent. Accipitres vero maxime leduntur
 vt dicit Beda. et ideo eorum mutatoria a lo-
 cis fumosis debent esse remota ne eorum cor-
 pora ex fumi amaritudine ledantur. et ne
 plume ipsorum ex nigredine fumi inficiantur
 carnibus recentibus et sanguinolentis
 reficiantur. et solent eis dari corda auium
 que predantur. quod diu viuunt et potentes
 sunt ad predandum a suis dominis diligenter
 in manibus gestantur. super pectus repo-
 nunt. in pectore et in cauda manibus re-
 planant. cum diligentia nutriuntur. sed quoniam
 moriuntur ab omnibus inutiles reputan-
 tur. non enim comeduntur. sed potius super
 sterquilinum projiciuntur.

Capitulum. III.

De alieto.

Alietus secundum glossam Deutero. cuius
 idem est quod falco. avis scilicet prede-
 auida et multum animosa. In-
 uadit enim aues longe se maiores eas pe-
 dibus et pectore percutiens et inuadens
 secundum aliquos vero alietus est avis par-
 uula capiens alias minutas aues vt di-
 cit autor aurore. Obtinet exiguas alie-
 tus corpore vires. Sunt et aues minime
 predam cibumque suas. Exprimunt hic aliquem
 qui solos verat egenos. Et secundum hoc videtur
 quod alietus idem sit quod nifus paruus qui gal-
 lice dicitur muschet vel ipse nifus.

Capitulum. IIII

De apibus.

Pes secundum Isidorum sunt dicte eo quod
 a sine pedibus nascantur. vel ex eo
 quod pedibus alligent se inuicem et
 conectant. De secundum Isidoro. solertes sunt in
 gignendi mellis officio assignatas et sibi
 proprias incolunt sedes non vendicantes sibi
 alienas domicilia sua inenarrabili arte pro-

nunt et ex varijs floribus mirabili artificio fauim condunt, tectisq; ceris plenissima castra replent, exercitiū et reges habent et bella mouent, fumū fugiunt et ventus et bella, tumultu exasperantur. Has pleriq; expti sunt de boum cadaueribus nasci pro his creandis vitulorum occisorum carnes sterant, vt ex putrefco cruore vermes pcreent et postea receptis alis apes efficiant, sicut scabrones de equorum carnibus generant, vt di. *Asi.* fm autem *Ambr.* in exame, mirabiles sunt apum proprietates et insignes et nobiles. Nam apes com habent sollem, vnam incolunt mansionem vnius porte clauduntur lumine, comis est labor omnibus, communis cibus, communis opatio, communis vsus, communis fructus, comis est omnibus volatus, comis est oibus generatio. Integritas quoq; corporis virginalis oibus est communis sicut et ptus qm nullo concubitu miscent, nec libidine resoluntur, nec ptus quatititur doloribus et tamen maximū filiorum examen constitunt nam cum alie volucres vix in anno singulos edant fetus apes gemios creat et duplici ceteris fecunditate pponderat. Item apes regem sibi creant, ipse sibi populos ordinant, et tñ licet posite sint sub rege, ipse tamē sunt litere, et regē sibi substitunt et naturali affectu diligunt, et summa defensione defendunt et p eum pite pulcrum putat Regi suo tanta reuerentia exhibet vt nulle de suis domo exire audeat nec ad aliquos p dire passus nisi rex fuerit egressus et volatus sibi vendicauerit principatū. Eligunt aut apes sibi in regē in magnitudine et specie magis insignem et qd in rege picipuū est mansuetudine clariorē, nam et si habeat aculeū eo tamē nō vtit ad vindicandū. Naturaliter aut apes tanto sunt leuiore quāto ceteris sunt maiores, sed et apes q nō obtemperant regi ppria cōdenatiōe se mulctāt vt aculei sui vulnere moriant. In apū vtero examine nulla est ociosa, quedam enim certāt quasi in bello campestri cōtra alias apes, alie vigilant circa victū, alia futuram explorant ymbres et speculantur cōcurtus, alie ceras de floribus fingūt, a

lie cellulas nunc rotundas nunc quadratas mira cōuersione et equalitate ponunt et tñ inter tam diuersa opera nulla alienis laboribus nisi diat, nulla raptu vicium querit, sed pprio volatu et labore inter herbas et flores que sibi sunt cōgrua recolligit et requirit, habent tñ apes spicula sua et inter mella fundit venenum si ab aliquo fuerint laessite, vitamq; suam ponunt ardoze vindicte p domiciliorum suorum defensione. Apis itaq; et si infirma est robore, valida tñ est vigore sapientia et virtute cuius fructus est omnibus suavis qui suauitate sua fauces obdulcat et vulnera curat ac interioribus vlceribus infundit medicamentū. *Hucusq; Ambr.* Sunt et alie proprietates quas tangit *Arist.* li. x. vbi ista interserunt dicit etiam inter cetera q apum opationes inter se sunt diuersimode, quedam enim adducunt suis aluearibus quo indigent ad pparationem mellis ex floribus et frondibus arborum et herbarum et pcipue in quibus est glutinositas, et illiniunt ex eo superficiem aluearis, et hoc faciunt ppter nocentiam aialia, et si introitus aluearis fuerint nimis amplii, strictificabunt eos deinde cōgregant mel, et primo incipiunt facere domos in quibus habitāt reges, deinde alias domos in quibus habitant alie apes aluearia custodientes, et accipiunt certam ex floribus et cōgregant ipsam cum pedibus anterioribus, deinde mutant eam ad pedes medios, deinde ad coram pedum posteriorum, et post volant cum ipsa, et tñ manifesta ponderositas in ea. Et cum volat apis non tangit flores diuersos nec dimittit vnum florem et vadit ad alium qdū ibi inuenit quod sibi necessarium est et vtile, sed colligit ex eo quo indiget et tunc redit onusta ad locum suū. Quaaliter autem mel recolligant et q sit melis ppria materia non possumus leuiter distinguere sensu. Frequenter autem libenter folia et flores oliue et manēt super ipsam longo tempe ppter spissitudinem foliorum. Quando autem rex earum nequit volare tunc ferunt ipsum turba apum, et si fuerit rector viuus marcescunt in vna pte et femine in alia. Si

vero fuerit mortuus mares erunt cū fe-
minis in tomibus et femina rectoris est
dupla ad alias et habet acutiorē acule-
um quā masculus et multi de maribus ca-
rent aculeis et volunt quasi pungere cuius
aculeo et non possunt. Rectores autem du-
orum sunt modorum. vnus est niger et ali-
us est tulleus. et hic melior est. et est apis bo-
na pua rotunda in se tensa constricta in
medio quasi cincta mediocriter villosa.
et differunt apes in pastu. quia quedam pa-
scuntur floribus ortulanis et sunt diuer-
se ab illis que pascuntur in floribus mon-
tanis. Nam ille que pascuntur in arboribus
montanis minores sunt alijs et fortio-
res et plus patientis laboris. Item apes
sedent super aluearia et sugunt quod est super-
fluum in fauis. et dicitur quod si non facerent hoc
generarent ex eis aranea et morerentur apes.
Quod si autem modicum est de melle in tom-
ibus deserunt eas et pugnant cum illis quo-
lunt extrahere mel et propter hoc videntur se-
pe sedere super foramina quasi pate ad ve-
histendum. et pugnant breuiores contra lo-
giores pugna forti quam multum comedunt
de melle et laborant eijcere eas de alueari-
bus que non mellificant nec laborant.
Item reges non apparent extra aluearia
soli nisi magno stipatu apum et ipse in me-
dio earum est et exitus eius est ante exitum
pullo apum tribus diebus. deinde exe-
unt apes pauca et volant circa aluearia
et diuidunt se per cateruas et vadit cum quo-
libet rege caterua vna. et si contingat quod ex-
eat vna pars apum ad alias tunc ille pau-
ce residue vadit ad alium regem et dimit-
tunt suum primum regem. et vadit ad re-
gem possidentem plures. et si rex quem di-
miserunt insequatur eas interficiunt ipsum.
Item quando apes pungunt cito post mortuum
tunc si totum infixerint et non retraxerint a-
culeum suum. quia impossibile est totum acule-
um exire nisi cum eo exeat intestinum.
Rectores autem apum raro pungunt. et
si aliqua apis moriatur in alueari extra-
hant eam residue. quia hoc animal valde est
mundum plus quam alia animalia. et propter hoc
eijciunt sterces suam in volando et non in
alueari suo quia fetidus odor grauat eas.
Similiter ventus unde si fuerit fortis

ventus custodes apum debent tegere ori-
ficiam aluearis ne intret ventus ad eas
quoniam autem aluearia efficiuntur aliquo ca-
su fetida derelinquunt ea. et si contingat eas
ibi morari ex fetore infirmant. quando
etiam nimis quiescunt infirmantur et
eijciunt ociosas et conuenit eis in hyeme
locus calidus et in estate locus frigidus
et si homo dimiserit eis multum de melle
non multum post operabunt. et si modicum se-
gnescunt ad operandum mel. et propter hoc debet
custos dimittere de melle huius multitudi-
nem apum. et si defecerit eis mel ad come-
dendum debet eas pascere. ficibus et alijs
dulcibus ne moriantur. Item quando contedunt
inuicem intra aluearia signum est quod vo-
lunt discedere ab alueari et ideo debet custos
irrozare vinum dulce intra aluearia tunc
manebunt. Hucusque Arist. li. viij. siue. ix.
Item idem li. iij. apes non faciunt strepi-
tum nisi volando et extendendo et contra-
hendo alas suas per aerem cadentem iter
alas et corpus. Item posteriores pedes
apum sunt maiores quam anteriores propter
ambulationem et ut cito eleuentur a terra cum
voluerint euolare. ut dicit idem li. xij.
Item accidit apibus infirmitas que ab
Arist. li. viij. dicitur caboim. alias laly-
roim. vel taloyzoic. ex pus vermibus que
generantur in aluearibus ex corrupto fa-
uis et quando crescunt illi vermibus faci-
unt texturam similem texture araneali
et dominant super totum aluear. et ideo pu-
trescit mel et egrotant apes vel moriuntur
Item idem li. xvi. Apes non generantur
ex coitu neque ex diuersis generibus coe-
untibus neque ex opibus per coitum. In
annis autem pluuialibus multiplican-
tur apes valde siue pulli apum. quia propter
humiditatem multiplicantur superfluita-
tes in corporibus. In annis autem tem-
perate complexionis pulli apum diminuuntur
ut dicit idem. Item in dietis particulari-
bus dicitur. Apes flores amygdalinos pa-
scentes faciunt mel magis temperatum et
magis saporosum minusque acutum. In spi-
rituali membrorum parte mundificationum.
apes vob absinthii pascentes et alias herbas
amaras faciunt mel. sed minus dulce. et
tamen multum mundificationum opilatio

nis splenis et epatis aptium ⁊ ydopi/
copiuuatiuum. et morsus rabidi canis
curatiuum. Quere infra de melle in tra-
ctatu de liquoribus alias proprietates apsi
in littera. Et in tractatu de animalibus
fm phum et Auicen.

Capitulum. v.

De bubone.

Ubo a sono uocis nomen habet.
b ut di. Ipsi. Est autem auis fera
his onustaq; plumis. sed graui se
per tetenta pigricia. debilis est ad vola-
dum. in sepulchris die et nocte versatur
semper comozans in cauernis. unde a/
pud augures malum ptendere fert. Na
in urbe visa solitudinem ptendere asse-
runt. ut dicit idem. De bubone di. Ire-
sto. h. viij. Monedula inquit pugnat cu
bubone qm debilis est visus bulo apud
meridiem. Clarus namq; videt de nocte
q; de die. et ppter hoc capit monedula q e
aure corum. generis bubonis oua et co/
medit ea de die. ⁊ bulo comedit oua mo-
nedule de nocte. quia bulo fornoz est de
nocte q; de nocte. ⁊ monedula fortior est de
die q; de nocte. ⁊ alie aues volant in cir-
citu bubonis ⁊ replumant ipsum. ⁊ ppter
hoc caucupes cu eo replendunt alias aues
pugna a hit istaz auu sicut et lestrarium
non est nisi ppter cibum ⁊ mansionem cuius
frequens vtilitatis de nocte psagium est
mortis fm angurum coniectura. bulo ster-
coribus et alijs immundicijs pascat ab a/
lijs volucribus hoc odio habet. templa
frequenter nocturno tepere de oleo lam-
padu satietur. in plumis tantu ⁊ in ro-
stro aubus pde similis esse videt. s; in
animositate penitus est dissimilis et in
virtute qm ab aubus impugnat in supi-
num se vertit ⁊ rostro cum pedibus se de-
fendit. mures ⁊ respirationes venat. ⁊ co-
medit. de nocte euagatur ⁊ circuolat de
dicero in parietum rimulis se abscondit

Capitulum. vi

De columba.

Columbe sunt dicte a colore col-
li. eo q; earum plumei collo co-
lore multiplici sunt respexe. v

dicat Ipsi. Sunt autem columbe aues ma-
sue hominum frequentiam ⁊ consorti-
um diligentes ⁊ in earu multiplicatiode
couersantes quas antiqui veneras nisi
cupabant eo q; frequentent nudos et of-
culo amorem concipiant ⁊ veneri multuz
vacant. et ideo columba dicit quasi co-
lens lumbos. vñ dicit Irido. nam colum-
be omni tempe et faciunt pullos cu fue-
rit earu manio calida. et fuerit earu ci-
bus paratus. meliores autem faciunt
pulos in autumno q; in vere vel in estate
ppter copiam victus. ut dicit Ipsi. De
natura vero columbarum dicit Irest. li. v
columba auis est voluptuosa. vnde ⁊ se
se osculant aute coitum ⁊ masculus se/
nex non potest coite tamen non cessat of-
culari et femina multotiens saltat super
feminam cum no sit masculus. hoc facit
cum osculatur ⁊ no eijciunt semen. Et
tali autem coitu faciunt oua aliquando
non pullificatiua sicut sunt oua veti. ⁊ om-
nes aues que similes sunt columbis o-
uant in vere bis vel ter ⁊ faciunt duo oua
sed no ouant tertio nisi qm corumpitur
scdm. Item idem dicit li. vi. Columbe
inquit p maiori parte pullificant mare
et feminam. ⁊ primus pullus est mas-
culus et aliqui erit vnus pullus vno die ⁊
alius alio die. ⁊ masculus cubat de die o-
ua. ⁊ femina de nocte. et primum ouum co-
plet se ⁊ fundit in. xx. diebus. ⁊ columba
primo penetrat testam ⁊ post diuidit il-
lam. ⁊ masculus ⁊ femina calefaciunt pul-
los in vno tempe. ⁊ femina est magis sol-
licita circa pullos q; masculus. ⁊ teries
in anno ouant et qnq; vndecies vel duo-
decies sicut in egypto ⁊ masculus coit auis
femina post annum. Item idem lib. viij
cum pullificat coluba statim masculus
regit pullos ⁊ si femina tardat venire ad
pulos ppter dolorem partus peccat ea
masculus ⁊ cogit eam ponere se sup pul-
los. ⁊ cu crescunt pulli vadit masculus et
sugit terram sallam. et illud q; fugit po-
nit in ore pulloꝝ vr assuescat eos cibo.

Cum autem mas vult eijcere pullos de
nidis coit cum ipsis. Item columbe ha-
bent ppter sicut ⁊ turtures. q; caput suffi
non erigunt qm potant quousq; eis suffi-

ciat hancus potus. *Uiuunt aut columbe et generaliter cubant vsq; ad anuos. v. Ducusq; Arest. Proprietates aut colubaz vsuales et multaz notas tangit glo. sup verbu illud. Oculi tui colubaz. Cārico. i. Colūba inquit felle caret. rostro non ledit nisi parem suum forte. incauer nis petrarū nidificat alienos pullos nutrit. colūbas alias errantes associat et re colligit. iuxta fluēta manet melioza grana eligit. gemitū p cantu reddit. gregatim volat et societatem diligit. alis et rostro se defendit. cadauera et alia immūda non comedit. seminos pullos nutrit supfluenta refid. ns. ymbziam accipitris de longe venient s inspicit quā videns statim ad interiora foraminis fugiēs se abscondit sicut di. glo. abi. Oculi eius sicut colūbe sup riuos aquaz etc. Lan. v. c. Et vt di. in viaico. Consta. sanguines habet medicinale. Dicit eni q; sāguis eius sub dextra ala extractus et calidus oculis impositus seu instillatus dolorē mitigat et sanat obtalmiā oculoꝝ. Fimū hz ardentem quem de nido eijcit et pullos vt eijciant instruere cōsuevit. vt di. Aresto. Colūba pacis est nuncia simplicitatis forma. natura mūda. ple fecunda. pietatis emula. societatis amica. iniurie imemor. que q̄sto est pennosior tanto fecundior inuenit. vñ colūbe habentes pedes pennatos fere pullificant omni mēse. Est aut columba naturaliter timida. raro secuta. nisi qñ est in foramine petre ibi aliquantū requiescit. Est aut obliuiosa et nō sublatis pullis damni sui imemor nidificare et pullificare in eodem loco iterū non obmittit. vt di. Yero. Itē stulte est curiosa. nam sedens sup arborē circūspicit et ad quā ptem velit tendere quasi deliterans collū vndiq; circūflectit. sed sepe dū de volatu delibet. añ q̄ arripit volatū sagitta eam transuolat. et nō ppositum nō pficit. qz qd̄ diutius fieri ppositum in tempe cōgruo nō pficit. vt dicit Greg. Item vt dicit in diet. p. ricularibus. Caro colūbina dura est ad digerendū et viscosa. vñ grossum dat nutrimentū maxime caro pulliculoꝝ. s; qñ volare incipiūt rōne motus et laboris mul-*

tum amittunt de illa grauitate. et fit caro leuior et acceptabilior ad digerendū. Quanto autem vetustior tanto durior et peior ad digerendum. et illaudabilius generat corpori nutrimentum. Item columba aliquādo inuenit comita que ad deceptiōem siluestrium est instructa. nā siluestribus se associans ad retē eas ducit et vt cautius eas decipiat cū illis intrat aucupis retē et inuolu se pmittit sub amicitie specie quasi ad pascua eos allicit et sic pascendo ad laqueum et intritum eas trahit. Item in egypto et in syria vt di. Ambro. instruit columbarē littere sit gerula. puincie ad puinciā intrinicia. naturaliter eni diligit locū et mansionem vbi primitus est nutrita. et q̄tumcūq; deferatur ad longinquas partes semp redit ad ppria si liberati fuerit restituta. Tali autem columbe cauti solet alligari littera sub ascella que dimissa eleuat se in aera et nunq̄ cessat donec redeat ad sue natiuitatis prima loca sed qñq; in via cognoscit ab hostibus et sagitta impetitur. et p litteris quas defert iter facitur et vulneratur. et sic nō sine periculo est baiula littere. qz sepe quater littera sic portata est causa vel occasio mortis sue.

Capitulum. VII

De coturnicibus.

Coturnices sunt quedam auiculae a sono vocis dicte quas greci ortigias vocant. eo qd ferunt in ortigia. insula primouise. vt di. Jsi. He aues certa habent adueniendi tempora. gregem faciunt et ducunt. accipitrem timent. et q̄diu accipitrem vident tādiu de terra non surgunt. ideo etiam ortigometra dicunt. habent autem he aues duces sic et grues. Et ideo qz timent accipitrem. cura est eis sollicitare duces per quos cauent ppria discrimina ne ab accipitre capiantur. Hec sola auis morbus caducum patitur sicut et homo et passer. Mare trāsiens cum lassatur in aquā descendit et vnam alam erigens velum sibi facit. cibos gratissimos habet semina venenosa pp̄ quas causas veteres eas ve-

sci prohibuerunt. Elleborus enim est ci-
bus coturnicū qui si ab animali in mul-
ta q̄ritate sumatur p̄niciosum est. nam
cum animalia latas habent venas, p̄ q̄s
defertur fumus vi ellebori cor subito in-
frigidat & mortificatur. Coturnices au-
tem venas habent strictas circa cor nō
fumus venenosus non habens liberū trā-
situs in stomacho remanet et ibi digeri-
tur & subtiliatur vnde non ledūtur. Co-
turnices autem vulgari sermone curlei-
os vocamus a x̄ loci cursu. citissime ei-
currunt super terram. speciem autem su-
am diligunt tales aues, et ideo vociferā-
tio mutuo se requirunt, vt dicit Ambro.

Capitulum. VIII

De ciconia.

Ciconia vel ibis est auis fluuiialis
que seipam purgat rostro suo.
quia q̄n ex ciborū multitudie sen-
tit se grauata aquam marinam, intra
se recolligit quam p̄ anum ad interiora
infundit, que remolliendo cibi cōpacti
duriciam mordicando, intestia sup̄flua
eijcit et emittit. Hec auis serpentum o-
uis vel citur & ex eis gratissimam escam
deferens pullis, vt dicit Isid. Et dicitur
ciconia quasi cicantia q̄z cōquacientē ro-
stro quasi cum cāna sonum facit, vt dicit
idem, veris est nunciā et in suo aduētū
p̄dicat nouitatem tēmpis. serpentibus
est inimica, rostro enim eos p̄cutit et in-
terficiat, & quādo q̄z deuorat & reglutit, hu-
manam frequentiam & societatem diligit
et ideo in habitatas cōsuevit & nidum su-
um p̄mū nisi fuerit coacta defacili non
dimittit sed in suo recessu cōtra hyemes
terra replet nidum suum & cū luto x̄gu-
las nidi et spinas compaginat ne aliq̄s
ventus tempestuosus ipm in hyeme dei-
ciat aut dissoluat. In reditu autez suo
iū vere eundem locū occupat ab alijs ni-
dum occupare volentibus p̄tegit & defē-
dit, viuente femina mas causa coitus cū
alia se non associat, sed quo ad nidum et
generationis officium femine fidem ser-
uat, in qua si masculus aliquo casu adul-
terum cōcubitum p̄senserit, vltra secus

non cohabitāt, sed rostro si potest eam
transuerberat atq̄ necat, vt dicit Arest.
Alias q̄n in nido mas feminam non cal-
cat et in cubando sup̄ oua mas cū femē
nā vices mutat, pullos suos miro affectū
diligit et custodit, et ex assiduo cubitu su-
per eos plumas perdit, pater quādo ē i
pascens, mater in nido residet, et ecōuer-
so, quando reuertitur mas euolat femina
ad pascua et masculus nidum fouet, vt
dicit Ambro, ciconie maria transuolat,
et collecto agmīe ad calidas regiones si-
mul volant. In suo autez discessu comi-
tes habent cornices que ipsas p̄cedunt
et quasi ciconijs ducatum p̄tentes, con-
tra aues infestas eis p̄ viribus se oppo-
nunt, vt dicit in exameron. Quāuis au-
tem venenosa comedant vt ranas et ser-
pentes & h̄mōi, venenū tamen naturam
earū non superat nec immutat, iō eis est
refectio & nutrimentum qd̄ hominibus &
alijs aialibus est venenum, vi enī calorū
qui in eorū interioribus d̄nantur virtus
veneni extinguitur & supatur. A pullis
suis in senectute pascitur, naz eximia, il-
lis circa filios est pietas et ideo q̄zum
tempus expendant in feribus educādis
tantum ip̄ea pullis suis vice reciproca
nutriuntur, vt dicit Ambro, quando ve-
ro pulli nascunt, cura pedes & rostra ha-
bent ad modum cigni valde nigra, sed de-
posita paulatim nigredine, rubere tanto
plus incipiunt quanto quotidie plus se-
nescunt.

Capitulum. nonū

De cornice.

Cornix est auis annosa q̄ apud
latinos greco nomine, appellat,
quam aiunt augures hominum
curas agere insidiarū vias mōstrare fu-
tura p̄dicere, sed magnū nephas est cre-
dere, q̄ deus consilia sua cornicius ma-
nifestet, vt dicit Isid. His inter multa
auspicia tribuit, vt etiam pluias p̄ten-
dant vocibus iuxta illud vrgilij. Hunc
plena cornix pluiam vocat improbo vo-
ce. Est autem auis garrula et impia & in-
colis vbi habitat nocua vt dicit idem
Immūdis pascitur et venenosis dūti-

fime uiuit, contra senectutē in pluma al-
 tescit. s; i carne intrinsec^o q̄to uiuit diuiti-
 us plus tenigrescit. Culpem p̄ ceteris a-
 nimalibus odit. cōtra n̄s; et accipitrē
 cōfigit vt di. Jfi. Est enī anis impro-
 ba aquile 7 alijs p̄de auiibus importuna
 nam aquilam quā tangere formidat gar-
 ritu 7 volatu insequitur 7 infestat. sed d̄
 sua improbitate non semp̄ lucri portat.
 qz post longam aquile dissimulatōem a-
 liquando ab ea rostro percitur aut inter-
 ficitur quando ei plus debito appropin-
 quat. De cornice autem dicit in exame-
 ron. qz cornices ciconias cōducunt et di-
 rigunt. 7 velut quibusdam turmis eas sti-
 pantibus. eis turmatim se adiungūt et
 contra alias aues ip̄is ciconijs infestas
 dimicantes. p̄p̄ijs periculis aliena tel-
 la suscipiūt. cuius indicij est. qz in illo
 temp̄is interuallo quo ciconie solent re-
 cedere non reperiuntur in locis cōsuetis
 residere et qz cū vlnē reuertētes māse-
 sta quadam sanguinis voce certisq; indi-
 cijs grauem se certaminū ostendant cō-
 fictum subijisse. Item ibidem dicitur qz
 admiranda est huius auis demētia. na-
 cum parentes p̄ longeuas senectutē plu-
 marum tegmine 7 alarum regimine nu-
 dari contingit. cornices iuniores p̄p̄ijs
 pennis eos fouent 7 collecto cibo pascūt
 quādo etiam penes earū senescūt. eos
 fulcro alarum suarum subleuant 7 ad vo-
 landum excitāt vt in pristinos vsus mē-
 bra dissueta reuocent 7 reducant.

Capitulum. x.

De coruo

Coruus siue corax a sono guttu-
 ris nomen habet. vt dicit Jfi.
 Coruus pullos ora suoz hyan-
 tia respicit quibus cibū prius nō mini-
 strat nisi prius p̄ pennarū nigredinez p̄-
 p̄rij coloris similitudinē recognoscat. P̄-
 qz vero nigrescere inspicit totis suis vi-
 ribus teinceps eos pascit. vt di. idē Jfi.
 Dicuntur autē pulli coruoz roze celesti ve-
 sci q̄diu beneficio etatis nō habent ni-
 gras plumas. non enī prius escis scz ca-
 daueribus fetidis sed roze celestis bene-
 ficio sustentant. vt dicit Aug^o. Petat ei

coruus in cadaueribus mortuoz loca oc-
 culta. vt di. Jfi. et est auis clamorosa 7
 diuersas format voces. solos enī inter a-
 ues seraginta quattuor habet vocis mu-
 tationes vt dicit Fulgentius. Est etiā
 auis dolosa res furtiue subtrahens reponens
 in locis abditis et abscondēs. Est
 etiā immunda auis cadaueribus insi-
 dens 7 ex venenosis 7 rebus immundis
 cibum querens. Et fm̄ augures quādam
 vim p̄sagij 7 diuinatōis habens. et idē
 apud gentiles coruus inter volucres fu-
 it apollini cōsecratus. vt di. Jfi. De
 coruo autē dicit Arest. li. vi. Femine cor-
 uoz cubant sup̄ oua sole. 7 masculi defert
 eis cibum 7 pullificat plures pullos et
 cubat diebus viginti 7 rejicit aliquos p̄-
 p̄ter multitudinem. qz aues que multos
 pullificant aliquos eijciūt a se. Jtes di-
 cit idem li. viij. Coru^o niger pugnat cum
 asino 7 thauo 7 volat super ipos et nocet
 eis patiēdo cum rostro et pungit
 oculos ipoz. Item ibidem. Coruus ni-
 ger est amicus vulpis. 7 p̄pter hoc pugnat
 cum aceloni 7 alijs bestijs vt iuuat vul-
 pem. Item ibidem. Corui pugnant pu-
 gna forti 7 p̄cutiūt se ad inuicem car-
 mis. i. cum rostris vnguibus 7 alis suis
 victus obedit victori victoria forti. huc
 usq; Arest. Item solus coruus i medijs
 estius feruoribus cōtra naturam aliaz
 auium ouat 7 pullificat fetus suos. An-
 de Petronius. Coruus maturis frugibus
 oua defert 7c.

Capitulum XI

De cigno

Cignus latine olor dicit grece.
 eo qz totus albus sit i plumis su-
 is. nulli enim inueniūt cignum
 nigrum. Olor autem grece totum dicit
 latine. vt dicit Jfi. Cignus autē a canen-
 do est dictus. eo qz carminis dulcedinē
 modulatis vocibus fingit. Ideo autem
 canit dulciter. qz collum longum 7 reflexum
 habet 7 necesse est eructuantem vo-
 cem p̄ longum 7 flexuosum iter varias
 reddere modulationes. Fertur autē in
 yperboreis ptibus p̄cimentibus cytha-
 redis cigni pullos euolare de nidis 7 ap-
 3

te ad modum concinere, vt dicit *Istido.*
Scdm autē Oiar. et Ambro. Flautelo
 nū p̄sagiū euentus reputant, q̄ cigni sc̄z
 in nauigio obuiant sicut ait *Enm.* Li
 gnus in auspicijs semp̄ letissimus ales
 h̄sic optant naute, q̄ nō se mergit in vn
 dis. et iō appollini fuit cōsecratus, vt di
 cit *Oiar.* In alis autē maxime est forti
 tudo. Lignus q̄n̄ est in amore querit fe
 minam ⁊ ei p̄ cōplexiōem colli blandif.
 et quasi eam trahit ad se ⁊ cōiungit col
 lum suū collo femine cōligando, post co
 itum s̄o femina p̄cutit mare ⁊ fugat ip
 sum, balneat autē se masculus post coitus
 sicut femina ante q̄s cibū sumat. *Instante*
autē morte p̄ nna infixa cerebzo canit
et cōtra alioꝝ aiantū cōsuetudinē p̄
gemitu cantū reddit. vt dicit *Ambro.*
 plumam habet candidissimam omni ni
 gredie vel colore aliquo imp̄mixtā, car
 nem s̄o habet nigram ⁊ ad dirigendum
 duram, rostrū cū quadā tuberositate vi
 sum ab olfactu ⁊ gustu distinguente, col
 lum h̄z intrinsecus valde nigrum et in
 terius densatū cū quo collo in p̄fundus
 met̄so cibū suū querit et incidit, duz sit i
 ter pisces nutritus ip̄os nō comedit, iō
 si panis vel esca sibi p̄iecta fuerit, piscib̄
 ip̄m sequentibus ip̄e cedit. de herbis et
 radicibus victū suū querit, pedes habet
 nigros latos ⁊ clausos naratōi valde ap
 tes, quoz vno vtitur p̄ remo in narādo,
 alio p̄ gubernaculo se regendo, Stagna
 et lacus inhabitat, ⁊ secus aquas nidifi
 cat, vbi sup̄ pauca ligna p̄iecta sup̄ oua
 cubat ⁊ pullificat, pullos solcite nutrit
 et educat ⁊ eos rostro alis ⁊ sibulo prote
 git ⁊ defensat, ⁊ si quis aduersus eos ap
 propinquauerit inter pullos ⁊ appropin
 quantibus opponere se ⁊ interponere nō
 cessat, Quis est magne carnositatis ⁊ p̄o
 derositas corp̄is, ⁊ iō quietem diligit
 ⁊ raro volat, volant autē cigni filuelles
 volatu forti collis extēsis ⁊ pedibus ad
 posterius applicatis, sed nō sunt tā ma
 gni corp̄is neccante pinguedinis sicut
 sunt tomiri qui iuxta boim habitacula
 sunt nutriti, vt dicit *Oiar.*

Capitulum XII

De culice

Alex est musca modica ab acu
 leo dicta, eo q̄ sanguinem sugit
 c habet autē in ore fistulam admo
 dum stimuli q̄ carnem terebrat vt san
 guinē bibat vt dicit *Isti.* Reputat autē in
 ter volatilia sicut ⁊ apis, cū tñ corp̄ ver
 mis h̄eat plures pedes h̄ntis, eo q̄ alas
 h̄eat quibus volat, Generat autē ex vad
 poribus putridis ⁊ cadaueribz ac palu
 stribus locis ⁊ corruptis generatis, ex
 cōtinua alar̄ replicata p̄cussione in ae
 re strepitū generat ⁊ quasi stridet, super
 cadauera ⁊ vlcera libenter refidet, equis
 etiam vlcerosis valde nocet, strepitu et
 morlu tormiētes infestat ⁊ a req̄e eos ar
 cet ⁊ nocte maxime circūuolat ⁊ mem
 bra quibus insidet terebrat atq̄ mordet
 lucipeta est, q̄ lumen libenter videt, vñ
 minus cautē in candelā vel in ignē irru
 ens se ob auiditatem luminis videndi
 cōburere sepe solet, h̄zudinibus pascen
 dis summe valet, culices enī in aere vo
 litantes ab h̄zudinibus que venant̄ mu
 scas in aere p̄de gratissima reputantur
 Dicunt̄ autē culices sc̄m̄plex, i. musce
 minutissime, sed aculeis p̄molestē, sc̄m̄es
 enī grece musca d̄z latine vñ et dicit̄ sc̄i
 nomia musca canina ⁊ h̄mōi musce ter
 ra egyptioꝝ p̄cussa est, vt d̄i *Isti.* Est au
 tem icinomia genus pessimū muscarū ma
 gni corp̄is ⁊ lati ventris respectu musca
 rum aliar̄ ⁊ parui volatus sed magne te
 nācitatis ⁊ adherētie in mēbris aiantū
 um in quibus insidet, In villis enī ⁊ pi
 lis aialū ⁊ maxime canū se immergit ⁊
 ibi se occultans sugit sanguinē atq̄ bi
 bit in tñ q̄ carnem vlcerat ⁊ corrodit vt
 patet in antiquoz canū auribus q̄s cor
 rodit ⁊ vlcerant tales musce vñ non est
 mirum si tales musce sint multū fetide
 que ex tam fetidis ⁊ corruptis humori
 bus sint nutritę.

Capitulum XIII

De cicada

Cicada a canendo est dicta eo q̄
 c in eriguo gutture suo dulces fa
 cit melodiam vel miram fac̄ cā
 tilenam, vt dicitur in exameron, De c̄

medio estu quando arbuta meridianis
caloribus rumpitur. tanto tantum reso-
nat clariores quanto spiritus aereus tunc tepis
attrahit puriores. deinde si quis cicadas
profundat oleo statim necant. eo quod obstru-
ctis poris spiramen aereum haurire non
valent. sed si quis statim his acetum super-
fundat. ilico remiscunt eo quod vis acetum
aperit poros qui ex olei constrictione ob-
struebantur. ut dicit Ambrosius.

Capitulum. XIII

De Fenice

Fenice vnica dicitur esse avis. et in
toto orbe terrarum singularis. vnde
de et laici mirantur vnde et apud
arabes vbi nascitur fenice. i. singularis nun-
cupatur. ut dicitur. Item. De hac avis dicit phi-
losophus quod fenice est avis sine parvitate
ccc. vel quingentis annis. quibus completis
cum suum lentit defectum nidum facit ex lig-
nis aromaticis et multum siccis que in
estate ex feruore solis stante fauore ac-
cendunt quibus iam accensis sponte ni-
dum ingreditur et ibidem inter ligna arde-
ntia incineratur. ex quo cinere infra tridu-
um quidam vermiculus nascitur qui pau-
latim plumas recipiens in volucrum re-
formatur. Item dicit Ambrosius in exame-
ron. de fenice humore siue cinere nouo
surgit. paulatimque adolescit et processu tem-
poris alas induit remigia atque in avis spe-
ciem reparatur. Est autem avis pulcherrima
pauoni in plumis similima solitudines
diligens. granis et fructibus mundis ci-
bum querens. de qua narrat alanus quod cum
onias summus pontifex in ieropolim cuius
tate egypti templum ad similitudinem tem-
pli hierosolymorum edificasset. primo die
azimorum cum multa ligna aromatica super
altare congregasset et ignem ad offerendum
sacrificium succendisset descendit in medi-
um rogi talis avis que in igne sacrificij
statim in cinere est redacta. remanente autem
cinere et cum diligentia custodito de pre-
cepto sacerdotis et reseruato infra triduum
quidam vermiculus de predicto cinere est
creatus qui tandem recipiens formam
avis ad solitudinem euolauit

Capitulum. XV

De Brue.

Brue de propria voce nomen ac-
cepit. tali enim in voce sonat. ut di-
gitur. Item. Est autem avis alatum ma-
gnarum et foris volatus. Aeris alta pe-
tens ut videat quas velit pergere regio-
nes. ut dicitur in exameron. Est ei avis
diligens suam speciem et in societate vi-
uens habens regem et ordine litterato
volans. ut dicit Ambrosius. Ductor autem
agminis quasi instigando et arguendo
voce ad rectos volatus cogit agmen nisi
forte raucescat succedit alia grus que sup-
plet idem officium. Brues autem voce
protona terram petunt ut quiescant et cum
sederint ad custodiam sui vigilias ordi-
nant ut alie securius conquiescant. Vigili-
les autem super vnum cruce stant directe et
lapillum tenent in pede altero a terra su-
spenso vel eleuato. ut si casu aliquo dormi-
erint per calum lapilli excitentur ut dicit
Aristoteles. Item sunt grues in iuuentute ci-
neri coloris. sed in senectute quanto diutius
vivent tanto plus nigrescunt. nisi que il-
larum a societate oberrauerint vocife-
rando perditas socias aduocant et requi-
runt. Brues etiam quando super terra se ve-
nientem herodium vel accipitrem perci-
piunt rostra sua superius erigunt et pro-
ut possunt cum rostri acumine se defen-
dunt.

Capitulum. XVI.

De gallo

Allus a castratione est vocatus
Inter ceteras tantum auis hu-
ic soli testiculi adimuntur. vere
res enim abscisos gallos vocauerunt. ut
dicit Isidorus. De gallo dicitur Philo-
sophus. xix. li. cap. iij. Carnes gallo-
rum crude et calide apposite super morsus
serpentis remouent
venenum. Et ad idem valet eius cere-
brum in potu sumptum. si quis eius pin-
guedine vel viscello iniectus fuerit a pa-
thetis et leonibus tutus erit. Si auro lique-
facti ossa gallo-
rum vel gallinarum miscerentur
consumunt illud in se vnde et os galli

naceum auri est venenum. et hoc est mix
Ballus itaqz est auis calide et sicce com
plexionis. et ideo multum habet auad
cie et animositate ppter quod contra su
os aduersarios p suis vxoribus auda
cter pugnatur. et rostro ac calcariibus aduer
sarium impetit et lacerat. obtenta victo
ria statim cantat. Anteqz autem canitet
alis se verberat et seipm feriens ad can
tandum reddit aptiorem. In pfundio
ribus horis noctis cantum solet emitte
re clariorem et valentiozem. sed circa te
pus matutinū vocem format leuiorem.
vt dicit Ambro. cristam rubeam gestat i
capite p corona qua amissa pdit audaci
am et ad aggrediendum aduersariū ipm
efficit segmiorē. zelat et diligit vxores
suas. et inuento cibo voce quadam eas
uocat et sibi subtrahit vt eas reficiat atqz
pascat. pinguiorem et teneriorem quam
plus diligit secum quietis gratia vici
nius collocat. et ipius pntiam circa se
plus affectat. de mane cum ad pastum e
uolauerit. latus suū lateri ipius primo
applicat et p quosdam nutus ipas ad sui
copulam allicit et inuitat. et p ipa tanqz
zelotipus specialiter pugnatur et appropin
quantes gallos rostro et calcariibus a se
fugat. rostro impugnando terram pcutit.
et plumas circa collū erigit. vt se au
dacem faciat et pennas caude qz tū ptest
sursum ac deorsum eleuat. vt sic apt^o ad
plū se accingat lapidē p̄ciosum noie al
lectriciū vel allectoriū calcedonio silem
gignit et portat. quē rōne lapidis vt cre
dunt quidam leo timet et abhorret. et ma
xime si fuerit albus. albi enī gallū leo
formidat. vt dicit Plinius. Rostro et pe
dibus victū querit. paleam et puluerem
sulcat et reuersat et inuento grano ad gal
linas vociferatur et eas vocat. timet etiā
gallus aquilam et accipitres p̄dones ter
re. qz tales p̄de aues volucribus in ter
ra ambulantes insidiant. et iō cū gal
lus sit valde acuti visus vnū oculū p vi
ctu querēdo inferius teprimat. et aliū sur
sum ad aera dirigit. vt aduentus aquile
vel accipitris p̄caueat. qm cum venietes
a remotis viderit statim ad gallinas vo
ciferatur et fugiēs in tomibus rupib^o ac se

pibus se occultat. vt dicit idem Dece
pitus etiam gallus ouat in vltima se ne
ccute et facit qdam oua pua mltū rotū
da et quasi liuida vel crocea. ex quibus si
ab aliquo verme venenoso in diebus ca
nicularibus foueant basiliscus pcreat.
vt di. Beda. De gallis di. Costan. gal
li iuuenes duriores sūt ad digerēdū mio
risqz humiditatis qz gallina. caro eorum
quidē introfitatis habet. sed qn coquit
solus. vñ si vetus gallus p̄ctis interio
ribus de semine croci ortensis et polipodio
impleat et quinqz libris aque coquat. co
nec aqua fere columat fit vtilissimus co
lericam habentibus passioem. viscosus
et fleumaticos purgat hūiores melanco
liam patiētib^o subuenit. grossam stoma
chi ventositates excludit. dolorē mitigat
tumorem et dolorē articularum curat. va
let cōtra artetice febris pluitates. vt di
cit idem.

Capitulum. xvii

De gallo gallinacio

Illus gallinacius gallus est qui

g ppter abscisionem testiculorū et
feminas. more enī aliorū et aliorū

castratorū totus in cōplexiōe mutat. cu
stam enī pdit. audaciā deponit. vocem et
amittit iter horas noctis nō discernit. a
lis se nō pcutit nec ad pugna se accingit.
sup oua aliena cubat ac si esset gallina of
ficiū femie assumēs pullos alienos nu
trit et circūducit. vocē etiā galline silat et
crocitādo voce raucida pullos vocat et
gallinis se associās cū eis earū escā come
dit et reuorat. sed eas nō reficit nec ipin
guat cū eis ipinguat. s; eas nō ipinguat
Est asit gallinaci^o timidioris ani qz gal
l^o et carius hūidioris et mollioris et pigue
dunis maioris ac plūe laxioris. c^o pedes
qñqz frāgnū vt cubare sup oua cogat.
cū calcaria vel hebetant vel cadunt. c^o pe
des colligant p^o ipinguatōes et te p̄sso ca
pite ad terrā ad for erectis pedib^o dpor
tat. de gallo tñ castrato diē Costā. Car
nes inqt castrati galli osmyvolatiliū car
nib^o sē p̄uētiōres. laudabili^o enī gene
rāt nutrimentū et sanguinē meliōre. cere
bella eorū ceretell^o auisū aliaz sūt vtiliora.

Capitulū. XVIII.

De gallina.

g Gallina est a gallo dicta. sicut a
leone dicta est leena. Cuius mē
bra ut quidam ferunt si cum au
ro liquefcente misceantur cōsumūt aurum
ut dicitur. **g**li. Est autē multe ouationis et pul
lificationis et multe ouant sine coitu ut
dicitur **g**rest. li. vi. et dicūtur oua venti et
sunt alijs ouis insipidiora et illaudabili
ora. et quedam galline sepe faciūt gemel
los. et vnus gemellorū est puus et quan
doq; monstruosus. postq; autē cubant su
per oua sua per tres dies statim apparet si
gna pulli et erit hoc in maioribus p^o plu
res dies et in minoribus post pauciores
et generatur pullus ex albumie et nutri
tur ex vitello. ut dicitur idem. Galline eti
am que nimis ouāt nō sunt longe vite.
sed cito moriūtur ut dicitur **g**li. vi. **g**llias ve
ro galline proprietates oib^o fere notas tā
git glo. sup **g**ath. xxij. vbi dicit. **g**al
lina est auis pia circa pullos. naz pullos
sub ala fouet. cōtra miluū auē. de colore
filiorū egrorat et plumam deponit. pl^o pul
los q; se pascat et satiat. et ipsos inuēto a
lo cōgregat atq; vocat p^o pullos defensi
one fortiori se opponit et etiā hōiem ipu
gnat. pullos dispersos cōgregat atq; vo
cat et ne a niso vel miluo rapiant eos sub
alaz tegmine ptegit et defendit. pluma
tū hispiditate et vocis rauedine affectū
circa pullicos manifestat.

Capitulum. XIX

De gryphe.

g Gryphus inter volatilia recitatur
Deute. xiiij. et dicitur ibi glosa q
gryphus est quadrupes. capite et
alis aquile similis et reliquo corpe simil
est leoni et habitat in yperboræis montib^o
equis et hōibus maxime est infestus. In ni
do suo reponit lapidem smaragdum cou
tra venenosa aialia montis.

Capitulum XX

De herodio.

h Herodius est auis regia. prede
auida et manu gestantis affue

ta. Est autem auis animosa ad modum
accipitris. p^o pauce quidem carnis respe
ctu corporis sui et est multe pennositatis
et ideo leuissimi est volatus. quia parū
est in eo qd aggrauat et multum quod e
rigit atq; leuat. ut dicit **g**rego. et ideo dis
similis est strutioni in audacia et virtute
q;uis ei similis sit in penna et varia i co
lore. Herodius autem magne est aiost
tatis acutissimi pectoris et fortis vnguis
et plus ledit predam super ipam irruen
do pectore q; rostro siue vngue. Tante
autem est animositatis q; si primo vel se
cundo impetu predam non arripit qua
si vindictam de se petit. vnde si siluestris
est illo die vit^o predam querit. si vero tos
mesticus quasi p^o vrecundia euagatur
per aera et ad manum gestantis defacili
tunc non redit. tūc enim victum et quā
si regenerem se estimat. quando de volu
cre quas ipetit non triumphat. ut dicit
grego. Hec auis a vulgo falco nūcupa
tur siue filica. ut dicit glo. super psal. et
auis que inter omēs prede volucres h
affectum puum et animum circa pullos
sicut dicitur in exameron. Eodem in q
sedulitatis officio quo p^orios fetus pas
cit pari subministratōne pullum ab a
quila abiectum siue non agnitum susci
pit atq; nutrit. cadauer fugit nec in fa
mis vementia putridas carnes tangit
sed laboris patiens abstinendo expectat
quouiq; predam sibi congruam inueni
at quā acquirat ut dicit **g**rego.

Capitulum. XXI.

De byrundine.

h Frundo quasi arundo ab aere
est dicta eo q; cibos non sumat
residens. sed ut edat in aere cibū
capit. ut dicit **g**lido. Et teni auis voci
cifera p^o tortuosos orbes et circuitus va
ga. In nudis ostruedis et pullis educan
dis sollicita. ut dicitur idē. In nudis quoq;
ostruedis ē sūme soletie. vit enim ad hoc fa
ciēdū sufficeret hūana industria de qua
uis materia qd faciēdo solo rostr. od ar
gilla. byrundo itaq; est auis valde pēno

fa mire agilitatis et velocissimi volatus
 et ideo a ceteris auibus nō impetit. nec
 vnq̄ aliam preda est. maria trāsuolat ad
 regiones calidiores in quibus creditur
 p̄ hyemem cōmorari. certa custodit tpa
 adueniēs sui ⁊ recessus. cuius aduentus
 indiciū est veris ⁊ testimoniū instantē se
 renitatis estinalis vt dicit Ambro. De
 byrundine di. Arest. li. vi. Huius agrestis
 non coit in anno neq̄ ouat nisi semel p̄
 ter byrūdinem que ouat bis sed prima o
 ua aliq̄n corumpitur p̄pter hyemem. o
 ua vero posteriora cōplentur ⁊ faciūt pul
 los. Item dicitur ibidem. Aues que co
 medunt carnem non ouant bis p̄ter by
 rundinem que aliquando bis pullificat
 Item ibidem si quis cecauerit pullos
 byrūdinum reuertentur oculi eorū. que
 rit enim herbam que dicitur celidonia cu
 ius succo linūt oculos filiorū ⁊ sic eorū ocu
 li sanitati pristine restituntur. vt dicit
 Ojacto. Item in vtero byrundinis lue
 nuntur duo lapilli. quorū vnus est albi
 dus et dicitur femininus. cetero vero tute
 us et dicitur masculinus. qz maioris est
 virtutis q̄z albus. hi lapidi dicitur celid
 donij. et sunt p̄ciosi maxime quando ex
 trahūtur de pullo anteq̄z tangat terram
 vt dicitur Ilapidario vbi eorū virtutes
 describūtur. vt dicit Constan. Sanguis
 de vtra ala extractus oculis medet si
 cut sanguis columbe. fimus eius valde
 est solidus ⁊ vitius siue corrosiu⁹. ⁊ iō
 oculis est nociuus. Instruit autez byrū
 dio pullos suos eijcete stercoza extra ni
 dum. Sūt autē byrūdinū duo gnera. q̄
 dam enī sunt maioris corpis totū ha
 bentes nigrū pectus tuteū ⁊ ventrem al
 bum. et he diligunt humanam societa
 tem. vnde in tomib⁹ hominū nidificāt.
 Alie sunt minoris corpis nigrum habē
 tes pectus et nidificant in ripariū fora
 minibus iuxta aquam. Sed tam iste q̄z
 ille in terra nidificant siue argilla ⁊ vtri
 usq̄z cauda ad modum forpicias ē bifur
 cata. Inter byrūdines dicit esse vnū ge
 nus qd̄ timēt alie aues etiā aqlaracapi
 ter ⁊ fugiunt illam byrūdinem tanquā
 hostem nec audent super predam illa vi
 sa irruere. timent enim morsum eius qz

forsan venenosus est. vt dicit Plini⁹ pu
 gnant autem byrundines contra passe
 res nidos earū subintrantes ⁊ morsibus
 ac yngubus fugant eos de nidis suis.

Capitulum. xxii

De laladzio.

l2 Aladzius fm phūm est albi colo
 ris nullam habens ptem nigredi
 nis cuius pars inferior femoris
 ipius purgat caliginem oculorū cui⁹ nat
 tura est talis qz qū aliquis graui retine
 tur infirmitate. si egritudo fuerit ad mor
 tem laladzius auertit facies suam a sic
 egrotante ⁊ sine dubio tunc mori⁹ ho
 mo. si autē infirmus debet cōualescere lza
 ladzius figit visum in ipm. et intendit
 in eum quasi applaudans ei. Differt au
 tem laladarius ab auicula que dicitur
 lalandra que est auis sonora ⁊ canora si
 cut merula. vt dicit glo. sup Deute. ciiij
 vbi dicit. differt laladzeona a laladza.

Capitulum xxiii

De laro

l1 Larus est auis q̄nq̄ in terra q̄n
 qz in aquis habitans. vnde in
 auroza scribitur Larus est flumi
 nis habitator ⁊ incola terre. Nunc natus
 vt piscis. nunc volat instar auis.

Capitulum xxiiii

De locusta.

l1 Locusta est dicta eo qz pedib⁹ sit
 longa vt hasta. et ideo greci eas
 hastagion vocant. vt dicit Jli.
 Locuste regem non habent et tamen or
 dinate egrediuntur p̄ turmas suas. vt
 dicitur p̄uerbioꝝ. xxx. mutuo se deuorāt
 nam maiores minores comedunt ⁊ mā
 ducant. in estate apparent. in hyeme ve
 ro latent. longiora habent crura postero
 ra q̄z anteriora et sicut dicit glo. sup Jo
 h̄l primo. est primo atxelabus ⁊ post cre
 scentibus alis fit locusta et plus ledit i
 iuuentute q̄n est atxelabus q̄z in senectu
 te q̄n est locusta. Os habet quadrangu
 lū et p̄ cauda aculeum habet. crura sūt
 replicata ⁊ in se reflexa. germina arborū
 ⁊ herbarū radicit⁹ comedunt et corrodunt

a vento australi generantur et ad volandum cōcitantur. In venro autem septē trionali moriuntur. In saliendo locusta se erigit. et in erigendo cadit. a florib⁹ a/ migdalinis impiguanf locuste Locusta insup tota p maiori parte in ventre cō/ sistit. 7 ideo insatiabilis est. vnicū habet intestinum. qđ sanie 7 immūdicia est. sp repletum sed qđ diu viuit semper esurit et si quid inuenerit viride. corrodere nō desistit. Quodico frigore quasi moritur 7 cōspicitur. sed calore solis renouiscit. ex cuius stercore vermes nascuntur.

Capitulum. xxv

De mergulo.

Ergulus ab assiduitate mergē/ m di nomen sumpsit. sepe enim di/ misso in pfundum capite. auram signa sub fluctibus colligit. 7 añ venientem equozis tempestatem cū clamore litus petit. nam in pelago grauissimaz tempestatem futuram esse certissimū est qñ merguli fugiunt ad litus cum clamore vt dicit Jsi. Mergulus in arundine tis super pauca ligna nidificat et miro quodā affectu nature pulliculos nutrit et educat. qui mox nati matrem sequuntur. 7 varias pelagi vndas ascendere et descendere nullo modo verentur vermes aquatiles 7 pisciculos ad survētris latitudam in glumem venant. In hyeme propter paucitatem motus impinguntur. In estate autem ppter volatus libertatem carnibus 7 pinguedine tepaupant quando ab aue rapace psequitur ad aquam refugientes inersionis beneficio liberantur.

Capitulum. xxvi

De miluo

Miluus mollis est volatu et viribus. vnde miluus quasi mollis volans est dictus. nam leui pena et quasi immobili sup aera fertur 7 vix leui tactu aerem in volando mouere videtur. Est autem auis patiens latens. et ideo cuculos in scapulis suis suscipit et ne p longa itineris spacia fatigati reficiant a pibus hyspanie secum ducit.

vt dicit Jfido. Est autem auis rapax et audax in minimis sed timidus est in magnis. nam volucres siluestres inuadere nō audet. domesticis insidiari nō timet. pullis etiam insidiatur vt eos rapiat et quos incautos reperit statim necat. ca/ dauetibus 7 immūdis vescitur. 7 p modo dico ventris pastu circa ethera circūferet. a niso impetitur. 7 a minore se ppter ipi⁹ pusillanimitatem 7 segnicem superatur. Et miluus in iuuentute ab alijs pde auibus nō videtur differre. sed qđto diutius viuit tanto suam naturam degenerationem plus ostendit. Quoddā enī genus est milui qui in principio aues rapit. et entera aialium comedit. tādē vit mulsas et vermiculos arripit. vt di. Arest. vltimo fame perit. Est autem auis spica circa pullos suos sicut 7 vultur. vult es quando videt eos impinguari 7 vt marcescant rostro eos pcutit 7 subtrahit eis cibum. vocem habet quetulaz famis nūciam. nam quando esurit voce quetula cibum querit.

Capitulum. xxvii

De nocticorace.

Nocticorax est noctis coruus sic dictus eo q noctem amat. qā de nocte volans cibum querit 7 querendo clamat. cuius clamor est volucibus odiosus. vt di. Jsi. Est autem auis lucifuga et solem videre nō potest. sepulchra et loca mortuoz inhabitat et frequentat. in parietibus 7 in locis ruinosis nidificat. oua columbarum et monedularū frāgit 7 deuorat. 7 cū eis pugnat. Hec dicit noctua quasi d nocte acute tuens. de nocte enī videt. exorto autē splendore solis eius visus hēteratur. hanc in sula cretensis non habet 7 si venerit aliū de statum moritur. vt dicit Jsi.

Capitulum. xxviii

De onocrotalo.

Onocrotalus est auis in aqua sonitum faciens. In faucibus autem habet quosdam folliculos. i quibus primo cibū recipit. 7 receptū in secundum ventrem mittit. duos enī hys

yteros in vno tantum cibaria recipit. I
 alio tñi decoquit et digerit. sed primus p
 vesicula gutturis reputat. vñ di. Jfi. S
 nocrotalus auis dicit grece cum longo
 rostro. Et sunt duo genera. vñ u aquati
 le. et aliud solitudinis. qui asit in aquis
 manet. est auis valde gulosa que rostru
 in aqua mergens horridu sonu facit. p
 cipue autem insidiatur anguillis. et pda
 qua arripit subito deglutit in alium
 mittit. deinde ruminat et fauces mouet
 ac si cibum in ore rezeptum adhuc tene
 ret. Hec in littoze quiescens rostru suu
 semp sursum erigit. et sic ipius acumie
 cõtra insultu accipitris se pmunit vt sic
 securius dormire possit. vt dicit Jfi.

Capitulum. XXIX

De pellicano.

Pellicanus est auis que in Le
 uic. xi. et Deute. xiiij. porphirio
 nũcupatur. et est auis egyptia
 habitans in solitudine iuxta nyliũ. In
 volucres aut fm leges immũdas in Le
 uic. numerat. Sunt aut duo generabu
 ius auis vñ u in aquis inhabitans et ei
 esce sunt pisces. aliud est in terra habi
 tans solitudinem diligens cuius cibus
 sunt aialia venenosa vt lacerte et hmoi
 omnia que pellicanus comedit p rto pe
 dem in aquam tingit et intinctu qsi cum
 manu pede ori applicat et opponit. Sol
 lus pellicanus inter aues pde pter pfi
 tacum pede vitur loco manus. De pel
 licano quoqz dicit glo. sup psal. Et ide
 di. Plinius p hec verba. Pellicanus in
 quit est auis amator filioꝝ suoꝝ. Lum
 eni gignit natos et incipiũt crescere pen
 tes suos in faciem pcutit ppter qd ip
 los mater repcutit et occidit. tertio vero
 die mater se in costa vsqz ad effusionem
 sanguinis pcutit et calidu sanguine sup
 corpa mortuoꝝ filioꝝ post effundit. ex
 virtute pullus prius mortuꝝ reuincit
 Et glosa sup locu illu psalmi. Factu sum
 sicut pellicanus et pellicanus dicit ro
 stro occidere pullos. et in triduo lugere
 tuc sanguinem suu sup eos fundere sic
 illos viuificare. Alias cam mortis pul
 loꝝ pellicari assignat magister Jacobus

de vitriaco in li. de mirabilibus orienta
 lium regionum. Est inquit in egypto a
 uis que vocatur pellicanus magna ala
 rum et maxime in aciei. qz quicquid de
 glutit cito emittit per secessum. lubricus
 enim habet intestinum. et ideo vsqz ad
 plenam incorporationem neqz tenet abũ
 Hanc autem naturaliter odit serpens
 ppter qd serpens dum p pastu mater ex
 it nudum repens per artozem pungit et in
 terficiat pullos suos sup quos mater redi
 ens lugere p triduum fertur. deinde in
 pectore se vulnerat et sanguines sup eos
 respergens eos a morte suscitatur. Ex san
 guine vero copiosius sic effuso debilitat
 mater. vnde et pulli coguntur exire p ca
 to quozum quidam naturali affectu. ma
 trem debilitatam pascunt. quidam vero
 generes sunt. de matre penitus nulla cu
 ram gerunt. qd diligenti aduertens ma
 ter. receptis viribus filios se pascentes
 refouet et diligit. alios vero tanqz igno
 biles et ingratos a se reijcit et secum cõ
 manere aut viuere non pmittit.

Capitulum. XXX

De perdice.

Perdix a voce nomẽ habet. vt di
 cit Jfido. Est auis immunda.
 nam masculus in masculu cõsurgit et ob
 huscitur sexu pcepto libido. vt di. Jfido.
 adeo aut est fraudulenta vt alieua oua
 diripiens foueat ea sic subtracta. h hec
 fraus fructu nõ habet. qz cum pulli vozes
 audierint. pprie genitricis naturali quod
 dam affectu matrem putatiuam q eos
 fouerat derelinquit et ad illa que genuit
 reuertitur. vt dicit Jfi. piter et Ambro.
 Nos aut laborant in cubado et ouado si
 cut alie aues sicut dicit Arest. Aliq in
 quit aues generant leuiter sicut pdices
 et mater pdicis volat in circuitu vena
 toris quousqz fugiant pulli fini. et post su
 ga pulloꝝ fugit et ipa mater et clamat pul
 lis suis. cuius pulli mortuati sequuntur
 matrem et statim qrun abũ. Est autem
 pdix pauce penositatis et multe carnis.
 iõ debilis e volat et in volado par a ter
 ra se erigit. sed statim p paululu tra per
 tit. in tñ nisi timet et fugit q qd diu videt

ipsum, in aera a terra nō recedit, ad so-
nitum vero cāpanule fugiens circa ter-
ram anteq̄ sciat in rete vel in laqueum
se immitrit. Plinius dicit li. xxi. ca. vi.
Fel perdicus cum equo pondere mellis
multum darificat visum, vnde ⁊ in pyri-
te argentea debet referuari, oua eorum
in vase ereo tecta valent cū melle vice/
ribus oculoꝝ.

Capitulū. xxxi.

De pauone

p Pauo a sono vocis nomen habet
cuius caro est tam dura vt vix
putredinem sentiat nec facile coquitur
vt dicit Isidorus, vixit autē pauo fm Ate-
sto, xx. annis ⁊ pullificat in fine triū an-
norum, deinde colorantur eius ale. Cu-
bat autē oua sua, xxx. diebus ⁊ modicus
plus, deinde scinditur teste ⁊ non pulli-
ficant nisi semel in anno, ⁊ ponit, xij. oua
aut parū minus ⁊ eijcit plumas suas cū
prima ardore eijciente folia sua, et tunc
primo nascitur pluma cū ardores inci-
piunt folificare, est enī auis nō diligēs
fatum suū, persequitur enī masculus fe-
minam ⁊ cūa femine inuestigat vt fran-
gat ea, vt sic sue luxurie magis vacet qđ
timēs femina, follicite abscondit ea ne
ab eo valeant defacili inueniri, Habet
autem pauo vt ait Isidorus, caput infir-
mum ⁊ deforme quasi serpentini ⁊ tamē
cristatum, incessum simplicem ⁊ oculi-
tum, collum modicus et erectum pectus
saphireum, caudā oculatam, mira pul-
critudine distinctam ⁊ ornatam, habet
pedes deformatissimos ⁊ rugosos penna-
rum suarū admirans pulcritudines eri-
git eas ad modum rote siue circuli ⁊ per-
gitum capitis circūponit, videns autem
pedum suozum deformatatē quasi erule-
scit ⁊ velut non attendens predictā pen-
narū pulcritudinē eas subito tepzimit
et submittit, vocemq̄ habet terribilem
vt ait quidam, vocem habet temonis, ca-
put serpentis, passum latronis ⁊c. Pli-
nius enim li. xxi. ca. vi. dicit qđ pauo re-
sorbet fumum suum inuidens hominum
vtilitati, valde enī medicinalis est sed
raro inuenitur

Capitulū. xxxii

De passeribus

p Passeres sunt minuta volatilia a
paruitate sic vocata, vt dicit Isi-
dorus, Est autē auis passer instabilis ⁊
garrula, iuxta hominū habitacula nidi-
ficans, Auis siquidem est multū calida
et libidinosa, vnde eius caro frequēter
in cibum sumpta est libidinis excitati-
ua, vt dicit Costan, multe est ouatōnis
et pullificatōnis ⁊ magne soletie i edu-
cando pu'los suos ⁊ nutriendo, In feno
et in plumis nidificat ⁊ nidum suū a ster-
core mūdum seruat, ⁊ ideo pulloꝝ ster-
cora extra nidum eijcit ⁊ ad eijciendum
eos cogit, Araneis ⁊ vermibus ⁊ muscis
eos pascit, semina venenosa vt iusqami
sine lesione comedit, ⁊ lepram ⁊ morbus
caducū aliquādo sustinet ⁊ incurrit, ⁊ fe-
mina diutius vixit qđ masculus, ⁊ ma-
sculus zelat pro vxore sua, ⁊ pro ea pu-
gnare consuevit, vt dicit Arestio, multe-
lam timer ⁊ odit ⁊ clamādo ac vociferan-
to p'sentiā eius prodit, pro nidis hyru-
dinum occupandis eis rostro moribus
se opponit, suam species diligit ⁊ pullos
ab illis tereictos aliquo casu recolligit
tanq̄ proprios atq̄ nutrit, si cōtingat
aliquē laqueo vel aliquo alio modo tep-
hendi clamitat pro adiutorio ⁊ vociferat
cui cōpatiens passerum multitudo mu-
tuo se cōuocat ⁊ vt captum liberent acce-
lerant ⁊ pro viribus festinant.

Capitu. xxxiii.

De strutione

s Strutio a greco vocabulo nomē
sumpsit, vt dicit Isidorus, eo qđ
corpus animalis gradientis habeat, pe-
nas tamen habet vt auis, habet etiā du-
os pedes ⁊ rostrum sicut volucris sed p-
pter ponderositatē sui corporis cum auis
bus in aera nō leuatur, ouat etiam sicut
auis, sed oua sua fouere negligit, que p-
iecta in arena forū pulueris animantur,
vt dicit Isidorus, De strutione autē di-
cit Arestio, strutio autem inquit in crea-
tione assimilatur aui et quo ad qđ qua-
drupedi qua in aera nō leuatur, ale enī

¶

eius non sunt convenientes volatui. sed creatio eorum est tenuis sicut creatio pili. et quia est sicut avis multas plumas habet in inferiori parte corporis. et habet pedes duos sicut volucres et ungues scilicet sicut sunt ungule quadrupedis. et causa illius est. quia magnitudo corporis eius assimilatur quadrupedi et non aui. Tante enim caliditatis est quod ferrum diglutit et consumit. et sicut in *Aluicē*. natura que in omnibus est provida dedit ei facere ova maxima et durissime teste. ut circa eorum generationem occupatus calor temperetur. et si esset nimis intensus calor. eēt causa quare citius moreretur. Alias autem fructuosis perierates tangit beatus Gregorius super *Iob*. et ibi dicitur. penna strutionis est similis penne herodij in colore. sed non in virtute. penne autem similitudinem habet. sed volatus celeritate caret. ad volatum alas suas erigit. sed tamen a terra in altum nullatenus se suspendit siue in longum raris pennis induitur et magno corpore gravatur. Itē quando venit tempus ut ova pariat. ad stellas que vocantur virgilio siue phades oculos leuat. non enim ova ponit nisi quando illa constellatio oritur vel ascendit. cuius enim viderit stellam circa mensem Junij arenam fodit et ibi ponit ova sua. que sabulo cooperit atque tegit. Cum autem ea ibi reliquerit. statim obliuiscitur ubi ea posuit. et nunquam ad ea ulterius redit. sed calefacta arena solis feruore abscondita ova excoquit. et in ipsis pulliculos procreat et producit. cum autem fructa tēsta pulliculus eductus fuerit. tunc primo mater ipsius recolligit atque nutrit. et quē in ovo cōtempserit. egressum de ovo recognoscit. et ideo dicitur ad beatum *Iob* Induratur ad filios suos quasi non sint sui. Item strutio naturaliter equum odit et in tantum ei contrariatur quod equum sine terrore videre non possit. et si discurrerit equus contra eum quasi contra hostem alas erigit et alarum cōcussione ipsum ad fugam cogit.

Capitulum xxxiiii

De turture

Turtur autem a voce vocatur. avis simplex est ut colūba. sed longe dispariter est pudica. Turtur autem avis casta ex moribus appellatur eo quod comes sit castitatis. amissio enim pari suo aliter copulam non requirit. solitarie incedit. memor societatis perdit se semper gemit loca solitaria diligit et eligit. consortiaque hominum valde fugit. ad ortulos tamen hominum et agros descendit ubi querit cibum unde vivit. obtento autem cibo iterum iuga montium et secreta nemorum pertere consuevit vernali tempore aduenit et novitatem instantis temporis querula voce prodit. In hyeme vero deplumatur. et tunc in truncis cōcauis se abscondit contra estatem vero et tempus veris resumpris plumis de locis abditis ubi latuerat exiens. loca ad pullificanda congrua sibi querit inter densos arborum ramos de lignis duris et nodosis nidum constructum in quo ouat cubat pullificat et pullos nutrit. ut dicit *Arest*. Turtur ouat in vere bis. sed non tercio nisi quando ova primo corruptuntur. et vivunt et cubant. xv. annis. et non descendunt super rem fetidam neque super cadaver propter cibum. morti enim non resciscuntur. sed pro suo et pullos victu paucula grana querit. et in locis mūdis recolligit unde vivit alijs aubus vociferantibus gemit. sunt autem pulli eius calidi et humidi sicut et pulli colūbini. ut dicit *Constantin*. quod testatur gravitas ad volandum. sed volante incipientes amittunt illam gravitatem. fitque caro eorum leuior et acceptabilior ad digerendum. sanguis enim ale dextre eius est medicinalis sicut sanguis yndinis et colūbe.

Capitulum xxxv

De vulture

Vultur a tardo volatu nūcupatur ut dicit *Ipsi*. magnitudine enim carnis precipites volat non habet. Hos quidem concubitu dicit non misceri. et sine concupula concipere et concipi generare atque gigni. natoque eius dicit vivere centum annis. ut dicit *Ipsidius*. De cauis est impia circa filios suos sicut et milu. Si enim vi